

06 ΔΕΚ. 1996 ↓

Γρηγόρης Λάζος

Η Σεξουαλικότητα ως Αξία στη Σύγχρονη Ελλάδα

Δ/ση: Σπ. Ματσούκα 20
Αθήνα 115 41

Τηλ: 22 85 417

Πίνακας Περιεχομένων

Εισαγωγή

1ο Μέρος: Θεωρητικές και Μεθοδολογικές Αποσαφηνίσεις

Κεφάλαιο 1: Οι Έννοιες της Αξίας, της Σεξουαλικότητας και της Σεξουαλικής Αγοράς
α. Η Έννοια της Αξίας
β. Το Ομόλογο Εργασίας και Σεξουαλικότητας
γ. Η Έννοια της Σεξουαλικότητας
δ. Η Έννοια της Σεξουαλικής Αγοράς

Κεφάλαιο 2: Τα Αξιακά Συστήματα που Δεσπόζουν στη Σύγχρονη Ελλάδα:
Το Ορθόδοξο και το Αγοραίο

- A. Εισαγωγή
α. Σύντομο Ιστορικό
β. Κοινά Σημεία
γ. Διαφορές
δ. Σχέση
- B. Το Ορθόδοξο Αξιακό Σύστημα
α. Σωτηρία, Φόβος, Υποταγή
β. Άνδρας, Γυναίκα....
γ.και Αξιολόγηση της Σεξουαλικότητας
- Γ. Το Αγοραίο Αξιακό Σύστημα
α. Αγοραίο και Ορθόδοξο
β. Αγοραίο Αξιακό Σύστημα και Σεξουαλική Αγορά
γ. Ιστορικοί Περιορισμοί
δ. Προϋποθέσεις Ισχύος
ε. Τρέχουσα Φεμινιστική Θεωρία

2ο και 3ο Μέρος: Γενική Εισαγωγή

2ο Μέρος: Η Σεξουαλικότητα ως Αξία Σχηματισμός

Κεφάλαιο 3: Η Θέση της Σεξουαλικότητας στην Αξιακή Ιεραρχία της Σύγχρονης Ελλάδας
α. Ολοκλήρωση και Εκδήλωση της Σεξουαλικότητας
β. Σεξουαλικότητα, Σπουδές, Εργασία
γ. Ενασχόληση με Σεξουαλικότητα
δ. Αξιολόγηση της Σεξουαλικής Παρουσίας των Άλλων
ε. Συγκεκριμενοποιητές της Ενασχόλησης
στ. Όρια της Σεξουαλικότητας ως Αξίας

Κεφάλαιο 4: Σεξουαλικό και Ερωτικό: Ενασχόληση και Κοινοποίηση
α. Προϋποθέσεις
β. Κυρίαρχοι Τύποι Κοινοποίησης
γ. Η Σεξουαλικότητα ως Σεξουαλική Απόλαυση:
Πρώτη Εμφάνιση-Πλαισίωση
δ. Η Σεξουαλική Επαφή ως Σημείο

Κεφάλαιο 5: Σεξουαλικά Ιδανικά και Σεξουαλικά Εφικτά
α. Ο Ιδανικός Σεξουαλικός Εαυτός
β. Ο Ιδανικός Σεξουαλικός Άλλος
γ. Η Ιδανική Σεξουαλική Απόλαυση
δ. Η Ιδανική Σεξουαλική Σχέση
ε. Η Συνάντηση των Σεξουαλικών Ιδανικών

Κεφάλαιο 6: Η Αξιολόγηση των Βασικών Μορφών Σεξουαλικότητας:
Σεξουαλική Αποχή, Αυτοϊκανοποίηση, Σεξουαλική Επαφή
α. Σεξουαλική Ευχαρίστηση
β. Σεξουαλική Επαφή
γ. Οι Βασικές Μορφές Σεξουαλικότητας
από το Ορθόδοξο.....
δ.στο Αγοραίο
ε. Η Σύνθεση στη Σεξουαλική Αγορά

3ο Μέρος: Η Σεξουαλικότητα ως Αξία Πραγμάτωση

Κεφάλαιο 7: Άνδρες και Γυναίκες: Σεξουαλικές Αξιολογήσεις Ανδρών
και Γυναικών
α. Σεξουαλική Αξιολόγηση
β. Σεξουαλική Αυταξιολόγηση
γ.και Ισχύς

Κεφάλαιο 8: Φυσικά Χαρακτηριστικά, Κοινωνικά Χαρακτηριστικά και
Σεξουαλική Τεχνική: Βασικοί Λόγοι Ανταλλαγής στη
Σεξουαλική Αγορά
α. Φυσικά Χαρακτηριστικά, Κοινωνικά Χαρακτηριστικά, Σεξουαλική
Τεχνική
β.και Λόγοι Ανταλλαγής
γ.στη Σύγχρονη Ελλάδα

Παράρτημα

Βιβλιογραφία

Εισαγωγή

Η *Σεξουαλικότητα ως Αξία στη Σύγχρονη Ελλάδα* αποτελεί μια μελέτη με *αντικείμενο* τις κοινωνικές αξίες, *ιστορικο-κοινωνικό πλαίσιο* τη σύγχρονη Ελλάδα, *πεδίο* τα κοινωνικά φύλα και *στιγμή εστίασης* τη σεξουαλικότητα. Συνεπώς, αποτελεί μια κοινωνιολογία των φύλων ως προς το κοινωνικό πεδίο στο οποίο εστιάζει και μια κοινωνιολογία των αξιών ως προς το μεθοδολογικό εξοπλισμό και τους σκοπούς του συντάκτη της.

Η *Σεξουαλικότητα ως Αξία στη Σύγχρονη Ελλάδα* αναφέρεται στους κοινωνικούς τρόπους αξιολόγησης της σεξουαλικότητας, στις κοινωνικές μορφές που παρέχουν και στις κοινωνικές ιδιότητες που αναγνωρίζουν οι συγκεκριμένοι τρόποι αξιολόγησης στη σεξουαλικότητα. Όμως, δεν αναφέρεται στους τρόπους αξιολόγησης της σεξουαλικότητας γενικά. Εστιάζει στους τρόπους αξιολόγησης της σεξουαλικότητας από τα συγκεκριμένα ιστορικά αξιακά συστήματα που δεσπόζουν στη σύγχρονη Ελλάδα. Με άλλα λόγια, εστιάζει ερευνητικά στην ιστορική πάλη των κυρίαρχων αξιακών συστημάτων, την ιστορική διαδικασία υποκατάστασης ή/και αντικατάστασης της Απόλυτης Ηθικής από τις Σχετικές Αξίες στη μεταπολεμική Ελλάδα, έναν κοινωνικό σχηματισμό στον οποίο ο καπιταλισμός έχει ήδη κυριαρχήσει ως τρόπος παραγωγής στο οικονομικό πεδίο, τείνει δε να κυριαρχήσει και ως τρόπος οργάνωσης όλων των πεδίων της κοινωνικής ζωής – με διαφορετικούς ρυθμούς, τρόπους και αποτελέσματα στο κάθε επιμέρους πεδίο.

Πρέπει να τονισθεί ότι το προϊόν της συγκεκριμένης μελέτης δεν αφορά τη βιολογική υπόσταση του ανθρώπου, ενώ αφορά παρεπιπτόντως ζητήματα ευρύτερης κοινωνικής οργάνωσης. Αφορά μεν το ζήτημα των σχέσεων των φύλων αλλά ως θέμα, δηλαδή με τον περιορισμό ότι δεν έχει σχεδιασθεί με τρόπον ώστε να αποτελεί ένα πλήρες επιχείρημα πάνω στο ζήτημα αυτό. Το προϊόν αυτής της μελέτης αφορά τη σεξουαλικότητα *ως αξία*. Αφορά δηλαδή τους τρόπους αναγωγής της σε αξία – (κυρίως) αξιολόγησης και (δευτερευόντως) αξιοποίησής της, τους τρόπους μορφοποίησής της, ένταξής της σε σχήματα επιλογής και εκτίμησης – από τα αξιακά συστήματα που δεσπόζουν στη σύγχρονη Ελλάδα ώστε να συμμετέχει στο σχηματισμό κινήτρων. Η μελέτη επιχειρεί να καταστήσει εμφανές ότι η σεξουαλικότητα – όπως και κάθε άλλη ιδιότητα του ανθρώπου – δεν είναι αυταξία. Εκτός των ιστορικών αξιακών συστημάτων-πεδίων ορισμού της η σεξουαλικότητα δεν έχει νόημα “δύναται”, “βιώνεται” αλλά δεν “νοείται”. Αφηρημένη σεξουαλικότητα δεν υπάρχει. Υπάρχει μόνο συγκεκριμένη σεξουαλικότητα.

Η *Σεξουαλικότητα ως Αξία στη Σύγχρονη Ελλάδα* επιχειρεί να παρέξει και να τεκμηριώσει μια απάντηση σε ερωτήματα όπως: Ποια είναι τα αξιακά συστήματα στη σύγχρονη Ελλάδα και πώς αυτά διαπλέκονται στην (συναποτελούν την) ιστορική πραγματικότητα; Ποιες κοινωνικές τάξεις, ταξικές μερίδες ή κοινωνικές κατηγορίες (ειδωμένες δυναμικά και όχι στατικά, για παράδειγμα, αγρότες-εξαστισμένοι αγρότες, εξαστοι-αστοι-απαστοι) αποτελούν τους ιστορικούς φορείς του κάθε αξιακού συστήματος; Πώς το κάθε αξιακό σύστημα ορίζει και σημαίνει το φύλο σ' όλες του τις διαστάσεις και, γενικότερα, όλες τις ιδιότητες του υποκειμένου; Πώς το κάθε αξιακό σύστημα ορίζει και σημαίνει τη σεξουαλικότητα, ποιες διαστάσεις της αποδέχεται και με ποιο τρόπο, ποιες διαστάσεις της δεν λαβαίνει υπόψη ή/και αρνείται, ποιες νέες διαστάσεις της προσδίδει; Ποιες (πραγματικές ή/και φανταστικές) τιμές είναι ιστορικά δυνατό να λάβει το κάθε αξιακό σύστημα και

με ποιες συνέπειες στις σχέσεις, τις ενέργειες, τους χαρακτήρες, τις προσωπικότητες και τα σώματα των φορέων τους; Αυτή τη στιγμή, την πρώτη στιγμή της μελέτης, τα συγκεκριμένα ερωτήματα είναι πιθανότατα ασαφή. Πρόκειται να αποσαφηνιστούν επαρκώς στο πλαίσιο των πρώτων δύο κεφαλαίων της μελέτης και πλήρως με την ολοκλήρωσή της. Επίσης, με την ολοκλήρωσή της θα είναι δυνατή και μια πρώτη απάντηση στο ερώτημα εάν και κατά πόσο είναι και σημαντικά ερωτήματα.

Εμμέσως αλλά σαφώς, η μελέτη (δεν εστιάζει μεν, αλλά) αναφέρεται σε μια σειρά ζητήματα της μαρξιστικής θεωρίας και μεθοδολογίας, όπως η σχέση βάσης-εποικοδομήματος (η σεξουαλικότητα είναι "βάση" ή "εποικοδόμημα"); η κοινωνική αλλαγή, και - πάνω απ' όλα - το ζήτημα του σχηματισμού των κινήτρων στο ιστορικό υποκείμενο. Αρχίζει με τη θέση ότι μια σειρά από αντιφάσεις και ανεπάρκειες που εμπεριέχονται στη μαρξιστική θεωρία είναι μάλλον ιστορικές και συγκυριακές παρά λογικές και εγγενείς, αναφέρονται δε στην άνιση ανάπτυξή της. Τα προβλήματα της μαρξιστικής θεωρίας εντοπίζονται κυρίως στο ερευνητικό-θεωρητικό κενό ανάμεσα στα επίπεδα ανάλυσης που ορίζονται από τις "κοινωνικές δυνάμεις" και την "κοινωνική τάξη" από τη μια πλευρά και το "άτομο" ως προσωπικότητα και χαρακτήρα από την άλλη. Με άλλα λόγια, από την προοπτική του συντάκτη της μελέτης, η μαρξιστική θεωρία υστερεί στο πεδίο που ορίζεται από τον άξονα της κοινωνικής ζωής πριν και μετά την οικονομία και το κράτος, και τον άξονα της μέσης κλίμακας ως προς τον κοινωνικό χώρο και τον κοινωνικό χρόνο. Η μαρξιστική θεωρία έχει ένα 24ωρο 8 ή 9 ωρών. Τις υπόλοιπες 15 έως 16 μόνο τις δείχνει ή τις στοχάζεται. Συνεπώς, δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι η μαρξιστική θεωρία υστερεί στην κοινωνιολογική της διάσταση, δηλαδή τη διάσταση που εξ αντικειμένου ασχολείται κυρίως με την κοινωνιοποίηση στη μέση κλίμακα.

Η υψηλή συχνότητα των μεταβάσεων του τύπου "σε τελική ανάλυση" που χαρακτηρίζει τη μαρξιστική βιβλιογραφία είναι ενδεικτική του προβλήματος. Η "τελική ανάλυση" αποτελεί, δευτερευόντως, μία (τελεολογίζουσα) μορφή εκφραστικής συντόμευσης. Κυρίως όμως, αποτελεί (συνειδητή ή - συνήθως - ασυνειδητή) μορφή ορισμού του αγνώστου, ένδειξη του τύπου, τρόπου και βαθμού άγνοιας από μέρους του χρήστη της. Ειδωμένη από άλλη προοπτική, η έννοια της τελικής ανάλυσης υποκαθιστά το ιστορικά συγκεκριμένο (ακριβέστερα, επιτρέπει την υποκατάστασή του) ή, έστω, το απλώς αιτιακό με το συσχετίσιμο (correlation)¹ και ταυτίζει το "μεσοπρόθεσμο" με το "μακροπρόθεσμο" και το "κοινωνικό" με το "κοινωνιακό" (ακριβέστερα, επιτρέπει τις ταυτίσεις αυτές). Στη μαρξιστική θεωρία και μεθοδολογία, η έρευνα του "μεσοπρόθεσμου-κοινωνικού" υποβαθμίστηκε με την ένταξη της στην πολιτική *στρατηγική* ένταξη με ευρύτερες συνέπειες (και) για τη μαρξιστική κοινωνιολογία. Με μια κατατακτική ταξική συνείδηση (μακροκλίμακα), μια εμπειριστική προσωπικότητα (μικροκλίμακα) και χωρίς χαρακτήρα (μεσοκλίμακα), η μαρξιστική κοινωνική θεωρία στερείται του αναγκαίου εννοιολογικού εξοπλισμού ώστε να προσεγγίσει μια σειρά από συγκεκριμένα πεδία του κοινωνικού γίγνεσθαι. Στην καλύτερη περίπτωση, βλέπει το δάσος αλλά δεν βλέπει τα δένδρα. Κατά συνέπεια, τείνει να μελετά την προβολή των πεδίων αυτών στην οικονομία και την πολιτική οργάνωση της κοινωνίας (και κυρίως το κράτος) ή να τα μελετά σαν

¹ Ο A. L. Stinchcombe (*Constructing Social Theories*, Νέα Υόρκη: Harcourt, Brace and World, 1968) στις σελίδες 98 κ. ε. αναφέρεται διεξοδικά στη σύγχυση που επικρατεί στους κοινωνικούς επιστήμονες ανάμεσα στην αιτιότητα (και, ιδιαίτερα, στην "αντεστραμμένη αιτιακή αλυσίδα") και το συσχετισμό.

αποτελέσματα ή/και κοινωνικά παράγωγα ή/και επιφαινόμενα της οικονομικής και πολιτικής οργάνωσης, σαν εξαρτημένες μεταβλητές που, αργά ή γρήγορα ("σε τελική ανάλυση"), θα συνταχθούν με τη βάση.² Ένα τέτοιο πεδίο του κοινωνικού γίνεσθαι αποτελούν οι σχέσεις των φύλων και, ειδικότερα, η σεξουαλικότητα.

Η Σεξουαλικότητα ως Αξία στη Σύγχρονη Ελλάδα δεν συντάχθηκε από έναν ουδέτερο, εξω-κοινωνικό παρατηρητή, ούτε αποτελεί μία άσκοπη "μελέτη-για-τη-μελέτη". Χαρακτηρίζεται από τη μερικότητα και την υποκειμενικότητα του συντάκτη της, τις θέσεις και προϋποθέσεις του. *Η θέση της εκπύχυνσης της γυναίκας στη σύγχρονη Ελλάδα εμφανίζεται σε κεντρικά σημεία του όλου επιχειρήματος* και αποτελεί ένα παράδειγμα η σταδιακή και γεμάτη αντιθέσεις μετάβαση από το (προ- ή μη-καπιταλιστικό) Ορθόδοξο αξιακό σύστημα στο (καπιταλιστικό) αγοραίο, με άλλα λόγια η "σεξουαλική επανάσταση" στο πεδίο των σχέσεων των φύλων, αποτελεί - έστω και μέχρι στιγμής - μία διαδικασία, "ένα μέσο για την αύξηση και νομιμοποίηση του ανδρικού δικαιώματος σεξουαλικής πρόσβασης στις γυναίκες".³ Κατά συνέπεια, η μελέτη εντάσσεται ως οργανωτική αρχή σε μια ευρύτερη σκοπιμότητα. Η θέση για την εκπύχυνση της γυναίκας στη σύγχρονη Ελλάδα είναι εντάξιμη στη γενικότερη θέση της εκπύχυνσης του *ιστορικού* ανθρώπου στον καπιταλισμό σε σχέση με τους προ-(ή μη-)καπιταλιστικούς κοινωνικούς σχηματισμούς.⁴

Μία δεύτερη θέση που - αν δεν μηδενίζει - τουλάχιστον ασημαντοποιεί μέσω της μετατροπής σε προσωπικό ύφος το εγγενές προπαγανδιστικό και λυτρωτικό στοιχείο κάθε σκοπιμότητας, είναι η θέση του J. Habermas περί "ολικοποιήσιμης μερικότητας".⁵ Το "μερικό" δεν είναι εγγενώς προβληματικό. Είναι ή μετεξελισσεται σε προβληματικό μόνον εάν εμπεριέχει αντιφάσεις που δεν επιτρέπουν την αναβάθμιση και ισχύ του στα επίπεδα του κοινωνικού, του κοινωνιακού και του είδους.

² Μία αντίστοιχη αδυναμία χαρακτηρίζει και το λειτουργισμό, ιδιαίτερα το λειτουργισμό που έλκει την καταγωγή του από τον T. Parsons. Σ' αυτή την αδυναμία αναφέρεται και η πρόταση του R. K. Merton για την εισαγωγή "θεωριών μέσης εμβέλειας" (middle range theories) στο λειτουργισμό. (*On Theoretical Sociology, "On Sociological Theories of the Middle Range"*, Νέα Υόρκη: Free Press, 1967, σσ. 39-72.)

³ Η έκφραση από την M. Jackson ("Facts of Life" or the Eroticization of Women's Oppression?" στο *The Cultural Construction of Sexuality*, P. Kaplan (επιμ.), Νέα Υόρκη: Tavistock, 1987, σ. 52. Με μια διαφορά στο κείμενο της Jackson αντί του "ανδρικού" υπάρχει το "αρσενικού". (Η συννηθισμένη στις φεμινίστριες επιλογή της ταύτισης "αρσενικού" και "ανδρικού" είναι καταρχήν λαθεμένη, δηλαδή τόσο μεθοδολογικά όσο και στρατηγικά απρόσφορη. Το ζήτημα αυτό αποτελεί αντικείμενο συνοπτικών εστιάσεων σε διάφορα σημεία της μελέτης.)

⁴ Θέση που ισχύει μέσα στα πλαίσια συγκεκριμένων ιστορικών περιορισμών. Δεν προδικάζει το μέλλον αλλά ισχύει για την ιστορική περίοδο κατά την οποία η πρωταρχική συσσώρευση, η μαζική προλεταριοποίηση των αγροτών ισχύει σε πλανητική κλίμακα. Άσχετα από το τι θα μπορούσε να συμβεί στους μελλοντικούς απογόνους των μαζών αυτών - τουλάχιστον για τις μερίδες των μαζών αυτών που θα επιβιώσουν βραχυπρόθεσμα ώστε να έχουν μελλοντικούς απογόνους - κατά τη διαδικασία μετατροπής τους σε μισθωτή εργασία περιπίπτουν σε κατάσταση έσχατης εξαθλίωσης, μιας εξαθλίωσης της οποίας ο δυτικός λαβάνει μια στιγμιαία και μάλιστα τηλεοπτική (δηλαδή εκχυδαϊσμένη) εικόνα.

⁵ J. Habermas, *Legitimation Crisis*, Βοστώνη: Beacon, 1973, σ. 142.

Την πλέον επικίνδυνη αντίφαση στο πεδίο των σχέσεων των φύλων αποτελεί η αυτονοήσια των πατριαρχικών και, γενικότερα, των ιεραρχικών τρόπων κοινωνικής οργάνωσης – καθώς και η ομόλογη οργάνωση και σημασιοδότηση των εννοιών.⁶ Μάλιστα, μία άλλη θέση που όχι μόνον περιλαμβάνεται αλλά ουσιαστικά στηρίζει αυτή τη μελέτη είναι και η θέση ότι η μερικότητα της γυναίκας είναι υπέρτερη της μερικότητας του άνδρα – θέση που δεν σημαίνει ταυτόχρονα ότι οι απόψεις, θέσεις και εμπειρίες συγκεκριμένων γυναικών είναι κατά κάποιο τρόπο υπέρτερες των απόψεων, θέσεων και εμπειριών συγκεκριμένων ανδρών. Σημαίνει όμως ότι η γυναίκα ως φύλο και ως κοινωνική κατηγορία δύναται να απαλλάξει τον εαυτό της αλλά και τον άνδρα από ένα σημαντικό μέρος των καθημερινών τους προβλημάτων στο πεδίο των σεξουαλικών σχέσεων. Ο άνδρας ως κοινωνική κατηγορία δεν μπορεί να ηγηθεί, δεν μπορεί να παρέξει αυτή τη δυνατότητα, γιατί έχει να χάσει πολύ περισσότερα από τις αλυσίδες του και μόνον. Η μερικότητά του είναι ιστορική-ατελής.⁷

Ζητήματα μεθόδου-μεθοδολογίας

Η μεγάλη πλειονότητα των ζητημάτων μεθόδου και μεθοδολογίας αντιμετωπίζονται μόλις ανακύπτουν στις διάφορες φάσεις της μελέτης. Ορισμένα όμως από αυτά οργανώνουν εμμέσως αλλά σαφώς το επιχείρημα στο σύνολό του. Γί αυτό και είναι προσφορότερη η μεταφορά τους στην εισαγωγή ώστε να διευκολυνθεί η ανάπτυξη του επιχειρήματος από πλευράς παρουσίασης.

Το πρώτο ζήτημα αφορά τη διάκριση εννοιών όπως το οικονομικό, η οικονομία, ο οικονομικός παράγοντας από την έννοια του τρόπου παραγωγής. Η έννοια του τρόπου παραγωγής είναι ευρύτερη,⁸ ισχύει ως (αναντικατάστατη) οργανωτική αρχή στο οικονομικό πεδίο (τρόπος παραγωγής αγαθών ή, στον καπιταλισμό, εμπορευμάτων), αλλά ισχύει – με τις αναγκαίες τροποποιήσεις – και σε κάθε άλλο κοινωνικό πεδίο (για παράδειγμα, ως τρόπος παραγωγής κίνησης ή τρόπος παραγωγής νοημάτων, σημασιών). Είναι – τουλάχιστον στο συντάκτη της μελέτης – ευνόητο ότι η έννοια του τρόπου παραγωγής δεν είναι οικονομική ή, “κατά παραχώρηση”, κοινωνικο-οικονομική. Η έννοια του “κοινωνικο-οικονομικού” αποτελεί προϊόν λογικού συμβιβασμού, προσπάθεια μερικής άρσης του απολύτως παθητικού του εποικοδομήματος⁹ και έχει, πιθανότατα,

⁶ Η συγκεκριμένη αυτονοήσια κάθε άλλο παρά χαρακτηρίζει εξ ορισμού όλους τους άνδρες, αλλά και κάθε άλλο παρά απαλλαγμένη είναι κάποια απλά και μόνον επειδή είναι γυναίκα.

⁷ Η χρήση της έννοιας του “τέλους” σε μια μελέτη είναι συχνά και ενδεικτική του ότι κάποια τελεολογική αρχή τη διαπερνά και τη συγκαθορίζει σθεάρα. Στη συγκεκριμένη όμως μελέτη, η έννοια του τέλους δεν αναφέρεται σε κάποιο μακρινό μέλλον, προδιαγεγραμμένο από σιδερένιους νόμους ή στην πρόβλεψή του με βάση κάποια γνώση των νόμων αυτών. Στο πλαίσιο αυτής της μελέτης, η έννοια του τέλους αναφέρεται στη λογική πληρότητα (ή, έστω, τη δυνατότητα για λογική πληρότητα) ενός επιχειρήματος – αλλά και μιας πράξης, σχέσης, κατάστασης. Μέσα σ’ αυτό το πλαίσιο, το “μερικό” της γυναίκας – εκφράσιμο από ιστορικές γυναίκες αλλά και ιστορικούς άνδρες – είναι λογικά πλήρες: δύναται να εκφράσει τον κοινωνικό άνθρωπο – και όχι μόνο τη γυναίκα – συμπεριλαμβάνοντας τις διακηρύξεις του Διαφωτισμού ως ελάχιστα και τη σοσιαλιστική σκέψη. Η μερικότητα της γυναίκας είναι ιστορική-εντελής.

⁸ Ή, έστω, μ’ αυτό τον τρόπο ισχύει και εφαρμόζεται μέσα στα πλαίσια της συγκεκριμένης μελέτης.

⁹ Από οικονομιστική προοπτική, εποικοδόμημα ίσον κοινωνία μείον οικονομία.

εισαχθεί στην κοινωνική επιστήμη από το πεδίο εμπειρικής οργάνωσης πολιτικών προγραμμάτων και συμμαχιών. Επίσης, είναι επιστημονικά αφερέγγυα αφού ανάγει όλα τα πεδία εκτός του οικονομικού σε ένα, συγχέοντας τη σημασία του κάθε πεδίου για την κοινωνική αναπαραγωγή με τη λογική αυτονομία του. Ένα πεδίο όπως αυτό των σεξουαλικών σχέσεων που – άμεσα ειδικό – φαίνεται σαν να έχει χαμηλή πολιτικο-οικονομική σημασία, ορίζεται σαν ζήτημα μέσα σε άλλα πεδία (αναπαραγωγή εργατικής δύναμης, εργασιακές σχέσεις, ιδεολογία, οργάνωση ελεύθερου χρόνου) αλλά δεν είναι ορισμο ως αυτόνομο ζήτημα, ως πεδίο που – εκτός άλλων – χαρακτηρίζεται και από τις δικές του, ιδιαίτερες οργανωτικές αρχές.

Η έννοια του τρόπου παραγωγής είναι κατ' εξοχήν *κοινωνική*. Ο Μαρξ, στην προ της συγγραφής του *Κεφαλαίου* περίοδο – μία περίοδο που η ορολογία του δεν εστιάζει και δεν προσαρμόζεται σχεδόν αποκλειστικά στο οικονομικό, κλίνει σαφώς υπέρ του κοινωνιακού της έννοιας. Αναφέρει σχετικά ότι "θρησκεία, οικογένεια, κράτος, νόμος, ηθική, επιστήμη, τέχνη κλπ. δεν είναι παρά ειδικοί τρόποι παραγωγής". Και ο B. Ollman συνοδεύει αυτό το σχόλιο με τις ακόλουθες παρατηρήσεις: "Αξίες χρήσης μπορούν να βρεθούν σε όλους τους τομείς της ζωής...Συντάγματα, θρησκευτικά δόγματα και υϊκή υπακοή είναι τόσο αξίες χρήσης όσο και τα παπούτσια".¹⁰

Η διάκριση "τρόπου παραγωγής" και "οικονομικού" επιτρέπει τη διατήρηση του πεδίου της σεξουαλικότητας (αλλά και κάθε άλλου πεδίου) με τη συγκεκριμένη οργάνωση και ιδιαιτερότητά του και την αποφυγή της υποβάθμισής του σε εξαρτημένη μεταβλητή. Αντίθετα, η ταύτιση των δύο εννοιών εκμηδενίζει το ιδιαίτερο ενός κοινωνικού πεδίου και υποβαθμίζει τη γνώση για το πεδίο σε διαμάχη ανάμεσα σε διάφορους ντετερμινισμούς. Θέσεις όπως η θέση του E. Mandel ότι ο μαρξισμός είναι ένας κοινωνικο-οικονομικός ντετερμινισμός¹¹ (αλλά και όποια άλλη ομολογή) δεν είναι

¹⁰ *Alienation: Marx's Conception of Man in Capitalist Society*, Καίμπριτζ: Cambridge University Press, 1976, σ. 98. Προς την αυτή κατεύθυνση αν και μέσα σε διαφορετικά θεωρητικά πλαίσια κλίνουν και οι J. Habermas (*Communication and the Evolution of Society*, Βοστώνη: Beacon Press, 1979, σσ. 130-77, ιδιαίτερα, σ. 144) και M. Godeller (*Rationality and Irrationality in Economics*, Νέα Υόρκη: Monthly Review Press, 1972, ιδίως σσ. 11-15).

Από αυτή την προοπτική, ο Μαρξ είναι ένας κατ' εξοχήν κοινωνιακός θεωρητικός και κριτικός του καπιταλισμού και, ευρύτερα, των ταξικών κοινωνιών, και ειδικότερα ένας οικονομολόγος. Το *Κεφάλαιο* αποτελεί μελέτη της οικονομικής οργάνωσης του καπιταλισμού και, συγχρόνως, ένα "παράδειγμα" (στη γλώσσα του Th. Kuhn - *The Structure of Scientific Revolutions*, Σικάγο: University of Chicago Press, 1970, Εισαγωγή) για την προσέγγιση όλων των επιμέρους πεδίων του καπιταλισμού. Δεν αποτελεί τη βάση αναγωγής των πάντων, ούτε βέβαια ο μεθοδολογικός και θεωρητικός πλούτος του είναι εφαρμόσιμος χωρίς δέσμες μετατροπών σε κάθε ιστορική κοινωνία, συγκυρία ή ζήτημα (χωρίς να εξευτελίζεται τόσο ο ίδιος ο Μαρξ όσο και η συγκεκριμένη κοινωνία). Τόσο στο *Κεφάλαιο* όσο και στο συνολικό του συγγραφικό έργο, ο Μαρξ δεν έχει γνώμη – ή ορθή γνώμη – επί παντός επιστητού.

Η Σεξουαλικότητα ως Αξία στη Σύγχρονη Ελλάδα αντλεί μια σειρά μεθοδολογικών αρχών αμέσως ή εμμέσως από το μαρξικό επιχείρημα όπως αυτό εμφανίζεται στο *Κεφάλαιο* και τα *Grundrisse*. Πέρα από τα εμφανή – αξία, τιμή, αγορά – αντλεί και από τις αναλύσεις πάνω στην πτωτική τάση του ποσοστού του κέρδους και τις εξισορροπητικές της τάσης μεθόδους (3ος τόμος, 3ο Μέρος), την "πρωταρχική συσσώρευση" (1ος τόμος, 8ο Μέρος), τις έννοιες της ανταλλαγής και της χρηματικής μονάδας (1ος τόμος, 2ο και 3ο κεφ), τη σχέση ανταλλακτικής αξίας και προσωπικότητας (*Grundrisse*, κεφάλαιο για το χρήμα) κ.ο.κ. Ας αναφερθεί δε ότι συχνά οι αρχές αυτές υπαξιωνονται λόγω του ότι κεντρικά σημεία του επιχειρήματος – η σεξουαλική επαφή και οι σχέσεις κυριαρχίας και εκμετάλλευσης – αφαιρέθηκαν σχεδόν εξ ολοκλήρου για να τύχουν αυτόνομης, "εξω-αγοραίας" παρουσίασης.

¹¹ *The Formation of the Economic Thought of Karl Marx*, Νέα Υόρκη: Monthly Review Press, 1971, σ. 48.

εντάξιμη σ' αυτή τη μελέτη. Ούτε όμως και ο πολυ-ντετερμινισμός – η θέση ότι η σεξουαλικότητα και οι σεξουαλικές σχέσεις συγκαθορίζονται από πολλούς, έστω και διαφορετικής σημασίας, εξωγενείς παράγοντες όπως ο βιολογικός, ο οικονομικός, ο πολιτικός, ο ηθικός κ. ά – ισχύει στο πλαίσιο της μελέτης. Οποιοσδήποτε “εξωτερικός παράγοντας” για να “ασκεί επίδραση” στη σεξουαλικότητα ή τις σεξουαλικές σχέσεις θα πρέπει να είναι *εγγενώς παρών*, να αποτελεί μία από τις ιδιότητές τους. Για παράδειγμα, στο “γάμο για χρήματα”, αυτό που φαίνεται σαν “εξωτερική αιτιότητα” (“οικονομικός παράγοντας”, “οικονομικό κίνητρο”) αποτελεί *εγγενή* δυνατότητα του γάμου, δυνατότητα που ενεργοποιείται μέσα σε συγκεκριμένες κοινωνικές συνθήκες, ενώ μέσα σε άλλες παραμένει ανενεργή.¹²

Η οικονομική βάση δεν υπαγορεύει τη δομή και τη δράση των πεδίων που συνθέτουν το κοινωνικό εποικοδόμημα. Η άρνηση όμως του υπαγορευτικού χαρακτήρα της οικονομίας δεν οδηγεί αυτομάτως σε ένα σημασιακό εξισωτισμό όλων των πεδίων. Όπως υποστηρίζει ο Habermas,¹³ το οικονομικό πεδίο, δηλαδή ο τρόπος που ο άνθρωπος ιδιοποιείται τη φύση συλλογικά, ενεργοποιεί όλα τα άλλα πεδία. Κατά συνέπεια, ο τύπος, ο τρόπος και ο βαθμός ενεργοποίησης των άλλων πεδίων είναι ιδιαίτερα σημαντικοί για τον τύπο, τρόπο και βαθμό αυτονομίας τους.¹⁴ Σε μία κοινωνία που ταυτίζεται με τον τρόπο παραγωγής, αυτή η θέση χάνει κάθε σημασία εφόσον οι ίδιες οργανωτικές αρχές ισχύουν με τους ίδιο τύπο και τρόπο και στον ίδιο βαθμό σ' όλα τα πεδία. Τέτοια κοινωνία δεν υπάρχει – και αυτό ισχύει και για τη σύγχρονη Ελλάδα, η οποία συντίθεται από διάφορους τρόπους παραγωγής χωρίς ο ίδιος τρόπος παραγωγής να είναι καθοριστικός ή/και κυρίαρχος σ' όλα τα πεδία της κοινωνικής ζωής, πολύ δε περισσότερο με τον ίδιο τύπο και τρόπο, και στον αυτό βαθμό. Για παράδειγμα, στο πεδίο της οικονομίας στην Ελλάδα, ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής είναι καθοριστικός και κυρίαρχος αλλά κάθε άλλο παρά ταυτίζεται με την οικονομία στο σύνολό της.

Στο πεδίο της σεξουαλικότητας, το αγοραίο αξιακό σύστημα οργάνωσής της είναι κυρίαρχο αλλά όχι και καθοριστικό. Αν και με σαφείς τάσεις υποχώρησης, καθοριστικό παραμένει το Ορθόδοξο αξιακό σύστημα σ' ό,τι αφορά τη σεξουαλικότητα, *ο σύγχρονος Έλληνας είναι μεσαιωνικός* κυρίως στο χαρακτήρα και δευτερευόντως στις σχέσεις του – θέση που ισχύει και για τη σύγχρονη Ελληνίδα. Σε μεταφορική γλώσσα, αυτό το τμήμα του εποικοδομήματος αποδεικνύεται αμέσως ανυπάκουο στα κελεύσματα της βάσης, η δε αντιπαράθεσή τους, λαβαίνοντας χώρα τόσο

¹² Ένα όχι απλά ανάλογο αλλά και ομόλογο σχήμα χαρακτηρίζει και τον “ώριμο” Μαρξ σε διευκρινιστικές στιγμές όπως στο σχόλιο: “...οι ιδιότητες ενός πράγματος δεν πηγάζουν από τη σχέση του με άλλα πράγματα, αλλά μάλλον *εκδηλώνονται* μέσα σ' αυτή τη σχέση...” (η έμφαση προστέθηκε). *Το Κεφάλαιο*, Αθήνα Σύγχρονη Εποχή, 1978, τ. Ιος, σ. 71.

¹³ Habermas, *Legitimation Crisis*, σσ. 45–49.

¹⁴ Το ζήτημα του ενεργειακού – στην ορολογία του, το πρόβλημα του τρόπου με τον οποίο τα περιβαλλοντικά διαθέσιμα μεταφέρονται στα διάφορα υποσυστήματα δράσης – απασχολεί και τον T. Parsons – αν και ουσιαστικά απουσιάζει από το *Κοινωνικό Σύστημα* (Δες “An Outline of the Social System” στο *Theories of Society*, T. Parsons, E. Shils, K. D. Naegle και J. R. Pitts (επιμ.), Νέα Υόρκη: Free Press, 1961, σσ. 30–38.

εξω- όσο και ενδο-υποκειμενικά, φορτίζει το υποκείμενο με αντιφατικές σημασίες και του προσδίδει ένα φαινομενικό παραλογισμό.¹⁵

Μία συμπληρωματική αποσαφήνιση είναι αναγκαία σ' αυτό το σημείο. Η διάκριση οικονομικών και τρόπου παραγωγής δεν συνοδεύεται αυτομάτως και από τον εκφορμαλισμό των διάφορων πεδίων κοινωνικής ζωής. Όλα τα πεδία συντίθενται από τις οργανωτικές αρχές τους (που είναι όχι μόνο δυνατό ή συχνό αλλά και κανονικό να καθορίζονται ή/και κυριαρχούνται από συστήματα διαφορετικών ιστορικών καταβολών ή περιόδων) αλλά και το δυναμικό που ενεργοποιεί αυτές τις αρχές. Γι' αυτό και είναι συχνό φαινόμενο η ανεπαρκής ή αναντίστοιχη παροχή πόρων να έχει ως συνέπεια το μερικά ή ολικά ανενεργό των αρχών αυτών. Όλα τα πεδία έχουν και την "οικονομική" τους, δηλαδή την άντληση, οργάνωση και πραγμάτωση των πόρων τους, μια οικονομική που συντίθεται από τις κοινές αρχές όλων των πεδίων και την ειδοποιό διαφορά του καθενός. Πάνω σ' αυτή τη βάση, έχει νόημα το ερώτημα "πόσο κοστίζει ένα εμπόρευμα ή μία υπηρεσία", όπως έχουν νόημα και τα ερωτήματα "πόσο κοστίζει μία εντολή" ή "πόσο κοστίζει ένας οργασμός". Τα τελευταία αυτά ερωτήματα μπορούν και να απαντηθούν εάν κατασκευασθούν οι κατάλληλες κλίμακες μέτρησης. Άλλωστε, αποτελεί καθημερινό φαινόμενο η συνεχής ανταλλαγή αγαθών, εντολών και οργασμών, αλλά σε κλίμακες που δεν έχουν (ακόμα) εξορθολογισθεί και τυποποιηθεί. Και, βέβαια, το απροσδιόριστο της ανδρικής κυριαρχίας συμβάλλει και στο ανεξέλεγκτό της.¹⁶

Το δεύτερο ζήτημα μεθόδου που χαρακτηρίζει αυτή τη μελέτη είναι η *συστηματική αποφυγή της σύγκρισης* της Ελλάδας με άλλους κοινωνικούς σχηματισμούς και, ιδιαίτερα, της σύγκρισης με σκοπό την κατάταξη σε ιεραρχίες ή την εξαγωγή συμπερασμάτων. Οι θεωρητικές και μεθοδολογικές αρχές της διεθνούς επιστημονικής κοινότητας δεν εισάγονται ως τρόποι μέτρησης της αξιακής οργάνωσης της σεξουαλικότητας στη σύγχρονη Ελλάδα. Χρησιμοποιούνται ως εργαλεία ανάλυσης και σύνθεσης κάτω από την αυστηρή προϋπόθεση ότι τηρούν τις προδιαγραφές του ελληνικού ιδιαίτερου ή, έστω, είναι τροποποιήσιμες ώστε να τις τηρούν. Η κατάταξη της Ελλάδας - ή της οργάνωσης της σεξουαλικότητας ως αξίας στη σύγχρονη Ελλάδα - σε κάποια κλίμακα με στάδια

¹⁵ Η διάκριση μεταξύ "κυρίαρχου" και "καθοριστικού" οφείλεται στον L. Althusser, όπως την παρουσιάζει στο *For Marx*, Λονδίνο: New Left Books, 1977) και, ειδικότερα, στα κεφάλαια 3 ("Contradiction and Overdetermination", σσ. 87-128) και 6 ("On the Materialist Dialectic", σσ. 161-218).

¹⁶ Απ' αυτή την προοπτική, ο συντάκτης της μελέτης διαφωνεί με θέσεις όπως η θέση ότι η ανθρωπολογία των ιστορικών-ταξικών κοινωνιών πρέπει να ξεφύγει από κατηγορίες και έννοιες όπως "τιμή και ντροπή", "δημόσιο και ιδιωτικό". (J. Dubish, "Κοινωνικό Φύλο, Συγγένεια και Θρησκεία: "Αναπλάθοντας" την Ανθρωπολογία της Ελλάδας", (επιμ.) Ε. Παπαταξιάρχης - Θ. Παραδέλλης *Ταυτότητες και Φύλο στη Σύγχρονη Ελλάδα Ανθρωπολογικές Προσεγγίσεις*, Αθήνα Καστανιώτης - Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 1992, σ. 101) Σε τι είναι άραγε χρήσιμο το να ακυρωθούν με μια στιγμή βουλητική χειρονομία έννοιες που αναφέρονται σε δομικά στοιχεία της ιστορικής πραγματικότητας; Ιεραρχημένη κοινωνία χωρίς ντροπή; Ταξική κοινωνία (και, ιδιαίτερα, καπιταλισμός) χωρίς τιμή; Κοινωνία πολιτών χωρίς δημόσιο-ιδιωτικό; Τα ιστορικά υποκείμενα "τιμώνται" και "ντρέπονται", "δημοσιεύουν" και "ιδιωτεύουν", βιώνουν, κατανοούν και αισθάνονται την πραγματικότητα μέσω των έννοιων αυτών. Χωρίς "τιμή" και "ντροπή", "δημόσιο" και "ιδιωτικό", η συγκεκριμένη ιστορική πραγματικότητα τουλάχιστον της σύγχρονης Ελλάδας εξαφανίζεται και αθώνεται, η δε επιστημονική ανάλυση μεταβάλλεται σε μια αξιολογικά ουδέτερη ιδεολογία (Πάντως, στα πλαίσια της *Σεξουαλικότητας ως Αξίας* αποφεύγεται η άμεση, ευθεία και λεπτομερειακή κριτική του κύριου όγκου της βιβλιογραφίας που εστιάζει στις σχέσεις των φύλων στη σύγχρονη Ελλάδα. Αντίθετα, επιλέγεται η έμμεση, παράλληλη και σε επίπεδο γενικών αρχών κριτική. Για μια άμεση και συνοπτική αιτιολόγηση αυτής της επιλογής, δες το εισαγωγικό σημείωμα στη βιβλιογραφία.)

προόδου-εξέλιξης, στο βαθμό που ποσοτικοποιεί ή δεν λαμβάνει υπόψη το ιδιαίτερο, το ιστορικά συγκεκριμένο, αποτελεί πράξη πολιτιστικού ιμπεριαλισμού και κακή επιστήμη: η Ελλάδα του 1990 δεν είναι η Γαλλία του 1960 ή η Αίγυπτος του 2020' ούτε κατά προσέγγιση, ούτε σχηματικά, ούτε ενδεικτικά ούτε μεταφορικά.

Από την άλλη πλευρά, ένα ζήτημα που απασχολεί αυτή τη μελέτη - έστω και αν εμφανίζεται με τη μορφή των συχνών αλλά άτακτων υπαινιγμών στο 2ο και το 3ο Μέρος της - είναι και ο περιορισμός (αναδιάρθρωση, διαρκής επαναδιαπραγμάτευση με τάσεις υποχώρησης) του "ελληνικού" της σύγχρονης Ελλάδας. Το αγοραίο αξιακό σύστημα που ισχύει (σε διαφορετικούς βαθμούς και μορφές) στο δυτικό (και όχι μόνο) κόσμο έχει εισαχθεί, εισάγεται και ισχύει (και) στην Ελλάδα. Από τη στιγμή που το (αγοραίο) ενιαίο και όμοιο επιβάλλεται, το συγκρίσιμο ισχύει με ολόένα και λιγότερες προϋποθέσεις. Μερικό αντικείμενο όμως της μελέτης (στο πεδίο της σεξουαλικότητας και μόνο) είναι αυτή ακριβώς η τάση ενιαιοποίησης που προκύπτει από την αντιπαράθεση ριζικά διαφορετικών αξιακών συστημάτων και όχι η σύγκριση της αξιακής οργάνωσης της σεξουαλικότητας στην Ελλάδα με την αξιακή οργάνωση της σεξουαλικότητας σε άλλες χώρες.

Η *Σεξουαλικότητα ως Αξία στη Σύγχρονη Ελλάδα* εστιάζει κατά κύριο λόγο στα ιδεώδη - δηλαδή τις αξίες (και απαξίες) στα μέγιστα (και ελάχιστα) τους - που επικρατούν στη σύγχρονη Ελλάδα ως οργανωτικές αρχές της σεξουαλικότητας καθώς και τους τρόπους οργάνωσης και εφαρμογής τους (πράξης τους) στην καθημερινή ζωή.¹⁷ Δεν έχει όμως προκατασκευασθεί ή γίνει δεκτό ένα ήδη προκατασκευασμένο αφηρημένο σύστημα ιδεωδών (ένας βεμπεριανός "ιδεότυπος") που να διευκολύνει μέσω της προβολής της πραγματικότητας πάνω του την παραγωγή γνώσης για την πραγματικότητα. Αυτού του είδους η προσέγγιση, εκτός του ότι παθητικοποιεί τον ερευνητή, καθιστά τη γνώση όμηρο του ιδεότυπου: η γνώση ισχύει εφόσον και στο βαθμό που ισχύει και ο ιδεότυπος.¹⁸ Στον ιδεότυπο όμως, εκτός της θεωρητικής και μεθοδολογικής κατάρτισης του ερευνητή, κυριαρχεί και το προσωπικό βίωμα, το αυθαίρετο, με αποτέλεσμα η κατάρτιση να καλείται να υπηρετήσει το βίωμα και όχι να συντεθεί μαζί του. Σ' αυτό το πλαίσιο, ο νόμος της προσφοράς και της ζήτησης επί το συσχετισμό δυνάμεων που ισχύει στα πλαίσια (και) της επιστημονικής κοινότητας αποφασίζουν για το ποιο σύστημα ιδεοτύπων και ποια γνώση-όμηρος του συστήματος αυτού επικυρώνονται ή εγκρίνονται. Ο ιδεότυπος παράγει γνώση μόνο σε προ-δογματική μορφή, παράγει - στην ορολογία του Hegel - "μόλις γνώση", "μόλις δόγματα", δόγματα "εν τώ γεννάσθαι". Η κατάρτησή του περιλαμβάνει και την απαξίωση της γνώσης την οποία δομεί και νοηματοδοτεί.¹⁹

¹⁷ Το ιδεώδες διαφέρει του ιδανικού ως προς το ότι περιλαμβάνει τόσο τις αξίες όσο και τις απαξίες που είναι ενεργές σ' ένα συγκεκριμένο πεδίο μελέτης. Στο βαθμό που η "πόρνη" αποτελεί την έσχατη απαξία της "γυναίκας" - άποψη που επικρατεί στη συντριπτική πλειονότητα των σύγχρονων Ελλήνων και Ελληνίδων, "ιδεώδης πόρνη" είναι δυνατό να υπάρχει, "ιδανική πόρνη" δεν είναι δυνατό να υπάρχει. Η σύγχυση ιδεώδους και ιδανικού δημιουργεί μian ανακουφιστική ψευδαίσθηση αντικειμενικότητας και τίποτε παραπάνω. Η σύγχυση ιδεώδους και ιδανικού υποβαθμίζει την έρευνα και μελέτη, ενώ, συγχρόνως, αθρώνει το φορέα της από την υποβάθμιση.

¹⁸ Ουσιαστικά, ο χρήστης ενός ιδεοτύπου (ενικός δογματικός) ή πολλών ιδεοτύπων (εκλεκτικιστικός, πληθυντικός δογματικός) μαθαίνει περισσότερα για το βαθμό αντιστοιχίας του ιδεοτύπου του με την πραγματικότητα παρά για την πραγματικότητα.

¹⁹ Η θέση αυτή δεν σημαίνει και ότι ο συντάκτης της μελέτης προσεγγίζει την κοινωνική πραγματικότητα χωρίς συγκεκριμένες οργανωτικές αρχές και πρότυπα. Σημαίνει όμως ότι καταρχήν

Το κάθε αξιακό σύστημα που παρουσιάζεται και αναλύεται εμπεριέχει τη δική του ιδιαίτερη τεχνική συγκρίσεων και εξαγωγής συμπερασμάτων μέσω συγκρίσεων, αλλά η παρουσίαση και ανάλυση αυτών των τεχνικών δεν περιλαμβάνει και την αποδοχή ή απόρριψή τους από μέρους του συντάκτη της μελέτης. Άλλωστε, κι αυτός είναι ιστορικός, δεν είναι “αθώος”: εδράζεται τόσο στα δύο αξιακά συστήματα που δεσπόζουν όσο και σε μια σειρά σοσιαλιστικών αρχών. Όμως, έχει καταβληθεί συνειδητή προσπάθεια - με πιθανό κόστος το εκφραστικό πολύπλοκο - ώστε οι έδρες του να μην εισάγονται με τη μορφή του αυτονόητου στο επιχείρημα.²⁰

Τέλος, είναι χρήσιμες ορισμένες διευκρινίσεις πάνω στην άμεση ορολογία, ενδεικτικές ευρύτερων μεθοδολογικών επιλογών σ' ό,τι αφορά την οργάνωση του επιχειρήματος και της παρουσίασής του. Η μελέτη της οργάνωσης και αξιολόγησης της σεξουαλικότητας στη σύγχρονη Ελλάδα είναι οργανώσιμη σε δύο επίπεδα, από δύο βασικές προοπτικές: στο επίπεδο “άνδρας-γυναίκα” και το επίπεδο “φύλα”.

Το πρώτο επίπεδο προσφέρεται για μια πολιτική-πολιτειακή μορφοποίηση του θέματος σε ζήτημα. Η ειδική προσέγγιση κινείται μέσα στα όρια του συνειδητού ή/και σκοπεύει στην επαναδιαπραγματεύσή του. Τελειώνει-ολοκληρώνεται μέσα στα πλαίσια της (οργανωμένης ή όχι) προσωπικής θέλησης, βούλησης, απόφασης. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι αποτελεί την κυρίαρχη προσέγγιση στο μεγαλύτερο τμήμα της σύγχρονης φεμινιστικής σκέψης,²¹ εφόσον προσφέρεται για τη μελέτη της αξιολόγησης της σεξουαλικότητας ως αντικειμένου διαμάχης, σύγκρουσης ή συναίνεσης, με βασικό σημείο εκκίνησης τα συγκεκριμένα άτομα (και κοινωνικές κατηγορίες) ως έμφυλα πρόσωπα (και έμφυλες κοινωνικές ομάδες) σε σχέση μεταξύ τους. Χωρίς να αποκλείεται, η προσέγγιση αυτή καταλαμβάνει δευτερεύουσα και υποστηρικτική θέση στο συνολικό επιχείρημα. Πρωτεύουσα θέση καταλαμβάνει το *φύλο*, η από κοινωνικο-ψυχολογική (μέσω κοινωνιολογικής) έως πολιτικο-οικονομική *ιστορική* προσέγγιση, που επιτρέπει την οργάνωση και κατανόηση της σεξουαλικότητας ως αξίας τόσο μέσα όσο και έξω από τα όρια του ατομικού ή ομαδικού συνειδητού.²² Μία αναλογία είναι ενδεικτική της έμφασης που οργανώνει τη μελέτη: κλίνει προς τη

ενεργεί με έδρα τη μαρξιστική μεθοδολογία και θεωρία, αξιοποιώντας όποια αρχή εκτιμά ως την προσφορότερη και όποιο πρότυπο εκτιμά ως το καταλληλότερο για την αντιμετώπιση των χιλιάδων συγκεκριμένων προβλημάτων, υπό τον όρο της λογικής συμβατότητάς τους με το επιχείρημα ως όλο. Σημαίνει επίσης ότι η μελέτη (οφείλει να) “αντέχει” λογικά στις όποιες τροποποιήσεις ή και επιμέρους αναιρέσεις ακόμα είναι δυνατό να προκληθούν με την εισαγωγή νέου εμπειρικού υλικού. Ως αντιμετώπισμο, το ατελές δεν αποτελεί πρόβλημα για μια μελέτη. Πρόβλημα για μια μελέτη αποτελεί το δομικό παράλογο.

²⁰ Οι θέσεις του Weber για την αξιολογική στάση του κοινωνικού επιστήμονα (που, για παράδειγμα, εμφανίζονται στο “Value-judgements in Social Science” στο *Weber: Selections in Translation*, επιμ. W. G. Runciman, Καμπριτζ: Cambridge University Press, 1978, σσ. 69-98) αποτελούν, έστω και ως εναρκτήριες αρχές και μόνον, κοινό τόπο στις σύγχρονες κοινωνικές επιστήμες. Κι αυτό πέρα από τις όποιες άλλες διαφωνίες του συντάκτη της μελέτης με το Weber, όπως τη διαφωνία με τη θέση του περί του διακρίσιμου και αναγκαίου της διάκρισης “γεγονότος” και “αξιολόγησης γεγονότος”.

²¹ Δες N. Chodorow, *The Reproduction Of Mothering*, Μπέρκλεϊ: University of California Press, 1978, H. Eisenstein, *Contemporary Feminist Thought*, Σίδνεϊ: Unwin, 1984, A. Rich, “Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence”, στο *Signs*, 5: 631-60, 1980.

²² Καταληκτικά και με βάση τα προηγούμενα, πρέπει να τονισθεί ότι η διάκριση των φύλων είναι τόσο φυσική-βιολογική όσο και κοινωνιακή (δηλαδή κοινωνική, με την ευρεία έννοια του όρου). Η συγκεκριμένη μελέτη εδράζεται στη θέση ότι το φύλο είναι μεν ενιαίο, βιολογικο-κοινωνικό, αλλά η

σεξουαλικότητα κατά τρόπο ομόλογο του τρόπου που το *Κεφάλαιο* του Μαρξ κλίνει προς την *εργασία* και όχι του τρόπου που το *Κράτος και Επανάσταση* του Λένιν κλίνει προς τον *εργάτη*

Η μελέτη απαρτίζεται από τις ακόλουθες λογικές ενότητες:

- Η πρώτη ενότητα αποτελεί τη μακρο-ιστορική διάσταση. Περιλαμβάνει ένα συνοπτικό θεωρητικό πρότυπο περί αξίας, σεξουαλικότητας και σεξουαλικής αγοράς (1ο κεφάλαιο) καθώς και τον ιστορικό συγκεκριμενοποιητή του, τα αξιακά συστήματα που δεσπόζουν στη σύγχρονη Ελλάδα (2ο Κεφάλαιο).

- Η δεύτερη ενότητα αποτελεί τη μικρο-ιστορική (βιογραφική) διάσταση. Περιλαμβάνει την έρευνα πάνω σε ζητήματα σεξουαλικής αξιολόγησης και τα προϊόντα της.

Ολοκληρώνοντας, ας σημειωθεί ότι η μελέτη νοηματοδοτείται και σημαίνεται από ορισμένες επιδιώξεις του συντάκτη της. Ανάμεσά τους, την πρωτεύουσα θέση καταλαμβάνει η επιδίωξη κατασκευής ενός (αξιακού) μετατροπέα της μακροκλίμακας σε μικροκλίμακα - δηλαδή της ιστορίας σε βιογραφία - και αντίστροφα. Σ' αυτή την προσπάθεια βοήθησαν ιδιαίτερα δύο διακρίσεις: η *διάκριση δομής επιχειρήματος και δομής παρουσίασης*, η οποία οφείλεται στον Ούγγρο Emile Oesterreicher (New School for Social Research, Νέα Υόρκη) και η *διάκριση ομολόγου και αναλόγου*, η οποία οφείλεται στο Νεοκλή Σαρρή (Πάντειο).²³ Χωρίς αυτές τις δύο διακρίσεις, η συγκεκριμένη μελέτη θα ήταν ριζικά διαφορετική.

έμφαση αποδίδεται στην κοινωνική διάσταση, στο φύλο ως πολυσήμαντη κοινωνική σχέση. Η θέση αυτή μόνον επιφανειακά και μπορεί να θεωρηθεί κοινότυπη. Υπάρχει μια ευρεία βιβλιογραφία, πάνω στη διαμάχη/προβληματισμό για το αν το φύλο είναι βιολογικό, κοινωνικό ή κοινωνικο-βιολογικό, δες M. Gatens, "A Critique of the Sex/Gender Distinction" *Beyond Marxism Intervention*, (ειδ. τεύχος), 1983, R. R. Reiter (επιμ.), *Toward an Anthropology of Women*, Νέα Υόρκη: Monthly Review Press, 1975, B. Lloyd - J. Archer (επιμ.), *Exploring Sex Differences*, Νέα Υόρκη: Academic Press, 1976, M. Witting, "The Category of Sex", *Feminist Issues*, 1982, τ. 2, σσ. 63-68. Ο συντάκτης της μελέτης, θεωρώντας το διλημματικό της διαμάχης - όπως και κάθε ανάλογης στατικής διαμάχης "χαρακωμάτων" - μερικά αναίρετο της προσφοράς της, την προσεγγίζει μέσω διαδοχικών μετατροπών με κύριους μετατροπέες θεωρητικά σχήματα όπως αυτό του Ν. Geras (*Marx and Human Nature: Refutation of a Legend*, Λονδίνο: Verso, 1983), αλλά και τα όχι μόνον ομόλογα αλλά και πληρέστερα και συγκεκριμένα των M. Lippi (*Value and Naturalism in Marx*, Λονδίνο: New Left Books, 1979), S. Himmelweit - S. Mohun ("Real abstractions and Anomalous Assumptions", στο I. Steedman (επιμ.), *The Value Controversy*, Λονδίνο: Verso, 1981) και A. Shaikh, "The Poverty of Algebra" (στο προηγούμενο), ιδιαίτερα σ' ό,τι αφορά το φύλο ως πεδίο κατασκευής και εφαρμογής ιεραρχημένων διακρίσεων, συγγενεύει με τη θέση του M. Goddell ("Sex and Power. The Origins of Male Domination", *New Left Review*, 1981, 127, σσ. 3-17): οι ανισότητες των φύλων έχουν "κοινωνικές ρίζες", αποτελούν δε μέχρι σήμερα "κοινωνιολογική σταθερά".

²³ Οι δύο αυτές διακρίσεις έλυσαν σημαντικά προβλήματα οργάνωσης του συνολικού επιχειρήματος της μελέτης, όπως άλλωστε γίνεται φανερό στη συνέχεια. Απ' όσο ο συντάκτης της μελέτης είναι σε θέση να γνωρίζει, ο Oesterreicher δεν έχει γράψει πάνω στη σχέση επιχειρήματος-παραούσιασης. Τη μετέδιδε προφορικά στις παραδόσεις του πάνω στο *Κεφάλαιο*. Ο Σαρρής εφαρμόζει συστηματικά τη διάκριση ομολογίας και αναλογίας. Δες *Φιλοσοφία της Κοινωνίας και της Πολιτείας* (Αθήνα: Γραμμή, 1985) και *Οι Δύο Πατριάρχες: Αθηναγόρας-Μάρκος Αυγέρης* (Κέδρος, 1976, ανάτυπο από την έκδοση "Αφιέρωμα στον Μάρκο Αυγέρη").

1ο Μέρος: Θεωρητικές και Μεθοδολογικές Αποσαφηνίσεις

1ο Κεφάλαιο: Οι Έννοιες της Αξίας, της Σεξουαλικότητας και της Σεξουαλικής Αγοράς

Είναι εύλογο οι έννοιες της αξίας, της σεξουαλικότητας και της σεξουαλικής αγοράς να αποσαφηνιστούν στη γενικότητά τους, εφόσον η μελέτη εστιάζει στους τρόπους με τους οποίους η σεξουαλικότητα εκφράζεται αξιακά μέσα στο πλαίσιο της κοινωνίας στη σύγχρονη Ελλάδα¹

Ας τονιστεί ότι οι ευρείς ορισμοί που ακολουθούν δεν αποτελούν υποθέσεις προς ιστορική και λογική τεκμηρίωση μέσω της μελέτης. Αποτελούν όσες από τις αρχικές λογικές υποθέσεις προς ιστορική τεκμηρίωση “άντεξαν” κατά τη διάρκεια της προσέγγισης του συντάκτη της μελέτης στην ιστορική κοινωνία της σύγχρονης Ελλάδας. Όμως, οι ορισμοί αυτοί δεν αποτελούν και μεταφορά της τελικής μορφής που λαβαίνουν στη αρχή της μελέτης. Κατά τη διάρκεια της παρουσίασης υφίστανται σημαντικές ή ασήμαντες τροποποιήσεις, συγκεκριμενοποιούνται και συντίθενται με νέες προτάσεις που εντοπίστηκαν και συγκεκριμενοποιήθηκαν. Οι υποθέσεις που δεν “άντεξαν” στην προσέγγιση της ιστορικής πραγματικότητας και οι συνεχείς αναδιατάξεις του συνολικού επιχειρήματος δεν παρουσιάζονται αμέσως. Αποτελούν μέρος της βιογραφίας του συντάκτη της μελέτης. Πάντως, όπως υπενθυμίζεται και στο τέλος της μελέτης, ουσιαστικά το κάθε λογικό μέρος της μελέτης είναι *όλη* η μελέτη σε διαφορετικό βαθμό και με διαφορετικό τρόπο συγκεκριμενοποιημένη.

(α Η Έννοια της Αξίας)

Η έννοια της αξίας αποδίδει και σημαίνει διαφορετικά στα διάφορα θεωρητικά συστήματα που συνθέτουν την κοινωνική επιστήμη μετά το Διαφωτισμό. Όμως, πριν από τις όποιες ριζικά διαφορετικές προϋποθέσεις και οργανωτικές αρχές που χαρακτηρίζουν τα θεωρητικά συστήματα και τις σχολές που τα τελειοποιούν και τα εφαρμόζουν, υπάρχει ένα κοινό ελάχιστο της έννοιας της αξίας. Αυτό το κοινό ελάχιστο είναι ενδεικτικό του ότι αναφέρονται στην ίδια κοινωνική κατασκευή, έστω και αν διαφέρουν στον τρόπο που αντιλαμβάνονται την ευρύτητα, σκοπιμότητα και οργάνωσή της. Από τον Μαρξ της *Γερμανικής Ιδεολογίας* ως τον Parsons του *Κοινωνικού Συστήματος* και, πιο πρόσφατα, από τον Habermas στον Luhmann, η θέση του τελευταίου ότι “η αξία μπορεί να ορισθεί πολύ γενικά ως κάθε προοπτική που ορίζει ποιες συνέπειες της δράσης είναι προτιμητέες σε

¹ Καταρχήν, η έννοια της κοινωνίας στην Ελλάδα είναι σαφώς ευρύτερη της έννοιας της ελληνικής κοινωνίας – την περιλαμβάνει. Κατά δεύτερο λόγο, οι έννοιες της κοινωνίας στη σύγχρονη Ελλάδα και της σύγχρονης κοινωνίας στην Ελλάδα διαφέρουν ως προς την έμφαση. Στην πρώτη έννοια κυρίαρχο είναι το ιστορικό, ενώ στη δεύτερη κυρίαρχος είναι ο συγκριτικός – εφόσον και από τη στιγμή που τα κριτήρια είναι ενιαία, αστικο-καπιταλιστικά – βαθμός εντατικής και εκτατικής ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων και παραγωγικών σχέσεων (με την ευρεία, οικονομική, πολιτική, κοινωνική, πολιτιστική σημασία του όρου). Τα δύο ζεύγη όλου-μέρους δεν βρίσκονται σε κατάσταση αδρανούς συνύπαρξης ή ιδεώδους σύνθεσης. Βρίσκονται σε διαρκή αντίθεση και αντιπαράθεση, εκφράσεις του ευρύτερου αντιφατικού ανάμεσα στο ελλαδικό και το ελληνικό, την κοινωνία και την Ελλάδα, το διεθνές και το εθνικό, το μικρο-ιστορικό και το μακρο-ιστορικό.

σχέση με άλλες² ή η θέση του Parsons ότι αξία είναι κάθε "στοιχείο ενός κοινού συμβολικού συστήματος που ισχύει σαν κριτήριο ή σταθερά για την επιλογή ανάμεσα σε εναλλακτικούς προσανατολισμούς"³ είναι κατανοητές και - εφόσον δεν εδράζονται σε κάποια μεταφυσική αρχή - μπορούν να αποτελέσουν πεδία αντιπαράθεσης.

Κάθε αξία αποτελεί κατ' ελάχιστο μία οργανωτική αρχή σχέσεων, πράξεων και προσδοκιών ή επιθυμιών που ισχύει ή ίσχυσε στο παρελθόν σε ένα ή περισσότερα από τα πεδία που συνθέτουν έναν κοινωνικό σχηματισμό.⁴ Υπάρχουν αξίες που ισχύουν σε κοινωνιακή κλίμακα, δηλαδή σ' όλα τα πεδία της κοινωνικής ζωής αλλά και όλα τα αξιακά συστήματα που αντιπαρατίθενται στον κοινωνικό σχηματισμό. Για παράδειγμα, η αρχή της υπακοής στις εντολές των νομίμων ή εγκύρων ανωτέρων ισχύει σε κάθε πεδίο της σύγχρονης κοινωνίας στην Ελλάδα. Ισχύει και σε όλα τα αξιακά συστήματα της χώρας, εφόσον η διαφωνία τους περιορίζεται στον ορισμό νομιμότητας και εγκυρότητας - διαφωνία που υποδηλώνει σημαντική αλλά όχι και ριζική διαφορά. Υπάρχουν και αξίες που ισχύουν σε κοινωνική κλίμακα, δηλαδή σε περιορισμένο αριθμό πεδίων, όπως η αρχή της διάκρισης "ωραίου" και "άσχημου". Η διάκριση αυτή, αν και έχει νόημα και ισχύει σε όλα τα αξιακά συστήματα, οργανώνεται διαφορετικά στο κάθε σύστημα. Τέλος - και αυτό γίνεται σαφές στο επόμενο κεφάλαιο, τό κάθε αξιακό σύστημα χαρακτηρίζεται από αξίες που ισχύουν μόνον στα πλαίσιά του.

Επιστρέφοντας στον ορισμό της αξίας από το Luhmann, ο συγκεκριμένος αυτός ορισμός είναι, καταρχήν, ατελής. Η γενικότητά του δεν καθιστά σαφείς τις διακρίσεις κοινωνιακού-κοινωνικού και αξίας-πρότασης, όπως και άλλες διακρίσεις που αφορούν τη συγκεκριμένη μελέτη. Γί αυτό και θα αντικατασταθεί από έναν ορισμό που είναι πληρέστερος, σαφέστερος και ομόλογος των αναγκαιοτήτων της μελέτης. Ο ορισμός αυτός είναι: *αξία είναι το λογικο-συναίσθηματικό κριτήριο αντίληψης, οργάνωσης, νοηματοδότησης και ποσοτικής εκτίμησης μιας πράξης, σχέσης, κατάστασης, επιθυμίας ή προσδοκίας*. Ο ορισμός είναι συγκεκριμενοποιήσιμος με την προσθήκη μιας σειράς ειδικών αποσαφηνίσεων που αφορούν τόσο το αντικείμενο της μελέτης όσο και τη (κοσμο-

² Niklas Luhmann, *The Differentiation of Society*, Νέα Υόρκη: Columbia University Press, 1982, σ. 97. Στο ίδιο, σσ. 375-376, ο Luhmann προτείνει την αντικατάσταση της έννοιας του αξιακού συστήματος (και της έννοιας της αξιακής ιεραρχίας) ως ασαφούς με την έννοια της αξιακής διάταξης που σημαίνει "τίποτε περισσότερο από έναν ειδικό συνδυασμό αναγνωρισμένων αξιών που έχουν μια κοινή λειτουργία". Μπορεί κάποιος να ωφεληθεί από το ότι ο Luhmann συστήνει προσοχή ως προς το ασαφές της έννοιας του αξιακού συστήματος χωρίς, συγχρόνως, να δεχθεί και την αντικατάστασή της από μία έννοια που τα στοιχεία του "ειδικού", του "αναγνωρισμένου", του "κοινού", ακόμα περισσότερο, της "λειτουργίας" και, πολύ περισσότερο, του "τίποτε περισσότερο" την καθιστούν επίσης - αν και με διαφορετικό τρόπο - και τουλάχιστον ασαφή. Ο ορισμός του Luhmann δεν είναι τυχαία ασαφής" είναι νομιμοποιητικά ασαφής: Ποιος κυρίαρχος δεν θα προτιμούσε να τον αποκαλούν "υψηλά διατεταγμένο"; (Και, ομόλογα, ποιος καπιταλιστής δεν θα προτιμούσε να τον αποκαλούν "πρόεδρο επιχειρήσεως";)

³ T. Parsons. *The Social System*, Νέα Υόρκη: Free Press, 1964, σ. 12.

⁴ Το στοιχείο της ισχύος - αδιακρίτως του εάν πήρε τη μορφή της επιβολής ή της επιλογής ή του όποιου συνδυασμού των δύο, δηλαδή της διαλογής - διακρίνει την αξία από τις προτάσεις (νέες ή εναλλακτικές) που διεκδικούν (ακριβέστερα, οι φορείς τους διεκδικούν - οι προτάσεις αποτελούν τη (μία) μορφή έκφρασης των διεκδικήσεών τους) την αναβάθμισή τους σε ισχύουσες αξίες. Χωρίς να υποβαθμίζεται η ιστορικο-κοινωνική σημασία των προτάσεων αλλά και το ποιες θεωρούνται κατανοητές, ακατανόητες ή ανόητες, νόμιμες, παράνομες ή άνομες, οι προτάσεις δεν πρέπει να συγχέονται λογικά με τις ισχύουσες αξίες.

θεωρητική ένταξη του συντάκτη της: Στο Ορθόδοξο αξιακό σύστημα που επικρατεί στη σύγχρονη Ελλάδα, οι αξίες μορφοποιούνται σε *κανόνες* οι οποίοι στηρίζονται (ανάγονται) στη μεταφυσική αρχή της μετά θάνατον ζωής.⁵ Στο αγοραίο αξιακό σύστημα, οι αξίες μορφοποιούνται σε *κριτήρια* τα οποία στηρίζονται (ανάγονται) στην αρχή της προσωπικής ευθύνης.⁶ Τέλος, στις προτάσεις-προς-αξίωση του θεωρητικού συστήματος στο οποίο είναι ενταγμένος ο συντάκτης της μελέτης, οι υπο-αίωρηση αξίες παίρνουν τη μορφή κριτηρίων τα οποία ανάγονται στην αρχή της ταύτισης λογικής, ιστορίας και βιογραφίας, δηλαδή της άρσης της αλλοτρίωσης σε όλες τις ομόλογες μορφές της.⁷ Οι βάσεις της εκτίμησης - οι εκτιμητικές μονάδες - διαφέρουν επίσης στα τρία συστήματα είναι η πρόθεση, το αποτέλεσμα και η πράξη αντίστοιχα.

Μία επιμέρους θέση πρέπει να διευκρινισθεί σ' αυτό το σημείο - θέση που δεν αλλοιώνει το ιδιαίτερο της οργάνωσης των αξιών στο Ορθόδοξο και το αγοραίο αξιακό σύστημα. Στο πλαίσιο αυτής της μελέτης, η αξία δεν αποτελεί θέμα προσωπικής ιδιαιτερότητας ή ιδιορρυθμίας, δεν αποτελεί έκφραση ενός ανεξέλεγκτου, τυχαίου και αυθαίρετου υποκειμενικού (κάτι που ο ορισμός του Lyhmann επιτρέπει). Η αξία είναι *πρακτασκευασμένη* μορφή, *πρακτασκευασμένη* έκφραση, αντικειμενικό (αν και κυμαινόμενο) κοινωνιακό/κοινωνικό μέγεθος. Η αξία είναι δι-ατομική ή, μέσα σε συνθήκες επιβολής, υπερ-ατομική. Το άτομο επιλέγει ή/και διαλέγει αξίες - ή του επιβάλλονται ως αυτονόητα - και κυμαίνεται μέσα στα όριά τους.

Η αξία δεν είναι, καταρχήν, υπόθεση του υποκειμένου. Είναι η νεκρή υποκειμενικότητα περασμένων γενεών που επικρατεί στην υποκειμενικότητα του ζωντανού ανθρώπου ορίζοντάς την ή, έστω, περιορίζοντάς την και μόνον. Ειδικότερα στα πεδία της σύγχρονης Ελλάδας όπου επικρατεί ο καπιταλισμός, η σχέση μεταξύ κοινωνικής αξίας και της υποκειμενικότητας την οποία οργανώνει είναι ομόλογη με τη σχέση κεφαλαίου-εργασίας. Ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής και ο καπιταλιστικός τρόπος οργάνωσης της υποκειμενικότητας (τρόπος παραγωγής υπο-κειμένων) είναι ομόλογοι.

Η αξία ως αντικειμενικό κοινωνικό μέγεθος δεν είναι απλώς το προϊόν (ή/και η διαδικασία) της θεσμοθέτησης ως οργάνωσης και παγίωσης ενός κοινωνικού κενού. Η κάθε αξία αναφέρεται σε κάτι και το μορφοποιεί, σε κάτι το υπαρκτό και εγγενές στην κοινωνία, σε ένα υπαρκτό κοινωνικό αντικείμενο. Αυτό στο οποίο αναφέρεται η αξία δεν γεννιέται από την αξιολόγησή του ή/και από τη δραστηριότητα της θεσμοθέτησης.⁸

⁵ Για τη σχέση ζωής και μετά θάνατον ("μελλούσης") ζωής οργανωμένης σε ένα επιχείρημα συγγενικό με το αντικείμενο της μελέτης, δες το *Συμβουλευτικόν Εγχειρίδιον* του Αγίου Νικοδήμου του Αγιορείτου, Βόλος: Σωτ. Σχοινάς, 1969, σσ. 193-97.

⁶ Για τους διάφορους τρόπους ένταξης της αρχής της προσωπικής ευθύνης στα διάφορα πεδία της κοινωνικής ζωής, δες R. Sennett, *Authority*, Νέα Υόρκη: Vintage Books, 1980, σσ. 16-18, 52-54, 85-88, 119, 180-81.

⁷ Για ένα ομόλογο αν και αναντίστοιχο επιχείρημα δες M. Horkheimer - Th. A. Adorno. *Dialectic of Enlightenment*, ιδίως σσ. 3-80.

⁸ Αυτό δεν σημαίνει ότι η αξία ως μορφή-έκφραση είναι περισσότερο πραγματική του δυναμικού στο οποίο αναφέρεται και μορφοποιεί-εκφράζει. Δεν σημαίνει όμως και το αντίστροφο. Η αξία και το δυναμικό είναι εξίσου πραγματικές στιγμές του συγκεκριμένου όλου. Το ότι είναι αναλύσιμες δεν σημαίνει και ότι το συγκεκριμένο όλο αποτελεί προϊόν της σύνθεσής τους. Αν ήταν έτσι, η αντικειμενική πραγματικότητα θα αποτελούσε προϊόν του υποκειμένου, δηλαδή θαύμα.

Με βάση τις θέσεις που μόλις προηγήθηκαν, αναβαθμίζεται σε σημασία και η δεύτερη προοπτική προσέγγισης της έννοιας της αξίας, η ποσοτική. Η ποσοτική πλευρά έχει μελετηθεί με ιδιαίτερη έμφαση από την πολιτική οικονομία, και - σ' αυτή τη μελέτη - τα πολιτικο-οικονομικά υποδείγματα ελέγχου του ποσοτικού παίρνουν τη θέση των θετικιστικής προέλευσης αλγεβρικο-στατιστικών αντιστοιχιών τους στην κοινωνιολογία και κοινωνική ψυχολογία.⁹ Σημείο εκκίνησης για την ποσοτική προσέγγιση της αξίας μπορεί να αποτελέσει μια σειρά ορισμών του Μαρξ που απαντώνται στο *Κεφάλαιο*,¹⁰ σε συνδυασμό με τις αναγκαίες για την προσαρμογή τους στο ζήτημα της σεξουαλικότητας ως αξίας τροποποιήσεις.

(β. Το Ομόλογο Εργασίας και Σεξουαλικότητας)

Αναφερόμενος στη σχέση μεταξύ δύο εμπορευμάτων, ο Μαρξ ορίζει την αξία ως υπερφυσική ιδιότητα των δύο πραγμάτων (και, ευρύτερα, αντικειμένων, εφόσον εμπορευματική μορφή δεν παίρνουν μόνον τα πράγματα). Αμέσως μετά, ταυτίζει το υπερφυσικό με το καθαρά κοινωνικό, διακρίνει το κοινωνικό από το μερικό-υποκειμενικό συγκεκριμένων κοινωνικών δραστηριοτήτων, δηλαδή το ορίζει ως αντικειμενικό μέγεθος και, τέλος, ορίζει την αξία στο σχήμα "η αξία γενικά είναι μία μορφή κοινωνικής εργασίας".¹¹ Αυτός ο ορισμός είναι καθοριστικής σημασίας για τη συγκεκριμένη μελέτη. Στο πλαίσιο του επιτρέπονται και άλλες μορφές κοινωνικής εργασίας εκτός

Η διαμάχη που ουσιαστικά συνεχίζεται στις κοινωνικές επιστήμες ανάμεσα στους υποστηρικτές του υπέρτερου της μορφής και τους υποστηρικτές του υπέρτερου του περιεχομένου είναι απρόσφορη. Για να παρακαμφθεί στο σύνολό της, στη συγκεκριμένη μελέτη ορίζεται ως περιεχόμενο κάθε αντικειμένου (και όχι μόνον πράγματος) η ολότητα των μορφών με τις οποίες αυτό το αντικείμενο είναι δυνατό να εκφραστεί. Με τον ορισμό αυτό, το καντιανό "πράγμα καθ' εαυτό" ιστορικοποιείται, δηλαδή ανάγεται σε ιδιότητα του υποκειμένου και όχι του αντικειμένου, και ταυτίζεται-εξισώνεται με το βαθμό άγνοιας του αντικειμένου από το υποκείμενο.

⁹ Πάνω στο ζήτημα της υπεροχής των πολιτικο-οικονομικών υποδειγμάτων σε σχέση με τα αλγεβρικά-στατιστικά μοντέλα και τα "κατά-μέσον-όρο" (μαζικά) υποκείμενά τους δες A. Shaikh, "The Poverty of Algebra", σσ. 288-300. Δες επίσης τη θεωρητική εισαγωγή του Samir Amin στο *Accumulation on a World Scale: A Critique of the Theory of Underdevelopment*, Νέα Υόρκη, Monthly Review Press, 1974 και τις σσ. 1-35, 89-102 και 153-168 στο *Imperialism and Unequal Development*, (Νέα Υόρκη, Monthly Review Press, 1977). Πάντως, αλγεβρικά-στατιστικά μοντέλα εφαρμόζονται και σ' αυτή τη μελέτη στις περιπτώσεις που το αντικείμενο εστίασης είναι σαφώς πολύπλοκότερο από το αντικείμενο έρευνας, στις περιπτώσεις που το πολύπλοκο της κοινωνικής πραγματικότητας υπερβαίνει τα αντίστοιχα μέγιστα όρια της μελέτης. Όμως, μ' αυτό τον τρόπο, τα αλγεβρικο-στατιστικά μοντέλα ισχύουν κυρίως ως περιορισμοί και δευτερευόντως ως τεχνικές παραγωγής γνώσης. Ουσιαστικά, η γνώση παράγεται από τη λογικά προηγούμενη του πίνακα σκοπιμότητα σε συνδυασμό με τη λογικά επόμενη του πίνακα ερμηνεία. Ο πίνακας είναι "νεκρός". Το άτομο που θα προσεγγίσει τα δεδομένα του με ένα διαφορετικό (αλλά συγγενές) ζεύγος σκοπιμότητας-ερμηνείας θα παράγει μίαν ανάλογα διαφορετική γνώση. Ο συντάκτης της μελέτης ελπίζει - κατέβαλλε δε και προσπάθεια ώστε να ελπίζει βάσιμα - ότι η γνώση που συνθέτει τη μελέτη θα αποδειχθεί άχρηστη σε κάθε και κάθε είδους κυρίαρχο ή εκμεταλλευτή, ή, έστω, ότι θα αποδειχθεί εκθετικά χρησιμότερη σε κάθε και κάθε είδους κυριαρχούμενο ή εκμεταλλευόμενο.

¹⁰ Μαρξ, *Κεφάλαιο*, τόμος 1ος, σσ. 61, 71, 82. Ειδικά το ζήτημα της σχέσης αξίας-τιμής - ζήτημα το οποίο και αναπτύσσεται πολυπροοπτικά στις διάφορες φάσεις της μελέτης - στηρίζεται στα λογικά σχήματα επεξεργασίας της έννοιας από τον Μαρξ στον 3ο τόμο του *Κεφαλαίου* (Μέρος 2ο, καθώς και τα κεφάλαια 6, 30-32 και 36).

¹¹ Μαρξ, *Κεφάλαιο*, τόμος 1ος, σσ. 51-52, 61-62.

της μισθωτής εργασίας. Πρέπει όμως να αποσαφηνισθεί ότι ο συσχετισμός και η διερεύνηση της σχέσης σεξουαλικότητας και αξίας δεν οδηγεί και στην αντίληψη ότι η σεξουαλικότητα αποτελεί μορφή κοινωνικής εργασίας. Το ότι στη σεξουαλική κοινωνική σχέση "πορνεία", η σεξουαλικότητα είναι κατά ένα μέρος (κατά κύριο λόγο) μορφή κοινωνικής εργασίας¹² δεν οδηγεί και στο *εκ προοιμίου* αναγώγιμο της σεξουαλικότητας σε εργασία. Η σεξουαλικότητα δεν ανάγεται σε εργασία, δε μετρείται σε μονάδες εργασίας, δεν εκφράζεται σε εργασία. Από την άλλη πλευρά, αυτή η αποσαφήνιση δεν σημαίνει ταυτόχρονα ότι κυνικές αναφορές του τύπου "όλες οι γυναίκες είναι πουτάνες" πρέπει να ορισθούν ως ασήμαντες, ως άτυχες παρομοιώσεις. Το ότι η αναγωγή του σεξουαλικού στο εργασιακό-οικονομικό δεν ισχύει σ' αυτή τη μελέτη, δεν αναιρεί το γεγονός ότι ισχύει για την μεγάλη πλειονότητα των σύγχρονων Ελλήνων και Ελληνίδων. Άλλωστε, όπως γίνεται φανερό στα επόμενα κεφάλαια, και τα δύο κυρίαρχα αξιακά συστήματα ανέχονται την αναγωγή αυτή σε κάποιες μορφές, την επιτρέπουν σε άλλες και την ενθαρρύνουν σε τρίτες.

Ας τονισθεί, επίσης, ότι το μη-αναγώγιμο της σεξουαλικότητας σε εργασία δεν σημαίνει και το μη-ομολόγό τους. Η δεύτερη παραλλαγή του ορισμού είναι αναγκαίο να σχολιασθεί ακριβώς για να διασφαλισθεί το ελάχιστο του ομολόγου¹³ εργασίας και σεξουαλικότητας. Η θέση του Μαρξ ότι η εργασία αποτελεί "παραγωγικό ξόδεμα ανθρώπινου μυαλού, ανθρώπινων μυώνων, νεύρων, χεριών κλπ."¹⁴ ισχύει στη γενικότητά της και για τη σεξουαλικότητα. Η θέση του Μαρξ ότι η εργατική δύναμη είναι το "σύνολο των πνευματικών και φυσικών δυνατοτήτων που υπάρχουν στη φυσική μορφή, τη ζωντανή προσωπικότητα του ανθρώπου"¹⁵ επίσης ισχύει στη γενικότητά της και για τη σεξουαλική δύναμη. Η εργατική δύναμη και η σεξουαλική δύναμη αποτελούν δύο διαφορετικούς τρόπους οργάνωσης των φυσικών δυνάμεων που συνθέτουν το ανθρώπινο σώμα. Η εργασία και η σεξουαλικότητα προϋποθέτουν αυτό το δυναμικό ως κατάσταση αλλά δεν αποτελούν οι ίδιες την κατάσταση¹⁶ αποτελούν κοινωνικά μορφοποιημένες εκφράσεις αυτού του δυναμικού, εντάσσονται στην ευρύτερη κατηγορία της σκόπιμης ενέργειας (δραστηριότητας). *Οι έννοιες της εργασίας και της σεξουαλικότητας είναι ομόλογες κοινωνιακές μονάδες σε διαφορετικά πεδία (ή, διαφορετικές φάσεις) της κοινωνιακής ζωής.* Μέσω της συγκεκριμένης μεταφοράς-προβολής της μαρξιστικής θεωρίας της αξίας εκτός του πολιτικο-οικονομικού πλαισίου όπου και διατυπώθηκε αρχικά, καθίσταται δυνατή η αξιοποίηση του *ισχυρότερου* μεθοδολογικού-θεωρητικού εργαλείου που διαθέτει η μαρξιστική θεωρία.¹⁷ Ταυτόχρονα, πρέπει να τονιστεί ότι η κίνηση αυτή λαβαίνει χώρα σε

¹² Θέση που ισχύει τόσο για την ολική εκπόρνευση (πορνεία ως αποκλειστικό επάγγελμα) όσο και για τη μερική εκπόρνευση (άτακτη, συμπληρωματική, αναγκαστική κ. ά.).

¹³ Ελάχιστο του ομολόγου, το μόλις-ομολόγο, το ομολόγο στην πρώτη στιγμή του, το ομολόγο χωρίς αναλογία ή αντιστοιχία.

¹⁴ Μαρξ, *Κεφάλαιο*, τόμος 1ος, σ. 58.

¹⁵ Μαρξ, *Κεφάλαιο*, τόμος 1ος, σ. 270.

¹⁶ Ακριβέστερα, συναποτελούν οριακά την κατάσταση στο βαθμό και με τη μορφή που την εκφράζουν.

¹⁷ Σ' αυτό το σημείο γίνεται φανερή η καθοριστική σημασία της διάκρισης του "ομολόγου" από το "ανάλογο". Χωρίς αυτή τη διάκριση δεν θα ήταν δυνατή και η αξιοποίηση της μαρξιστικής θεωρίας

συνδυασμό με μια σειρά προϋποθέσεων αναγκαιών για τη διατήρηση του ιδιαίτερου της σεξουαλικότητας, προϋποθέσεων που αντικαθιστούν τις αναγκαιές για τη διατήρηση του ιδιαίτερου του οικονομικού πεδίου.

Η μεταφορά-προβολή της μαρξιστικής θεωρίας της αξίας στο σεξουαλικό πεδίο, εξασφαλίζει και το ότι μια συνηθισμένη κριτική που απευθύνει ο φεμινισμός στο μαρξισμό, ότι δηλαδή ο μαρξισμός εστιάζει αποκλειστικά σε μία κυρίαρχη αντίθεση – την αντίθεση κεφαλαίου-εργασίας – παύει να ισχύει. Ο μαρξισμός εστιάζει (είναι εστιάσιμος) στη σχέση νεκρού-ζωντανού σ' όλες τις μορφές. Η σχέση κεφαλαίου-εργασίας είναι μία μόνο μορφή, η καθοριστική στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής και η κυρίαρχη στους κοινωνικούς σχηματισμούς που επικρατεί ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής, δηλαδή στις καπιταλιστικές κοινωνίες. Οι μαρξιστές ερευνητές δεν έχουν εστιάσει συστηματικά αλλά μόνο παρεπιπτόντως (και με τάσεις αναγωγισμού) στις σχέσεις των φύλων. Αυτό όμως δεν οδηγεί λογικά στο συμπέρασμα ότι είναι εγγενές στο μαρξισμό το να μη βλέπει φύλα, το να είναι "sex-blind".¹⁸ Και, βέβαια, το ότι οι σχέσεις των φύλων αποτελούν το βασικό (ή και αποκλειστικό) ενδιαφέρον ενός ερευνητή ή μιας ερευνήτριας δεν περιλαμβάνει και την αυτόματη αναγωγή της αντίθεσης ανάμεσα στα φύλα σε βασική κοινωνική αντίθεση. Η σύγχυση του αναλυτικά ανεξάρτητου με το αναλυτικά κυρίαρχο¹⁹ αποτελεί μορφή ερευνητικού επαρχιωτισμού που δεν είναι λογικό να έχει έγκριτη θέση στις κοινωνικές επιστήμες.

Το ομόλογο εργασίας και σεξουαλικότητας διασφαλίζει και μία σημαντική θέση-κριτήριο για τη μελέτη: το *εγγενώς (ανα-)παραγωγικό της σεξουαλικότητας*. Χωρίς να σημαίνει ότι σεξουαλικότητα και αναπαραγωγή ταυτίζονται (ή, προπάντων, ότι πρέπει να ταυτίζονται), το κριτήριο αυτό διακρίνει (και ορίζει ως σημαντική τη διάκριση) ανάμεσα στη σεξουαλικότητα – την οργάνωση του σεξουαλικού δυναμικού – που οδηγεί ή μπορεί να οδηγήσει στην αναπαραγωγή του είδους και τη σεξουαλικότητα που δεν οδηγεί ούτε μπορεί να οδηγήσει στην αναπαραγωγή του είδους.²⁰ Το εγγενώς παραγωγικό αποτελεί την κυρίαρχη ιδιότητα της σεξουαλικότητας και το σημείο εκκίνησης για τον ευρύ ορισμό της που ακολουθεί. Όπως κάθε μορφή οργάνωσης των φυσικών δυνάμεων στο ανθρώπινο σώμα και κάθε δραστηριότητα ανάλογη της μορφής, η σεξουαλικότητα (κατά συνέπεια, και το παραγωγικό ως ιδιότητά της) "καθορίζεται από το σκοπό που επιδιώκει, τον τρόπο που ενεργεί, το αντικείμενο, τα μέσα και το αποτέλεσμα της".²¹ Είναι

της αξίας στο πεδίο της σεξουαλικότητας, ή, έστω, θα ήταν ακομψη, άτεχνη, θα φάνταζε ως αυθαίρετη.

¹⁸ H. Hartmann, "The Unhappy Marriage of Marxism and Feminism: Towards a More Progressive Union", στο *Capital and Class*, no. 8, 1979.

¹⁹ Σύγχυση που χαρακτηρίζει υποδειγματικά την K. Millet (*Sexual Politics*, Λονδίνο: Tavistock, 1971. Δες ιδιαίτερα τις σσ. 24-5 και 38) και είναι ανάλογη της εκτίμησης ενός πράγματος ως μεγαλύτερου από ένα άλλο απλά και μόνον επειδή είναι πιο κοντά. Και το παράλογο δεν παύει να είναι παράλογο επειδή είναι έγκριτο, αποδεκτό, χρηματοδοτούμενο, παθιασμένο ή ό,τι άλλο. Δεν παύει επίσης να είναι και αδιέξοδο.

²⁰ Η σεξουαλική επαφή που συμπεριλαμβάνει τη χρήση αντισυλληπτικών τεχνικών αλλά και ο αυνανισμός εντάσσονται στην πρώτη κατηγορία. Η άρση των αντισυλληπτικών τεχνικών στη μία περίπτωση και η άρση της υποκατάστασης του πραγματικού από το φαντασιακό στην άλλη επιτρέπουν την αναπαραγωγή. Η ομοφυλοφιλία εντάσσεται στη δεύτερη κατηγορία αποτελεί *αντισυλληπτική σχέση*.

δυνατό μια σειρά από αναιρέσεις σε κάποιον από -ή και όλους - αυτούς τους καθορισμούς να ακυρώσει, να μερικοποιήσει ή να μεταβάλλει κάποια - ή και όλες - τις ιδιότητες της σεξουαλικότητας, συμπεριλαμβανομένης και της παραγωγικής. Η συγκεκριμενοποίηση της σεξουαλικότητας και η οργάνωση των ιδιοτήτων της σε ιστορικο-κοινωνικά καθορισμένα μέγιστα και ελάχιστα δεν είναι δυνατό να αναιρέσουν την ικανότητα καθ'εαυτή και τον παραγωγικό - ή και όποιον άλλο - χαρακτήρα της.

Με βάση το ομόλογο των εννοιών της σεξουαλικότητας και της εργασίας, η αναγωγή της σεξουαλικότητας σε αποτέλεσμα ή προϊόν έστω και πολλών εξωτερικών παραγόντων - και τα προβλήματα που συνοδεύουν/οργανώνουν αυτή την αναγωγή - παρακάμπεται. Η αρχή της πρωταρχικής σημασίας του όλου είναι καθοριστική από την πρώτη στιγμή της μελέτης και δεν αναδύεται με τη μορφή του

τελικού συμπεράσματος-αποτελέσματος. Η έννοια της σεξουαλικότητας δεν καθορίζεται από διάφορους βιολογικούς, φυσικούς, οικονομικούς, πολιτικούς, πολιτιστικούς και λοιπούς παράγοντες' *είναι* αυτοί οι παράγοντες (ως ιδιότητές της), συντίθεται απ' αυτούς (ή αναλύεται σ' αυτούς). Έννοιες-μονάδες, όπως η σεξουαλικότητα, η εργασία και η δύναμη, συντίθενται από - ή, έστω, εμπεριέχουν - όλες τις σχέσεις, ιδιότητες αλλά και αντιφάσεις που χαρακτηρίζουν (το είδος γενικά και) τον κοινωνικό σχηματισμό μέσα στον οποίο μορφοποιούνται, ενεργοποιούνται, ιστορικοποιούνται.²² Επίσης, μπορούν να ειπωθούν στις διάφορες φάσεις τους ως "δράση", "σχέση" ή "ιδιότητα" του φορέα τους.²³

Από την άλλη πλευρά, έννοιες όπως καταπίεση, κυριαρχία/υποταγή, εκμετάλλευση - έννοιες πάνω στις οποίες στηρίζεται κατά κύριο λόγο η διεθνής βιβλιογραφία για την προσέγγιση της σεξουαλικότητας και των σχέσεων των δύο φύλων - δεν είναι παρά γενικευμένες εκφράσεις, ειδικές κατηγορίες κατάταξης της σεξουαλικότητας. Είναι εμπειρικές γενικεύσεις πάνω στη βάση πολλών συμβάντων, αγοραίες μορφές που - ακόμα και αν τύχουν συνεπούς χρήσης - δεν μπορούν να υποκαταστήσουν αυτό που εγγενώς απουσιάζει από τη σύνθεσή τους: το τι είναι σεξουαλικότητα.²⁴ Αποτελούν τρόπους μέτρησης, κατάταξης και οργάνωσης, μέσα χειραγώγησης ή χειραφέτησης της σεξουαλικότητας. Δεν εμπεριέχουν ή συνθέτουν τον ορισμό της σεξουαλικότητας αλλά ούτε και ο ορισμός της αναλύεται σ' αυτές τις έννοιες και μόνον. Κατά συνέπεια - και χωρίς

²¹ Μαρξ, *Κεφάλαιο*, τόμος 1ος, σ. 56.

²² Ollmann, *Alienation*, σσ. 15, 61, 167-168.

²³ Ollmann, *Alienation*, σ. 63.

²⁴ Το ότι η σεξουαλικότητα δεν μπορεί να αναχθεί στις κατηγορίες μελέτης της και τις εμπειρικές γενικεύσεις που απορρέουν διαισθητικά/συμπαθητικά/βιωματικά ή στατιστικά δεν σημαίνει και ότι είναι κάτι που βρίσκεται πέρα απ' όλα αυτά. Ο αποκρουσμός αποτελεί συμπλήρωμα μάλλον παρά εναλλακτική πρόταση στον θετικισμό. Συνεχίζοντας τα όσα έχουν ήδη αναφερθεί - και σε συνδυασμό με τις διευκρινίσεις που ακολουθούν στην υποσημείωση 25, ένας καταρχήν ορθός αλλά ερευνητικά δύσχρηστος ορισμός της σεξουαλικότητας είναι ο ακόλουθος: σεξουαλικότητα είναι η ολότητα των μορφών που το σεξουαλικό δυναμικό εκφράζεται - ανάλογα με τον τρόπο οργάνωσής του σε επίπεδο είδους, ιστορικής κοινωνίας και ατομικής βιογραφίας.

να αμφισβητείται η χρησιμότητά τους για τον κοινωνικό επιστήμονα, οι έννοιες αυτές δεν είναι *λογικά* αυτόνομες.²⁵

Το ομολόγο σεξουαλικότητας και εργασίας επιτρέπει και τη μεταφορά ερωτημάτων που ο Μαρξ θεώρησε καθοριστικά για τον ορισμό της αξίας στο πεδίο της σεξουαλικότητας ως αξίας.²⁶ Τα ερωτήματα αυτά είναι τα ακόλουθα. Στον καπιταλισμό, η σεξουαλικότητα αντιπροσωπεύεται από την αξία του προϊόντος της; (Και στον καπιταλισμό στη σύγχρονη Ελλάδα;) Ποιό είναι το προϊόν της σεξουαλικότητας; Κάτω από ποιες συνθήκες; Ο σεξουαλικός χρόνος αντιπροσωπεύεται από το μέγεθος της αξίας του προϊόντος του; Και ένα συνοδευτικό ερώτημα. Τι σημαίνουν τα προηγούμενα ερωτήματα; Αντικείμενο αυτής της μελέτης δεν είναι το να απαντήσει ευθέως σ' αυτά τα ερωτήματα. Τα ερωτήματα αυτά δεν αποτελούν οργανωτικές αρχές της μελέτης. Αποτελούν όμως προσανατολιστικούς της άξονες - περί-το-έργον του ερευνητή - και κάποιες απαντήσεις παρέχονται, έστω και μερικές, ατελείς ή υπαινικτικές.²⁷

Τέλος, πρέπει να αποσαφηνισθεί ότι η θέση για το ομολόγο σεξουαλικότητας και εργασίας δεν συλλαμβάνεται ως άμεση ή/και στιγμιαία. Οι έννοιες αυτές είναι ομολογες αλλά δεν ταυτίζονται-αναλογούν παρά μόνον οριακά, ως στιγμιότυπα που συνθέτουν μια αντίφαση (πορνεία). Η θέση αυτή εισάγεται με τη μορφή της ιστορικής *τάσης* ταύτισης λογικών ομολόγων: μετά από αιώνες ποικίλης και ποικιλόμορφης ανάπτυξης του καπιταλισμού, εργασία και σεξουαλικότητα, παραγωγή και αναπαραγωγή κάθε άλλο παρά ταυτισμένες ή ταυτόσημες είναι και ίσως δεν ταυτισθούν ή ταυτοσημανθούν ποτέ - με την τρέχουσα ορολογία, δηλαδή μέσα στα πλαίσια του καπιταλιστικού τρόπου οργάνωσης της ζωής. Όμως, οι τεχνολογικές εξελίξεις που χαρακτηρίζουν το μονοπωλιακό καπιταλισμό καθιστούν (τεχνικά-τεχνητά) *δυνατή* την αναβάθμιση της παραγωγής σε αναπαραγωγή αλλά και την υποβάθμιση της αναπαραγωγής σε παραγωγή.²⁸

²⁵ Μπορούν όμως να μορφοποιηθούν, να εμφανισθούν *σαν* λογικά αυτόνομες, αφού το μη-λογικά *αυτόνομο* μιας έννοιας είναι υποκαταστάσιμο από το βουλητικό *ανεξάρτητο* του χρήστη-ερευνητή, από τις σκοπιμότητες που υπηρετεί (και το ευγενές των σκοπιμοτήτων αυτών δεν αρκεί για να διασώσει τον ερευνητή από τα συνοδευτικά μιας τέτοιας πρακτικής μεθοδολογικά αδιέξοδα), ή, στη γλώσσα του Max Weber, από τις πρακτικές αξιακές εκτιμήσεις (κρίσεις) του.

²⁶ Μαρξ, *Κεφάλαιο*, τόμος 1ος, σσ. 79-80.

²⁷ Το πλαίσιο που είναι δυνατό και εύλογο (να κατανοηθούν και) να απαντηθούν τα συγκεκριμένα ιστορικά ερωτήματα είναι η μελέτη πάνω στη σεξουαλική κυριαρχία και εκμετάλλευση.

²⁸ Η θέση περί του ομολόγου σεξουαλικότητας και εργασίας γίνεται κατανοητότερη μέσω της σχηματοποίησης αλλά και επέκτασης σε άλλα κοινωνικά πεδία στον ακόλουθο πίνακα

	Τύπος Ενέργειας	Σχέση	Πεδίο
Σεξουαλικότητα	Σεξουαλική δύναμη	Σχέση φύλων	Αναπαραγωγή είδους ως αναπαραγωγή κοινωνικού σηματισμού

(γ. Η Έννοια της Σεξουαλικότητας)

Μέσα στα πλαίσια μιας σειράς λογικών και ιστορικών περιορισμών, το ομόλογο σεξουαλικότητας και εργασίας επιτρέπει την εφαρμογή της μαρξιστικής θεωρίας της αξίας στη μελέτη της σεξουαλικότητας ως αξίας. Όμως, από τη μία πλευρά, ενώ για να εξασφαλισθεί το συγκεκριμένο ομόλογο είναι επαρκής η στήριξη στις θέσεις ότι η σεξουαλικότητα αποτελεί ένα τρόπο οργάνωσης όλων των δυνάμεων του ανθρώπου στην πληρότητά του και ότι - ως κοινωνική έκφραση αυτού του δυναμικού - είναι μία μορφή, ένας τρόπος σκόπιμης ενέργειας, από την άλλη πλευρά, για την κατανόηση και τον έλεγχο της έννοιας της σεξουαλικότητας ως αξίας - όπως αυτή οργανώνεται στα αξιακά συστήματα και την καθημερινή πρακτική στη σύγχρονη Ελλάδα - είναι αναγκαίος ο πλήρης και αυτόνομος ορισμός. Είναι αναγκαίο να προηγηθεί η θεώρηση της σεξουαλικότητας γενικά, να προηγηθούν οι γενικοί αφηρημένοι ορισμοί των βασικών διαστάσεων της έννοιας. Οι τροποποιήσεις αυτών των ορισμών στη συγκεκριμένη ιστορική κοινωνία ακολουθούν.²⁹

Η σεξουαλικότητα, δηλαδή η διάκριση σε φύλα και η τάση στιγμιαίας επανένωσής τους, χαρακτηρίζει όλες τις πολύπλοκες μορφές ζωής. Είναι μία κρίσιμη στιγμή, μια στιγμή που συμπεριλαμβάνει το στοιχείο του τραγικού στη διαδικασία αναπαραγωγής των ειδών. Η

Εργασία	Εργατική δύναμη	Σχέση κεφαλαίου -εργασίας, σχέση ζεύγους με φύση	Οικονομία, παραγωγή-αναπαραγωγή κοινωνικού σχηματισμού
Εξουσία	Ισχύς, εντολική δύναμη	Σχέσεις διάκρισης βούλησης-πράξης, εντολικές σχέσεις	Διάταξη ανθρώπων ως κοινωνικών μελών
Θρησκεία, Ηθική, Τέχνη, Ιδεολογία	Σύμβολο, ενεργό νόημα	Σχέση ανθρώπου με παρελθόν-μέλλον, σχέση με προγόνους - απογόνους	Αρχές άλλων πεδίων ως αφηρημένες ιδέες

²⁹ Και σ' αυτό το σημείο ακολουθείται η παραδειγματική προσέγγιση του Μαρξ πάνω στο ζήτημα της ανθρώπινης φύσης. Δες Κ. Μαρξ, *Κεφάλαιο*, τόμος 1ος, σ. 609 αλλά και την *Κριτική της Πολιτικής Οικονομίας*, Αθήνα Θεμέλιο, 1978, σ. 228 για το αναγκαίο του να προηγηθεί το γενικό-αφηρημένο του ιστορικού-συγκεκριμένου. Δες και τη θέση του Ν. Geras (*Marx and Human Nature: Refutation of a Legend*, ιδιαίτερα σσ. 45-50, 61, 67, όπου μεταξύ άλλων υποστηρίζεται ότι "ο Μαρξ δεν απέρριψε την ιδέα της ανθρώπινης φύσης ("the idea of a human nature"). Και ορθώς δεν το έπραξε" (σ. 16)) ότι ο Μαρξ δεν υπερ-κοινωνικοποίησε ή υπερ-ιστορικοποίησε την ανθρώπινη φύση. Η θέση του Geras αποτελεί θέση και της μελέτης.

αναπαραγωγή ενός είδους αποτελεί μία αγωνιώδη διαδικασία είναι αναγκαίο να λάβει χώρα και να ολοκληρωθεί (ενηλικίωση των νέων μελών) μέσα στα χρονικά όρια ζωής των μελών του είδους. Αυτό ισχύει με ιδιαίτερη ένταση για τον άνθρωπο, στον οποίο η ενηλικίωση περιλαμβάνει όχι μόνο την πλήρη φυσική ανάπτυξη αλλά και τη μετάδοση όλων των βασικών αρχών οργάνωσης που χαρακτηρίζουν μια κοινωνία και τη σχέση της με τη φύση. Στις ιστορικές κοινωνίες του ανθρώπου, οι πληροφορίες που μεταβιβάζονται μέσω του γενετικού κώδικα είναι ανεπαρκείς. Επίσης, μπορούν να επικυρωθούν, να τροποποιηθούν, να ανασταλούν, ακόμα και να ακυρωθούν.

Η σεξουαλικότητα αποτελεί μία στιγμή, μία φάση της αναπαραγωγής. Ταυτίζεται μαζί της αλλά με τον τρόπο που το μέρος ταυτίζεται με το όλο: η σεξουαλικότητα ταυτίζεται με την αναπαραγωγή ως διαφορά. Αυτή η θέση ισχύει ιστορικά-χρονικά, αφού η αναπαραγωγή άρχεται πριν από την οργάνωση ή εκδήλωση της σεξουαλικότητας και λήγει μετά την ολοκλήρωσή της. Ισχύει όμως και λογικά-αναλυτικά, αφού η αναπαραγωγή λαβαίνει χώρα σε τρία επίπεδα, το φυσικό-οικολογικό, το οργανικό και το βιολογικό-χημικό, ενώ η σεξουαλικότητα λαβαίνει χώρα μόνο στο οργανικό επίπεδο, αποτελώντας τον συνδετικό κρίκο δύο επιπέδων που βρίσκονται εκτός των ορίων της άμεσης ατομικής αντίληψης (και εμφανίζονται σε μεταφυσικές μορφές στην ανθρώπινη προ-(και μη-)επιστημονική συνείδηση).³⁰ Κατά συνέπεια, η σεξουαλικότητα δύναται να ισχύσει - και να μελετηθεί - αυτόνομα από την αναπαραγωγή. Δεν δύναται όμως να ισχύσει - και να μελετηθεί - ανεξάρτητα από αυτήν. Παρ' όλες τις ιδιαιτερότητες της (άλλωστε κάθε στιγμή της αναπαραγωγής έχει και τις δικές της ιδιαιτερότητες), η σεξουαλικότητα είναι μία στιγμή, μία αυτόνομη αλλά όχι ανεξάρτητη φάση της αναπαραγωγής ως δυναμικού ή/και ως σειράς πρακτικών. Αντίστοιχα, η έννοια της σεξουαλικότητας είναι μία αυτόνομη αλλά όχι ανεξάρτητη στιγμή της ευρύτερης έννοιας της αναπαραγωγής.^{31 32}

³⁰ Η κεντρική θέση της σεξουαλικότητας στην αναπαραγωγική διαδικασία, αναβαθμίζει τη σημασία της και σε ό,τι αφορά το σχηματισμό του λογικού-παραλόγου ως διάστασης της ανθρώπινης υποκειμενικότητας, ζήτημα που αναβαθμίζεται σε κέντρο στιγμιαίας εστίασης ανά λογικά τακτά διαστήματα στο συνολικό επιχείρημα και με σκοπό να λάβει τη συγκεκριμενοποίηση που είναι δυνατή στο δοσμένο θεωρητικό και ερευνητικό πλαίσιο.

³¹ Η διάκριση "αυτόνομου" και "ανεξάρτητου" αποτελεί μετεξέλιξη της έννοιας της σχετικής αυτονομίας, όπως την ορίζουν και εφαρμόζουν οι L. Althusser και E. Balibar στο *Reading Capital*, Λονδίνο: New Left Books, 1977, σσ. 97-100, 180, 250-253 κ.α. Σκοπός της διάκρισης είναι η αποφυγή του μερικά ασαφούς και του καταρχήν ποσοτικού που χαρακτηρίζουν την κατά τα άλλα χρήσιμη έννοια.

³² Με βάση τα παραπάνω - αλλά και όσα έχουν ήδη αναφερθεί για το εγγενώς παραγωγικό της σεξουαλικότητας - η μελέτη αυτή είναι από αντίθετη έως και ασύμβατη με μελέτες όπως η της M. Barrett, *Women's Oppression Today* (Λονδίνο: Verso, 1980) όπου αναφέρεται (σ. 62) ότι αποτελεί πρόβλημα το "αν σεξουαλικότητα και αναπαραγωγή συνδέονται στενά ή, ακόμα, και το εάν έστω συνδέονται". Η στατιστική δεν μπορεί να υποκαταστήσει τη λογική. Οποιοσδήποτε και αν είναι ο λόγος (το κλάσμα) αναπαραγωγής-σεξουαλικότητας, υπάρχει λόγος - και μάλιστα μαθηματικά εκφράσιμος με πραγματικούς και φανταστικούς αριθμούς. Πρόκειται για ένα τυπικό λόγο (κλάσμα) αβ με έναν εξίσου τυπικό περιορισμό: το β είναι τουλάχιστον ίσο του α. Μοναδικό τρόπο άρσης της ισχύος της πρότασης αποτελεί "η σύλληψις δι' επιφοιτήσεως του Αγίου Πνεύματος". Συνεπώς, το πρόβλημα της Barrett είναι εξηγήσιμο μεν αλλά ανόητο δε. (Ανόητο: στερείται νοήματος στην κοινωνιακή κλίμακα και, συνεπώς, σε κάθε επιμέρους κλίμακα)

(Στο ζήτημα της διάκρισης αντισυλληπτικής σχέσης - αντισυλληπτικής τεχνικής υπάρχει - από την οπτική του αναγνώστη, έχει ήδη υπάρξει - αναφορά στην υποσημείωση 20. Στο ζήτημα της

Και στον άνθρωπο η σεξουαλικότητα εντάσσεται στη διαδικασία της αναπαραγωγής *σε επίπεδο είδους*.³³ Πληρέστερα, είναι ένας τρόπος οργάνωσης ύλης και ενέργειας, ένας τρόπος ένταξης πόρων από τρεις διαφορετικές κλίμακες - τη βιολογική ή μακρο-κλίμακα, την κοινωνική ή μεσο-κλίμακα και τη φυσική/ψυχολογική³⁴ ή μικρο-κλίμακα - στην ευρύτερη σκοπιμότητα της αναπαραγωγής του είδους. Η σεξουαλικότητα είναι απόλυτη (απολύτως αναγκαία) και μη-ιστορική.³⁵ Ειδικά στον άνθρωπο, δεν είναι άμεση και δεν αποτελεί μια τέλεια σχέση αιτίου-αποτελέσματος. Αντίθετα, διαμεσολαβείται από τη συνείδηση, δηλαδή τη σύνθεση εγκεφάλου και πολιτισμού.³⁶ Ειδικότερα σε ό,τι αφορά τη *Σεξουαλικότητα ως Αξία*, η σεξουαλικότητα διαμεσολαβείται από την *αξιολόγηση*, δηλαδή την ικανότητα/τρόπο προβολής ή πρόσληψης ιδιοτήτων (ή συνθέσεων ιδιοτήτων) σε/από δυνατές μελλοντικές ή/και απομακρυσμένες καταστάσεις³⁷ και την κοινωνική τεχνική ιστορικοποίησης των συμβαινόντων και γνωστοποιουμένων, δηλαδή τη διάκρισή τους σε (σημαντικά) γεγονότα και (ασήμαντα) συμβάντα, και την ιεράρχησή τους σε σημασιακούς άξονες. Τα αξιακά συστήματα που ακολουθούν, αποτελούν συνθέσεις της ελάχιστης μονάδας αξιολόγησης, όπως αυτή μόλις ορίστηκε. Ο δε άνθρωπος, με την είσοδό του στις ιστορικές κοινωνίες (τις κοινωνίες που χαρακτηρίζονται από το θεσμό της ιδιοκτησίας και την κυριαρχία του άνδρα πάνω στη γυναίκα) έχει ήδη συμπεριλάβει την αξιολόγηση ως ιδιότητα της σεξουαλικότητας, ιδιότητα που ισχύει μέχρι σήμερα.

Η αξιολόγηση, ένας διαμεσολαβητικός όρος και μηχανισμός, μπορεί να είναι άμεση ή έμμεση. Όμως, στη σεξουαλικότητα του ανθρώπου σε επίπεδο είδους δεν μπορεί παρά να είναι άμεση, δηλαδή φυσική-αισθησιακή αξιολόγηση, αξιολόγηση αποκλειστικά με βάση τον φαινότυπο.³⁸ Μια ευρύτερη (άμεση και έμμεση) αξιολόγηση που συμπεριλαμβάνει - συνειδητά ή ασυνειδητά - γονοτυπικές εκτιμήσεις και εκτιμήσεις της πολύμορφης κοινωνιακής ισχύος του άλλου δεν είναι δυνατή σ' αυτό το επίπεδο. Η *φαινοτυπική αξιολόγηση* - με ρυθμιστική και όχι καθοριστική επιρροή, δηλαδή θέση σε σχέση με τις άλλες ιδιότητες που συνθέτουν τη σεξουαλικότητα - αποτελεί τη

λογικής οργάνωσης της σχέσης σεξουαλικότητας και αναπαραγωγής η μελέτη επανέρχεται στη συνέχεια του κεφαλαίου.)

³³ "Είδος είναι η κατηγορία του δυνατού (και υποδηλώνει τα δυναμικά (potentialities) που διακρίνουν τον άνθρωπο από τα άλλα έμβια όντα". (Ollman, *Alienation*, σ. 150).

³⁴ Η μερική ταύτιση "φυσικού" και "ψυχολογικού" συγγενεύει ιδιαίτερα με τη (αποτελεί προϊόν προβληματισμού πάνω στη) θέση του V. Reich περί μερικής(:) ταύτισης σωματικότητας και χαρακτήρα (Θέση που εμφανίζεται εν εκτάσει σ' ένα δύστροπο και ιδιόρρυθμο βιβλίο, το *Η Σημασία και η Φύση του Οργασμού*, Αθήνα Άνθρωπος-Μέτρο, 1974, σσ. 111-128, 246-264.)

³⁵ Μέχρι στιγμής τουλάχιστον, δεν έχει βρεθεί τρόπος αντι(ή υπο-)κατάστασής της στη διαδικασία της αναπαραγωγής, δηλαδή όχι μόνον αυτόνομης αλλά και ανεξαρτητοποίησής της.

³⁶ Όπως έχει χαρακτηριστικά αναφερθεί (L. Stone, *The Family, Sex and Marriage in England - 1500-1800*, Λονδίνο: Lawrence and Wishart, 1977, σ. 483), "σε αντίθεση με τα φαινόμενα, η ανθρώπινη σεξουαλικότητα λαβαίνει χώρα κυρίως στο κεφάλι".

³⁷ Αν συμπεριλαμβάνει και αδύνατες ή μόνον αδύνατες καταστάσεις, τότε η αξιολόγηση εμπεριέχει και - ή μόνον - φαντασιωτικά στοιχεία ή οργανωτικές αρχές.

³⁸ Δες, για παράδειγμα, *Genetic Selection in Man*, από W. J. Schull (επιμ), Michigan, 1963, σσ. 3-8.

σύνθεση δύο επιμέρους εκτιμήσεων: μιας εκτίμησης των χαρακτηριστικών των πιθανών απογόνων με βάση τα γνωστά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων (ή αυτών που είναι δυνατό να συμμετάσχουν) στη σεξουαλική πράξη και μιας εκτίμησης των ικανοτήτων του άλλου ή της άλλης – σε κλίμακες φυσικής και βιολογικής ισχύος – σε ό,τι αφορά τη βιωσιμότητα των απογόνων.

Η φαινοτυπική αξιολόγηση του άλλου, η λήψη υπόψη μόνο των στοιχείων που αναφέρονται στο επίπεδο του είδους, αποτελεί και τη βάση του ρομαντισμού στην ευρύτατη δυνατή έκφρασή του. Χαρακτηρίζει πρώτ' απ' όλα τους νέους και τις νέες, και – ακόμα και αν ακυρωθεί ή όσο και αν ανασταλεί, διαστραφεί και “ρεαλιστικοποιηθεί” – δεν παύει να ισχύει, έστω και με τη μορφή του απραγματοποίητου ιδεώδους (ή της εχθρότητας προς αυτό και τους φορείς του). Οποιαδήποτε προσέγγιση στις σχέσεις των δύο φύλων δε λαβαίνει υπόψη τη(ν) απλοϊκή(ές) έστω και ημισυνειδητή(ές) φαινοτυπική αξιολόγηση αρχίζει εμπεριέχοντας το στοιχείο του κυνικού ως αυτονόητο, ως αρχή – αρχίζει κυνικά. Καταλήγει δε να παρερμηνεύει σχέσεις, πράξεις και προσδοκίες συγκεκριμένων ιστορικών ανθρώπων – (και) καταλήγει κυνικά. Με βάση αυτή την προσέγγιση, δεν είναι ενεργά κατανοήσιμο κάτι το ιδιαίτερα συνηθισμένο: σε μια συγκεκριμένη στιγμή, ο ίδιος άνθρωπος μπορεί να χαρακτηρίζεται από αντιτιθέμενες επιδιώξεις (επιθυμίες, προσδοκίες). Το αντιφατικό αποτελεί στοιχείο της πραγματικότητας και η κοινωνική επιστήμη δεν έχει ως λόγο ύπαρξης την τακτοποίησή του ή την απώθησή του έξω από τα όρια του συνειδητού. Αν έχει λόγο ύπαρξης, αυτός είναι η άρση του.

Στην οργάνωση της σεξουαλικότητας σε επίπεδο είδους, δραστηριότητες όπως τα “προκαταρκτικά” της σύγχρονης καθομιλουμένης, το φίλημα, το άγγιγμα και το αγκάλιασμα αποτελούν μορφές και τρόπους παροχής του εαυτού με μια συνεχή ροή πληροφοριών για τις δύο μερικές εκτιμήσεις που συνθέτουν την αξιολόγηση. Συγχρόνως, οι ίδιες δραστηριότητες στοχεύουν και στην οργάνωση της σεξουαλικότητας του άλλου ή της άλλης σε χρόνους και εντάσεις αντίστοιχες του ενεργούντος ή της ενεργούσας. Στο επίπεδο του είδους, το ανεπαρκώς ικανοποιητικό (με βάση τα όποια κριτήρια του καθενός) των πληροφοριών που λαβαίνονται και το έστω και συγκυριακά αδύνατο μιας επαρκούς αντιστοίχισης χρόνων και εντάσεων σημαίνει μείωση της σεξουαλικής απόλαυσης (ηδονής)³⁹ κάτω από το αναγκαίο ελάχιστο – που στα δύο άτομα μπορεί να διαφέρει σημαντικά, και η διαφορά αυτή είναι οργανώσιμη ως συγκριτικό πλεονέκτημα του ατόμου με το χαμηλότερο ή απλούστερο ελάχιστο.⁴⁰ Αυτό μπορεί να έχει ως συνέπεια την απόσυρση του αρσενικού ή του θηλυκού, ή την παθητικότητα του θηλυκού – το αρσενικό έχει ως ελάχιστο όριο σεξουαλικής συμμετοχής τη μερική, έστω, στύση.

³⁹ Αν και “σεξουαλική απόλαυση” και “ηδονή” ταυτίζονται ως έννοιες, είναι χρήσιμο να παραμένουν διακριτές ως όροι. Στις περιπτώσεις που το σεξουαλικό δεν ταυτίζεται με – ή, έστω, δεν συνοδεύεται από – το απολαυστικό, η έννοια της σεξουαλικής απόλαυσης είναι προσφορότερη γιατί επιτρέπει την άμεση διάκριση του “σεξουαλικού” από το “απολαυστικό”.

⁴⁰ Συγκεκριμένα, αυτό το συγκριτικό πλεονέκτημα έχει για φυσιολογικούς λόγους το αρσενικό (δυνατότητα ταύτισης οργασμού και εκσπερμάτωσης, και εκσπερμάτωση σε χρόνο μικρότερο – ή αδιάφορο – από τον οργασμικό ελάχιστο του θηλυκού) και για κοινωνικούς λόγους ο κυρίαρχος (συνήθως άνδρας), δηλαδή όποιος έχει τη δυνατότητα να αντιμετωπίζει και να ενεργεί την κυριαρχούμενη (συνήθως γυναίκα) σαν αντικείμενο – κάτι που δεν αφορά τη σεξουαλικότητα σ' αυτό το επίπεδο, το επίπεδο είδους.

Το κοινωνικό ελάχιστο της αξιολόγησης, η φαινοτυπική αξιολόγηση, ισχύει ως κριτήριο αξιολόγησης και στις ομοφυλοφιλικές σχέσεις. Τόσο τα χαρακτηριστικά όσο και η φυσική ή βιολογική ισχύς του άλλου ή της άλλης λαβαίνονται υπόψη και σημασιοδοτούνται με τις ίδιες κλίμακες που σημασιοδοτούνται και στις ετεροφυλοφυλικές σχέσεις. Η διαφορά της φαινοτυπικής αξιολόγησης μεταξύ ετεροφυλοφυλικών και ομοφυλοφυλικών σχέσεων έγκειται στο ότι στις ομοφυλοφιλικές σχέσεις οι εκτιμητικές διαστάσεις της φαινοτυπικής αξιολόγησης και τα αποτελέσματα των εκτιμήσεων αυτοσκοποποιούνται. Η σεξουαλική απόλαυση παύει να αποτελεί αυτόνομο στιγμιότυπο της ευρύτερης διαδικασίας αναπαραγωγής του είδους και ανεξαρτητοποιείται. Και, βέβαια, υπάρχει ριζική διαφορά ανάμεσα στο μέσω οποιασδήποτε αντισυλληπτικής τεχνικής - από την αποχή έως και τη χρήση αντισυλληπτικών μέσων ή τεχνικών - αυτονομήσιμο του σεξουαλικού από το αναπαραγωγικό (αναπαραγωγικό υπό αιώρηση) και το ανεξαρτητοποιημένο του σεξουαλικού από το αναπαραγωγικό (αναπαραγωγικό υπό ακύρωση).⁴¹

Η σεξουαλικότητα αποτελεί - συγχρόνως αλλά όχι και ταυτοχρόνως - δυναμικό, επιθυμία και δραστηριότητα. Η παρατήρηση του V. J. Seidler ότι "έχουμε κληρονομήσει μία παράδοση στην οποία η σεξουαλικότητα συνήθως ορίζεται με όρους επιθυμίας παρά δραστηριότητας", μία παράδοση που κατατάσσει τη σεξουαλικότητα στη φύση,⁴² είναι ιδιαίτερα χρήσιμη σε μια μελέτη που η έμφαση δίνεται σε σχέσεις και δραστηριότητες, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η σεξουαλικότητα δεν έχει - και μάλιστα καθοριστική - φυσική διάσταση. Αυτή η φυσική διάσταση ενεργοποιεί το θυμικό του ατόμου - που θα μορφοποιηθεί-σχηματοποιηθεί ανάλογα με τον τρόπο οργάνωσης της συνείδησης, της οποίας και αποτελεί την ορμονική βάση. Επίσης, προκαλεί ή επιτρέπει στο άτομο δραστηριότητες ή σχέσεις με κυρίαρχο το σεξουαλικό στοιχείο - που θα σχηματοποιηθούν ανάλογα με τον τρόπο σχηματοποίησης των επιθυμιών και το είδος των ιστορικών κοινωνικών θεσμών που οργανώνουν το πεδίο.

Μέσα σε κάποια φυσικά-βιολογικά όρια, η σεξουαλικότητα αναπτύσσεται σε ένταση στο ανθρώπινο σώμα. Με άλλα λόγια, *η σεξουαλική ικανότητα μετασχηματίζεται σε σεξουαλική ανάγκη*.⁴³ Από ένα κριτικό σημείο και πέρα - που διαφέρει από υποκείμενο σε υποκείμενο - η μετασχηματισμένη σε σεξουαλική ανάγκη σεξουαλική ικανότητα συνειδητοποιείται, δηλαδή αναβαθμίζεται σε ειδική θεματική, και η με οποιοδήποτε τρόπο αδυναμία ικανοποίησης της ανάγκης την επαναβαθμίζει, δηλαδή την οργανώνει σε/ως πρόβλημα. Το άτομο οδηγείται σε κατάσταση πανικού, σε μια κατάσταση όπου η ανάγκη λύσης του προβλήματος αναπτύσσεται με ρυθμούς ταχύτερους από τους ρυθμούς εξεύρεσης λύσης στο πρόβλημα. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο, η

⁴¹ Το γεγονός ότι ένα συγκεκριμένο ιστορικό άτομο μπορεί να ενεργοποιεί τη σεξουαλικότητά του και με τους δύο τρόπους, δεν αναιρεί την αναγκαιότητα τήρησης της διάκρισης αυτής. Το ακριβώς αντίθετο μάλιστα η διάκριση αυτή είναι αναγκαία για να αποφευχθεί η μεταφορά της σύγχυσης και των αντιφατικών βιωμάτων του υποκειμένου στην επιστημονική έρευνα.

⁴² "Reason, Desire, and Male Sexuality", *The Cultural Construction of Sexuality*, P. Kaplan (επιμ.), Λονδίνο: Tavistock Publications, 1987, σσ. 91 και 92.

⁴³ Ακριβέστερα, η σεξουαλική ικανότητα είναι μετασχηματίσιμη σε ανάγκη - κάτω δε από διαφορετικές προϋποθέσεις είναι δυνατό να ισχύει και το αντίστροφο. Για τη σχέση ικανότητας και ανάγκης αλλά και το ενιαίο τους δεσ το επιχείρημα του Ollmann, *Alienation*, σσ. 73-76.

φαινοτυπική αξιολόγηση δεν μπορεί να αποτελέσει παράγοντα ικανό να καθορίσει το αν θα υπάρξει ή όχι άνοδος στην ένταση της σεξουαλικότητας στο ανθρώπινο σώμα. Μπορεί να επηρεάσει μόνο το ρυθμό ανάπτυξής της.⁴⁴ Αντίστροφα, η άνοδος στην ένταση της σεξουαλικότητας μπορεί να υποβαθμίσει - ή και να ακυρώσει - τα κριτήρια φαινοτυπικής αξιολόγησης του ατόμου. Κατά συνέπεια, αν και τα κριτήρια φαινοτυπικής αξιολόγησης κυριαρχούν ως μορφοποιητές της σεξουαλικότητας (η άμορφη σεξουαλικότητα δεν είναι παρά μία αφηρημένη έννοια, όπως η εργασία ή η δύναμη), σε οριακές περιπτώσεις γίνεται φανερό ότι η σεξουαλικότητα είναι αυτή που καθορίζει και την αξιολόγηση, είναι το σύστημα ιδιοτήτων μέσα στο οποίο η αξιολόγηση αποτελεί μία ιδιότητα.

Μία εκ προοιμίου υπερ-κοινωνικοποιημένη αντίληψη της σεξουαλικότητας έχει ως αποτέλεσμα την εξαφάνισή της ως πραγματικό μέγεθος: η σεξουαλικότητα υποκαθίσταται από - και ταυτίζεται με - τη μορφή που παίρνει στο κάθε αξιακό σύστημα οργάνωσης και αξιολόγησης. Με άλλα λόγια, η σεξουαλικότητα αυτονοητοποιείται. Αλλά ακριβώς σ' αυτό το σχήμα, στο σχήμα του αυτονόητου και του αυταπόδεικτου, η σεξουαλικότητα οργανώνεται στην πλέον απρόσφορη για την επιστημονική προσέγγισή της μορφή.⁴⁵ Χωρίς τη σεξουαλικότητα ως φυσικό-βιολογικό δυναμικό, τα συστήματα οργάνωσής της δεν είναι δυνατό να παρουσιάσουν εγγενείς αντιφάσεις και ιστορικότητα. Μορφοποιούνται σε ελεύθερες, τυχαίες και υποκειμενικές επιλογές όπου το άγχος, ο φόβος και η βία δεν έχουν θέση. Χωρίς τη σεξουαλικότητα ως φυσικό-βιολογικό δυναμικό, τα συστήματα αυτά - όπως και κάθε δυνατό σύστημα οργάνωσης και αξιολόγησής της - είναι τέλεια.

Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστούν τρία ειδικά σημεία της ανάλυσης που έχει προηγηθεί, σημεία με ιδιαίτερη σημασία για την ανάλυση που ακολουθεί. Πρώτο, η σεξουαλικότητα από μορφοποιείται έως και ακυρώνεται κοινωνικά' δεν αποτελεί καθαρά κοινωνιακή - επίκτητη - ιδιότητα. Σεξουαλικότητα είναι οι φυσικές δυνάμεις στο ανθρώπινο σώμα, μορφοποιημένες σ' έναν ελάχιστο αλλά επαρκή για την αναπαραγωγή του είδους βαθμό από μια σειρά ενστικτικών κωδικών που μεταβιβάζονται γενετικά και όχι μέσω της κοινωνικοποίησης.⁴⁶ Η κοινωνία δεν παράγει τη σεξουαλικότητα.⁴⁷ Τη μορφοποιεί, την ελέγχει, την κατευθύνει, την οργανώνει σε χώρους και

⁴⁴ Εμμέσως δε, πρώτο, τα όρια μετασχηματισμού της σε θεματική και πρόβλημα και, δεύτερο, τα μέγιστα της αισθητής έντασης.

⁴⁵ Ο D. Wrong αναφέρει σχετικά "Νομίζω ότι πρέπει να αρχίσουμε με την αναγνώριση ότι καταρχήν είναι το σώμα. (Αλλά) μόλις το σώμα αναφέρεται, το φάντασμα του "βιολογικού ντετερμινισμού" σηκώνει το κεφάλι του και οι κοινωνιολόγοι υποχωρούν τρομαγμένοι. Και, βέβαια, η εικόνα τους για τον άνθρωπο είναι επαρκώς ασώματα και μη-υλική ώστε να ικανοποιεί τον επίσκοπο του Μπέρκλεϊ, και τόσο αποσεξουαλικοποιημένη ώστε να ευχαριστεί τη διδα Γκρούντντ". ("The Oversocialized Conception of Man in Modern Sociology", στο *Sociological Theory: A Book of Readings*, L. A. Coser - B. Rosenberg (επιμ.) Λονδίνο: McMillan, 1969, σ. 129).

Μια ενδιαφέρουσα ερμηνεία του "υπερ-κοινωνικοποιημένου" έχει παρέξει ο C. W. Mills. Υποστηρίζει ότι στην ιδεολογία-γλώσσα του "πρακτικού φιλελευθερισμού" ο "υπερ-κοινωνικοποιημένος" του Wrong είναι ο "κοινωνικοποιημένος" ως "ηθικό αντίθετο" του "εγωιστή". (Για μια ενδιαφέρουσα παρουσίαση των χαρακτηριστικών του ζεύγους "κοινωνικοποιημένος-εγωιστής" δες *The Sociological Imagination*, Λονδίνο: Oxford University Press, 1959, σ. 91).

⁴⁶ Δες *Papers in Human Genetics*, S. H. Boyer (επιμ.), Englewood Cliffs, 1963, για πληρέστερη πληροφόρηση από διάφορες προοπτικές.

⁴⁷ Ανάλογα, δεν παράγει και την κίνηση αλλά κώδικες κίνησης σε διάφορα κοινωνικά πεδία, όπως τον κώδικα οδικής κυκλοφορίας. Ο άνθρωπος δεν κινείται επειδή υπάρχουν οι κώδικες κίνησης' οι

χρόνους, την ιεραρχεί σε κλίμακες έγκρισης και αυτονοήσιας των τρόπων σύλληψης και έκφρασης της, και, οριακά, την ακυρώνει. Η κοινωνία περιγράφει το εφικτό και ανέφικτο (συγκεκριμενοποιησιμο ή μη), και αξιολογεί το εφικτό σε κλίμακες εγκυρότητας και ακυρότητας. Η κοινωνία κάνει πολλά στη (και για τη) σεξουαλικότητα – δεν την παράγει όμως (ακόμα). Μέσα στα πλαίσια του ελέγχου της από την κοινωνία, η σεξουαλικότητα – είτε ως πράξη, είτε ως επιθυμία, είτε ως δυναμικό – είναι διοχετεύσιμη, απαλλοτριώσιμη, ακυρώσιμη. Είναι, επίσης, διαπραγματεύσιμη και ανταλλάξιμη με άλλες μορφές οργάνωσης των φυσικών δυνάμεων στο ανθρώπινο σώμα, διάφορες μορφές κοινωνικής ισχύος, όπως είναι το κύρος, η πολιτική ισχύς και η οικονομική ισχύς (ιδιαίτερα στη χρηματική της έκφραση).⁴⁸

Δεύτερο, η σεξουαλικότητα σε επίπεδο είδους ταυτίζεται με την αναπαραγωγή του είδους. Το δυσανάλογο των δύο στην κλίμακα των ατόμων δεν αναιρεί αυτή την ταύτιση⁴⁹ αποτελεί πρόβλημα του ατόμου και ζήτημα κοινωνικής οργάνωσης.

Τρίτο, η ανθρώπινη σεξουαλικότητα περιλαμβάνει την ιδιότητα της (φαινοτυπικής) αξιολόγησης ευθύς εξαρχής. Όπως και κάθε άλλη ιδιότητα της σεξουαλικότητας, η αξιολόγηση μπορεί να μορφοποιηθεί με πολλούς τρόπους ή και να ακυρωθεί ακόμα χωρίς αυτό να αναιρεί το ότι αποτελεί εγγενή ιδιότητα της ανθρώπινης σεξουαλικότητας. Εάν ό,τι είναι ακυρώσιμο ανάγεται σε κοινωνικό παράγωγο όταν δεν είναι υπό ακύρωση, τότε δεν υπάρχει ζωή αλλά κοινωνικότητα versus ανομία, η κριτική χάνει τόσο το νόημα όσο και τη σημασία της, και η αλλοτριώση ως διαφορά του “είναι” ως όλου και του “υπαρκτού” ως μέρους εξαφανίζεται. Στην ειδική περίπτωση, αν αξιολόγηση και σεξουαλικότητα ανάγονται σε κοινωνικά παράγωγα (ή ενδιαφέρουν μόνο στο βαθμό που (συν-)αποτελούν κοινωνικά παράγωγα), η γυναίκα χάνει το μόνο – ή, έστω, το σημαντικότερο – ιστορικό της κεκτημένο: τη φυσική – και όχι κοινωνική, διαμορφωμένη από τον άνδρα – θηλυκότητά της. Όπως γίνεται σαφές στη διαπραγμάτευση του αγοραίου αξιακού συστήματος που ακολουθεί, η εξασφάλιση της ισότητας και της ισοτιμίας με τον άνδρα αποτελεί ιστορική ήττα για την παραδοσιακή γυναίκα⁴⁹ στο βαθμό που λαβαίνει χώρα πάνω στη βάση της φυσικής αρσενικότητάς του, πάνω στη βάση ανδρικών μονάδων και μέτρων. Μία ήττα αντιφατική, αφού της καταβάλλεται ένα σημαντικό τίμημα σε σχέση με τη θέση της κατά το παρελθόν καθώς και η δυνατότητα

κώδικες κίνησης υπάρχουν επειδή ο άνθρωπος κινείται, για να ρυθμίζουν με κάποιο τρόπο – ακόμα και σε βάρος του – αυτή τη φυσική του ικανότητα.

⁴⁸ Αυτό που προκαλεί εντύπωση στο επίπεδο της διεθνούς βιβλιογραφίας είναι το γεγονός ότι η ανταλλαξιμότητα της σεξουαλικότητας με άλλες μορφές κοινωνικής ισχύος θίγεται, αναφέρεται και σχολιάζεται ηθικά/καταδικαστικά αλλά δεν ορίζεται με τη μορφή του θέματος, δεν ορίζεται ως θέμα άξιο να μελετηθεί (προϋποθέσεις, συνθήκες, αναλογίες ανταλλαγής, σημασίες, αποτελέσματα). Ίσως, μόνο σε μια χώρα σαν την Ελλάδα – όπου ο καπιταλισμός μόλις μεταπολεμικά παγιώθηκε και συναντά ισχυρές αντιστάσεις σε όλα τα πεδία, και όπου το ανταλλάξιμο όλων με όλα δεν βιώνεται ως αυτονόητο αλλά ως ιστορική συνέπεια – να υπάρχουν οι αναγκαίες αντικειμενικές προϋποθέσεις ώστε (η έκπληξη να μετατραπεί σε απορία, η απορία σε θέμα και) το θέμα αυτό να πάρει τη μορφή (απαντήσιμου) ερωτήματος.

⁴⁹ Αλλά και πύρρεια νίκη της στο επίπεδο της κοινωνίας και του είδους. Με κόστος την άμεση υποβάθμισή της, η γυναίκα εξασφάλισε μια σειρά προϋποθέσεις αξιοποιήσιμες στη μέση και τη μακρά κλίμακα. Η γυναίκα μεταβλήθηκε σε “επενδύτρια”, με τη Ρικαρντιανή έννοια του όρου.

(μελλοντικής) ολοκλήρωσης, αλλά πάντως ομολογη αυτής που υπέστη ο δουλοπάροικος με τη μετατροπή του σε εργάτη κατά τη μετάβαση από τη φεουδαρχία στον καπιταλισμό.⁵⁰

Ο άνθρωπος όμως είναι κοινωνικό ζώο. Κατά συνέπεια, *η σεξουαλικότητα*, εκτός από το επίπεδο της αναπαραγωγής του είδους, *μπορεί να ειδωθεί και ως άμεση κοινωνική αναπαραγωγή*. Η ένταση και οργάνωση της σεξουαλικότητας στο ανθρώπινο σώμα είναι ενδεικτική της έντασης και των μορφών που πήραν οι φυσικές-οικολογικές πιέσεις πάνω στο ανθρώπινο είδος και, ειδικότερα, πάνω στο ζήτημα της επιβίωσής του.

Με την εμφάνιση των ιστορικών κοινωνιών, κοινωνιών ικανών να παράγουν υπερπροϊόν (καθώς και τρόπους συν(-δια)τήρησής του), δηλαδή εποικοδόμημα, η ένταση των φυσικο-οικολογικών πιέσεων υποχώρησε σε μεγάλο βαθμό. Δεν υποχώρησε όμως και το αντίστοιχο των πιέσεων αυτών στον κάθε συγκεκριμένο άνθρωπο, δεν υποχώρησε και η σεξουαλικότητα. Ο ιστορικός χρόνος του ανθρώπου δεν αποτελεί παρά ένα ασήμαντο κλάσμα του χρόνου αλλαγής – και γενίκευσης αυτής της αλλαγής σε πανανθρώπινη κλίμακα – του ανθρώπινου γενετικού κώδικα. Επιπλέον, μετά τον Darwin έγινε σαφές ότι δεν υπάρχει κάποιος εγγενής γενετικός μηχανισμός που να ενεργοποιείται αυτόματα και να ακυρώνει μία “περιττή”

ιδιότητα ή να μηδενίζει το “περίσσευμά” της. Με άλλα λόγια, δεν υπάρχει κάποιος φυσικός, οικολογικός ή βιολογικός Λόγος που να επιβάλλει – ή, έστω, να προδικάζει – μία άμβλυση της ανθρώπινης σεξουαλικότητας, άμβλυση αντίστοιχη της άμβλυσης των πιέσεων που δέχεται το ανθρώπινο είδος.

Μέσα σ’ αυτό το πλαίσιο, το μαρξιστικό σχήμα περί βάσης και εποικοδομήματος μπορεί να αποτελέσει έναν σχηματικό αλλά χρήσιμο ως σημείο εκκίνησης τρόπο οργάνωσης της σεξουαλικότητας. Η απολύτως αναγκαία για την κοινωνική αναπαραγωγή του είδους (αναπαραγωγή σε επίπεδο είδους και σε επίπεδο κοινωνίας) σεξουαλικότητα αποτελεί και το βασικό τμήμα της σεξουαλικότητας.⁵¹ Το δε περίσσευμα της σεξουαλικότητας αποτελεί και το εποικοδομηματικό της τμήμα. Στα διάφορα αξιακά συστήματα επικρατούν διαφορετικές αρχές οργάνωσης της σεξουαλικής βάσης, του σεξουαλικού εποικοδομήματος αλλά και της σύνθεσής τους σε ένα ενιαίο όλο. Ιδιαίτερα δε *το εποικοδομηματικό τμήμα αποτελεί μείζον πρόβλημα του κάθε αξιακού συστήματος* σε ό,τι αφορά τον έλεγχο, την οργάνωση και την αυτονομητοποίησή του.

Δύο οριακές στιγμές της σεξουαλικότητας είναι το σεξουαλικό δυναμικό και η πραγμάτωση αυτού του δυναμικού.⁵² Η δεύτερη στιγμή της σεξουαλικότητας είναι ποιοτικά διαφορετική στον άνδρα-αρσενικό, και τη γυναίκα-θηλυκό. Ο άνδρας φέρνει σε άμεση ταύτιση δυναμικό και πραγμάτωση με τη συμμετοχή του σε μία επιτυχημένη σύλληψη, με παράλληλη και απολύτως

⁵⁰ Γί αυτή τη μετατροπή και τις διαστάσεις της σε ιστορική αλλά και καθημερινή-βιογραφική κλίμακα, δες τη “Λεγόμενη Πρωταρχική Συσσώρευση” του Μαρξ (*Κεφάλαιο*, τόμος 1ος, κεφ. 24, σσ. 738-788).

⁵¹ Σ’ αυτό το σημείο παρακάμπτεται το ζήτημα της διαμάχης πάνω στον ορισμό του απολύτως αναγκαίου. Το ζήτημα παρουσιάζεται μέσα στο πλαίσιο παρουσίασης της διαμάχης των δύο αξιακών συστημάτων που δεσπόζουν στη σύγχρονη Ελλάδα.

⁵² Πραγμάτωση, δηλαδή (πληθυντική) σύλληψη, εγκυμοσύνη, γέννηση.

σημαίνουσα την ταύτιση οργασμού και εκσπερμάτωσης. Για τη γυναίκα, από την άλλη πλευρά, η διαδικασία ταύτισης δυναμικού και πραγμάτωσης είναι ποιοτικά πολυπλοκότερη και διαρκεί από τη στιγμή της σύλληψης έως και τη στιγμή του τοκετού (ελάχιστο) ή/και του αποθλασμού (μέγιστο). Επίσης, ο οργασμός αποτελεί συγκυρία αδιάφορη της σύλληψης και των μετεξελίξεών της. Κατά συνέπεια, η μέτρηση-έκφραση της σεξουαλικότητας αποκλειστικά και μόνο σε μονάδες ηδονής αποτελεί μέτρηση-έκφρασή της με ανδρικά μέτρα και εκφραστικά μέσα. Η ηδονή για τη γυναίκα αποτελεί μία στιγμή - σημαντική μεν αλλά στιγμή - της ευρύτερης διαδικασίας έκφρασης του φύλου της (της σεξουαλικότητάς της).⁵³ Αυτό σημαίνει ότι η αναγωγή του οργασμού σε αποκλειστικό μέτρο της γυναικείας χειραφέτησης ελαχιστοποιεί τη σεξουαλικότητά της, ταυτίζοντάς την με την ανδρική. Και αυτό είναι κάτι που ο αγοραίος ανδρισμός είναι έτοιμος να προσφέρει στη γυναίκα, απαλλοτριώνοντας συγχρόνως όλα τα δικαιώματα που αντιστοιχούν σε άλλες φάσεις-εκφράσεις του φύλου της.⁵⁴

Το σεξουαλικό δυναμικό και η πραγμάτωσή του, έστω και αν ταυτίζονται λογικά, διαφέρουν μεταξύ τους με τον ίδιο τρόπο που διαφέρουν το φυσικό και το κοινωνικό. Διαφέρουν μεταξύ τους, και αυτή η διαφορά-απόσταση συγκεκριμενοποιείται σε μια σειρά από διαδοχικές ή/και εναλλακτικές μορφές - άσχετα από τις όποιες αιτιολογήσεις, εκλογικεύσεις ή εξιδανικεύσεις τους:

- πρώτη, η διαφορά ανάμεσα στο οργανικό-σωματικό σεξουαλικό δυναμικό και το σύνολο των εκδηλώσεων-εξωτερικεύσεων του δυναμικού αυτού (βαθμός αποχής)⁵⁵

⁵³ Όχι μόνο γι' αυτό το λόγο αλλά και γι' αυτό το λόγο - όπως γίνεται σαφές στο 2ο Μερές της μελέτης - η (σύγχρονη Ελληνίδα) γυναίκα είναι διατεθειμένη για σημαντικές παραχωρήσεις σ' ό,τι αφορά το δικαίωμα οργασμού της αν της ικανοποιηθούν σε κάποιο βαθμό άλλες φάσεις της έκφρασης του φύλου της.

⁵⁴ Απαλλοτρίωσης ακόμα και της γλώσσας που είναι αναγκαία για να τα αναβαθμίσει σε κοινωνικά ζητήματα.

⁵⁵ Η έννοια της σεξουαλικής αποχής χρησιμοποιείται και από την "κοινωνιο-βιολογική σχολή" - με ριζικά διαφορετικό τρόπο απ' αυτόν που ισχύει στη συγκεκριμένη μελέτη. (Δες, για παράδειγμα, *Sex and Internal Secretions*, (επιμ.) W. C. Young, Βαλτιμόρη: Williams and Wilkins, 1961, S. Hite, *The Hite Report*, Νέα Υόρκη: MacMillan Publishing Co., 1976, και D. Symons, *The Evolution of Human Sexuality*, Νέα Υόρκη: Oxford University Press, 1979.)

Όμως, προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι μία τόσο σημαντική έννοια δεν έχει τύχει κάποιας, ελάχιστης έστω, λογικής επεξεργασίας από αυτούς τους θεωρητικούς και ερευνητές. Δεν θεωρούν αναγκαίο ούτε καν να την ορίσουν ή, έστω να την καταστήσουν ορίσιμη. Την έχουν αποδεχθεί ως έχει στην καθημερινή, δηλαδή την ανδρική, καθομιλουμένη. Πάνω σ' αυτή τη βάση, η θέση του Symons (σ. 265) - θέση ενδεικτική του τρόπου γραφής της "σχολής" - "στο βαθμό που τα ετεροφυλοφιλικά αρσενικά είναι λιγότερο ικανά ή διατεθειμένα να ανεχθούν τη σεξουαλική αποχή συγκριτικά με τα θηλυκά, αποτελούν μια αγορά για θηλυκές σεξουαλικές υπηρεσίες" αποτελεί υπόδειγμα του τρόπου με τον οποίο ο ανδρισμός ως ιδεολογία αποδιοργανώνει κάθε επιστημονικό επιχείρημα και θέτει υπό αμφισβήτηση τη σοβαρότητά του.

Μια ολοκληρωμένη κριτική της θέσης αυτής είναι δυνατό να αποτελέσει αβίαστα αντικείμενο άρθρου, ακόμα και φοιτητικής εργασίας εξάσκησης. Σ' αυτή την υποσημείωση θίγονται ενδεικτικά, ασύνδετα και αριθμητικά μερικές κριτικές στιγμές και μόνον:

- πρώτο, συγχέεται απόλυτα το "αρσενικό"- "θηλυκό" με το "ανδρικό"- "γυναικείο"
- δεύτερο, συγχέεται απόλυτα η έννοια της "αγοράς" με την έννοια της "ζήτησης" (και, μάλιστα, της ανδρικής ζήτησης, σαν να είναι φυσικό το ότι ο άνδρας είναι ο αγοραστής)
- τρίτο, το πρώτο σκέλος ("ετεροφυλοφιλικόι άνδρες...τα θηλυκά") αποτελεί κρίσιμο συμπέρασμα. Κι όμως εισάγεται στην ελάχιστη συμπερασματική μορφή της αυτονόητης προϋπόθεσης μιας ακόλουθης θέσης η οποία μάλιστα είναι τόσο κοινοτυπική όσο και λαθεμένη
- τέταρτο, στη συγκεκριμένη θέση, το εισαγωγικό "στο βαθμό που" είναι απόλυτα αναίρετικό των όσων ακολουθούν, εφόσον "στο βαθμό που δεν" τα όσα ακολουθούν δεν

- δεύτερη, η διαφορά ανάμεσα στο σύνολο των εκδηλώσεων του σεξουαλικού δυναμικού και τη σεξουαλική δραστηριότητα μέσα στα πλαίσια κοινωνικής σχέσης (αυτοϊκανοποίηση, αυνανισμός, "μαλακία", εκτόνωση της σεξουαλικής έντασης)'

- τρίτη, η διαφορά ανάμεσα στη σεξουαλική δραστηριότητα μέσα στα πλαίσια κοινωνικής σχέσης και την ηδονική δραστηριότητα στα ίδια πλαίσια (ομοφυλοφιλία)'

- τέταρτη, η διαφορά ανάμεσα στη σεξουαλική δραστηριότητα μέσα στα πλαίσια κοινωνικής σχέσης και τη σεξουαλική δραστηριότητα έξω από τα πλαίσια αυτά, μέσα στα πλαίσια φυσικής σχέσης (βιασμός)'

- τέλος, πέμπτη, η διαφορά ανάμεσα στη σεξουαλική δραστηριότητα και την αμέσως αναπαραγωγική σεξουαλική δραστηριότητα (συμμετοχή σε συλλήψεις για τον άνδρα, συλλήψεις έως και αποθλασμοί για τη γυναίκα).⁵⁶

Αυτές οι μορφές είναι απολύτως απαραίτητες για την οργάνωση και τον έλεγχο της σεξουαλικότητας τόσο ως κοινωνικής πραγματικότητας όσο και ως έννοιας. Αποτελούν κοινωνικές μορφές παγίωσης της σεξουαλικότητας και περιορισμού της ρευστότητας και του δυσνόητού της, μορφές ιστοριοποίησης της σεξουαλικότητας και άρνησης των δυνάμει άπειρων τρόπων εμφάνισής της. Άλλωστε, και η διαμάχη ανάμεσα στα διάφορα αξιακά συστήματα αφορά μόνο μερικά τη σεξουαλικότητα γενικά' οργανώνεται κυρίως ως διαμάχη γύρω από τις μορφές αυτές. Γι' αυτό και μια συμπληρωματική διευκρίνιση αυτών των μορφών-διαφορών είναι ιδιαίτερα χρήσιμη.

Αποχή Σε επίπεδο είδους, αναφέρεται σε αλλαγές στους συνολικούς γενετικούς κώδικες μιας ομάδας ή και του είδους γενικότερα. Κάποιος-α αποσύρει (ή υποχρεώνεται να αποσύρει) τον γενετικό κώδικα που περιλαμβάνει στη σωματικότητά του (το "δικό" του γενετικό κώδικα) από τις διαδικασίες αναπαραγωγής του είδους. Σε επίπεδο κοινωνίας, αναφέρεται στην εγγενή ή συγκυριακή αδυναμία κάποιων κοινωνικών ομάδων (ή και ολόκληρων κοινωνιών) να επιτύχουν την αυτοαναπαραγωγή τους. Σε επίπεδο ατόμου, αναφέρεται σε ένα τρόπο ζωής, δραστηριότητας και σχέσεων που προϋποθέτει το α-(ή μη-)σεξουαλικό του ανθρώπινου είδους.

Αυνανισμός: Αποτελεί κοινωνική σχέση κατ' ιδίαν, δηλαδή κοινωνική δράση αλλά όχι κοινωνική δραστηριότητα

Ομοφυλοφιλία Αποτελεί κοινωνική σχέση εκτός αναπαραγωγής αλλά και εκτός σεξουαλικότητας. Εφόσον σεξουαλικότητα είναι η διάκριση του είδους σε φύλα, η ομοφυλοφιλική σχέση δεν είναι σεξουαλική σχέση. Η ομοφυλοφιλική σχέση προϋποθέτει το άφυλο του είδους: ανεξαρτητοποιώντας το (λογικά μόνον αυτονομήσιμο) ηδονικό στιγμιότυπο της όλης διαδικασίας ορίζεται αποκλειστικά μέσα στο πλαίσιο του.

(Τόσο ο αυνανισμός όσο και η ομοφυλοφιλία - με όλες τις ριζικές διαφορές τους σε σημασίες, οργανωτικές αρχές και τελικές μορφές (αποτελέσματα) - αποτελούν μορφές *ενεργής αποχής*. Όμως, σ' ό,τι αφορά τον αυνανισμό, η θέση αυτή ισχύει με προϋπόθεση το (συγκυριακό,

καθίστανται σχετικά αλλά καταρρέουν απόλυτα. Ο Symons γράφει σαν να μην κατανοεί ότι το "σχετικό" αποτελεί τροποποιητή' δεν αποτελεί μετατροπέα του του "ποιοτικού" σε "ποσοτικό".

⁵⁶ Το γεγονός ότι και ο βιασμός στις διάφορες μορφές του μπορεί να οδηγήσει τουλάχιστον στη σύλληψη δεν αναιρεί την ανάγκη διάκρισής του ως αυτόνομης κατηγορίας, εφόσον ως δραστηριότητα συμβάλλει στην αποσαφήνιση των ορίων ανάμεσα στο κοινωνιακό και το φυσικό.

έστω και παγιωμένο) μη-σεξουαλικό του είδους, ενώ στην ομοφυλοφιλία ισχύει με προϋπόθεση το α-σεξουαλικό του είδους.)

Βιασμός: Αναφέρεται στη σχέση κοινωνικού μέλους-μέλους του είδους, στη σχέση άνδρα-θηλυκού, αφού όλες οι κοινωνικές ιδιότητες της βιαζόμενης είτε αναστέλλονται είτε οργανώνονται με βάση τις εκφράσιμες επιθυμίες του βιαστή.

Θέση με δευτερεύουσα σημασία για τη μελέτη αποτελεί το ότι ο βιασμός αποτελεί ανδρικό προνόμιο και μειονέκτημα, ιδιότητα του άνδρα. Στην οριακή περίπτωση "βιασμού άνδρα από γυναίκα", ο άνδρας(-θηλυκό) βιάζει τη γυναίκα(-αρσενικό).

Επίσης, οι περιπτώσεις ομοφυλοφιλικού βιασμού σημαίνουν την τοποθέτηση εκτός κοινωνίας και εκτός φύλου (ολική αποκοινωνικοποίηση-αποφυλοποίηση, έστω και χρονικά περιορισμένης διάρκειας) του βιαζόμενου ατόμου.

Σεξουαλική δραστηριότητα Η διαφορά ανάμεσα στη σεξουαλική δραστηριότητα και την (οργανωτικά διαφορετική για κάθε φύλο) πραγμάτωσή της καθιστά δυνατό το συνειδητό έλεγχο της αναπαραγωγικής διαδικασίας: η αποφυγή της σύλληψης είναι δυνατή και για τα δύο φύλα (με τεχνικές που κλίνουν υπέρ του ενός ή του άλλου φύλου), η δε ακύρωση της εγκυμοσύνης αφορά και επιβαρύνει αποκλειστικά τη γυναίκα.⁵⁷ Με άλλα λόγια, είναι λογικά δυνατός και ιστορικά πραγματώσιμος ο μηδενισμός ή, έστω, η ελαχιστοποίηση των άλλων μορφών-διαφορών (αποχή, αυνανισμός, ομοφυλοφιλία, βιασμός) και η ανάλογη οριακή ταύτιση σεξουαλικού δυναμικού και σεξουαλικής δραστηριότητας εντός του πλαισίου της αναπαραγωγής και της σεξουαλικότητας που χαρακτηρίζει το είδος.

Θέση με δευτερεύουσα επίσης σημασία για τη μελέτη είναι ότι η αποχή, ο αυνανισμός, η ομοφυλοφιλία και ο βιασμός αποτελούν τις βασικές διαστάσεις της σεξουαλικής καταπίεσης και, συγχρόνως, τις σημαντικότερες μορφές εμφάνισής της.⁵⁸

Οι κύριες αυτές διαφορές (υπάρχουν και άλλες, οριακές, που διεκδικούν ένα απειροελάχιστο τμήμα του σεξουαλικού δυναμικού - για παράδειγμα, η κτηνοβασία) μπορούν να οργανωθούν και να μελετηθούν ως ένα σύστημα, ως μια σειρά από *αιωρήσεις*.⁵⁹ Ακόμα και σε οριακές μορφές εμφάνισης αυτών των διαφορών δεν λαβαίνει χώρα καταστροφή ή παύση του σεξουαλικού δυναμικού: οι διαφορές-μορφές δεν αποτελούν αρνήσεις του σεξουαλικού δυναμικού αλλά ιστορικά δυνατούς σχηματισμούς και μετασχηματισμούς του, αιωρήσεις του. Κατά συνέπεια, η σύνθεση των διαδοχικών ή εναλλακτικών αιωρήσεων μπορεί να οργανωθεί ως ένα διαμεσολαβητικό

⁵⁷ Το γεγονός ότι η ακύρωση της εγκυμοσύνης επιτρέπει στη γυναίκα να αποφύγει μια σειρά από δυσμενείς συνέπειες δεν αναιρεί το γεγονός ότι αποτελεί και αποκλειστική επιβάρυνσή της - ακόμα και (ή, μήπως, ιδίως;) όταν το χρησιμοποιεί ως μέσο συναλλαγής με τον άνδρα.

⁵⁸ Δες το *Η Μαζική Ψυχολογία του Φασισμού*, (Αθήνα Εκδόσεις Μπουκουμάνη, 1974) στις σσ. 64-73, 150-161 του 1ου τόμου και 130-178 του 2ου τόμου για την ασαφή και μερική αναφορά του V. Reich στις μορφές αυτές, αλλά και το σαφή συσχετισμό που επιχειρεί ανάμεσα στη σεξουαλική καταπίεση και τον παραλογισμό που χαρακτηρίζει όλες τις κοινωνικές τάξεις.

⁵⁹ Για τον Hegel, η έννοια της αιώρησης "σημαίνει τη συντήρηση, τη διατήρηση και, συγχρόνως, την παύση, το τέλος". (*Logic*, Οξφόρδη: Clarendon Press, 1982, σ. 114). Για την εφαρμογή της έννοιας, χαρακτηριστικοί είναι οι διαδοχικοί μετασχηματισμοί της συνείδησης, όπως εμφανίζονται στο *The Phenomenology of Mind*, Νέα Υόρκη: Harper and Row, 1967, στις σσ. 147-148, 215-216, 271-272. Ανάλογη χρήση της έννοιας διακρίνει και τον Marx. Για μια σαφή αναφορά του στην έννοια δες τα *Grundrisse*, Νέα Υόρκη: Vintage Books, 1973, σ. 750.

εποικοδόμημα, ένα εποικοδόμημα που διαμεσολαβεί-ιστορικοποιεί δυναμικό και πραγμάτωση δυναμικού, να θεωρηθεί ως μία *δεύτερη ιστορικο-κοινωνική βάση*. Το σεξουαλικό δυναμικό, η πραγμάτωσή του, αλλά και οι διαμεσολαβητικές αιωρήσεις διαφέρουν ποσοτικά από κοινωνία σε κοινωνία και από περίοδο σε περίοδο. Αποτελούν όμως οργανωτικές ιδιότητες της σεξουαλικότητας σε κάθε ιστορική κοινωνία, χαρακτηρίζουν τις δυτικές κοινωνίες, και όχι μόνον είναι εμπειρικά διαπιστώσιμες στη σύγχρονη Ελλάδα αλλά αποτελούν και πολιτιστικά αυτονόητα. Η οργάνωση και αξιολόγηση της σεξουαλικότητας και, κυρίως, η οργάνωση και αξιολόγηση αυτού του διαμεσολαβητικού εποικοδομήματος από τα δεσπάζοντα αξιακά συστήματα στη σύγχρονη Ελλάδα και τις ποικίλες και ποικιλόμορφες ασταθείς συνθέσεις τους που παρουσιάζονται στους σύγχρονους Έλληνες και τις σύγχρονες Ελληνίδες, περιγράφουν τα όρια αυτής της μελέτης.

Με βάση τα όσα έχουν αναφερθεί, είναι υποστηρίξιμο ότι - όσο πολύπλοκο ζήτημα και αν είναι η ταύτιση σεξουαλικού δυναμικού και αναπαραγωγής του είδους - η άμεση ταυτότητά τους, το καταρχήν ενιαίο τους, δεν καταστρέφεται' τίθεται υπό αιώρηση και μόνο σε/ως συγκεκριμένες ιστορικές μορφές. Από την προοπτική του επιπέδου της αναπαραγωγής του είδους, το σεξουαλικό δυναμικό είναι κοινωνικό και σημαίνει μόνον ως ίσο με την παραγωγή απογόνων. Το υπόλοιπο σεξουαλικό δυναμικό, δηλαδή όλο το σύστημα αιωρήσεων που παρουσιάσθηκε στις βασικές του διαστάσεις, είναι - σ' αυτό το επίπεδο - μη παραγωγικό ή αντιπαραγωγικό (αντισυλληπτικές μορφές σεξουαλικής επαφής ή σεξουαλική επαφή με χρήση αντισυλληπτικών μέσων). Η διαφορά ανάμεσα στο σεξουαλικό δυναμικό και την πραγμάτωσή του - μία από κάθε άποψη κρίσιμη διαφορά αφού αναφέρεται σε ένα λόγο της τάξεως του 80001 - αποτελεί ένα κοινωνικό εποικοδόμημα που εγείρεται πάνω στη ζωική βάση του είδους. Το ποσό του σεξουαλικού δυναμικού που είναι ελεύθερο από την αναπαραγωγή - αυτό το 7999 - είναι αναδιοργανώσιμο με βάση την αρχή του ομόλογου όλων των μορφών οργάνωσης των φυσικών δυνάμεων στο ανθρώπινο σώμα. Το αναδιοργανώσιμο του σεξουαλικού δυναμικού είναι αυτονομήσιμο ή ετερονομήσιμο. Ως ετερονομήσιμο, είναι διοχετεύσιμο και καταναλώσιμο σε άλλα πεδία κοινωνικής πράξης ως παροχή ενέργειας για άλλες σκοπιμότητες. Ως αυτονομήσιμο, οργάνωνεται σε αυτοσκοπό: σεξουαλικό δυναμικό για το σεξουαλικό δυναμικό, εκφράσιμο, κατανοήσιμο και καταναλώσιμο σε ιεραρχίες σεξουαλικής απόλαυσης (ηδονής).⁶⁰

Η διαφορά μεταξύ σεξουαλικού δυναμικού και πραγμάτωσης του σεξουαλικού δυναμικού - δηλαδή το τι θα προκύψει αν αφαιρεθεί το δεύτερο μέγεθος από το πρώτο - δεν αποτελεί μια νεκρή στατιστική διαφορά. Είναι ποιοτικά και ποσοτικά σημαντική και αναγνωρίζεται ως σημαντικό ζήτημα απ' όλους χωρίς εξαίρεση. Ακόμα και (ή, ιδίως;) ένας μοναχός την αναγνωρίζει ως σημαντικό ζήτημα

⁶⁰ Αυτή η θέση κάθε άλλο παρά ανάγει το αυτόνομο της οργάνωσης του σεξουαλικού δυναμικού (πέρα από την παραγωγή απογόνων, εάν λάβει χώρα) σε πανάκεια. Τόσο το ολικά αυτόνομο (άκρατος ηδονισμός) όσο και το ολικά ετερόνομο (απόλυτη παρθενία ή αριθμός σεξουαλικών επαφών ίσος με τον αριθμό των συλλήψεων) είναι καταστάσεις ενδεικτικές - ανάμεσα σε πολλά άλλα - της ανυπαρξίας προσωπικής θέλησης, βούλησης και κρίσης. Ο χώρος, ο χρόνος και η διάρκεια της αυτονόμησης ή ετερονόμησης του σεξουαλικού δυναμικού αποτελούν αποφάσεις του υποκειμένου όσον αφορά τον τρόπο που θα πράξει ιστορία και είναι ενδεικτικές του ότι το άτομο κατανοεί ενεργά το τι σημαίνει συγκυρία. Επίσης, τόσο το μερικά αυτόνομο όσο και το μερικά ετερόνομο είναι οριοθετήσιμα ή και καθορίσιμα από τις κοινωνικές συνθήκες: η εξαντλητική εργασία ή το άγχος υποβαθμίζουν τόσο την αυτονόμηση του σεξουαλικού δυναμικού όσο και τη δημιουργική ετερονόμηση του.

Εκατομμύρια ωρών επενδύονται από τα άτομα και την κοινωνική εξουσία για τον έλεγχο και εξορθολογισμό της, για τη μεγιστοποίηση ή ελαχιστοποίηση της απόλαυσης ως μορφής που αυτό το δυναμικό μπορεί να πάρει.

Η δημιουργικότητα αποτελεί ιδιότητα που είναι αναγκαίο να διαπιστώνεται και να αποσαφηνίζεται εάν αποτελεί συστατικό σε κάθε διαδικασία παραγωγής ή αναπαραγωγής. Η θέση αυτή ισχύει και για τη σεξουαλικότητα⁶¹

Η ιστορία των περασμένων γενεών μεταβιβάζεται (με τη μορφή της πρότασης ή με τη μορφή της επιβολής) οργανωμένη σε, πρώτο, γενετικό κώδικα (σωματικός πλούτος), δεύτερο, ανθρωποποιημένη-κοινωνικοποιημένη φύση (υλικός πλούτος) και, τρίτο, οργανωτικές αρχές αυτού του σωματικού και υλικού πλούτου (πνευματικός, δηλαδή ηθικός, αισθητικός και λογικός πλούτος). Πάνω σ' αυτή τη βάση, η συμμετοχή στη σύλληψη (έως και τοκετό/αποθλασμό για τη γυναίκα) ενός παιδιού αποτελεί δημιουργική πράξη, πράξη όμως χωρίς εγγενή ιστορικότητα και, κατά συνέπεια, εντάξιμη σε διάφορες εξωτερικές σκοπιμότητες. Η δημιουργική πράξη της σύλληψης παίρνει μορφές μέσα στα όρια της ιστορικής κοινωνίας στην οποία λαβαίνει χώρα. Παράγει πρωτότοκους ή δευτερότοκους γιούς, φεουδάρχες ή δουλοπάροικους, στον δε καπιταλισμό αποτελεί διάσταση στην αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης. Η αυτόνομη-αυτόσκοπη σεξουαλικότητα - δηλαδή το τμήμα του σεξουαλικού δυναμικού που αυτονομείται από την αναπαραγωγή και αναβαθμίζεται σε διακριτή και ολοκληρωμένη αξία, εφόσον συναπαρτίζει με άλλα στοιχεία την προσωπική ιστορία του ατόμου, είναι δυνατό να οργανωθεί σε δημιουργική πράξη εάν συμβάλλει στην εκτεταμένη αναπαραγωγή του (αλλά είναι επίσης δυνατό να οργανωθεί και σε καταστροφική δραστηριότητα εάν συμβάλλει στην απλή, τη μόλις-αναπαραγωγή ή στασιμότητα). Η ετερόνομη-αυτόσκοπη σεξουαλικότητα - δηλαδή το τμήμα του σεξουαλικού δυναμικού που διοχετεύεται από το ίδιο το άτομο σε άλλα κοινωνικά πεδία - είναι δυνατό να οργανωθεί σε δημιουργική πράξη (αλλά και καταστροφική δραστηριότητα), σ' αυτή την περίπτωση σε επίπεδο κοινωνικής ιστορίας.⁶²

⁶¹ Η έννοια της δημιουργικότητας σ' αυτή τη μελέτη εδράζεται στο παράδειγμα του E. Fromm, ιδιαίτερα όπως αυτό οργανώνεται στην *Ανατομία της Ανθρώπινης Καταστροφικότητας* και την *Υγιή Κοινωνία*. Χρησιμοποιείται όμως στην αυστηρότερη μορφή της εκτεταμένης αναπαραγωγής με βάση το υπόδειγμα του R. Meek

(*Studies in the Labor Theory of Value*, Νέα Υόρκη: Monthly Review Press, 1956, ιδίως το Appendix: "Karl Marx's Economic Method", σσ. 299-318). Ακριβέστερα, χρησιμοποιείται σε μια ακόμη αυστηρότερη αυτής που επεξεργάζεται ο Meek καθώς και απο-πολιτικοοικονομικοποιημένη μορφή: ως δημιουργικότητα ορίζεται όχι η εκτεταμένη αναπαραγωγή γενικά αλλά η παραγωγή νέων μορφών ή/και μεθόδων παραγωγής νέων μορφών. Σε μιαν άλλη έκφραση, δημιουργικότητα είναι η δυνατότητα για συνειδητή δημιουργία. Ο ορισμός αυτός περιλαμβάνει μία διακριτική προϋπόθεση: το νέο τηρεί τις ελάχιστες μορφές ορισμού του ανθρώπινου σε μια ιστορική κοινωνία ή/και διερευνά, εντοπίζει και προτείνει νέες μέγιστες. Κατ' αυτό τον τρόπο, ο ναζισμός, η βόμβα υδρογόνου και, πιθανότατα αλλά όχι και αμιγώς, τα σύγχρονα μέσα μαζικής τηλεοπτικής ψυγαγωγίας αποτελούν μορφές καταστροφικότητας.

⁶² Χαρακτηριστική είναι η (ελιτιστική και ανιστόρητη, όχι όμως και ψευδής αλλά αναληθής) διάκριση-αντιπαράθεση που προτείνει ο V. Reich ανάμεσα στους "σημαντικούς στοχαστές της ανθρωπιστικής" και το "μαζάνθρωπο". Και οι δύο διοχετεύουν ένα μέρος του σεξουαλικού δυναμικού τους σε άλλα κοινωνικά πεδία με ριζικά διαφορετικά όμως αποτελέσματα. (Στη *Μαζική Ψυχολογία του Φασισμού*, τόμος 1ος, σσ. 74-118).

Από αυτή την προοπτική, η απόλυτη παρθενία αποτελεί κρίσιμο συστατικό στοιχείο σε κάθε προσπάθεια εξάπλωσης του ατόμου, δηλαδή κάθε προσπάθεια μετατροπής της ζωής του σε καθαρή ιστορία. Όμως, η προσπάθεια αυτή της αναγωγής του ανθρώπου σε καθαρό πνεύμα εμπεριέχει εξ αρχής μια καθοριστική αντίφαση: αρνούμενη τη σωματικότητα και το έμφυλο του είδους, καθιστά απαγορευτική και την εμπειρία. Χωρίς την εμπειρία, το πνευματικό μορφοποιείται σε δόγμα ("άδεια μορφή"⁶³) και δράται ως τελετουργικό, δηλαδή με τη μορφή μιας πολύπλοκης αλλά ετεροκαθορισμένης ρουτίνας: τη στιγμή της πνευματικής του τελείωσης, το άτομο παύει να είναι υποκείμενο. Η έννοια της καθαρής ιστορίας (σ' όλες της τις παραλλαγές) δεν αποτελεί παρά μια εφιαλτική ουτοπία.

Ίσως, για την πληρότητα του ανθρώπου ως υποκειμένου και οι τρεις μορφές έκφρασης του σεξουαλικού δυναμικού να είναι αναγκαίες.

Εκτός όμως από τους τρόπους ανάλυσης και σύνθεσης της σεξουαλικότητας που μπορούν να χαρακτηρισθούν εγγενείς της ιδιότητας αυτής, καθοριστική σημασία για την ενεργοποίηση της σεξουαλικότητας έχει και η οργάνωσή της από τον Άλλο (ή τον εσωτερικευμένο Άλλο). Πιθανότατα, σ' όλες τις ιστορικές κοινωνίες και, βέβαια, στον καπιταλισμό, ο Άλλος αδιαφορεί για (δηλαδή δεν διαφοροποιεί, δεν θεωρεί ότι αποτελεί αντικείμενο δικής του μέριμνας) το αυτόνομο, αυτόσκοπο, σκόπιμο ή ό,τι άλλο του σεξουαλικού δυναμικού και, ευρύτερα, της σεξουαλικότητας. Το κάθε άτομο προσεγγίζεται από τον Άλλο - αλλά και προσεγγίζει ως Άλλος - σαν μια εξίσωση με τρεις αγνώστους, σαν ένα φαινόμενο με τρεις διαστάσεις-ιδιότητες. Το εάν θα υπάρξει σεξουαλική σχέση ή δραστηριότητα και το τι είδους σχέση ή δραστηριότητα θα είναι αυτή εξαρτάται από την ορθή ή λαθεμένη εκτίμηση των ιδιοτήτων αυτών, είναι δε ευθέως ανάλογη του τύπου των αναγκών και αντιστρόφως ανάλογη της έντασης των αναγκών του Άλλου.

Οι τρεις αυτές ιδιότητες πρέπει να είναι παρούσες κατ' ελάχιστο στο άτομο και είναι οι ακόλουθες:

- Τα *φυσικά χαρακτηριστικά* Είναι ενδεικτικά του γενετικού πλαισίου από το οποίο προέρχεται το άτομο, και αναφέρονται στα όρια διακύμανσης των χαρακτηριστικών των πιθανών απογόνων και τις πιθανότητες επιβίωσής τους. Το άτομο, βεβαίως, δεν προβαίνει σε εκτιμήσεις στο επίπεδο μιας σεξουαλικής οικονομίας του είδους, αλλά στο επίπεδο που αποτελεί και το πεδίο έρευνας του E. Goffman, στο επίπεδο των καθημερινών υπαινιγμών και των εγκύρων φαινομένων.⁶⁴

- Τα *κοινωνικά χαρακτηριστικά* Αποκαλύπτουν, πρώτο, είδος, πηγή και οργάνωση των κοινωνικών απολαβών και, δεύτερο, τύπους και μορφές κατανάλωσης γενικά. Με άλλα λόγια, αποκαλύπτουν τις χωροχρονικές κλίμακες διαβίωσης του ατόμου, τον τύπο ευ(-α)πορίας του.

⁶³ Άδεια μορφή που (ψευδο-)περιεχομενοποιείται με την εφευρετική διαχείριση αρχών στο επίπεδο του αφηρημένου, όπως αναφέρει ο G. Lichtheim στην εισαγωγή του στη *Φαινομενολογία του Πνεύματος* του Hegel (σ. 24).

⁶⁴ *The Presentation of Self in Everyday Life*, Νέα Υόρκη: Anchor Books, 1959, Εισαγωγή, 1ο και 6ο κεφ. *Interaction Ritual: Essays On Face-to-Face Behavior*, Νέα Υόρκη: Anchor Books, 1967, 1ο και 2ο κεφ.

Το άτομο εντάσσεται στην κοινωνία ως ένα σύστημα ανθρώπινων φυσικών χαρακτηριστικών και σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό σχηματισμό ως ένα σύστημα κοινωνικών χαρακτηριστικών.

- Η *σεξουαλική τεχνική* Συγκεκριμενοποιείται από την εμπειρία (δηλαδή τη μοναδικότητα της προσωπικής ιστορίας) μέσα στο πλαίσιο και με βάση τις αρχές (δηλαδή τη σύνθεση κοσμοθεωρίας και ηθικής) που χαρακτηρίζουν το αξιακό σύστημα του ατόμου. Οι μεν φορείς κοινωνικοποίησης ευθύνονται για το αξιακό σύστημα του ατόμου (αλλά και τον τρόπο απόρριψής του, εάν υπάρξει), ο δε τρόπος ένταξής του σε ένα τρόπο ζωής που περιλαμβάνει τη σεξουαλικότητα ως ενεργή ιδιότητα, καθορίζει τύπο και μορφές σεξουαλικής τεχνικής.

Όπως και κάθε άλλη τεχνική, η σεξουαλική τεχνική - ο εξορθολογισμός και η ιστορικοποίηση της φυσικής σεξουαλικότητας - δεν είναι κάτι το "ουδέτερο". Μπορεί να μορφοποιηθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να παρέχει (ισή ή άνιση ή και διαφορετικού τύπου) σεξουαλική απόλαυση στα μέλη της σεξουαλικής σχέσης (ισή ή άνιση ανταλλαγή). Μπορεί να μορφοποιηθεί ώστε να παρέχει σεξουαλική απόλαυση μόνο στον Ένα-Ένιαίο, δηλαδή να χαρακτηρίζεται από το αδιάφορο ή συμπτωματικό της σεξουαλικής απόλαυσης του άλλου (εκμετάλλευση διάφορων μορφών και βαθμών). Τέλος, μπορεί να μορφοποιηθεί με τρόπο ώστε να παρέχει απόλαυση μόνο στον εαυτό (εαυτο-ικανοποίηση ή, κατ' ιδίαν, αυτο-ικανοποίηση).

Στα επόμενα Μέρη της μελέτης γίνεται σαφής η σημασία αυτών των διακρίσεων. Στη σύγχρονη Ελλάδα, οι άνδρες και οι γυναίκες που επιδιώκουν συνειδητά να εντάξουν και σεξουαλικές σχέσεις στον τρόπο ζωής τους και βιώνουν διαδοχικές αποτυχίες - με επιμέρους αποτέλεσμα τον περιορισμό τους στην αυτοϊκανοποίηση (και με πιθανό συμπλήρωμα την τακτική ή συχνή προσφυγή στην πορνεία) - εάν δεν αναδιοργανώσουν τα κυρίαρχα πρότυπα της σεξουαλικότητας, εάν δηλαδή δεν προσφύγουν στην ομοφυλοφιλία κυρίως, τείνουν να ακολουθούν ένα μοτίβο πόλωσης όταν εντάξουν τις σεξουαλικές σχέσεις στη ζωή τους: δεν αλλάζουν ριζικά, αλλά ως κυρίαρχοι-ες μετατρέπουν την αυτοϊκανοποίηση σε εαυτοϊκανοποίηση, ενώ ως κυριαρχούμενες-οι παρέχουν σεξουαλική απόλαυση στον Άλλο, συνεχίζοντας και αρκούμενες-οι (σ)την αυτοϊκανοποίηση για λογαριασμό τους.

Το παράδειγμα της πορνείας μπορεί να χρησιμεύσει ως ενδεικτικό του τρόπου εφαρμογής του σχήματος των τριών διαστάσεων της σεξουαλικότητας. Στην τυπική πορνική σχέση (και σε κάθε σεξουαλική σχέση στο βαθμό που είναι πορνική) δεν υπάρχουν πλήρη υποκείμενα. Ο πελάτης δεν έχει σημαίνοντα φυσικά χαρακτηριστικά ή σημαίνουσα σεξουαλική τεχνική. Η πόρνη ως πόρνη δεν δικαιούται (κυριολεκτικά δεν έχει νόημα) να αρνηθεί επιλεκτικά την παροχή υπηρεσιών σ' ένα(ν υγιή) πελάτη. Πελάτες είναι όλοι όσοι πληρώνουν⁶⁵ και η διαφοροποίηση και επιλογή ανδρών σε πελάτες και μη-πελάτες με βάση σεξουαλικά κριτήρια - δηλαδή κριτήρια άλλα από τα ευρέως οικονομικά - είναι μη-πορνική. Από την άλλη πλευρά, η πόρνη δεν έχει κοινωνικά χαρακτηριστικά. Μέσα στο πλαίσιο της πορνικής σχέσης, κάθε κοινωνικό της χαρακτηριστικό ισχυει σαν πορνική ιδιότητα. Η πόρνη είναι μόνο φυσικά χαρακτηριστικά και σεξουαλική τεχνική. Το δε γεγονός ότι μια

⁶⁵ "Πληρώνουν", με τη στενή έννοια σε χρήμα και με την ευρεία έννοια σε κάθε είδους εξω-σεξουαλική παροχή, όπως τρόπο ζωής, ασφάλεια, εξουσία-κοινωνική ισχύ, ικανοποίηση ματαιοδοξίας κλπ.

συγκεκριμένη πόρνη συχνά επιλέγει πελάτες ή δρα με τα κοινωνικά της χαρακτηριστικά να ισχύουν (και) ως κοινωνικά χαρακτηριστικά δεν αναιρεί το σχήμα αυτό αλλά δείχνει το πόσο ασφυκτικά είναι τα πλαίσια του για τον άνθρωπο.⁶⁶

Αυτές οι τρεις διαστάσεις της σεξουαλικότητας ισχύουν και στα δύο αξιακά συστήματα που (εν μέρει) αντιπαράθενται στη σύγχρονη Ελλάδα. Όμως, οι τρεις διαστάσεις ιεραρχούνται και οργανώνονται με ποιοτικά διαφορετικό τρόπο στο κάθε αξιακό σύστημα. Στο Ορθόδοξο αξιακό σύστημα, τα φυσικά χαρακτηριστικά και η μία κατηγορία κοινωνικών χαρακτηριστικών – τα υλικά-οικονομικά – είναι ανεκτά και μόνον. Εγκρίνεται μόνον η απλή τους παρουσία. Οποιαδήποτε έμφαση σ' αυτά, όπως και σε κάθε τι πρόσκαιρο και ατελές, είναι μάταιη και ορίζεται σαν αμαρτία. Κάθε είδους, μορφής και τεχνικής εκδήλωση της σεξουαλικότητας θεωρείται πτωτική, απορρίπτεται και ορίζεται σαν αμαρτία. Ακόμα και μια σεξουαλικότητα οργανωμένη με τέτοιο τρόπο ώστε να ταυτίζεται απόλυτα με την αναπαραγωγή, στο βαθμό που προκαλεί ηδονή ορίζεται σαν αμαρτία. Θετικές τιμές στο Ορθόδοξο αξιακό σύστημα έχει μόνο η κατηγορία των κοινωνικών χαρακτηριστικών που περιλαμβάνει το ηθικό-πνευματικό, το αιώνιο και, βέβαια, η έμφαση σ' αυτή την κατηγορία. Κάθε περίσσευμα πόρων ή ενέργειας πέρα από τα απολύτως αναγκαία για την αναπαραγωγή πρέπει να διοχετεύεται στο ηθικό-πνευματικό (και όσους έχουν ως βασική τους ενασχόληση τη βελτίωση των τεχνικών ηθικό-πνευματικής τελείωσης). Γι' αυτό και το αγαμικό-παρθενικό ορίζεται ως υπέρτερο του γαμικού: αποτελεί ιδιότητα που σε όποιο τρόπο ζωής και αν

⁶⁶ Η συχνή, τακτική ή και αποκλειστική – ιδιαίτερα κατά την εφηβεία – προσφυγή των ανδρών στην πορνεία έχει ως αποτέλεσμα την οργάνωση της σεξουαλικότητας στη φαντασία και την πράξη με τρόπο ώστε να προσεγγίζουν τη γυναίκα σαν θηλυκό μηχανισμό παραγωγής ηδονής: τα κοινωνικά της χαρακτηριστικά ισχύουν ως κοινωνικά χαρακτηριστικά πριν και μετά τη σεξουαλική επαφή. Για τον πορνικό (και πορνογραφικό) εκπαιδευμένο (αλλά και την πορνογραφικά εκπαιδευμένη), η σεξουαλική επαφή είναι και διαδικασία απαλλοτρίωσης των κοινωνικών χαρακτηριστικών της γυναίκας, διαδικασία υποταγής της.

Ο πορνικό-πορνογραφικό εκπαιδευμένος (και η πορνογραφικά εκπαιδευμένη) αντλεί ηδονή και από την υποταγή της γυναίκας, μετατρέπει την υποταγή της σε ηδονή. (Ο συγκεκριμένος άνδρας απολαμβάνει την απαλλοτρίωση της προσωπικότητας της γυναίκας, η δε συγκεκριμένη γυναίκα απολαμβάνει την απαλλαγή από την προσωπικότητά της.) Ακριβέστερα, η υποταγή της γυναίκας αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την ηδονή τόσο του πορνικού άνδρα όσο και της πορνικής γυναίκας. Για τους (Έλληνες τουλάχιστον) πορνικούς άνδρες (και 101 από τους 112 άνδρες που στηρίζουν αυτή τη μελέτη το ανέφεραν διστακτικά μεν αλλά με σαφήνεια) η υποταγή της γυναίκας αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την ηδονή. (Ως υποταγή της πολλές φορές ορίζεται απλά και μόνο η αποδοχή του από μέρους της. Για την πλειονότητα των ανδρών πληρέστερες μορφές υποταγής της γυναίκας αποτελούν ανέφικτο ιδεώδες.) Μόνο μ' αυτό τον τρόπο τα κοινωνικά χαρακτηριστικά της γυναίκας (και τα δικαιώματά της με εξαίρεση τα πιο βασικά) καθίστανται ανενεργά – μετατρέπονται σε πορνικές ιδιότητες – και ο πορνικός άνδρας μπορεί να εστιάσει στα φυσικά χαρακτηριστικά και τη σεξουαλική τεχνική της και να διεγερθεί. Αλλά και για την πορνική γυναίκα η υποταγή στον άνδρα είναι αναγκαία προϋπόθεση για την ηδονή. 112 από τις 135 γυναίκες που στηρίζουν αυτή τη μελέτη ανέφεραν με σαφήνεια – αν και σε αυτοκριτικούς τόνους – ότι κάποια στοιχεία ή στιγμές υποταγής (έως και ολοκληρωτικής-απόλυτης για 8 από αυτές) τους παρέχουν μια αίσθηση ασφάλειας και, επίσης, μετριάζουν (με τη μεταβίβαση-προβολή της ευθύνης στον κυρίαρχο) ως ένα βαθμό τις αναστολές και ενοχές που ενεργοποιούνται κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής επαφής. Η σεξουαλική τεχνική του άνδρα είναι με τέτοιο τρόπο οργανωμένη ώστε να του επιτρέπει την κατανάλωση της γυναίκας, ενώ η σεξουαλική τεχνική της γυναίκας είναι με τέτοιο τρόπο οργανωμένη ώστε να επιτρέπει την κατανάλωσή της από τον άνδρα. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο, η ενεργητική γυναίκα είναι και η πλέον υποταγμένη, η πλέον πορνική. (Δύο δε άνδρες και πέντε γυναίκες ανέφεραν την υποταγή του άνδρα ως αναγκαία προϋπόθεση για την ηδονή. Τα άτομα αυτά δεν διαφέρουν ποιοτικά από τα άτομα που προϋποθέτουν την υποταγή της γυναίκας στην ηδονή τους. Είναι ομόλογα αλλά αντιστρόφως ανάλογα.)

ενταχθεί ενεργά ανάγει σε σημεία τα φυσικά χαρακτηριστικά, τα υλικά κοινωνικά χαρακτηριστικά και τη σεξουαλικότητα και εξουδετερώνει κάθε δυνατότητα έμφασης σ' αυτά.

Στο αγοραίο αξιακό σύστημα, φυσικά χαρακτηριστικά, κοινωνικά χαρακτηριστικά και σεξουαλική τεχνική έχουν θετικές τιμές (ακριβέστερα, αποτελούν συστήματα θετικών τιμών) με διαφορετικό όμως συντελεστή (ζήτημα που αναλύεται διεξοδικά στα επόμενα Μέρη της μελέτης). Τα κοινωνικά χαρακτηριστικά έχουν κατά κανόνα υψηλότερο συντελεστή από τα φυσικά χαρακτηριστικά, η δε σεξουαλική τεχνική, αν και θετική, έχει αρνητικό συντελεστή.

Πέρα από το *ποιοτικό* της σεξουαλικότητας (μορφές και ιδιότητες που τη συνθέτουν, σχέσεις-πλαίσια και δραστηριότητες) υπάρχει και το ποσοτικό. Το ποσοτικό εμπεριέχεται δυνάμει σε μια σειρά από τις έννοιες που συναπαρτίζουν τη μελέτη, όπως η έννοια του σεξουαλικού δυναμικού και του βαθμού πραγμάτωσης ή διοχέτευσης του (δηλαδή της αναδιοργάνωσής του με βάση τις αρχές άλλων κοινωνικών πεδίων) κ.ά.

Στο ζήτημα της σχέσης του ποιοτικού με το ποσοτικό, μια ιδιαιτερότητα χαρακτηρίζει τη διεθνή βιβλιογραφία που εστιάζει στη σεξουαλικότητα. Το μέν ποιοτικό έχει μελετηθεί από πολλές προοπτικές και με πολλές διαφορετικές εμφάσεις. Με άλλα λόγια, η μορφολογία και οι ιδιότητες της σεξουαλικότητας έχουν αναλυθεί σε υψηλό βαθμό. Από την άλλη πλευρά, το ποσοτικό τυχαίνει μιας ιδιαίτερης μεταχείρισης: αντιμετωπίζεται κι αυτό ποιοτικά. Έννοιες όπως "δυναμικό", "ένταση" και "λίμναση" απαντώνται από συχνά έως και τακτικά στη διεθνή βιβλιογραφία. Αυτό όμως που δεν απαντάται είναι τα σχήματα "πόσο δυναμικό;", "πόση ένταση;", "πόση λίμναση;". Το ποσοτικό λοιπόν υπάρχει, αλλά ως άδεια κατηγορία. Δεν υπάρχει τεχνολογία μέτρησής του, αν εξαιρεθούν κάποιες άτυπες, ασταθείς και μη-κωδικοποιημένες μετρήσεις του σεξουαλικού δυναμικού σε μονάδες οργασμού. Δύο συγκεκριμένοι εντοπισμοί που αφορούν αμέσως τη μελέτη, είναι ενδεικτικοί αυτής της έλλειψης αλλά και της σημασίας της.

Πρώτο, δεν υπάρχει στη διεθνή βιβλιογραφία των *κοινωνικών* επιστημών αποσαφήνιση και ενεργή χρήση του μεγέθους του σεξουαλικού δυναμικού του ανθρώπου ή, έστω, του σύγχρονου ανθρώπου. Και, βέβαια, δεν υπάρχει αντίστοιχη αποσαφήνιση του σεξουαλικού δυναμικού ανάλογα με το φύλο, την ηλικία, την τάξη (εισόδημα, εκπαίδευση, παιδεία, πολιτισμός).⁶⁷ Μέσα στο πλαίσιο αυτής της ασάφειας, επικρατεί και ένας τύπος σύγχυσης με ιδιαίτερη σημασία στον άνδρα, σεξουαλικό και οργασμικό δυναμικό ταυτίζονται. Η φυσική-βιολογική συμμετοχή του άνδρα στην αναπαραγωγή τελειώνει-ολοκληρώνεται ως εκσπερμάτωση (που ταυτίζεται με τον οργασμό). Κατά συνέπεια, το σεξουαλικό δυναμικό του άνδρα είναι μετρήσιμο σε μονάδες εκσπερμάτωσης (με τους περιορισμούς που εισάγονται στα όσα αμέσως αναφέρονται για τη γυναίκα). Αυτό όμως δεν ισχύει και για τη γυναίκα. Κατά πρώτο λόγο, οργασμός και ωορρηξία δεν ταυτίζονται - και αυτό έχει αποβεί ιστορικά σε βάρος της γυναίκας, εφόσον επιτρέπει την μορφοποίησή της σε ανοργασμική παιδοτόκο. Κατά δεύτερο λόγο - και όπως έχει ήδη αναφερθεί, το σεξουαλικό δυναμικό της γυναίκας ολοκληρώνεται

⁶⁷ Στα επόμενα Μέρη της μελέτης παρέχονται δέσμες στοιχείων και ερμηνειών προς την κατεύθυνση της άρσης αυτής της ασάφειας. Η άρση είναι δυνατή και έχει ιδιαίτερη σημασία για τη μελέτη της σεξουαλικότητας και της σχέσης των φύλων (και όχι μόνον).

με τον αποθηλασμό.⁶⁸ Και αυτό έχει αποβεί ιστορικά σε βάρος της. Η γυναίκα, ακόμα και αν έχει τη δυνατότητα να επιλέξει, *υποχρεούται* να επιλέξει ανάμεσα στο αναπαραγωγικό και το οργασμικό *σαν* να αποτελούν εναλλακτικές διαδικασίες, δηλαδή να επιλέξει με βάση την οργάνωση της σεξουαλικότητας στο σώμα του άνδρα.⁶⁹ Εάν επιλέξει το αναπαραγωγικό (έμφαση του Ορθόδοξου αξιακού συστήματος), δεν δικαιούται οργασμικότητας – παρά μόνο κατά παραχώρηση. Εάν επιλέξει το οργασμικό (έμφαση του αγοραίου αξιακού συστήματος), απαλλάσσει τον άνδρα από κάθε μετα-εκσπερματωσική ευθύνη⁷⁰ εξαρτάται από τον άνδρα το εάν θα την αναλάβει ή όχι. Με άλλα λόγια, *η γυναίκα στερείται το* (δικαίωμα για) *ενιαίο της σεξουαλικότητάς της*. Και, βέβαια, η μέτρηση του γυναικείου σεξουαλικού δυναμικού σε οργασμικές μονάδες (ή σε παιδιά) είναι ανδροκεντρική και προκρούστεια είναι μετρήσιμη και σημαίνουσα μόνο στο βαθμό που αναλογεί στο ανδρικό σεξουαλικό δυναμικό.⁷⁰

Δεύτερο, το οργασμικό δυναμικό των δύο φύλων διακρίνεται σε εξωτερικευμένο-εκφρασμένο και σε καταπιεσμένο-ανέκφραστο (είτε διοχετεύσιμο σε άλλα πεδία είτε όχι) αλλά δεν διευκρινίζεται – ούτε θεωρείται ως διευκρινισμο ή άξιο διευκρίνισης – το “πόσο”. Υπάρχουν στη διεθνή βιβλιογραφία πολλές ερμηνείες σε ό,τι αφορά τους λόγους, τους μηχανισμούς, τη σημασία και τα αποτελέσματα της σεξουαλικής καταπίεσης. Απουσιάζει όμως η κοινωνική της έκφραση – η *σεξουαλική αποχή* – και η ιστορικο-κοινωνική μονάδα μέτρησής της, το μη-συμβάν, δηλαδή το για οποιοδήποτε λόγο ανενεργό (πραγματικό αλλά όχι και υπαρκτό) του σεξουαλικού δυναμικού.⁷¹

⁶⁸ Ακριβέστερα και για να ολοκληρωθεί η σταδιακή επεξεργασία της σχέσης τοκετού-θηλασμού, “ολοκληρώνεται” με τον τοκετό και “πληρώνεται” με τον αποθηλασμό.

⁶⁹ Ο V. Reich, ο οποίος δεν διακρίνει “καπιταλιστικό-αγοραίο” και “θρησκευτικο-εκκλησιαστικό”, αρνείται και αυτή τη δυνατότητα επιλογής όταν τονίζει την υποβάθμιση της “αφροδισιακής λειτουργίας της γυναίκας για χάρη του αναπαραγωγικού της ρόλου” (όπου παραπάνω, 1ος τόμος, σσ. 151-152.) Αυτή η θέση όμως δεν είναι απόλυτη. Στο μέν αγοραίο αξιακό σύστημα του οποίου η παρουσίαση ακολουθεί, γίνεται σαφής η αστική χειραφέτηση (ακριβέστερα, η χειραφέτηση, αφού δεν υπάρχει και άλλη, μη-αστική ή “πραγματική”) της γυναίκας και η δυνατότητα επιλογής που της παρέχεται. Στο δε 2ο Μέρος, γίνεται επίσης σαφές ότι μία (ασταθής και κυμαινόμενη) μερίδα των γυναικών στην Ελλάδα δίνει έμφαση στο μητρικό (το μετα-οργασμικό σεξουαλικό), μία άλλη στο οργασμικό (αφροδισιακό, στην ορολογία του Reich), ενώ η πλειονότητα – ιδιαίτερα των νεότερων γενεών – αλλάζει εμφάσεις σε διαφορετικές φάσεις της ζωής.

⁷⁰ Στη σύγχρονη Ελλάδα, τόσο το αγοραίο αξιακό σύστημα όσο και οι καθημερινές εκτιμήσεις και συναλλαγές που λαβαίνουν χώρα πάνω στη βάση του, στηρίζονται στην εσφαλμένη υπόθεση της ισότητας του σεξουαλικού δυναμικού του άνδρα και της γυναίκας. Η υπόθεση αυτή είναι εσφαλμένη γιατί ίσο μπορεί να είναι μόνο το *οργασμικό* δυναμικό των δύο φύλων. Η σεξουαλικότητα του θηλικού είναι ποιοτικά και ποσοτικά ευρύτερη αυτού του δυναμικού. Αυτή τη διαφορά – σεξουαλικό δυναμικό της γυναίκας μείον οργασμικό δυναμικό της γυναίκας – υποχρεώνεται να την καλύψει η γυναίκα παραχωρώντας ένα μέρος (ή και το όλο) των οργασμικών της αναγκών-δικαιωμάτων για να εξασφαλίσει τα όποια ελάχιστα της μετα-οργασμικής σεξουαλικότητάς της, δηλαδή τις ελάχιστες προϋποθέσεις για τη μητρότητά της.

⁷¹ Το σημαντικό της αποχής και του μη-συμβάντος αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης θέσης. Το άλλο μέρος που την ολοκληρώνει είναι η επιμέρους θέση ότι η ομοφυλοφιλία, η κακοήθης σεξουαλική δραστηριότητα (από την αντικειμενοποίηση έως και τη φυσική ή όποια άλλη φθορά του άλλου) και ο αυνανισμός αποτελούν παγιωμένες λόγω της μερικής τους επιτυχίας μορφές παράκαμψης – αλλά όχι και υπέρβασης – του αποχικού αδιεξόδου. Η θέση ως όλο στηρίζεται στη διάκριση του E. Fromm ανάμεσα στο “ομαλό” και το “φυσιολογικό”. (*Η Υγιής Κοινωνία*, σσ. 20, 27-37). Συμπεριλαμβάνει δε και τη στάση ότι η άρνηση

(δ. Η Έννοια της Σεξουαλικής Αγοράς)⁷²

Η σεξουαλικότητα κοινωνικοποιείται – οργανώνεται, μορφοποιείται, σημαίνεται – σε επίπεδο κοινωνικού σχηματισμού στην ιστορική μακροκλίμακα. Στο επίπεδο αυτό καθορίζονται οι γενικές συντεταγμένες, οι κύριες κοινωνικές διαστάσεις καθώς και τα μέγιστα και ελάχιστα των μορφών που είναι δυνατό να λάβει. Όμως, το πλαίσιο της μακροκλίμακας – η “τελική ανάλυση” – είναι ανεπαρκές στο να τη σημάνει και να τη νοηματοδοτήσει, στο να παρέξει στην μακροκοινωνική σεξουαλικότητα τη βιωσιμότητά της στο επίπεδο της καθημερινής πράξης. Ο άνθρωπος-μέλος της ιστορικής κοινωνίας δεν είναι δυνατό να θέλει, βούλεται, ελπίζει και ενεργεί στις μικροκλίμακες που εκτείνονται από το δευτερόλεπτο (στιγμιαία απόφαση) έως και την ημέρα, την εβδομάδα και το μήνα πάνω στη βάση της ολικής ιστορικής ανάλυσης των ορίων του κοινωνικού σχηματισμού. Η μικροκλίμακα οργανώνεται, σημαίνεται και νοηματοδοτείται πάνω στη βάση ηθικών, νοηματικών και επικοινωνιακών δομών που σχηματίζονται (ή εισάγονται) στη μέση κλίμακα. Η μέση κλίμακα οργάνωσης της σεξουαλικότητας είναι μεν ενιαία, δεν είναι όμως και ομοσούσια ή απαλλαγμένη αντιφάσεων. Συντίθεται από διάφορες κλίμακες που ισχύουν από το επίπεδο της γενεάς μέχρι και της απλής κυβερνητικής (εν)αλλαγής. Η μέση κλίμακα είναι όχι μόνο δυνατό αλλά και από συνηθισμένο έως κανονικό να περιλαμβάνει εσωτερικές αντιφάσεις, ασυμβατότητες και αναντιστοιχίες ως προς τις στιγμές που τη συνθέτουν καθώς επίσης να είναι μερικά αναντίστοιχη και ασύμβατη – ακόμα και μερικά αντιφατική – σε σχέση με τη μακροκλίμακα.⁷³

Μία (βασική και αναντικατάστατη στη σύγχρονη κοινωνία) κοινωνική δομή που στις ιστορικές κοινωνίες συνδέει τον αιώνα με το δευτερόλεπτο είναι και η αγορά, και, σ' ό,τι αφορά τη σεξουαλικότητα, η σεξουαλική αγορά. *Η σεξουαλική αγορά* αποτελεί μια αντικειμενική υπερυποκειμενική ιστορική δομή αφού και εφόσον (αντιστοιχεί σε και) *οργανώνει* πάνω στη βάση συγκεκριμένων αρχών και θεσμών ένα αναντικατάστατο κοινωνικό διάστημα, *το φυσικο-κοινωνικό διάστημα ανάμεσα στο σεξουαλικό δυναμικό και την αναπαραγωγή* του κάθε συγκεκριμένου ατόμου και του είδους γενικότερα.

Ακόμα και σε κοινωνίες όπως η σύγχρονη Ελλάδα, στην οποία η σεξουαλική αγορά κυριαρχεί ως διαμεσολαβητής, δεν είναι η σεξουαλική αγορά το πεδίο και ο μηχανισμός σεξουαλικής αξίωσης του ατόμου, αν και το κάθε άτομο οφείλει να επενδύσει κάποια ελάχιστα έστω μορφοποίησής του με βάση τις αντικειμενικές της δομές. Η σεξουαλική αγορά είναι το πεδίο

του – τυπικού ή άτυπου – διώξιμου των φορέων των μορφών αυτών δεν ταυτίζεται με την αποδοχή τους.

⁷² Αν και η έννοια της σεξουαλικής αγοράς είναι ενταγμένη σε (και νοηματοδοτημένη από) ένα ιστορικο-υλιστικό θεωρητικό και μεθοδολογικό πλαίσιο, η μελέτη του Max Weber πάνω στη πόλη (*The City*, Νέα Υόρκη: Free Press, 1966) αποδείχτηκε αναντικατάστατη. Ειδικά το επταμερές 1ο κεφάλαιο (*The Nature of the City*) συνέβαλε μέρος-προς-μέρος στην αποσαφήνιση της σχέσης αγοράς και πόλης γενικά περισσότερο από κάθε άλλη μελέτη.

⁷³ Ουσιαστικά, εάν το βιογραφικό δευτερόλεπτο και η ιστορική περίοδος ομολογούσαν και αναλογούσαν απροϋπόθετα, αν βιογραφικό ήταν το απλό πηλίκο της ιστορικής περιόδου διά του αριθμού των δευτερολέπτων της, η κοινωνική επιστήμη θα ήταν κατ' ελάχιστο άχρηστη και μέγιστο αδιανόητη.

μετατροπής της σεξουαλικότητας σε συγκρίσιμη και ανταλλάξιμη αξία, το κύριο πεδίο πραγμάτωσής της ως αξίας. Η αξίωση της σεξουαλικότητας του ατόμου λαβαίνει χώρα κατά κύριο λόγο στην τάξη/ταξική μερίδα, την οικογένεια, το σχολείο(, τη γειτονιά, την παρέα).

Η ένταξη του ατόμου στη σεξουαλική αγορά, όπως άλλωστε και σε κάθε άλλη αγορά, τροπίζεται καταρχήν από δύο βασικές αρχές. Θα ενταχθεί ως υπεύθυνος για τις πράξεις (ή απραξίες) του, ιδιοδιαχειριστής ενεργός πωλητής-αγοραστής.⁷⁴ Επίσης, και αδιάφορα από το αν εγκρίνει ή δεν εγκρίνει, υποχρεούται να τηρήσει το σχήμα “ελευθερία-ισότητα-ανταλλαγή ίσων”. Όπως και κάθε επιμέρους αγορά, έτσι και η σεξουαλική αγορά αντιστοιχεί σε ειδικές κοινωνικές ανάγκες και λειτουργίες, σε ειδικούς τύπους ενέργειας και ενεργοποίησης. Κατά συνέπεια, περιλαμβάνει και ένα ειδοποιό χαρακτηριστικό που τη διαφοροποιεί από τις άλλες μερικές αγορές.⁷⁵ η σεξουαλική αγορά αντιστοιχεί και αναλαμβάνει τις κύριες ρυθμίσεις στο πεδίο που – μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο της σχέσης των φύλων – ορίζεται από το σύστημα συντεταγμένων “σεξουαλικότητα-σεξουαλικές σχέσεις”, ισχύει δε ως μία αυτόνομη (όχι όμως και ανεξάρτητη) αγορά.

Στη σύγχρονη φιλελεύθερη αστική κοινωνία, η σεξουαλική αγορά – όπως άλλωστε και κάθε άλλη αγορά – είναι ευθύς εξαρχής ανοικτή για κάθε άτομο. Στα πλαίσιά της, το (ενήλικο) άτομο προϋποτίθεται και θεωρείται (εκτιμάται, αξιολογείται και αντιμετωπίζεται ως) υπεύθυνο για τις ενέργειές του. Επίσης, προϋποτίθεται ελεύθερο από κάθε δέσμευση (και προσωπική ή κοινωνική ή άλλη) ιδιότητα η οποία δεν είναι μετατρέψιμη στις – και αναλογοποιήσιμη με τις – αγοραίες αρχές. Το άτομο είναι ελεύθερο να αποφασίσει για οτιδήποτε αφορά την ένταξη του στη σεξουαλική αγορά, από το αν θα λάβει χώρα μέχρι και το βαθμό, το πεδίο και τη μορφή της. Δικαιούται να ενεργοποιήσει στο πλαίσιο της όσους και όποιους πόρους επιθυμεί, διαθέτει ή δύναται. Δικαιούται επίσης να φέρει μαζί του κάθε προκατάληψη, ιδιαιτερότητα, ιδιοτροπία ή βίτσιο, υπό τον όρο ότι θα ψάξει για άτομο αγοραστή-πωλητή, ότι δηλαδή δεν θα χρησιμοποιήσει βία (φυσική δύναμη ή τη δύναμη μη-αγοραίων παραδόσεων) για την ικανοποίησή τους.⁷⁶

Η σεξουαλική αγορά τείνει μεν προς τον απόλυτο εξορθολογισμό αλλά δεν έχει εξορθολογιστεί, ακριβέστερα, δεν έχει εξορθολογιστεί καπιταλιστικά⁷⁷ αγορά και φιλελεύθερη,

⁷⁴ Αν και, όπως φαίνεται στα ερευνητικά Μέρη της μελέτης, είτε ο πρώτος είτε ο δεύτερος πόλος του ζεύγους είναι δυνατό να τεθούν σε καθεστώς αιώρησης.

⁷⁵ Περιλαμβάνει επίσης και ένα σύνολο κοινών χαρακτηριστικών, συνδετικών με τις υπόλοιπες αγορές και με τρόπο ώστε η κάθε επιμέρους διαφορά να εμφανίζεται ως μία από τις διαστάσεις-ιδιότητές της.

⁷⁶ Η θέση αυτή δεν περιλαμβάνει και τη θέση ότι το άτομο δεν δικαιούται να χρησιμοποιήσει τη *συγκυρία* με τρόπο ώστε να επιβληθεί σε κάποιο άλλο: η ουδετερότητα της αγοράς στη σχέση μεταξύ ανίσων επιτρέπει τη διαιώνιση – αλλά και τη δικαίωση – των ανισοτήτων τους.

⁷⁷ Αυτό ισχύει και για το φυσικο-κοινωνικό διάστημα που η σεξουαλική αγορά οργανώνει το διάστημα από το σώμα ως το είδος. Μάλιστα, από την προοπτική αλλά και το επίπεδο που εργάζεται ο συντάκτης της μελέτης, στη σύγχρονη Ελλάδα, ο βαθμός καπιταλιστικού εξορθολογισμού – αν και αναπτύσσεται με γοργούς ρυθμούς – βρίσκεται πολύ πίσω από τις άμεσες και επιφανειακές – είτε αισιόδοξες είτε απαισιόδοξες – εκτιμήσεις του. Βρίσκεται τουλάχιστον μία γενιά πίσω σε σχέση με την επιβολή της σεξουαλικής αγοράς ως κυρίαρχου τρόπου διευθέτησης των σεξουαλικών ανταλλαγών.

αστική, καπιταλιστική αγορά διαφέρουν σημαντικά. Τεχνικές κοινωνικές δομές όπως η επιχείρηση, το εργαστήριο, το πείραμα (σε αντίθεση με την εμπειρία, την αθροιστική και όχι συσσωρευτική μάθηση μέσω επιτυχιών και αποτυχιών) μόλις κάνουν την εμφάνισή τους στη σεξουαλική αγορά.⁷⁸

Η σεξουαλική αγορά, αν και αυτόνομη, δεν είναι μία απομονωμένη και ανεξάρτητη αγορά. Υπό τον όρο να έχουν σχηματιστεί κάποια ελάχιστα έστω μέτρα και κάποιοι ελάχιστοι λόγοι λογιστικής αλλά και λογικο-συναισθηματικής μετατροπής, η σεξουαλική απόλαυση και η σεξουαλική δραστηριότητα είναι μετατρέψιμες, κατανοήσιμες, μετρήσιμες και μέσω της προβολής τους σε άλλα κοινωνικά αγαθά και υπηρεσίες. Είναι επίσης ανταλλάξιμες με άλλα αγαθά και υπηρεσίες. Πάνω σ' αυτή τη βάση, και ιδιαίτερα στην περίπτωση της ανταλλαγής σεξουαλικών υπηρεσιών έναντι υπηρεσιών που δεν ενεργοποιούνται αμέσως στη σχέση ή/και χρήματος, η σεξουαλικότητα ως αξία μεταπίπτει - ακριβέστερα, είναι μεταπτώσιμη - στην κατάσταση που ο Μαρξ αναφέρει για κάθε αξία "Ήρθε τέλος η εποχή που όλα, ακόμα και κείνα που θεωρούσαν οι άνθρωποι σαν αναπαλλοτρίωτα (που δεν μπορούν να πουληθούν), έγιναν αντικείμενο ανταλλαγής, αντικείμενο αισχροκέρδειας και μπορούσαν να πουληθούν. Είναι η εποχή που ακόμα και κείνα τα πράγματα που ως τα τότε μπορούσαν να μεταδοθούν μα ποτέ να ανταλλαχτούν σαν εμπόρευμα, να δοθούν μα ποτέ να πουληθούν, ν' αποχτηθούν μα ποτέ να αγοραστούν - αρετή, αγάπη, γνώμη, επιστήμη, συνείδηση κλπ., η εποχή, τέλος, που όλα πέρασαν στο εμπόριο. Είναι η εποχή της γενικής διαφθοράς, της παγκόσμιας αγοραπωλησίας, ή, για να μιλήσουμε με τους όρους της πολιτικής οικονομίας, η εποχή που κάθε τι, ηθικό ή φυσικό, μια και έγινε εμπορική αξία, φέρνεται στην αγορά για να εκτιμηθεί στην πιο ακριβοδίκαιη αξία του."⁷⁹

⁷⁸ Πάντως, αντίστοιχες τεχνικές κοινωνικές δομές έχουν ήδη κάνει την εμφάνισή τους. Οι δε αρχικές, άτακτες, ασταθείς και πρωτο-συσσωρευτικές συνέπειες στην κοινωνικότητα, την προσωπικότητα και το χαρακτήρα - δηλαδή στην υποκειμενικότητα - του ατόμου δεν είναι απροϋπόθετα ευόωνες, ακόμα και από την προοπτική του ακραίου, του γνήσιου φιλελευθερισμού.

⁷⁹ Κ. Μαρξ, *Η Αθλιότητα της Φιλοσοφίας*, Αθήνα Αναγνωστίδης, σ. 30.

Ένα ειδικό εργαλείο προσέγγισης αποδείχτηκε χρήσιμο στην προσπάθεια *εντοπισμού* των μετατροπών (αλλά και συμπληρωματικής επαλήθευσής τους) που είναι δυνατές σε μία έννοια κατά τη μετάβαση από κοινωνικό πεδίο σε κοινωνικό πεδίο, από κλίμακα σε κλίμακα, από θεωρητικό σύστημα σε θεωρητικό σύστημα και από σύστημα υποθέσεων σε σύστημα υποθέσεων. Με άλλα λόγια, αποδείχτηκε χρήσιμο στη διάκριση ομολογιών, αναλογιών και αντιστοιχιών, είναι δε συνοπτικά το ακόλουθο:

Η σεξουαλική αγορά συντίθεται από άτομα που ανταλλάσσουν σεξουαλικές υπηρεσίες (με σεξουαλικές υπηρεσίες ή/και αγαθά ή/και χρηματικές μονάδες). Σ' αυτό το βαθμό και μ' αυτή τη μορφή, η σεξουαλική αγορά εντάσσεται στην κατηγορία της αγοράς υπηρεσιών, μαζί με άλλες ειδικές αγορές υπηρεσιών - που κάθε μία απ' αυτές χαρακτηρίζεται από τις ιδιαιτερότητές της - όπως οι ιατρικές, οι κομμωτικές, οι θεατρικές. Στις ειδικές υπηρεσίες, η ακρίβεια των μετρήσεων - όπως, για παράδειγμα, η μέτρηση του κόστους παραγωγής - είναι, σε σύγκριση με τα πεδία παραγωγής εμπορευμάτων, ελάχιστα αναπτυγμένη. Οι τιμές, ακόμα και όταν εκφράζονται σε χρήμα, είναι κυρίως συμβατικές, προσεγγιστικές. Τα ειδικά αυτά πεδία προσφοράς υπηρεσιών δεν έχουν εξορθολογιστεί σε βαθμό που να είναι δυνατή η σε μαζική κλίμακα ικανοποίηση των αναγκών στις οποίες αναφέρονται. Ακριβώς γι' αυτό το λόγο, έχουν αφηθεί από το κεφάλαιο κυρίως (αλλά όχι και αποκλειστικά) στη διάθεση του ατόμου (σεξουαλικές υπηρεσίες) ή της μικρής επιχείρησης (κομμωτική). Ακόμα και σε περιπτώσεις που ο καπιταλιστικός εξορθολογισμός είναι αναπτυγμένος (ιατρική), ουσιαστικά ο αυτοματισμός είναι περιορισμένος, όπως άλλωστε και η δυνατότητες μαζικής παραγωγής. Επικρατεί ένα είδος τεχνο-μανουφакτουρικής οργάνωσης, στα πλαίσια της οποίας ο κύριος παραγωγός, ο γιατρός, αυτενεργεί, ενώ η καπιταλιστική επιχείρηση τον περιβάλλει, παρέχοντάς του εργαλεία διάγνωσης και θεραπείας, συχνά δε και το πεδίο δράσης (νοσοκομείο) ή και βοηθητικό προσωπικό). Η λιγότερο εξορθολογισμένη και απόμακρα ανταλλακτική - αλλά,

Όπως είναι φανερό, το σχήμα της σεξουαλικής αγοράς έλκει την καταγωγή του – κατά κανόνα δε ευθέως – από τον Μαρξ. Όμως, μια σειρά συμπληρωμάτων, προϋποθέσεων και μετατροπών είναι αναγκαία για να διασφαλίσει τη μη-οικονομιστική ενεργοποίηση της έννοιας. Σ' αυτή την κατεύθυνση, δύο επιχειρήματα αποδείχτηκαν αναντικατάστατα το επιχειρήμα του R. Sennett πάνω στην προσωπικότητα⁸⁰ και το επιχειρήμα του B. Ollman πάνω στο υποκείμενο.⁸¹

(Η αποσαφήνιση και επεξεργασία της έννοιας της σεξουαλικής αγοράς δεν ολοκληρώνεται στο σημείο αυτό. Επιλέχθηκε όμως η ανάλυση του τμήματος που απουσιάζει σε μια σειρά ανίσων ως προς το μέγεθος αλλά και τη σημασία στιγμών, και η μεταφορά τους σε συγκεκριμένα σημεία της μελέτης, σημεία που χρήζουν άμεσης υποστήριξης αλλά και παρέχουν την αναγκαία υποστήριξη στην έννοια, τουλάχιστον σ' ό,τι αφορά την εφαρμογή της.⁸²)

πάντως, ανταλλακτική – υπηρεσία είναι η εξομολόγηση. Ο τομέας των σεξουαλικών υπηρεσιών, χάρις στην αυξημένη, αυξανόμενη και ανελαστική του ζήτηση υπόσχεται πολλά (κέρδη) και βρίσκεται σε διαδικασία ταχύτατου εξορθολογισμού.

Ο εντοπισμός του είδους των φάσεων και της κατεύθυνσης των υπηρεσιών αυτών παρέχει τη δυνατότητα εντοπισμού του ομολόγου (κοινής βάσης με τὰ υπόλοιπα πεδία), του αναλόγου (ιδιαίτερου) και, εμμέσως, του ειδικού των σεξουαλικών υπηρεσιών. Για την μελέτη της οργάνωσης της σεξουαλικότητας ως αξίας, ο υψηλός βαθμός ελέγχου των διαφορών αυτών έχει μεγάλη σημασία. Για παράδειγμα, (ενώ η κομμωτική και η εξομολόγηση αποτελούν μονοφασική-μονοκατευθυνόμενη και πολυφασική-μονοκατευθυνόμενη διαδικασία αντίστοιχα), η σεξουαλική επαφή, δηλαδή ο κυρίαρχος και νοηματοδότης των υπολοίπων τρόπος ανταλλαγής σεξουαλικών υπηρεσιών, αποτελεί πολυφασική και διπλής κατεύθυνσης διαδικασία (σύστημα ιδιοτήτων που, πρώτο, επιτρέπει και καθιστά δυνατό τον υψηλό βαθμό συγκεκριμενοποίησής της ως αξίας και, δεύτερο υπόσχεται πολλά ως πεδίο επένδυσης κεφαλαίων). Στη σεξουαλική επαφή ως κατανάλωση των φυσικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών καθώς και της σεξουαλικής τεχνικής του άλλου, το ενιαίο και ανάλογο του χρόνου (των χρονικών συντεταγμένων) είναι αδιάφορο, συμπληρωματικό. Το κοινό του χρόνου, δηλαδή το ελάχιστο δυνατό για την ύπαρξη της σχέσης, είναι και το μέγιστο αναγκαίο. Εξίσου αρνητικά αδιάφορο είναι και το ζήτημα του ποια χαρακτηριστικά του άλλου (ή σε ποιες αναλογίες) θα καταναλωθούν. Το κάθε άτομο που μετέχει στη σεξουαλική επαφή δικαιούται να ενεργεί πάνω στη βάση διαφορετικού χρονοδιαγράμματος και διαφορετικού αντικειμενικού σκοπού υπό τον όρο ότι στο τέλος θα έχει λάβει χώρα δίκαιη ανταλλαγή (Σε αντίθεση με τις προλήψεις της κυρίαρχης ιδεολογίας – δηλαδή της “κοινής λογικής”, η έννοια του “δικαίου” επιτρέπει τόσο το “άνισο” όσο και το “εκμεταλλευτικό”). Εάν ένα άτομο μείνει ανικανοποίητο από την ανταλλαγή που έλαβε χώρα, δικαιούται να απορρίψει το συγκεκριμένο σεξουαλικό σύντροφο.

Πρέπει να τονιστεί ότι ο μηχανισμός εντοπισμού και συμπληρωματικής επαλήθευσης που μόλις αναφέρθηκε – στη συγκεκριμένη μορφή του τουλάχιστον – δεν διαθέτει αποδεικτικές ή παραγωγικές δυνατότητες.

⁸⁰ Όπως αυτό οργανώνεται στο *The Fall of Public Man. On the Social Psychology of Capitalism*, Νέα Υόρκη: Vintage Books, 1978.

⁸¹ B. Ollman, *Social and Sexual Revolution. Essays on Marx and Reich*, Βοστώνη: South End Press, 1979, αλλά και το επιχειρήμα του στο *Alienation*.

⁸² Με την “επιστροφή” των συγκεκριμένων στιγμών σ' αυτή την αναγκαστικά ατελή αρχική παρουσίαση της έννοιας, το ενιαίο και πλήρες επιχειρήμα είναι εύκολα ανασυντάξιμο.

2ο Κεφάλαιο: Τα Αξιακά Συστήματα που Δεσπόζουν στη Σύγχρονη Ελλάδα
Το Ορθόδοξο και το Αγοραίο

A. Εισαγωγή

(α Συνοπτικό Ιστορικό)

Στη σύγχρονη Ελλάδα δεσπόζουν δύο αξιακά συστήματα το Ορθόδοξο και το αγοραίο. Αποτελούν και συνθέτουν τις κυρίαρχες προτάσεις οργάνωσης, νοηματοδότησης και αξιολόγησης της σεξουαλικότητας.

Το Ορθόδοξο αξιακό σύστημα ισχύει στην Ελλάδα επί αιώνες. Μέσα στο πλαίσιο του η σεξουαλικότητα οργανώνεται, νοηματοδοτείται και αξιολογείται με βάση τις αυτές αρχές καθ'όλη αυτή την περίοδο, από τον Ιωάννη το Χρυσόστομο στο Νικόδημο τον Αγιορείτη και, τέλος, στους συγχρόνους, όπως οι Γ. Π. Πατρώνος, π. Φ. Φάρος, π. Σ. Κοφινάς και άλλοι.¹

Το αγοραίο αξιακό σύστημα εισάγεται στις ελληνικές παροικίες της Ευρώπης κατά τα τέλη του 18ου αιώνα και μεταφέρεται στη μετεπαναστατική Ελλάδα. Παραμένει όμως δορυφορικό - αν και αναπτυσσόμενο - μέχρι και τη δεκαετία του 1950. Μέχρι τη συγκεκριμένη ιστορική στιγμή κυρίαρχο και καθοριστικό αξιακό σύστημα είναι το Ορθόδοξο.² Στο πεδίο της σεξουαλικότητας, το αγοραίο α. σ. αναβαθμίζεται σε *κυρίαρχο* μεταπολεμικά, μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο μιας καπιταλιστικοποίησης που αναπτύσσεται με διαφορετικούς ρυθμούς στα διάφορα κοινωνικά πεδία της σύγχρονης Ελλάδας και που - με τη μορφή της μαζικής κουλτούρας - συναποτελεί βασική οργανωτική αρχή του όποιου ελεύθερου χρόνου. Σ' αυτή τη βάση - και σε σύγκριση με το τι ισχύει στο Ορθόδοξο α. σ., η σεξουαλικότητα αναβαθμίζεται σε σημασία μέσα στο πεδίο της σχέσης των δύο φύλων, αλλά και στο πεδίο της σχέσης των φύλων αναβαθμίζεται σε σημασία σε σχέση με άλλα πεδία της κοινωνικής ζωής. Όπως γίνεται φανερό στα επόμενα μέρη της μελέτης, το Ορθόδοξο α. σ. συνεχίζει να αποτελεί το *καθοριστικό* αξιακό σύστημα - τουλάχιστον στο πεδίο οργάνωσης της σεξουαλικότητας - στη σύγχρονη Ελλάδα. Υποχωρεί όμως με ταχύτατους ρυθμούς απέναντι στο αγοραίο α. σ.

Σ' ό,τι αφορά τη σεξουαλικότητα, το αγοραίο α. σ. δεν ισχύει - μέχρι στιγμής τουλάχιστον - στην πληρότητά του, δηλαδή ως ένα σύστημα ορισμού σκοπών-μέσων-αποτελεσμάτων. Περιορίζεται κυρίως στον προσδιορισμό των μέσων. Τα μεν "σκόπιο" και "αποτελεσματικό" ορίζονται και

¹ Ο σοσιαλισμός δεν έχει αρθρώσει ολοκληρωμένο λόγο στο ζήτημα της σεξουαλικότητας και, ευρύτερα, της σχέσης των φύλων πέρα από τη σχέση τους με το κράτος και μέσω του κράτους (ισοπολιτεία, άνδρας και γυναίκα ως πολίτες), και τη σχέση τους με τον εργοδότη (ιση αμοιβή, άνδρας και γυναίκα ως εργαζόμενοι). Ο λόγος των σοσιαλιστών στην Ελλάδα για τη σεξουαλικότητα και τις σεξουαλικές σχέσεις άνδρα-γυναίκας δεν αποτελεί σοσιαλιστικό λόγο, αλλά μια ασαφής και συνήθως ηθικίζουσα σύνθεση σοσιαλιστικών, αγοραίων και Ορθοδόξων στοιχείων.

² Πάνω σ' αυτό το θέμα υπάρχει περιορισμένη ως προς την έκτασή της αλλά σημαντική προσφορά από μέρους ελληνικών κοινωνικών επιστημόνων. Δες, για παράδειγμα, τους Κ. Μοσκόφ, (*Δοκίμια*, Αθήνα Εξάντας, 1979, σσ. 25-36 και 47-102), Ν. Μουζέλη, (*Νεοελληνική Κοινωνία Όψεις Υπανάπτυξης*, Αθήνα Εξάντας, 1978, σσ. 303-330, αλλά και την κριτική του στις νεο-εξελικτικές ιδεολογίες περί "φτασίματος της Δύσης", στις σσ. 331-339) και Β. Ι. Φιλία (*Κοινωνία και Εξουσία στην Ελλάδα*, Αθήνα Gutenberg, 1985, σσ. 82-101 και 149-153).

οργανώνονται στην παιδική ηλικία με βάση Ορθόδοξες αξιακές αρχές, το δε “μέσο” μόνο σε οριακές συνθήκες είναι δυνατό να επιφέρει ριζικές αλλαγές (να αποτελέσει ριζική αλλαγή). Οι όποιες αλλαγές στα μέσα είναι αμέσως δευτερεύουσες ως προς την επίδρασή τους στους σκοπούς και τα αποτελέσματα, (αλλά πρωτεύουσες στη μετάπτωση του υποκειμένου σε ψυχοπαθολογικά σχήματα οργάνωσης του χαρακτήρα του).

Εκφρασμένο διαφορετικά, η κοινωνία στην Ελλάδα – και, ειδικότερα, το κοινωνικό πεδίο των σχέσεων των φύλων και της κοινωνικής ρύθμισης της σεξουαλικότητας – δεν είχε ποτέ Αναγέννηση και Διαφωτισμό. Ακριβέστερα, δεν ήταν ποτέ Αναγεννησιακή και Διαφωτιστική.³ Συγχρόνως όμως (ή, με άλλα λόγια), η κοινωνία στην Ελλάδα – για οποιοδήποτε λόγο – δεν επεφύλαξε στους αγρότες την τύχη των βρεταννών αγροτών κατά τους 15ο, 16ο και 17ο αιώνα,⁴ στους εργάτες την τύχη των βρεταννών εργατών κατά τους επόμενους δύο αιώνες,⁵ αλλά ούτε και στους πολίτες – ακόμα και μέσα στα πλαίσια του πελατειακού συστήματος – την τύχη των γερμανών πολιτών κατά το πρώτο μισό του 20ου αιώνα.⁶ Το ιστορικό συγκεκριμένο της κοινωνίας στην Ελλάδα, το “ελληνικό”, δεν είναι λογικά δυνατό να θεωρείται – και, πολύ περισσότερο, να οργανώνεται από την μεθοδολογία του ερευνητή – σαν “κακό”, “ελλατωματικό”, σαν κάτι που πρέπει ν’ αλλάξει εξ ορισμού (αλλά ούτε και να εξωραϊζείται, είτε θεωρητικά είτε μεθοδολογικά).

(β. Κοινά Σημεία)

Τα δύο αξιακά συστήματα, το Ορθόδοξο και το αγοραίο, νοηματοδοτούν κάθε χαρακτήρα, πράξη και πεδίο κοινωνικής πρακτικής στη σύγχρονη Ελλάδα. Εξασφαλίζουν ένα ελάχιστο προβλεψιμότητας⁷ στα ατομικά ή συλλογικά υποκειμενα που συνθέτουν τον κοινωνικό σχηματισμό (ή, στα οποία ο κοινωνικός σχηματισμός αναλύεται) με το να παρέχουν/επιβάλλουν κωδικοποιημένες τις τρεις διαστάσεις κάθε αξιολόγησης: κοσμοθεωρία, ιδεολογία και ηθική. Κατ’ αυτό τον τρόπο, τα δύο αξιακά συστήματα (όπως άλλωστε και κάθε άλλο ιστορικό αξιακό σύστημα) μορφοποιούν και το “ξένο”, είτε ως εχθρικό ή άγνωστο, είτε ως άλογο, παράλογο ή ανόητο, είτε ως ηθικό ή ανήθικο. Τα δύο συστήματα εμπεριέχουν μία σειρά σημείων, αρχών ή χαρακτηριστικών, που είναι κοινά, αλλά και κοινούς τρόπους οργάνωσης των σημείων αυτών.⁸ Τρία από αυτά τα σημεία –

³ Δες Ν. Σαρρή, *Φιλοσοφία της Κοινωνίας και της Πολιτείας*, (Αθήνα Γραμμή, 1985), τόμος 2ος, τεύχος 1ο, σσ. 30–1

Με βάση την επιχειρηματολογία του I. Wallerstein (*The Capitalist World-Economy*, σσ. 95–118), η Ελλάδα είναι εντάξιμη στην κατηγορία των κοινωνικών σχηματισμών της καπιταλιστικής ημι-περιφέρειας.

⁴ Μαρξ, *Κεφάλαιο*, τόμος 1ος, σσ. 741–788.

⁵ Στο ίδιο, σσ. 242–316, 409–453, 483–487, 671–737.

⁶ Δες, για παράδειγμα, M. Horkheimer – T. W. Adorno, *The Dialectic of Enlightenment*, “Elements of Anti-Semitism: Limits of Enlightenment”, σσ. 168–208.

⁷ Προβλεψιμότητα η χρήση της γνώσης, των εκτιμήσεων και των προσδοκιών για το “αύριο” ως συν-οργανωτικής αρχής της τρέχουσας (“σημερινής”) συνείδησης του υποκειμένου.

⁸ Η κοινότητα αυτή δεν είναι τυχαία ή συμπτωματική. Ο F. Braudel (*On History*, Σικάγο: University of Chicago Press, 1982) τονίζει τη σημασία της Μεσογείου και της Ευρώπης για την ανάπτυξη του

δύο αρχές και ένα χαρακτηριστικό – έχουν καθοριστική σημασία για τη μελέτη της σεξουαλικότητας ως αξίας.

Η πρώτη κοινή αρχή με ιδιαίτερη σημασία για τη μελέτη είναι ότι και τα δύο αξιακά συστήματα διακρίνουν (ή, επιδιώκουν να διακρίνουν) με έμφαση, σαφήνεια και ακρίβεια ανθρωπότητα και ανθρώπινο είδος, ιστορία και εξέλιξη, κοινωνική αναπαραγωγή και φυσική αναπαραγωγή. Δηλαδή, μέσα στα πλαίσια του κοινωνιακού, διακρίνουν (αποδέχονται ως ορθή, αν και μέσα σε κάθε σύστημα υπάρχουν και μπορούν να υπάρχουν πολλές επιμέρους διαφωνίες) το ιστορικο-κοινωνικό από το φυσικό.⁹ Βέβαια, το κάθε σύστημα εμπεριέχει τη δική του, ιδιαίτερη διακριτική: ο μοναχός και ο καπιταλιστής αποτελούν δέσμες ρόλων, κοινωνικές καταστάσεις και οργανωτικές αρχές της συνείδησης ριζικά διαφορετικές μεταξύ τους.¹⁰

Η δεύτερη κοινή αρχή καθοριστικής σημασίας είναι η *έμφαση στη συσσώρευση ανθρώπινης δύναμης*, ανθρώπινης προσπάθειας, ανθρώπινων δυνατοτήτων γενικότερα, συσσώρευση που επιτυγχάνεται με την ταυτόχρονη ελαχιστοποίηση της φθοράς και της κατανάλωσης αυτών των δυνατοτήτων από τα άτομα-φορείς τους και μεγιστοποίηση (της μεταδοσιμότητας και) της μετάδοσής τους στις επόμενες γενιές.¹¹ Και τα δύο αξιακά συστήματα εστιάζουν σε ό,τι είναι μεταβιβάσιμο και αδιαφορούν για – δηλαδή, δεν διαφοροποιούν, δεν ανάγουν σε αυτόνομη θεματική – τον πόνο και τον τρόπο που προκαλείται στα ιστορικά άτομα-φορείς που ενεργοποιούν τα συστήματα αυτά με τη ζωική τους δύναμη. Αυτός ο πόνος-τρόμος παραμένει ανείπωτος.

ελληνικού και του ρωμαϊκού πολιτισμού, του χριστιανισμού και – αργότερα, με βάση αυτές τις αρχές – την ανάπτυξη μιας επιθετικής συγκεντρωτικής μοναρχίας και του καπιταλισμού. Σχηματικά και απλουστευτικά, τα δύο αξιακά συστήματα αποτελούν παραλλαγές και, συγχρόνως, διαφορετικές φάσεις και γεωγραφικές συγκεκριμενοποιήσεις του αυτού αξιακού συστήματος που χαρακτηρίζει το δυτικό πολιτισμό ως όλο. Η, σε μια προσεκτικότερη διατύπωση, χαρακτηρίζονται από κοινές ιστορικές καταβολές.

⁹ Διάκριση που εντοπίζεται με πληρότητα στις τρεις παραλλαγές της – εσσηνσιασμό, νατουραλισμό, λειτουργισμό – από τον A. Abramson στο "Beyond the Samoan Controversy in Anthropology: A History of Sexuality in the Eastern Interior of Fiji" (*The Cultural Construction of Sexuality*, σσ. 195–198). Παντως, όπως γίνεται φανερό στη συνέχεια, η διάκριση ισχύει από κυρίως έως και αποκλειστικά στις κλίμακες του κοινωνιακά βραχυπρόθεσμου (μέχρι τη γενιά) και του μεσοπρόθεσμου (μέχρι τον αιώνα). Στη μακροκλίμακα – και για λόγους αυτονομητοποίησης και νομιμοποίησής τους, τα δύο αξιακά συστήματα εδράζονται στη μετα-φυσικότητα το (χριστιανικό-)Ορθόδοξο και τη φυσικότητα το αγοραίο.

¹⁰ Από αυτή την προοπτική, *Η Προτεσταντική Ηθική και το Πνεύμα του Καπιταλισμού* του Max Weber αποτελεί μία πρώτοτυπη μελέτη που εστιάζει στο ιστορικο-λογικά δυνατό (μορφές και όρια) της μεταφοράς και αναδιάρθρωσης του "ασκητικού" από το θρησκευτικό πεδίο στο οικονομικό πεδίο.

¹¹ Η έννοια της συσσώρευσης αποτελεί κοινό τόπο στις κοινωνικές επιστήμες. Για μια ολοκληρωμένη ανάλυση της έννοιας όπως χρησιμοποιείται σ' αυτή τη μελέτη, δες Μαρξ, *Κεφάλαιο*, τόμος 1ος, Μέρος 7ο.

Για την έννοια της συσσώρευσης στο ορθόδοξο εκκλησιαστικό επιχειρημα, ένα συνοπτικό σχόλιο από το Νικόδημο τον Αγιορείτη είναι χαρακτηριστικό: "Προς τούτους ο καιρός της παρούσης ζωής είναι όχι καιρός θέρους, αλλά καιρός σποράς...οι φρόνιμοι χριστιανοί, εις τον καιρόν της παρούσης ζωής πενθούσι και κλαίουσι δια τας αμαρτίας των, και κοπάζουν δια να φυτεύσουν εις την καρδίαν τους τα καλά σπέρματα των αρετών' εις δε τον μέλλοντα καιρόν της αναστάσεως, τότε έχουν να χαρούν και να γελάσουν παντοτεινά δια το θέρος και την απόλαυσιν της μακαριότητος, όπου έχουν να απολαύσουν". (*Χρηστοθήθεια των Χριστιανών*, Βόλος: Αγιορείτικη Βιβλιοθήκη, 1957, σ. 133).

Και στα δύο αξιακά συστήματα, το νεκρό (παρελθοντικό) κυριαρχεί του ζωντανού (παροντικού) στο όνομα του δημιουργήσιμου (μελλοντικού). Στο μεν Ορθόδοξο, η ενεργή ζωή υποτιμάται σε μόλις-ζωή, σε απλή επιβίωση, και αντιμετωπίζεται με περιφρόνηση και απέχθεια. Διαμέσου της έννοιας της σωτηρίας, η έμφαση δίνεται σε μιαν άλλη, τη μελλοντική ζωή.¹² Στο δε αγοραίο, η νεκρή εργασία (κεφάλαιο) κυριαρχεί της ζωντανής εργασίας, εκμηδενίζοντας την υποκειμενικότητα των φορέων της, δηλαδή προκαλώντας τρόμο. Η "απλή επιβίωση/μόλις ζωή" του Ορθόδοξου α. σ. παίρνει τη μορφή (είναι το) "πραγματικό μεροκάματο" στο αγοραίο α. σ.

Η έμφαση στη συσσώρευση και μεταβίβαση ανθρώπινης δύναμης-δυνατότητας στις επόμενες γενιές και η κυριαρχία του νεκρού πάνω στο ζωντανό ενισχύονται και εκλογικεύονται από μία διάκριση που χαρακτηρίζει τη χριστιανική θεολογία και έχει μεταβιβασθεί στην αστική φιλοσοφία. Πρόκειται για τη διάκριση ανάμεσα στο σώμα και το πνεύμα. Η διάκριση αυτή - κάθε άλλο παρά αυτονόητη ή έγκριτη σε όλα τα θρησκευτικά ή φιλοσοφικά συστήματα¹³ - συνοδεύεται και συντίθεται με την αξιολόγηση ότι το σωματικό-σαρκικό ταυτίζεται με το ανήθικο, χαμηλό, ποταπό, ενώ το πνευματικό ταυτίζεται με το υψηλό, ηθικό.¹⁴ Με άλλα λόγια, το πνευματικό δεν είναι μόνον διακριτό αλλά και υπέρτερο - ακριβέστερα, ποιοτικά ανώτερο - του σωματικού.

Στη χριστιανική - αλλά και σε μεγάλο μέρος της αστικής φιλοσοφίας - κάθε διάκριση περιλαμβάνει αυτομάτως(-αμέσως) και την ιεράρχηση όσων διακρίθηκαν σε "ανώτερο" και "κατώτερο", κάθε δε κοσμοθεωρητική διάκριση συμπεριλαμβάνει και την ηθικο-ιδεολογική της αξιολόγηση. Στη μεν χριστιανική σκέψη, κάθε δραστηριότητα εκτιμάται δευτερευόντως με βάση το κοινωνικό πλαίσιο και τα αποτελέσματά της. Εκτιμάται κυρίως με βάση τις (θεωρούμενες ως εγγενείς) ιδιότητες της. Η δραστηριότητα εκτιμάται κυρίως με μέτρο την προβολή της στον ηθικο-ιδεολογικό άξονα αξιολόγησης του συστήματος, εκτιμάται με βάση το αν αποτελεί ή όχι *αμαρτία*, αν αποτελεί πράξη απομάκρυνσης ή προσέγγισης της σωτηρίας.¹⁵ Στη δε αστική σκέψη, κάθε δραστηριότητα εκτιμάται τριτευόντως με βάση τις ιδιότητες και το κοινωνικό πλαίσιο ενεργοποίησής της, δευτερευόντως δε με βάση τα αποτελέσματα (αξία χρήσης). Εκτιμάται κυρίως με βάση το κοινωνικό της κόστος (ανταλλακτική αξία). Ακόμα και αν υποστηριχθεί το ακριβώς αντίθετο - ότι κύριο είναι το "χρήσιμο" ενώ το "ανταλλακτικό" είναι δευτερεύον, η διάκριση του Μαρξ ανάμεσα στο

¹² Ζωή που ακριβώς επειδή είναι αναπόδεικτα υποθετική εδράζεται στην πίστη. Άλλωστε και το θαύμα αποτελεί προϊόν και μορφή πίστης, έσχατη πίστη. Ως θαύμα, η πίστη μηδενίζει το ανθρώπινο έλλογο αλλά και το έλλογα ανθρώπινο.

¹³ Δες G. Parrinder, *Religions in Africa*, (Λονδίνο: Pall Mall Press, 1969), αλλά προπάντων την κοινωνιολογία της θρησκείας του Max Weber (*Economy and Society*, επιμ. G. Roth και C. Wittich, Μπέρκλεϊ: University of California Press, 1968, σσ. 399-634 και, ειδικότερα, τις σσ. 399-439 και 518-529).

¹⁴ Χαρακτηριστικό παράδειγμα της διάκρισης αυτής αλλά και του αξιολογικού στοιχείου που τη συνοδεύει αποτελεί το σχόλιο: "Μοναχός είναι τάξις και κατάστασις των ασμάτων αγγέλων που κατορθώνεται μέσα σε υλικό και ρυπαρό σώμα" Ιωάννου του Σιναΐτου, *Κλίμαξ*, Ωρωπός: Εκδόσεις Ιεράς Μονής του Παρακλήτου, 1978, σ. 39.

¹⁵ Ο Χρ. Γιανναράς ορίζει τη σωτηρία "Σωτηρία είναι το πρόβλημα της πιστότητας στον ανθρώπινο προορισμό". (*Η Κρίση της Προφητείας*, Αθήνα Δόμος, 1981, σ. 61). *Η Σεξουαλικότητα ως Αξία* επιβεβαιώνει τη θέση του (σ. 59) ότι σήμερα η σωτηρία (το Ορθόδοξο α. σ.) απωθείται στις συνειδήσεις από τον (καπιταλιστικό εξ)ορθολογισμό και την έμφαση στην υλική ευμάρεια (το αγοραίο α. σ.).

αγαθό και το εμπόρευμα¹⁶ δεν αποτελεί οργανωτική αρχή του οικονομικού πεδίου και μόνον. Αποτελεί *γενική* αρχή οργάνωσης των υποκειμένων και των κοινωνικών σχέσεων στους κοινωνικούς σχηματισμούς που έχουν επικρατήσει και κυριαρχούν οι ανταλλακτικές σχέσεις, ιδιαίτερα δε ο καπιταλιστικός τρόπος οργάνωσης της παραγωγής και το αγοραίο α.σ.

Αυτή καθεαυτή η (κοσμοθεωρητική) διάκριση μιας πράξης από μίαν άλλη, η ανάλυσή της σε ιδιότητες ή/και η ένταξή της σε κάποιο κοινωνικό πεδίο, δεν ενισχύει ούτε εκλογικεύει τις διαδικασίες συσσώρευσης και μεταβίβασης στις επόμενες γενεές, την κυριαρχία του "νεκρού" πάνω στο "ζωντανό", την κυριαρχία της παράδοσης πάνω στην κοινωνικά οργανωμένη ζωή. Είναι η ηθικο-ιδεολογική διάσταση αξιολόγησης της ειδικής διάκρισης – είτε με μέτρο τον άξονα "προσέγγιση-απομάκρυνση στη σωτηρία", είτε με μέτρο την ανταλλακτική αξία – που εξασφαλίζει την καθοριστική αυτή έμφαση. Κι όμως, Όλη η διαδικασία απαγόρευσης, ανενεργοποίησης και απονέκρωσης στον κάθε άνθρωπο αυτού που δεν είναι μεταβιβάσιμο και, συγχρόνως, διαδικασία αλλοτριώσεως από τον κάθε άνθρωπο αυτού που είναι μεταβιβάσιμο χαρακτηρίζεται από το στοιχείο του τραγικού, αφού – σε επίπεδο είδους και ως μέλλον – ταυτίζεται με την απολύτρωση. Με μέσο την έννοια της σωτηρίας ή την έννοια του καπιταλιστικού εξορθολογισμού, ο σκοπός είναι ένας και ο αυτός: η αθανασία, η πλήρης ιστορικοποίηση του ανθρώπου, η ταύτιση ανθρώπου και ανθρώπινου είδους.¹⁷

Ένα άλλο κοινό χαρακτηριστικό των δύο αξιακών συστημάτων με ιδιαίτερη σημασία γι' αυτή τη μελέτη είναι το *μυστηριακό*.¹⁸

Καταρχήν, πρέπει να αποσαφηνισθεί ο τρόπος ένταξης εννοιών όπως το μυστηριακό ή το παράδοξο στη μελέτη: Η σεξουαλικότητα – είτε ως ιδιότητα του ανθρώπινου σώματος, είτε ως κοινωνική πράξη ή σχέση – δεν χαρακτηρίζεται από κάτι το εγγενώς μυστηριακό ή παράδοξο και, κατά συνέπεια, ούτε και η σεξουαλικότητα ως έννοια εμπεριέχει το μυστηριακό ή το παράδοξο. Πάνω σ' αυτή τη βάση, το γεγονός ότι (για τη μεγάλη πλειονότητα των ατόμων στη σύγχρονη Ελλάδα) η σεξουαλικότητα εμπεριέχει ή περιβάλλεται από στοιχεία μυστηρίου, δεν αφορά τη σεξουαλικότητα καθεαυτή. Αφορά το βαθμό (και τρόπο οργάνωσης της) άγνοιας γύρω από τη σεξουαλικότητα που χαρακτηρίζει το άτομο ή, εκφρασμένο διαφορετικά, το μερικά (έως και ολικά) ανεξέλεγκτό της από το άτομο. Στο πλαίσιο αυτής της μελέτης, το μυστηριακό αποτελεί διάσταση της αλλοτριώσεως και ένδειξη του βαθμού και του τρόπου αλλοτριώσεως του υποκειμένου στη σύγχρονη Ελλάδα.¹⁹

¹⁶ Μαρξ, σσ. 49–55.

¹⁷ Απ' αυτή την προοπτική, ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής – και, ίσως, κάθε ιστορικός τρόπος παραγωγής – αποτελεί μια δικτατορία των επόμενων γενεών πάνω στις τρέχουσες, μέσα στα πλαίσια των περιορισμών που έχουν επιβληθεί από τις προηγούμενες, και των οποίων ιστορικός αντιπρόσωπος είναι η αστική τάξη.

¹⁸ Βέβαια, το κάθε αξιακό σύστημα οργανώνει και νοηματοδοτεί το μυστηριακό με διαφορετικό τρόπο.

¹⁹ Η συγκεκριμένη οργάνωση και σημασιοδότηση του μυστηριακού οφείλεται στις αντίστοιχες οργανώσεις και σημασιοδοτήσεις των Ollman (*Alienation*, σσ. 202–204, 221–226) και J. Habermas (*The Theory of Communicative Action*, Βοστώνη: Beacon Press, 1984, τόμος Ιος, "Reason and the Rationalization of Society, σσ. 346–350).

Το μυστηριακό σύνδρομο που συγκαθορίζει τις κοινωνικές σχέσεις και τις σχέσεις ανθρώπου-φύσης (και) στη σύγχρονη Ελλάδα δεν οφείλει τη δημιουργία, ύπαρξη ή διατήρησή του σε ένα και μοναδικό ιστορικό αξιακό σύστημα. Ο ατομοκρατικός παγανισμός διατηρήθηκε στην Ελλάδα έως και τον 10ο αιώνα μ.Χ. Η γεωγραφική μορφολογία και οι οικονομικές συνθήκες έθεσαν – θέτουν πάντα άλλωστε – κάποια όρια στις αλλαγές νοοτροπίας που είναι δυνατό να πραγματοποιηθούν.²⁰ Μια σειρά από παγανιστικά στοιχεία έχουν ενσωματωθεί στην Ορθοδοξία και είναι ως ένα βαθμό ανεκτά. Για παράδειγμα, η εικονολατρεία – μία σαφώς ειδωλολατρική μορφή οργάνωσης της συνείδησης – πέρα από την όποια επικύρωσή της από την Εκκλησία, αποτελεί έγκριτη (από ανεκτή έως και επικροτούμενη) καθημερινή πρακτική των πιστών στην Ελλάδα. Όμως, η Ορθοδοξία έρχεται να προσθέσει και το δικό της μυστηριακό σύστημα – όπως αυτό οργανώνεται σχηματικά στα Ιερά Μυστήρια – με τρόπο ώστε να παρέχονται επαρκείς ερμηνείες για τη σχέση ανθρώπου-φύσης και να εξασφαλίζεται η ταξική ιεράρχηση (και η ιεράρχηση των φύλων) με ταυτόχρονο αποκλεισμό της ταξικής αντιμαχίας (και της αντιμαχίας των φύλων).²¹ Κατά συνέπεια, ένα κύριο χαρακτηριστικό της Ορθοδοξίας είναι το εξω-λογικό της αξιωματικής της βάσης.²²

Με τη μορφή του Διαφωτισμού, ο καπιταλισμός έρχεται – και στην Ελλάδα – να θέσει υπό αμφισβήτηση κάθε τι το (μη-εμπορευματοποίησιμο ή εμπορευματικά μορφοποίησιμο) μυστηριακό. Συγχρόνως όμως, με την αναγωγή και οργάνωση κάθε πράξης, αντικειμένου, ιδιότητας ή επιθυμίας σε εμπορευματική μορφή, ο καπιταλισμός χαρακτηρίζεται από το φαινόμενο που ο Μαρξ αποκαλεί “φετιχισμό του εμπορεύματος”, από τη μετατροπή κάθε προϊόντος της εργασίας σε “κοινωνικό ιερογλυφικό”. Το “μυστηριώδες της εμπορευματικής μορφής” είναι ομολογο με το μυστηριώδες της θρησκευτικής μορφής, με τη διαφορά ότι στη θρησκεία αυτονομούνται τα προϊόντα του ανθρώπινου κεφαλιού ενώ στον καπιταλισμό αυτονομούνται τα προϊόντα του ανθρώπινου χεριού.²³ Ο καπιταλισμός δεν ακυρώνει το μυστηριακό αλλά το μετασχηματίζει και – ως Διαφωτισμός – εξασφαλίζει ένα ελάχιστο πεδίο για την ενεργοποίηση του υποκειμένου, εξασφαλίζει δηλαδή την προσωπικότητα.

Το στοιχείο του μυστηριακού δεν αποτελεί χαρακτηριστικό του ενός ή του άλλου από τα αξιακά συστήματα που δεσπόζουν στη σύγχρονη Ελλάδα. Με διαφορετική έμφαση και θέση στο κάθε σύστημα, το μυστηριακό ισχύει και σημαίνει και στα δύο συστήματα, συμβάλλοντας κατ’ αυτό τον τρόπο στο λογικά συνεχές και μερικά συμπληρωματικό τους, αλλά και το ελαχιστοποιήσιμο – το ανενεργό – των διαφορών τους.

²⁰ Σαρρής, σσ. 182-184.

²¹ Στο ίδιο, σ. 303.

²² Όπως αναφέρει ο Χρ. Γιανναράς (σ. 69), η έμφαση στη λογική και η άρνηση του παράδοξου αποτελούν “αίρεση” της Δύσης. Από αυτή την προοπτική, και η μελέτη αυτή εμπίπτει στην κατηγορία της Δυτικής αίρεσης, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι στα πλαίσιά της υποστηρίζεται και το ολοκληρωτικό ανθρωποποίησιμο της πραγματικότητας. Από την άλλη πλευρά, δηλαδή από την προοπτική των Habermas και Ollman, η αποδοχή του παράδοξου – ιδιαίτερα δε του θρησκευτικού παράδοξου, το οποίο ο μεν Habermas εντάσσει στην κατηγορία της “εξαφάνισης του νοήματος” (*The Theory of Communicative Action*, σ. 346) ο δε Ollman στην κατηγορία των διαδικασιών απανθρωποποίησης (*Alienation*, σ. 222) – αποτελεί τον έσχατο βαθμό αλλοτρίωσης.

²³ Μαρξ, σσ. 87 και 85-86.

(γ. Διαφορές)

Πέρα από τα κοινά τους σημεία, τα δύο αξιακά συστήματα χαρακτηρίζονται και από μια σειρά γενικών διαφορών, διαφορών που ισχύουν σ' όλα τα πεδία της κοινωνικής ζωής. Ορισμένες απ' αυτές είναι αναγκαίο να αναφερθούν με τη μορφή της εισαγωγής, είναι δηλαδή αναγκαίο να προαναφερθούν.

Η πρώτη γενική διαφορά αφορά την οργάνωση του υποκειμένου (και της σχέσης αντικειμένου(-μενικού)-υποκειμένου(-μενικού)) στα δύο αξιακά συστήματα.²⁴

Είναι χαρακτηριστικό του Ορθόδοξου α. σ. ότι συντίθεται (οργανώνεται) με τη μορφή των αξιών-κανόνων και όχι με τη μορφή των αξιών-κριτηρίων. Όπως αναφέρει ο Σαρρής για τη Μεσαιωνική ηθική, "δεν υπάρχει κριτήριο αλλά *κανόνες*, ηθικός και θρησκευτικός ταυτόχρονα που ορίζει και περιορίζει σε απαριθμηση και σε λεπτολόγα περιγραφή τις διάφορες πράξεις. Μια παρόμοια κατάταξη είναι πριν απ' όλα πολωτική. Οι πράξεις είτε είναι θεάρεστες και επιβάλλεται ναπραχθούν, είτε δεν είναι οπότε ανάγονται στην χορεία των αμαρτημάτων".²⁵ Μέσα σ' αυτό το σύστημα, η ύπαρξη του υποκειμενικού ορίζεται και κατανοείται ως βαθμός απόκλισης από τον κανόνα, ως (βαθμός) αμαρτία(ς). Ιδεώδες θεωρείται ο μηδενισμός του υποκειμενικού, η πιστή τήρηση των αξιών-κανόνων. Σε συνδυασμό με μιαν άλλη αρχή-κανόνα του συστήματος - το άτεγκτο και αδιαπέραστο της ιεραρχίας, με βάση το οποίο κάθε αντίσταση κατά της αρχής ορίζεται (και) ως αμαρτία²⁶ - μπορεί να ισχύσει το μερικό συμπέρασμα ότι στο Ορθόδοξο α. σ. δεν είναι δυνατό να υπάρξει υποκειμενο αλλά μόνον *υπο-κείμενο*.²⁷

Αντίθετα, στο αγοραίο α. σ. οι έννοιες του προσώπου και της προσωπικής ευθύνης οριοθετούν και εξασφαλίζουν ένα ελάχιστο μεν πραγματικό δε πεδίο για την ενεργοποίηση του

²⁴ Μία αρχική αποσαφήνιση των εννοιών είναι αναγκαία σ' αυτό το σημείο. Το "αντικειμενικό" αποτελεί ένα σύστημα αξιών που η κάθε μία από τις αξίες αυτές έχει μέγιστα και ελάχιστα μέσα στα οποία (και μόνον, αλλιώς καθίσταται ανόητο) δύναται να κυμαίνεται-συγκεκριμενοποιείται το υποκειμενικό. (Αν το υποκείμενο συνθέσει κάτι το νέο, υπερβαίνει το αντικειμενικό και ίσως επιδιώξει (φορτίσει με σκοπιμότητα) την αντικειμενικοποίηση αυτού του νέου, την επικύρωση-θεσμοθέτηση-αυτονοησία του.)

Το "υποκειμενικό" αποτελεί το πεδίο των (αξιοποιημένων, αξιοποιήσιμων, αναξιοποίητων) δυνατοτήτων προσαρμογής του ατόμου στις συγκεκριμένες ιστορικές συνθήκες δράσης του. Περιλαμβάνει το εύρος των προσωπικών αποφάσεων, επιλογών και εκτιμήσεων που είναι δυνατές σε μια συγκεκριμένη ιστορική συγκυρία, αλλά και τους μηχανισμούς που διαθέτει το άτομο ώστε να αποφασίζει, να επίλεγει και να εκτιμά. (Οι αποσαφηνίσεις αυτές βασίζονται κυρίως στους H. Gerth και C. W. Mills, *Character and Social Structure. The Psychology of Social Institutions*, Νέα Υόρκη: Harbinger Books, 1964, σσ. 19-34, 37-44, 68-79.)

²⁵ Ο. π., σ. 54.

²⁶ Στο ίδιο, σσ. 27, 30, 32.

²⁷ Σ' αυτό το χαρακτηριστικό του Ορθόδοξου α. σ. εστιάζει και ο Χρ. Γιανναράς όταν αναφέρεται σε εκδηλώσεις όπως "...ο στεγανός χωρισμός της πνευματικής ζωής από τη δογματική διδασκαλία, δηλαδή της ευσέβειας από την αλήθεια, η αντικατάσταση της άσκησης από την ηθική πράξη" (ό. π., σ. 80), έστω και αν χρεώνει αυτές τις ιδιότητες στον πιετισμό που αλλοίωσε την ορθόδοξη πνευματικότητα. Το σημαντικό γι' αυτή τη μελέτη είναι η ενεργή, κατανοητή και πλήρης σημασία ύπαρξη του χαρακτηριστικού αυτού στο Ορθόδοξο α. σ. και όχι η καταγωγή του.

υποκειμένου (δικαιώματα και υποχρεωτικά δικαιώματα), ένα ελάχιστο εύρος προσωπικών αποφάσεων, επιλογών και εκτιμήσεων στη διάθεση του υποκειμένου. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο, η θέση του Sennett - αναφερόμενου κυρίως σε Δυτική Ευρώπη και Βόρεια Αμερική - ότι "στις τελευταίες τέσσερις γενιές, η φυσική αγάπη έχει επαναορισθεί από όρους ερωτισμού σε όρους σεξουαλικότητας, (και ότι ενώ) ο βικτωριανός ερωτισμός αφορούσε κοινωνικές σχέσεις η σεξουαλικότητα αφορά προσωπική ταυτότητα", ισχύει στη γενικότητά της και για τα αντιπαράθετα αξιακά συστήματα στη σύγχρονη Ελλάδα. Στο Ορθόδοξο α. σ., οι αξίες-κανόνες αποσαφηνίζουν λεπτομερειακά, εγκρίνουν και παγιώνουν τις κοινωνικές σχέσεις: η φυσική αγάπη θα εκφρασθεί μ' αυτό τον τρόπο και σ' αυτό το βαθμό. Στο αγοραίο α. σ., η κριτηριοποίηση των αξιών αναβαθμίζει (σημαίνει) την έννοια της προσωπικότητας ή, όπως το εκφράζει ο Sennett ειδικά για τη σεξουαλικότητα, καθίσταται δυνατό το "να φανταστούμε τη σεξουαλικότητα να ορίζει ένα μεγάλο μέρος του ποιοί είμαστε και τι αισθανόμαστε".²⁸

Το γεγονός ότι η οριοθέτηση αυτού του ελάχιστου πεδίου στη διάθεση του υποκειμένου (οργάνωση των αξιών με τη μορφή των κριτηρίων) στο αγοραίο α. σ. δεν συνδυάζεται *κατ' ανάγκη* και με την παροχή των απαραίτητων μηχανισμών οργάνωσης θέλησης, βούλησης, εκτίμησης, επιλογής και απόφασης, οδηγεί στο μερικό συμπέρασμα ότι το αγοραίο α. σ. όχι μόνο δεν διασφαλίζει το άτομο από την υπο-κειμενοποίηση²⁹ αλλά επιτρέπει (καθιστά δυνατό, αν και δεν επιβάλλει) τον *απόλυτο εξευτελισμό* του ατόμου.³⁰

Η δεύτερη γενική διαφορά των δύο αξιακών συστημάτων έγκειται στις προτάσεις τους για την οργάνωση της ζωής σ' όλα τα πεδία και όλες τις χρονικές κλίμακες (βραχυ-, μεσο-, μακροπρόθεσμο). Αυτό είναι ενδεικτικό και από το γεγονός ότι στην οργάνωση του Ορθόδοξου α. σ. όλοι οι ρόλοι αποτελούν μέσα για την πραγμάτωση του πεδίου αναγωγής τους, πεδίο αναγωγής δε

²⁸ *The Fall of Public Man*, σ. 7. Όμως, η θέση του Sennett - αν και ιδιαίτερα χρήσιμη με τη μορφή της μερικής οργανωτικής αρχής της μελέτης - χαρακτηρίζεται από μία ειδική αδυναμία η έννοια της φυσικής αγάπης αποτελεί, τόσο λογικά όσο και εμπειρικά, υποκατηγορία της έννοιας της φυσικής (σεξουαλικής εν προκειμένω) επαφής και, μάλιστα, οριακή-ιδανική (ή, έστω, εξιδανικευμένη) υποκατηγορία. Λογικά, είναι δυνατό να αρθρωθούν πολλές άλλες υποκατηγορίες και, εμπειρικά, η φυσική αγάπη αποτελεί το από κάθε άποψη σπάνιο παρά το συνηθισμένο ή, πολύ περισσότερο, το κανονικό - θέση που τεκμηριώνεται στα επόμενα Μέρη της μελέτης. Κατά συνέπεια, η αποδοχή της θέσης του Sennett ως ολικής και όχι μερικής οργανωτικής αρχής, θα φόρτιζε τη μελέτη με πεσσιμιστικό ρομαντισμό.

²⁹ Δηλαδή την υποταγή στη θέληση-βούληση του (κατά κανόνα εχθρικού σε συνθήκες αγοράς, προσφοράς-ζήτησης) Άλλου, ή, διαφορετικά εκφρασμένο, την υποκατάσταση της θέλησης και της βούλησής του με τη θέληση και τη βούληση του Άλλου.

³⁰ Οι ιδιαιτερότητες αυτές του αγοραίου α. σ. ισχύουν και στο πεδίο της σεξουαλικότητας: η κατάσταση-σχέση-ιδιότητα "φυσική αγάπη" μπορεί να ισχύσει μόνον αν τηρούνται όλες οι προϋποθέσεις οργάνωσης μιας πλήρους προσωπικότητας. Κατά συνέπεια, η "φυσική αγάπη" ως έννοια είναι χρήσιμη στη γενικότερη μορφή της "φυσικής επαφής" ή ως μια ιδανική κατάσταση, ένας άξονας αξιολόγησης διάφορων τύπων σεξουαλικής επαφής. Επίσης, η θέση του Sennett (ό. π., σσ. 7, 9 και 23) περί μετάβασης από έναν ερωτισμό που αφορά και εδράζεται σε κοινωνικές σχέσεις σε μια σεξουαλικότητα που αφορά προσωπική ταυτότητα είναι ιδιαίτερα χρήσιμη για την αποσαφήνιση των δύο αξιακών συστημάτων που δεσπόζουν στη χώρα, αλλά, κυρίως, αποτελεί έναν εξαιρετο υπαινιγμό για τον τρόπο αντιπαράθεσής τους, για το μερικά ασύμβατο της οργάνωσής τους, για το *σημείο* ασυμβατότητάς τους.

όλων των ρόλων είναι η κατάσταση "πιστός χριστιανός". Στο αγοραίο α. σ. δεν υπάρχει συγκεκριμένο πεδίο αναγωγής, αν και δεσπάζει το ζεύγος ρόλων "πολίτης"- "εργαζόμενος".

Εκεί όμως που η διαφορά των δύο αξιακών συστημάτων είναι ριζική είναι το πεδίο που ορίζεται από τις έννοιες "αναπαραγωγή ειδους - αναπαραγωγή εργατικής δύναμης - σεξουαλικότητα": το κάθε αξιακό σύστημα προτείνει ένα ριζικά διαφορετικό τρόπο οργάνωσης του πεδίου, τόσο των μερών που το απαρτίζουν όσο και του πεδίου ως όλου. Γι' αυτό, όπως γίνεται σαφές στη συνέχεια της μελέτης, και η συνύπαρξη (των) οργανωτικών αρχών των δύο αξιακών συστημάτων στο ίδιο υποκείμενο έχει ως συνέπεια κάθε απόφασης ή ενέργειας το υψηλό ψυχοσωματικό κόστος. Αυτός είναι ο τρόπος που ο κοινωνικός σχηματισμός (και η κοινωνική αλλαγή) βιώνεται στην (και ως) προσωπική βιογραφία/ιστορία του κάθε υποκειμένου.

Σχηματικά, μπορεί να υποστηριχθεί ότι το Ορθόδοξο αξιακό σύστημα ανταποκρίνεται (και) στην ανάγκη - είναι μορφή έκφρασης της - παραγωγής πολλών, ανειδίκευτων ή εμπειρικά εξειδικευμένων, μη-ηδονιστών (εγκρατευμένων)³¹ και υποτακτικών (δηλαδή, ατόμων που για να ενεργήσουν χρειάζονται καθοριστικό εξωτερικό ερέθισμα (εντολή), κατεύθυνση και κίνητρο) εργαζομένων. Το αγοραίο α. σ. ανταποκρίνεται (και) στην ανάγκη παραγωγής ειδικευμένων εργαζομένων με εργαλειακή πρωτοβουλία, πρωτοβουλία μέσων και όχι σκοπών (*means experts*).³²

Σχηματικά επίσης, μια τρίτη σημαντική διαφορά των δύο αξιακών συστημάτων αφορά τον ελεύθερο χρόνο ως έννοια και ως πεδίο κοινωνικής πρακτικής. Στο Ορθόδοξο α. σ. *δεν υπάρχει* ελεύθερος χρόνος: Ο πιστός χριστιανός βρίσκεται διαρκώς σε κατάσταση εγρήγορσης. Ο "πιστός χριστιανός" δεν είναι ρόλος, όπως θα μπορούσε να υποθέσει κανείς ανάγοντάς τον στις αστικές μορφές καταμερισμού της προσωπικότητας, αλλά ιδανική ψυχοσωματική κατάσταση (τάση προς) η οποία καθορίζει κάθε ρόλο και την θέση και σημασία του μέσα στα πλαίσια του υποκειμένου. Στο τμήμα της προσωπικής του ιστορίας που δεν βρίσκεται σε κατάσταση εγρήγορσης - δηλαδή, κατά την περίοδο που απο-πιστοποιείται - ο πιστός χριστιανός είναι/βρίσκεται σε νεκρό χρόνο, σε χρόνο κατά τον οποίο δεν ενεργοποιείται η ζωή προς τη σωτηρία, χρόνο που απομακρύνει από τη σωτηρία. Στο τμήμα αυτό, ο πιστός χριστιανός βιώνει νεκρό χρόνο, βιώνει νεκρότητα. Αντίθετα, στο αγοραίο α. σ. *υπάρχει* ελεύθερος χρόνος. Ακριβέστερα, υπάρχει διαθέσιμος (μόλις-ελεύθερος) χρόνος,³³ χρόνος αναβαθμίσιμος σε ελεύθερο χρόνο. Μηχανισμοί όμως εξωτερικοί μεν αλλά ανάλογοι του αξιακού συστήματος δε - όπως είναι το πραγματικό μεροκάματο και η απουσία εναλλακτικών τρόπων οργάνωσης του ελεύθερου χρόνου, αλλά και η πολύμορφη κόπωση των ιστορικών υποκειμένων - οριοθετούν τον ελεύθερο χρόνο σε συγκεκριμένα (και αυτονοητοποιημένα) κοινωνικά ελάχιστα. Επίσης, το αγοραίο α. σ. επιτρέπει (αν και δεν επιβάλλει)

³¹ "Εγκρατής είναι αυτός που ζει μέσα στους πειρασμούς και τις παγίδες και τους θορύβους του κόσμου και αγωνίζεται με όλη του τη δύναμη εκείνων που είναι απαλλαγμένοι από τους θορύβους του κόσμου." Ιωάννης ο Σιναΐτης, σ. 39.

³² J. Habermas, *The Theory of Communicative Action*, τόμος 1ος, "Max Weber in the Tradition of Western Marxism", σσ. 345-365 και, κυρίως, "The Critique of Instrumental Reason", σσ. 366-399. Για μια προσέγγιση του "εργαλειακού" με έμφαση στη γνώση, δες D. Bell, *The Coming of Post-Industrial Society. A Venture in Social Forecasting*, Νέα Υόρκη: Basic Books, 1973, σσ. 41-45 και 181-185.

³³ Τόσο ως διαχειρίσιμο κοινωνικό μέγεθος με σημασία για το υποκείμενο όσο και ως έννοια στις κοινωνικές επιστήμες. Δες, για παράδειγμα, G. Toti, *Ο Ελεύθερος Χρόνος*, Αθήνα Εκδόσεις Μνήμη, 1982, σσ. 224-253, 274-282, 334-341, 360, 372.

την υποβάθμιση του ελεύθερου χρόνου σε καταναλωτικό χρόνο (χρόνο απλής αναπαραγωγής) ή ακόμα και σε νεκρό χρόνο. Τόσο ο ζωντανός, δημιουργικός χρόνος (παραγωγή του "νέου" με μέσα που ανθρωποποιούν τον παραγωγό) όσο και ο νεκρός χρόνος (απραξία, δηλαδή απουσία δραστηριότητας ή, ακριβέστερα, απουσία δραστηριότητας με νόημα) είναι χρόνοι δυνατοί μέσα στα πλαίσια του αγοραίου α. σ.³⁴ Με την πρόταση οργάνωσης της ζωής από το σύστημα αυτό κατά τρόπον ώστε να περιλαμβάνεται ο ελεύθερος χρόνος, η κατάσταση "πιστός χριστιανός" (αλλά και νέες, ανάλογες μετεξελιξεις της σε άλλα κοινωνικά πεδία, όπως, για παράδειγμα, η κατάσταση του "εθνικόφρονα") παύει να ισχύει ως το γενικό πεδίο ορισμού κάθε ρόλου, πράξης και προσδοκίας. Αναδιοργανώνεται (και υποβαθμίζεται σε σημασία) σε – έστω καταρχήν – προσωπική επιλογή και ιδιότητα συμπεριλήψιμη στην οργάνωση ρόλων, όπως αυτών του πολίτη, του εργαζόμενου, του πατέρα κλπ.

Η τέταρτη διαφορά ανάμεσα στα δύο αξιακά συστήματα βρίσκεται στα στοιχεία που συνθέτουν (και τον τρόπο που συντίθενται τα στοιχεία αυτά) το μηχανισμό αξιολόγησης του κάθε συστήματος, δηλαδή τον τρόπο που το κάθε σύστημα ενεργοποιείται μπροστά σε κάθε πράξη, σχέση ή επιθυμία. Όπως επισημάνθηκε και στην αναφορά της πρώτης διαφοράς ανάμεσα στα δύο αξιακά συστήματα, το Ορθόδοξο α. σ. χαρακτηρίζεται από το ότι οι αρχές του είναι οργανωμένες με τη μορφή των κανόνων και όχι των κριτηρίων. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα και ότι κάθε πράξη, σχέση ή επιθυμία αντιμετωπίζεται, καταρχήν, σε συνθήκες απόλυτης πόλωσης: Υπάρχουν υποχρεωτικές πράξεις, σχέσεις και επιθυμίες και απαγορευμένες πράξεις, σχέσεις και επιθυμίες και μόνον. Υπάρχει (υποχρεωτική) αγαθότητα και (απαγορευμένη) αμαρτία και μόνον. Ταυτόχρονα, στο Ορθόδοξο α. σ. υπάρχουν κλίμακες αγαθότητας και κλίμακες αμαρτίας που καθορίζονται από τους κανόνες του συστήματος. Για παράδειγμα, τόσο η κλοπή όσο και η εξωγαμιαία σεξουαλική επαφή εντάσσονται στην κατηγορία των αμαρτιών-απαγορευμένων πράξεων (ή επιθυμιών). Καταλαμβάνουν όμως διαφορετικές θέσεις στην αμαρτιακή κλίμακα η κλοπή βρίσκεται χαμηλά στην κλίμακα, ενώ η εξωγαμιαία σεξουαλική επαφή βρίσκεται ψηλά.³⁵ Αυτά είναι και τα *οικονομικά της σωτηρίας* (ακριβέστερα, η λογιστική τους διάσταση) που χαρακτηρίζουν το Ορθόδοξο α. σ.: Τείνει προς τη σωτηρία το άτομο που το άθροισμα θετικών τιμών-αγαθότητων (αγαθοεργίες, αγαθές προθέσεις και επιθυμίες) και αρνητικών τιμών-αμαρτιών (αμαρτωλές πράξεις, αμαρτωλές προθέσεις και επιθυμίες) είναι θετικό. Τείνει προς την απώλεια το άτομο που το άθροισμα των ιδίων τιμών είναι αρνητικό. Και, βέβαια, τόσο μια αγαθή πράξη, πρόθεση ή επιθυμία ψηλά στην κλίμακα αγαθότητας όσο και μία αμαρτωλή πράξη, πρόθεση ή επιθυμία ψηλά στην κλίμακα αμαρτίας μπορούν να εξουδετερώσουν ένα μεγάλο αριθμό αμαρτημάτων και αγαθοτήτων αντίστοιχα.

³⁴ Του αγοραίου α. σ. στα μέγιστα του, του αγοραίου α. σ. ως αστικού α. σ.

³⁵ Στην *Κλείδα των Ισρών Κανόνων της Ανατολικής Ορθόδοξου Εκκλησίας*, (συντάχθηκε από τον Π. Κ. Καρανικόλα, Αθήνα Αστήρ,), στις σσ. 276-277 αναφέρονται τα επιτίμια για την κλοπή από μέρους λαϊκών - που κυμαίνονται από σαράντα μέρες έως και δύο χρόνια αποχής από τη Θεία Κοινωνία - και στις σσ. 340-343 τα επιτίμια για τη μοιχεία - που κυμαίνονται από επτά έως και δεκαοκτώ χρόνια αποχής από τη Θεία Κοινωνία.

Όμως, η συγκεκριμένη διάταξη και σημασία των οικονομικών της σωτηρίας που χαρακτηρίζουν το Ορθόδοξο α.σ. αποσαφηνίζεται με λογική πληρότητα μόνον αν αναφερθεί η καθοριστική θέση που καταλαμβάνει στα οικονομικά της σωτηρίας η μεταφυσική αρχή της διαφάνειας. Στα οικονομικά της σωτηρίας συμπεριλαμβάνονται τόσο οι ιστορικές (εκφρασμένες και γνωστές στην ευρύτερη κοινωνία) πράξεις, προθέσεις και επιθυμίες όσο και οι μη-ιστορικές ή και ιστορικές αλλά άγνωστες στην ευρύτερη κοινωνία πράξεις, προθέσεις και επιθυμίες. Στα οικονομικά της σωτηρίας συμπεριλαμβάνονται τόσο η γνωστή όσο και η άγνωστη στην ευρύτερη κοινωνία προ-(εξω-)γαμιαία επαφή ή σχέση, αλλά και η επιθυμία ή πρόθεση για τέτοιου είδους επαφή ή σχέση. Ο Θεός είναι πανταχού παρών και παντογνώστης. Κατά συνέπεια, το πεδίο τιμών, το πεδίο αξιολόγησης του Ορθόδοξου α.σ. είναι το ευρύτατο δυνατό, είναι σαφώς ευρύτερο του αγοραίου.³⁶

Η αρχή της διαφάνειας - στο βαθμό που είναι έγκυρη και λογικο-συναισθηματικά ενεργή στο άτομο, δηλαδή το άτομο είναι "πιστός-η", είναι "υποκείμενο σε κατάσταση εγρήγορσης" - συμβάλλει με τέτοιο τρόπο στην οργάνωση της συνείδησης ώστε να παγιώνεται και να νομιμοποιείται το "υπο-κείμενο": το άτομο δεν μπορεί να κρύψει κάτι ή να κρυφτεί από τον Ανώτατο Άλλο. Η αρχή της διαφάνειας εξασφαλίζει όχι μόνο την πραξο-(λογο-)κρισία αλλά και την προθεσο-(επιθυμο-)κρισία. Αυτό έχει ως συνέπεια τη διαρκή υποτίμηση και αυτο-υποτίμηση του ατόμου στο βαθμό που είναι πιστός χριστιανός, γεγονός που συντρίβει την υποκειμενικότητά του, που το κάνει να ζητά την απαλλαγή απ' αυτήν και, κατά συνέπεια, νομιμοποιεί και εκλογικεύει το γεγονός ότι υπόκειται.

Η αρχή της διαφάνειας είναι αναγκαία στα κανονιστικά αξιακά συστήματα τα οποία εσωτερικεύουν στα άτομα τις αξίες και τον τρόπο οργάνωσής των αξιών αυτών³⁷ μέσω της επιβολής. Είναι επίσης αναγκαία στα αξιακά συστήματα που η διαδικασία της εσωτερικεύσης μορφοποιείται ως επιβολή, δηλαδή οι αξίες εσωτερικεύονται ως λογικές αρχές επί βαθμίδες της κλίμακας "φόβος-ανακούφιση". Η χαρά αποτελεί πάγια κατάσταση μετά θάνατον.³⁸

Στο αγοραίο αξιακό σύστημα κυριαρχούν οι αξίες με τη μορφή των κριτηρίων και όχι των κανόνων, δηλαδή οι αξίες που μπορούν να πάρουν τη μορφή κριτηρίων. Αυτό σημαίνει ότι το επιτιμητέο-τιμωρητέο - κυρίως με τη μορφή του ποινικού-διώξιμου, το πεδίο εφαρμογής των κανόνων είναι τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά περιορισμένο. Ακριβέστερα, είναι αναδιοργανωμένο αλλά με τέτοιο τρόπο ώστε να βιώνεται σαν περιορισμένο. Ακόμα και οι κανόνες του αγοραίου α.σ. οριοθετούν, δεν κατευθύνουν' είναι κανόνες-κριτήρια. Η αξιακή αυτή αναδιάταξη όμως δεν έχει μειωμένη σημασία ο χώρος των βιωμάτων δεν είναι λιγότερο πραγματικός από το χώρο των δομών, ούτε και ασήμαντος - έστω και σε "τελική ανάλυση".

Το πεδίο εφαρμογής των κανόνων είναι ποσοτικά περιορισμένο γιατί η αναλογία πράξεων ή σχέσεων με αρνητικές τιμές (κυρίως, προ-αποσαφηνισμένες ποινές και, δευτερευόντως, άτυπες

³⁶ Εκθετικά ευρύτερο; Και αν εκθετικά, ποιοι οι λόγοι;

³⁷ Δηλαδή, κάθετες και αδιαπέραστες ιεραρχίες κοινωνικών θέσεων και αξιών. Δες Σαρρή, σσ. 30 και 37.

³⁸ Είτε σε μίαν άλλη ζωή είτε στη ζωή άλλων, κάποιων μακρινών μελλοντικών απογόνων.

κυρώσεις) σε σχέση με αυτές των θετικών τιμών είναι πολύ περιορισμένη – ιδίως σε σύγκριση με τις αντίστοιχες του Ορθόδοξου α. σ., σύγκριση που βιώνει ο σύγχρονος Έλληνας και, προπάντων, η σύγχρονη Ελληνίδα.³⁹ Η δημιουργία του ελεύθερου χρόνου ως έγκριτου κοινωνικού πεδίου πολλαπλασιάζει εκθετικά το ποικίλο και το ποικιλόμορφο, με αποτέλεσμα το πεδίο του απαγορευμένου να ατονεί από πλευράς έντασης στο κάθε υποκείμενο. Επίσης, το (έστω και τυπικά) καθολικό της ισχύος των ίδιων κανόνων συμβάλλει στην αυτονοησία τους, και αυτό έχει το διπλό αποτέλεσμα ότι το υποκείμενο εν μέρει αντιπαράθεται στους κανόνες αυτούς με μειωμένη ένταση και με όλες τις λογικο-συναισθηματικές προδιαγραφές για άμεση ή σταδιακή παραίτηση, και εν μέρει βιώνει την αντιπαράθεσή του με τους κανόνες σαν αντιπαράθεση με την κοινωνία ως όλο.

Το πεδίο εφαρμογής των κανόνων είναι και ποιοτικά περιορισμένο γιατί στο αγοραίο α. σ. το υποκείμενο περιβάλλεται (περιορίζεται αλλά και κατοχυρώνεται) από την προσωπικότητα.⁴⁰ Δεν υπάρχουν κωδικοποιημένες τιμωρίες ή αμοιβές για το χαρακτήρα – δηλαδή τον τρόπο οργάνωσης του υποκειμένου ως όλου – αλλά μόνο για τις εκδηλώσεις του, είτε ατομικές (πράξεις, δραστηριότητες) είτε συλλογικές⁴¹ (σχέσεις). Η αρχή της διαφάνειας δεν ισχύει στο αγοραίο α. σ. Κατά συνέπεια, οι επιθυμίες και οι προσδοκίες δεν αξιολογούνται παρά μόνον από τη στιγμή που θα μορφοποιηθούν ως προτάσεις προς εφαρμογή, από τη στιγμή που θα “αναδυθούν” από τον χαρακτήρα στην προσωπικότητα ως στοιχεία που επιτρέπουν μερικές ή ολικές εκτιμήσεις, γενικεύσεις και συμπεράσματα. Μάλιστα, εφόσον οι αρχές του αγοραίου α. σ. οργάνωνται με τη μορφή των κριτηρίων, η αρχή της προσωπικής απόφασης (που μπορεί να κυμαίνεται από απόφαση ιστορικής σημασίας έως απλή ψευδαίσθηση) ανάγει σε ζήτημα προσωπικής ευθύνης, σε ζήτημα αυτοελέγχου τη διαχείριση επιθυμιών και προσδοκιών. Το κλασικό αγοραίο-φιλελεύθερο σχήμα του τι είναι ελευθερία – “δικαιούσαι να (ρήμα) ό,τι θέλεις, αρκεί (περιορισμός) να μην (ρήμα ενδεικτικό του βαθμού και του τύπου περιορισμού) τα αντίστοιχα δικαιώματα οποιουδήποτε άλλου” – αποτελεί το πλαίσιο μέσα στο οποίο η αρχή της διαφάνειας καταντά ανενεργή ενώ η αρχή της προσωπικής απόφασης ενεργοποιείται έλλογα ως ευνότητα και αυτονομία.

Στο αγοραίο αξιακό σύστημα, το επιτιμητέο-τιμωρητέο δεν είναι μόνο περιορισμένο αλλά και – εξ ορισμού – ανεπαρκές στο να οργάνώσει, ιεραρχήσει, επι-(α-)κυρώσει κάθε πράξη ή σχέση. Παράλληλα όμως με το επιτιμητέο-τιμωρητέο – και σε ασταθή συγχρονισμό μαζί του – ενεργεί και

³⁹ Για παράδειγμα, στην *Ελευθεροτυπία* της 26-10-1992, σε εμπειρική έρευνα της Ι. Σωτήρχου (σ.σ. 46-47) με τίτλο “Πώς φτάνουν οι νέοι στην απόγνωση” και θέμα τις αυτοκτονίες των νέων, αναφέρεται ότι “τα κορίτσια υπερέχουν στις απόπειρες (αυτοκτονίας) επειδή τα “πνίγει” η επιτήρηση της συμπεριφοράς τους από την οικογένεια”.

⁴⁰ Sennett, σ.σ. 4-5, 148-149, 338-339.

⁴¹ Το “συλλογικό” θεωρείται ως ριζικά διαφορετικό του “μαζικού” σ’ αυτή τη μελέτη. Το μεν “συλλογικό” περιλαμβάνει (και συγκαθορίζεται από) τις ιδιαιτερότητες των όλων των συμμετεχόντων, οι οποίοι δεν είναι διακρισιμοί σε ενεργητικούς και παθητικούς, το δε “μαζικό” αφορά την αναγωγή του πληθυντικού συγκεκριμένου σε κατα-μεσον-ορο-ποιημένο γενικό με πολλές ομοειδείς τιμές. Ένας ποδοσφαιρικός αγώνας αλλά και μια σεξουαλική επαφή εντάσσονται στην κατηγορία του “συλλογικού”, ενώ η (έστω και κατ’ ιδίαν) παρακολούθηση ενός ποδοσφαιρικού αγώνα ή μιας σεξουαλικής επαφής είναι εντάξιμες στην κατηγορία του “μαζικού”. Βέβαια, μια σειρά από σχέσεις-δραστηριότητες είναι προ-οργανωμένες μαζικά. Τέτοιες είναι μια στρατιωτική παρέλαση και το γύρισμα μιας πορνοταινίας.

ένα σύστημα ενοχών σε μεγάλο βαθμό κοινών σ' ό,τι αφορά την οργάνωση-ιεράρχησή τους - αλλά όχι και την έντασή τους - για όλους όσους μετέχουν στο σύστημα αυτό.⁴²

Το κύριο όμως χαρακτηριστικό του αγοραίου α. σ. είναι ότι εντός των ορίων του επιτρεπτού (και εκτός των ορίων εφαρμογής των κανόνων) *επικρατεί το σχετικά*: Εφόσον όλες οι αξίες παίρνουν τη μορφή των κριτηρίων, όλες οι τιμές είναι θετικές, άλλες χαμηλότερες και άλλες υψηλότερες. Αρνητικές είναι μόνον οι διαφορές τους. Κατά συνέπεια, το αρνητικό στο αγοραίο α. σ. δεν αποτελεί πραγματικό μέγεθος αλλά στοιχείο του εκτιμητικού μηχανισμού των μεγεθών. Μία σεξουαλική ανταλλαγή του τύπου "Ο προς Γ" δεν περιλαμβάνει θετικές τιμές και από τις δύο πλευρές και, κατά συνέπεια, είναι εντάξιμη στο επιτιμητέο-τιμωρητέο (βιασμός). Μία σεξουαλική ανταλλαγή του τύπου "Γ προς ΙΟΟ" περιλαμβάνει θετικές τιμές από τα συμβαλλόμενα μέρη και, κατά συνέπεια, είναι απόλυτα εντάξιμη στο αξιακό σύστημα. Με άλλα λόγια, το αγοραίο α. σ. *δεν* κατανοεί και *δεν* σημασιοδοτεί *κάθε* μορφή βίας, *δεν* είναι συμβατή με τη λογική του οργάνωση κάθε μορφή βίας: *Το αγοραίο αξιακό σύστημα δεν περιλαμβάνει την έννοια της εκμετάλλευσης* (δεν δύναται να την περιλάβει).⁴³

Η εκμετάλλευση ισχύει ως αρχή - όχι όμως και ως έννοια - στο Ορθόδοξο α. σ. Με άλλα λόγια, βιώνεται με τη μορφή του αυτονόητου, δεν εντοπίζεται ως ιδιαίτερη θεματική. Διάφορες

⁴² Η ενοχή καταλαμβάνει ριζικά διαφορετική θέση και φορτίζεται με ριζικά διαφορετική σημασία στα δύο αξιακά συστήματα. Στο Ορθόδοξο α. σ., ενοχή γενικά είναι η αντανάκλαση, η επιστροφή στον πιστό της προβολής μιας αμαρτωλής πράξης ή επιθυμίας στον Απόλυτο Γνώστη Αξιολογητή Θεό. Η διαδικασία - θελημένη ή αθέλητη, αφού ο Θεός είναι Παντογνώστης - "προβολή-αναδιάταξη σε απόλυτες διαστάσεις-επιστροφή" δεν είναι άλλη από τη διαδικασία μετατροπής πράξεων, σχέσεων, επιθυμιών κλπ. σε ηθικές μονάδες, δηλαδή μονάδες λογικο-συναισθηματικού *δέους*. Στο αγοραίο α. σ., η ενοχή είναι μορφή ταύτισης, συμπάθειας (ακριβέστερα, μία πιθανή τελική τους φάση). Μάλιστα, σ' ένα σύστημα στο οποίο η προσωπική πίστη έχει βαρύνουσα σημασία για κάθε είδους συναλλαγή, η ενοχή σ' αυτή τη μορφή μπορεί να αναπτυχθεί σε σημαντική κλίμακα.

(Η έννοια της πίστης διαφέρει επίσης ριζικά στα δύο αξιακά συστήματα. Για την κατανόηση αυτής της διαφοράς βοηθά ιδιαίτερα η αγγλική γλώσσα που διακρίνει "faith" (η πίστη στο Ορθόδοξο) και "credit" (η πίστη στο αγοραίο), διάκριση που ισχύει και σ' αυτή τη μελέτη. Ενδεικτικό του βαθμού που δεσπόζει το Ορθόδοξο α. σ. στην σύγχρονη Ελλάδα είναι και το γεγονός ότι στην καθομιλουμένη η λέξη "πίστη" αντιστοιχεί κατά βάση στην αγγλική "faith" και όχι στην "credit". Το ίδιο ισχύει και στο πεδίο των σχέσεων των φύλων: με την έννοια "πιστός" σημαίνεται και κατανοείται ο "faithful" και όχι ο "creditable" της αγγλικής. Οι πλησιέστερες ελληνικές λέξεις στις αγγλικές "credit" και "creditable" είναι οι "φερεγγυότητα" και "φερέγγυος-α", λέξεις που παραπέμπουν στη γη και όχι (στην πίστη) στον ουρανό.

Υπάρχει βέβαια και η έννοια της αξιοπιστίας. Χαρακτηρίζεται όμως από ορισμένες περιοριστικές ιδιαιτερότητες. Πρώτο, είναι μεν κατανοητή αλλά δεν είναι ενεργή στο λεξιλόγιο της μεγάλης πλειονότητας των ατόμων στη σύγχρονη Ελλάδα, ή, έστω, των ατόμων που στηρίζουν τη μελέτη ως προς το ερευνητικό της σκέλος. Δεύτερο, στη μέση κλίμακα, την κλίμακα των καθημερινών *μη-αναστρέψιμων* αποφάσεων, το "αξιόπιστο" ενός ατόμου ή φορέα θεωρείται ανεπαρκές, εισάγει το υποκείμενο-αξιολογητή σε κατάσταση συναισθηματικής αστάθειας. Η συζήτηση του ερευνητή με 25χρονη πάνω στις προοπτικές γάμου της αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα ...Ερευνητής: "Δηλαδή πιστεύεις ότι ο Στάθης δεν είναι αξιόπιστο άτομο;" 25χρονη: "Όχι, όχι...αξιόπιστος είναι...καλός είναι...(παύση)...τί εγγυήσεις όμως έχω εγώ; Κι αν του τη δώσει καμμία μέρα;" Η μεγάλη πλειονότητα των ατόμων τείνει να αποδέχεται το "αξιόπιστο" ως επαρκές μόνο στη μακρο-κλίμακα και τη μικρο-κλίμακα, μόνο σε επίπεδα που εκτιμά ότι δεν μπορεί να επηρεάσει (και κατά κανόνα στα πεδία της πολιτικής και της οικονομίας) και σε επίπεδα που εκτιμά ότι μπορεί να αναστρέψει-ακυρώσει τις όποιες ανεπιθύμητες συνέπειες.)

⁴³ Η συγκεκριμένη θέση στηρίζεται στη μελέτη του Μάρξ πάνω στην έννοια της υπεραξίας στον 1ο τόμο του *Κεφαλαίου*. Δες κυρίως το 7ο κεφάλαιο καθώς και το 1ο τμήμα του 9ου κεφαλαίου.

μορφές άνισης ανταλλαγής, περιλαμβανομένης και της εκμετάλλευσης, είναι ενεργές στο σύστημα αυτό. Οι κανόνες-αξίες απαγορεύουν κάποιες μορφές (κλοπή, βιασμός κ.ά.) και ρυθμίζουν όλες τις άλλες, παρέχοντας έγκριτους τρόπους και προϋποθέσεις. Οπότε, η λέξη "εκμετάλλευση" στο Ορθόδοξο α.σ. παραπέμπει σε πράξεις, σχέσεις και συνθήκες *υπερ*-εκμετάλλευσης, σε ό,τι (και στο βαθμό που) περισσεύει, σε ό,τι εντάσσεται εκτός του αδιαφοροποίητου εκμεταλλευτικού και μη εκμεταλλευτικού, το οποίο κατ' αυτό τον τρόπο - και ως έγκριτο - νοείται ως μη-εκμεταλλευτικό. Μ' άλλα λόγια, η εκμετάλλευση εξαφανίζεται θαυματουργικά.

(δ. Σχέση)

Στη *Σεξουαλικότητα ως Αξία στη Σύγχρονη Ελλάδα*, η έννοια της εκμετάλλευσης δεν ταυτίζεται με την έννοια της άνισης ανταλλαγής. Αποτελεί υποκατηγορία της, με την ιδιαιτερότητα ότι αναφέρεται στις περιπτώσεις (συνθήκες ή σχέσεις) που ανταλλάσσεται "ζωντανό" με "νεκρό" (συσσωρευμένη προσπάθεια περασμένων γενεών είτε με την όποια μορφή πλούτου είτε με τη μορφή των φυσικών χαρακτηριστικών που έχουν μεταβιβασθεί), ότι ανταλλάσσεται "ζωή" με "ιστορία", και όχι απλώς "περισσότερο" με "λιγότερο" (δηλαδή, άνιση ανταλλαγή). Στο πλαίσιο της έννοιας της εκμετάλλευσης, μια διάκριση πρέπει να τονισθεί πέρα από τις συνέπειες της εκμετάλλευσης στα ιστορικά υποκείμενα (εκμεταλλευτές και εκμεταλλευομένους), ένα τμήμα του προϊόντος της εκμετάλλευσης - η υπεραξία-υπερεργασία στο οικονομικό πεδίο ειδικά, η υπερπροσπάθεια-υπερενέργεια στην κοινωνιακή κλίμακα γενικά - επιστρέφει στην κοινωνία σε διάφορες (έγκριτες) μορφές (όπως, έρευνα, παιδεία, πολιτισμός, ανοχή), ενώ ένα άλλο τμήμα καταναλώνεται από τους εκμεταλλευτές (αμέσως - με κάποια ιστορικά καθορισμένη μορφή ηδονισμού - και εμμέσως - με κάποια επίσης ιστορικά καθορισμένη μορφή διατήρησης ή και εκτεταμένης αναπαραγωγής του κατεστημένου). Οι μεν υποστηρικτές του κατεστημένου δίνουν έμφαση στο πρώτο τμήμα, οι δε επικριτές του εστιάζουν στο δεύτερο.⁴⁴ Η διάκριση αυτή ισχύει με τη μορφή "αναπαραγωγή versus ηδονή" και στα αξιακά συστήματα που δεσπόζουν στη σύγχρονη Ελλάδα.

Το Ορθόδοξο και το αγοραίο α.σ. δεν δεσπόζουν στη σύγχρονη Ελλάδα απλά και μόνο ρυθμίζοντας επιθυμίες, προσδοκίες, πράξεις, σχέσεις και χαρακτήρες. Συγχρόνως, βρίσκονται σε κατάσταση διαρκούς (αν και όχι απόλυτης) αντιπαράθεσης σε όλα τα πεδία της κοινωνικής ζωής. Αντιπαρτιθέμενες είναι και οι προτάσεις τους για την οργάνωση ενός ζωτικού κοινωνικού διαστήματος: του διαστήματος ανάμεσα στο *σεξουαλικό δυναμικό του ατόμου* και την *κοινωνική αναπαραγωγή του είδους*.

Οι συνέπειες της ισχύος του ενός ή του άλλου αξιακού συστήματος (ή και των δύο ταυτοχρόνως - δηλαδή του καθενός σε διαφορετικό πεδίο - ή συγχρόνως - δηλαδή της ισχύος τους στο ίδιο πεδίο) στον άνθρωπο, η ισχύς τους ως βίωμα, απασχολεί τη μελέτη στα Μέρη που ακολουθούν. Αυτό που πρέπει να τονισθεί σ' αυτό το σημείο είναι ότι το αγοραίο α.σ. τείνει να επικρατήσει σε παγκόσμια κλίμακα, αποσυνθέτοντας (προκαλώντας ιστορικο-κοινωνική αμνησία στους φορείς) ή/και απωθώντας στη θέση μειονοτικών ή δορυφορικών αξιακών συστημάτων

⁴⁴ Έχουν και οι δύο δίκιο. Δίκαιο όμως είναι το δίκιο του ισχυροτέρου.

(μετατρέποντάς τα σε "παράδοση" που διατηρείται από εξειδικευμένους επαγγελματικούς φορείς) τα τοπικά, αγροτικά προ-(μη-)καπιταλιστικά αξιακά συστήματα. Στο πεδίο που ορίζεται από τις έννοιες της σεξουαλικότητας, της κοινωνικής αναπαραγωγής και της αναπαραγωγής του είδους, αυτή η τάση σημαίνει την μερική προώθηση της σεξουαλικότητας σε βάρος της πατριαρχίας⁴⁵ (και αύξηση του εύρους της προσωπικής επιλογής) και για τα δύο φύλα. Αυτή η προώθηση όμως λαβαίνει χώρα μέσα στα πλαίσια του ανδρικού "παραδείγματος", λαβαίνει χώρα με βάση τους όρους της ανδρικής σεξουαλικότητας.⁴⁶ Η επικράτηση του αγοραίου α. σ. σημαίνει το μερικό έλεγχο της σεξουαλικότητας και της θέσης της γυναίκας στην (ειδική, κοινωνιακή, δηλαδή κοινωνική-οικονομική-πολιτιστική) αναπαραγωγή από την ίδια τη γυναίκα η γυναίκα αναγνωρίζεται ως πρόσωπο, έστω και κατ' ελάχιστο, και αυτό είναι ουσιαστικό. Η προώθηση όμως αυτή της γυναίκας λαβαίνει χώρα κάτω από τέτοιες προϋποθέσεις και περιορισμούς, και με τόσο δυσανάλογες ευθύνες (τόσο στο σύστημα ως αρχή όσο και, επιπροσθέτως, στη σύγχρονη πραγματικότητα στην Ελλάδα) ώστε να είναι υποστηρίξιμο ότι η σταδιακή και γεμάτη αντιφάσεις και υπαναχωρήσεις μετάβαση από το ένα αξιακό σύστημα στο άλλο μπορεί να ειπωθεί, να προσεγγισθεί - όπως ήδη αναφέρθηκε - και ως διαδικασία θεαματικής εκπτώχυνσης της γυναίκας.

Η γυναίκα χειραφετείται⁴⁷ χάνοντας κάθε άτυπο δικαίωμα, κανόνα, συνήθεια ή παράδοση που την ενίσχυε ως ένα σημείο' χειραφετείται χωρίς να έχει ακόμα αρθρώσει μια ολοκληρωμένη προσωπικότητα που σέβεται - που είναι ομολογη με - τις ιδιαιτερότητες του φύλου της. Στη σύγχρονη Ελλάδα τουλάχιστον, η γυναίκα βρίσκεται σε καθεστώς αιώρησης, στην κατάσταση "από...σε". Αγωνίζεται, αμυνόμενη για τον εαυτό της και επιτιθέμενη για τις κόρες της και τις εγγονές της. Αυτή η χειραφέτηση-εκπτώχυνση της γυναίκας έχει όμως και τη θετική της πλευρά. Το διπλό κριτήριο σπάζει: άνδρας και γυναίκα μετρούνται με τα ίδια μέτρα. Όμως, η (αστική) χειραφέτηση δεν μπορεί να υπερβεί τα λογικά της όρια: άνδρας και γυναίκα μετρούνται με τα ίδια ανδρικά μέτρα. Σε τελική ανάλυση, το (καπιταλιστικό/αστικό)-αγοραίο α. σ. αποτελεί μία (την κυρίαρχη) μετεξέλιξη του χριστιανικού-θρησκευτικού α. σ. Αποτελεί ένα υποσύστημα του, υποσύστημα το οποίο δεν είναι ικανό να σημάνει και να ισχύσει αυτόνομα, έξω από τις βασικές αρχές αλλά και τις άπειρες εξαντλητικά επεξεργασμένες μικρολεπτομέρειες του χριστιανικού-θρησκευτικού αξιακού υπερσυστήματος. Ο αστός, και γενικότερα ο αγοραίος άνθρωπος, είναι χριστιανός - αιρετικός χριστιανός' μετα-χριστιανός έστω.

⁴⁵ N. Nelson, "Selling her Kiosk: Kikuyu Notions of Sexuality and Sex for Sale in Mathare Valley, Kenya", στο *The Cultural Construction of Sexuality*, σ. 232.

⁴⁶ Ανδρικής, όχι αρσενικής. Άλλωστε, και τα αρσενικά του είδους πρόκειται να κληθούν να καταβάλλουν το τίμημα του εξανδρισμού τους.

⁴⁷ Απομυθοποιημένη και απαλλαγμένη από τα νομιμοποιητικά και ιδεολογικά της πρόσθετα συστατικά, η έννοια της χειραφέτησης της γυναίκας δεν σημαίνει παρά μόνο ότι παύει να ισχύει γι' αυτήν το θρησκευτικό-εκκλησιαστικό α. σ. (στις διάφορες παραλλαγές του, συμπεριλαμβανόμενης και της Ορθόδοξης) και ισχύει το (καπιταλιστικό/αστικό)-αγοραίο.

B. Το Ορθόδοξο Αξιακό Σύστημα

Το Ορθόδοξο αξιακό σύστημα έχει ως πρακτικό φορέα του τη μεγάλη πλειονότητα των σύγχρονων Ελλήνων και Ελληνίδων. Παρεμβαίνει στην οργάνωση της θέλησης, της βούλησης, της δράσης και της αξιολόγησης του Έλληνα και της Ελληνίδας με τρόπο συγκαθοριστικό, κυρίαρχο ή και αποκλειστικό-απόλυτο. Γι' αυτό το λόγο - αλλά και για να αποσυμφορηθούν τα επόμενα Μέρη της μελέτης από συνεχείς και εκτεταμένες διευκρινιστικές παρενθέσεις που θα ανέκοπταν τη ροή του κειμένου - είναι αναγκαία μία διεξοδική παρουσίαση του συστήματος αυτού.¹

Ένα βασικό χαρακτηριστικό του Ορθόδοξου α. σ. είναι το ομοιογενές και ομόλογο της προσέγγισης όλων των θεωρητικών του φορέων. Βάση αυτής της ομοιογένειας και ομολογίας αποτελεί το ότι για τους θεωρητικούς φορείς της Ορθοδοξίας - στη γλώσσα του Σαρρή² - "...δεν τίθεται θέμα δημιουργικής από τον άνθρωπο σοφίας, αλλά ερμηνείας από τον άνθρωπο της θείας σοφίας έτσι όπως αυτή παρέχεται στις γραφές. Και η αποστολή των θεολόγων είναι ακριβώς αυτή η ερμηνεία των γραφών". Δηλαδή, υπάρχει πλήρης συμφωνία ως προς το θεωρητικό-δογματικό, ως προς τις βασικές αρχές τις Ορθοδοξίας, όλων των θεωρητικών της φορέων. Μια μερική αναντιστοιχία που εμφανίζεται είναι εμφατική-τακτική και αναφέρεται στο ζήτημα της λαϊκής απήχησης της Ορθοδοξίας στη σύγχρονη Ελλάδα. Οι μεν "ρεαλιστές" υποστηρίζουν ότι η λαϊκή απήχηση πρέπει να συμπεριληφθεί ως ρυθμιστική (όχι καθοριστική) αρχή στο αξιακό σύστημα της Ορθοδοξίας, οι δε "γνήσιοι" απορρίπτουν κάθε ορισμό της λαϊκής απήχησης ως αξιοσημείωτης. Αν η μελέτη εστίαζε στην Ορθοδοξία ως θεσμό, οι "γνήσιοι" και οι "ρεαλιστές" θα προσεγγίζονταν (και) ως αντιμαχόμενες παρατάξεις. Εστιάζοντας όμως στην Ορθοδοξία ως αξιακό σύστημα, οι "γνήσιοι" και οι "ρεαλιστές" προσεγγίζονται ως *παράλλαξ* στο ίδιο θέμα, ως τα μέγιστα και τα ελάχιστα του αυτού αξιακού συστήματος. Έτσι κι αλλιώς όμως, στο Ορθόδοξο α. σ. στη σύγχρονη Ελλάδα κυριαρχούν οι "γνήσιοι", τα μέγιστα, ο αγιορειτισμός.³

(α Σωτηρία, Φόβος, Υποταγή)

Καταρχήν, το Ορθόδοξο α. σ. είναι συσσωρευτικό. Αυτό είναι ενδεικτικό του ότι η πρωταρχική συσσώρευση - ακριβέστερα, η δημιουργία των απαραίτητων προϋποθέσεων για την πρωταρχική συσσώρευση - άρχισε πολλούς αιώνες πριν από την πρωταρχική συσσώρευση στην οποία αναφέρεται ο Μαρξ στο *Κεφάλαια*

Η ζωή στο Ορθόδοξο α. σ. είναι η μοναδική και περιορισμένης καθώς και απρόβλεπτης χρονικής διάρκειας ευκαιρία που δίνει ο Θεός στον άνθρωπο για να εξασφαλίσει τον παράδεισο και την αιωνιότητα. Ο άνθρωπος πρέπει να διαλέξει ανάμεσα στα πρόσκαιρα ή τα αιώνια, τους ιδιοτελείς

¹ Τα αυτά ισχύουν και για το αγοραίο α. σ. που ακολουθεί. Πάντως, σημαντικά τμήματα και στιγμές των δύο αξιακών συστημάτων - ό,τι ενισχύει (και ενισχύεται από) τα διάφορα ειδικά επιχειρήματα - έχουν μεταφερθεί στα επόμενα κεφάλαια, στα Μέρη της μελέτης που στηρίζονται στην έρευνα.

² *Φιλοσοφία της Κοινωνίας και της Πολιτείας*, τόμος 2ος, σ. 58.

³ Αποτελεί εκτίμηση του συντάκτη της μελέτης ότι ο λόγος των εκδόσεων "ρεαλιστών" και "γνήσιων" είναι 1:3,5 στα βιβλία και 1:7 στα άρθρα.

του σκοπούς ή το αιώνιο σχέδιο του Θεού.⁴ Βέβαια, ο άνθρωπος έχει ανάγκες οι οποίες ιεραρχούνται με βάση την ακόλουθη αξιακή κλίμακα βιολογικές, διανοητικές, αισθητικές, ηθικές, θρησκευτικές. Ο κανόνας προσανατολισμού του ανθρώπου είναι διδιάστατος: πρέπει – πρώτη διάσταση – να αποφεύγει το “παρά φύσιν” αλλά και να περιορίζει το “κατά φύσιν” στο απολύτως απαραίτητο,⁵ και πρέπει – δεύτερη διάσταση – να ελαχιστοποιεί τις ανάγκες που καταλαμβάνουν θέσεις χαμηλά στην αξιακή κλίμακα (“το κατώτερον”) και να μεγιστοποιεί τις ανάγκες που καταλαμβάνουν θέσεις υψηλά στην αξιακή κλίμακα (“το ανώτερον”).⁶ Η *εγκράτεια* αποτελεί την τεχνική που μπορεί να υψώσει ένα “φράγμα” ώστε να διατηρούνται καθαρά “τα πνευματικά, τα ηθικά και τα συναισθηματικά αποθέματα” ώστε τίποτε να μην πηγαίνει χαμένο, τίποτε να μην σπαταληθεί άσκοπα.⁷ Στο Ορθόδοξο α.σ. ό,τι είναι πέρα από το ελάχιστο αναγκαίο, πέρα από την απλή αναπαραγωγή του ανθρώπου, κάθε τι πέρα από την απλή επιβίωση, κάθε τι το πλεονασματικό πρέπει να οργανώνεται με βάση τις αρχές και τους σκοπούς του συστήματος. Πρέπει να οργανώνεται είτε με κατεύθυνση προς τα “έξω” (τάση ταύτισης Ορθοδοξίας και ανθρώπινου είδους, ορθοδοξοποίηση του ανθρώπινου είδους) είτε με κατεύθυνση προς τα “μέσα” (τάση ταύτισης Ορθοδοξίας και ανθρώπινης φύσης, μηδενισμός του ασυνειδήτου). Το Ορθόδοξο α.σ. είναι οργανωμένο με τέτοιο τρόπο ώστε να επιδιώκει τη μέγιστη δυνατή εκτεταμένη αναπαραγωγή, να απορροφήσει ή να μηδενίσει ό,τι το εξωτερικό προς αυτό. Κάθε ενέργεια ή απουσία ενέργειας που δεν τηρεί το πρότυπο με ακρίβεια ορίζεται ως αμαρτία.

Όμως, η δομική λογική του Ορθόδοξου α.σ. ως όλου είναι πολύ μακρινή από το καθημερινό βίωμα του πιστού.⁸ Γι’ αυτό και ανάμεσα στο σύστημα και το βίωμα, ανάμεσα στην αιωνιότητα και τη στιγμή παρεμβάλλεται ένας λογικο-συναισθηματικός μετατροπέας υψηλής απόδοσης: η *έννοια της σωτηρίας*.⁹

Για να έχει νόημα και σημασία η έννοια της σωτηρίας, μια διπλή βασική προϋπόθεση είναι αναγκαίο να ισχύει η άρνηση του ανθρωποκεντρισμού και η αποδοχή του Χριστο-(Θεο-)κεντρισμού.¹⁰ Όπως ο μητροπολίτης Δημητριάδος Χριστόδουλος αναφέρει, “η Ορθοδοξία τηρεί αποστάσεις από κάθε ανθρωποκεντρικό σύστημα που επαγγέλλεται τον παράδεισο χωρίς το Θεό”.¹¹ “Η, σε μια γλώσσα κατανοητότερη στον πιστό, ο πιστός είναι αναγκαίο να συμφωνεί με το “ο

⁴ “Τα πρόσκαιρα ή τα αιώνια”, *Ο Σωτήρ*, αρ. φ. 1503, σσ. 179 και 180.

⁵ Σαρρής, σ. 278.

⁶ Παν. Αρχιμ. Κων. Παπαδάκης, “Σχετικές Αξίες και Απόλυτη Αξία” (Μέρος 2ο), στην *Εκκλησιαστική Αλήθεια*, αρ. φ. 361, Απρ. 1993, σ.4.

⁷ “Ναι στην φωτιά, όχι στην πυρκαγιά”, *Ζωή*, αρ. φ. 3694, Νοέμβριος 1992, σ. 329.

⁸ Η “πίστη” βρίσκεται στον αντίποδα της (δημιουργικότερης) μορφής αυτοσυνειδησης που ο C. Wright Mills αποφασίζει να ονομάσει “κοινωνιολογική φαντασία”. (*The Sociological Imagination*).

⁹ Ο Χρ. Γιανναράς ορίζει τη σωτηρία (όχι μόνον ως “το πρόβλημα της πιστότητας στον ανθρώπινο προορισμό” αλλά και) ως τη διαδικασία της υπέρβασης “του φυσικού χωρισμού ανθρώπου και Θεού”. *Η Κρίση της Προφητείας*, σ. 61.

¹⁰ “Στην πνευματική πρωτοπορία”, *Ζωή*, Νοέμβριος 1992, αρ. φ. 3692 σ. 316.

¹¹ “Ορθοδοξία-Φιλελευθερισμός”, *Πειραιϊκή Εκκλησία*, Μάιος 1993, σ. 39.

πτωχεύων εκ των κοσμικών πραγμάτων, πλουτίσει εν τω Θεώ¹² και με τη συμβουλή του Χρυσοστόμου προς τον γονέα “μην επιθυμείς να ζήσει εδώ πολύχρονη ζωή (ο γιός) αλλά να ζήσει εκεί ζωή απέραντη και ατελείωτη”.¹³ Πάνω σ’ αυτή τη βάση, σωτηρία είναι η ασκητική άρνηση του παρόντος με στόχο μία μεταθανάτια αθανασία στον παράδεισο. Ο πιστός, στοχεύοντας στη σωτηρία, επιτυγχάνει την αναπαραγωγή της Ορθοδοξίας. Όπως τροπίζεται από τις έννοιες της ιεραρχίας και της εγκράτειας, και με πρώτη στιγμή την έννοια της απογνημοποίησης (δηλαδή της απαλλαγής από τους φυσικούς περιορισμούς), *η έννοια της σωτηρίας αποτελεί το κύριο και κεντρικό ιδεολόγημα, το ενεργό ersatz, του Ορθόδοξου αξιακού συστήματος.*

Γιατί όμως είναι αναγκαία η σωτηρία; Γιατί – και αυτή είναι μια θέση που απαντάται με μεγάλη συχνότητα στον Ορθόδοξο λόγο – “όλοι είμεθα αμαρτωλοί και ανάξιοι” όλοι είμεθα εναγείς και τρισάθλιοι.¹⁴ Απόδειξη αλλά και πηγή της αμαρτωλότητας του ανθρώπου είναι ο πτωτικός τρόπος της γέννησής του, η σπερματική του σύλληψη. Από την άλλη πλευρά, ο Χριστός συνελήφθη “δημιουργικώς και όχι σπερματικώς”, “με τη δημιουργική ενέργεια του Αγίου Πνεύματος”. Γι’ αυτό το λόγο “ο Χριστός είναι απαλλαγμένος από κάθε αμαρτία”.¹⁵ Η σεξουαλικότητα και η ηδονή αποτελούν αποδείξεις της πτώσης και της αμαρτωλότητας του ανθρώπου.¹⁶ Κατά συνέπεια, η σωτηρία είναι αναγκαία για τον άνθρωπο. Και πρώτη της στιγμή αποτελεί η πράξη μετατροπής της αμαρτίας σε μετάνοια.¹⁷

Αλλά η σωτηρία δεν αποτελεί υπόσχεση και μόνον. Δεν αποτελεί μια πρόταση ανάμεσα σε άλλες. Η σωτηρία είναι διλημματική: σωτηρία ή απώλεια, ενεργή αποδοχή του Ορθόδοξου α. σ. ή κόλαση/τιμωρία. Και η σωτηρία πριν τη σωτηρία βιώνεται σαν ελπίδα, ενώ η απώλεια πριν την απώλεια βιώνεται σαν φόβος. Και – με μονάδα τους, με ελάχιστο πλήρες την αμαρτία – στην παραγωγή και οργάνωση του φόβου οι θεωρητικοί του Ορθόδοξου α. σ. είναι πραγματικά αξεπέραστοι.

Η έννοια του φόβου – όπως άλλωστε και η έννοια της σωτηρίας – διαπερνά ολόκληρο το Ορθόδοξο επιχείρημα οργάνωσης των αξιών. “Φόβου χρειαίη τη ανθρωπίνη φύσει, ίνα τους όρους της υπακοής, της προς τον Θεόν φυλάξη”.¹⁸ Ο εντοπισμός της θέσης του φόβου στο επιχείρημα ενός Ορθόδοξου θεωρητικού, του Νικόδημου του Αγιορείτη, σε σχέση με ένα ειδικό ανθρώπινο – το γέλιο – είναι επαρκής για μια πρώτη αλλά σαφή προσέγγιση της έννοιας.

¹² Ισαάκ ο Σύρος, *Άπαντα τα Ευρεθέντα Ασκητικά*, Αθήνα Σπανός.

¹³ π. Φ. Φάρος και π. Στ. Κοφινάς, *Γονείς και Παιδιά*, Αθήνα Ακρίτας, 1989, σ. 79.

¹⁴ Αρχιμ. Ε. Ι. Θεοδωρόπουλος, *Προγαμιαία Σχέσεις, Πολιτικός Γάμος, Αμβλώσεις*, Αθήνα Ορθόδοξος Τύπος, 1992, σ. 28.

¹⁵ Παν. Αρχιμ. Ι. Βλάχος, “Ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου”, *Εκκλησιαστική Αλήθεια*, Μάρτιος 1991, σ. Π.

¹⁶ Είναι εμφανές ότι η παρατήρηση του Max Weber για το “ασυνήθιστα στενό” της σχέσης θρησκείας και σεξουαλικότητας ισχύει και για την Ορθοδοξία. *Economy and Society*, τόμος Ιος, σ. 602.

¹⁷ Θεοδωρόπουλος, σ. 28.

¹⁸ Ισαάκ ο Σύρος, σ. 183. Συμπληρωματικά, στην ίδια σελίδα, ο συγγραφέας πληροφορεί τον αναγνώστη ότι ο φόβος είναι σημαντικότερος της γνώσης, της αρετής αλλά και της αγάπης.

Ο φόβος του Θεού, σύμφωνα με το Νικόδημο τον Αγιορείτη, αποτελεί την αρχή της παιδείας, της σοφίας και της αρετής.¹⁹ Ακόμα και η χαρά πρέπει να λαβαίνει χώρα μέσα στα πλαίσια του φόβου του Θεού.²⁰ Ο Νικόδημος χαρακτηρίζει το γέλιο πορνικό και ζωώδες. Όποιος γελάει, δείχνει τα ούλα και τα δόντια του "καθώς τα δεικνύουσιν οι ίπποι όταν χασμώνται"²¹ Ίδιον του ανθρώπου είναι το κλάμα και όχι το γέλιο. Το κλάμα είναι φυσικό, ενώ το γέλιο είναι αφύσικο. Στηριγμένος σε αποσπάσματα από τον Ιάκωβο και το Λουκά, ο Νικόδημος αναφέρει ότι όσοι γελάνε θα πενθήσουν και θα κλάψουν (στη μεταθανάτια ζωή),²² και τονίζει ότι ο πιστός πρέπει να προτιμά το πένθος και το κλάμα "...το μεν γελαστικόν τούτο το ηχητικόν, όσο το δυνατόν, ας αποδιώκομεν, ως του ακωνίου κλαυθμού πρόξενον" το δε κλαυστικόν, ας εναγκαλιζόμεθα, ως του μακαρίου και αιωνίου γέλωτος αίτιον".²³ Ο Νικόδημος όμως δεν είναι απόλυτος. Κάνει μία παραχώρηση στην ανθρώπινη αδυναμία, αφού επιτρέπει στον πιστό το μειδίαμα και το χαμόγελο.²⁴ Επίσης, συστήνει και μία μέθοδο για την τιθάσευση του γέλιου από τους πιστούς: να έχουν πάντοτε μπροστά στα μάτια τους την ώρα του θανάτου τους "και τον μεγάλον εκείνον φόβον όπου έχει να λάβη η ψυχή σας όταν χωρίζεται από το σώμα σας παρισταμένων των δαιμόνων και ζητούντων να αρπάσουν αυτήν να την κατεβάσουν εις τον άδην".²⁵ Γιατί όμως αυτή η οριακή εχθρότητα και απέχθεια του Αγίου προς το γέλιο; Γιατί, όπως αποσαφηνίζει ο ίδιος, το γέλιο διώχνει από τον άνθρωπο το φόβο του Θεού.²⁶ Δηλαδή - σε μιαν άλλη γλώσσα - το γέλιο απο-πιστοποιεί (διώχνει το φόβο του Θεού) και απο-υποτακτικοποιεί (διώχνει το φόβο). Και ο Νικόδημος ο Αγιορείτης φοβάται μιαν ανθρωπότητα που δεν φοβάται.²⁷

Ο φόβος στο Ορθόδοξο α. σ. δεν είναι κάτι το ρευστό και ασαφές. Το ίδιο ισχύει και για την αμαρτία. Δεν αποτελούν την για οποιοδήποτε λόγο παραβίαση ενός τυχαίου ή συγκυριακού αθροίσματος "πρέπει" και "δεν πρέπει". Ο φόβος και η αμαρτία είναι έννοιες οργανωμένες σε ένα σύστημα με λογική συνοχή. Βασικές οργανωτικές αρχές του συστήματος αυτού είναι η κάθετη ιεράρχηση και το ζεύγος "κυριαρχία-υποταγή". Όλες οι σχέσεις είναι ομοειδείς και πολωτικές. Σ'

¹⁹ *Συμβουλευτικόν Εγχειρίδιον*, σ. 136.

²⁰ *Χρηστοθήθεια των Χριστιανών*, σ. 36.

²¹ *Συμβουλευτικόν Εγχειρίδιον*, σ. 73.

²² Στο ίδιο, σ. 74.

²³ Στο ίδιο, σ. 75.

²⁴ *Χρηστοθήθεια των Χριστιανών*, σ. 139.

²⁵ Στο ίδιο, σ. 138.

²⁶ Στο ίδιο, σ. 129.

²⁷ Όπως ήδη αναφέρθηκε, μονάδα του φόβου στο Ορθόδοξο α. σ. είναι η αμαρτία. Στο αγοραίο α. σ. δεν έχει βέβαια καταργηθεί ο φόβος. Οργανώνεται όμως διαφορετικά, οργανώνεται με βάση άλλες μονάδες. Όπως αναφέρουν οι Φάρος-Κοφινάς (*Γονείς και Παιδιά*, σ. 52), η αμαρτία του ενός αξιακού συστήματος έχει αντικατασταθεί από έννοιες όπως έγκλημα, ψυχική αρρώστια και αποτυχία στο άλλο.

όλες τις σχέσεις υπάρχει εξουσιαστής και εξουσιαζόμενος, "το ένα σκέλος άρχει και το άλλο άρχεται". Η εξουσία είναι δοτή από το Θεό και, κατά συνέπεια, καθγιασμένη στο Ορθόδοξο α. σ. 'Όποιος στρέφεται ενάντια στην όποια εξουσία ορίζει το σύστημα, στρέφεται ("σε τελική ανάλυση") ενάντια στο Θεό εφόσον η επανάσταση οδηγεί στην (ταυτίζεται με την) αταξία, η αταξία οδηγεί στην αμαρτία, η δε αμαρτία στρέφεται ευθέως κατά του Θεού. Η εναντίωση στην (πατρική, συζυγική, κρατική) εξουσία ταυτίζεται με την ανυπακοή στο Θεό και - πέρα από την όποια αντίδραση της εξουσίας στην αμφισβήτησή της - υπέρτατο τίμημα αποτελεί η Απώλεια, η Κόλαση, ο Αιώνιος Απόλυτος Πόνος. Η επίγεια εξουσία "αποτελεί ένα φάντασμα, μια απατηλή οπτασία, ένα απεικάσμα". Δεν υπάρχει ανθρώπινη αυτεξουσιότητα' αυτεξούσιος είναι μόνον ο Θεός.²⁸ Ο Θεός είναι το Απόλυτο, το Μέγιστο, το Άπειρο. Κατά συνέπεια, όσο καταφανείς και συντριπτικές στα αποτελέσματά τους και αν είναι οι διαφορές μεταξύ των ανθρώπων, σε σύγκριση με το Άπειρο σημασιοδοτούνται ως μηδενικές, μηδενίζονται. Ο Θεός είναι το Ανώτατο Ανυπότακτο και το θέλημά του - "που είναι αποθησαυρισμένο στο ιερό μας Ευαγγέλιο" - αποτελεί κανόνα²⁹ Πέρα από τις όποιες κοινωνικές διαφορές τους, απέναντι στο Θεό οι άνθρωποι είναι "μηδαμινί ομόδουλοι",³⁰ είναι χοϊκοί και αμαρτωλοί που οφείλουν χωρίς αναβολή να γίνουν φρόνιμοι δούλοι του Κυρίου.³¹ Όπως τα βόδια και οι όνοι γνωρίζουν τον ιδιοκτήτη που τα ορίζει και τη φάτνη τους έτσι και ο άνθρωπος πρέπει να καταλαβαίνει και να αισθάνεται τον Κύριό του.³² Τέλος, σε ό,τι αφορά τις σχέσεις των ανθρώπων μεταξύ τους, τα πράγματα είναι απλά οι μεν ανώτεροι οφείλουν αγάπη στους κατώτερους, οι δε κατώτεροι οφείλουν υποταγή/φόβο στους ανώτερους.³³

(β. *Άνδρας, Γυναίκα...*)

Ο άνδρας και η γυναίκα διαφέρουν. Όμως, στο Ορθόδοξο α. σ. δεν υπάρχει διαφορετικό. Υπάρχει μόνον ανώτερο και κατώτερο. Και το σύστημα αυτό καλείται να παρέξει μεθόδους διαίωσης της (πολύμορφης) διάκρισης των ανθρώπων σε ανώτερους και κατώτερες, μηδενίζοντας συγχρόνως την αντιμαχία μεταξύ τους.

Το Ορθόδοξο α. σ. βγήκε από - και εξορθολογίζει - τους χειρότερους εφιάλτες του ανθρώπου. Η πρώτη του ύλη βγήκε και βγαίνει από το ασυνείδητο των θεωρητικών του αλλά και των πιστών, όπως μεταβιβάστηκε και μεταβιβάζεται στους πατέρες μέσω του μηχανισμού της εξομολόγησης. Ποια όμως είναι η θέση του άνδρα, της γυναίκας, της σχέσης τους, της

²⁸ Σαρρής, σσ. 32-37 (και ειδικά 33-35), 88-91.

²⁹ Παν. Αρχιμ. Κων. Παπαδάκης, "Σχετικές Αξίες και Απόλυτη Αξία", Α' Μέρος, *Εκκλησιαστική Αλήθεια*, Μάρτιος 1993, αρ. φ. 359, σ. 3.

³⁰ *Ιωάννου Χρυσοστόμου Έργα*, Αθήνα Ελληνικός Εκδοτικός Οργανισμός, σ. 69.

³¹ "Γνώσις και Ζωή", *Ο Σωτήρ*, Ιανουάριος 1991, αρ. φ. 1400, σ. 23.

³² "Θεογνωσία", *Ο Σωτήρ*, Ιούνιος 1993, αρ. φ. 1514, σ. 353.

³³ Σαρρής, σ. 214.

σεξουαλικότητας και της ηδονής στο σύστημα αυτό; Τι σημαίνουν μέσα στο Ορθόδοξο αξιακό σύστημα;

Εφόσον στο Ορθόδοξο α. σ. δεν υπάρχει διαφορά που να μη σημασιοδοτείται συγχρόνως με βάση το σχήμα “ανώτερο–κατώτερο”, η ανιεράρχητη διαφορετικότητα άνδρα και δεν είναι ανεκτή. Ταυτίζεται με την αταξία και το χάος.³⁴ Το Ορθόδοξο α. σ. αποτελεί (μία) πρόταση ιεραρχικής οργάνωσης (και) της σχέσης των φύλων με τρόπο ώστε να διοχετεύεται εκτός της σχέσης η αντιμαχία που παράγεται και αναπαράγεται από την ιεράρχηση.

Η διάκριση των φύλων έλαβε χώρα από το Θεό για να μην καταστραφεί το ανθρώπινο είδος μετά την πτώση.³⁵ Στην αρχή είναι ο άνθρωπος, δηλαδή ο άνδρας. Τόσο στα πατερικά κείμενα όσο και σε κείμενα σύγχρονων θεωρητικών του Ορθόδοξου α. σ., άνδρας και άνθρωπος ταυτίζονται: “ο Θεός έφτιαξε τον άνθρωπο για να ζει με άλλους και ο πρώτος “άλλος” ήταν η γυναίκα”.³⁶ Βέβαια, και η γυναίκα είναι άνθρωπος. Αλλά άνθρωπος κάτω από προϋποθέσεις. Οι προϋποθέσεις αυτές γίνονται φανερές από τους λόγους δημιουργίας της σύμφωνα με την Ορθόδοξη σκέψη. Η γυναίκα δημιουργήθηκε για χάρη του άνδρα, ως βοηθός του.³⁷ Στο “ου καλόν είναι τον άνθρωπον μόνον” ποιήσωμεν αυτώ βοηθόν κατ’ αυτόν”³⁸ διαπιστώνεται όχι μόνον η ταύτιση του ανθρώπινου με το ανδρικό αλλά και η βοηθητική θέση της γυναίκας, δηλαδή το ευρύτατο δυνατό πλαίσιο δράσης της. “Άλλωστε, συμπεραίνει ο Χρυσόστομος, αν η γυναίκα “καμμίαν βοήθειαν δεν θα παρείχε εις ημάς” “θα ήτο τότε αληθινά ευκαταφρόνητος”.³⁹ Σύμφωνα με το Γρηγόριο Νύσσης, η γυναίκα αποτελεί σκεύος, κτήμα του άνδρα.⁴⁰ Στο Ορθόδοξο α. σ., η γυναίκα “είναι βοηθητικό εγώ του άνδρα”,⁴¹ είναι χρήσιμη για τη σωτηρία του. Άνδρας και γυναίκα δεν είναι, κατά συνέπεια, διαφορετικά–ισότιμα (ή, έστω, ισοτιμήσιμα) άτομα. Είναι ιεραρχημένα–ομότιμα άτομα έχουν διάφορα–ιεραρχημένα καθήκοντα και οφείλουν να σκοπεύουν στον άριστο βαθμό εκπλήρωσής τους. Εάν πληρούν αυτά τα – κατώτερα – καθήκοντα, οι γυναίκες έχουν ίσες πιθανότητες σωτηρίας με τους άνδρες. Με άλλα

³⁴ Η ίδια λογική και συναισθηματική αδυναμία απέναντι στο ακατάτακτο ή ανιεράρχητο (ή το με δύο (ή περισσότερους) τρόπους κατατάξιμο ή ιεραρχήσιμο) χαρακτηρίζει και μια μεγάλη μερίδα σύγχρονων Ελλήνων και Ελληνίδων. Για παράδειγμα, δύο στα τρία άτομα που ρωτήθηκαν αν πιστεύουν ότι, πέρα από τις προσωπικές τους προτιμήσεις, τα χρώματα είναι κατατάξιμα σε όμορφα και άσχημα απάντησαν καταφατικά.

³⁵ Παν. Αρχιμ. Ι. Βλάχος, “Η γυναίκα στην ορθόδοξη παράδοση”, *Εκκλησιαστική Αλήθεια*, Απρίλιος 1992, αρ. φ. 345, σ. 6.

³⁶ π. φ. Φάρος– π. Στ. Κοφινάς, *Γάμος*, Αθήνα Ακρίτας, 1989, σ. 40. Για το ότι στην πατερική μικροκοινωνιολογία “άνθρωπος είναι κυρίως ο άνδρας” δες Σαρρή, ό. π., σσ. 210, 213 και 228.

³⁷ Χρυσόστομος, σ. 93. Για το έγκριτο και “φυσικό” της γυναίκας ως βοηθού από έναν σύγχρονο εκλαϊκευτή των αξιών του Ορθόδοξου α. σ., δες Α. Καβάκα, *Μπορεί να Υπάρξει Ευτυχισμένος Γάμος*, Αθήνα Εκδόσεις “Η Λυχνία, 1991.

³⁸ Γιανναράς, σ. 88.

³⁹ Χρυσόστομος, σ. 89. “Ημάς”, δηλαδή τους άνδρες. Ο Χρυσόστομος γράφει ως άνδρας και για τους άνδρες: (Ορθόδοξος) Χριστιανισμός και ανδρισμός συμπίπτουν.

⁴⁰ Σαρρής, σ. 216.

⁴¹ Στο ίδιο, σ. 217.

λόγια, η σωτηρία της γυναίκας περνά μέσα από την κατωτερότητα και την υποταγή.⁴² Πάντως, απέναντι στο Θεό – δηλαδή, σε σύγκριση με το Άπειρο – ο άνδρας και η γυναίκα αποτελούν μηδαμινότητες με μηδενική διαφορά, άρα ισούνται.⁴³

Η σχέση Χριστού-Εκκλησίας αποτελεί το πρότυπο υποταγής της γυναίκας στον άνδρα “Ο άνδρας επέχει τρόπον τινά θέσιν Χριστού έναντι της γυναίκας”.⁴⁴ Άλλες ομολογίες της σχέσης άνδρα-γυναίκας σχέσεις είναι και οι σχέσεις αφέντη-δούλου⁴⁵ και εργοδότη-εργαζόμενου.⁴⁶ “Η σύζυγος, σύμφωνα με τους Αποστόλους Πέτρο και Παύλο, οφείλει να έχει πλήρη και τελεία υποταγή και υπακοή στον άνδρα της, όπως θα αρμόζει να έχει εις τον Κύριόν μας Ιησού Χριστό, διότι ο άνδρας της δεν είναι παρά το κεφάλι της... Και όπως η Εκκλησία υποτάσσεται τελείως στον Χριστό, έτσι και οι γυναίκες “τοις ιδίοις ανδράσι” χρωστάνε να υποτάσσονται σε κάθε ζήτημα και πάντοτε, χωρίς αντιλογία και προφάσεις. Αυτό όχι μόνον δεν είναι εξευτελιστικό, όπως μερικές ανόητες και επιπόλαιες γυναίκες νομίζουν, αλλ’ αντίθετα πολύ τιμητικό και εξυψωτικό...”⁴⁷

Γιατί όμως η γυναίκα οφείλει να είναι υποταγμένη; Πάνω σε ποια δογματική (παραθεωρητική) βάση στηρίζεται η συγκεκριμένη αρχή της υποταγής της γυναίκας στον άνδρα;

Πρώτο, γιατί η γυναίκα χαρακτηρίζεται από μια σειρά ελαττώματα όπως η τρυφλή, η απατηλότητα και η πονηρία.⁴⁸ Τα ελαττώματα αυτά εδράζονται στη φύση της, δηλαδή στον τρόπο δημιουργίας της από τον Θεό, εφόσον(-γι’ αυτό και) προτερήματα της γυναίκας αποτελούν μόνον οι υπερβάσεις των ελλειψμάτων της. Ο Χρυσόστομος υποστηρίζει ότι η σύμπτωση αγγελικής ζωής και γυναικείας φύσης θα είναι εξαιρετική, δηλαδή αποτελεί εξαίρεση, και θα προκαλούσε έκπληξη.⁴⁹ ο δε Κλήμης – μάλλον αναφερόμενος στη φανταστική γυναίκα και όπως αυτή είναι οργανωμένη, νοηματοδοτημένη και σεσημασμένη στο μυαλό και το σώμα του – φρονεί πως “κάθε γυναίκα πρέπει να συγκλονίζεται από ντροπή στη σκέψη ότι είναι γυναίκα”.⁵⁰ Δεύτερο, γιατί ο άνδρας και η γυναίκα

⁴² Αρχιμ. Π. Δ. Χριστοδουλιάς, *Ο Γάμος, Λιμάνι ή Ναυάγιο*, Αθήνα Εκδόσεις Ζωή, σ. 77. Δες και Σαρρή, σσ. 217-18 και 252.

⁴³ Επίσκ. Α. Γ. Κόμπος, *Οι Σύζυγοι Οφείλουν να Αγαπώσι τας Συζύγους των, ως και Ο Χριστός Ηγάπησε την Εκκλησίαν*, Αθήνα, 1983, σ. Π.

⁴⁴ Πατρώνος, *Ο Γάμος στη Θεολογία και στη Ζωή*, Αθήνα Εκκλησιαστικόν Επιστημονικόν και Μορφωτικόν Ίδρυμα “Ιωάννου και Εριέττης Γρηγοριάδου”, 1981, σ. 35.

⁴⁵ Πρωτοπ. Χ. Π. Χατζόπουλος, *Το Ιερό Μυστήριο του Γάμου. Οι Μικτοί Γάμοι*, Αθήνα, 1990, σ. 174. (Δες και Κόμπο, σ. 12.)

⁴⁶ Στο ίδιο, σ. 175.

⁴⁷ Πάνω σ’ αυτή τη βάση, στη σ. 148 ο Χατζόπουλος οδηγείται αβίαστα στο συμπέρασμα ότι ο Χριστιανισμός ανύψωσε τη γυναίκα “σε σημείο αξιολήλυτο, εξισώνοντάς την με τον άνδρα σε τιμή και δικαιώματα”.

⁴⁸ Χρυσόστομος, σ. 23.

⁴⁹ Στο ίδιο, σ. 63.

⁵⁰ Σαρρής, σ. 229.

είναι “άνισοι” και, τρίτο, γιατί η γυναίκα πλάσθηκε για τον άνδρα και όχι ο άνδρας για τη γυναίκα.⁵¹ Τέλος, τέταρτο, γιατί η γυναίκα είναι αδύναμη και έχει ανάγκη προστάτη, αποτελεί δηλαδή “πελάτιδα” για τον άνδρα.⁵²

Το ότι η γυναίκα πρέπει (οφείλει) να είναι υποταγμένη στον άνδρα δεν σημαίνει ή συμπεριλαμβάνει και την αλόγιστη μεταχείρισή της ή ένα τυραννικό δεσποτισμό από μέρους του άνδρα. Μία πεφωτισμένη απόλυτη δεσποτία αρκεί. Η γυναίκα πρέπει να φοβάται τον άνδρα της,⁵³ δηλαδή να μην αντιλέγει, να μην επαναστατεί και να μη διεκδικεί τα πρωτεία του.⁵⁴ Πάντως, η γυναίκα έχει κάποια μέσα για να διαχειριστεί την υποταγή της. Έχει την αγάπη του συζύγου της – που εξουδετερώνει το φόβο.⁵⁵ Έχει και την ηδονή: ο σύζυγος την υποτάσσει αλλά και αυτή – σύμφωνα με το Βασίλειο Αγκύρας⁵⁶ – τον τιθασειεί παρέχοντάς του ηδονή. Τέλος, και ο άνδρας “οφείλει υπακοή στις παρακλήσεις της γυναίκας του”.⁵⁷

Στην πατερική σεξολογία, ο άνδρας–αρσενικό είναι ο κυρίαρχος–ενεργητικός (ο εντολέας) ενώ η γυναίκα–θηλυκό είναι η κυριαρχούμενη–παθητική (η εντολοδόχος). Φύσει/θεία θελήσει, η γυναίκα είναι υποτακτική.⁵⁸ Η γυναίκα είναι άνθρωπος μεν, αλλά άνθρωπος κάτω από προϋποθέσεις, υποταγμένος άνθρωπος, δηλαδή μόλις–άνθρωπος. Όπως θα φανεί στα επόμενα Μέρη της μελέτης, η αντίληψη αυτή κυριαρχεί και σήμερα αν και διαφοροποιημένη, εξευγενισμένη.⁵⁹

Μέσα στο πλαίσιο της υποταγής της γυναίκας στον άνδρα, λαβαίνει χώρα ένας αυστηρός καταμερισμός ρόλων ανάμεσα στα φύλα. Στον άνδρα αντιστοιχεί κάθε δυνατός και έγκριτος από το Ορθόδοξο α. α. ρόλος, ενώ στη γυναίκα αντιστοιχεί ένα αυστηρά περιορισμένο πεδίο. Μάλιστα, ο μητροπολίτης Χ. Παρασκευαΐδης προειδοποιεί ότι κάθε κατάργηση αυτού του αυστηρού καταμερισμού ρόλων θα οδηγήσει στην “ανδροποίηση της γυναίκας”.⁶⁰ Στο βαθμό που δεν παρακάμπτουν το ζήτημα, όπως το παρακάμπτει ο Γ. Πατρώνος, είναι χαρακτηριστική η *ομοφωνία*

⁵¹ Σ. Ζωδιάτης, *Τί Δίδαξε ο Χριστός για το Διαζύγιο*, Αθήνα Λόγος, σ. 29.

⁵² Σαρρής, σ. 222.

⁵³ Και τους άνδρες γενικά Σαρρής, σ. 220.

⁵⁴ Κόμπος, σ. 23.

⁵⁵ Μητρ. Χ. Παρασκευαΐδης, *Φεμινισμός και Εκκλησία*, Αθήνα Εκδ. Αποστολικής Διακονίας, 1986, σ. 12.

⁵⁶ Σαρρής, σ. 214.

⁵⁷ Γ. Β. Μαυρομάτης, *“Το Μυστήριο της Αγάπης” (Ο Γάμος)*, Κατερίνη: Τέρτιος, 1988, σ. 162.

⁵⁸ Κόμπος, σ. 10.

⁵⁹ Ένα από τα συμπεράσματα του Καβάκα (*Μπορεί να Υπάρξει Ευτυχισμένος Γάμος*, σ. 77) είναι ενδεικτικό του βαθμού και του τρόπου διαφοροποίησης των συγχρόνων σε σχέση με τους κλασικούς της Ορθοδοξίας: “Η θέση λοιπόν της γυναίκας είναι θέση υποταγής στον άνδρα της. Υποταγής όμως όχι αναγκαστικής, αλλά εκούσιας. Υποταγή όχι με βαριά καρδιά αλλά με προθυμία. Υποταγή από αγάπη στον άνδρα της. Υποταγή με ευχαρίστηση.” Και συνεχίζει με το ακόλουθο ενισχυτικό της θέσης του, ταυτίζοντας τον άνδρα με το Θεό: “Χαίρω ώ Θεέ να εκτελώ το θέλημά σου” λέει ο Δαβίδ σ’ έναν ψαλμό του (Ψαλμ μ’ 8).”

⁶⁰ Παρασκευαΐδης, σ. 19.

από μέρους των Ορθόδοξων θεωρητικών πάνω στο ποιο είναι το πεδίο ορισμού της γυναίκας: Νοικοκυρά και Μητέρα. Η γυναίκα πλάσθηκε από το Θεό γι' αυτό το διπλό ρόλο.⁶¹ Μόνον ως Νοικοκυρά και Μητέρα μπορεί να ειπωθεί στην προσφορά της ως ίση με τον άνδρα.⁶² Η υψίστη τιμή της γυναίκας στο Ορθόδοξο α. α. είναι η τιμή της ως μητέρας.⁶³ Ο δε Π. Συναδός ενημερώνει πάνω στο ποια είναι η ιδεώδης μάνα σύμφωνα με το Ορθόδοξο α. α.: Η μάνα “δεν ενδιαφερόταν για την κοινωνική ζωή... Δεν ενδιαφερόταν και για τα πολιτικά η μάνα’ πίστευε πως η πολιτική και η επιστήμη είναι μόνο για τους άνδρες, και ότι οι τίμιες γυναίκες” (δηλαδή οι γυναίκες που τιμώνται θετικά στο Ορθόδοξο α. α.) “είναι πλασμένες μόνο για το σπιτικό. Δεν ήξερε και δε θέλησε ποτέ να μάθει τι είναι ο καπιταλισμός, τι η σοσιαλδημοκρατία και τι είναι ο κομμουνισμός... Ήταν αληθινή μάνα.”⁶⁴

Στα πλαίσια του Ορθόδοξου α. α., η γυναίκα δικαιούται και άλλων ρόλων εκτός από μητέρα και νοικοκυρά. Όμως οι ρόλοι αυτοί είναι αυστηρά δορυφορικοί του ζεύγους νοικοκυρά-μητέρα μπορεί να παρακολουθήσει μία διάλεξη ή μία συναυλία, να γίνει μέλος ενός εποικοδομητικού χριστιανικού κύκλου κλπ.⁶⁵ Αλλά και αν αναγκαστεί να εργαστεί, ο “εμπνευστής του χριστιανικού φεμινισμού” π. Σεραφείμ Παπακώστας της προτείνει τρεις και μόνο τομείς: νοσηλεία, πρόνοια και εκπαίδευση.⁶⁶ Αυτά είναι τα πεδία δράσης των “ορθοφρονουσών Ελληνίδων νοικοκυρών” σε αντίθεση με τις “έξαλλες φεμινίστριες”, τις “επιλήσμονες των ελληνοχριστιανικών παραδόσεων”.⁶⁷ Όπως αναφέρει ο Μαυρομάτης,⁶⁸ η χωρίς Χριστό γυναίκα του σύγχρονου φεμινισμού, “γεμάτη από “κόμπλεξ” ζητά να εξισωθεί σε όλα με τον άνδρα και αρνείται και αυτή ακόμα τη γυναικεία φύση της”.

Μια συχνή μομφή που δέχεται η Ορθόδοξη (και όχι μόνον) θεωρία και πρακτική της ταύτισης γυναίκας και νοικοκυράς είναι ότι η ενασχόληση με το νοικοκυριό αποτελεί μορφή εργασίας χωρίς αμοιβή.⁶⁹ Η μομφή αυτή είναι και λαθεμένη και ασήμαντη – ίσως επειδή είναι άμεση και εύκολη στο σχηματισμό και τη διατύπωσή της. Κατά πρώτο λόγο, είναι λαθεμένη γιατί η γυναίκα-

⁶¹ Δες Α. Καβάκα, *Συζυγικά Προβλήματα και Λύσεις*, Αθήνα Εκδόσεις “Η Λυχνία”, 1991, κεφ. 12 και 13.

⁶² Μητρ. Θεόφιλος, “Οι Γυναίκες – Τα Οχυρά των Ανδρών”, *Εκκλησιαστική Αλήθεια*, Ιούλιος 1990, αρ. τ. 313, σ. Π. Δες και Χριστοδουλιά, σσ. 91 και 94.

⁶³ Παρασκευαΐδης, σ. 15.

⁶⁴ “Η Μάνα”, *Εκκλησιαστική Αλήθεια*, Ιούνιος 1991, αρ. τ. 329, σ. 3.

⁶⁵ Π. Χριστοδουλιάς, *Η Οικογένεια Ένας Θεσμός σε Κίνδυνο*, Αθήνα Ζωή, 1985, σ. 140. Άλλωστε, όπως αναφέρει ο αρχιμανδρίτης Κ. Παπαδάκης, “οι κοινωνιολόγοι αποδεικνύουν, ότι τελεσφορούν κάπως για τη θεραπεία των παθών οι διάφοροι δεσμοί με μία κοινωνική ομάδα, με ένα δηλαδή πνευματικό ή φιλανθρωπικό σωματείο, με ένα πολιτιστικό όμιλο κλπ. κλπ.” (“Πάθος και Ελευθερία”, *Εκκλησιαστική Αλήθεια*, Ιούλιος 1993, σ. 14.

⁶⁶ “Στην Πνευματική Πρωτοπορία”, *Ζωή*, Νοέμβριος 1992, αρ. φ. 3692

⁶⁷ Χριστοδουλιάς, σ. 129.

⁶⁸ Μαυρομάτης, σ. 35.

⁶⁹ Δες, για παράδειγμα, το επιχειρήμα της Wally Seccombe στο “The Housewife and her Labour in Capitalism”, *New Left Review*, 1974, αρ. τ. 83.

νοικοκυρά αμοιβεται αλλά ως νοικοκυρά, δηλαδή δεν αμοιβεται χρηματικά. Η γυναίκα-νοικοκυρά αμοιβεται με τον τρόπο - και στο βαθμό - που είναι αναγκαίος για να αναπαράγεται *ως νοικοκυρά*. Για ποιο λόγο να αμοιφθεί διαφορετικά στο βαθμό που παραμένει νοικοκυρά; Βέβαια, η εργασία της γυναίκας στο σπίτι συμβάλλει στη μείωση του πραγματικού μεροκάματου στον καπιταλισμό,⁷⁰ αλλά το γεγονός αυτό (συν-)καθορίζει και πλαισιώνει τη σχέση άνδρα-γυναίκας, δεν αποτελεί συστατικό της στοιχείο. Κατά δεύτερο λόγο, το ουσιαστικό στη γυναίκα ως νοικοκυρά - όπως την ορίζει το Ορθόδοξο α. σ. - δεν είναι το αν αμοιβεται χρηματικά. Ο άνδρας-κύριος μπορεί - αφού αφαιρεί κόστος διαμονής, διατροφής, χρήσης οικιακών εγκαταστάσεων κλπ. - να παρέχει στη γυναίκα-νοικοκυρά την όποια διαφορά υπάρχει (αν υπάρχει) από το βασικό μεροκάματο μιας ειδικευμένης αλλά χαμηλής εντατικοποίησης εργαζόμενης σε χρήμα. Το ουσιαστικό είναι ότι το Ορθόδοξο α. σ. δεν αποδέχεται μόνο την ταύτιση γυναίκας και νοικοκυράς αλλά επιδιώκει να την επιβάλλει σαν μοναδική ενασχόληση, τείνοντας στον αποκλεισμό κάθε άλλου πεδίου δράσης ενώ, ταυτόχρονα, υποβαθμίζει τη γυναίκα σε "βοηθητικό εγώ" χωρίς ίδια (προσωπική) θέληση και βούληση. Το Ορθόδοξο α. σ. απαιτεί και αξιώνει την πλήρη υποταγή της γυναίκας στον άνδρα κυριολεκτικά εξ ορισμού.⁷¹

(γ. ...και Αξιολόγηση της Σεξουαλικότητας)

Κυρίαρχη θέση στις σχέσεις άνδρα-γυναίκας καταλαμβάνουν οι γαμικές σχέσεις, οι σχέσεις που ρυθμίζουν τη σεξουαλικότητα στην ευρύτητά της, σ' όλες της τις μορφές. Στους θεωρητικούς του Ορθόδοξου α. σ. επικρατεί χαρακτηριστική ομοφωνία σ' ό,τι αφορά τον τρόπο οργάνωσης της σεξουαλικότητας. Όπως αναφέρει ο Χρ. Γιανναράς, "ο γάμος και η κατά Χριστόν παρθενία είναι δύο δρόμοι παράλληλοι για την αποκατάσταση της ερωτικής επιθυμίας".⁷² Ο κάθε άνθρωπος καλείται να επιλέξει ανάμεσα στους δύο δρόμους: τον έγγαμο και τον άγαμο και Παρθενικό.⁷³ Ομόλογες (αν και όχι ανάλογες) θέσεις παρουσιάζονται από όλους τους σύγχρονους θεωρητικούς που ασχολούνται με το θέμα,⁷⁴ αλλά και, βεβαίως, από το Νικόδημο τον Αγιορείτη και τον Ιωάννη το Χρυσόστομο.⁷⁵ Κάθε άλλος τρόπος οργάνωσης της σεξουαλικότητας αποκλείεται και τιμωρείται.

Ορισμένα παραδείγματα είναι ενδεικτικά του τρόπου αντιμετώπισης κάθε άλλου τρόπου οργάνωσης, κάθε άλλης μορφής που είναι ιστορικά δυνατό να πάρει η σεξουαλικότητα, κάθε άλλης

⁷⁰ I. Βαλλερστάιν, "Οι δομές των νοικοκυριών και η διάπλαση της εργατικής δύναμης στην καπιταλιστική κοσμοοικονομία" (στο Ετιέν Μπαλιμπάρ - Ιμμάνουελ Βαλλερστάιν, σσ. 162-171).

⁷¹ Το Ορθόδοξο α. σ. είναι ένα πατριαρχικό αξιακό σύστημα. Στη γλώσσα των Horkheimer και Adorno, σ' ένα τέτοιο αξιακό σύστημα "πόρνη" και "σύζυγος" είναι τα συμπληρώματα της αυτο-αλλοτρίωσης του θηλυκού", (*Dialectic of Enlightenment*, σσ. 73-74).

⁷² Γιανναράς, σ. 87.

⁷³ Αρχιμ. Χ. Δ. Βασιλόπουλος, *Ο Γάμος. Πώς θα Επιτύχη*, Αθήνα Ορθόδοξος Τύπος, 1989, σ. 82.

⁷⁴ Δες, για παράδειγμα, τους Γ. Πατρώνο (*Γάμος και Αγαμία*, Αθήνα, 1985, σσ. 52-54) και Θεοδωρόπουλο (σσ. 24 και 26).

⁷⁵ *Χρηστοθήθεια*, σ. 334 και Χρυσόστομος, σ. 42E.

μορφής έκφρασής της επικρατεί ο αποκλεισμός με μέσο την τιμωρία. Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος υποστηρίζει πως είναι καλύτερο να πεθαίνουν οι (παθητικοί) ομοφυλόφιλοι.⁷⁶ Ο Μέγας Βασίλειος απαγορεύει τη Θεία Κοινωνία για δεκαπέντε χρόνια σε όσους έχουν υποπέσει σ' αυτό το αμάρτημα, ο δε Άγιος Ιωάννης ο Νηστευτής μειώνει την ποινή σε τρία χρόνια, υπό τον όρο ότι ο αμαρτωλός κλαίει για την αμαρτία του, νηστεύει και κάνει διακόσιες μετάνοιες καθημερινά αυτά τα τρία χρόνια.⁷⁷ Κολάσιμη όμως πράξη αποτελεί και ο αυνανισμός. Επιτιμάται με σαράντα ημερών αποχή από τη Θεία Κοινωνία, νηστεία και εκατό μετάνοιες κάθε μέρα.⁷⁸ Τέλος, η κοσμική αγαμία - η μη-παρθενική αγαμία, οι εξωγαμιαίες σεξουαλικές σχέσεις - αντιμετωπίζεται με δέσμες επιτίμων. Η μοναδα της, η πορνική πράξη, τιμωρείται κατ' ελάχιστο με εννέα χρόνια αποχής από τη Θεία κοινωνία ή δύο χρόνια αποχή, νηστεία και διακόσιες πενήντα μετάνοιες την ημέρα.⁷⁹

Οι δύο εναλλακτικές διαχείρισης και ελέγχου της σεξουαλικότητας μέσα στο ανθρώπινο σώμα - η αγαμία-παρθενία και ο γάμος - είναι μεν έγκριτες (ομότιμες) αλλά δεν είναι και ισότιμες. Το σύνολο των θεωρητικών του Ορθόδοξου α. σ. δεν αφήνει περιθώρια παρεξήγησης: τάσσεται σαφώς υπέρ της αγαμίας-παρθενίας. Η παρθενία θεωρείται "καλή" ενώ ο γάμος θεωρείται "φυσικός", η παρθενία "αγία" ενώ ο γάμος "ουκ ακάθαρτος".⁸⁰ Ο γάμος πρέπει να γίνεται αποδεκτός (ανεκτός) ενώ η παρθενία να επαινείται.⁸¹ Κατά συνέπεια, η παρθενία αποτελεί επιλογή για τους ελάχιστους εκλεκτούς, για τους επιγίους αγγέλους.⁸² Το άτομο καλείται να επιλέξει ανάμεσα στην αγαμία-παρθενία και το γάμο. Το δε κριτήριο επιλογής του τρόπου ελέγχου της σεξουαλικότητας από το ίδιο το άτομο (αμέσως) είναι το "αν παντρευτώ, ή αν μείνω ανύπαντρος, θα μπορέσω να δοξάσω καλύτερα το Θεό,"⁸³ Αυτός του οποίου το σεξουαλικό ένστικτο είναι ενοχλητικά δυνατό καλύτερα να επιλέξει το γάμο και αυτός του οποίου το σεξουαλικό ένστικτο είναι αδύνατο καλύτερα να επιλέξει την αγαμία-παρθενία.⁸⁴ Ο Γρηγόριος ο Θεολόγος τονίζει ότι η αγαμία-παρθενία είναι υπέρτερη, αλλά ο γάμος συμφέρει δύο κατηγορίες ανθρώπων (ακριβέστερα, ανδρών): όσους είναι

⁷⁶ Αδόκιμα μεν ακριβέστερα δε, να πεθαίνονται, δηλαδή να - αμέσως ή εμμέσως - εκτελούνται.

⁷⁷ Κ. Γ. Παπαδημητράκοπουλος, *Ομοφυλοφιλία*, Αθήνα Φωτοδότες, 1992, σ. 11. Στην *Κλειδα των Ιερών Κανόνων της Ανατολικής Ορθόδοξου Εκκλησίας*, σσ. 20 και 374, αναφέρεται ότι "παις φθαρείς υπό ανδρός ει και ουκ ευθύνεται δια την αμαρτίαν ου χειροτονεΐται, εάν όμως το σπέρμα εις τους μηρούς έρρευσεν, μετ' επιτίμιον χειροτονεΐται".

⁷⁸ *Κλειδα* σ. 92.

⁷⁹ Στο ίδιο, σσ. 193 και 199.

⁸⁰ Πατρώνος, *Γάμος και Αγαμία*, σσ. 74 και 225.

⁸¹ Στο ίδιο, σ. 200. Ακόμα και ο τύπος ένστασης του Πατρώνου απέναντι στο σύγχρονο κυρίαρχο αγιορειτισμό είναι ενδεικτικός και χαρακτηριστικός των αξιών που επικρατούν στο Ορθόδοξο α. σ. Τονίζει ότι ο γάμος πρέπει να γίνει αποδεκτός "ως μορφή ζωής έστω και για μια μερίδα ανθρώπων" (σ. 54).

⁸² Μητροπολίτης Καλλίνικος, "Το Ξεκίνημα της Οικογένειας", *Πειραιϊκή Εκκλησία*, Φεβρουάριος 1991, αρ. φ. ΠΟ, σ. 24.

⁸³ Ζωδιάτης, σ. 247.

⁸⁴ Στο ίδιο, σ. 230.

“ασυγκράτητοι” και όσους βρίσκονται σε “μέτρια πνευματική κατάσταση”.⁸⁵ Σε σύγκριση με το γάμο, η παρθενία-αγαμία αποτελεί το “σφόδρα υπερέχον”. Όμως ο γάμος αποτελεί το “ασφαλές και το βοηθούν” γι’ αυτόν που επιζητεί την είσοδό του στο βασίλειο του Θεού, αφού η σεξουαλική πράξη αποτελεί μεν φθορά αλλά – μέσα στα πλαίσια του γάμου – δεν αποτελεί και αμαρτία.⁸⁶

Σύμφωνα με το Ορθόδοξο α. σ., η μεν αγαμία-παρθενία αποτελεί την τελειότερη πνευματική αγωγή, την προϋπόθεση για κάθε αφιέρωση σε υψηλούς σκοπούς, οι δε άγαμοι-παρθένοι είναι “ευλογημένοι ευνούχοι”.⁸⁷ Η παρθενία αποτελεί μεταστροφή του σαρκικού έρωτα σε έρωτα προς το Θεό⁸⁸ ή, εκφρασμένο διαφορετικά, εξιδανίκευση-εξαύλωση του σεξουαλικού.⁸⁹ Παρθενία είναι η “απόφαση για συνεχή παραίτηση από τη γενετήσια ζωή”, ο (θεο-)λογικός έλεγχος του ενστίκτου.⁹⁰ Πρότυπο για την οργάνωση της παρθενίας-αγαμίας – αλλά και της έγγαμης ζωής⁹¹ – είναι ο μοναχισμός, δηλαδή η μελέτη του θανάτου από άτομα “απελευθερωμένα” από τους “τραγικούς βιολογικούς νόμους”,⁹² άτομα για τα οποία η ζωή έχει τελειώσει και οδεύουν προς την απάθεια (που ορίζεται ως “θάνατος της ψυχής και θάνατος του νου πριν από το θάνατο του σώματος”), άτομα σε πτωματική κατάσταση.⁹³

Η άλλη, σαφώς υποδεέστερη, εναλλακτική για τον πιστό είναι ο γάμος. Ο θρησκευτικός γάμος διαφέρει από τον πολιτικό κατά το ότι δεν αποτελεί ατομική σύμβαση και συναλλαγή (και, κατά συνέπεια, πορνεία ή/και μοιχεία) αλλά Μυστήριο μέσω του οποίου μεταδίδεται η Θεία Χάρις. Γι’ αυτό και η ελεύθερη συγκατάθεση των ενδιαφερομένων δεν αρκεί – η ιερολογία είναι απολύτως αναγκαία.⁹⁴ Στα κριτήρια επιλογής συζύγου επικρατεί ομοφωνία ανάμεσα στους θεωρητικούς του Ορθόδοξου αξιακού συστήματος. Τα μεν φυσικά και υλικά κοινωνικά-οικονομικά χαρακτηριστικά της συζύγου (αφού ο άνδρας επιλέγει ενεργά) πρέπει απλά και μόνο να λαμβάνονται υπόψη. Άλλωστε,

⁸⁵ Χατζόπουλος, σ. 11.

⁸⁶ Πατρώνος, *Γάμος και Αγαμία*, σσ. 85 και 168.

⁸⁷ Χατζόπουλος, σσ. 190, 199 και 201.

⁸⁸ Ιωάννης ο Σιναΐτης, σ. 128.

⁸⁹ Γιανναράς, σ. 92.

⁹⁰ Θέση του Θωμά του Ακινάτη με την οποία συμφωνεί και ο Γιανναράς (ό. π., σ. 95). Βέβαια, η παρθενία δεν αφορά τον έλεγχο αλλά τον αποκλεισμό, τη συνεχή ακύρωση της σεξουαλικότητας. Και ο *αποκλεισμός* μιας ιδιότητας, μιας μορφής που μπορεί να πάρει το ανθρώπινο σώμα (και μάλιστα σε συνδυασμό με την έγκριση άλλων μορφών που μπορεί να πάρει το ανθρώπινο σώμα, όπως οι μορφές της εργατικότητας και της υποτακτικότητας) δεν είναι εντάξιμος στην κατηγορία του *λογικού* ελέγχου. Ένα αξιακό σύστημα “με κέντρο όχι τα ανθρώπινα πρόσωπα αλλά τον ερχόμενο Κύριο” (Γιανναράς, σ. 92) δεν είναι (λογικά) δυνατό να έχει εμπιστοσύνη στο (λογικό) άνθρωπο. Σ’ αυτό το σύστημα ελέγχεται μόνον ό,τι δεν είναι ιστορικά-πρακτικά δυνατό να αποκλειστεί.

⁹¹ Πατρώνος, *Γάμος και Αγαμία*, σ. 114.

⁹² Πατρώνος, *Ο Γάμος στη Θεολογία και τη Ζωή*, σσ. 64 και 53.

⁹³ Σαρρής, σσ. 189 και 203.

⁹⁴ Λέκκος, σσ. 6 και 22.

τα μεν πρώτα σταδιακά φθίνουν τα δε δεύτερα είναι πρόσκαιρα. Κάθε έμφαση σ' αυτά είναι μάταιη (δηλαδή δεν συμβάλλει στη σωτηρία) και, συνεπώς, αμαρτωλή. Αλλά και κάθε έμφαση στη σεξουαλική τεχνική είναι αμαρτωλή, αφού η άσκηση κάθε σεξουαλικής τεχνικής πέρα από την απλή σεξουαλική παρουσία,⁹⁵ οποιαδήποτε συμβολή στην αύξηση της σεξουαλικής απόλαυσης (είτε ως άρση ενοχών ή αναστολών είτε ως σκόπιμη πρακτική) είναι αμαρτωλή. Οπότε, κριτήρια επιλογής συζύγου είναι τα ηθικά-πνευματικά χαρακτηριστικά και συγκεκριμένα το ήθος, η μόρφωση, η καλοσύνη, η πραότητα, η πίστη και η ευσέβεια.⁹⁶ Αυτά τα κριτήρια επιλογής ανταποκρίνονται και στους σκοπούς του γάμου.

Σύμφωνα με τους θεωρητικούς του Ορθόδοξου α. σ., δευτερεύοντες σκοποί του γάμου είναι η τεκνογονία, η αλληλοβοήθεια και η νόμιμη συζυγία.⁹⁷ Από την άλλη πλευρά, κύριος σκοπός του γάμου δεν είναι η χαρά ή/και η απόλαυση. Ο γάμος αποτελεί μια στενή και τεθλιμμένη οδό.⁹⁸ Κάθε τάση ταύτισης του γάμου με την ευτυχία πρέπει να απορρίπτεται και στη θέση της να γίνεται αποδεκτός ο "Σταυρός", το μαρτυρικό στοιχείο.⁹⁹ Κύριος σκοπός του γάμου είναι η ηθική τελείωση, η θέωση, δηλαδή η ταύτιση τρόπου ζωής και Ορθόδοξου α. σ. Ο γάμος αποτελεί ένα πλαίσιο ευφροσύνης και εγκράτειας για να πραγματοποιηθεί ο σκοπός αυτός,¹⁰⁰ είναι ένας χώρος (Ορθόδοξης) αγάπης. Η σεξουαλική (γενετήσια) επαφή επιτρέπεται μέσα στο γάμο, αλλά κάτω από μια σειρά προϋποθέσεων. Καταρχήν, συστατικό στοιχείο της συζυγικής τελειότητας δεν αποτελεί η σεξουαλική επαφή και απόλαυση αλλά η σεξουαλική αποχή και εγκράτεια.¹⁰¹ Μόνον όταν ο σύζυγος φτάσει στα όρια της αντοχής του, όταν είναι πλέον "ασθενής" σύμφωνα με τον Παύλο,¹⁰² θεωρείται έγκριτη η σεξουαλική επαφή.¹⁰³ Η σεξουαλική επαφή έχει ως κύριο σκοπό της την αναίρεση της ακολασίας και της ασέλγειας, τη "σβέση της πύρωσης", την απαλλαγή του ανθρώπου από τη σεξουαλική τυραννία, την αποφυγή του πειρασμού εκ μέρους του Σατανά.¹⁰⁴ Ακόμα και μέσα στα πλαίσια του γάμου, η

⁹⁵ Απλή σεξουαλική παρουσία η μόλις-σεξουαλική τεχνική, η μόλις-ενεργή σεξουαλικότητα, η σεξουαλικότητα μια στιγμή μετά την ασεξουαλικότητα.

⁹⁶ Λέκκος, σσ. 9-10.

⁹⁷ Στο ίδιο, σ. 8, Φάρος-Κοφινάς, *Γονείς και Παιδιά*, σ. 26, Μαυρομάτης, σ. 16, και αλλού. Στους σκοπούς αυτούς, ο Πατρώνος προσθέτει και την αύξηση των μελών της Εκκλησίας (*Γάμος*, σ. 105).

⁹⁸ Λέκκος, σ. 11.

⁹⁹ πρωτ. Μ. Καρδαμάκης, *Αγάπη και Γάμος*, Αθήνα Ακρίτας, 1991, σ. 81.

¹⁰⁰ Ουσιαστικά, όπως ήδη αναφέρθηκε, μόνον η αγαμία-παρθενία καθιστά δυνατή, επιτρέπει - αποτελεί προϋπόθεση για - τη θέωση. Ως "ουκ ακάθαρτος", ως "ασφαλές" και "βοηθούν" πλαίσιο αλλά και φθορά συγχρόνως, ο γάμος ελαχιστοποιεί μεν τον υλικό πειρασμό αλλά δεν επιτρέπει και την *ολοκληρωτική* πνευματική ανάταση, τη θέωση-πνευματική κατάσταση.

¹⁰¹ Πατρώνος, *Γάμος και Αγαμία*, σ. 115.

¹⁰² Κατ' αυτό τον τρόπο, ο Παύλος δεν συσχετίζει και μόνον αλλά ταυτίζει σεξουαλική ανάγκη και ασθένεια - κυριολεκτικά (έλλειψη σθένους) και μεταφορικά (αρρώστεια).

¹⁰³ Στο ίδιο, σσ. 243 και 240.

¹⁰⁴ Φάρος-Κοφινάς, *Γονείς και Παιδιά*, σ. 32 και Πατρώνος, *Γάμος*, σσ. 110-111.

σεξουαλική επαφή δεν είναι μέσον απόλαυσης' η σεξουαλική απόλαυση, η σεξουαλικότητα με τη μορφή της απόλαυσης, αποτελεί αμαρτία. Ακόμα και μέσα στο γάμο, η σεξουαλική επαφή ορίζεται και εγκρίνεται στο ελάχιστό της, ορίζεται και εγκρίνεται ως μέσο *εκτόνωσης* και μόνο. Σ' αυτό το σημείο, ο "ρεαλιστής" Πατρώνος και ο "γνήσιος" Νικόδημος συμπίπτουν.¹⁰⁵ Η σεξουαλική επαφή πρέπει να είναι οριακή και γρήγορη, να είναι η (ποσοτικά, ποιοτικά, χρονικά, τεχνικά, συναισθηματικά ή ό,τι άλλο) ελάχιστη δυνατή. Πρέπει επίσης να ακολουθείται από (καθαρτήρια) ευχαριστία στο Θεό.¹⁰⁶ Με άλλα λόγια, η σεξουαλική επαφή πρέπει να είναι αποσεξουαλικοποιημένη ή, ακριβέστερα, μόλις σεξουαλική. Πρέπει να είναι επαφή χωρίς ηδονή. *Η ηδονή* η σεξουαλική απόλαυση, *αποτελεί το μέτρο της αμαρτίας στο Ορθόδοξο αξιακό σύστημα*. Και επειδή, έστω και ως στιγμιαία εκτόνωση, η σεξουαλική επαφή δε μπορεί παρά να παρέξει κάποια ελάχιστα ηδονής στο άτομο, η καθαρτήρια προσευχή είναι αναγκαία για να το απαλλάξει από την ηδονή-αμαρτία. Ό,τι έχει διαφύγει από τις αναστολές που έχουν σχηματισθεί και ισχύουν πριν από τη σεξουαλική επαφή – καθώς επίσης ισχύουν και ενισχύονται κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής επαφής – σημαίνεται και φορτίζεται αρνητικά αμέσως μετά, με μια πράξη ενισχυτική των αναστολών. Την επόμενη φορά, οι αναστολές αυτές θα είναι ισχυρότερες.

Είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον ότι η άποψη για τη σεξουαλική επαφή και απόλαυση που μόλις αναφέρθηκε αποτελεί άποψη των "ρεαλιστών" θεωρητικών του Ορθόδοξου α. σ. Οι "ρεαλιστές" επισημαίνουν τους κινδύνους "απωλείας του ποιμνίου" – και ιδιαίτερα των νέων – από τις ακρότητες των "γνήσιων". Οι επικρατούντες "γνήσιοι" απορρίπτουν ακόμα και την εκτονωτική διάσταση της σεξουαλικής επαφής. Όπως αναφέρει ο αρχιμανδρίτης Ιερόθεος Βλάχος, "τελικά παραμένει αστήρικτη και αφύσικη η διάσπαση μεταξύ ηδονής και δημιουργίας".¹⁰⁷ Η θέση αυτή εισάγει την ηδονή για να την ταυτίσει αμέσως με την τεκνογονία, δηλαδή να την ελαχιστοποιήσει πολύ κάτω από τα εκτονωτικά όρια των "ρεαλιστών".¹⁰⁸ Είναι αμφίβολο αν οι προτάσεις οργάνωσης της σεξουαλικότητας από μέρος του Ορθόδοξου α. σ. – τόσο η "γνήσια" όσο και η "ρεαλιστική" – θα αποδειχθούν βιώσιμες στην Ελλάδα του κοντινού μέλλοντος. Όπως θα φανεί στα επόμενα Μέρη της μελέτης, ήδη υποχωρούν απέναντι στο πανίσχυρο αγοραίο α. σ. που χειραφτεί από (απαλλοτριώνει και συσσωρεύει, απο- και επανασυνθέτει) κάθε αξία που συναντά. Ήδη, απέναντι στο αγοραίο α. σ., το Ορθόδοξο αποσύρεται από τις σχέσεις στους χαρακτήρες, την τελευταία γραμμή άμυνας, σημασίας και ισχύος.

Συνοψίζοντας, στο Ορθόδοξο αξιακό σύστημα *κάθε* είδους σεξουαλική επαφή και απόλαυση αποτελεί πορνεία με την ευρεία έννοια. Όμως, πορνεία (παροχή σεξουαλικών υπηρεσιών

¹⁰⁵ Νικόδημος, *Χρηστοθήθεια*, σ. 42.

¹⁰⁶ Πατρώνος, *Γάμος*, σσ. 142-143.

¹⁰⁷ "Δημογραφικό Πρόβλημα και Εκκλησία", *Εκκλησιαστική Αλήθεια*, Σεπτέμβριος 1992, σ. 13. Ανάλογη θέση πάνω στο ζήτημα παίρνει και ο Κ. Γ. Παπαδημητράκοπουλος (*Ναι στη Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση των Νέων*, Αθήνα Φωτοδότες, 1991, σσ. 12 και 79), με τη διαφορά ότι αυτός ταυτίζει ηδονή, αναπαραγωγή και γάμο.

¹⁰⁸ Στο μεν επίπεδο του είδους, η διάσπαση ανάμεσα στην ηδονή και την (δυνατότητα) τεκνογονία(ς) – η αντισυλληπτική σχέση – είναι παρα-φυσική (και όχι α-φυσική). Στο δε επίπεδο του ατόμου, δεν πρόκειται για διάσπαση αλλά για *αιώρηση* ενός μέρους του σεξουαλικού δυναμικού.

έναντι χρηματικής ή άλλου είδους αμοιβής), προγαμιαίες σεξουαλικές σχέσεις, εξωγαμιαίες σεξουαλικές σχέσεις, σεξουαλικές απρέπειες μέσα στο γάμο, αυνανισμός και, τέλος, *πρόθεση* για κάτι από αυτά¹⁰⁹ αποτελούν μορφές κολάσιμης πορνείας. Από την άλλη πλευρά, η *κανονική* (η με βάση τους Κανόνες) σεξουαλική επαφή είναι μεν πορνεία, αλλά δεν είναι κολάσιμη πορνεία. Το Ορθόδοξο α. σ. είναι συγκαταβατικό στην ανθρώπινη αδυναμία. Άλλωστε, και ο Παύλος και οι σύγχρονοι "ρεαλιστές" *απαιτούν* τη γενετήσια/κανονική/εκτονωτική σεξουαλική επαφή. Για τους αδυνάτους, είναι ο μόνος τρόπος τιθάσευσης της σεξουαλικότητας.¹¹⁰ Στο σύστημα αυτό, η σεξουαλικότητα, η σεξουαλική απόλαυση-ηδονή είναι κάτι το χοϊκό, υλικό, σωματικό, κατώτερο¹¹¹ είναι κάτι το κακό, αμαρτία. Η μόνη έγκριτη ηδονή είναι η ευλογημένη ηδονή, δηλαδή ο Θεός Έρωτας,¹¹² η ηδονή της άρνησης του σώματος, η ηδονή της άρνησης της ηδονής, ο πόνος, η ζωή σε πτωματική κατάσταση. Ουσιαστικά, το μετεστραμμένο αποδεικνύεται διεστραμμένο, οι μεταστροφείς αποδεικνύονται διαστροφείς.

"Τελικό όραμα του μέλλοντος" στο Ορθόδοξο α. σ. είναι το Άφυλο. Σε μία μελλοντική κοινωνία ισαγγέλων, γάμος και αγαμία/παρθενία, άνδρας και γυναίκα δεν θα έχουν πλέον καμμία σημασία.¹¹² Στο διάστημα που μεσολαβεί όμως - και σε ένα έμφυλο ανθρώπινο είδος - άνδρας και γυναίκα ορίζονται και σημαίνονται διαφορετικά σ' ό,τι αφορά τη σεξουαλική επιθυμία, την επιθυμία για ηδονή. Η γυναίκα θεωρείται "ως εκ φύσεως" εγκρατής. Ενώ για τον άνδρα το πάθος "γίνεται γεγονός δυσβάστακτο", "η γυναίκα εκ φύσεως μπορεί και υπομένει το πάθος" ευκολώτερα.¹¹³ Ιδεώδης γυναίκα στο Ορθόδοξο α. σ. είναι η Παρθένος Μητέρα,¹¹⁴ η γυναίκα που αναπαράγει είδος, κάθετα ιεραρχημένη κοινωνία και Εκκλησία με μηδενική ευχαρίστηση, με μηδενική ηδονή, η ανήδονη γυναίκα. Το Ορθόδοξο α. σ. καθαγιάζει την παρθενία και τη μητρότητα και μόνο. Γι' αυτό και οι τεχνικές ελέγχου της σεξουαλικής επιθυμίας που έχουν επεξεργασθεί και συστήνουν οι θεωρητικοί του συστήματος και οι οποίες αμέσως ακολουθούν, αφορούν κατά κύριο λόγο τον άνδρα.

Στο Ορθόδοξο αξιακό σύστημα, επιθυμία, ηδονή και απόλαυση αποτελούν συστατικά στοιχεία ενός συγκεκριμένου τρόπου επαφής και επικοινωνίας με τον κόσμο. Στο πατερικό επιχείρημα κόσμος είναι το σύνολο των παθών.¹¹⁵ Η ηδονή, σύμφωνα με το Χρυσόστομο,

¹⁰⁹ Νικόδημος, *Χρηστοθήθεια*, σ. 43.

¹¹⁰ Πατρώνος, *Γάμος και Αγαμία*, σ. 174.

¹¹¹ Φάρος-Κοφινάς, *Γονείς και Παιδιά*, σ. 22.

¹¹² Πατρώνος, *Γάμος*, σσ. 55 και 139.

¹¹³ Πατρώνος, *Γάμος και Αγαμία*, σ. 206. Πάνω σ' αυτή τη βάση, δεν είναι μόνο χαρακτηριστική αλλά και κατανοήσιμη η κατάπληξη που εκφράζει ο συντάκτης του ακόλουθου σχολίου: "Το να θεωρούν τις προγαμιαίες σχέσεις "φυσικές", "απαραίτητες", "κατάκτηση της εποχής μας", ανεύθυνοι άνδρες και να γίνονται προπαγανδιστάι και υπέρμαχοι το καταλαβαίνει ο καθένας... Αλλά να έρχονται νέες και να τις υποστηρίζουν, αυτό, όπως και να το κάνουμε, είναι θλιβερό". "Χειραφετημένες Κοπέλλες", *Ζωή*, Σεπτέμβριος 1992, αρ. φ. 3685, σ. 257.

¹¹⁴ Πατρώνος, *Ο Γάμος*, σ. 59.

¹¹⁵ "Ορθόδοξη Ζωή κατά τους Αγίους Πατέρες", *Ορθόδοξος Τύπος*, Δεκέμβριος 1991, αρ. φ. 955, σ. 3. Μάλιστα, ο Ισαάκ ο Σύρος παρομοιάζει τον κόσμο με πόρνη. (Στο ίδιο, Ιανουάριος 1992, αρ. φ. 962, σ. 3.)

χαρακτηρίζει-στιγματίζει το ανθρώπινο είδος λόγω του προπατορικού αμαρτήματος.¹¹⁶ Η ηδονή εισέρχεται στο σώμα δια των αισθήσεων και αποτελεί δήμιο του σώματος και αλυσίδα της ψυχής.¹¹⁷ Σ' ό,τι δε αφορά τα χαρακτηριστικά της ηδονής, της σαρκικής απόλαυσης και της επιθυμίας επικρατεί σαφής ομοφωνία μεταξύ των πατέρων. Η άποψη του Πατριάρχη Καλλίστου είναι ενδεικτική: "Η σαρκική ηδονή αφού, όταν λάβει χώρα, έχει ως αποτέλεσμα την πικρή μεταμέλεια ψεύτικα λέγεται ηδονή. Είναι ξένη στην ψυχή και νόθη, άλογη, αγενής, νωθρή, σκοτεινοχαρής, θορυβώδης, ενοχλητική, πρόσκαιρη και γρήγορα μαραίνεται. (Είναι) αξιοκατάκριτη, άθλια, δύσχρηστη, αιχμάλωτη, γεμάτη καταφρόνηση, βρωμερή, βλακώδης, απρόσωπη, απελπιστική, απερίσκεπτη, προκαλεί μαύρη λυπη στο δράστη της μετά την τέλεσή της."¹¹⁸ Ο Ιωάννης ο Σιναΐτης είναι συντομότερος: παρομοιάζει τη σεξουαλική επαφή με γλιστρημα στο βόθρο.¹¹⁹ Κατά το Νικόδημο τον Αγιορείτη, οι ηδονές είναι φίδια και σκουλήκια, κατά δε τον Κάλλιστο, είναι βδέλλες και βάτραχοι.¹²⁰ Γιατί όμως η ηδονή, η σεξουαλική απόλαυση οργανώνεται στο Ορθόδοξο α. α. με βάση ένα επιχείρημα λογικά μεν ελάχιστο (λεκτικό και μόνο) συναισθηματικά δε στα μέγιστα δυνατά της έντασής του; Η απάντηση των θεωρητικών του συστήματος δεν επιτρέπει παρερμηνείες: (γιατί) όποιος κλίνει προς την ηδονή δεν φοβάται το Θεό και την κόλαση.¹²¹ Γιατί "ο ερωτισμός...στρέφεται κατ' ευθείαν εναντίον του Θεού".¹²² Με άλλα λόγια, η σεξουαλική απόλαυση στρέφεται αμέσως εναντίον του κέντρου του Ορθόδοξου αξιακού συστήματος. Γι' αυτό και "οι πατέρες υποβιβάζουν την ερωτική πράξη, τη γενετήσια συνεύρεση στην έσχατη βαθμίδα της απαξίας".¹²³

Η σεξουαλική απόλαυση, η ηδονή, πρέπει λοιπόν να περιστέλλεται μέχρι και τον εκμηδενισμό της, εάν αυτό είναι δυνατό. Γι' αυτό το σκοπό, οι θεωρητικοί του Ορθόδοξου α. α. έχουν επεξεργασθεί και συστήνουν διάφορες τεχνικές ελέγχου της σεξουαλικής απόλαυσης στην πρώτη της στιγμή/μορφή, τη στιγμή του σχηματισμού της στα όρια της συνείδησης, τη στιγμή της μορφοποίησής της ως σεξουαλικής επιθυμίας. Καταρχήν, πρέπει γενικά να αποφεύγονται οι καθρέφτες, η μουσική, η ευωδία, το νόστιμο φαγητό, οι υλικές απολαύσεις, ο ύπνος, το λουτρό (το σώμα αποτελεί σύμμαχο της ηδονής και, κατά συνέπεια, πρέπει να μένει άπλυτο), τα μαλακά και πολυτελή ενδύματα.¹²⁴ Άλλα όπλα ενάντια στη σεξουαλική επιθυμία είναι η μοναξιά, η προσευχή, η λύπη και το πένθος (που μετατρέπουν τις φιλήδονες τάσεις σε αγνότητα), η υποταγή, ο (αυτο-

¹¹⁶ Μαυρομάτης, σ. 18.

¹¹⁷ *Ορθόδοξος Τύπος*, Φεβρουάριος 1992, αρ. φ. 966, σ. 3. Για ένα πληρέστερο επιχείρημα δες το *Συμβουλευτικόν Εγχειρίδιον* του Αγίου Νικοδήμου του Αγιορείτου.

¹¹⁸ *Φιλοκαλία των Ιερών Νηπτικών*, Αθήνα Αστήρ, 1961, τ. 4, σ. 366.

¹¹⁹ *Κλίμαξ*, σ. 199.

¹²⁰ *Συμβουλευτικό Εγχειρίδιο*, σ. 95 και *Φιλοκαλία των Ιερών Νηπτικών*, σ. 36.

¹²¹ Ιωάννης ο Σιναΐτης, σ. 198.

¹²² "Αγάπη ή Τυραννία;", *Ζωή*, Ιανουάριος 1991, αρ. φ. 3609, σ. 12.

¹²³ Σαρρής, σ. 276.

¹²⁴ Νικόδημος, *Συμβουλευτικόν Εγχειρίδιον*, σσ. 52, 55, 59, 64-65, 70, 79, 81.

ξευτελισμός και η εχθρότητα προς το σώμα,¹²⁵ ο έλεγχος των αισθήσεων και της φαντασίας¹²⁶ και η αποφυγή του αγγίγματος των άλλων αλλά και του εαυτού.¹²⁷

Υπάρχουν όμως και δραστικότερες τεχνικές ελέγχου της σεξουαλικής επιθυμίας. Ο Νικόδημος ο Αγιορείτης συστήνει σ' όποιον κολάζεται από την ηδονή να σκέπτεται τις πληγές του Ιησού, να αποφεύγει τα άσεμνα θεάματα και να βλέπει μόνο τάφους και ιερά. Ο Ιωάννης ο Σιναΐτης συστήνει στον πιστό να σβήνει το σεξουαλικό του πάθος με εικόνες τρόμου, όπως να φαντάζεται ότι κείται σε τάφο, ότι τον τρώνε σκουλήκια κλπ.¹²⁸ Ειδικά για την περίπτωση που μια γυναίκα αρέσει στον πιστό, ο Νικόδημος συμβουλεύει την ακόλουθη αγωγή: "να βυθίζεις καλά τον νου σου εις το να συλλογίζεσαι ύστερα από τον θάνατον τι θέλει γίνει εκείνον το υποκείμενον, όπου τότε σου αρέσει; δηλαδή, ότι θέλει γίνη σαπρία και σκώληκες και δυσωδία".¹²⁹ Μία άλλη, εξίσου ενδιαφέρουσα παραλλαγή που ο Νικόδημος συστήνει στον πιστό όταν αυτός έλκεται-κολάζεται από μία συγκεκριμένη γυναίκα είναι να τη σκεφθεί γδαρμένη. Τι θα δει μ' αυτό τον τρόπο; Θα δει "...ένα εγδαρμένο κρανίον, κατακόκκινον, γεμάτο από αίμα, άγριον και φοβερόν εις την όψιν και θεωρίαν".¹³⁰

Ο έλεγχος όμως της σεξουαλικής επιθυμίας συνοδεύεται και ολοκληρώνεται από μια σειρά τεχνικών που εστιάζουν στο σώμα, από αυτό που πολύ εύστοχα ο Ιωάννης ο Σιναΐτης αποκαλεί "σωματική προσευχή".¹³¹ Ως μέσα ελέγχου της σεξουαλικής επιθυμίας συστήνονται και η πείνα, η δίψα, η διαμονή σε τάφους, η αύπνια, η χαμαικοιτία, η ορθοστασία, όπως επίσης η συνεχής γονυκλισία και η επανάληψη του σημείου του σταυρού.¹³² Άλλη μία τεχνική που συστήνεται είναι και η πρόκληση πόνου στον εαυτό. Ο πόνος - εφόσον παύει τη σεξουαλική επιθυμία - αποτελεί πηγή ζωής.¹³³ Ειδικά για τους νέους, ο Δ. Ι. Μαγκριώτης συμβουλεύει: "Στην ηδονική ευχαρίστηση που αρχίζει να γεννάται μέσα σου, ν' αντιπάζεις τον πόνο, τον περιορισμό ή την στέρψη ορισμένων διεγερτικών της σαρκός, να χρησιμοποιήσεις μέσα αυστηρά και σκληρά για να περιορίσεις και να σβήσεις τις σαρκικές επιθυμίες."¹³⁴ Συστήνει επίσης τύψεις, μετάνοια, επικοινωνία με τον ατομικό Σωτήρα Χριστό, αποφυγή οινοπνευματωδών, τσαγιού, καφέ, αλατιού και μπαχαρικών, πλαγία

¹²⁵ Σιναΐτης, σσ. 19, 22, 41, 97.

¹²⁶ Νικόδημος, *Συμβουλευτικόν Εγχειρίδιον*, σσ. 102 και 129. Μάλιστα, ο Νικόδημος ο Αγιορείτης συστήνει την άρνηση κάθε φαντασίας (*Αόρατος Πόλεμος*, Αθήνα, 1947, σ. 90).

¹²⁷ Νικόδημος, *Αόρατος Πόλεμος*, σ. 85.

¹²⁸ *Κλίμαξ*, σ. 133.

¹²⁹ *Αόρατος Πόλεμος*, σ. 76.

¹³⁰ *Χρηστοθήθεια*, σ. 94.

¹³¹ *Κλίμαξ*, σσ. 115 και 213.

¹³² Στο ίδιο, σ. 206.

¹³³ "Σπουδή στο θέμα η ζωή", *Η Δράσις μας*, Ιούνιος 1993, αρ. τ. 309, σ. 2Π. (*Η Δράσις μας* είναι περιοδικό που απευθύνεται στους νέους και τις νέες.)

¹³⁴ Μαγκριώτης, σ. 106.

κατάκλιση, περιπάτους, κρύα λουτρά στη ράχη και τον τράχηλο, θέληση και χριστιανική πίστη.¹³⁵ Πάνω στα σεξουαλικά ζητήματα οι νέοι πρέπει να (φροντίζουν και οι ίδιοι ώστε να) παίρνουν μόνον έγκυρες πληροφορίες, δηλαδή πληροφορίες από το Θεό, τον πνευματικό, τους γονείς και τα κατάλληλα έντυπα.¹³⁶

Οι θεωρητικοί του Ορθόδοξου α.σ. αντιλαμβάνονται, βιώνουν και σημαίνουν την ανθρώπινη σεξουαλικότητα με – και ως – τρόπο. Κατανοούν και οργανώνουν την ανθρώπινη σεξουαλικότητα σε κατηγορίες τρόμου. Μετρούν την ανθρώπινη σεξουαλικότητα σε τρομομονάδες.¹³⁷ Αυτόν ακριβώς τον τρόπο, τον τρόπο τους, επιχειρούν να μεταβιβάσουν στους πιστούς. Στο Ορθόδοξο α.σ., η σεξουαλικότητα ως αξία έχει τη μέγιστη δυνατή αρνητική τιμή. Μ' άλλα λόγια, δεν είναι η τελευταία αξία, η ελάχιστη, η μόλις-αξία. Είναι η πρώτη, η πρωταρχική, η κορυφαία *απαξία*. Στο Ορθόδοξο α.σ., η σεξουαλικότητα αποτελεί τη μήτρα του Κακού.

Βέβαια, πρέπει να τονιστεί ότι το Ορθόδοξο α.σ. δεν είναι ένα "κακό" αξιακό σύστημα, ένα αξιακό σύστημα που έχουν δημιουργήσει "κακοί ιστορικοί συνομώτες".¹³⁸ Ουσιαστικά, η (Ορθόδοξη) Χριστιανική είναι μία χαμηλού κόστους, μία μακροοικονομικά – δηλαδή πολιτιστικά – φτηνή και (και συνεπώς) αυταρχική μορφή οργάνωσης της σεξουαλικότητας. Μία μορφή οργάνωσης σχεδιασμένη για να αντιστοιχεί σ' έναν ειδωλολατρικό ιστορικό ανθρώπινο τύπο που η κοινωνικοποίηση "και" ο εξανθρωπισμός του κοστίζουν ελάχιστα στην κοινωνία(–κοινότητα). Έναν ιστορικό ανθρώπινο τύπο που δεν ελέγχει σχεδόν τίποτε από τη φύση τόσο "γύρω" του όσο και "μέσα" του, αλλά που για να επιβιώσει¹³⁹ πρέπει να πειθαρχήσει και να υποτάξει την εσωτερική (του) φύση στην εξωτερική φύση στην οποία είναι ενταγμένος.

Οι προτάσεις οργάνωσης της σεξουαλικότητας σύμφωνα με τις αρχές του Ορθόδοξου α.σ. είναι ουσιαστικά άγνωστες από πλειονότητα των σύγχρονων Ελλήνων και Ελληνίδων. Ακριβέστερα, είναι γνωστές μόνον ως γενικές αρχές και τάσεις. Σχεδόν όλα τα άτομα που στηρίζουν τη έρευνα που ακολουθεί – και όλα τα άτομα κάτω των 35 ετών – κατεπλάγησαν όταν ανέγνωσαν στα πρωτότυπα θέσεις όπως αυτές που παρουσιάστηκαν παραπάνω ή και άλλες ομόλογες. Αρκετά άτομα αισθάνθηκαν ναυτία διαβάζοντάς τις. Σχεδόν όλοι και όλες αντέδρασαν συνδυάζοντας σαφή απορριπτικά σχόλια και σαρκαστικό ύφος, όρισαν δε τις θέσεις αυτές ως αυθαίρετες και απάνθρωπες, ως προϊόντα ψυχικά αρρώστων ανθρώπων. Μερικοί και μερικές, εκλογικεύοντας, τις όρισαν – θέσεις διατυπωμένες από τον πυρήνα των θεωρητικών του Ορθόδοξου α.σ. – ως αντιχριστιανικές. Όμως, πέρα από τον τρόπο ερμηνείας τους – δηλαδή, πέρα από το αν, ποιοι και πόσοι από τον πληθυσμό στη σύγχρονη Ελλάδα απορρίπτουν το Ορθόδοξο α.σ., η μεγάλη πλειονότητά τους αποτελεί φορείς του. Η μεγάλη πλειονότητα των σύγχρονων Ελλήνων και

¹³⁵ Στο ίδιο, σσ. 120–121.

¹³⁶ Παπαδημητρακόπουλος, σσ. 99–100.

¹³⁷ Γρ. Λάζος, "Και ο Τρόμος Έχει Φυλά", *Ιδεοκίνηση*, Ιούνιος 1992, αρ. τ. 2, σ. 13.

¹³⁸ Χωρίς αυτό να σημαίνει και ότι οι θεωρητικοί του επεξεργαστές ήταν/είναι ψυχικά υγιείς – τουλάχιστον με τα σύγχρονα κριτήρια ορισμού της ψυχικής υγείας.

¹³⁹ Και να μεταβιβάσει κάτι στις επόμενες γενιές, δηλαδή να έχει μέλλον, να αποσκοπεί πέρα από την ατομική σωτηρία και στη σωτηρία του είδους στη συγκεκριμένη Ορθόδοξη ιστορική του μορφή.

Ελληνίδων αποτελεί φορείς ενός αξιακού συστήματος του οποίου οι προτάσεις, δομικά μεν ειδικμένες είναι μη-αστικές, μη-συνταγματικές, ιστορικά δε ειδικμένες είναι προ-αστικές, προ-συνταγματικές. Ταυτόχρονα όμως, βρίσκεται σε διαδικασία (από ολικής και απόλυτης μέχρι μερικής και σχετικής) μετάβασης στο αγοραίο α.σ.¹⁴⁰ Το αγοραίο α.σ., τουλάχιστον στο πεδίο οργάνωσης και αξιολόγησης της σεξουαλικότητας και των σχέσεων των φύλων, έχει απωθήσει και συνεχίζει να απωθεί το Ορθόδοξο από το πεδίο της παροχής τρόπων κατανόησης και βίωσης της κοινωνικής πραγματικότητας.

Στα επόμενα Μέρη της μελέτης γίνεται σαφές ότι η αντιφατική οργάνωση της σεξουαλικότητας ως αξίας - το ότι αποτελεί συγχρόνως αξία και απαξία στο Ορθόδοξο α.σ. - έχει ευρύτατες συνέπειες στην οργάνωση και αξιολόγηση της σεξουαλικότητας από μέρους των φορέων του, είτε το γνωρίζουν είτε δεν το γνωρίζουν, είτε το θέλουν είτε δεν το θέλουν. Κατά κύριο λόγο δε, αποβαίνει σε βάρος της γυναίκας, η οποία μετατρέπεται σε κύριο φορέα της σεξουαλικής απαξίας στη σύγχρονη Ελλάδα.

¹⁴⁰ Ως ολική και απόλυτη ορίζεται η (δομική) μετατροπή του χαρακτήρα, ως μερική δε και σχετική ορίζεται η επιφανειακή υιοθέτηση αλλαγών στο επίπεδο της προσωπικότητας. (Η διάκριση αυτή διευκρινίζεται πληρέστερα και εφαρμόζεται σε έκταση στα επόμενα Μέρη της μελέτης.)

Γ. Το Αγοραίο Αξιακό Σύστημα

(α Αγοραίο και Ορθόδοξο)

Σε παγκόσμια κλίμακα ειδωμένο, το Ορθόδοξο αξιακό σύστημα αποτελεί μία τοπική παραλλαγή, μία ιστορική συγκεκριμενοποίηση του χριστιανικού αξιακού συστήματος. Αλλά και το χριστιανικό αξιακό σύστημα και ο χριστιανισμός ευρύτερα αποτελούν ένα αξιακό σύστημα και μία θρησκεία μέσα σε πολλές άλλες που ίσχυσαν στο παρελθόν ή/και ισχύουν στη σύγχρονη εποχή σε διάφορους κοινωνικούς σχηματισμούς. Από την άλλη πλευρά, το αγοραίο αξιακό σύστημα είναι εγγενώς (τίνει από την ίδια του τη σύνθεση και οργάνωση προς το) παγκόσμιο, ενιαίο και αποκλειστικό. Το αγοραίο αξιακό σύστημα αποτελεί μία στιγμή, μία ιδιότητα του καπιταλισμού. Τον "συνόδευσε" και τον "συνοδεύει" στην παγκοσμιοποίησή του.

Η ταύτιση του χριστιανισμού με τη φεουδαρχία ή, ευρύτερα, με ευρωπαϊκούς προκαπιταλιστικούς κοινωνικούς σχηματισμούς (και, γενικότερα, της θρησκείας με προκαπιταλιστικούς κοινωνικούς σχηματισμούς) είναι απλουστευτική, ανακριβής και αδιέξοδη. Ο χριστιανισμός δεν αποτελεί εγγενή ιδιότητα του Μεσαίωνα ή/και της φεουδαρχίας.¹ Δεν τελείωσε μαζί με το Μεσαίωνα αν και, πιθανότατα, κατά την περίοδο αυτή γνώρισε την πληρέστερη ανάπτυξή του, την ολοκλήρωσή του. Αντίθετα, συνόδευσε την ανάπτυξη των ιταλικών πόλεων-κρατών και της Χανσεατικής Λίγκας, συνόδευσε ενεργά την κατάληψη της Αμερικής από την Ευρώπη,² καθώς και την υπό ευρωπαϊκή κηδεμονία καπιταλιστικοποίηση του πλανήτη. Αλλά και στη σύγχρονη Ευρώπη και Αμερική ο χριστιανισμός ισχύει αν και όχι τόσο ως αξιακό σύστημα όσο ως κοσμοθεωρία, ισχύει με τη μορφή της παροχής εξήγησης για τη σχέση του ανθρώπου με τη φύση και της παροχής λόγου για την ύπαρξή του. Στις χώρες του κέντρου,³ ο χριστιανισμός τείνει να περιοριστεί στην κοσμοθεωρητική του διάσταση. Ως αξιακό σύστημα ισχύει και λειτουργεί συμπληρωματικά,

¹ Άλλωστε, μόνον ως έσχατες αφαιρέσεις, μόνον ως σχήματα οργάνωσης της άγνοιας ο Μεσαίωνας και η φεουδαρχία φαντάζουν σαν ενιαίες οντότητες, μονότονα επαναλαμβανόμενες στο χώρο και το χρόνο

² A. G. Frank, *World Accumulation 1492-1789*, Νέα Υόρκη: Monthly Review Press, 1978, κεφ. 1. Δες επίσης I. Wallerstein, *The Modern World-System & Mercantilism and the Consolidation of the European World Economy, 1600-1750*, Νέα Υόρκη: Academic Press, 1980, κεφ 4 και 5.

Όπως τονίστηκε στην περασμένη ενότητα, το Ορθόδοξο α. σ. και ο χριστιανισμός ως όλο περιλαμβάνουν ως εγγενείς τους ιδιότητες, ως αναντικατάστατα συστατικά, τις έννοιες-βασικές αρχές της συσσώρευσης όχι μόνον του οικονομικού αλλά κάθε είδους πλούτου και της επέκτασης τόσο προς τα "μέσα" ("ασυνείδητο") όσο και προς τα "έξω" (τάση ταύτισης χριστιανισμού και ανθρώπινου είδους, τάση εκχριστιανισμού της ανθρωπότητας). Αυτές οι ιδιότητες μεταβιβάστηκαν "και" στον καπιταλισμό, στο πλαίσιο του οποίου και εντάχθηκαν σε μια διαδικασία αυτονόμησης από το χριστιανικό τους περιβάλλον και εξορθολογισμού.

³ Δηλαδή τις χώρες στις οποίες κοινωνικός σχηματισμός και τρόπος παραγωγής τείνουν να ταυτιστούν, τις χώρες στις οποίες ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής και ο καπιταλιστικός τρόπος ζωής (είτε στα αστικά του μέγιστα είτε στα μαζικά, τα αμέσως εμπορευματικά ελάχιστα) τείνουν να εξαφανίσουν κάθε άλλο τρόπο παραγωγής και τρόπο ζωής. S. Amin, *Imperialism and Unequal Development*, Μέρος 2ο. (Η έννοια των καπιταλιστικών μέγιστων και ελάχιστων - έννοια που εφαρμόζεται στο σύνολο της μελέτης - έλκει την καταγωγή της από την ομολογη ιδέα του Μαρξ, όπως αυτή αναπτύσσεται στην *Αθλιότητα της Φιλοσοφίας*.)

καλύπτοντας σχέσεις, πράξεις ή καταστάσεις που ο καπιταλισμός δεν έχει (ακόμα) εξορθολογίσει. Στις χώρες του κέντρου, το αστικό-αγοραίο α. σ. έχει επικρατήσει και τείνει προς τη μοναδικότητα.

Το επιχείρημα στο αγοραίο αξιακό σύστημα οργανώνεται σε αφηρημένους όρους, η δε αυξανόμενη παγκοσμιοποίησή του ενισχύει αυτή του την τάση.⁴ Για να είναι εφαρμόσιμο σε κάθε περίπτωση, το αγοραίο α. σ. μορφοποιεί τις αξίες του σε κριτήρια.⁵ Σε αντίθεση με το Ορθόδοξο αξιακό σύστημα, όπου η κάθε αξία είναι κανόνας (δηλαδή απαρτίζεται από μία και μοναδική τιμή), το αγοραίο α. σ. συντίθεται από αξίες-κριτήρια (δηλαδή αξίες που απαρτίζονται από άπειρες φανταστικές και πολλές-πεπερασμένες ιστορικές τιμές). Μ' αυτό τον τρόπο, το υποκείμενο μπορεί να φαντάζεται ότι δεν μπορεί να βιώνει, μπορεί να είναι ελεύθερο κατά φαντασία – (έστω και) κατά φαντασία ελεύθερο. Στη μεγάλη πλειονότητα αυτών που επιθυμούν, σκοπεύουν, πράττουν και εκτιμούν με βάση το αγοραίο α. σ., το σύστημα αυτό δεν ευαγγελίζεται (δεν συμπεριλαμβάνει ως ιδιότητα) ούτε καν τη θετική χειραφέτηση, την αστικοποίηση. Το ελάχιστό του – αυτό που μπορεί να ευαγγελισθεί – είναι η αρνητική, η φανταστική χειραφέτηση, η κατά φαντασία πραγμάτωση του στην καθημερινή πράξη απαλλοτριωνόμενου. Το αγοραίο α. σ. από ανέχεται και επιτρέπει έως και ενθαρρύνει και προωθεί τη φανταστική απόλαυση αλλοτριωμένων πραγματικών μεγεθών. Η πλειονότητα των θετικών του τιμών – συχνά δε όλες οι θετικές τιμές – είναι φανταστικές τιμές. Οι πραγματικές τιμές του αγοραίου α. σ. είναι σαφώς περισσότερες από τις πραγματικές τιμές του Ορθόδοξου – μια διαφορά κάθε άλλο παρά ασήμαντη. Αυτό όμως που έχει καθοριστική σημασία είναι το γεγονός ότι το άθροισμα πραγματικών και φανταστικών τιμών του αγοραίου α. σ. είναι τόσο μεγαλύτερο (εκθετικά μεγαλύτερο) του αντίστοιχου αθροίσματος του Ορθόδοξου ώστε το άτομο να αντιλαμβάνεται και να κατανοεί σαν θετικό αυτό το άθροισμα απλά και μόνο επειδή είναι λιγότερο αρνητικό από το άθροισμα του Ορθόδοξου. Το άτομο δεν αντιλαμβάνεται ότι ο κύριος όγκος των θετικών τιμών του αγοραίου α. σ. δεν είναι παρά φανταστικές (ή μιγαδικές) τιμές. Όπως τροπίζεται από τις έννοιες της ισότητας και της προσωπικότητας, και με πρώτη στιγμή την έννοια της χειραφέτησης (δηλαδή της απαλλαγής από τους κοινωνικούς περιορισμούς), *η έννοια της ελευθερίας αποτελεί το κύριο και κεντρικό ιδεολόγημα, το ενεργό ersatz, της αστικής κοσμοθεωρίας.*⁶

⁴ Κάθε είδους, τύπου και μορφής επιχείρημα (και εγχείρημα).

⁵ Ή, αντίστροφα, ακριβώς επειδή οι αξίες του είναι μορφοποιημένες-μορφοποιήσιμες σε κριτήρια, η γενικευμένη εφαρμογή του, η εφαρμογή του σε κάθε περίπτωση – ακριβέστερα, σε κάθε ιστορική συγκυρία με την οποία αντιπαρατέθηκε ως σήμερα – είναι δυνατή.

⁶ Γενικεύοντας, μπορεί να ειπωθεί ότι το χριστιανικό αξιακό σύστημα και το αγοραίο αξιακό σύστημα αποτελούν *ομόλογα* αξιακά συστήματα. Οι πρώτες τους στιγμές είναι ομόλογες (απογνιμοποίηση-απαλλαγή από φυσικούς περιορισμούς, χειραφέτηση-απαλλαγή από κοινωνικούς περιορισμούς). Ομόλογοι είναι και οι τροπιστές τους (ιεραρχία και εγκράτεια, ισότητα και προσωπικότητα). Τέλος, ομόλογα είναι και τα κεντρικά τους ιδεολογήματα (σωτηρία, δηλαδή ελευθερία στην άλλη ζωή – ελευθερία, δηλαδή σωτηρία σ' αυτή τη ζωή).

Και οι σοσιαλιστικές αρχές; Οι σοσιαλιστικές αρχές αποτελούν το αίτημα για πραγμάτωση τόσο του χριστιανικού όσο και του αστικού(-αγοραίου) αξιακού συστήματος, δηλαδή (ή με) την κατάργηση της μεταφυσικής και της ατομικής ιδιοκτησίας. Οι σοσιαλιστικές αρχές *ομολογούν* με τις χριστιανικές (και) τις αστικές(-αγοραίες) αρχές, απαλλάσσοντάς τες από τις ιστορικές τους αντιφάσεις.

Τα διάφορα αξιακά συστήματα που εντάσσονται στην ευρύτερη κατηγορία του χριστιανικού υποχωρούν απέναντι στο αγοραίο α. σ. Δεν υποχωρούν πάντως μέσα στα πλαίσια κάποιου “σιδερένιου” φυσικού ή κοινωνικού νόμου που προκαθορίζει τη συνεχή πρόοδο και απαλλαγή του ανθρώπου από περιορισμούς και δεσμεύσεις. Δεν υπάρχει αισιόδοξο *happy end* στην ιστορία του ανθρώπου. Και τα δύο αξιακά συστήματα οργανώνουν την αλλοτρίωση του ανθρώπου, το πρώτο σε θρησκευτική και το δεύτερο σε οικονομική μορφή.⁷ Τα χριστιανικά αξιακά (υπο-)συστήματα υποχωρούν επειδή (αλλά και στο βαθμό που) δεν μπορούν να ερμηνεύσουν τα σύγχρονα κοινωνικά δεδομένα και να καθοδηγήσουν την πράξη σε ό,τι αφορά τις νέες αξίες χρήσης και τρόπους ζωής που έχουν εμφανιστεί και κυριαρχήσει.

Η Ορθόδοξη παραλλαγή του ευρύτερου χριστιανικού α. σ. που επικρατεί στην Ελλάδα βρίσκεται σε αντιπαράθεση με το αγοραίο, σε μίαν αντιπαράθεση διαφορετική αλλά και εντονότερη αυτής που έλαβε χώρα ανάμεσα στο αγοραίο α. σ. και τα δυτικά χριστιανικά αξιακά συστήματα. Χωρίς κάποια Αναγεννησιακή ή Διαφωτιστική μετεξέλιξη, το Ορθόδοξο α. σ. παραμένει μεσαιωνικό. Μέσα στα πλαίσιά του, οι “ρεαλιστές” όχι μόνο αποτελούν μια μικρή μειονότητα αλλά και δεν προτείνουν μια οποιαδήποτε ριζική αναθεώρηση, τουλάχιστον πάνω στις σχέσεις των φύλων και τη σεξουαλικότητα. Τα γραπτά των πατέρων τους προκαλούν δέος⁸ και οι μερικά και αδέξια εξανθρωπισμένες ερμηνείες τους δεν στρέφονται προς τους γνήσιους και την εκκλησιαστική ιεραρχία αλλά και προς τους διαρρέοντες πιστούς. Με άλλα λόγια, οι ερμηνείες των ρεαλιστών θεωρητικών του Ορθόδοξου α. σ. δεν αποτελούν προτάσεις αναθεώρησης του συστήματος. Αποτελούν προσπάθειες εξωραϊσμού του και μόνον.

(β. Αγοραίο Αξιακό Σύστημα Και Σεξουαλική Αγορά)

Ένα συνοπτικό σχόλιο πάνω στην έννοια της αγοράς είναι απόλυτα αναγκαίο για την αποσαφήνιση της έννοιας του αγοραίου αξιακού συστήματος. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να τονισθεί ότι η αγορά δεν είναι θεσμός. Ακριβέστερα, η αγορά δεν είναι οικονομικός θεσμός. Η αγορά δεν είναι ένα ειδικό ή/και ξεχωριστό πεδίο της κοινωνίας. *Η αγορά είναι δομή*,⁹ μια απρόσωπη δομή που σχετίζει τα άτομα ως πρόσωπα. Η αγορά αποτελεί ένα τύπο κοινωνικής σχέσης. Κάθε πεδίο κοινωνικών σχέσεων είναι οργανώσιμο (σε διαφορετικούς βαθμούς και μορφές) σε αγοραία δομή, με αγοραίους τύπους κοινωνικών σχέσεων και αγοραία κριτήρια. Το δε αγοραίο α. σ. αποτελεί το μέσο

⁷ Η θεωρητική αυτή θέση είναι ομόλογη της ερμηνευτικής θέσης των M. Horkheimer και T. W. Adorno στη *Διαλεκτική του Διαφωτισμού*. Με άλλα λόγια, είναι η θέση ερμηνείας που αναπτύσσουν οι δύο θεωρητικοί μορφοποιημένη σε (μόλις εμφανή) υπόθεση εργασίας.

⁸ Η δήλωση του μητροπολίτη Δημητριάδος Χριστόδουλου είναι χαρακτηριστική: “Έχει ακουστεί πολλές φορές το αίτημα εκσυγχρονισμού της εκκλησίας. Είναι ένα σύνθημα που εύκολα παρεξηγείται. Ο εκσυγχρονισμός δεν αφορά, ασφαλώς, τη διδασκαλία, γιατί στην εκκλησία δεν λέμε ποτέ δικά μας πράγματα, λέμε τι είπαν ο Χριστός, οι Απόστολοι, οι Πατέρες. Ο τρόπος όμως της επικοινωνίας, η “γλώσσα” (με εισαγωγικά) και τα θέματα που χρησιμοποιεί η εκκλησία για να πλησιάσει το σύγχρονο άνθρωπο πρέπει να αλλάξουν”. (Από συνέντευξη στο *Εψίλον*, Αύγουστος 1993, αρ. τ. 121, σ. 28.)

⁹ I. Βαλλερστάιν, “Η Ταξική Σύγκρουση στην Καπιταλιστική Κοσμοοικονομία”, στο Ε. Μπαλιμπάρ - I. Βαλλερστάιν, σσ. 178.

μετατροπής σε εκτιμήσεις, προσδοκίες και συναισθήματα, το μέσο κατανόησης της δομής της αγοράς από το άτομο. Το αγοραίο αξιακό σύστημα αποτελεί το μέσο υποκειμενοποίησης της αγοράς από το άτομο.

Για να ισχύ(σ)ει η αγορά και το αντίστοιχο α.σ. είναι αναγκαία η σε κοινωνικά σημαντική κλίμακα παραγωγή προσώπων, δηλαδή ανθρώπων που θεωρούν τους εαυτούς τους και τους άλλους ως υπεύθυνους των πράξεών τους και αποδέχονται ως αυτονόητο ότι οι όποιες συνέπειες – βλαβερές ή ωφέλιμες – αφορούν από κυρίως έως και αποκλειστικά αυτόν που έπραξε τελευταίος.¹⁰ Επίσης, είναι αναγκαίος ο αποκλεισμός της βίας. Το κράτος είναι αυτό που ορίζει το τι θεωρείται βία – παρέχοντας και επιβάλλοντας έναν ορισμό ιστορικά αυθαίρετο και διαρκώς μεταβαλλόμενο αφού τόσο το ίδιο όσο και οι ορισμοί του αποτελούν προϊόντα συσχετισμού κοινωνικών δυνάμεων – και το αποκλείει από την αγορά.¹¹ Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο, τα άτομα είναι ελεύθερα να κάνουν ό,τι θέλουν. Το αγοραίο α.σ. αντιτίθεται σε κάθε είδους δέσμευση πέρα από τις αγοραίες, δηλαδή πέρα από τις δεσμεύσεις του. Όπως θα φανεί και στη συνέχεια της μελέτης, οι δεσμεύσεις αυτές είναι επαρκείς για την αναπαραγωγή του συστήματος. Αλλά και όταν και όπου αποδεικνύεται ότι δεν είναι επαρκείς, ο κρατικός επανακαθορισμός του τι θεωρείται βία επαναφέρει (σ)την επάρκεια των δεσμεύσεων.

Η αγορά και το αγοραίο α.σ. δεν ισχύουν σ' όλα τα πεδία της κοινωνικής ζωής στον ίδιο βαθμό και με τον ίδιο τρόπο (μορφή). Χαρακτηρίζονται όμως από μία διπλή τάση ανάπτυξης. Το πρώτο σκέλος αυτής της τάσης αποτελείται από την εισαγωγή και κατίσχυση των αγοραίων αρχών και κριτηρίων σ' όλα τα πεδία, δηλαδή την τάση πλήρους καπιταλιστικοποίησης της κοινωνικής ζωής.¹² Το δεύτερο σκέλος της αποτελείται από την ενιαιοποίηση όλων των μερικών αγορών, δηλαδή την εξασφάλιση της ανταλλαξιμότητας όλων με όλα. Για να λάβει όμως χώρα αυτή η ενιαιοποίηση είναι, αναγκαία η επιβολή κάποιων ελάχιστων.¹³

Η σεξουαλικότητα και οι σχέσεις που ενεργοποιούνται απ' αυτήν – με μια ποικιλία ιδιοτήτων, εναλλακτικών δυνατοτήτων και χρόνων, ποικιλία ιστορικά μεν πεπερασμένη αλλά υποκειμενικά απέραντη – αποτελεί ένα κοινωνικό πεδίο που μπορεί να αγοραιοποιηθεί, να οργανωθεί με αγοραία κριτήρια και να ενταχθεί στην ευρύτερη καπιταλιστική αγορά. Το σεξουαλικό πεδίο όμως διαφέρει σε σημαντικό βαθμό σε σχέση με άλλα πεδία – όπως το οικονομικό, το πολιτικό, το πεδίο της

¹⁰ Σ' αυτό το σημείο είναι χρήσιμες δύο διευκρινίσεις. Η πρώτη είναι ότι το άτομο που *έπραξε* τελευταίο σε μιαν αυτόνομη πρακτική αλυσίδα δεν ταυτίζεται αναγκαστικά με το άτομο που *έδρασε* τελευταίο. Με άλλα λόγια, ο εντολέας δεν ταυτίζεται με τον τελικό αποδέκτη και εφαρμογέα της εντολής. Η δεύτερη είναι ότι η συλλογική ευθύνη για την πραγμάτωση ή την αδυναμία πραγμάτωσης ενός στόχου επιμερίζεται ανάλογα με το βαθμό πράξης και όχι ανάλογα με το βαθμό δράσης του κάθε συμμετέχοντα στην προσπάθεια.

¹¹ Το απολύτως αναγκαίο της κρατικής πλαισίωσης της αγοράς και της αντίστοιχης νομικής πλαισίωσης του αγοραίου α.σ. καθιστά εμφανές ότι το φιλελεύθερο ιδανικό της κοινωνίας-αγοράς και της αγοράς-υπέρτατης ρυθμιστικής αξίας (δεν είναι μεν ουτοπικό αλλά) είναι μη-πραγματοποιήσιμο.

¹² Amin, *Imperialism and Unequal Development*, σ. 78.

¹³ Δηλαδή η ακύρωση του ιδιαίτερου ή η καταστροφή του πολιτισμού – στη γλώσσα των Amin και Wallerstein αντίστοιχα. Στο ίδιο, σ. 181, και στο Μπαλιμπάρ – Βαλλερστάιν, σσ. 51 και 170.

ψυχαγωγίας και το πεδίο της εκπαίδευσης - ως προς το ότι ανθίσταται (υποχωρώντας) στην αγοραιοποίηση. Στη σύγχρονη Ελλάδα, το Ορθόδοξο α. α. συνεχίζει να παρέχει τους χαρακτήρες που αντιστοιχούν στο (και συνθέτουν το) πεδίο. Η χειραφέτηση-αγοραιοποίηση δεν είναι πλήρης. Ήδη όμως η πορνογραφία - ένα μέσο υψηλής αποτελεσματικότητας στο να επιτύχει την άρση της απομόνωσης και της δορυφορικότητας της πορνείας ως προς το πεδίο των σεξουαλικών σχέσεων και τη διάχυσή της μέσα στο πεδίο - είναι συντριπτική: αγοραιοποιεί και την παραμικρή λεπτομέρεια στο σεξουαλικό πεδίο, και μετατρέπει με ταχύτατους ρυθμούς τον οργανισμό σε εμπόρευμα¹⁴. Παράλληλα με την πορνογραφία και τη συμβολή της, οι σεξουαλικές σχέσεις ορίζονται ολοένα και σαφέστερα, εξορθολογίζονται, απο-υποκειμεν(ικ)οποιούνται. Οι σεξουαλικές σχέσεις οργανώνονται σε σταθερούς χώρους, χρόνους και στάσεις, δηλαδή σταδιακά μετατρέπονται σε μαζικό φαινόμενο.

Το αγοραίο αξιακό σύστημα δεν ορίζει ούτε αποσαφηνίζει τη σεξουαλικότητα και τη σεξουαλική απόλαυση. Ο ορισμός της σεξουαλικότητας παρέχεται από την επιστήμη, ο δε ορισμός της σεξουαλικής απόλαυσης παρέχεται από την επιστήμη και το νόμο. Το αγοραίο α. α. εμπορευματοποιεί τη σεξουαλικότητα και τη σεξουαλική απόλαυση. Ξεκινάει από τη σχέση για να καταλήξει στο σώμα, ορίζοντας κοινωνικά έγκριτες μορφές, τρόπους, αναλογίες και κριτήρια επιλογής. Στο βαθμό που το αγοραίο α. α. επικρατεί ως ρυθμιστικό των σεξουαλικών σχέσεων, τα άτομα-υποκειμενα σχετίζονται μεταξύ τους με τις ιδιότητες του αγοραστή-πωλητή. Τα άτομα που μετέχουν στη σχέση αλληλοκαταναλώνονται - είτε διαδοχικώς είτε συγχρόνως. Μέσα δε στα πλαίσια της ολοένα αυξανόμενης ενιαιοποίησης της αγοράς, τα άτομα αλληλοκαταναλώνονται χωρίς να θεωρούν αναγκαία την κατανάλωση του ίδιου αγαθού - για παράδειγμα, της σεξουαλικής απόλαυσης - και από τα δύο μέρη. Η σεξουαλική απόλαυση ανταλλάσσεται με σεξουαλική απόλαυση, ανταλλάσσεται όμως και με χρήμα (πορνεία με τη στενή έννοια), αλλά και με κύρος, γόητρο, εξουσία και, γενικότερα, με κάθε είδους κοινωνικούς πόρο (πορνεία με την ευρεία έννοια). Επίσης, στο βαθμό που το άτομο παρέχει (ή νομίζει ότι παρέχει) περισσότερη σεξουαλική απόλαυση από όση του παρέχει το άλλο, θεωρείται από δυνατή έως αυτονόητη η εξισορρόπηση μέσω της προσθήκης κάποιου άλλου, ακόμα και παντελώς άσχετου με τη σεξουαλικότητα, πλεονεκτήματος. Στο αγοραίο α. α. δεν σχετίζονται συγκεκριμένοι ιστορικοί άνθρωποι. Σχετίζονται ιστορικοί άνθρωποι ως συστήματα τιμών με περιορισμένα όρια αυτενέργειας, ως συστήματα τιμών με προσωπικότητα. Στη σεξουαλική

αγορά, το άτομο ως αγοραστής ψάχνει για το άτομο-πωλητή που μπορεί και θέλει να του διαθέσει στη χαμηλότερη δυνατή τιμή τα χαρακτηριστικά που από προσεγγίζουν έως ταυτίζονται με τα καταναλωτικά του μέγιστα. Συγχρόνως, το άτομο ως πωλητής ψάχνει για το άτομο-αγοραστή που μπορεί και θέλει να του διαθέσει την υψηλότερη δυνατή τιμή για τα χαρακτηριστικά του.

Η φιλελεύθερη κοινωνία, η κοινωνία-αγορά, φαντάζει σαν η ιδανική κοινωνία όπου το άτομο έχει τη δυνατότητα από το να επιθυμήσει (να σχηματίσει, να αρθρώσει με τη μορφή της επιθυμίας) έως και το να απολαύσει το μέγιστο ανάλογα με τις δυνατότητές του. Στη σεξουαλική κοινωνία-αγορά ειδικότερα, ο κάθε ένας, η κάθε μία έχει τη δυνατότητα να επιθυμήσει τα πάντα και να απολαύσει ό,τι του επιτρέπεται ανάλογα με τα κοινωνικά και φυσικά του χαρακτηριστικά στο βαθμό

¹⁴ Amín, ό. π., σ. 80.

που ισχύουν στο συγκεκριμένο πεδίο. Εάν δεν δικαιούται¹⁵ να απολαύσει κάτι πέρα από το ορισμο-οριακό των κοινωνικών και φυσικών χαρακτηριστικών του – κάτι πέρα από τα ενεργά κοινωνικά και φυσικά του χαρακτηριστικά – δεν έχει νόημα να μέμφεται κάτι πέρα από την κοινωνία γενικά (ως σύστημα ορίων) και τον εαυτό του ειδικά (ως φορέα κάποιων και όχι άλλων χαρακτηριστικών). Όμως, η σεξουαλική αγορά και το αγοραίο α.σ. δεν τελειώνουν σ' αυτούς τους λογικούς περιορισμούς που αποτελούν εγγενείς τους ιδιότητες και, κατά συνέπεια, προϋποθέσεις της ύπαρξής τους. Τροποποιούνται και αποσαφηνίζονται από μια σειρά ιστορικών περιορισμών που επιβάλλονται από τα αξιακά συστήματα που συνενεργούν και συνισχύουν στον αυτό κοινωνικό σχηματισμό – στην περίπτωση της σύγχρονης Ελλάδας από το Ορθόδοξο α.σ. Πριν όμως αναφερθούν οι ιστορικοί περιορισμοί που το Ορθόδοξο α.σ. επιβάλλει στη σεξουαλική αγορά και στο αγοραίο α.σ., είναι αναγκαία η συνοπτική έστω εστίαση σε δύο σημαντικές ιδιαιτερότητες – ακριβέστερα, ιδιοτροπίες – των τελευταίων πάνω στον τρόπο συσχετισμού κοινωνικών χαρακτηριστικών, φυσικών χαρακτηριστικών και σεξουαλικής τεχνικής.

Η πρώτη ιδιοτροπία του αγοραίου α.σ. αφορά τον τρόπο συσχετισμού κοινωνικών χαρακτηριστικών, φυσικών χαρακτηριστικών και σεξουαλικής τεχνικής και έγκειται στο ότι αποδέχεται στην ονομαστική της αξία κάθε προηγούμενη (παρελθούσα, προκαπιταλιστική, πρωταρχική) συσσώρευση κοινωνικών και φυσικών χαρακτηριστικών – γεγονός που επηρεάζει εμμέσως και τη σεξουαλική τεχνική ως μέθοδο και ως σημασία. Με την αποδοχή αυτών των διαφορών, με μία και μόνη "χειρονομία", το αγοραίο α.σ. εξισώνει και ανισοποιεί συγχρόνως τα άτομα που ενεργούν και σημαίνουν με βάση το σύστημα αυτό. Με μία και μόνη χειρονομία, το αγοραίο α.σ. παρέχει κοινό πεδίο τιμών για όλα τα άτομα και διαφορετικές τιμές για το καθένα. Οι διαφορές μετατρέπονται σε (και ισχύουν ως) ανισότητες. Το άτομο δικαιούται να απαιτήσει από τα άλλα άτομα αμοιβή ή υποχρεούται να καταβάλλει στα άλλα άτομα αποζημίωση για αποφάσεις μακρινών του προγόνων. Το άτομο θεωρείται υπεύθυνο για (αξιοποιεί θετικά ή αρνητικά, τίποτε δεν πάει χαμένο), καταστάσεις, συγκυρίες ή πράξεις για τις οποίες είναι εμφανώς – είναι κυριολεκτικά αυταπόδεικτο – ανεύθυνο. Μια (προ-)φασίζουσα αρχή διαγενεακής συλλογικής ευθύνης που μεταβιβάζεται ακέραη πάντα στον τελευταίο της σειράς με την πράξη της γέννησής του και μόνο διαπερνά το αγοραίο α.σ. Το σύστημα αυτό ενέκρινε αρχικά και, κατόπιν, διαιωνίζει αδιάφορα (φιλελεύθερα) κάθε είδους ανισότητα. Για το άτομο "νεαρή, φτωχή, άσχημη (και) γυναίκα", το αγοραίο α.σ. δεν είναι παρά ένα σύστημα ποικίλων και κυμαινόμενων (τιμών-)τιμωριών για ιδιότητες που το συγκεκριμένο άτομο δεν έχει καμμία ευθύνη. Στην καλύτερη περίπτωση, το σύστημα μπορεί να παρέξει ορισμένα εξιδανικευτικά παύσιμα, όπως θρησκεία/εκκλησία, πολιτική/κόμμα κλπ.¹⁶

¹⁵ Είναι πιθανό, το άτομο, έστω και ευκαιριακά και πέρα από τις διακυμάνσεις της σεξουαλικής αγοράς, να μπορεί να απολαύσει κάτι πέρα από τα όρια των χαρακτηριστικών του. Στο βαθμό όμως που θα το επιδιώξει, έρχεται σε αντιπαράθεση με το νόμο' διακινδυνεύει.

¹⁶ Πάνω σ' αυτή τη βάση γίνεται κατανοητή αλλά όχι και αποδεκτή η τάση διάσπμων φεμινιστριών – τάση η οποία προσεγγίζεται από διάφορες οπτικές στη συνέχεια – να βλέπουν ως μόνη διέξοδο της γυναίκας από την κυριαρχία του άνδρα την ανδροποίησή της, την απαλλαγή από τη θηλυκότητά της. Λόγω ταξικών καταβολών – ζήτημα που επίσης προσεγγίζεται στη συνέχεια – δε(ν από ενδιαφέροντα έως και) μπορούν να οργανώσουν ένα απόμακρο από τα καθημερινά τους βιώματα εξω-χριστιανικό (ή, ευρύτερα, εξω-θρησκευτικό, μη-μεταφυσικό), εξω-αγοραίο και συγχρόνως

Τέλος, απ' αυτή την ιδιοτροπία πηγάζει ένας ακόμα περιορισμός του αγοραίου α.σ. – περιορισμός που η σημασία του ολοκληρώνεται στα επόμενα Μέρη της μελέτης και ιδιαίτερα στο 3ο Μέρος. Άνδρας και γυναίκα θεωρούνται τυπικά ίσοι, αλλά ουσιαστικά ο άνδρας είναι ο *ενεργός* (άμεσος) *αγοραστής* και η γυναίκα είναι η *παθητική πωλήτρια* που μόνο να προκαλεί (εμμέσως) δικαιούται.¹⁷ Ο άνδρας ως παθητικός πωλητής είναι ο εκτός σεξουαλικής αγοράς άνδρας (άμεση και ολική απαξίωση), η δε γυναίκα ως ενεργή αγοράστρια υφίσταται μια σειρά διαδοχικών υποτιμήσεων, απαξιώσεων, εξευτελισμών. Κατά συνέπεια, η αρχή του ομότιμου που παρουσιάστηκε και ισχύει στο Ορθόδοξο ισχύει και στο αγοραίο α.σ.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί στη διαπραγμάτευση της έννοιας της σεξουαλικότητας αλλά και στην οργάνωσή της από το Ορθόδοξο α.σ., οι τρεις βασικές διαστάσεις εμφάνισης της σεξουαλικότητας – τα βασικά πεδία τιμών της σεξουαλικότητας ως ορατής, ισχύουσας και σημαίνουσας κοινωνικής πραγματικότητας – είναι τα φυσικά χαρακτηριστικά, τα κοινωνικά χαρακτηριστικά και η σεξουαλική τεχνική. Το άτομο ενεργεί στη σεξουαλική αγορά με βάση αυτές τις τρεις διαστάσεις. Σε αντίθεση όμως με το Ορθόδοξο α.σ., μέσα στα πλαίσια του οποίου η κάθε διάσταση ορίζεται, αξιολογείται, σημασιοδοτείται και ιεραρχείται σε σχέση με τις άλλες πάνω στον άξονα “αγαθότητα–αμαρτία”, στο αγοραίο α.σ. δεν υπάρχει κάποια σταθερή ιεράρχηση.¹⁸ Ακριβέστερα, το αγοραίο α.σ. δεν συμπεριλαμβάνει έναν άξονα αντίστοιχο με αυτόν του Ορθόδοξου. Και σ' αυτό το σημείο έγκειται η δεύτερη ιδιοτροπία του αγοραίου α.σ. Μέσα στα πλαίσιά του, κάθε συσχετισμός των τριών βασικών κοινωνικών διαστάσεων της σεξουαλικότητας είναι έγκριτος και αποδεκτός εάν και εφόσον είναι έγκριτος και αποδεκτός από τα άτομα που συμμετέχουν στη(ν) ανταλλακτική) σχέση. Η αγορά δεν θέτει άλλα κριτήρια πέρα από την ίδια της τη δομή. Όλοι και όλες βγαίνουν στη σεξουαλική αγορά (και την αγορά ευρύτερα, ανάλογα με το

πραγματώσιμο επιχείρημα, δηλαδή ένα επιχείρημα που να μπορεί να προταθεί στο σύνολο της κοινωνίας ή, έστω, το σύνολο των γυναικών.

Έμμεση – αλλά όχι και ομολογη αυτής που μόλις παρουσιάστηκε – κριτική σ' αυτή τη θέση της κυρίαρχης στη σύγχρονη φεμινιστική θεωρία τάσης ασκεί και ο V. Seidler (στο “Reason, Desire and Male Sexuality”, ό. π., σ. 103) μέσω της άμεσης κριτικής του στη θέση του M. Foucault, όπως αυτή οργανώνεται σε επιχείρημα στην *Ιστορία της Σεξουαλικότητας* (Αθήνα: Ράππας, 1978) πάνω στο ζήτημα της μετατροπής “του σεξ σε εμπόρευμα που πρέπει να διατίθεται ελεύθερα”. Όπως αναφέρει ο Seidler (και στη γλώσσα του), το σεξ αποτελεί *διαφορετική εμπειρία* για τον άνδρα και τη γυναίκα. Η γυναίκα δε μπορεί να οργανωθεί σεξουαλικά με βάση τις ανδρικές συντεταγμένες. Το σεξ ως εμπόρευμα – το σεξ απαλλαγμένο και “ελεύθερο” από εμπιστοσύνη, φροντίδα και τρωσιμότητα – αποτελεί το ανδρικά ορισμένο σεξ. Βέβαια, ειδικά σ' ό, τι αφορά τη σχέση Seidler-Foucault, ο Foucault υπερέχει του Seidler σε ένα καθοριστικό σημείο: διαθέτει ιστορική προοπτική' οι βασικές του έννοιες αποτελούν ιστορικές συναρτήσεις. Επίσης, ο Seidler υστερεί αναφέροντας μεν αλλά αδυνατώντας νά εντάξει τον παράγοντα του καταναγκασμού ως *ρυθμιστή* του επιχειρήματός του. Το ότι η γυναίκα αδυνατεί (λογικά) δεν σημαίνει και ότι δεν εξαναγκάζεται (ιστορικά) να οργανωθεί σεξουαλικά με βάση τις ανδρικές συντεταγμένες, δηλαδή να εμπορευματοποιηθεί σεξουαλικά βέβαια, ο εξαναγκασμός της γυναίκας σε σεξουαλική εμπορευματοποίηση αποτελεί *μία* ιστορική μορφή εκδήλωσης του εξαναγκασμού της να προσαρμοστεί στις ανδρικές συντεταγμένες. Ο Seidler, με χαρακτηριστική ιστορική αθωότητα “ξεχνάει” όλες τις υπόλοιπες. Ουσιαστικά, σφάλει με τον ίδιο τρόπο που σφάλουν και όσες από τις φεμινίστριες συγχέουν ιστορία (άνδρα-γυναίκα) και είδος (αρσενικό-θηλυκό).

¹⁷ Το “είναι” του άνδρα και της γυναίκας αναφέρεται είτε σε “πρέπει” (ηθικό), είτε σε “οφείλει” (οικονομικό–αγοραίο), είτε σε μια κυμαινόμενη σύνθεση των δύο (σύνθεση της ηθικής με την αγορά).

¹⁸ Η ανυπαρξία της μιας σταθερής ιεράρχησης είναι δυνατό να δημιουργήσει ψευδαισθήσεις περί ανυπαρξίας της ιεράρχησης καθεαυτής.

βαθμό ενιαιοποίησής της συνολικά ή/και το βαθμό που η ενιαιοποίηση αυτή ισχύει για το κάθε ξεχωριστό άτομο) με ένα φυσικό, κοινωνικό και τεχνικό κεφάλαιο επιδιώκοντας τα μέγιστα σε αγοραίες μονάδες.

Το αυτό ιδιότροπο ισχύει και για τις μορφές οργάνωσης της σεξουαλικότητας, δηλαδή τους τύπους σχέσεων μέσα στους οποίους ενεργοποιείται η σεξουαλικότητα. Και σ' αυτό το σημείο το αγοραίο α.σ. διαφέρει από το Ορθόδοξο. Ελάχιστες μορφές σεξουαλικότητας απορρίπτονται (παραπέμπονται στο κράτος ή/και το Ορθόδοξο α.σ.) από το αγοραίο α.σ.¹⁹ Η αποχή ορίζεται ως απόφαση μη-ένταξης ή αδυναμία ένταξης στη σεξουαλική αγορά. Η αυτοϊκανοποίηση ορίζεται ως αδυναμία (πλήρους ή διαρκούς) ένταξης. Η ομοφυλοφιλία ορίζεται ως αδυναμία ένταξης στην κεντρική και έγκριτη σεξουαλική αγορά που αντιστοιχεί με την αναπαραγωγή του είδους και του κοινωνικού σχηματισμού ή ως επιλογή της ένταξης στη δορυφορική σεξουαλική αγορά ή, αλλιώς, την περι-αγορά.²⁰ Ο απέχων και η απέχουσα, ο αυτοϊκανοποιούμενος και η αυτοϊκανοποιούμενη αποτελούν μη-αγοραίες μορφές οργάνωσης της σεξουαλικότητας που (αμέσως,) εμφανίζονται ως εξω-αγοραίες. Ο ομοφυλόφιλος και η ομοφυλόφιλη αποτελούν και ορίζονται ως περι-αγοραίες μορφές οργάνωσης. Τέλος, ο ετεροφυλόφιλος και η ετεροφυλόφιλη αποτελούν την κυρίαρχη μορφή οργάνωσης και βασική μονάδα της σεξουαλικής αγοράς.²¹

Όλοι και όλες βγαίνουν στη σεξουαλική αγορά μέσα στα πλαίσια των μορφών οργάνωσης της σεξουαλικότητας και με βάση τα κοινωνικά χαρακτηριστικά, τα φυσικά χαρακτηριστικά και τη σεξουαλική τεχνική που διαθέτουν, που μπορούν κάθε στιγμή να διαθέσουν. Βγαίνουν σε μια αγορά που - σε σύγκριση με άλλες αγορές και ιδιαίτερα την οικονομική - είναι λιγότερο εξορθολογισμένη, δηλαδή αποτελεί ένα μόλις ενιαίο άθροισμα τοπικών σεξουαλικών μικρο-αγορών, στηρίζεται (και) σε ανακριβείς φήμες, περιορίζεται και σημασιοδοτείται (και) με ασταθή σύμβολα.²² Με βάση το αγοραίο

¹⁹ Για παράδειγμα, ο βιασμός, η κτηνοβασία κλπ. (Για το λόγο πάνω στον οποίο εδράζεται η απόρριψη αυτή δες την τέταρτη μορφή πραγμάτωσης του σεξουαλικού δυναμικού στο προηγούμενο κεφάλαιο.)

²⁰ Ορισμένες περι-αγορές, όπως γίνεται φανερό και στη συνέχεια της μελέτης, σημαίνονται και τροπίζονται νομικά ή/και ηθικά ως παρα-αγορές.

²¹ Τόσο οι εξω-αγοραίες όσο και οι περι-αγοραίες μορφές οργάνωσης της σεξουαλικότητας καταλαμβάνουν υποτιμημένες θέσεις στη σεξουαλική αγορά, θέσεις προς τη βάση της όταν η σεξουαλική αγορά προσεγγίζεται ως σεξουαλική ιεραρχία, θέσεις που υποτιμούν το φορέα τους. Κι αυτό γιατί - πέρα από οποιοδήποτε άλλο λόγο - το μεν άτομο που απέχει (και στο βαθμό που απέχει) δεν συμβάλλει στην αναπαραγωγή και ανάπτυξη (εκτεταμένη αναπαραγωγή) της σεξουαλικής αγοράς, το δε άτομο που αυτοϊκανοποιείται (και στο βαθμό που αυτοϊκανοποιείται) μπορεί να συμβάλλει στην (απλή ή εκτεταμένη) αναπαραγωγή μόνο του πορνογραφικού τμήματος της σεξουαλικής αγοράς. Όσο δε για το ομοφυλόφιλο άτομο (και στο βαθμό που είναι ομοφυλόφιλο), συμβάλλει στην ανάπτυξη μιας σεξουαλικής περι-αγοράς, μιας "ροζ" αγοράς) με μερικά ιδιαίτερους κώδικες, γεγονός που μερικά αναιρεί το απρόσωπο της σεξουαλικής αγοράς ως δομής. Στα πλαίσιά της, το ομοφυλόφιλο άτομο αποτελεί ένα ολιγότιμο κοινωνικό μόρφωμα σε αντίθεση με το πολλήτιμο ετεροφυλόφιλο άτομο. Το "αναληθές" του ετεροφυλόφιλου είναι ποιοτικά διαφορετικό από το "ψευδές" του ομοφυλόφιλου.

Πρέπει να αποσαφηνιστεί ότι η πορνογραφία (όπως και η πορνεία) είναι μεν ενταγμένη στην ευρύτερη αγορά αλλά δεν είναι πλήρως εντάξιμη και στη σεξουαλική αγορά λόγω του κυρίαρχου χρηματο-οικονομικού της μεσολαβητή βρίσκεται "περι-τη-σεξουαλική-αγορά", αποτελεί δηλαδή σεξουαλική περι-αγορά, έστω και αν είναι ρυθμιστική των διαδικασιών και συναλλαγών που λαβαίνουν χώρα στη σεξουαλική αγορά (Πάντως, η ταύτιση κοινωνίας και καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής - ένα στα όρια της λογικής δυνατό "μέλλον" σε "παροντική" γλώσσα - σημαίνει λογικά

α. σ., στο φορέα-ιδιοκτήτη υψηλών κοινωνικών χαρακτηριστικών παρέχεται η δυνατότητα απαλλοτρίωσης γενετικού πλούτου και σεξουαλικής απόλαυσης. Στο φορέα-ιδιοκτήτη υψηλών φυσικών χαρακτηριστικών παρέχεται η δυνατότητα απαλλοτρίωσης κοινωνικού πλούτου και σεξουαλικής απόλαυσης. Τέλος, στο φορέα-ιδιοκτήτη υψηλής σεξουαλικής τεχνικής παρέχεται η δυνατότητα εξασφάλισης βραχυπρόθεσμων (ή και μακροπρόθεσμων αλλά υπό όρους) κοινωνικών (οικονομικών ή/και άλλων) πόρων, δηλαδή παρέχεται ένα πραγματικό μεροκάματο – με υψηλό ηθικό στοιχείο έστω – και τίποτε παραπάνω. Η τύχη που επιφυλάσσει το σύστημα στις πόρνες μετά από κάποια ηλικία είναι ενδεικτική του ποιοτικά κατώτερου της σεξουαλικής τεχνικής σε σχέση με τα κοινωνικά και τα φυσικά χαρακτηριστικά. Άλλωστε, και η έρευνα που ακολουθεί καθιστά σαφή τη μερική υπεροχή των κοινωνικών χαρακτηριστικών σε σχέση με τα φυσικά χαρακτηριστικά αλλά και την ποιοτική υπεροχή των δύο σε σχέση με τη σεξουαλική τεχνική.²³

Αυτή η ιδιοτροπία στη σχέση κοινωνικών χαρακτηριστικών, φυσικών χαρακτηριστικών και σεξουαλικής τεχνικής δεν ισχύει μόνο στη σεξουαλική αγορά. Ισχύει στην αγορά ως όλο και με κανονικότητα μέσα στα πλαίσια κοινωνικών σχηματισμών στους οποίους επικρατεί ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής. Όπως αναφέρει ο M. Godellier,²⁴ στον καπιταλισμό – και σε ριζική αντίθεση με το παρελθόν – κάθε μορφής παλιός ή συσσωρευμένος πλούτος θεωρείται υπέρτερος της ζωντανής εργασίας, της ζωντανής δραστηριότητας. Η δε δραστηριότητα (που είναι οργανωμένη με τέτοιο τρόπο ώστε να) μεταβιβάζει οποιασδήποτε μορφής πλούτο στις επόμενες γενιές θεωρείται υπέρτερη κάθε άλλης δραστηριότητας.²⁵

και την εξαφάνιση της σεξουαλικής αγοράς ως σχετικά ανεξάρτητης αγοράς και την υποβάθμισή της σε σχετικά αυτόνομη και μόνο. Σημαινει την αντικατάσταση των “τοπικών” και σχετικά αυτόνομων μονάδων της. Βέβαια, εξίσου λογική είναι και η (αναιρετική έως και ανατρεπτική της ταύτισης) ύπαρξη του σοσιαλισμού (ή κάποιου άγνωστου διαδόχου του). Και, τέλος, σε έσχατη και παθητική ανάλυση, λογική και ιστορία δεν ταυτίζονται.)

²² Οι ειδικές ιδιαιτερότητες της σεξουαλικής αγοράς στη σύγχρονη Ελλάδα αναλύονται, σημαίνονται και συγκεκριμενοποιούνται στα επόμενα Μέρη της μελέτης.

²³ Αυτό το σημείο ανάπτυξης του επιχειρήματος είναι το πλέον κατάλληλο για να παρασχεθεί με τη μορφή του διευκρινιστικού συμπληρώματος ένα ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο της έννοιας της σεξουαλικής τεχνικής. Η σεξουαλική *τεχνική* δεν είναι κάτι το έμφυτο είναι κάτι που διδάσκεται (προτείνεται, επιβάλλεται ή ό,τι άλλο). Είναι η κοινωνικο-ιστορικά συγκεκριμένη σωματική σεξουαλικότητα, δηλαδή η ιστορική κοινωνικοποίηση της (φυσικής-)σωματικής σεξουαλικότητας, η οργάνωση της σωματικής σεξουαλικότητας σε άνισες κοινωνικές σεξουαλικές σχέσεις.

Αν το αξιακό σύστημα – δηλαδή, η ιστορική κοινωνία με τη μορφή των εσωτερικεύσιμων, υποκειμενικοποιήσιμων αρχών – το επιτρέπει (και το αγοραίο α. σ. το επιτρέπει), σεξουαλική τεχνική δύνανται και δικαιούνται να αναπτύξουν όλοι-ες. Υποχρεούνται δε να αναπτύξουν όσοι-όσες υστερούν σε κοινωνικά ή/και φυσικά χαρακτηριστικά με βάση τους κυρίαρχους κωδικούς αξιολόγησης, οι υπαξιωμένοι-ες, οι κυριαρχούμενοι-ες. Η άλλη τους επιλογή είναι η περιθωριοποίηση, δηλαδή, η απαξίωση. (Στα άτομα αυτά παρέχεται και η υπαξιωμένη διαλογή κατά μέσον όρο, η συμβιβαστική λύση.)

²⁴ “Sex and Power: The Origins of Male Domination”, σ. 13.

²⁵ Βέβαια, το τι ορίζεται ως πλούτος άξιος να μεταβιβαστεί στις επόμενες γενιές διαφέρει από (κοινωνικό σχηματισμό σε κοινωνικό σχηματισμό και) αξιακό σύστημα σε αξιακό σύστημα. Όπως ήδη διαπιστώθηκε, στο Ορθόδοξο α. σ. οι (Ορθόδοξες χριστιανικές) πνευματικές αρχές οργάνωσης της ζωής και της ύλης αποτελούν την ανώτερη και κυρίαρχη (έως και μοναδική) μορφή πλούτου.

Η έξοδος όμως των ατόμων στη σεξουαλική αγορά με βάση το οποίο κεφάλαιό τους σε χαρακτηριστικά και τεχνική οδηγεί και σε άλλη μία διαφορά ανάμεσα στα δύο ανταγωνιζόμενα αξιακά συστήματα στη σύγχρονη Ελλάδα. Τα δυο αξιακά συστήματα διαφέρουν ως προς το ζήτημα της κοινωνικής παρουσίας, της δημόσιας εμφάνισης την οποία εγκρίνουν και νομιμοποιούν. Το Ορθόδοξο α. σ. δίνει έμφαση στη σεμνή εμφάνιση. Στα πλαίσιά του, η σεμνή εμφάνιση – που συμπεριλαμβάνει την αποφυγή της σπατάλης και τη μέγιστη δυνατή κάλυψη των φυσικών χαρακτηριστικών – αποτελεί τον μέγιστο έγκριτο στολισμό.²⁶ Αντίθετα, στο αγοραίο α. σ. η αυτοπαρουσίαση, η *έκθεση* του εαυτού θεωρείται αυτονοήτως αναγκαία και έχει καθοριστική σημασία στη σεξουαλική αγορά, όλοι και όλες επιχειρούν να αποκρύψουν ή να υποβαθμίσουν τα όποια μειονεκτήματά τους και να αποκαλύψουν ή να αναβαθμίσουν τα όποια πλεονεκτήματά τους, κατασκευάζοντας και ανύπαρκτα.²⁷ Η σεξουαλική αγορά είναι πολύ λιγότερο εξορθολογισμένη από την οικονομική αλλά και την πολιτική αγορά – μέχρι στιγμής τουλάχιστον.²⁸ Μια συνέπεια αυτού του ελλειπούς και ατελούς εξορθολογισμού αποτελεί και το ότι η σεξουαλική αγορά είναι μία έντονα πληθωρισμένη αγορά, μια αγορά στην οποία όλα τα άτομα υπερ/υπο/διαβάλλουν, υπερ/υπο/διατιμώντας τον εαυτό τους ή/και τα άλλα άτομα. Πηγή εξαιρέσεων αποτελούν τα άτομα που λόγω ιδιαίτερα υψηλών ή ιδιαίτερα χαμηλών κοινωνικών ή/και φυσικών χαρακτηριστικών (δηλαδή, ιδιαίτερα υψηλής ή ιδιαίτερα χαμηλής αγοραστικής δύναμης στη συγκεκριμένη αγορά) θεωρούν ασύμφορη, άχρηστη, μάταιη ή αδιάφορη την επεξεργασία ενός πληθωριστικού/μένου κοινωνικού προσώπου.

(γ. Ιστορικοί Περιορισμοί)

Στη σύγχρονη Ελλάδα, το αγοραίο α. σ. ρυθμίζεται από δύο ιστορικούς περιορισμούς, περιορισμούς που επιβάλλονται από το Ορθόδοξο α. σ. Ο πρώτος περιορισμός αναφέρεται στο φάσμα των χαρακτήρων του σύγχρονου Έλληνα και της σύγχρονης Ελληνίδας (κάθε κοινωνικής τάξης και ηλικίας²⁹). Ρυθμιστικές αρχές της δράσης (ή της απουσίας της) σύμφωνα με το αγοραίο α.

²⁶ Μαυρομάτης, σ. 135.

²⁷ Ουσιαστικά, όλη η έρευνα του E. Goffman (*The Presentation of Self in Everyday Life* και *Interaction Ritual: Essays on Face-to-Face Behavior*) εντάσσεται μέσα σ' αυτό το κοινωνικό πεδίο – ακριβέστερα, στη συγκεκριμένη κοινωνική φάση-στιγμή – καθώς και άλλα ομόλογα. Η έρευνα που παρουσιάζεται στα επόμενα Μέρη ισχυροποιεί τη θέση ότι η σημασία που αποδίδεται στον τρόπο παρουσίασης του εαυτού στην καθημερινή ζωή τείνει να αυξάνεται με ταχύτερους ρυθμούς (δηλαδή, ρυθμούς που αλλάζουν αισθητά μέσα στα όρια της ζωής ενός ατόμου) στις κοινωνίες σε περιόδους που οι αξίες-κανόνες αντικαθίστανται από αξίες-κριτήρια.

²⁸ Αν και ένα σαφές και συνειδητό κίνητρο οργάνωσης της *Σεξουαλικότητας ως Αξίας στη Σύγχρονη Ελλάδα* είναι η διερεύνηση διεξόδων τόσο από την Ορθόδοξη όσο και την αγοραία οργάνωση της σεξουαλικότητας προς την κατεύθυνση της συμβολής στη δημιουργία ενός σοσιαλιστικού α. σ., δεν θα προκαλούσε έκπληξη εάν αποδεικνυόταν “εκ των υστέρων” ότι, ουσιαστικά και τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα, συνέβαλε στον (αστικό) εξορθολογισμό της σεξουαλικότητας. Ο “κυνισμός της ιστορίας” (οι κάθε λογής ιστορικοί περιορισμοί) ισχύει και για τον συντάκτη της μελέτης.

²⁹ Της ηλικίας ως ενδεικτικής όχι της φυσικής κατάστασης αλλά, δευτερευόντως, των υποχρεώσεων που συνοδεύουν, χαρακτηρίζουν και σημαίνουν ένα άτομο, που μετέχουν στην οργάνωση και σημασιοδότηση της βιογραφίας του και, κυρίως, της ιστορικής περιόδου στην οποία γεννήθηκε και

α. είναι το νόμιμο, το ατομικά λογικό και ωφέλιμο (επιδίωξη μέγιστου αποτελέσματος με την ελάχιστη προσπάθεια) και το φερέγγυο (αποφυγή βραχυπρόθεσμου-ειδικού ωφέλους στο βαθμό που συνεπάγεται τη μακροπρόθεσμη-γενική υποτίμηση του ατόμου). Στο χαρακτήρα του Έλληνα και της Ελληνίδας συμπεριλαμβάνονται και ισχύουν ιδιότητες που - ολικά ή μερικά - άλλοτε ενισχύουν, άλλοτε αναιρούν, άλλοτε ακυρώνουν και άλλοτε οργανώνουν αντιφατικά (οργανώνουν ως αλληλοαναιρούμενες) τις αρχές δράσης του αγοραίου α. α. Τέτοιες, για παράδειγμα, είναι οι ενοχές και οι τύψεις ή οι δραστηριότητες που δεν είναι ορίσιμες αυστηρά ατομικά (δραστηριότητες-αυτοσκοποί, δραστηριότητες που αναφέρονται στην κοινότητα, στο συλλογικό). Κατά κανόνα, το νόμιμο και το φερέγγυο ενθαρρύνονται, ενώ το ατομικά λογικό και ωφέλιμο ενθαρρύνεται ως προς το λογικό και ωφέλιμο και αποθαρρύνεται ως προς το ατομικό. Η στάση και η γνώμη της κοινότητας, της γειτονιάς αλλά και της παρέας έχουν από συγκαθοριστική έως και καθοριστική σημασία. Ακόμα και ο χαρακτήρας που ταυτίζεται πλήρως με το αγοραίο α. α. πρέπει να τις συμπεριλάβει στις εκτιμήσεις του περί ατομικού, λογικού, ωφέλιμου, νόμιμου και φερέγγυου. Αγοραίο α. α. και χαρακτήρας στη σύγχρονη Ελλάδα τριτευόντως αντιτίθενται, δευτερευόντως αναντιστοιχούν και πρωτευόντως διαφέρουν ως προς την έμφαση. Βέβαια, από χαρακτήρα σε χαρακτήρα (τάξη επί ηλικία) η σχέση αυτή μεταβάλλεται ως προς τις τιμές της. Μια μικρή (αλλά συνεχώς αυξανόμενη) μειονότητα χαρακτήρων έχει υψηλό βαθμό συμβατότητας με το αγοραίο α. α., ενώ η (συνεχώς μειούμενη) πλειονότητα χαρακτήρων είναι μερικά (και ολοένα λιγότερο) ασύμβατη με το αγοραίο α. α.

Ο δεύτερος ιστορικός περιορισμός αναφέρεται στην - νεαρή κυρίως - Ελληνίδα. Είναι ο έλεγχος που ασκεί η οικογένεια στη σχέση της γυναίκας με το άλλο φύλο, ο έλεγχος της σεξουαλικότητάς της γενικότερα. Η σεξουαλικότητα ελέγχεται και αξιολογείται αμέσως στο σώμα της γυναίκας ως θηλυκή σεξουαλικότητα και εμμέσως στο σώμα του άνδρα ως αρσενική σεξουαλικότητα. Η αρσενική σεξουαλικότητα και ο άνδρας ελέγχονται μέσω του ελέγχου της θηλυκής σεξουαλικότητας και της γυναίκας, με αποτέλεσμα ο κοινωνικός έλεγχος να βιώνεται εντελώς διαφορετικά από τον άνδρα και από τη γυναίκα.³⁰ Στη συντριπτική τους πλειονότητα, οι

(της πιθανότατα διαφορετικής στην οποία) ενηλικιώθηκε. Ουσιαστικά, τέσσερα άτομα τα οποία γεννήθηκαν στην Ελλάδα το 1934, το 1954, το 1974 και το 1994, γεννήθηκαν σε τέσσερις σημαντικά διαφορετικές παραλλαγές της αυτής κοινωνίας και αποτελούν ενεργούς φορείς των παραλλαγών αυτών.

³⁰ Με βάση το σχήμα αυτό, είναι δυνατό να υποστηριχθεί ότι ο άμεσος έλεγχος της αρσενικής σεξουαλικότητας αποτελεί μία από τις προϋποθέσεις για την ομοφυλοφιλία στους άνδρες (ή μία από τις προοπτικές προσέγγισής της). Αν ο έλεγχος που αντιστοιχεί στην μετατροπή-μετεξέλιξη του θηλυκού σε γυναίκα εφαρμοστεί στο αρσενικό, το αρσενικό είναι δυνατό να μετατραπεί (στο βαθμό αυτό) σε γυναίκα-αρσενικό (άσχετα από τη βούληση του καταπιεστικού γονέα, αλλά σε άμεση σχέση με τον τύπο αδιαφορίας των τοπικών αντικειμενικών δομών που το περιβάλλουν, της παρέας/κοπέλλας που τον απορρίπτει, της παρέας που τον αποδέχεται, της γειτονιάς κλπ).

Η συγκεκριμένη υπόθεση εργασίας, πρέπει να τονιστεί ότι, δεν ισχύει πρώτο, στην περίπτωση της γυναικείας ομοφυλοφιλίας. Δεύτερο, δεν ισχύει ισοδύναμα για την ανδρική ομοφυλοφιλία, εφόσον ισχύει χωρίς περιορισμούς μόνο στην πλειονότητα των περιπτώσεων της γνήσιας παθητικής (και σ' αυτό το βαθμό επηρεάζει την ανδρική ομοφυλοφιλία ως ενιαία κοινωνική δομή/έννοια). Τρίτο, πρέπει να τονιστεί ότι μόνο μια (μικρή; πόσο μικρή; πόσο κυμαίνεται από κοινωνική κατηγορία σε κοινωνική κατηγορία;) μειονότητα των νεαρών που θα τύχουν αυτής της μεταχείρισης-αντιμετώπισης από αυταρχικούς γονείς και αδιάφορες τοπικές κοινωνικές δομές θα εξελιχθούν σε (από ευκαιριακούς έως και μόνιμους) ομοφυλόφιλους. Παράγοντες όπως το υποτιμώμενο της ομοφυλοφυλικής ταυτότητας, του ομοφυλοφιλικού status και το παρα-αγοραίο της

γυναίκες στη σύγχρονη Ελλάδα μόνο κατ' εξαίρεση μπορούν να έχουν ελεύθερη (και ατιμώρητη-ανυποτίμητη) πρόσβαση στη σεξουαλική αγορά. Στις νεαρές δε γυναίκες, η απαγόρευση πρόσβασης στη σεξουαλική αγορά είναι απόλυτη. Είτε δεν εξέλθει στη σεξουαλική αγορά επειδή ταυτίζεται με τις αξιακές αρχές των γονέων, είτε δεν εξέλθει επειδή αδυνατεί να ξεφύγει από τον έλεγχό τους, είτε εξέλθει αλλά μέσα στις συνθήκες ελέγχου που της έχουν επιβληθεί (δηλαδή, παρά τη βούληση των γονέων), η νεαρή γυναίκα θα σημάνει, θα συναρτήσει με άλλες αξίες και θα αξιολογήσει τη σεξουαλικότητα.³¹ Η αξιολόγηση της σεξουαλικότητας είναι διαφορετική στην κάθε περίπτωση (και, βέβαια, διαφορετική στην περίπτωση που η νεαρή γυναίκα βγαίνει ελεύθερα, ατιμώρητα και ανυποτίμητα στη σεξουαλική αγορά).³²

Κατά κανόνα, μέσα στα πλαίσια της σεξουαλικής αγοράς, η σύγχρονη νεαρή Ελληνίδα αποτελεί μια πολύ φτωχή (από πλευράς διαθέσιμων χώρων, χρόνων και τεχνικών), παθητική πωλήτρια. Σαν τέτοια, ενεργοποιείται σε μια σεξουαλική αγορά που βρίσκεται σε κατάσταση πάγιας ανισορροπίας.³³ Η ανισορροπία αυτή είναι ιδιαίτερα έντονη στις νεαρές ηλικίες και παρουσιάζεται στον Πίνακα 1.^{34 35}

ομοφυλοφιλίας (και, κατά συνέπεια, το δυσεύρετο των ομοφυλοφίλων που θα εντάξουν-διδάξουν το νεαρό άτομο στην-την ομοφυλοφιλική κουλτούρα αναστέλλουν των εξωτερικευση-συγκεκριμενοποίηση του χαρακτήρα στην προσωπικότητα. Στα πλαίσια αυτών των περιορισμών, η σχέση ανάμεσα στον τύπο ελέγχου (άμεσο-έμμεσο) και το είδος της σεξουαλικότητας (αρσενική-θηλυκή) αποτελεί παράγοντα που συμβάλλει στην κατανόηση στάσεων, συμπεριφορών και επιθυμιών μιας μεγάλης - μειονοτικής μεν αλλά και της κυρίαρχης - κατηγορίας ανδρών ομοφυλοφίλων στη σύγχρονη Ελλάδα, στάσεων, συμπεριφορών και επιθυμιών που εμφανίζονται ως καταρχήν παράλογες, αντιφατικές ή υπερβολικές.

(Για τη θέση ότι η εκμάθηση-διδασκαλία αποτελεί προπομπή ή πρώτη φάση της ένταξης σε κάθε είδους κοινωνικό πεδίο, ότι κάθε κοινωνική στάση και συμπεριφορά διδάσκεται δεξ το επιχείρημα του H. S. Becker στο *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*, Νέα Υόρκη: Free Press, 1966, ιδιαίτερα δε το υπόδειγμα του 3ου κεφαλαίου. Το κριτήριο της διδαξιμότητας όπως το εννοεί ο Becker έχει συμπληρωματική μεν αλλά αποφασιστική συμβολή και στην προσέγγιση των σοσιαλιστικών ιδεωδών στο ζήτημα της σεξουαλικότητας και των σεξουαλικών σχέσεων. Από την προοπτική του συντάκτη της μελέτης, τα συγκεκριμένα σοσιαλιστικά ιδεώδη δεν υστερούν σε λογική συνοχή. Υστερούν όμως σε λογική *πληρότητα*. Τους λείπουν τα αναγκαία θεωρήματα μετάβασης από το αφηρημένο στο συγκεκριμένο (αλλά και αντιστρόφως), τα θεωρήματα εφαρμογής και συγκεκριμενοποίησής τους στην καθημερινή πράξη (αλλά και άντλησης γνώσης απ' αυτήν). Με άλλα λόγια, δεν πληρούν το κριτήριο της διδαξιμότητας του Becker. 1η Φάση: "Μάθηση (σοσιαλιστικής) τεχνικής (αξιολόγησης-βίωσης)" - 2η Φάση: "Μάθηση (τρόπων) κατανόησης των αποτελεσμάτων (της εφαρμογής)" - 3η Φάση: "Εκμάθηση (τρόπων) απόλαυσης των αποτελεσμάτων". Συνεπώς, είναι μεν ορίσιμα ως "σοσιαλιστικές αρχές" αλλά δεν είναι ορίσιμα ως "σοσιαλιστικό αξιακό σύστημα". Δεν πληρούν έστω κι' αυτές τις αρχικές προϋποθέσεις.)

³¹ Το "εξέλθει", περιλαμβάνοντας το ισχυρό ιστορικό σημασιακό ενεργό της "Εξόδου" - ένα επικοινωνιακό ενεργό, είναι κατά πολύ πληρέστερο του αμνησικού ψευδοσυνώνυμου "βγει".

³² Το ελεύθερο, ατιμώρητο και ανυποτίμητο της ένταξης στη σεξουαλική αγορά δεν αποτελεί πανάκεια για τη γυναίκα και, γενικότερα, τον ιστορικό άνθρωπο. Αποτελεί την καλύτερη δυνατή *αγοραία* μορφή που μπορεί να πάρει η σεξουαλικότητα. Ειδικά δε στη σύγχρονη Ελλάδα, αποτελεί συγχρόνως διαδικασία εξόδου από το Ορθόδοξο α. α. και εισόδου στο αγοραίο α. α. και τα ομολογία του κοινωνικά μορφώματα.

³³ Τόσο το πάγιο ανισόρροπο που χαρακτηρίζει τη σεξουαλική αγορά στην Ελλάδα όσο και οι συνέπειές του στον άνδρα και τη γυναίκα - που στο σημείο αυτό από υπαινίσσονται έως και θίγονται μόνον - αναφορικά με τους ιστορικούς περιορισμούς του αγοραίου α. α. αναλύονται στα επόμενα Μέρη της μελέτης, τα Μέρη που στηρίζονται στην έρευνα.

Πίνακας 1: Τύποι Πρόσβασης Νεαρών Ελλήνων και Ελληνίδων
(Ηλικίες 14-17 ετών) στη Σεξουαλική Αγορά

Τύποι Πρόσβασης στη Σεξουαλική Αγορά	Νεαροί		Νεαρές	
	Άνδρες		Γυναίκες	
	Άτομα	Ποσοστά	Άτομα	Ποσοστά
Απαγορευμένη	7	2%	409	83%
Περιορισμένη- Ελεγχόμενη	71	17%	80	4%
Ελεύθερη	338	81%	4	1%
Σύνολα	416	100	493	87 ³⁶

³⁴ Με βάση πληροφορίες για 909 άτομα (Η μεταγενέστερη προσθήκη μερικών δεκάδων ατόμων δεν διαφοροποίησε τα δεδομένα του Πίνακα.)

³⁵ Στον Πίνακα αυτό, το “ελεύθερο”, το “απαγορευμένο” και το “περιορισμένο-ελεγχόμενο” ορίζονται ως εξής:

Ελεύθερη πρόσβαση: εάν, εφόσον και όποτε το επιθυμήσουν, ο νέος ή η νέα δικαιούνται, πρώτο, να ανήκουν σε ζήτημα και να ασχολούνται με τη σεξουαλικότητα και τις σχέσεις των φύλων, δεύτερο, να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις που κρίνουν επαρκείς και κατάλληλες για την πραγμάτωση της σεξουαλικότητάς τους και, τρίτο, να πραγματοποιήσουν τη σεξουαλικότητά τους.

Απαγορευμένη πρόσβαση: ο νέος ή η νέα δεν δικαιούνται κάτι από τα παραπάνω.

Περιορισμένη-ελεγχόμενη πρόσβαση: Ο νέος ή η νέα ελέγχονται μέσω περιορισμών στους χρόνους απροϋπόθετης εξόδου, μέσω δικαιώματος του γονέα να συμμετάσχει τόσο στην επιλογή όσο και την απόρριψη των φίλων και των χώρων εξω-οικογενειακής δράσης, και, τέλος, μέσω των αμέσων/εμμέσων πόρων που του/της διατίθενται. (Η μελέτη των λόγων των πόρων αυτών και των τρόπων οργάνωσής τους στον κοινωνικό χώρο και χρόνο ανά κοινωνική κατηγορία, φύλο και ηλικία δεν είναι μόνον ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα αλλά και χρήσιμη στο επίπεδο της χάραξης μιας (μεσο-)βραχυ(-)πρόθεσμης κοινωνικής πολιτικής.) Στο νέο, από τη μια πλευρά, παρέχονται και τα τρία δικαιώματα ελεύθερης πρόσβασης, στο βαθμό που αυτός εκπληρώνει τις υποχρεώσεις του απέναντι στην οικογένεια και τον εαυτό του ως μέλος της. Στη νέα, από την άλλη πλευρά, παρέχονται μόνο τα πρώτα δύο δικαιώματα και μάλιστα ως ελάχιστα είναι ανεκτές, πρώτο, η αποσεξουαλικοποιημένη (η χωρίς το στοιχείο της ηδονής, της σωματικής απόλαυσης) ενασχόληση με τις σχέσεις των φύλων και, δεύτερο, η δημιουργία προϋποθέσεων για σχέση με τους άνδρες με τη μορφή του φλέρτ.

³⁶ 73 από τις 567 γυναίκες που ρωτήθηκαν συνολικά - αν και κατανοούσαν και ενέκριναν τις διακρίσεις του Πίνακα ως ανταποκρινόμενες στην πραγματικότητα - βρέθηκαν σε κατάσταση σύγχυσης ως προς την αυτοκατάταξή τους: όριζαν την πρόσβασή τους στη σεξουαλική αγορά ως και απαγορευμένη και ελεύθερη και περιορισμένη-ελεγχόμενη, αρνούμενες να συμβιβασθούν στον “μέσον όρο” της περιορισμένης-ελεγχόμενης πρόσβασης. Η έννοια της σύγχυσης δεν αναφέρεται στις ηθικο-πνευματικές ιδιότητες των συγκεκριμένων γυναικών αλλά στις θεαματικές διακυμάνσεις

Είναι χαρακτηριστικό ότι η πρόσβαση των νεαρών ανδρών και γυναικών στη σεξουαλική αγορά είναι σχεδόν αντιστρόφως ανάλογη. Εάν μάλιστα ληφθεί υπόψη και η σημαντική διαφορά του περιορισμένου/ελεγχόμενου που ισχύει ανάμεσά τους, οι διαφορές στην πρόσβαση στη σεξουαλική αγορά νεαρών ανδρών και γυναικών αναβαθμίζονται σε ποιοτικές.³⁷

Το θεαματικά δυσανάλογο της πρόσβασης ανδρών και γυναικών στη σεξουαλική αγορά στις ηλικίες ανάμεσα στα 14 και τα 20 χρόνια, φέρνει τη γυναίκα σε μια παροδική περίοδο ευφορίας-αυξημένης ζήτησης. Σαν κύριο εμπόδιο στη σεξουαλική ευτυχία ορίζεται ο οικογενειακός έλεγχος.³⁸ Είναι αντιφατικό αλλά η χειραφέτηση της νεαρής κοπέλλας από την οικογένεια ταυτίζεται με τη θηραματοποίησή της από τον άνδρα η μετάβασή της από τη μία εξουσία στην άλλη λαβαίνει χώρα σε χρονικές κλίμακες πέρα από τα όρια ελέγχου της και μέσα σε συναισθηματικές συντεταγμένες παιγνιδιού. Η οικογένεια κατά κανόνα - και ιδιαίτερα στα αστικά κέντρα - αποτυγχάνει στο βασικό Ορθόδοξο σκοπό της, αποτυγχάνει στο να διατηρήσει τη νεαρή γυναίκα σε κατάσταση παρθενίας.³⁹ Έμμέσως όμως επιτυγχάνει κάτι πέρα κι έξω από τους σκοπούς της. Επιτυγχάνει την πρόωπη, θεληματική και ευχάριστη θηραματοποίηση της γυναίκας. Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια και σε νεαρές ηλικίες, η γυναίκα διδάσκεται ρόλους παθητικής πωλήτριας στη σεξουαλική αγορά.⁴⁰

του τρόπου ζωής τους (και) ως προς το ζήτημα αυτό. Γι' αυτό το λόγο, αντί της "στρογγυλοποίησης" των ποσοστών, ο ερευνητής επέλεξε να αφήσει ενεργό το αντίστοιχο στατιστικό κενό, αξιοποιεί δε τα δεδομένα που αναφέρονται συνολικά ως "σύγχυση" στη συνέχεια της μελέτης.

³⁷ Είναι αξιοσημείωτο ότι στους άνδρες σε μεγαλύτερες ηλικίες οι αναλογίες αυτές μένουν σταθερές ή διαφοροποιούνται με *αύξηση* των περιορισμών-ελέγχων σε βάρος της ελεύθερης πρόσβασης. Αντίθετα, στις γυναίκες σε μεγαλύτερες ηλικίες παρατηρούνται μια μικρή αύξηση της ελεύθερης πρόσβασης και μια σαφώς μεγαλύτερη αύξηση των περιορισμένων-ελεγχόμενων προσβάσεων στη σεξουαλική αγορά σε βάρος της απαγόρευσης κάθε πρόσβασης. Από τα 21 δε χρόνια (και, κατά κανόνα, μέχρι το γάμο) ο τύπος της περιορισμένης-ελεγχόμενης πρόσβασης καθίσταται ο πλέον συνηθισμένος και κυρίαρχος. Μάλιστα, ενεργοποιείται και ένας ιδιότυπος περιορισμένος-ελεγχόμενος εκσεξουαλισμός(ο πατέρας και η μητέρα γνωρίζουν τις σεξουαλικές σχέσεις της κόρης αλλά συμπεριφέρονται σαν να μη γνωρίζουν). Με άλλα λόγια, το διπλό κριτήριο αντιμετώπισης του άνδρα και της γυναίκας ατονεί σε μεγάλο βαθμό' ισχύει, αλλά ισχύει σε/με τη μορφή του ανενεργού έγκριτου. (Μια σημαντική, πιθανότατα πλειονοτική μερίδα γονέων-φορέων του Ορθόδοξου α.σ. πιστεύει ότι στις σύγχρονες κοινωνικές συνθήκες ηθικής κατάπτωσης - δηλαδή, συνθήκες όπου το Ορθόδοξο α.σ. είναι σε μεγάλο βαθμό ανίσχυρο, δεν ισχύει απόλυτα - αν η κόρη δεν εξέλθει στη σεξουαλική αγορά και δεν συνάψει σεξουαλικές σχέσεις, θα δυσκολευτεί να "φτιάξει τη ζωή της", "να νοικοκυρευτεί". Οι γονείς αυτοί πιστεύουν ότι "πρέπει να βάλουν νερό στο κρασί τους", δηλαδή νά απογνησιοποιηθούν, να εκπραλιστούν.

³⁸ Ξεί στις εννέα νεαρές γυναίκες (ή μόλις μεγαλύτερες σε ηλικία που αναφέρθηκαν στη ηλικία τους ανάμεσα στα 14 και τα 17 χρόνια) ανέφεραν ότι έχουν κατά καιρούς συνειδητοποιήσει αλλά και εκφράσει την επιθυμία να πέθαιναν οι γονείς τους - κατά κανόνα δε η μητέρα. Δύο δε στις εννέα θεωρούν αυτή την επιθυμία βασική οι γονείς τους - και ιδιαίτερα η μητέρα - θεωρούνται ως το κύριο, το βασικό εμπόδιο για την ευτυχία, ταυτόχρονα δε, το κύριο, το βασικό αίτιο της δυστυχίας τους.

³⁹ Το γεγονός αυτό είναι ενδεικτικό του ότι οι σχέσεις των φύλων ρυθμίζονται κυρίαρχα από το αγοραίο α.σ.

⁴⁰ Η γυναίκα-θήραμα δεν αποτελεί προϊόν σύνθεσης Ορθόδοξων οικογενειακών αρχών, αγοραίου α.σ. και(/σε συνθήκες) σεξουαλικής αγοράς. Η γυναίκα-θήραμα αποτελεί ένα σύστημα ρόλων (μια από

Όμως, ο έλεγχος της οικογένειας πάνω στη νεαρή γυναίκα έχει εξίσου σημαντικά αποτελέσματα και στο νεαρό άνδρα - στην από μεγάλη έως και συντριπτική πλειονότητα των νεαρών ανδρών. Είναι καθοριστικής σημασίας για τη διαμόρφωση του χαρακτήρα και της προσωπικότητας του νεαρού άνδρα το γεγονός ότι, αν και έχει αμέσως ελεύθερη πρόσβαση στη σεξουαλική αγορά, η πρώτη του σεξουαλική επαφή με νεαρή γυναίκα λαμβάνει χώρα 2,5 χρόνια αργότερα από την πρώτη σεξουαλική επαφή της συνομήλικής του γυναίκας (και τουλάχιστον 5 χρόνια αργότερα από την πρώτη σαφή και συνειδητή εκδήλωση σεξουαλικών ορμών).⁴¹ Η περίοδος ανάμεσα στην πρώτη εκδήλωση σεξουαλικών ορμών και την πρώτη σεξουαλική επαφή με νεαρή γυναίκα χαρακτηρίζεται ως μία περίοδος γεμάτη άγχος και αγωνία, μία εφιαλτική περίοδος. Ο νέος αμφιβάλλει διαρκώς για τη σωματική και ψυχική του υγεία. Η σχέση με το άλλο φύλο και ο έλεγχος της ολοένα αναπαραγόμενης μέσα στο σώμα σεξουαλικότητας αποτελούν τα βασικά έως και αποκλειστικά του προβλήματα. Η αυτοϊκανοποίηση και η προσφυγή στις πόρνες θεωρούνται έσχατα μέσα και, κατά συνέπεια, μέσα έσχατου εξευτελισμού, ιδιαίτερα αν ληφθεί υπόψη ότι ο νέος επιχειρεί να ταυτιστεί με το έγκριτο και πολύτιμο πρότυπο του άνδρα-κυνηγού. Ο μισογυνισμός εισάγεται και παγιώνεται στο χαρακτήρα του νέου σε βαθμό ανάλογο της απόρριψής του από τις γυναίκες, δηλαδή σε βαθμό ανάλογο της άρνησής τους να τον εγκρίνουν ως άνδρα-αρσενικό, η δε ομοφυλοφιλία αναβαθμίζεται σε πιθανό εναλλακτικό τρόπο οργάνωσης της σεξουαλικότητας και των σεξουαλικών σχέσεων.

Πρέπει επίσης να τονιστεί ότι τουλάχιστον ένας στους δύο νέους στη σύγχρονη Ελλάδα έχει ως πρώτη σεξουαλική επαφή την πορνική σεξουαλική επαφή και - κατόπιν - ευκαιριακή, συχνή ή τακτική προσφυγή σε πορνικές σχέσεις με πόρνες. Η σεξουαλική επαφή βιώνεται σε μια απρόσωπη, ανταλλακτική (και μάλιστα στην οριακή της μορφή, τη χρηματική) και μηχανική μορφή. Αν και ακολουθεί λεπτομερής ανάλυση αυτού του ζητήματος, ένα μερικό αλλά ουσιαστικό συμπέρασμα είναι χρήσιμο να μεταφερθεί σ' αυτό το σημείο ώστε να προσημανθούν τα στοιχεία που παρασχέθηκαν. Ο έλεγχος της νεαρής γυναίκας από την οικογένεια στη σύγχρονη Ελλάδα δεν έχει ως μοναδικό ή κύριο αποτέλεσμα τη διαμόρφωση της νέας σε παθητικό θήραμα. Έχει ως αποτέλεσμα και τη διαμόρφωση του νέου σε ενεργητικό κυνηγό. Ο "ενεργητικός κυνηγός" αποτελεί ιδιότητα του κοινωνικού χαρακτήρα του νέου. Ο ένας πόλος της ιδιότητας αυτής είναι η πορνικότητα (οι γυναίκες που - στη γλώσσα δόχρονης - "του κάθονται εύκολα να τις βατέψει", είναι πουτάνες) και ο άλλος της πόλος είναι ο μισογυνισμός (αφορά τις γυναίκες που δεν "του κάθονται", χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν είναι ταυτόχρονα και πουτάνες αν "κάθονται εύκολα" σε άλλους). Με άλλα λόγια, ο μισογυνισμός είναι το ελάχιστο της πορνικότητας - είναι πορνικότητα - και η πορνικότητα είναι το ελάχιστο του μισογυνισμού - είναι μισογυνισμός. Αυτό είναι το τμήμα της

τις μορφές που παίρνει η γυναίκα έξω από την οικογένεια), που και προϋπήρξε ιστορικά. Προϊόν της σύνθεσης αυτής είναι η γυναίκα-θήραμα με τη μορφή της *παθητικής πωλήτριας*. Και, βέβαια, η μετατροπή της γυναίκας-θηράματος σε γυναίκα-κυνηγό και της παθητικής πωλήτριας σε ενεργή αγοράστρια δεν αποτελεί κάτι περισσότερο από προσπάθεια καλύτερης προσαρμογής στο ανδροκεντρικό σύστημα οργάνωσης μέσω του (θέσει ή/και φύσει κακέκτυπου) δανεισμού ανδρικών ρόλων.

⁴¹ Το ζήτημα αυτό αναπτύσσεται διεξοδικά στο 2ο Μέρος της μελέτης.

ανδροποίησης του νέου, τουλάχιστον στη σύγχρονη Ελλάδα. Στη σχέση της μαζί του, η νέα θα κληθεί στο μέλλον να το καταβάλλει πολλαπλάσια. Και αυτό είναι το τίμημα της γυναικοποίησης της.

(δ. Προϋποθέσεις Ισχύος)

Πέρα όμως από αυτές τις ιδιοτροπίες και τους ιστορικούς περιορισμούς που συμμετέχουν στην οργάνωσή του, το αγοραίο αξιακό σύστημα έχει ανάγκη μιας σειράς περιοριστικών προϋποθέσεων για να ισχύει. Ισχύει δε στο βαθμό που ισχύουν και οι περιοριστικές αυτές προϋποθέσεις.

Καταρχήν και αδιακρίτως φύλου, τα άτομα που εντάσσονται και συμμετέχουν στο αγοραίο α.σ. πρέπει να είναι οργανωμένα ως προσωπικότητες.⁴² Με άλλα λόγια, πρέπει να έχουν χειραφετηθεί, δηλαδή να έχουν απαλλαγεί-απελευθερωθεί από κάθε άλλο α.σ. - στην περίπτωση της σύγχρονης Ελλάδας, από το Ορθόδοξο α.σ. Τα άτομα στο αγοραίο α.σ. ισχύουν ως προσωπικότητες. Η χειραφέτηση ως αρχή αποτελεί δικαίωμα-υποχρέωση, δεν αποτελεί ζήτημα προσωπικής επιλογής. Κάθε ιδιότητα του ατόμου που δεν αναλογεί στις αρχές του αγοραίου α.σ. συστήματος αφορίζεται, δηλαδή ορίζεται ως προσωπική ιδιοτροπία. Κάθε δε άλλη ιδιότητα ορίζεται στο βαθμό που αναλογεί και αφορίζεται στο βαθμό που δεν αναλογεί στις αρχές του. Το άτομο είναι ελεύθερο να διατηρήσει τις αφοριστικές του ιδιότητες, καταβάλλοντας το ψυχικό, κοινωνικό ή και οικονομικό κόστος της διατήρησής τους, το κόστος της προσαρμογής του.

Αλλά και η παραγωγή της προσωπικότητας χαρακτηρίζεται από υψηλό κόστος. Απαιτεί, στη γλώσσα του Μαρξ, ένα "ηθικό στοιχείο" πολλαπλάσιο του πραγματικού μεροκάματου, έχει κόστος πολλαπλάσιο από το κόστος παραγωγής-μετατροπής ενός ανθρώπου σε εργαζόμενο ή νοικοκυρά. Κατά συνέπεια, στη σύγχρονη Ελλάδα - και όχι μόνον - η αγορά ισχύει αλλά χωρίς τη βασική της προϋπόθεση: την προσωπικότητα. Αν όμως από την αγορά ως τόπο-τρόπο σχέσης μεταξύ προσωπικοτήτων αφαιρεθούν - στο βαθμό που αφαιρούνται - οι προσωπικότητες, αυτό που μένει είναι η βία. Και η βία με τη μορφή της εκπαίδευσης, της ψυχαγωγίας, της υποχρεωτικής διαλογής ή της καταστολής έχει σαφώς χαμηλότερο κόστος παραγωγής. Η βία συμφέρει - βραχυπρόθεσμα τουλάχιστον. Ό,τι ισχύει για την αγορά γενικά ισχύει και για τη σεξουαλική αγορά ειδικότερα - και μάλιστα σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό. Η σεξουαλική αγορά - πολύ λιγότερο πειθαρχημένη και εξορθολογισμένη από το κεφάλαιο και το κράτος σε σχέση με την οικονομική ή την πολιτική αγορά - αποτελεί τόπο συνάντησης Ορθόδοξα οργανωμένων ατόμων (δηλαδή αγοραία ανολοκλήρωτων και ατελών προσωπικοτήτων). Όπως θα φανεί στο 2ο αλλά κυρίως στο 3ο Μέρος της μελέτης, η πολύμορφη βία από κυριαρχεί έως και καθορίζει τη δράση, τις σχέσεις και τις σημασίες στο συγκεκριμένο κοινωνικό πεδίο.

Μια δεύτερη προϋπόθεση για τη λειτουργία της αγοράς και την ισχύ του αγοραίου α.σ. αποτελεί και η δυνατότητα όλων για πλήρη πρόσβαση στην αγορά. Σ' ό,τι αφορά τη σεξουαλική

⁴² Στο Ορθόδοξο α.σ. δεν τίθεται θέμα προσωπικότητας. Προσωπικότητα είναι/διαθέτει/διατίθεται ως μόνον ο Θεός. Μερική, ατελής, ετερενεργή Ισως προσωπικότητα αποτελεί και ο εκάστοτε ανώτερος στις εκκλησιαστικές και πολιτειακές ιεραρχίες, στις οποίες κεφαλή και νοηματοδότης είναι ο Θεός. (Δες Σαρρή, σσ. 24, 53, 155 και 301.)

αγορά, μια σειρά ταξικών περιορισμών αναιρούν την προϋπόθεση αυτή σε μεγάλο βαθμό πριν καν τεθεί θέμα προσωπικής επιλογής, δηλαδή πριν καν το ταξικό ενεργοποιηθεί υποκειμενικά. Τα μέλη διάφορων κοινωνικών κατηγοριών ή ομάδων (ταξικών μερίδων ευρύτερα, στην ορολογία του Πουλαντζά)⁴³ είναι πολιτιστικά ασύμβατα μεταξύ τους και - το κυριότερο απ' αυτή την προοπτική - ζούν σε διαφορετικούς τόπους και κοινωνικούς χώρους. Οι οποιοσδήποτε επιλογές λαμβάνουν χώρα σχεδόν αποκλειστικά μέσα στα πλαίσια της γειτονιάς, του σχολείου, του τόπου εργασίας, της παρέας - δηλαδή συνήθως μέσα στα πλαίσια μιας συγκεκριμένης ταξικής μερίδας και σχεδόν πάντα μέσα στα πλαίσια μιας συγκεκριμένης κοινωνικής τάξης.

Άλλη μία μερική και συμπληρωματική των ταξικών περιορισμών ανείρεση της σεξουαλικής αγοράς αποτελεί η άγνοια της σεξουαλικής αγοράς από μέρους των ατόμων που συμμετέχουν σ' αυτήν. Συμμετέχοντες και συμμετέχουσες δεν γνωρίζουν σε ποιο σημείο της σεξουαλικής αγοράς μπορούν να επιτύχουν το μέγιστο με βάση τα κοινωνικά και φυσικά τους χαρακτηριστικά.⁴⁴ Με βάση τα στοιχεία της έρευνας που έλαβε χώρα, η άγνοια αυτή - σε συνδυασμό με την ταξική δυσκινησία του ατόμου - έχει ως αποτέλεσμα ένα στα δύο άτομα να αδικείται ή να ευνοείται σε αγοραίες τιμές. Η αναλογία των ζευγαριών που θεωρήθηκαν ταιριασμένα σε σχέση μ' αυτά που θεωρήθηκαν καταφανώς αταίριαστα είναι 1 προς 5.⁴⁵ Κατά συνέπεια, τα κοινωνικά χαρακτηριστικά είναι υπέρτερα σε αντικειμενική σημασία από τα φυσικά χαρακτηριστικά εφόσον προκαθορίζουν (αλλά και, κατόπιν, συγκαθορίζουν) τις ατομικές επιλογές.⁴⁶ Ακόμα και αν το άτομο δίνει έμφαση ή και

⁴³ *Classes in Contemporary Capitalism*, Λονδίνο: Verso, 1978, 3ο Μέρος.

⁴⁴ Η άγνοια αυτή κατανοείται και βιώνεται ως (ή/και σαν) "αποφασιστικότητα-αναποφασιστικότητα", "ικανότητα-αικανότητα", τύχη-ατυχία" κλπ. Το διπολικό σχήμα "γκαντέμης (καταραμένος από το Θεό)-κολόφαρδος" διαπερνά και χαρακτηρίζει την κοινή λογική (και την καθομιλούμενη) της μεγάλης πλειονότητας των σύγχρονων Ελλήνων και Ελληνίδων. Το σχόλιο ενός 23χρονου φοιτητή είναι ενδεικτικό: "...κι ενώ εμένα με δέρνει η γκαντεμιά, αυτός ο πούστης (δηλαδή ο ευέλκτος, αποφασιστικός, αμοραλιστής τυχοδιώκτης) έχει μια κολοφάρδια...είναι ικανός να πέσει από τον 4ο όροφο για να αυτοκτονήσει και να πέσει μέσα σε μια λιμουζίνα-κρεβάτι με πέντε γκομενάρες έτοιμες για όλα"

⁴⁵ Επτά εξηγήσεις-απαντήσεις δόθηκαν στο ερώτημα γιατί ο "αδικούμενος" ή η "αδικούμενη" επιλέγουν με τέτοιο τρόπο ώστε να αδικούνται. Πολλά από τα άτομα που ρωτήθηκαν έδωσαν περισσότερες της μιας εξηγήσεις-απαντήσεις. Μάλιστα, ορισμένα απ' αυτά (άνδρες) τις έδωσαν όλες μαζί (τις παρήγαγαν διαδοχικά).

- Η εξήγηση μέσω παραπομπής σε μονοψωνιακές-μονοπωλιακές καταστάσεις - η "απόλυτη" εξήγηση του τύπου "δεν έχει άλλη επιλογή", "δεν βρίσκει άλλον/άλλη" - προτάθηκε από σχεδόν εννέα στα δέκα άτομα

- Η εξήγηση μέσω παραπομπής σε ολιγοψωνιακές-ολιγοπωλιακές καταστάσεις - η "σχετική" εξήγηση του τύπου "είναι ό,τι καλύτερο μπόρεσε να βρει" προτάθηκε από σχεδόν πέντε στα δέκα άτομα

(Σ' ό,τι αφορά αυτή την εξήγηση αξίζει να σημειωθεί ότι κανένα από τα άτομα που την πρότειναν σε συνδυασμό με την πρώτη δεν θεώρησε το συνδυασμό αντιφατικό. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι είναι η μόνη εξήγηση που από κανέναν και καμία δεν θεωρήθηκε κύρια ή πλήρης ή επαρκής ή μοναδική. Αν και η πλειονότητα πρότεινε περισσότερες της μιας εξηγήσεις ως συμπληρωματικές - δηλαδή, υιοθέτησε το "πολυπαραγοντικό" - το σύνολο φάνηκε ασταθές, αδέξιο και ανήσυχο με το "σχετικό" της δεύτερης εξήγησης.)

Οι δύο εξηγήσεις που ακολουθούν προτάθηκαν από τρία έως τέσσερα στα δέκα άτομα

- Μια εξήγηση που δόθηκε αφορά σχεδόν αποκλειστικά τους άνδρες (εφόσον δόθηκε σε μια αναλογία ανδρών-γυναικών 18 προς 1, δηλαδή μια διπλοκριτηριακή και μάλιστα οριακή δυσαναλογία) και παραπέμπει σε θέματα σεξουαλικής ικανοποίησης, σεξουαλικής απόλαυσης. Είναι τού του τύπου "τον ικανοποιεί σεξουαλικά", "αν και δεν (της) φαίνεται, του ικανοποιεί όλες τις

εστιάζει αποκλειστικά στα φυσικά χαρακτηριστικά των άλλων, μια σειρά από κοινωνικές συντεταγμένες - τα κοινωνικά του χαρακτηριστικά - προ(-)ορίζουν τις επιλογές του. Οι κοινωνικές αυτές συντεταγμένες θέτουν αντικειμενικά όρια, μη-υπερβάσιμα - ακόμα και στην οριακή περίπτωση της συνειδητοποίησής τους - με βάση τη θέληση και μόνο. Η θέληση του ατόμου είναι πέρα για πέρα ανεπαρκής στο να στηρίξει μια μη-φανταστική και χωρίς προσφυγή στη βία επιλογή. Έξω από τη φαντασία του, ο άπορος άνδρας μόνο να επιβάλλει τη θέλησή του βίαια, φυσικά/σωματικά μπορεί. Η εύπορη γυναίκα έχει τη δυνατότητα να αγοράσει το(ν) αντικείμενο της θέλησής της. Ο εύπορος άνδρας έχει και τις δυο αυτές δυνατότητες. Τέλος, η άπορη γυναίκα δεν έχει καμμία δυνατότητα ως άπορη είναι αδύναμη, ενώ ως γυναίκα είναι αδύνατη.

Μια τρίτη και κρίσιμη προϋπόθεση για την ισχύ του αγοραίου α. σ. είναι η δυνατότητα αναγωγής όλων των ουστατικών του κοινωνικού πεδίου της σεξουαλικής αγοράς σε ομοειδείς μονάδες - προϋπόθεση που, μέσω της αυτονοήσιας της, περνά απαρατήρητη από τα άτομα που μετέχουν στη σεξουαλική αγορά. Στο κοινωνικό πεδίο της οικονομίας (ακριβέστερα, της οικονομικής αγοράς) η μονάδα μέτρησης και οργάνωσης είναι το *χρήμα*, η χρηματική μονάδα. Στο κοινωνικό πεδίο της πολιτικής (πολιτικής αγοράς) μονάδα είναι η *ψήφος*, δηλαδή το ελάχιστο και γενικότατο της εντολής. Στο κοινωνικό πεδίο της σεξουαλικότητας (σεξουαλικής αγοράς) μονάδα μέτρησης και οργάνωσης είναι ο *οργασμός*.⁴⁷

σεξουαλικές επιθυμίες". (Μια συμπληρωματική της μη-σεξουαλική παραλλαγή είναι η γυναίκα-νοικοκυρά, η γυναίκα που "φροντίζει" τον άνδρα, τον "κρατάει καθαρό", "του μαγειρεύει" "κοιτάει τον άνδρα της, τα παιδιά της, το σπίτι της".)

- Η εξήγηση αυτή αφορά κυρίως τη γυναίκα και, ειδικότερα, τις διάφορες μορφές εξάρτησής της από τον άνδρα. Δεν προκαλεί έκπληξη - εφόσον συνέχεται με τα στοιχεία και συμπεράσματα που παρατίθενται στα επόμενα Μέρη - το γεγονός ότι είναι μια κυρίως μη-σεξουαλική εξήγηση. Το διπλοκριτηριακό των δύο αυτών εξηγήσεων επιβεβαιώνεται από την παροχή του αντίστοιχου κριτηρίου για τις γυναίκες: είναι ο άνδρας με υψηλό(τερο) status ή/και ο φερέγγυος άνδρας ή/και ο "σοβαρός" ή/και ο "κουβαλητής" άνδρας.

- Η επόμενη εξήγηση δόθηκε από περίπου τρία στα δέκα άτομα και παραπέμπει σε περιπτώσεις προ-αυτοϋποτίμησης (ανδρών κυρίως). Είναι η εξήγηση του τύπου "είναι κομπλεξικός-ή".

- Επίσης τρία στα δέκα περίπου άτομα έδωσαν την εξήγηση της χυδαίας, της άμεσης και ευθέως *οικονομικής* συναλλαγής: "την παντρεύτηκε για τα λεφτά της", "έλυσε τα οικονομικά του προβλήματα". Ας τονιστεί ότι η μεγάλη πλειονότητα τόσο των ανδρών όσο και των γυναικών θεωρεί ως αυτονόητο ότι, όπως η γυναίκα δεν έχει (αδιαπραγμάτευτα) σεξουαλικά προβλήματα (άνδρική παραλλαγή της τρίτης εξήγησης), κατά τον αυτό τον τρόπο δεν έχει και εισοδηματικά οικονομικά προβλήματα (για το είδος των οικονομικής φύσης προβλημάτων της γυναίκας δεξ τη γυναικεία παραλλαγή της τρίτης εξήγησης).

- Η τελευταία εξήγηση - που προτάθηκε από δύο έως τρία άτομα - παραπέμπει στην έλλειψη ολοκληρωμένων κριτηρίων επιλογής του "αδικούμενου" ατόμου, στην "απολιτίσα" του: για παράδειγμα, "όλες του/της κάνουν" "τάμπλεξε μαζί της επειδή του δίνει κόλο".

⁴⁶ Το ζήτημα αυτό αναλύεται εκτενώς στο 3ο και το 4ο κεφάλαιο του 2ου Μέρους.

⁴⁷ Σ' ό,τι αφορά την εφαρμογή και ισχύ του αγοραίου α. σ. τουλάχιστον στη σύγχρονη Ελλάδα, μια διευκρίνιση είναι απολύτως αναγκαία σ' αυτό το σημείο (ώστε να αποφευχθούν οι συχνές, "σπάταλες" και αλλοιωτικές της παρουσίασης επαναλήψεις στη συνέχεια).

Ο ανδρικός και γυναικείος οργασμός *δεν* αποτελεί τη μονάδα οργάνωσης και μέτρησης της σεξουαλικότητας μέσα στο πλαίσιο της σεξουαλικής αγοράς και του ομολόγου της αγοραίου α. σ. Ο ανδρικός και γυναικείος οργασμός αποτελεί *τη* μονάδα *εκτίμησης και καθημερινής συναλλαγής*, συστατικό στοιχείο της καθημερινής γλώσσας των ενασχολούμενων, ανεκτή εμπειρική γενίκευση. Στο αγοραίο α. σ., μονάδα αξιολόγησης και οργάνωσης της σεξουαλικότητας είναι η υδραυλικο-μηχανική διάσταση του ανδρικού οργασμού, η *εκσπερμάτωση*. Στο Ορθόδοξο α. σ., μονάδα αξιολόγησης και οργάνωσης της σεξουαλικότητας είναι η *αποτελεσματική εκσπερμάτωση*, η

Όπως όμως έχει ήδη αναφερθεί, η σεξουαλικότητα της γυναίκας περιλαμβάνει και τις φάσεις της εγκυμοσύνης και της λοχείας.⁴⁸ Εφόσον – με βάση τα μέτρα και κριτήρια του αγοραίου α. σ. – οι φάσεις αυτές δεν είναι μετρήσιμες, ορίζονται σαν φάσεις *απόσεξουαλικοποίησης* της γυναίκας. Η εγκυμοσύνη σημαίνει την έξοδο της γυναίκας από τη σεξουαλική αγορά για ορισμένο χρόνο. Σημαίνει επίσης και την πάγια (μερική) υποτίμηση της γυναίκας στη σεξουαλική αγορά και, πιθανότατα, την επιβράδυνση της ανέλιξής της στις διάφορες κρατικές ή άλλες γραφειοκρατίες. Σύμφωνα με το αγοραίο α. σ. – αλλά και το Ορθόδοξο, η γυναίκα είναι καταρχήν σεξουαλική μόνο σε βαθμό ανάλογο της διαθεσιμότητας και αντιστοιχησιμότητάς της με τον άνδρα. Οι νόμοι της σεξουαλικής αγοράς ισχύουν μέσα στα πλαίσια και με βάση τις σημασίες αυτής της μερικής προϋπόθεσης. Η γυναίκα θεωρείται σεξουαλική μόνον από τη στιγμή (και, κατόπιν, στο βαθμό) και για όσο διάστημα μπορεί να διεγείρει και να ικανοποιήσει τον άνδρα. Μ' αυτά τα κριτήρια, και η εγκυμοσύνη αποσεξουαλικοποιείται, ακριβέστερα ορίζεται και σημαίνεται σαν *αποτέλεσμα* της σεξουαλικότητας. Σεξουαλικότητα και σεξουαλική απόλαυση – το όλο και το μέρος – ταυτίζονται. Ταυτίζονται επειδή απλά και μόνο *συμπίπτουν* στον άνδρα και μόνο. Ό,τι "περισσεύει", ό,τι δεν μπορεί να βιώσει ο άνδρας – δηλαδή το κατ' εξοχήν γυναικείο – αποσεξουαλικοποιείται μέσω της αποτελεσματοποίησης του, μέσω της αναγωγής του σε

εκσπερμάτωση-επιτυχημένο γκάστρωμα, η εκσπερμάτωση που αναβαθμίζει τον άνδρα υποβιβάζοντας τη γυναίκα σε γκαστρωμένη (όχι έγκυο) γυναίκα [Στο Ορθόδοξο α. σ., "έγκυος" σημαίνει "γκαστρωμένη". Ο μιν άνδρας φορέας του δεν αντιλαμβάνεται τη διαδικασία ως συμμετοχή στην πρώτη στιγμή της εγκυμοσύνης, τη σύλληψη, αλλά ως γκάστρωμα, η δε γυναίκα φορέας ότι "του κάθεται να τη γκαστρώσει".] Στη σεξουαλική αγορά στη σύγχρονη Ελλάδα, είναι αποδεκτοί και οι δύο τρόποι οργάνωσης και αξιολόγησης, ισχύουν-"περνάνε" και τα δύο σκληρά νομίσματα (με μερικά απαξιωμένο και απαξιούμενο το Ορθόδοξο).

Είτε δηλώνουν και εκφράζονται σε αντίστοιχους (ψευδ-ομολόγους) της γυναίκας οργανισμούς είτε κυνίζουν, οι άνδρες εκτιμούν και, προπάντων, αξιολογούν σε εκσπερματώσεις (δηλαδή σε βαθμούς απόλαυσης της γυναίκας, της σχέσης ή της πράξης που οδηγεί στην εκσπερμάτωση). Ουσιαστικά, για τη μεγάλη πλειονότητα, για τουλάχιστον οκτώ στους δέκα άνδρες, ο γυναικείος οργασμός είναι από αδιάφορα ανεκτός έως και άκοπα ευπρόσδεκτος. Αλλά, στη μεγάλη τους πλειονότητα, και οι γυναίκες μετράνε τις σεξουαλικές τους επαφές σε ανδρικές εκσπερματώσεις. Δεν μετράνε σε γυναικείους οργασμούς, δεν έχουν τη δυνατότητα να είναι – ακόμα και μέσα στα πλαίσια της σεξουαλικής αγοράς – αγοραίες. Έξι στις δέκα σύγχρονες Ελληνίδες είναι ευχαριστημένες εάν έχουν συχνές σεξουαλικές επαφές, είτε οργασμικές είτε ανοργασμικές. Μ' αυτό τον τρόπο τουλάχιστον, αυξάνουν τις πιθανότητές τους για οργασμό (πιθανοτικός οργασμός) και, κυρίως, επιβεβαιώνονται. Άλλες τρεις στις δέκα είναι μιν δυσαρεστημένες αλλά δεν φρονούν ότι πρέπει ή ότι μπορούν να κάνουν κάτι πάνω σ' αυτό, δηλαδή ότι δικαιούνται εναλλακτικής ή ότι διαθέτουν εναλλακτική. (Όμως, *αξιολογούν* τις σεξουαλικές τους επαφές κυρίως σε οργασμούς τους. Συνήθως δε – κι αυτό είναι ενδεικτικό της γυναικείας πρωτοπορίας και ανωτερότητας – σε οργασμούς τόσο δικούς τους όσο και του άνδρα.)

Από την άλλη πλευρά, για τον μόνιμα ενταγμένο στη σεξουαλική αγορά άνδρα είναι αδιανόητο το να ολοκληρωθεί η σεξουαλική επαφή πριν την εκσπερμάτωση. Ουσιαστικά, αν διακοπεί πριν την εκσπερμάτωση, η σεξουαλική επαφή δεν θεωρείται σεξουαλική επαφή (ή θεωρείται εκτρωματική). Επιστρέφοντας στη γυναίκα μέσω του άνδρα, για τη μεγάλη πλειονότητα των γυναικών θεωρείται ενοχλητικό μιν αλλά από αποδεκτό έως αυτονόητο το ότι η σεξουαλική επαφή ολοκληρώνεται άσχετα από τον οργασμό τους, με την εκσπερμάτωση του άνδρα. Απλώς ελπίζουν να φτάσουν στον οργασμό πριν από την εκσπερμάτωση. Το ζήτημα αυτό ως όλο αποκαλύπτει τις βασικές διαστάσεις της ιστορικά προγραμματισμένης *δουμικής μοιρολατρείας* που χαρακτηρίζει τη σύγχρονη Ελληνίδα. Αποκαλύπτει ότι στο πεδίο της σεξουαλικής αγοράς κυριαρχεί ως "σκληρό" νόμισμα το σπέρμα.

⁴⁸ Αλλά και της εμμήνου ρύσης. Όταν η γυναίκα βρίσκεται σ' αυτή την περίοδο, έχει επικρατήσει στην καθομιλουμένη να ορίζεται και ως "αδιάθετη", εφόσον δεν είναι σεξουαλικά διαθέσιμη στον άνδρα.

αποτέλεσμα. Η *σεξουαλικότητα-δημιουργία* τελειώνει τη στιγμή της σύλληψης (που, βέβαια, ταυτίζεται με την ανδρική εκσπερμάτωση και όχι τη γυναικεία ωορρηξία). Μετά από τη στιγμή αυτή ξεκινάει η *παραγωγή* του παιδιού. Το μετα-εκσπερματωσικό σεξουαλικό της γυναίκας προσεγγίζεται και οργανώνεται από τον άνδρα μέσω του αγοραίου α. σ. με τη μορφή του κατώτερου-μηχανικού-χυδαίου.⁴⁹

(ε. Τρέχουσα Φεμινιστική Θεωρία)⁵⁰

Το ζήτημα των ορίων της σεξουαλικότητας – δηλαδή το πού αρχίζει και πού τελειώνει, το τι περιλαμβάνει και τι όχι, το τί σημαίνει και, συνολικά, το τι είναι σεξουαλικότητα – μπορεί να προσεγγισθεί με πολλούς τρόπους, ανάλογα με τη θεωρητική κατάρτιση, τη μεθοδολογία και τις σκοπιμότητες του ερευνητή. Ένας τρόπος, ο επικρατέστερος σήμερα στη διεθνή φεμινιστική θεωρία και βιβλιογραφία, είναι και ο διλημματικός: το πρόβλημα της σεξουαλικότητας και, ευρύτερα, της σχέσης των κοινωνικών φύλων οργανώνεται από την προοπτική και πάνω στη βάση του διλήμματος “γυναίκα-παιδοτόκος” ή “γυναίκα-οργασμός”. Κατόπιν, εκφράζεται η προτίμηση στη “γυναίκα-οργασμό”. Η “γυναίκα-οργασμός” ανάγεται σε μέτρο, μέτρο-κριτήριο αλλά, συγχρόνως, και μέτρο-κανόνα.⁵¹ Στα χέρια συγγραφέων μιας άλλης εποχής, συγγραφέων “που δεν σταματούν για να τροποποιήσουν τις ιδέες τους με “εάν”, “και”, και “αλλά””,⁵² που δεν χρησιμοποιούν προϋποθέσεις, προσθήκες και περιορισμούς, το διλημματικό αυτό σχήμα παίρνει μανιχαϊστικές διαστάσεις: φύσει ή/και θέσει σατανικοί άνδρες versus φύσει ή/και θέσει

⁴⁹ Η συγκεκριμένη οργάνωση της σεξουαλικότητας της γυναίκας από το αγοραίο α. σ. δεν είναι συμπτωματική. Το αγοραίο α. σ. είναι ένα *ισραρχημένο* α. σ., ένα σύστημα μετατροπών των διαφορών σε ανισότητες. Στο Ορθόδοξο α. σ. – ένα άλλο (και άλλο ένα) ιεραρχημένο α. σ. – ισχύει το ακριβώς αντίθετο: η έγκριτη σεξουαλικότητα ταυτίζεται με την παιδοποιία. Με από απαγορευμένη έως και επιτυχώς-αποτελεσματικά απαγορευμένη τη σεξουαλική απόλαυση ή, έστω, με την αναγωγή της σε κίνητρο για σεξουαλικότητα-παιδοποιία (σε “ευλόγημένη αμαρτία”), η Παρθένος-Μητέρα αποτελεί αδιαπραγμάτευτο ιδανικό στο Ορθόδοξο α. σ. Ταυτόχρονα, επειδή είναι ανέφικτο για τη γυναίκα, παρέχει έναν ισχυρό ψευδο-λογικό σχήμα αυτονοήτοποίησης και νομιμοποίησης της κατωτερότητάς της.

⁵⁰ Η κριτική στην τρέχουσα (υπό αστική κηδεμονία) φεμινιστική θεωρία από σοσιαλιστική προοπτική κάθε άλλο παρά σημαίνει ότι οι σοσιαλιστές πρέπει να παραμείνουν αδιάφοροι απέναντι στα αιτήματα που διατυπώνονται στα πλαίσιά της, ορίζοντάς τα ως “ενδοταξικά”. Σε σημαντικό βαθμό, η τρέχουσα φεμινιστική θεωρία διατυπώνει τα αιτήματά της και σε γλώσσα που αφορά τη γυναίκα ως φύλο, ακριβέστερα, ως φύλο όπως αυτό φαίνεται “από πάνω”. Όμως, η αστή είναι *και* γυναίκα! Έστω και σ’ αυτή τη μορφή εκπροσωπεί *και* τη γυναίκα, μάχεται και για τη γυναίκα. Μία απόδειξη για το σημαντικό των θέσεων και αιτημάτων που διατυπώνονται δίνεται στη συνέχεια, μέσω της κριτικής ανάλυσης του – ανεπαρκούς – σοσιαλιστικού-φεμινιστικού επιχειρήματος της Barrett.

⁵¹ Για την καθολικότητα της εφαρμογής αυτού του διλημματικού σχήματος αλλά και τον τρόπο και τη σημασία της εφαρμογής του, δες τις συλλογές άρθρων που επιμελήθηκαν η P. Karlan (*The Cultural Construction of Sexuality*) και οι R. Brunt – C. Rowan (*Feminism, Culture and Politics*, Λονδίνο: Lawrence and Wishart, 1986).

⁵² Έκφραση του R. L. Heilbroner (*The Worldly Philosophers: The Lives, Times and Ideas of the Great Economic Thinkers*, Νέα Υόρκη: Simon and Schuster, 1980, σ. 50).

αγγελικές γυναίκες. Οι γραφές των Barrett και Carter αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα ενεργοποίησης του μανιχαϊστικού στοιχείου που είναι εγγενές στο διλημματικό σχήμα.⁵³

Αυτά όμως τα όρια και μέτρα δεν αποτελούν τα όρια και μέτρα της σεξουαλικότητας. Αποτελούν τα όρια της σεξουαλικότητας όπως ορίζεται από το αγοραίο α. σ. και τα μέτρα μιας παραλλαγής του αγοραίου α. σ. Είναι τα όρια και μέτρα του αστικού φεμινισμού, δηλαδή της θεωρίας που ευαγγελίζεται τη χειραφέτηση της αστής από τον αστό στο όνομα της χειραφέτησης της γυναίκας από τον άνδρα. Στο βαθμό που ο αστικός φεμινισμός γίνεται απροϋπόθετα δεκτός ως ένα σύστημα αρχών οργάνωσης της ζωής και της δράσης από την αγρότισσα, την εργάτρια ή τη μικροαστή, θα τις οδηγήσει σε μια σειρά από διαδοχικές υποτιμήσεις, στον εξευτελισμό και την εκμετάλλευση. Ο αστικός φεμινισμός ισχύει (αλλά) μόνο σε συνθήκες σχετικής έστω οικονομικής ευπορίας στη μακροκλίμακα. Ίσως δε, στο βαθμό και με τη μορφή που θα συνεχίσει να αναπτύσσεται το αγοραίο α. σ. στην Ελλάδα, να αναπτύσσεται ανάλογα και ο διλημματικός, ο αστικός φεμινισμός.

Η Barrett απορρίπτει την αναγωγή της γυναίκας σε αναπαραγωγική μηχανή και απαιτεί το δικαίωμα ελέγχου του σώματος από την ίδια τη γυναίκα.⁵⁴ Είναι ενδιαφέρον το γεγονός ότι σ' αυτή της τη θέση η Barrett δεν έχει την υποστήριξη μόνο των γυναικών. Απολαμβάνει και την υποστήριξη σχεδόν όλων των νεαρών ανδρών που στηρίζουν αυτή τη μελέτη. Σχεδόν όλοι οι νεαροί άνδρες τάσσονται ανυπόκριτα και χωρίς περιστροφές υπέρ των ελεύθερων και ασφαλών (από ασθένειες αλλά, κυρίως, από μια πιθανή εγκυμοσύνη) σεξουαλικών σχέσεων. Δέχονται να είναι η γυναίκα απόλυτα υπεύνη για τις όποιες αναπαραγωγικές επιπλοκές – αν και όλοι υποστηρίζουν ότι είναι διατεθειμένοι να στηρίξουν τόσο συναισθηματικά όσο και οικονομικά μια πιθανή έκτρωση. Υποστηρίζουν με πάθος τη χειραφέτηση της γυναίκας (ακριβέστερα, των νεαρών κοριτσιών) από τις οικογενειακές δεσμεύσεις. Με άλλα λόγια, οι νεαροί άνδρες – στη σύγχρονη Ελλάδα τουλάχιστον – είναι υπέρμαχοι της μαζικής και αδέσμευτης εξόδου της γυναίκας στη σεξουαλική αγορά. Ακόμα περισσότερο, αυτό που η Barrett βλέπει σαν δικαίωμα, αυτοί το βλέπουν σαν υποχρέωση: η γυναίκα – συμφωνούν – πρέπει να είναι απόλυτα υπεύνη για το σώμα της. Βέβαια, η υποστήριξη της θέσης της Barrett από τους νεαρούς άνδρες στη σύγχρονη Ελλάδα δεν σημαίνει ότι η Barrett και οι νεαροί άνδρες εννοούν τα αυτά με την αυτή διατύπωση' κάθε άλλο μάλιστα. Σημαίνει όμως ότι η συγκεκριμένη θέση – και, γενικότερα, οι θέσεις – της Barrett είναι με τέτοιο τρόπο διατυπωμένη ώστε να απορρίπτει ένα τύπο πρόσβασης στη γυναίκα και να αποδέχεται⁵⁵ έναν άλλο. Είναι με τέτοιο τρόπο διατυπωμένη ώστε να προκαλεί τον ένα τύπο φαλλοκράτη και να αφήνει αδιάφορο ή να

⁵³ Δες για παράδειγμα το *Women's Oppression Today* της Barrett και το *The Sadeian Woman and the Ideology of Pornography* της A. Carter (Νέα Υόρκη: Pantheon Books, 1978). (Η Barrett επιλέχθηκε ως εκπρόσωπος του σοσιαλιστικού φεμινισμού. Στο επιχείρημά της όμως το σοσιαλιστικό στιγμιότυπο είναι σαφώς ανεπαρκές. Σημαίνει ως προσδιοριστικό του φεμινιστικού στιγμιότυπου, καταλήγει στο υποδεέστερο status του παράγοντα μετριάσμου του απροϋπόθετου απόλυτου που χαρακτηρίζει τον αστικό φεμινισμό μέσω της απόρριψης θέσεων δευτερεύουσας σημασίας και της μερικής τροποποίησης του ύφους, του τρόπου έκφρασης. Στο πρόσωπο της Barrett, το σοσιαλιστικό επιχείρημα βρίσκεται υπό την κηδεμονία του αστικού επιχειρήματος.) Η Firestone, μία γνήσια εκπρόσωπος του αστικού φεμινισμού, παρουσιάζεται κριτικά στη συνέχεια.

⁵⁴ Στο ίδιο, σ. 46.

⁵⁵ Ακριβέστερα, να ανέχεται, να επιτρέπει, να καθιστά δυνατό.

βρίσκει σύμφωνο τον άλλο τύπο φαλλοκράτη. Ακριβέστερα, η θέση της Barrett είναι με αστικό τρόπο διατυπωμένη: προκαλεί κάθε παραδοσιακό χριστιανό φαλλοκράτη αλλά αφήνει αδιάφορο ή βρίσκει σύμφωνο κάθε αγοραίο φαλλοκράτη.

Για να ισχύσουν οι θέσεις του αστικού φεμινισμού – χωρίς να είναι εκ προοιμίου βέβαιο ότι δεν θα οδηγήσουν τη γυναίκα στην υποτίμηση, τον εξευτελισμό και την εκμετάλλευση – πρέπει η γυναίκα να διαθέτει πλήρη και σημαντική κοινωνική ισχύ, να διαθέτει δηλαδή αστική ταυτότητα. Η αστή έχει, καταρχήν, σε πολύ μεγάλο βαθμό⁵⁶ τη δυνατότητα να σφάλλει χωρίς συνέπειες. Επίσης, έχει τη δυνατότητα αξιοποίησης του δικαιώματος που της προτείνει η Barrett: δύναται να ταυτίσει τη σεξουαλικότητα με την ηδονή, υποκαθιστώντας τη βιολογική δημιουργία του είδους με την ιστορική δημιουργία, δηλαδή με την αναπαραγωγή του κεφαλαίου. Η αστή, μέσα στα πλαίσια ενός ιδιότυπου ηδονικού (αστικού) ασκητισμού, μπορεί να αντιπαρατεθεί ως ίσος στον αστό. Ακριβώς γι' αυτούς τους λόγους, για τις γυναίκες-μέλη άλλων κοινωνικών τάξεων οι θέσεις του αστικού φεμινισμού είναι γυναικείες αλλά απόμακρες. Ο αστικός εκφεμινισμός σημαίνει ιστορική και βιολογική στειρότητα για τη μη-αστή γυναίκα. Σημαίνει επίσης και προβλήματα ακόμα και στην απλή, καθημερινή αναπαραγωγή, αφού σε συνθήκες οικονομικών περιορισμών οι συλλογικές μορφές οργάνωσης των πόρων είναι αναγκαίες. Τέλος, παρακάμπτοντας το ερώτημα εάν οι διεκδικήσεις του αστικού φεμινισμού αξίζει να αναβαθμιστούν σε διεκδικήσεις, σε σκοπούς ζωής της γυναίκας, πρέπει να τονιστεί το γεγονός ότι ο αστικός φεμινισμός αφήνει αναπάντητο ένα κρίσιμο ερώτημα το ποιος – αφού εξ ορισμού δεν θα είναι η γυναίκα – θα εξανθρωπίσει τον άνδρα, το ποιος θα μεταβάλλει τον αχειραφέτητο (χριστιανό παραδοσιακό) και το χειραφετημένο (αγοραίο) φαλλοκράτη σε άνθρωπο-άνδρα.

Μία άλλη θέση που απαντάται συχνά στην αστική-φεμινιστική βιβλιογραφία είναι η θέση περί της εχθρότητας των ανδρών στο "μη-αναπαραγωγικό σεξ", σε συνδυασμό – και αυτό είναι το σημαντικότερο – με την ταύτιση της (ανδρικής και γυναικείας) ομοφυλοφιλίας με το "μη-αναπαραγωγικό σεξ".⁵⁷ Η μεν ταύτιση είναι πέρα για πέρα λαθεμένη, τόσο λογικά όσο και εμπειρικά. Στηρίζεται σε μια σύγχυση (την οποία και αναπαράγει) που χαρακτηρίζει την αστική-φεμινιστική βιβλιογραφία και το ανάλογο επιχείρημα. Στη βιβλιογραφία αυτή συγχέονται σε μία ενιαία κατηγορία – οργανώνονται ως και παρουσιάζονται σαν εναλλακτικές υποκατηγορίες της – δύο ριζικά διαφορετικές κατηγορίες: από τη μια πλευρά, η υποκατηγορία των μη-αναπαραγωγικών σεξουαλικών σχέσεων,⁵⁸ και, από την άλλη πλευρά, η κατηγορία των ομοφυλοφιλικών σεξουαλικών σχέσεων, οι αντισυλληπτικές σεξουαλικές σχέσεις.⁵⁹ Κατ' αυτό τον τρόπο, με τη σύγχυση ανάμεσα

⁵⁶ Σε εκθετικά μεγαλύτερο βαθμό από τη (φοβισμένη) μικροαστή, την (κουρασμένη) εργάτρια και την (μοιρολατρική) αγρότισσα. Η αστή διαφέρει ποιοτικά από τις άλλες ιστορικές γυναίκες ως προς την ισχύ της (εφόσον διαθέτει και χρησιμοποιεί την ισχύ του πατέρα (αλλά και της μητέρας)).

⁵⁷ Δες τα επιχειρήματα των S. Firestone (*The Dialectic of Sex*, Λονδίνο, 1972) και K. Millet (*Sexual Politics*). Δες και την ανεπαρκή και μεθοδολογικά διαβλητή κριτική που ασκεί στη θέση η Barrett στο 1ο και (κυρίως) στο 6ο κεφάλαιο του *Women's Oppression Today*.

⁵⁸ Η οποία αποτελεί υποκατηγορία των σεξουαλικών σχέσεων, όπως άλλωστε και οι αναπαραγωγικές σχέσεις.

στις σεξουαλικές σχέσεις που περιλαμβάνουν τη χρήση αντισυλληπτικών μέσων ή/και τεχνικών και τις αντισυλληπτικές σχέσεις, το ετεροφυλοφιλικό μη-αναπαραγωγικό σεξ - οι στάσεις ή τεχνικές σεξουαλικής επαφής άνδρα και γυναίκας που δεν οδηγούν αμέσως στην αναπαραγωγή ή η χρήση αντισυλληπτικών μέσων για τον έλεγχο της αναπαραγωγής - εξαφανίζεται ως υποκατηγορία, γεγονός που αντιφάσκει ακόμα και στην πιο απλή εμπειρική διαπίστωση. Η συντριπτική πλειονότητα των σεξουαλικών επαφών εντάσσεται σ' αυτήν ακριβώς την υποκατηγορία δεν οδηγούν στην παιδοποίηση, χωρίς να είναι και ομοφυλοφιλικές αντισυλληπτικές σχέσεις.

Στο αστικό-φεμινιστικό επιχείρημα, όλα αυτά τα εμπειρικά δεδομένα προσλαμβάνονται άμορφα για να εξαφανιστούν αμέσως με τη διήθησή τους μέσω της μανιχαϊστικής πθικής που συνοδεύει το συγκεκριμένο επιχείρημα. Η Firestone και η Millet γνωρίζουν την ύπαρξη της μεγάλης αυτής υποκατηγορίας αλλά - επιχειρηματολογώντας κατά τρόπο ομόλογο ως προς τον εκλεκτικισμό του με τον τρόπο επιχειρηματολογίας του κάθε φαλλοκράτη - την εκμηδενίζουν σε σημασία αφού (και εφόσον) δεν είναι εντάξιμη ως υποκατηγορία στο επιχείρημά τους περί αναπαραγωγικού και μη-αναπαραγωγικού σεξ. Έχουν στα χέρια τους και χρησιμοποιούν τα άφθονα άλλωστε δεδομένα ετεροφυλοφυλικών μη-αναπαραγωγικών σεξουαλικών επαφών. Η υποκατηγορία όμως αυτή δεν υπάρχει στο επιχείρημά τους, δεν σημαίνει και, συνεπώς, ασημαντοποιείται με μία απλή χειρονομία της βούλησης. Η εξαφάνιση μιας ολόκληρης υποκατηγορίας - και, μάλιστα, της μεγαλύτερης - ως υποκατηγορίας δεν μπορεί παρά, αμέσως ειδωμένη, να προκαλεί έκπληξη. Ο αστικός φεμινισμός, σε μια δική του γλώσσα και σήμανση, αποδεικνύεται ως ο αντεστραμμένος χριστιανισμός, ως αντεστραμμένος μεν χριστιανισμός δε. Όπως και στο χριστιανισμό έτσι και στον αστικό φεμινισμό, η σχέση των φύλων, η σεξουαλική σχέση δεν έχει άλλο σκοπό από την παιδοποίηση. Η ταύτιση σεξουαλικότητας και παιδοποίησης του Ορθόδοξου α. σ., μέσω πολύπλοκων μετατροπών, εμφανίζεται και στον αστικό φεμινισμό. Με μία χειραφετητική διέξοδο όμως: την ομοφυλοφιλία. Ή χριστιανισμός ή αστικός φεμινισμός. Ή παιδοποίηση ή ομοφυλοφιλία.

Αλλά και η θέση περί εχθρότητας των ανδρών στην ανδρική και γυναικεία ομοφυλοφιλία είναι μάλλον - δηλαδή, τα μέγιστα - και αυτάρεσκα απλοϊκή. Μια σειρά από προϋποθέσεις είναι αναγκαίες για να ισχύσει. Μέσω της έρευνας που έλαβε χώρα και στηρίζει αυτή τη μελέτη, δεν διαπιστώθηκε κάποια διαφορά στη στάση ή τη γνώμη των ανδρών και των γυναικών σ' ό,τι αφορά στις ομοφυλοφιλικές σχέσεις και τους φορείς τους. Δεύτερο, δεν διαπιστώθηκε κάποια μετα-σαρκαστική εχθρότητα. Τρίτο, δεν αποδόθηκε στα ομοφυλόφιλα άτομα του ενός ή του άλλου φύλου κάποιο χαρακτηριστικό που να δικαιολογεί την εχθρότητα του άλλου ή της άλλης.⁶⁰ Συνολικά

⁶⁰ Ουσιαστικά, το ομοφυλοφιλικό σεξ ή ομοφυλοφιλικό ή σεξ είναι λογικά δυνατό να είναι. Οι δε ομοφυλοφιλικές σχέσεις δεν είναι δυνατό να οριστούν ως σεξουαλικές σχέσεις, δηλαδή σχέσεις των φύλων. Οι ομοφυλοφυλικές σχέσεις δεν είναι σεξουαλικές σχέσεις' είναι ηδονικές σχέσεις και μόνο. (Και η συγκεκριμένη τοποθέτηση - εστιάζοντας στο ζήτημα της λογικής συνοχής των εννοιών και στην ομοφυλοφιλία ως κοινωνική σχέση - δεν έχει να κάνει με την αποδοχή ή απόρριψη των ομοφυλοφίλων.)

⁶⁰ Το πλέον συνηθισμένο χαρακτηριστικό που αποδίδεται στα ομοφυλόφιλα άτομα είναι ο βιτριολισμός, η αναποτελεσματική κακότητα. Θεωρείται όμως ανάξιο κάποιας μετα-σαρκαστικής αντίδρασης. Στη σύγχρονη Ελλάδα και τουλάχιστον στο σεξουαλικό πεδίο, τα ομοφυλόφιλα άτομα ορίζονται και σημαίνονται (αξιολογούνται) στην ευρύτερη, στην κεντρική σεξουαλική αγορά ως απαξιωμένα άτομα. Όμως, ανάμεσα στην (δομική) απαξίωση και την (προσωπική) εχθρότητα - και,

ειδωμένη, η μεγάλη πλειονότητα των ανδρών και γυναικών στη σύγχρονη Ελλάδα - ακόμα και τα άτομα που ανάγουν την ομοφυλοφιλία σε κάποια απροσδιόριστη γενετική προδιάθεση,⁶¹ ταυτίζει την ομοφυλοφιλία με την αποτυχία. Η ομοφυλοφιλία θεωρείται και ερμηνεύεται ως αποτέλεσμα της αποτυχίας ένταξης στην ιεραρχία του φύλου ή/και τη σεξουαλική αγορά. Το όλο δε πεδίο των ομοφυλοφιλικών σχέσεων με την κουλτούρα που το οργανώνει, τα έντυπά του και τους κανόνες του θεωρείται και ερμηνεύεται ως μία παρα-ιεραρχία ή/και μία παρα-αγορά, ένας "δικός τους κόσμος". Όμως, η ομοφυλοφιλία ως (προϊόν) αποτυχία(ς) δεν προδιαθέτει για εχθρότητα. Ο συντάκτης της μελέτης ως ερευνητής εντόπισε από (τη χειρότερη περίπτωση) λύπη, περιφρόνηση ή απέχθεια έως και (στην καλύτερη περίπτωση) απόμακρη συμπάθεια.

Ένα τελευταίο ζήτημα ως προς τον αστικό φεμινισμό θα ολοκληρώσει το κεφάλαιο για το αγοραίο α.σ. Είναι το ζήτημα της αναπαραγωγής. Η Firestone θεωρεί ως καθοριστική προϋπόθεση για την απελευθέρωση της γυναίκας την αποσυσχέτιση σεξουαλικότητας και αναπαραγωγής.⁶² Αυτό που, κατά τον Goddell,⁶³ οι άνδρες, στην αδυναμία τους να επιτύχουν - "το να φέρουν νέα ζωή στον κόσμο" - έχουν υποκαταστήσει με "ένα ολόκληρο πεδίο συμβολικών αναπαραστάσεων", η Firestone άγχεται να το ξεφορτωθεί και να το υποκαταστήσει με το ανδρικό του υποκατάστατο. Έχοντας την αστή (ή τη γυναίκα ως αστή) ως πεδίο ορισμού, υποστηρίζει ότι η καταπίεση της γυναίκας είναι "βιολογικά καθορισμένη" και ταυτίζεται με το γεγονός ότι η σύλληψη, η εγκυμοσύνη και η γέννηση παιδιών αποτελούν εγγενείς ιδιότητες της καταπίεσής της. Η πρότασή της για τη χειραφέτηση της γυναίκας ακολουθεί αβιάστα, βιολογικά-φυσικά προτείνει ως λύση για την καταπίεση της γυναίκας την επαναστατικοποίηση της τεχνολογίας" ώστε να απαλλαγεί η γυναίκα από την εγκυμοσύνη και την τεκνοποιία.⁶⁴

ιδιαίτερα, την εχθρότητα των ανδρών - μεσολαβούν τόσες και τόσο σύνθετες προϋποθέσεις ώστε το "σε τελική ανάλυση οι άνδρες εχθρεύονται την ομοφυλοφιλία" (ανδρική και γυναικεία) να αποτελεί μάλλον μέσο για την ανακούφιση του ερευνητή από το πολύπλοκο του προβλήματος παρά προϊόν της έρευνας.

⁶¹ Κατά κανόνα, η θέση περί γενετικής προδιάθεσης της ομοφυλοφιλίας - η "τόχει από φυσικού του/της, δεν μπορεί να κάνει αλλιώς" θέση, εκφράζεται από ηλικιωμένα άτομα. Στα άτομα μικρότερων ηλικιών ρυθμιστική της στάσης τους απέναντι στην ομοφυλοφιλία είναι η στάση απέναντι στην ευρύτερη κοινωνία. Τα άτομα που κατά βάση εγκρίνουν, αποδέχονται ή ανέχονται το κοινωνικό κατεστημένο (την σύγχρονη κοινωνία στη συγκεκριμένη της δομή και όχι απλά μορφή), θεωρούν την ομοφυλοφιλία προϊόν γενετικής προδιάθεσης ή/και κακής ή λαθεμένης χρήσης των ελευθεριών που παρέχει η κοινωνία. Από την άλλη, τα άτομα που απορρίπτουν το κατεστημένο, θεωρούν την ομοφυλοφιλία προϊόν των κοινωνικών συνθηκών. Τείνουν να την ορίζουν ως μία μορφή προσαρμογής του ατόμου στις εχθρικές-αλλοτριωτικές αυτές συνθήκες. Μ' άλλα λόγια, σ' ό,τι αφορά τα αίτια της ομοφυλοφιλίας, στη σύγχρονη κοινωνία στην Ελλάδα, δύο κυρίαρχα ηθικο-λογικά σχήματα αντιπαράτιθενται: το σχήμα "βιολογικός ντετερμινισμός συν προσωπική κατάχρηση" και το σχήμα "κοινωνικός εξαναγκασμός".

⁶² *The Dialectic of Sex*, 1ο κεφ.

⁶³ "Sex and Power", σ. 16.

⁶⁴ Η τεχνολογία, βέβαια, δεν είναι ιστορικο-ταξικά ουδέτερη. Κατά συνέπεια, δεν είναι ιστορικο-ταξικά ουδέτερη ούτε και η θέση της Firestone περί ανάληψης της αναπαραγωγής του είδους από τους διαχειριστές της προηγμένης τεχνολογίας-τεχνογνωσίας, δηλαδή τις μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις. Συνειδητά ή ασυνειδητά (και οπωσδήποτε αδιάφορα), η Firestone προτείνει ως διέξοδο από τα αδιέξοδα της γυναίκας τη χειραφέτησή της από την παιδοποιία μέσω της (άμεσης, δηλαδή με μηδενικό ηθικό στοιχείο και, συνεπώς, με μηδενική συναισθηματική επένδυση και χαμηλό κόστος)

Η Firestone ορίζει ως χειραφετημένη την εξανδρισμένη γυναίκα, τη γυναίκα-κακέκτυπο του άνδρα, όπου στο ανδρικό σχήμα "οργασμός-αναπαραγωγή" αντιπαραθέτει το σχήμα "οργασμός-τίποτα". Βλέπει το πρόβλημα της καταπίεσης της γυναίκας σαν εγγενές στη γυναικεία σεξουαλικότητα - όπως και ο χριστιανισμός άλλωστε, με τη διαφορά ότι αυτή προτείνει την υποκατάσταση της φυσικής αναπαραγωγής με τη χημική αναπαραγωγή. Κατά συνέπεια, αφού η γυναίκα είναι "φύσει" καταπιεσμένη, κάθε πρόταση ριζικής αναδιάρθρωσης της οργάνωσης, σήμανσης και διαχείρισης της θηλυκότητας αλλά και της αρσενικότητας, της (γυναικείας αλλά και της ανδρικής) σεξουαλικότητας δεν έχει νόημα. Δεν έχει νόημα το αίτημα να έρθει η κοινωνία στα μέτρα (και) της γυναίκας. Αντίθετα, έχει νόημα το να έρθει η γυναίκα στα μέτρα της κοινωνίας. Στο επιχείρημα της Firestone η ταξική θέση υπερτερεί αβίαστα του φύλου: το φύλο είναι θυσία - με το "ομοφυλόφιλο" ως πρόδρομο της μετατροπής του "έμφυλου" σε "άφυλο".⁶⁵

Η πρόταση τεχνοχημικού βιασμού της γυναικείας φύσης εντάσσεται μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο του βιασμού της φύσης σ' όλες τις μορφές από το σύγχρονο καπιταλισμό. Κατά τη διάρκεια της ιστορικής του πορείας, το καπιταλιστικό σύστημα χειραφέτησε τους ανθρώπους-μέλη διάφορων κοινωνικών κατηγοριών και τάξεων διάφορων κοινωνικών σχηματισμών - δηλαδή τους απαλλοτρίωσε κάθε ρόλο και δικαίωμα, κάθε μέσο αναπαραγωγής - και τους ενέταξε γυμνούς και ελεύθερους (και από κάθε προηγούμενο δικαίωμα) ως εργατική δύναμη και μόνο στην καπιταλιστική αγορά. Κατ' ανάλογο τρόπο, η Firestone προτείνει τη χειραφέτηση της γυναίκας. Προτείνει την απαλλοτρίωση των φυσικών της μέσων για την αναπαραγωγή του είδους, την ουσιαστικότερη μορφή δημιουργικότητάς της, από το καπιταλιστικό σύστημα. Η στέρωση και ο ευνουχισμός της γυναίκας αποτελούν την ακραία φιλελεύθερη πρόταση του αστικού φεμινισμού - στο βαθμό και με τον τρόπο που τον εκφράζει η Firestone - για το ξεπέρασμα της αντίθεσης των φύλων και της καταπίεσης της γυναίκας. Η γυναίκα καλείται να ανταλλάξει την εκτός του οργασμού σεξουαλικότητά της αντί "πνακίου φακής" - με μια θέση σε κάποια πολυεθνική ιεραρχία. Ο Amin χαρακτηρίζει ως έκφραση υπέρτατης αλλοτρίωσης την απαίτηση ορισμένων γυναικών προς την ανδροκρατική κοινωνία να τις αντιμετωπίζει και να τους συμπεριφέρεται σαν να είναι άνδρες, την επιθυμία να ανταλλάξουν τη θέση της καταπιεζόμενης με τη θέση του καταπιεστή, να ανταλλάξουν τις παραμορφώσεις και διαστροφές του χαρακτήρα της καταπιεζόμενης με τις συμπληρωματικές παραμορφώσεις και διαστροφές του χαρακτήρα του καταπιεστή.⁶⁶ Μάλιστα, μόνο μια μικρή

εμπορευματοποίησης της δημιουργίας νέας ζωής. Με άλλα λόγια, προτείνει τον οριακό εξευτελισμό, την υποβάθμιση της δημιουργίας ζωής σε παραγωγή ζωής. Όμως, πέρα από τα βασικά κριτήρια της καπιταλιστικής παραγωγής, ο ανθρώπινος τύπος που θα παράγεται θα καθορίζεται από τον αγοραστή, δηλαδή τις άλλες καπιταλιστικές επιχειρήσεις. Ο μόνος λόγος για να μη ζητούν άφυλους ανθρώπους με προτυποποιημένο ψυχισμό και ελλειπή ή/και προσαρμοσμένη σε ειδικά περιβάλλοντα σωματικότητα είναι η φιλανθρωπία των επιχειρήσεων αυτών. Στο όνομα της γυναικείας χειραφέτησης, η Firestone ξεπερνάει τον Orwell και τους συντελεστές του Robocor. Δυσανγγελίζεται τον χειρότερο από όλους τους δυνατούς κόσμους.

⁶⁵ Αν αφαιρεθεί εκτός κοινωνιακού ελέγχου, η τεχνολογία του καπιταλισμού είναι δυνατό (ιστορικά εφικτό) να αναπτύξει μεθόδους ώστε ο άνθρωπος να "επιστρέψει" στον χριστιανικό, τον προ του προπατορικού αμαρτήματος, προ της πράξης εμφυλοποίησης Παράδεισο' να καταλήξει σ' έναν Άφυλο Παράδεισο χωρίς πειρασμούς.

⁶⁶ Amin, ό. π., σσ. 80-81.

μειονότητα γυναικών θα λάβει αυτό το αντίτιμο' η μεγάλη πλειονότητα θα χειραφετηθεί και μόνο.⁶⁷ Παραφράζοντας το σαρκαστικό σχόλιο του Βαλλερστάιν περί πρόθυμης προλεταριοποίησης των εργατών, η μεγάλη αυτή πλειονότητα των γυναικών αγοραιοποιείται-χειραφετείται και τραγουδά τη νίκη της.⁶⁸

Συνοψίζοντας, το Ορθόδοξο και το αγοραίο είναι τα δύο βασικά αξιακά συστήματα στη σύγχρονη Ελλάδα. Ορίζουν, σημαίνουν και νοηματοδοτούν τη σεξουαλικότητα, δηλαδή μετατρέπουν τη φύση σε αξία. Και τα δύο αξιακά συστήματα άρχουν χωρίς πειθώ. Έχοντας ως κέντρο τους το Θεό και την αγορά αντίστοιχα, άρχουν οργανώνοντας το αυτό ψυχοκοινωνικό διάστημα – το διάστημα ανάμεσα στο κέντρο και τον άνθρωπο – με τη μορφή άγχος-φόβος το Ορθόδοξο και τη μορφή άγχος-άγνοια το αγοραίο. Και τα δύο αξιακά συστήματα είναι από υπερ-ατομικά (μέγιστα) έως απάνθρωπα (ελάχιστα). Πάντως, είτε στα μέγιστα είτε στα ελάχιστα, το κέντρο τους υπερέρχει απόλυτα του ανθρώπου. Τέλος, και τα δύο αξιακά συστήματα αποτελούν συστήματα κυριαρχίας: όχι μόνον αποδέχονται, νομιμοποιούν και αναπαράγουν τις όποιες διαφορές ισχύος υφίστανται αλλά, συμπληρωματικά, ευνοούν εκθετικά και όχι αναλογικά τον ισχυρότερο.

Σεξουαλικότητα, σεξουαλική επιθυμία, σεξουαλική απόλαυση και σεξουαλική επαφή μορφοποιούνται προς απόρριψη στο Ορθόδοξο αξιακό σύστημα, παίρνουν δηλαδή τη μορφή της έσχατης απαξίας, την κατώτατη (αρνητικότερη) τιμή στην αξιακή ιεραρχία. Στο αγοραίο α. σ., από την άλλη πλευρά, η θέση που καταλαμβάνει η σεξουαλικότητα γενικά και οι επιμέρους μορφές της στην αξιακή ιεραρχία είναι σχετική – ακριβέστερα, δεν είναι αμέσως προκαθορισμένη και κυμαίνεται.⁶⁹ Καθορίζεται από το τι ζητούν μέσω της αγοράς τα άτομα που συμμετέχουν στην αγορά. Βέβαια, αυτή καθεαυτή η ζήτηση δεν αποτελεί παρά άρθρωση της επιθυμίας. Μέσα στα πλαίσια του αγοραίου α. σ. σημασία έχει η *αποτελεσματική* ζήτηση, και αποτελεσματική μπορεί να είναι η ζήτηση ατόμων με υψηλή ισχύ ή η μαζικοποιημένη-ομοιομορφοποιημένη ζήτηση των πολλών. Η σεξουαλική ζήτηση αυτών που καταλαμβάνουν υψηλές θέσεις στην σεξουαλική ιεραρχία μπορεί να ισχύσει χωρίς τροποποιήσεις. Τα άτομα αυτά διαθέτουν τους πόρους αυτο-νοηματοδότησης και αυτο-σήμανσης της επιθυμίας τους. Τα άτομα χωρίς υψηλή ισχύ, εάν θέλουν να είναι αποτελεσματικά, οφείλουν να οργανώσουν την επιθυμία τους με βάση έτοιμα πρότυπα (στάσεις, χώρους, χρόνους, τρόπους προσέγγισης).

Το Ορθόδοξο και το αγοραίο α. σ. διαπλέκονται και συγκαθορίζουν κάθε χαρακτήρα και σχέση (και) στο πεδίο της σεξουαλικότητας στη σύγχρονη Ελλάδα. Σ' ό,τι αφορά τη σχέση των δύο

⁶⁷ Ίσως, αν δεν λάβει χώρα μια ουσιαστική αναβάθμιση του πολιτισμού, ο εξανθρωπισμός της σχέσης του άνδρα με τη γυναίκα, ο απανδρισμός και η απογυναικοποίηση, να μην είναι δυνατό να αντιπαρατεθεί στην (απο)στείρωση της σχέσης και την αφυλοποίηση των ίδιων. Με οικονομικά – δηλαδή φιλελεύθερα – κριτήρια, ο εξανθρωπισμός έχει υψηλότερο κόστος από την αποστείρωση, είναι ασύμφορος.

⁶⁸ Μπαλιμπάρ – Βαλλερστάιν, *Φυλή, Έθνος, Τάξη* σ. 200.

⁶⁹ Αξιακές διακυμάνσεις δεν υπάρχουν μόνο στο αγοραίο α. σ. Υπάρχουν και στο Ορθόδοξο. Όμως, οι κλίμακες σημασιοδότησης-αξιολόγησης διαφέρουν. Στο Ορθόδοξο α. σ. οι αξιακές διακυμάνσεις της σεξουαλικότητας και των μορφών της λαβαίνουν χώρα στην κλίμακα “αγαθό-αμαρτία”. Κάθε απόκλιση από το αγαθό εμπεριέχει κάποιο βαθμό αμαρτίας. Στο αγοραίο α. σ. οι αυτές αξιακές διακυμάνσεις λαβαίνουν χώρα στην κλίμακα “ορθό/κερδοφόρο-λαθεμένο/ζημιογόνο”. Κάθε απόκλιση από το “ορθό/κερδοφόρο” εμπεριέχει κάποιο βαθμό “λάθους/ζημίας”.

αξιακών συστημάτων, αν και συνυπάρχουν σε κάθε χαρακτήρα και κοινωνική σχέση, το μεν Ορθόδοξο κυριαρχεί στους χαρακτήρες το δε αγοραίο κυριαρχεί στις προσωπικότητες. Με άλλα λόγια, το πεδίο της σεξουαλικότητας στη σύγχρονη Ελλάδα συντίθεται από Ορθόδοξους (μεσαιωνικούς) χαρακτήρες σε αγοραίες ("Διαφωτισμένες") προσωπικότητες. Ως πρόσωπα, δηλαδή τυπικά, άνδρες και γυναίκες είναι ίσοι. Όχι όμως και ως χαρακτήρες. Ως χαρακτήρες, ο μεν άνδρας είναι (επιτυχημένα ή αποτυχημένα) προγραμματισμένος για κυρίαρχος, η δε γυναίκα είναι (επιτυχημένα ή αποτυχημένα) προγραμματισμένη για κυριαρχούμενη. Όπως γίνεται σαφές στα επόμενα Μέρη της μελέτης, κατά κανόνα ο επιτυχημένα κυρίαρχος άνδρας – ο άνδρας ως άνδρας, ο "πραγματικός" άνδρας – δεν αμφισβητείται από τη γυναίκα στη σύγχρονη Ελλάδα. Ο γαλήνιος ισχυρός άνδρας, ο άνδρας με τα άφθονα αποθέματα ισχυος, κυριολεκτικά γοητεύει τη γυναίκα. Στη σχέση μαζί του, δικαιώματα και κατακτήσεις – η γυναίκα ως πρόσωπο – τίθενται σε αιώρηση. Αυτός που αμφισβητείται είναι ο ατελής άνδρας, ο κατώτερος του ιδανικού άνδρας.

Αυτό που πρέπει να τονιστεί όμως είναι η ανεπάρκεια των δύο κυρίαρχων αξιακών συστημάτων στο να ελέγξουν εξαντλητικά-λεπτομερειακά τη σεξουαλικότητα στη σύγχρονη Ελλάδα. Εάν τα αξιακά αυτά συστήματα ήταν επαρκή, η μελέτη της σεξουαλικότητας ως αξίας στη σύγχρονη Ελλάδα θα είχε ολοκληρωθεί σ' αυτό το σημείο. Η σεξουαλικότητα απέχει πολύ της εργατικής δύναμης ως προς τον έλεγχό της.⁷⁰ Τα άτομα – έστω και φορτωμένα με ενοχές και συμβάσεις, έστω και φοβισμένα – διατηρούν έναν ασαφή έστω ιδιωτικό χώρο εστίασης στις ιδανικές και ανεκπλήρωτες επιθυμίες με βάση τη φαντασία και το ιδιαίτερο του καθενός και της καθεμιάς. Κατά συνέπεια, όσο η σεξουαλικότητα δεν θυσιάζεται ολοκληρωτικά, όσο επιβιώνει έστω και στη φαντασία, ο σύγχρονος Έλληνας και η σύγχρονη Ελληνίδα προσαρμόζονται στα – αλλά δεν ταυτίζονται με τα – δύο αξιακά συστήματα. Το Ορθόδοξο και το αγοραίο α.σ. καταπατώνται και παραβιάζονται συνεχώς στην καθημερινή δράση του Έλληνα και της Ελληνίδας. Από την άλλη πλευρά, αυτό το γεγονός δεν αναιρεί την ισχύ των κυρίαρχων αξιακών συστημάτων. Στο βαθμό που κάθε ενέργεια βιώνεται, σημαίνεται και κατανοείται με μέτρο τις αξίες του ενός ή του άλλου συστήματος και στο βαθμό που η στιγμιαία ή παρατεταμένη παραβίαση προκαλεί φόβο, επικοινωνιακές δυσχέρειες ή κοινωνική απόρριψη, τα δύο αυτά αξιακά συστήματα από ισχύουν έως και – οριακά-στιγμιαία – πανισχύουν. Το Ορθόδοξο και το αγοραίο α.σ. νοηματοδοτούν και σημασιοδοτούν κάθε ενέργεια στο πεδίο της σεξουαλικότητας στη σύγχρονη Ελλάδα. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο, η δράση του ατόμου αποτελεί ζήτημα προσωπικής αξιοπρέπειας.⁷¹

⁷⁰ Και, βέβαια, η εργατική δύναμη απέχει πολύ από την πλήρη απο-υποκειμενοποίησή της, την πλήρη αντικειμενοποίηση.

⁷¹ Η αξιοπρέπεια ως κοινωνικο-ψυχολογική προδιάθεση εγκρίνεται τόσο από το Ορθόδοξο όσο και από το αγοραίο α.σ. Ως ικανότητα του ανθρώπου να υποφέρει σιωπηλά (ή να απολαμβάνει σιωπηλά – ή, έστω, με μέτρο) αποτελεί το αντίθετο/αντίδοτο της "εξόδου από τον εαυτό", της εξόδου από το ρόλο, την ταξική θέση κλπ, είτε με τη μορφή της εξέγερσης είτε με τη μορφή του διονυσιασμού. (Η συγκεκριμένη "στωϊκίζουσα" ερμηνεία της αξιοπρέπειας έλκει την καταγωγή της κυρίως από το Max Weber, από το συνολικό του επιχείρημα όπως αυτό εμφανίζεται στα κείμενα περί της πολιτικής ως επαγγέλματος, της επιστήμης ως επαγγέλματος και περί της αξιολογικής ουδετερότητας. Για ορισμένες άμεσες αναφορές δες *From Max Weber. Essays in Sociology*, επιμ. Η. Η. Gerth – C. W. Mills, Νέα Υόρκη: Oxford University Press, 1978, σσ. 4, 12, 189-190, 386, 393.)

ΑΑ 3541

> 41

2 08 APR 98

Γρηγόρης Λάζος

Η Σεξουαλικότητα ως Αξία στη Σύγχρονη Ελλάδα

2ο και 3ο Μέρος

2ο Μέρος: Ο Σχηματισμός της Σεξουαλικότητας ως Αξίας

Το 2ο Μέρος της μελέτης εστιάζει κυρίως στο σχηματισμό της σεξουαλικότητας ως αξίας, σε μια συγκεκριμένη φάση της οργάνωσης της σεξουαλικότητας από την κοινωνία στην Ελλάδα. Δηλαδή, εστιάζει σε μια συγκεκριμένη περίοδο της ζωής του ατόμου: την περίοδο ανάμεσα στη σεξουαλικοποίηση και την κοινωνική της έγκριση. Συγκρίσεις με (ή προβολές σε) μεγαλύτερες ηλικίες είναι αναγκαίες για την πλήρη κατανόηση της περιόδου αυτής αλλά και των περιόδων που ακολουθούν.

Το όλο θέμα προσεγγίζεται με τριπλή έμφαση. Πρώτο, ως διαδικασία μετάβασης του κάθε υποκειμένου από το ιδεώδες στο εφικτό. Δεύτερο, ως διαδικασία αντικειμενοποίησης του υποκειμένου, ως διαδικασία αγοραιοποίησης, μια διαδικασία ένταξής του στην αγορά. Τρίτο, ως διαδικασία μετατροπής του διαφορετικού σε άνισο, διαδικασία ιεράρχησης και κοινωνικής σήμανσης του διαφορετικού.

Πρέπει επίσης να αναφερθεί μία ιδιαιτερότητα που χαρακτηρίζει το 2ο Μέρος ως όλο. Το Μέρος αυτό έχει επιφορτιστεί με το 80% από τα προϊόντα της έρευνας που κρίθηκε αναγκαία η άμεση παρουσίασή τους. Μάλιστα, το πρώτο και το δεύτερο κεφάλαιο έχουν αναλάβει και το κύριο βάρος της παρουσίασής τους. Στο επίπεδο της μελέτης ως όλου τα θετικά αποτελέσματα της διάταξης του υλικού κατ' αυτό τον τρόπο είναι πολύ περισσότερα αλλά και σημαντικότερα των αρνητικών, τα οποία και συσσωρεύονται στα δύο πρώτα κεφάλαια του 2ου Μέρους. Πάντως, τα δύο κύρια αρνητικά αποτελέσματα είναι πρόσφορο να θιγούν εισαγωγικά ώστε να μειωθεί ως ένα βαθμό η επίδρασή τους.

Το πρώτο αρνητικό αποτέλεσμα αφορά τις συχνές αλλαγές εστίασης από θέμα σε θέμα. Υπάρχουν ουσιαστικά δύο θεματικές οι οποίες και αλληλοδιαπλέκονται και αλληλοενισχύονται. Η πρώτη θεματική αφορά ορισμένες συγκεκριμένες διαστάσεις της σεξουαλικότητας ως αξίας. (Τμήματα α, β, δ, στ του πρώτου κεφαλαίου, και τμήματα α, γ, δ του δεύτερου.) Η θεματική αυτή συνεχίζεται στα επόμενα κεφάλαια της μελέτης. Η δεύτερη θεματική εστιάζει στα θέματα της εμφάνισης(-κοινοποίησης) της σεξουαλικότητας. (Τμήματα γ, ε του πρώτου κεφαλαίου και τμήμα β του δεύτερου.) Ουσιαστικά, η δεύτερη θεματική παρεμβαίνει ως συγκεκριμενοποιητής της πρώτης.

Το δεύτερο αρνητικό αποτέλεσμα αυτής της συμπύκνωσης είναι και το μάλλον άχαρο έκφρασης και ύφους. Όμως, η συγκεκριμένη σημαντική απόκλιση της δομής παρουσίασης από τη δομή επιχειρήματος επιτρέπει την από-κεφάλαιο-σε-κεφάλαιο σταδιακή αναβάθμιση και των δύο. Έκφραση και ύφος αναβαθμίζονται εκεί όπου η παρουσία τους είναι από χρησιμότερη έως και αναγκαία στα σημεία της μελέτης όπου τα συμπεράσματα ολοένα και πυκνώνουν, στα σημεία όπου το συνθετικό και πολύπλοκο του επιχειρήματος απαιτεί την (τρίτο-προσωπική αλλά, πάντως, προσωπική) παρέμβαση του συντάκτη του.¹

¹ Άλλωστε, η άμεση παρουσίαση σύνθετων συμπερασμάτων τα οποία - για να μην τροποποιηθούν και επανατροποποιηθούν στη συνέχεια θα έπρεπε να λάβουν υπόψη και δεδομένα ή συμπεράσματα που ακολουθούν - θα εμφάνιζε τα συμπεράσματα αυτά σαν αστήρικτα και αυθαίρετα.

Τέλος, υπάρχει και άλλος ένας λόγος που ενίσχυσε την απόκλιση της παρουσίασης από το επιχείρημα. Η άμεση παράθεση των συμπερασμάτων χαρακτηρίζεται από ένα σημαντικό μειονέκτημα *εξωραίζει* την έρευνα ως καθημερινή πρακτική. Όμως, πρέπει να τονιστεί ότι η κοινωνική έρευνα δεν έχει τίποτε το "επικό". Είναι ιδιαίτερα κοπιαστική. Το κοπιαστικό της δεν

*3ο Κεφάλαιο: Η θέση της Σεξουαλικότητας στην Αξιακή Ιεραρχία
της Σύγχρονης Ελλάδας*

(α Ολοκλήρωση και Εκδήλωση της Σεξουαλικότητας)

Το φύλο του κάθε ατόμου σημαίνεται κοινωνικά με μια στιγμιαία διαπίστωση κατά τη γέννησή του (ή και πριν από αυτήν), διαπίστωση που συνοδεύεται από μια διαδικασία εκμάθησης του τι σημαίνει για το άτομο στη συγκεκριμένη ιστορική κοινωνία το να έχει αρσενικό ή θηλυκό γεννητικό σύστημα. Αυτή η διαδικασία εκμάθησης δεν είναι παρα η διαδικασία μετεξέλιξης του αρσενικού σε άνδρα και του θηλυκού σε γυναίκα.² Εάν όμως η ένταξη στο έμφυλο είναι στιγμιαία, η ένταξη στο ενεργό έμφυλο – το σεξουαλικό – είναι πολυστιμική, είναι μεγάλης χρονικής διάρκειας και ιστορικά σημαίνουσα. Επίσης, είναι ιδιαίτερα σημαντική έστω και μόνο επειδή το άτομο θα περάσει κατ' ελάχιστο το 20 έως 25% (συχνά δε και περισσότερο) της προσδοκώμενης ζωής του σεξουαλικοποιούμενο. Ο τρόπος δε που το άτομο θα βιώσει αυτή τη μετεξέλιξη έχει καθοριστική σημασία για την άμεση αλλά και τη μέλλουσα ζωή του³ αλλά και την κοινωνική αναπαραγωγή ευρύτερα.

Τρία κριτήρια παρασχέθηκαν από τα άτομα που στηρίζουν αυτή τη μελέτη σ' ό,τι αφορά το ποιές προϋποθέσεις πρέπει να πληρεί κατ' ελάχιστο ο νέος ή η νέα για να θεωρηθούν "ολοκληρωμένος άνδρας" και "ολοκληρωμένη γυναίκα" αντίστοιχα. Τα κριτήρια αυτά είναι απόλυτα κατανοητά και καθολικής ισχύος από το σύγχρονο Έλληνα και τη σύγχρονη Ελληνίδα – στο βαθμό που ταυτίζονται με τα 247 άτομα στήριξης της μελέτης. Ας τονισθεί δε ότι αποτελούν κριτήρια

οφείλεται στη στατιστική επεξεργασία των δεδομένων' ένας συνηθισμένος υπολογιστής μπορεί να μετατρέψει τη στατιστική επεξεργασία τους σε (παιδίζουσα) χαρωπή – όχι όμως και ευχάριστη – ενασχόληση. Το κοπιαστικό της έρευνας έγκειται στο γεγονός ότι οι συγκεκριμένοι ιστορικοί άνθρωποι στους οποίους εστιάζει αποδεικνύονται επίμονα "αφυπάκουοι" σε κάθε γενικό ή ειδικό θεώρημα' αρνούνται να μετατραπούν σε "φορείς". Αν ο ερευνητής είναι αποφασισμένος να τους κρατήσει "ζωντανούς" και/δηλαδή να μην τους εξευτελίσει,

(αυθ-)υποχρεώνεται να βρεθεί σε μια κατάσταση παρατεταμένης αιώρησης μέσα στο αβέβαιο (για παράδειγμα, ποιο συγκεκριμένο σχόλιο είναι το πλέον κατάλληλο για να "εξανθρωπίσει" μια δέσμη αριθμητικοστατιστικά εκφρασμένων δεδομένων;), αλλά και σε μια κατάσταση διαρκούς αναθεώρησης (στην συγκεκριμένη μελέτη, "εξελληνισμού") του μεθοδολογικού του εξοπλισμού.

Υπάρχει, βέβαια, και η άλλη λύση. Αντί της αναθεώρησης και του "εξελληνισμού", αντί της ιστορικής συγκεκριμενοποίησης της θεωρίας, είναι δυνατό και το ακριβώς αντίθετο: ο βιασμός των συγκεκριμένων ιστορικών ανθρώπων που στηρίζουν τη μελέτη στις προκατασκευασμένες κατηγορίες. Με άλλα λόγια, είναι δυνατή η "αναθεώρηση", ο "αφελληνισμός" και η μεταφυσική "αφηρημενοποίηση" υποκειμένων και έρευνας-μελέτης. Όμως, σ' αυτή την περίπτωση, ο ερευνητής απαλλάσσεται των κόπων καταβάλλοντας το υψηλότερο δυνατό αντίτιμο: τη(ν) ασυνειδητή) μετατροπή του σε φορέα-απόστολο του πολιτιστικού ιμπεριαλισμού. Τελικά, μοιράζεται την τύχη που επεφύλαξε στα άτομα που μελέτησε.

² Η και αντίστροφα, αλλά με διαφορετικές σημασίες και συνέπειες.

³ Ο τρόπος σεξουαλικοποίησης του ατόμου (συν-)καθορίζει και τον τρόπο αντίληψης, σημασιοδότησης και (επαν-)αξιολόγησης του παρελθόντος του.

άνισης σημασίας - σημαίνουν μεν τα αυτά αλλά σε διαφορετικούς βαθμούς και μορφές, ιδίως ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες.

Το λιγότερο σημαντικό κριτήριο είναι η εμφάνιση της περιόδου στη νέα και της ικανότητας εκοπερμάτωσης στο νέο, δηλαδή η ικανότητα συμμετοχής τους στην αναπαραγωγή του είδους. Αξίζει να σημειωθεί ότι ενώ η ικανότητα του νέου για εκοπερμάτωση ταυτίζεται με τον οργανισμό, μόνο δύο άνδρες (ηλικίας 20 και 39 ετών) ανέφεραν - ο πρώτος με τη μορφή του συμπληρωματικού⁴ - την ικανότητα της νέας για οργανισμό ως κριτήριο σεξουαλικής ολοκλήρωσης. Ο οργανισμός της γυναίκας μπορεί να είναι προσθέσιμος, αποδεκτός ή και επιθυμητός. Δεν αποτελεί όμως *συστατικό στοιχείο* των κριτηρίων σεξουαλικής ολοκλήρωσής της. Κατά συνέπεια, μια απλή μεταστροφή της βούλησης αρκεί για να τον μετατρέψει σε αφαιρέσιμο, απορριπτό, ανεπιθύμητο. Για το σύγχρονο Έλληνα και τη σύγχρονη Ελληνίδα, αφετηρία για κάθε τροποποίηση της γυναικείας σεξουαλικότητας (της σεξουαλικότητας όπως οργανώνεται στο σώμα της γυναίκας) ως αξίας αποτελεί η ταύτιση σεξουαλικότητας και αναπαραγωγής, όπως αυτή ορίζεται από το Ορθόδοξο α.σ.

Ένα δεύτερο, ευρύτερο και σημαντικότερο κριτήριο ορισμού αποτελεί η κάμψη της παιδικής συμπεριφοράς και της παιδικότητας ως στάσης ζωής, η μετάβαση από δραστηριότητες-αυτοσκοπούς σε δραστηριότητες-μέσα με βάση πραγματικά σενάρια της καθημερινής ζωής. Είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον ότι σχεδόν ένα στα πέντε άτομα ανέφεραν - και σε επόμενες συνεντεύξεις πάνω από εννέα στα δέκα άτομα δέχτηκαν - ότι το ζεύγος "ακίνησια-συζήτηση" ("να κάθονται και να συζητούν") αποτελεί από βásiμη ένδειξη έως και απόδειξη της μετάβασης προς το (και) σεξουαλικά ολοκληρωμένο άτομο.

Τέλος, το τρίτο και κύριο κριτήριο ορισμού της σεξουαλικής ολοκλήρωσης του άνδρα και της γυναίκας είναι η σωματική κατάσταση του ατόμου άσχετα από την ηλικία του. Σεξουαλικά ολοκληρωμένο θεωρείται το άτομο από τη στιγμή που παίρνει τις τελικές σωματικές του διαστάσεις (όπως ύψος, μέγιστο τριχοφυΐας στον άνδρα, τελικός σχηματισμός στήθους στη γυναίκα).

Είναι χαρακτηριστικό ότι, σ' ό,τι αφορά τη γυναίκα, όλοι οι άνδρες κατανοούν αλλά θεωρούν μάλλον ασήμαντο το δεύτερο κριτήριο. Για να ορίσουν το σεξουαλικά ολοκληρωμένο της γυναίκας εστιάζουν σχεδόν αποκλειστικά στο τρίτο κριτήριο (και με τρόπο που να συμπεριλαμβάνει το πρώτο). Στην παρουσίαση ή υπενθύμιση του δεύτερου κριτηρίου, οι 17 ανέφεραν ότι θα το συμπεριλάμβαναν στην εκτίμησή τους, ενώ οι 95 - σε διάφορες εκφραστικές παραλλαγές - ανέφεραν ότι στη γυναίκα το "σωματικό" και το "κοινωνικό" είναι άσχετα μεταξύ τους, ότι η παιδίζουσα συμπεριφορά και στάση ζωής μπορεί να δημιουργεί μια δευτερεύουσα απώθηση αλλά, ουσιαστικά, δεν επηρεάζει την εγγαστρωσιμότητά της, δεν επηρεάζει τη "γαμησιμότητά" της, το αν η γυναίκα είναι "γαμήσιμη"- "γαμπωτήρη" ή όχι. Στο ερώτημα δε για το ποιο είναι το μέτρο εκτίμησης του αν μια γυναίκα έχει πάψει να είναι παιδί, η μεγάλη πλειονότητα απάντησε αναφέροντας τα "παισιματα" της γυναίκας και, ειδικότερα, το στήθος της.⁵ Συνολικά ειδωμένη, η ανδρική προοπτική

⁴ Σε μια προσθήκη κυριολεκτικά της τελευταίας στιγμής: "Και...τί ήθελα να πώ;...Κάτσε...κάτσε...Α, ναι! Κι ο οργανισμός...Ναι, βέβαια"

⁵ Μάλιστα, οι 4 στους 7 θεωρούν σεξουαλικά πιο ολοκληρωμένη μια 15χρονη με μεγάλο στήθος από μια 20χρονη με μικρό στήθος. Από την αρχή της έρευνας το γυναικείο στήθος αναδείχτηκε ως το βασικό σύμβολο της σεξουαλικής πείνας και καταπίεσης του σύγχρονου Έλληνα. Το γυναικείο στήθος αποτελεί το κυρίαρχο έγκριτο σεξουαλικό φετίχ του σύγχρονου Έλληνα.

είναι σχεδόν αποκλειστικά καθλωμένη στα φυσικά χαρακτηριστικά της γυναίκας. Και παρ' όλη τη συχνή αναφορά στα "πασίματα" και τα "βυζιά", η ανδρική προοπτική είναι άλαλη, μουγγή. Ο σύγχρονος Έλληνας διακρίνει μεν την έμφυλη από τη σεξουαλική γυναίκα αλλά καθαρά εμπειρικά Προτιμά να απωθεί ή, έστω, δεν γνωρίζει τον τρόπο με τον οποίο παράγει αυτή τη διάκριση.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα της (κατά)στασης του σύγχρονου Έλληνα σ' ό,τι αφορά τα κριτήρια αξιολόγησης του σεξουαλικού - του ενεργού έμφυλου - αποτελούν τα καθιερωμένα στα Γυμνάσια και τα Λύκεια (αλλά και τα Πανεπιστήμια) "σεξουαλικά καλλιστεία", εφηβικές δομές συλλογικής αξιολόγησης των γυναικών, κατά κανόνα συμμαθητριών ή καθηγητριών. Στις περιπτώσεις που ακολουθούν, μια ομάδα συμμαθητών αξιολογεί σεξουαλικά τις συμμαθήτριες.⁶

Αντίθετα, οι γυναίκες διακρίνουν ακριβέστερα, πληρέστερα και συνθετότερα τον έμφυλο από το σεξουαλικό άνδρα.⁷ Θεωρούν εξίσου σημαντικά κριτήρια τόσο το ο νέος να έχει πάρει τις τελικές φυσικές του διαστάσεις όσο και το να χαρακτηρίζεται από μια σαφή κάμψη της παιδικότητάς του. Από τις 135 γυναίκες που στηρίζουν τη μελέτη, οι 111 δεν θεωρούν ως ολοκληρωμένο άνδρα το νέο απλά και μόνο επειδή αποπαιδικοποιήθηκε ή επειδή έφτασε στις τελικές σωματικές του διαστάσεις. Για να τον ορίσουν ως ολοκληρωμένο άνδρα, απαιτούν ένα ελάχιστο ανάπτυξης του νέου και στις δύο αυτές διαστάσεις.

Με βάση τα κριτήρια αυτά - καθώς και άλλα, δευτερεύοντα, οι ηλικίες που δόθηκαν από άνδρες και γυναίκες ως ηλικίες που το άτομο παύει να είναι σ' ό,τι αφορά τη σεξουαλικότητά του παιδί, που πρέπει να πάψει να θεωρεί τον εαυτό του-της ή να θεωρείται από τους άλλους παιδί, παρουσιάζονται στον Πίνακα I. Η σύγκριση των δύο επιμέρους τμημάτων του Πίνακα I ενισχύει και συγκεκριμενοποιεί τη θέση που μόλις αναφέρθηκε. Σύμφωνα με τη γνώμη της πλειονότητας τόσο των ανδρών όσο και των γυναικών, η νέα στα 13 της χρόνια είναι παιδί και στα 14 της χρόνια είναι σεξουαλικά ολοκληρωμένη γυναίκα. Οι αλλαγές στη σωματικότητα της θεωρούνται αρκετές γι' αυτή

⁶ Τα τρία φωτοαντίγραφα που ακολουθούν αποτελούν "σεξουαλικά καλλιστεία" που έλαβαν χώρα ανάμεσα σε μαθητές της 3ης Λυκείου σε Λύκειο στη Νέα Ιωνία την άνοιξη του 1994. Ας προσεχθεί ότι στο δεύτερο πίνακα αποτελεσμάτων (δεύτερο φωτοαντίγραφο) οι λέξεις "ΒΥΖΙ" και "ΚΩΛΟ" έχουν αντικατασταθεί-"εξευγενισθεί" πρόχειρα και αδέξια με τις λέξεις "ΣΤΗΘΟΣ" και "ΠΙΣΙΝΟ". Οι κοπέλλες που αναφέρονται με το επώνυμό τους έχουν διαγραφεί' ο τοπικός εξευτελισμός αρκεί.

(Η επεξεργασία και σημασιοδότηση των δεδομένων αυτών λαβαίνει χώρα, σε συνδυασμό με άλλα δεδομένα, στα επόμενα κεφάλαια και ιδιαίτερα στο 6ο κεφάλαιο, το τελευταίο κεφάλαιο του 2ου Μέρους. Πάντως, ας προσεχθεί το ανδρικό της απάντησης της νεαρής κοπέλλας στη σύντομη αντιπαράθεσή της με το νεαρό συντάκτη των ερωτημάτων. Αν και ακόμα δεν έχει ενταχθεί ενεργά στη σεξουαλική αγορά, το ισχυρότερο όπλο που διαθέτει η νεαρή - το γαμήσι - είναι το κατ' εξοχήν ανδρικό όπλο. Η 17χρονη επαληθεύει τους Μαρξ και Ένγκελς της *Γερμανικής Ιδεολογίας* (σ. 94): οι ιδέες της είναι οι ιδέες των κυριάρχων της. Ό,τι κι αν σκεφθεί, ό,τι κι αν πράξει μέσα σ' αυτό το πλαίσιο, επιβεβαιώνει, νομιμοποιεί και ισχυροποιεί την ανδρική κυριαρχία, ακριβέστερα, την ανδρικού τύπου κυριαρχία.

⁷ Αυτή η υπεροχή των γυναικών δεν οφείλεται σε κάποιο ιδιαίτερο έμφυτο χάρισμα. Για λόγους που αποσαφηνίζονται στη συνέχεια της μελέτης, οι γυναίκες είναι αναγκασμένες - και εν μέρει υποχρεωμένες - να αξιολογούν πληρέστερα. Άλλωστε, μια μερίδα ανδρών αξιολογεί με βάση τα κριτήρια που χαρακτηρίζουν κυρίως τις γυναίκες, ενώ μια μερίδα γυναικών αξιολογεί με βάση τα κριτήρια που χαρακτηρίζουν κυρίως τους άνδρες - πράξη αξιολόγησης που αποβαίνει σε βάρος τους.

1ο Φωτοαντίγραφο: "Σεξουαλικά Καλλιστεία" (Α) Συμμαθητριών
 από Μαθητές της 3ης Λυκείου. (Μάρτιος 1994)

ΠΟΙΑ ΘΕΩΡΕΙΤΑΙ ΚΑΤΑΛΗΛΟΤΕΡΗ ΓΙΑ...

ΠΑΡΤΟΥΖΑ (ΒΑΛΤΕ 2 ΟΝΟΜΑΤΑ)	69	ΠΕΟΛΥΧΙΑ
1. ΦΩΤΕΙΝΗ - ΜΑΙΡΗ	ΣΤΕΜΑ	ΦΩΤΕΙΝΗ
2. ΜΑΙΡΗ - ΣΟΥΛΑ	ΣΤΕΛΛΑ	ΜΑΙΡΗ
3. ΣΤΕΛΑ - ΣΟΥΛΑ	ΜΑΙΡΗ	ΣΤΕΛΑ
4. ΣΤΕΜΑ ΣΤΕΜΑ - ΜΑΙΡΗ	ΣΤΕΛΛΑ	ΣΤΕΛΛΑ
5. ΜΑΙΡΗ - ΣΤΕΜΑ	ΜΑΙΡΗ	ΜΑΙΡΗ
6. ΜΑΙΡΗ - ΣΤΕΛΛΑ	ΣΟΥΛΑ	ΜΑΙΡΗ

2ο Φωτοαντίγραφο: "Σεξουαλικά Καλλιστεία" (Β) Συμμαθητριών
 από Μαθητές της 3ης Λυκείου. (Μάρτιος 1994)

ΠΟΙΑ ΕΧΕΙ ΤΟ ΚΑΛΥΤΕΡΟ...

ΣΤΕΛΛΑ	ΜΑΙΡΗ	ΣΟΥΛΑ
1. ΣΤΕΛΛΑ	ΜΑΙΡΗ	ΣΟΥΛΑ
2. ΣΟΥΛΑ	ΣΤΕΜΑ	ΜΑΙΡΗ
3. ΣΟΥΛΑ	ΜΑΙΡΗ	ΜΑΙΡΗ
4. ΣΟΥΛΑ		
5. ΣΟΥΛΑ		
6. ΜΑΙΡΗ	ΣΤΕΛΛΑ	ΜΑΙΡΗ

3ο Φωτοαντίγραφο: "Σεξουαλικά Καλλιστεία" (Γ) Συμμαθητριών
από Μαθητές της 3ης Λυκείου (Απρίλιος 1994)

Ποια θεωρείτε καλύτερη σε εμείς.
(υποτίθεται από αν εσύ ή κα)

	<u>Πρόσωπο</u>	<u>ζώα</u>	<u>Κλασικός</u>	<u>Πρωταρχία</u>
1.	Αννα Μαρία	Χρ		
2.	Χρυσούλα	Ζαφειρία	Στέλλα	Στέλλα
3.	Μαίρη	Ζαφειρία	Μαίρη	Μαίρη
4.	Μαίρη	Φωτεινή	Φωτεινή	Στέλλα
5.	Χρυσούλα	Φωτεινή	Στέλλα	Χρυσούλα
6.	Χρυσούλα	Στέλλα	Ζαφειρία	Μαίρη
7.	Στέλλα	Φωτεινή	Στέλλα	Μαίρη
Αποσελέφ	Χρυσούλα	Φωτεινή	Στέλλα	Μαίρη

Σοβαρές απαντήσεις υφίσταται!!

Η ΔΙΚΗ ΜΟΥ ΠΕΘΕΡΑ ΣΕ ΓΑΜΑΙ ΑΝΤΑ ΑΥΓΙΑ

ΣΟΥ ΓΑΜΩ ΤΗΝ ΠΕΘΕΡΑ. ΠΕΘΕΡΑ. ΠΕΘΕΡΑ. ΑΝΤΕ ΚΑΙ ΓΑΜΗΣΟΥ ΠΑΜΟΛΕΣΒΙΑ ΣΥΚΟΡΟΦΑΓΩΜΕΩΗ. ΠΗΟΙΚΕΑΙ

την ουσιαστική μετεξέλιξη. Οι όποιες αλλαγές ή μετεξελίξεις στο χαρακτήρα της αφήνουν αδιάφορους και αδιάφορες όλους τους εκτιμητές και όλες τις εκτιμήτριες με μια χαρακτηριστική εξαίρεση: τους νέους που επικοινωνούν και σχετίζονται με τις νέες αυτών των ηλικιών. Και αυτοί όμως, όταν απομακρυνθούν ηλικιακά από τις γυναίκες της συγκεκριμένης ηλικιακής κατηγορίας, θα αδιαφορήσουν με τη σειρά τους και θα επανέλθουν στο χαρακτηριστικό σημείο-σύμβολο των 14 ετών. Ενώ λοιπόν για τη γυναίκα σεξουαλική ολοκλήρωση και ενηλικίωση είναι απόμακρες και άσχετες μεταξύ τους διαδικασίες, για τον άνδρα σεξουαλική ολοκλήρωση και ενηλικίωση αναπτύσσονται συγχρονισμένα και ενιαία. Αυτό που για τον άνδρα είναι δισδιάστατο (σωματικότητα επί ενηλικίωση), για τη γυναίκα είναι μονοδιάστατο (σωματικότητα). Γι' αυτό το λόγο,

Πίνακας 1: Ηλικία Σεξουαλικοποίησης του Νέου και της Νέας
Εκτιμήσεις Ανδρών και Γυναικών

Ανδρες

Ηλικίες

Εκτιμητών

(χρόνια): 16 17 18 19 20 21^a

Εκτιμήσεις

για Ανδρες 15 16 17 17 18 18-19

Εκτιμήσεις

για Γυναίκες 14 14 16 16 17^b 14

Γυναίκες

Ηλικίες

Εκτιμητριών

(χρόνια) 16 17 18 19 20 21^a

Εκτιμήσεις

για Ανδρες 17 18 17 17 18 18

Εκτιμήσεις

για Γυναίκες 14 14 15 14 14 14

άνδρας και γυναίκα αντιστοιχούν αλλά δεν ομολογούν αξιακά Ανδρισμός υπάρχει Γυναικότητα όμως δεν υπάρχει' υπάρχει μόνο θηλυκότητα. Ουσιαστικά, η (κοινωνική) πληρότητα του άνδρα βρίσκει το αντίστοιχό της στην πληρότητα των κριτηρίων της γυναίκας, το δε (κοινωνικό) έλλειμμα της γυναίκας αντιστοιχεί με τα ελλειμματικά κριτήρια του άνδρα.

Αυτά είναι τα βασικά, άμεσα και αρχικά κριτήρια εκτίμησης και αξιολόγησης και αυτές είναι οι ηλικίες που το άτομο θεωρείται σεξουαλικά ολοκληρωμένο στη σύγχρονη Ελλάδα τα 14 χρόνια για τη γυναίκα και τα 17 χρόνια για τον άνδρα. Τόσο η απόσταση ανάμεσα στις ηλικίες όσο και η κρίσιμη διαφορά των κριτηρίων δεν αποτελούν απλά και μόνο ουδέτερα προϊόντα αφηρημένης θεωρητικής επεξεργασίας. *Βιώνονται* και από τα δύο φύλα ως πραγματικά μεγέθη, αποτελούν πραγματικά μεγέθη. Μάλιστα, όπως γίνεται φανερό στη συνέχεια της μελέτης, στη μεγάλη τους

^a Αυτή η άνοδος στην ηλικία σεξουαλικής ολοκλήρωσης της γυναίκας στις εκτιμήσεις των ανδρών ηλικίας 18 έως 20 ετών μάλλον αναφέρεται σε μια προσπάθεια αποσαφήνισης κάποιου έγκριτου ηλικιακού ελάχιστου πρόσβασης τους στις γυναίκες. Γι' αυτό το λόγο και από την ηλικία των 21 ετών - όπου και οι πιέσεις για πρόσβαση στις γυναίκες ατονούν κατά μέσον όρο αλλά και το status τους ως ανδρών κατά κανόνα δεν αμφισβητείται πλέον - οι άνδρες επανέρχονται στο να θεωρούν ως ηλικία σεξουαλικής ολοκλήρωσης της γυναίκας τα 14 χρόνια.

πλειονότητα τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες υποχρεούνται να καταβάλλουν το τίμημα – την αξία – αυτών των διαφορών.

Όμως, η ηλικία που ένα άτομο θεωρείται σεξουαλικά ολοκληρωμένο δεν ταυτίζεται με την ηλικία που ο σύγχρονος Έλληνας και η σύγχρονη Ελληνίδα εγκρίνουν και την εκδήλωση, την εξωτερική εκδήλωση της σεξουαλικότητάς του. Η σεξουαλική ολοκλήρωση αποτελεί προϋπόθεση και μόνο για τη συμμετοχή σε σεξουαλικές σχέσεις. Στον Πίνακα 2 παρουσιάζονται οι προϋποθέσεις που άνδρες και γυναίκες κάθε ηλικίας και κοινωνικής προέλευσης εκτιμούν πως πρέπει να υπάρχουν για να λάβει χώρα η σεξουαλική εκδήλωση.

Από τον Πίνακα 2 γίνεται φανερό η ουσιαστική διαφορά ανάμεσα στα δύο φύλα σ' ό,τι αφορά τις προϋποθέσεις εκδήλωσης της σεξουαλικότητάς τους. Για τη μεγάλη πλειονότητα των ανδρών, κάθε είδους σεξουαλική σχέση είναι έγκριτη και αξιολογείται θετικά, η δε αγαμησία αποτελεί στίγμα. Με εξαίρεση μια μικρή (αντίστοιχη με το 5% του πληθυσμού που οι απόψεις του αποτυπώνονται στον Πίνακα) μειονότητα που τηρούν πιστά τις αρχές του Ορθόδοξου αξιακού συστήματος, άνδρες και γυναίκες υποστηρίζουν από τη θέση ότι ο άνδρας δικαιούται να έχει απροϋπόθετες σεξουαλικές σχέσεις μέχρι τη θέση ότι "ο άνδρας δικαιούται να γαμεί όποια του κάθεται".⁹ Ελάχιστοι και ελάχιστες (το 8%) φρονούν τα αυτά και για τη γυναίκα. Αν και ο γάμος ως προϋπόθεση των σεξουαλικών σχέσεων ισχύει μόνο για το 21%,¹⁰ κάποιες προϋποθέσεις (η επαγγελματική αποκατάσταση ή η σταθερή σχέση με συγκεκριμένο πρόσωπο) θεωρούνται ως απολύτως αναγκαίες για την εμφανή και ενεργή σεξουαλικοποίηση της γυναίκας. Η εκτός προϋποθέσεων εκδήλωση της σεξουαλικότητας της γυναίκας ορίζεται ως υποτιμητική.¹¹

Πίνακας 2 Προϋποθέσεις Εκδήλωσης της Σεξουαλικότητας

	Άνδρες	Γυναίκες
Απροϋπόθετες ("ελεύθερες" ή ευκαιριακές) σεξουαλικές σχέσεις	90	8
Σταθερή (τυπική ή άτυπη) σεξουαλική σχέση	2	44
Επαγγελματική Αποκατάσταση	3	27
Γάμος	5	21

⁹ (Σχόλιο 47χρονης μητέρας δύο γιών και μιας κόρης.) Με την αυστηρή προϋπόθεση, βέβαια, να είναι προσεκτικός ώστε να αποφύγει τα αφροδίσια και τη *χρέωση* μιας εγκυμοσύνης.

¹⁰ Αυτό το 21% δεν είναι ομοιογενές. Για παράδειγμα, ο γάμος ως προϋπόθεση ισχύει για το 54% των ατόμων άνω των 50 ετών και για το 8% των ατόμων κάτω των 25 ετών.

¹¹ Στα επόμενα κεφάλαια γίνεται σαφές ότι *κάθε* εκδήλωση (και κάτω από οποιοδήποτε προϋποθέσεις) της σεξουαλικότητας από μέρους της γυναίκας είναι υποτιμητική. Η γυναίκα ως *γυναίκα* είναι ένα σύστημα ρόλων που έχει ως βασική του ιδιότητα τη σταδιακή υποτίμηση του φορέα της.

(β. Σεξουαλικότητα, Σπουδές, Εργασία)

Η σεξουαλικότητα στη σύγχρονη Ελλάδα χαρακτηρίζεται από την ιδιάζουσα θέση της στην αξιακή ιεραρχία του άνδρα και της γυναίκας. Χαρακτηρίζεται επίσης και από τον τρόπο που ισχύει ή δεν ισχύει, αναβαθμίζεται ή υποβαθμίζεται ανάλογα με τη σχέση της με άλλες αξίες μέσα στο πλαίσιο της κατάστασης ή της συγκυρίας που βιώνει το άτομο-φορέας της. Με άλλα λόγια, η σεξουαλικότητα ως αξία είναι μια *πολλήτιμη* αξία, δηλαδή, δεν έχει μία και μόνη τιμή.

Αμέσως ειπωμένη, η σεξουαλικότητα αποτελεί εποικοδομηματική αξία, δηλαδή μια από τις αρχές οργάνωσης της ζωής πέρα από τα αναγκαία για την επιβίωση. Σ' ό,τι αφορά τη θέση της σεξουαλικότητας στην αξιακή ιεραρχία, την ισχύ της σε σχέση με άλλες αξίες, υπήρξε ομοφωνία από μέρους όλων όσων ρωτήθηκαν ότι η εξασφάλιση τροφής, στέγης και υγείας προηγούνται της ικανοποίησης των σεξουαλικών αναγκών. Η τροφή, η στέγη και η υγεία αποτελούν προϋποθέσεις για την ισχύ της σεξουαλικότητας.¹² Αποτελούν επίσης και επιβιωσιακά ελάχιστα. Μόνο δύο άνδρες και δύο γυναίκες από τα τουλάχιστον 200 άτομα κάθε ηλικίας που ρωτήθηκαν συμπεριέλαβαν τη σεξουαλικότητα σ' αυτά τα επιβιωσιακά ελάχιστα.

Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο, το ζήτημα των συνθηκών αναβάθμισης ή υποβάθμισης της σεξουαλικότητας είναι ιδιαίτερα σύνθετο. Γίνεται δε συνθετότερο από το γεγονός ότι στην αξιολόγηση της σεξουαλικότητας συμπεριλαμβάνονται και οι όποιες συνέπειες της ενεργοποίησής της.¹³

Πρωτ' απ' όλα, υπάρχει ουσιαστική διαφορά στην αξιολόγηση της σεξουαλικότητας ανάμεσα στα νεαρά και τα ενήλικα άτομα.¹⁴ Η πλειονότητα των νεαρών ατόμων πιστεύει ότι (η ενασχόληση με τη) σεξουαλικότητα και σπουδές είναι μεγέθη αντιστρόφως ανάλογα. Θεωρούν δευτερεύον ζήτημα τις σπουδές ως εμπόδιο της σεξουαλικότητας και πρωτεύον ζήτημα τη σεξουαλικότητα ως εμπόδιο των σπουδών (και, ειδικότερα, της επαγγελματικής αποκατάστασης).

¹² Της σεξουαλικότητας ως αξίας, της σεξουαλικότητας σημασιοδοτημένης, αφού ως σωματική ιδιότητα είναι σχετικά αυτόνομη από τις ιδιότητες που αναφέρονται στην άμεση αναπαραγωγή. Η ανάγκη εκδήλωσης, εξωτερικεύσης της σεξουαλικότητας, (έστω και με τη μορφή της σεξουαλικής εκτόνωσης) είναι σαφώς διακριτή από ανάγκες όπως οι ανάγκες για τροφή, στέγη, υγεία αλλά και πολιτισμό.

¹³ Ακριβέστερα, συμπεριλαμβάνεται η *πρόβλεψη* των συνεπειών της ενεργοποίησής της.

¹⁴ Ως "νέο" στην ειδική περίπτωση ορίζεται και το ενήλικο άτομο που συνεχίζει τις σπουδές του (έστω και αν εργάζεται ευκαιριακά) ή/και βρίσκεται εκτός τυπικών δεσμεύσεων. Μια κοπέλλα 27 ετών που (έστω, εργάζεται για να) σπουδάζει και είναι ανύπαντρη, χωρίς να είναι τυπικά ανήλικη ορίζεται ως νέα. Μια 18χρονη εργαζόμενη μητέρα αν και είναι τυπικά ανήλικη έχει υποχρεώσεις ενήλικης και ορίζεται ως ενήλικη. Ουσιαστικά, η δεύτερη δεν έχει την πολυτέλεια να είναι νέα. Είναι ενδιαφέρον ότι απ' αυτή την προοπτική - μ' αυτή την έμφαση - στην κατηγορία των νέων εντάσσεται το 50% των ανδρών και μόνο το 39% των γυναικών. Στη σύγχρονη Ελλάδα, η μέση νεότητα του άνδρα είναι τα 20 χρόνια, ενώ η μέση νεότητα της γυναίκας είναι τα 17 χρόνια. Η γυναίκα αναλαμβάνει υποχρεώσεις ενήλικης τρία χρόνια πριν ο άνδρας αναλάβει υποχρεώσεις ενήλικου. Μ' άλλα λόγια, στη σύγχρονη κοινωνία στην Ελλάδα ισχύουν διαφορετικά όρια ανοχής ανάμεσα στην ανδρική και τη γυναικεία νεότητα. Ακριβέστερα, αυτή καθαυτή η έκφραση "ανδρική και γυναικεία νεότητα" είναι λανθάνουσα. Ορθή έκφραση είναι η "νέος άνδρας και νέα γυναίκα", αφού μ' αυτό τον τρόπο τονίζεται το ριζικά διαφορετικό των δύο καταστάσεων.

Αυτό πιστεύει το 54%, που συντίθεται από 64% άνδρες και 47% γυναίκες.¹⁵ Το ότι σαφώς περισσότεροι νέοι άνδρες υποστηρίζουν το αντιστρόφως ανάλογο σεξουαλικότητας και σπουδών δεν οδηγεί αυτόματα και στο συμπέρασμα του πλέον χειραφετημένου της νέας σε σχέση με το νέο. Η νέα στη σύγχρονη Ελλάδα υψίσταται, κυρίως από την οικογένεια, σαφώς υψηλότερο έλεγχο της σεξουαλικής της δραστηριότητας σε σύγκριση με το νέο, γεγονός αναγκαστικά υποβαθμιστικό της σεξουαλικότητας ως παράγοντα που θα μπορούσε να παρεμβληθεί στις σπουδές. Επίσης – και αυτό πρέπει να τονιστεί, όταν οι νέοι και οι νέες υποστηρίζουν ότι η σεξουαλικότητα μπορεί να αποτελέσει παράγοντα αποδιοργάνωσης των σπουδών, δεν αναφέρονται στη σεξουαλικότητα καθεαυτή αλλά στην αδυναμία τους να βρουν διέξοδο για τη σεξουαλικότητά τους, στη σεξουαλικότητα ως άλυτο πρόβλημα.

Όλα τα παραδείγματα τεκμηρίωσης του αποδιοργανωτικού της σεξουαλικότητας στις σπουδές αναφέρονται σ' αυτές ακριβώς τις (ποικίλες και ποικιλόμορφες) αδυναμίες εύρεσης διεξόδου. Στο ειδικό αυτό (και μόνον) πλαίσιο, σεξουαλικότητα και σεξουαλικότητα ως πρόβλημα¹⁶ ταυτίζονται και είναι μ' αυτό τον τρόπο οργανωμένη η σεξουαλικότητα, δηλαδή οργανωμένη ως πρόβλημα, που ανάγεται σε κυρίαρχη έως αποκλειστική ενασχόληση. Η συγκεκριμένη θέση υποστηρίζεται και από τη σχεδόν ομόφωνη (υποστηρίχτηκε από 108 στα 109 άτομα) παραδοχή ότι η σεξουαλική απόλαυση μέσα στα πλαίσια μιας (από σταθερής έως ιδανικής) σχέσης αποτελεί – εκτός από αυτοσκοπό – όχι απλώς ένα σημαντικό αλλά το σημαντικότερο ενισχυτικό των σπουδών. Μάλιστα, οι 54 στους 56 νέους άνδρες και οι 48 στις 53 νέες γυναίκες θεωρούν – χωρίς να πιστεύουν ότι αντιφάσκουν με τα λεγόμενά τους που παρουσιάστηκαν στις αμέσως προηγούμενες παραγράφους αυτής της ενότητας – σημαντικότερη τη λύση των σεξουαλικών τους προβλημάτων από τη λύση των προβλημάτων επιβίωσης. Όπως αναφέρουν, το να επιβιώσει κάποιος-α βρίσκεται μέσα στα όρια των δυνατοτήτων του-ης στη σύγχρονη Ελλάδα. Μπορεί να βρει μια δουλειά ώστε να εξασφαλίσει έστω και ένα βασικό μεροκάματο. Από την άλλη πλευρά, το να βρει διέξοδο στα σεξουαλικά του προβλήματα κατά κανόνα υπερβαίνει τα όρια των δυνατοτήτων και της θέλησής της συντριπτικής πλειονότητας των ατόμων.

Νέοι και νέες – με περίπου αυτονόητο ότι σεξουαλικότητα (ακριβέστερα, ενασχόληση με τη σεξουαλικότητα, τη σεξουαλική ταυτότητα και τις σεξουαλικές σχέσεις) και σπουδές αντιτίθενται – υποστηρίζουν ότι πρέπει να βρίσκεται μια ιδανική αναλογία, μια “χρυσή τομή” ανάμεσα στις σπουδές και τη σεξουαλικότητα, με κυρίαρχες όμως τις σπουδές και συγκυριακά θυσιασίμη τη σεξουαλικότητα.¹⁷ Η κατά μέσον όρο ιδανική αυτή αναλογία παρουσιάζεται στον Πίνακα 3.

Είναι εμφανές ότι οι νέοι άνδρες δίνουν μάλλον μεγαλύτερη έμφαση από τις νέες γυναίκες στις σπουδές (και, ειδικότερα, στην επαγγελματική αποκατάσταση), αφού, όπως αναφέρουν, δεν διαθέτουν άλλη εναλλακτική. Η (όποια) εργασία στο μέλλον θεωρείται αυτονόητη. Τουλάχιστον οι 9

¹⁵ Το πιστεύουν 35 άνδρες (με έμφαση οι 7) από τους 56 και 24 γυναίκες (με έμφαση οι 2) από τις 53.

¹⁶ Δηλαδή, η μη-εγγενώς και μη-πρωτογενώς (λόγω φυσιολογικών ή βιολογικών αιτιών) προβληματική σεξουαλικότητα.

¹⁷ Κανείς όμως και καμμία δεν δέχτηκε ως έλλογη την προοπτική μιας μόνιμης σεξουαλικής εξουδετέρωσης, μιας ολικής αποσεξουαλικοποίησης προς όφελος των σπουδών ή όποιου άλλου άμεσου-βραχυπρόθεσμου ή έμμεσου μακροπρόθεσμου αγαθού.

στους 10 τονίζουν ότι η σεξουαλικότητα - στο βαθμό που αποδιοργανώνει τις σπουδές - πρέπει να τεθεί υπό έλεγχο. Διαφέρουν μόνο ως προς το βαθμό ελέγχου της.¹⁸ Η δήλωση 19χρονου είναι χαρακτηριστική: “Το ξέρω ότι άλλο σεξουαλικότητα

Πίνακας 3: Νέοι και Νέες: Ιδανικές Αναλογίες Ενασχόλησης με Σεξουαλικές Σχέσεις και Σπουδές

	Ανδρες	Γυναίκες
Ενασχόληση με:		
Σπουδές	65	57
Σεξουαλικότητα ____ =		
Σεξουαλικές Σχέσεις	35	43

και άλλο σεξουαλικά προβλήματα. Το ξέρω. Αφού όμως δε μπορώ να ξεπεράσω τα σεξουαλικά μου προβλήματα τί να κάνω; Θα καταπέσω τη σεξουαλικότητά μου.” Οι περισσότεροι νέοι - οι 36 στους 56 - θεωρούν την αυτοϊκανοποίηση ως πλήρες υποκατάστατο της σεξουαλικής επαφής, εφόσον η ενασχόληση με (τις σχέσεις με) τις γυναίκες απαιτεί χρόνο και δημιουργεί άγχος που δεν επιτρέπει τη συγκέντρωση σε άλλα ζητήματα.¹⁹

Για τις νέες γυναίκες όμως η πραγματικότητα είναι διαφορετική. Οι νέες γυναίκες δεν δίνουν απλώς μικρότερη έμφαση στις σπουδές και μεγαλύτερη έμφαση στο ζεύγος σεξουαλικότητας-σχέσεις φύλων από τις αντίστοιχες εμφάσεις των νέων ανδρών. Η ένταση την οποία υφίστανται οι γυναίκες δεν είναι ορατή στον Πίνακα 3 - ένα πίνακα μέσων (δηλαδή ανδρικών, όπως φαίνεται και στη συνέχεια) όρων. Ο Πίνακας 3 εξαφανίζει (ακριβέστερα, εξανδρικεύει) τις διαφορές στη *διασπορά* των επιλογών ιδανικών αναλογιών. Οι νέοι άνδρες εμφανίζουν - είναι υποχρεωμένοι ως άνδρες να εμφανίζουν - πολύ μικρότερη διασπορά από αυτή των νέων γυναικών. Όπως φαίνεται στον Πίνακα 4, στους νέους άνδρες η διακύμανση στις αναλογίες των σπουδών λαβαίνει χώρα ανάμεσα στο (μέγιστο) 80 και το (ελάχιστο) 45, η δε διακύμανση σεξουαλικότητας-σχέσεων φύλων λαβαίνει χώρα ανάμεσα στο (ελάχιστο) 20 και το (μέγιστο) 55. Στις νέες γυναίκες η διακύμανση στις

¹⁸ Μια τάση που διαγράφεται είναι η ακόλουθη: όσο πιο εντατικές και μακροχρόνιες είναι οι σπουδές στις οποίες είναι ενταγμένοι ή προσβλέπει ο νέος τόσο πιο αυστηρός τείνει να είναι ο έλεγχος που ασκεί, προτείνει ή εύχεται να μπορούσε να ασκήσει στη σεξουαλικότητα. Κι αυτό γιατί τα σεξουαλικά προβλήματα και, ευρύτερα, τα προβλήματα των σεξουαλικών σχέσεων και των σχέσεων με το άλλο φύλο, καταλαμβάνουν σαφώς την πρώτη θέση μεταξύ των παραγόντων που οι νέοι θεωρούν ως υπεύθυνους για τις αποτυχίες στο πεδίο των σπουδών.

¹⁹ Θεωρούν την αυτοϊκανοποίηση πλήρες υποκατάστατο της σεξουαλικής επαφής, αλλά πλήρες υποκατάστατο περιορισμένης χρονικής διάρκειας. Οι Π εκτίμησαν αυτή τη διάρκεια στους έξι μήνες, οι δε 25 την εκτίμησαν στον ένα χρόνο περίπου. Πέρα απ' αυτά τα όρια και σύμφωνα με την ομόφωνη γνώμη τους, πρώτο, αλλοιώνεται ο χαρακτήρας και, δεύτερο, εμφανίζονται συμπτώματα εθισμού στην αυτοϊκανοποίηση και ανικανότητας για σεξουαλική επαφή με γυναίκες. Με άλλα λόγια, πέρα απ' αυτά τα όρια, ο αυτοϊκανοποιούμενος μετεξελισσεται από περιστασιακό σε μόνιμο μαλάκα.

αναλογίες των σπουδών λαβαίνει χώρα ανάμεσα στο (μέγιστο) 90 και το (ελάχιστο) 10, η δε διακύμανση σεξουαλικότητας-σχέσεων φύλων λαβαίνει χώρα ανάμεσα στο (ελάχιστο) 10 και το (μέγιστο) 90. Οι νέοι άνδρες - με μέγιστη απόκλιση μεταξύ τους τα 35 εκατοστά (και με τους 55 στους 56 να κλίνουν σαφώς υπέρ των σπουδών) - αποτελούν μια ομοιογενή κοινωνική κατηγορία. Αντίθετα, οι νέες γυναίκες - με μέγιστη απόκλιση μεταξύ τους τα 90 εκατοστά - αποτελούν μια σχεδόν απόλυτα ανομοιογενή κοινωνική κατηγορία.

Πίνακας 4: Νέοι και Νέες: Ιδανικές Αναλογίες Ενασχόλησης με Σεξουαλικές Σχέσεις και Σπουδές

	Άνδρες	Γυναίκες
Σπουδές		
0	-	-
10	-	3
20	11	9
30	20	11
40	15	8
50	10	6
60	-	5
70	-	6
80	-	4
90	-	1
100	-	-
Σεξουαλικότητα		

Μέσα σ' αυτή την ανομοιογένεια που χαρακτηρίζει τις νέες γυναίκες, ακόμα και η μερική προτίμησή τους προς τις σπουδές (και την επαγγελματική αποκατάσταση) ατονεί κάτω από τις κατάλληλες προϋποθέσεις. Εάν βρεθεί ένας ικανοποιητικός άνδρας, ένας από ιδανικός έως επαρκής άνδρας, με τον οποίο να οργανώσουν μια σταθερή και ασφαλή σχέση, οι 4 από τις 32 νεαρές γυναίκες που δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στις σπουδές και οι 15 από τις 21 που τονίζουν το ζήτημα της σχέσης των φύλων - συνολικά οι 19 από τις 53 - είναι από διατεθειμένες έως και πρόθυμες να διακόψουν τις σπουδές τους. Συνολικά, 25 νέες γυναίκες εκτιμούν τις σπουδές ως δευτερεύουσες, συμπληρωματικές και θυσιάσιμες, 6 νέες γυναίκες εκτιμούν τις σπουδές ως αναντικατάστατες και αδιαπραγμάτευτες, και 22 νέες γυναίκες εκτιμούν τις σπουδές από σαφώς έως μόλις υπέρτερες της ενασχόλησης με το άλλο φύλο. Από την άλλη πλευρά, 55 στους 56 νέους άνδρες θεωρούν τις σπουδές και επαγγελματική αποκατάσταση υπέρτερες σε διάφορους βαθμούς της ενασχόλησης με το άλλο φύλο.

Κατά συνέπεια, ενώ για τους νέους άνδρες τα δύο αξιακά συστήματα που δεσπόζουν στη σύγχρονη Ελλάδα - το Ορθόδοξο και το αγοραίο - είναι εναρμονισμένα, αξιολογώντας στην ίδια κατεύθυνση και με παραπλήσια έμφαση τη σχέση σπουδών-σχέσης φύλων, για τις νέες γυναίκες τα

δύο αξιακά συστήματα ισχύουν ως αντιφατικά τόσο σε κατεύθυνση όσο και σε έμφαση. Σε κάθε συγκεκριμένη ιστορική νέα γυναίκα στη σύγχρονη Ελλάδα τα δύο αξιακά συστήματα βιώνονται ως αντιφατικά.

Αυτή η έμφαση της μεγάλης πλειονότητας των νέων γυναικών στις σχέσεις των φύλων (είτε εξαρχής είτε, αν τους δοθεί η ευκαιρία, με το να ακυρώσουν την αρχική τους έμφαση στις σπουδές) δεν πηγάζει από κάτι το "σεξουαλικότερό" τους σε σχέση με τους νέους άνδρες.²⁰ Ουσιαστικά, για τις νέες γυναίκες η ενασχόληση με τις σχέσεις των φύλων μάλλον αφορά ζητήματα προσωπικής ταυτότητας και κοινωνικής αποκατάστασης παρά ζητήματα οργάνωσης της σεξουαλικότητας και της σεξουαλικής απόλαυσης. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι ακριβώς αυτές οι νέες γυναίκες που κλίνουν προς τις σχέσεις των φύλων εκτιμούν μεν ως θετικό και ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο τη σεξουαλικότητα ως σεξουαλική απόλαυση, αλλά μόνο 9 στις 25 την ορίζουν ως απόλυτη και αδιαπραγμάτευτη προϋπόθεση για τη συνέχιση μιας σχέσης. Οι υπόλοιπες αποδέχονται μια σχέση έστω και αν είναι απλά και μόνον έμφυλη ή μια σχέση που είναι μεν σεξουαλική αλλά δεν τις ικανοποιεί σεξουαλικά. Αντίθετα, από τις 28 νέες που κλίνουν σαφώς υπέρ των σπουδών οι 22 ορίζουν τη σεξουαλική απόλαυση ως απόλυτη και αδιαπραγμάτευτη προϋπόθεση για την έναρξη και τη συνέχιση μιας σχέσης. Γί αυτές το κύριο - αλλά όχι και το μοναδικό - συστατικό/κριτήριο μιας σχέσης είναι αυτό της σεξουαλικής απόλαυσης, ενώ για τις νέες που κλίνουν υπέρ της έμφασης στις σχέσεις των φύλων καθοριστική (ή, έστω, συγκαθοριστική) σημασία έχουν κριτήρια όπως η εξωτερική εμφάνιση (η οποία, βέβαια, δεν ταυτίζεται με τη σεξουαλική απόλαυση), η κοινωνικο-οικονομική κατάσταση και η θέση σε διάφορες ιεραρχίες (όπως, για παράδειγμα, αυτή της παρέας ή της εργασίας) του άνδρα.

Συνολικά ειδικά, η έμφαση στις σπουδές, δηλαδή η προσπάθεια απόκτησης των προσόντων που θα καθιστούν δυνατή την ένταξη σε μια υψηλή θέση στην κοινωνική ιεραρχία, αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα, παράγοντα υποβάθμισης της σημασίας και ελέγχου της σεξουαλικότητας για την πλειονότητα των νέων, ανδρών και γυναικών.

Στα ενήλικα άτομα, παρατηρούνται αντίστοιχες και ομόλογες διακυμάνσεις στη σχέση έμφασης ανάμεσα στην εργασία (εργασιακές σχέσεις) και τη σεξουαλικότητα (σεξουαλικές σχέσεις, γαμικές στην πλειονότητα των περιπτώσεων). Πρέπει πρώτ' απ' όλα να τονιστεί ότι και τα ενήλικα

²⁰ Η σεξουαλικότητα ως σωματικότητα από υποτιμάται σημαντικά έως και εξευτελίζεται τόσο στους άνδρες όσο και στις γυναίκες με τη μετατροπή της σε κοινωνική αξία (Χωρίς αυτό να σημαίνει και ότι είναι λογικά αναπόφευκτο κάθε είδους μετατροπή της σεξουαλικότητας ως σωματικότητας σε κοινωνική αξία να περιλαμβάνει, σημαίνει, έχει ως αποτέλεσμα ή ό,τι άλλο και τον εξευτελισμό της.) Η συντριπτική πλειονότητα των ανδρών και των γυναικών ορίζουν την απρόσκοπτη εξωτερικευση της ως τη μεγαλύτερη απόλαυση στη ζωή τους. Ταυτόχρονα όμως, τονίζουν ότι εάν επιχειρήσουν να απολαύσουν χωρίς προσκόμματα τη σεξουαλικότητά τους όχι μόνο θα βρεθούν σε δύσκολη θέση αλλά θα αντιμετωπίσουν ουσιαστικά προβλήματα επιβίωσης. Η απρόσκοπτη εξωτερικευση και αξιοποίηση της σεξουαλικότητας στη σύγχρονη Ελλάδα αντιβαίνει, αμέσως ή εμμέσως, κάθε ρυθμιστική της κοινωνικής ζωής αξία. Ουσιαστικά, μία από τις θέσεις που επιχειρεί να στηρίξει η *Σεξουαλικότητα ως Αξία* είναι η θέση ότι η (Ορθόδοξη ή αγοραία) μετατροπή της σωματικής σεξουαλικότητας σε αξιακή σεξουαλικότητα αποτελεί την ιστορικο-κοινωνική έδρα της σεξουαλικής καταπίεσης, τουλάχιστον στη σύγχρονη Ελλάδα. Κι αυτό δεν ισχύει μόνο στην αντιπαράθεση της σεξουαλικότητας με τις σπουδές αλλά στην αντιπαράθεσή της με όλα τα πεδία της κοινωνικής ζωής που παρουσιάζονται στη συνέχεια της μελέτης. Η αντιπαράθεση σεξουαλικότητας-σπουδών αποτελεί ένα υπόδειγμα και μόνο της γενικής αντιπαράθεσης.

άτομα πιστεύουν στο σχήμα της “χρυσής τομής”, της ιδανικής αναλογίας ενασχόλησης με την εργασία και τη σεξουαλικότητα. Η ιδανική αυτή αναλογία παρουσιάζεται στον Πίνακα 5.

Πίνακας 5: Ενήλικοι και Ενήλικες: Ιδανικές Αναλογίες
Ενασχόλησης με Σεξουαλικότητα και Εργασία

	Άνδρες	Γυναίκες
Εργασία	56	44
Σεξουαλικότητα		
/Σχέσεις Φυλών	44	56

Στον Πίνακα 5 είναι εμφανές το αντιστρόφως ανάλογο της έμφασης ενηλίκων ανδρών και ενηλίκων γυναικών πάνω στη σεξουαλικότητα και την εργασία. Αυτό όμως που είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον – συγκρίνοντας τους Πίνακες 3 και 5 – είναι ότι, ενώ οι άνδρες είναι αμετακίνητοι στις θέσεις τους – κλίνουν σαφώς υπέρ των σπουδών και της εργασίας αντίστοιχα, οι ενήλικες γυναίκες έχουν διαφοροποιηθεί σημαντικά σε σχέση με τις νέες γυναίκες. Κυριολεκτικά, η έμφασή τους έχει αντιστραφεί.²¹ Και σ’ αυτή την περίπτωση, η συγκριτική μελέτη της διασποράς των επιλογών (Πίνακες 4 και 6) είναι διαφωτιστική.

Η σύγκριση του Πίνακα 4 με τον Πίνακα 6 καθιστά εμφανή την αλλαγή στην έμφαση. Η έμφαση στις σπουδές δεν συνεχίζεται και ως έμφαση στην εργασία.²² Στους ενήλικους άνδρες εμφανίζεται μια μεγαλύτερη έμφαση στο σεξουαλικό σε σχέση με τους νέους, έμφαση μάλλον δευτερεύουσα και ενδεικτική του ότι, έχοντας ως ένα βαθμό εξασφαλίσει κάποια συγκεκριμένη κοινωνικο-οικονομική θέση, κατά κανόνα ο ενήλικος άνδρας έχει αυξημένα περιθώρια και πόρους για την ενασχόληση με το σεξουαλικό. Αντίθετα, στις γυναίκες η μεταστροφή είναι χαρακτηριστική: από την έμφαση στις σπουδές (στα πλαίσια του ζεύγους “σπουδές-σεξουαλικές σχέσεις”) μεταβαίνουν στην έμφαση στις σεξουαλικές σχέσεις (στα πλαίσια του ζεύγους “εργασία-σεξουαλικές σχέσεις”). Και τα δύο φύλα, κατά τη μετάβαση από την κατάσταση του νέου και της νέας στην κατάσταση του ενήλικου και της ενήλικης χαρακτηρίζονται από έναν αυξανόμενο πραγματισμό. Στη συντριπτική τους πλειονότητα, τα όνειρα για μια δημιουργική εργασία διαψεύδονται – μερικά έστω. Η εργασία αποδεικνύεται δουλειά. Όμως, οι μεν άνδρες τείνουν να στρέφονται προς τις σεξουαλικές σχέσεις για να αντλήσουν απολαύσεις που θα εξισορροπήσουν την ανία και τη ρουτίνα της δουλειάς, οι δε γυναίκες τρέπονται σε (μία ελεγχόμενη από αντικειμενικές δυσχέρειες, όπως το αναγκαστικό της δουλειάς) φυγή. Τρέπονται προς το Ορθόδοξο α.σ. – σε μια μερική, επιλεκτική και

²¹ Όπως γίνεται φανερό στα επόμενα κεφάλαια, αυτή η αντιστροφή έχει επιβληθεί στη γυναίκα αποτελεί μέρος της διαδικασίας εκγυναικισμού της.

²² Πρέπει συμπληρωματικά να τονισθεί ότι τα νεαρά άτομα και τα ενήλικα άτομα δεν είναι τα ίδια άτομα σε διαφορετικές φάσεις της ζωής τους. Κατά συνέπεια, δεν είναι υποστηρίξιμη η θέση ότι τα πρώτα βλέπουν το μέλλον τους στα δεύτερα. Από την άλλη πλευρά όμως, νέοι και νέες θα κυμανθούν μέσα στα όρια που κυμαίνονται όσοι και όσες γεννήθηκαν μεταπολεμικά. Ουσιαστικά, δεν υπάρχουν άλλα όρια, εναλλακτικά.

κάθε άλλο παρά πλήρη ταύτιση μαζί του – που άλλωστε όχι μόνο γνωρίζουν και κατανοούν πληρέστερα αλλά, ταυτόχρονα, μέσα στο πλαίσιο του λυτρώνονται από τις αντιφάσεις που αναφέρθηκαν προηγουμένως. Αυτή η θέση επιβεβαιώνεται και από το ότι η θεαματική στροφή των γυναικών προς τις σχέσεις των φύλων δεν συνοδεύεται και από μια ανάλογη έμφαση στη σεξουαλικότητα και τη σεξουαλική απόλαυση. Το αντίθετο μάλιστα. Ενώ οι 12 από τις 15 ενήλικες γυναίκες που δίνουν έμφαση στην εργασία τους ορίζουν τη σεξουαλική απόλαυση ως απαραίτητη και αδιαπραγμάτευτη προϋπόθεση για την έναρξη και συνέχιση μιας σχέσης, μόνο 10 από τις 29 ενήλικες γυναίκες που στρέφονται προς τις σεξουαλικές σχέσεις δίνουν μια ανάλογη έμφαση.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και τα στοιχεία που παρουσιάζονται στον Πίνακα 7. Σ' αυτό τον Πίνακα παρουσιάζονται (αναλογικοποιημένες) οι ιδανικές αναλογίες ενασχόλησης με τη σεξουαλικότητα και την εργασία δύο βασικών κατηγοριών ενηλίκων γυναικών: των εργαζόμενων και των νοικοκυρών, και αποτυπώνεται μια σημαντική διαφορά ανάμεσα στις εργαζόμενες και τις νοικοκυρές. Οι μέν εργαζόμενες κλίνουν σαφώς υπέρ της σεξουαλικότητας, οι δε νοικοκυρές σαφώς υπέρ της εργασίας.²³ Πέρα απ' αυτό, ενώ όπως ήδη αναφέρθηκε 12 από τις 15 εργαζόμενες που συγχρόνως δίνουν έμφαση στην εργασία τους θεωρούν ως απαραίτητη και αδιαπραγμάτευτη προϋπόθεση για τη σεξουαλική σχέση τη σεξουαλική απόλαυση, η ίδια στάση ισχύει για τις 13 μόνο από τις 31 νοικοκυρές. Με άλλα λόγια, οι νοικοκυρές δίνουν έμφαση στην (διαφορετική) εργασία ανάλογη και έμφαση στη(ν ομοειδή) σεξουαλική απόλαυση αντιστρόφως ανάλογη των εργαζομένων γυναικών.

Τέλος, πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο εστίασης κάτι το ιδιαίτερα σημαντικό, κάτι που διαπερνά και τροπίζει όλους τους Πίνακες που αναφέρονται στις ενήλικες γυναίκες. Κι αυτό είναι η παρουσία παιδιών. Η παρουσία παιδιών αποτελεί ισχυρό κίνητρο υποβάθμισης της σεξουαλικότητας, των σεξουαλικών σχέσεων και της σεξουαλικής απόλαυσης για τη γυναίκα. Στη γυναίκα, ο σκοπός και η αλήθεια της σεξουαλικότητας, η μητρότητα, στρέφεται εναντίον της σεξουαλικότητας ως απόλαυσης. Για τις γυναίκες με παιδιά, η εξασφάλιση των καλύτερων δυνατών συνθηκών για τα παιδιά τους είναι αναγκαία, η δε εργασία (είτε μέσα είτε έξω από το σπίτι) είναι αναγκαστική. Για την πλειονότητα των γυναικών με παιδιά, η σεξουαλική απόλαυση, όσο σημαντική και αν θεωρείται, είναι θυσιάσιμη, δευτερεύουσα. Τα παιδιά αποτελούν τον ισχυρότερο παράγοντα που μπορεί να συντεθεί – και στις περισσότερες γυναίκες με παιδιά συντίθεται – με τη σεξουαλική απόλαυση σε διλημματική μορφή: Παιδιά ή σεξουαλική απόλαυση; Ιστορία ή εμπειρία; Και η θέση ότι τα παιδιά αποτελούν ανασταλτικό παράγοντα στην έμφαση για σεξουαλική απόλαυση ισχύει τόσο για τις νοικοκυρές όσο και για τις εργαζόμενες (και) εκτός νοικοκυριού.²⁴

²³ Με την ουσιαστική διαφορά όμως ότι ορίζουν ως εργασία και (ή/και κυρίως) την ενασχόληση με το σπίτι και τα παιδιά.

²⁴ Η παρουσία παιδιών συσχετίζεται αλλά δεν ταυτίζεται με την υποβάθμιση της έμφασης στη σεξουαλική απόλαυση. Συνεπώς, το επιχείρημα περί χειραφέτησης της γυναίκας από την τεκνοποιία ως αναγκαίας προϋπόθεσης για τη χειραφέτηση της γυναίκας – επιχείρημα που παρουσιάστηκε στο τέλος του προηγούμενου κεφαλαίου – ευσταθεί μόνο ποσοτικά-λογιστικά και όχι ποιοτικά-λογικά. Εάν μάλιστα ληφθεί υπόψη ότι η παρουσία των παιδιών ως υποβαθμιστικού παράγοντα της σεξουαλικής απόλαυσης για τη γυναίκα ισχύει αποκλειστικά – στα πλαίσια αυτής της έρευνας τουλάχιστον – σε συνθήκες οικονομικής ή πολιτιστικής (μακρο-οικονομικής) φτώχειας, καθίσταται σαφές ότι η λύση του προβλήματος δεν είναι λογικά δυνατό να αναζητηθεί στην αναδιάρθρωση της

Πίνακας 6: Ενήλικοι και Ενήλικες: Ιδανικές Αναλογίες
Ενασχόλησης με Σεξουαλικότητα και Εργασία

	Άνδρες	Γυναίκες
Εργασία		
0	-	-
10	1	2
20	4	4
30	11	4
40	12	5
50	14	7
60	10	8
70	4	10
80	-	6
90	-	5
100	-	-
Σεξουαλικότητα		

Πίνακας 7: Εργαζόμενες και Νοικοκυρές: Ιδανικές Αναλογίες
Ενασχόλησης με Σεξουαλικότητα και Εργασία

	Εργαζόμενες	Νοικοκυρές
Εργασία		
0	-	-
10	1,2	3
20	2,3	5
30	2,3	6
40	3	4
50	4,1	5
60	4,7	4
70	6	3
80	3,5	1
90	3	-
100	-	-
Σεξουαλικότητα		

(Οι εργαζόμενες είναι αναλογικοποιημένες με τις νοικοκυρές)

βιολογίας του θηλυκού, στη στέρωση της γυναίκας. Αυτό, αντίθετα, αποτελεί την έσχατη ταπείνωσή της.

(γ. *Ενασχόληση με Σεξουαλικότητα*)

Για το σύγχρονο Έλληνα και τη σύγχρονη Ελληνίδα, η άμεση ή έμμεση ενασχόληση του ατόμου με τη σεξουαλικότητα, τη σεξουαλική απόλαυση και τις σεξουαλικές σχέσεις είναι φορέας και μιας συμπληρωματικής σημασίας, σημασίας που συμβάλλει στην αξιολόγηση ενός ατόμου από ένα άλλο, στη διαμόρφωση στάσεων στις διαπροσωπικές σχέσεις και στην οργάνωση ολιγάριθμων κοινωνικών ομάδων όπως το ζευγάρι, η οικογένεια, η παρέα και η ομάδα εργασίας. Η άμεση ή έμμεση ενασχόληση του ατόμου με το ζήτημα των σεξουαλικών σχέσεων στην ευρύτητά του, δηλαδή η αναγωγή από το άτομο του πολύμορφου σεξουαλικού σε ζήτημα, καθιστά δυνατή την εξαγωγή τριών κρίσιμων συμπερασμάτων για το άτομο – ακριβέστερα, ενός γενικού συμπεράσματος, προϊόντος της σύνθεσης των ακόλουθων τριών ειδικών: Πρώτο, είναι ερμηνεύσιμη ως ένδειξη υπέρβασης από μέρους του ατόμου όλων των βασικών βιοτικών και κοινωνικών του προβλημάτων. Ειδικά για τους νέους και τις νέες, ερμηνεύεται και ως εκδήλωση της ανεξαρτησίας τους ή της προσπάθειας ανεξαρτητοποίησής τους από την οικογένεια, ως εκδήλωση αντικονφορμισμού. Δεύτερο, ότι το άτομο υποκρίνεται, ότι διαχειρίζεται (στο βαθμό που μπορεί) τα κάθε είδους σύμβολα των οποίων είναι φορέας και τη ροή των πληροφοριών προς τα άλλα άτομα.²⁵ Τέλος, τρίτο, στο βαθμό που ο τρόπος και η ένταση ενασχόλησης του εκτιμώμενου ατόμου με ζητήματα σεξουαλικότητας διαφέρουν από τον τρόπο και την ένταση ενασχόλησης του ατόμου που εκτιμά, η ενασχόληση αυτή είναι ερμηνεύσιμη ως ένδειξη του ότι το εκτιμώμενο άτομο είναι προβληματικό.

Η έρευνα κατέστησε φανερό ότι η απελευθέρωση από τα οικονομικά προβλήματα σε συνδυασμό με την ανεξαρτησία ορίζονται ως μέσα, ως ιδανικές προϋποθέσεις για την ευτυχία. Μάλιστα, αν εξαιρεθούν θέματα υγείας, για το 63% των ανδρών και το 83% των γυναικών δεν αποτελούν μόνο αναγκαίες αλλά και επαρκείς προϋποθέσεις για την ευτυχία.²⁶ Οι γυναίκες έχουν να λύσουν περισσότερα προβλήματα στην κατεύθυνσή τους προς την (με οποιοδήποτε τρόπο ορισμένη) ευτυχία απ' όσα έχουν να λύσουν οι άνδρες. Επίσης, στη μεγάλη τους πλειονότητα, οι γυναίκες αποτυγχάνουν να λύσουν τα πρώτα και βασικά προβλήματα. Δεν προκαλεί έκπληξη, κατά συνέπεια, το γεγονός ότι τείνουν να αποδίδουν μεγαλύτερη σημασία από τους άνδρες στη λύση αυτών ακριβώς των προβλημάτων, των βασικών προβλημάτων. Δεν είναι συμπτωματικό ότι η έκφραση “κι όλα τ' άλλα λύνονται” συνοδεύει με μεγάλη συχνότητα τις απόψεις των γυναικών κυρίως για τα προβλήματα αυτά.

Οι Έλληνες και οι Ελληνίδες – ιδίως οι νέοι και οι νέες – πιστεύουν τόσο στην ευτυχία όσο και στο (σε εξαιρετικές περιπτώσεις) εφικτό της.²⁷ Πιστεύουν, σε μια κλασική διατύπωση του Μαρξ

²⁵ Γι' αυτό το λόγο κυρίως, όπως φαίνεται και στη συνέχεια της μελέτης, το συγκεκριμένο πεδίο εκτιμήσεων είναι διαρκώς και έντονα πληθωρισμένο.

²⁶ Για την πλειονότητα των ανδρών και τη μεγάλη πλειονότητα των γυναικών στη σύγχρονη Ελλάδα, ο οικονομισμός κυρίως και ο ατομισμός δευτερευόντως αποτελούν κυριολεκτικά ιδιότητες του χαρακτήρα τους, ιδιότητες που συγκαθορίζουν την κρίση, την ηθική τους, ακόμα και την αντίληψή τους.

²⁷ Η στάση αυτή είναι ενδεικτική της ιδιόμορφης – και, κατά πάσα πιθανότητα, μεταβατικής ως προς τη μορφή και μόνο – πολιτιστικής φτώχειας που χαρακτηρίζει τη σύγχρονη Ελλάδα. Τόσο

στη 18η Brumaire, ότι μπορούν “να αποδράσουν κρυφά, πίσω απ’ τις πλάτες της κοινωνίας”. Ταυτόχρονα, η ευτυχία ταυτίζεται με την ανθρώπινη ολοκλήρωση και προκαλεί αβίαστο σεβασμό. Δεν ταυτίζεται με την ισχύ που προκαλεί δέος και φόβο. Και – χάρη στο ότι τα δύο αξιακά συστήματα συνυπάρχουν επιτρέποντας πολλές και διαφορετικές συνθέσεις αλλά, συγχρόνως, σε αντίθεση και με τα δύο – η ιδανική σεξουαλική σχέση (ή η σεξουαλική σχέση που τείνει προς το ιδανικό) αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την ανθρώπινη ολοκλήρωση. Είναι χαρακτηριστικό ότι ακόμα και οι πλέον θρησκευόμενες ηλικιωμένες γυναίκες, πρώτο, διακρίνουν τη θρησκευτική από την ανθρώπινη ολοκλήρωση²⁸ και, δεύτερο, ορίζουν την ανθρώπινη ολοκλήρωση ως τη μόνη πλήρη, ως ποιοτικά ανώτερη κάθε άλλης, συμπεριλαμβανόμενης και της θρησκευτικής. Αλλά ακόμα χαρακτηριστικότερο είναι το γεγονός ότι η μεγάλη πλειονότητα των νέων αλλά και η πλειονότητα των μεγαλύτερων απορρίπτει το Ορθόδοξο α. σ. στις βασικές του αρχές ή/και ως οργανωτή της καθημερινής πράξης, ή τουλάχιστον ως σύστημα οργάνωσης και νομοτοδότησης της σεξουαλικότητας και των σεξουαλικών σχέσεων.

Η μεγάλη πλειονότητα κάθε ηλικίας και κοινωνικής τάξης απορρίπτει και το αγοραίο α. σ. Συγχρόνως όμως το θεωρεί ως τη μόνη εναλλακτική, με ή χωρίς την προστατευτική προσθήκη κάποιων από τις αρχές του Ορθόδοξου α. σ. ή/και κάποιες ασαφείς σοσιαλιστικές αρχές. Αυτό γίνεται εμφανές από το ότι το γεγονός της απόρριψης του αγοραίου α. σ. από περισσότερα άτομα σε σχέση με το Ορθόδοξο δε σημαίνει ότι θεωρείται και κατώτερο του Ορθόδοξου. Έχοντας να διαλέξουν ανάμεσα στην αγαμία/παρθενία-αυστηρή γαμική πειθαρχία και την αγοραία-καταναλωτική σεξουαλικότητα, 97 από τους 112 άνδρες και 110 στις 135 γυναίκες (το 87% των ανδρών και το 81% των γυναικών) κλίνουν σαφώς και χωρίς δισταγμούς υπέρ της δεύτερης, υπέρ τη αγοραίας-καταναλωτικής οργάνωσης της σεξουαλικότητας. Η μεγάλη πλειονότητα των ανδρών και των γυναικών στη σύγχρονη Ελλάδα – αν είχε να διαλέξει αυστηρά διλημματικά – κλίνει σαφώς υπέρ του “να πάει” με πολλές ή πολλούς αντί του σχήματος αγαμία/παρθενία-αυστηρή γαμική πειθαρχία που συνθέτει το Ορθόδοξο α. σ.

Μία δεύτερη μεταστροφή – ενδεικτική όπως και η πρώτη των αντιφάσεων που οργανώνουν το πεδίο και της έντασης που βιώνουν τα άτομα – ολοκληρώνει την εικόνα 100 στους 112 άνδρες και 125 στις 135 γυναίκες (89 και 93% αντίστοιχα) θεωρούν ως ιδανική²⁹ (αν και ανέφικτη) αρχή οργάνωσης του σεξουαλικού τους δυναμικού και της σχέσης τους με το άλλο φύλο τη μονοσχεσία. Απορρίπτουν το γάμο ως σύμβαση ή/και μυστήριο αλλά και την (παράλληλη ή διαδοχική)

βραχυπρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα, το κακέκτυπο “ήμι-περιφερειακό” αστικό καθεστώς δεν αμφισβητείται ουσιαστικά στις μάζες των αγροτών που αστικοποιήθηκαν και αστικοποιούνται μεταπολεμικά, η κοινωνία στην Ελλάδα παρέχει περισσότερα απ’ όσα μπορούν να αρθρώσουν ως λογικά, συνειδητά αιτήματα και να διεκδικήσουν. Η μεγάλη πλειονότητα των νεαρών κοριτσιών ταυτίζει την απελευθέρωση με την απαλλαγή από τα οικογενειακά δεσμά και την ελευθερία με την απρόσκοπτη έξοδο στις κάθε λογής αγορές – κυρίως τη σεξουαλική αγορά. Σ’ αυτή τη θέση, το να διεκδικήσουν κάτι πέρα απ’ την απελευθέρωση από την οικογένεια και την έξοδο στη σεξουαλική αγορά φαντάζει υπερβολικό, εκκεντρικό, ανόητο. Το σχόλιο 18χρονης είναι ενδεικτικό: “Όταν είσαι στη θάλασσα ψάχνεις για καράβι. Δεν ψάχνεις για καράβι με πρώτη θέση.”

²⁸ Θεωρούν τη θρησκευτική ως απαραίτητη *ιδιότητα* της ανθρώπινης ολοκλήρωσης.

²⁹ Με μία ισχυρή δόση δεοντολογίας όμως. Αποδεοντολογικοποιημένα, τα ιδανικά τους παρουσιάζονται στο επόμενο κεφάλαιο.

πολυσχεσία. Από την άλλη πλευρά, η σεξουαλική αγορά φαντάζει σαν ένας χώρος αναζήτησης του ιδανικού, συνήθως όμως εκ των υστέρων αποδεικνύεται ως ένας χώρος συμβάσεων και εκτόνωσης. Αλλά και σ' αυτή τη μορφή έστω, η ελπίδα και η εκτόνωση ισχύουν και σημαίνουν. Συνολικά ειδωμένοι και ειδωμένες, οι σύγχρονοι Έλληνες και οι σύγχρονες Ελληνίδες δεν μπορούν να εκφράσουν με ενιαία σαφήνεια το ανθρώπινο. Συμπεριλαμβάνουν όμως σ' αυτό τις σεξουαλικές σχέσεις και το σεξουαλικό δυναμικό, και τα τοποθετούν πέρα από - "μετά" - το Ορθόδοξο και το αγοραίο α.σ.

(δ. Αξιολόγηση της Σεξουαλικής Παρουσίας των Άλλων)

Το πεδίο εκτίμησης των λόγων ενασχόλησης του άλλου με το σεξουαλικό - όπως ορίζεται ανάμεσα στο ιδανικό και το υπαρκτό - είναι ένα έντονα πληθωρισμένο πεδίο. Η μεγάλη πλειονότητα των ατόμων (μέσα στα πλαίσια ηλικιακών και ταξικών περιορισμών αλλά και περιορισμών αναλόγων του φύλου που αναφέρονται στις αμέσως επόμενες ενότητες) επιθυμεί να πείσει ότι η ενασχόλησή τους με το σεξουαλικό είναι, πρώτο, "φυσικο-βιολογική"³⁰ και, δεύτερο, από απλή ένδειξη έως σαφής απόδειξη της λύσης των βιοτικών τους προβλημάτων και της ανεξαρτησίας τους (ή της έντονης επιθυμίας τους για ανεξαρτησία). Μ' άλλα λόγια, το άτομο επιχειρεί να πείσει για το "φυσικο-βιολογικά" υπέρτερο και το κοινωνικο-ψυχικά μη-προβληματικό του. Εάν αυτό ισχύει, τότε η Ελλάδα είναι μια κοινωνία υπερ-σεξουαλικών και εύπορων (με όλες τις σημασίες) ατόμων. Όμως, τα άτομα γνώριζαν ότι αυτό δεν ισχύει και, κατά συνέπεια, υπο-επικυρώνουν τις εμφανίσεις/προτάσεις-προς-επικύρωση των άλλων εισάγοντας ένα στοιχείο κυνισμού στις σχέσεις των φύλων (ή, μάλλον, ενεργοποιώντας τον δομημένο στις σχέσεις κυνισμό). Είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον ότι η πράξη επικύρωσης των προτάσεων των άλλων δεν είναι τυχαία, αυθαίρετη, συμπτωματική. Το ακριβώς αντίθετο. Χαρακτηρίζεται από *σταθερούς λόγους "αληθινότητας"*, γεγονός που επιτρέπει την εκτίμηση ότι οι (διάφορες, ανάλογα με το φύλο, την ηλικία και την ταξική θέση) τεχνικές των πράξεων επικύρωσης διδάσκονται-επιβάλλονται και ότι η πράξη επικύρωσης είναι τόσο υπερ-υποκειμενική ώστε να είναι προβλέψιμη. Οι σταθεροί λόγοι επικύρωσης παρουσιάζονται στους Πίνακες 8 και 9.^{31 32}

³⁰ Ότι δηλαδή είναι από τη φύση του-ης "θερμότερος-η" του μέσου όρου.

³¹ Τα ερωτήματα αφορούσαν το βαθμό που κάποιος ή κάποια τείνει να υπερ-εμφανίζει ή/και να τονίζει ή να αποκρύβει ή/και να ασημαντοποιεί τα όποια φυσικά ή κοινωνικά χαρακτηριστικά του θεωρεί ως πλεονεκτήματα-προτερήματα ή μειονεκτήματα-ελλειψήματα αντίστοιχα σ' ό,τι αφορά τη γνώμη που θα σχηματίσουν οι άλλοι ή οι άλλες για την ενασχόλησή του με σεξουαλικά θέματα. Αφορούσαν το βαθμό που ενεργούν κατ' αυτό τον τρόπο τα άλλα (περίπου) συνομήλικα μέλη του φύλου του-της και, τέλος, το βαθμό που πράττουν ανάλογα τα συνομήλικα μέλη του άλλου φύλου. Από το κάθε άτομο (94 άνδρες και 110 γυναίκες) ζητήθηκαν δύο αναλογίες "αληθινού-ψεύτικου" (εκφρασμένες σε μια κλίμακα "αληθινό": 100, "ψεύτικο": 0), μία αναλογία για τα μέλη του φύλου του και μία αναλογία για τα μέλη του άλλου φύλου. (Ας αναφερθεί συμπληρωματικά ότι, ως συνήθως, αν και με κάποια αστάθεια από μέρους των ηλικιωμένων, κυρίως δε των ηλικιωμένων γυναικών, το σύνολο των ατόμων που συζητήθηκε δεν φάνηκε να έχει κάποιο πρόβλημα στο να αξιολογήσει σε ποσοστά % τη σεξουαλική "αληθινότητα" του άνδρα και της γυναίκας στη σύγχρονη Ελλάδα.)

Στους Πίνακες εμφανίζονται οι μέσοι όροι των απαντήσεων σε διαφορετικές ηλικίες. Η κάθε ηλικία (ηλικιακή στιγμή) περιλαμβάνει και τα 2 προηγούμενα και επόμενα χρόνια.

Πίνακας 8: Άνδρες: Εκτιμήσεις “Αληθινότητας” Ανδρών και Γυναικών ανά Ηλικιακή “Στιγμή”

Βαθμός “Αληθι- νότητας” Ανδρών	Ηλικίες							
	18	24	30	36	42	48	54	60
Βαθμός “Αληθι- νότητας” Γυναικών	34	38	41	46	53	55	60	73
Βαθμός “Αληθι- νότητας” Γυναικών	61	31	24	25	32	50	66	83

Πίνακας 9: Γυναίκες: Εκτιμήσεις “Αληθινότητας” Ανδρών και Γυναικών ανά Ηλικιακή “Στιγμή”

Βαθμός “Αληθι- νότητας” Ανδρών	Ηλικίες							
	18	24	30	36	42	48	54	60
Βαθμός “Αληθι- νότητας” Ανδρών	23	33	38	40	45	56	72	73
Βαθμός “Αληθι- νότητας” Γυναικών	46	41	28	24	25	29	45	77

Κάτι το όχι αμέσως ορατό στους Πίνακες αλλά καθοριστικής σημασίας για την ερμηνεία τους είναι ότι τα κριτήρια αξιολόγησης των προτάσεων επικύρωσης των άλλων αλλά και του εαυτού

³² Από τους Πίνακες 4 έως και 9 είναι δυνατό να εξαχθούν πολλά και σημαντικά συμπεράσματα. Στο συγκεκριμένο όμως σημείο της μελέτης τα βασικά νοήματα μόλις αρχίζουν να συγκεκριμενοποιούνται. Για να αποφευχθεί ο πλατεϊασμός, η επανάληψη και η επανερμηνεία, είναι λογικά πληρέστερη η σχηματική και συνοπτικότερη παρουσίαση των συμπερασμάτων αυτών και η μεταφορά τους ως συγκεκριμενοποιητών στα επόμενα κεφάλαια.

διαφοροποιούνται σταδιακά, με διαφορετικούς μεν συντελεστές αλλά ανάλογα με την ηλικία. Είναι σαφής η κίνηση από το έμφυλο στο σεξουαλικό (όπως ήδη παρουσιάστηκε στην αρχή του κεφαλαίου), κίνηση που συνοδεύεται από τη σταδιακή επικράτηση της κοινωνικής πάνω στη φυσική-σωματική διάσταση της σεξουαλικότητας. Από ένα σημείο και πέρα, η επικράτηση του κοινωνικού στο φυσικο-σωματικό είναι τόσο καθοριστική ώστε το άτομο μετεξελίσσεται σε έμφυλο και μόνο. Η κοινωνική αυτή κίνηση στην ουσία της δεν είναι κυκλική. Το άτομο δεν “επιστρέφει” στο αρχικό του έμφυλο. Το ενήλικο έμφυλο είναι πλήρες βιωματικών εντάσεων, εντάσεων που απουσιάζουν από το ανήλικο έμφυλο. Μέ άλλα λόγια, ενώ το ανήλικο έμφυλο είναι “αθώο”, το ενήλικο έμφυλο “γνωρίζει”. Στις συγκεκριμένες τιμές των Πινάκων, η κίνηση αυτή εκφράζεται διαφορετικά στους άνδρες απ’ ό,τι στις γυναίκες.

Έως τα 18 τους χρόνια κατά μέσον όρο, οι γυναίκες επιδιώκουν να πείσουν για το υψηλότερο δυνατό των φυσικών χαρακτηριστικών τους στην αξιακή ιεραρχία, το υψηλότερο δυνατό της θέσης των γονέων τους στην κοινωνική ιεραρχία και, τέλος, την υψηλή – υψηλότερη της αμέσως αναμενόμενης, της αναμενόμενης με βάση την πρώτη ματιά – ζήτησή τους στη σεξουαλική αγορά. Από τα 19 έως τα 23 χρόνια, οι γυναίκες μεταβαίνουν σε μια κατάσταση όπου, εκτός από τα παραπάνω, επιχειρούν να πείσουν και για την προσωπικότητά τους. Ακριβέστερα, επιχειρούν να πείσουν για το υψηλό και πλήρες των κριτηρίων επιλογής και τη φερεγγυότητά τους. Σταδιακά, η προσωπικότητα τείνει να επικρατήσει (ως έστω και ψευδής έμφαση) των άλλων χαρακτηριστικών ώσπου, ανάμεσα στα 40 και τα 50 χρόνια, η προσωπικότητα είναι πλέον κυρίαρχη.³³ Στις γυναίκες όμως – και ιδιαίτερα στις γυναίκες αγροτικής καταγωγής – η σεξουαλικότητα και η προσωπικότητα βιώνονται ως μεγέθη αντιστρόφως ανάλογα η αναβάθμιση της προσωπικότητας ως αξίας σημαίνει και την αντίστοιχη (αν και όχι ανάλογη) υποβάθμιση της σεξουαλικότητας ως αξίας. Για την πλειονότητα των Ελληνίδων γυναικών, η έννοια της προσωπικότητας εμπεριέχει ένα ισχυρό ασκητικό στοιχείο.³⁴ Κατά συνέπεια, η ολοένα αυξανόμενη έμφαση στην προσωπικότητα ωθεί τη γυναίκα από το σεξουαλικό στο ενήλικο έμφυλο.³⁵ Για να ασχοληθεί εμφανώς και ενεργά με το σεξουαλικό, η σύγχρονη Ελληνίδα, στην κίνησή της από τα 40 χρόνια προς μεγαλύτερες ηλικίες, πρέπει να μπορεί και να είναι διατεθειμένη να καταβάλλει το τίμημα του σαρκάσμου, του εξευτελισμού και της κοινωνικής απομόνωσης.

Οι άνδρες έως τα 20 τους χρόνια επιδιώκουν να πείσουν για ό,τι και οι γυναίκες ως τα 18 τους, και, επιπλέον, για ένα ελάχιστο ικανότητας λήψης αποφάσεων που να ισχύουν για χρονικά διαστήματα μεγαλύτερα του 24ώρου ή της εβδομάδας. Ανάμεσα στα 21 και τα 28 χρόνια, οι άνδρες μεταβαίνουν σε μια κατάσταση όπου η προσωπικότητα παύει να είναι μερική, σε μια κατάσταση όπου

³³ Οι περισσότερες γυναίκες σ’ αυτές τις ηλικίες δίνουν τόσο μεγάλη έμφαση στην προσωπικότητα – ουσιαστικά δε την ταυτίζουν με τη γνώμη που σχηματίζουν οι άλλοι-ες γι’ αυτές – ώστε να μπορεί να μιλήσει κανείς για μια *λατρεία* της προσωπικότητας από τις γυναίκες ανάμεσα στα 40 και τα 50 χρόνια.

³⁴ Αν και ενεργό-κυρίαρχο σε μια μερίδα και μόνο, το ασκητικό ως συστατικό στοιχείο της προσωπικότητας ανιχνεύθηκε σε όλες τις γυναίκες που στηρίζουν αυτή τη μελέτη, αδιακρίτως ηλικίας και κοινωνικής τάξης.

³⁵ Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι *είναι* η κίνησή της από το σεξουαλικό στο ενήλικο έμφυλο.

η προσωπικότητα αναβαθμίζεται σε *οργανωτική αρχή* όλων των άλλων χαρακτηριστικών, φυσικών και κοινωνικών. Ως οργανωτική αρχή και όχι απλή ιδιότητα, η προσωπικότητα είναι τόσο σημαντική στον άνδρα ώστε – ακόμα και όταν αποτελεί το κυρίαρχο χαρακτηριστικό του κατά τη διάρκεια της μετάβασης από το σεξουαλικά ενεργό στο ενήλικο έμφυλο – ο άνδρας δεν αποσεξουαλικοποιείται ποτέ εντελώς. Η επιδιωξη-ικανότητα για σεξουαλική επαφή στον άνδρα οποιασδήποτε ηλικίας όχι μόνο δεν αποτελεί λόγο σαρκασμού ή κοινωνικής απομόνωσης αλλά ερμηνεύεται ως ένδειξη ανδρικής ζωτικότητας από μέρους του.

Συνολικά ειδικά λοιπόν, τα κριτήρια αξιολόγησης της ενασχόλησης με το σεξουαλικό διαφοροποιούνται ως προς τη σημασιολόγησή τους ανάλογα με το φύλο και την ηλικία, με βασική τη διαφορά ότι ο άνδρας προβάλλει από την αρχή ως το τέλος σαν πληρέστερος της γυναίκας.³⁶ Η συγκριτική εξαγωγή συμπερασμάτων που ακολουθεί λαβαίνει υπόψη όλα όσα έχουν ήδη παρουσιασθεί, είναι δε αντίστοιχη και με όλα όσα ακολουθούν. Επίσης, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι σχεδόν το σύνολο των ανδρών και των γυναικών³⁷ πιστεύουν ότι παρουσιάζουν έναν αληθινότερο σεξουαλικό εαυτό σε σχέση (και στη σχέση τους) με τους τους άλλους και όλες τις άλλες κατά μέσον όρο.³⁸ Το ότι όλοι και όλες ως σύνολο παρουσιάζουν ένα ψευδέστερο σεξουαλικό εαυτό απ' ό,τι ο κάθε ένας και η κάθε μία ξεχωριστά, φέρνει τα άτομα στη θέση του να εκτιμούν ότι ένα ελάχιστο διαχείρισης της εικόνας που έχουν οι άλλοι και οι άλλες γι' αυτά είναι αναγκαίο για να τα προστατεύσει από την υπο-επικύρωση. Επίσης, οδηγεί τα άτομα στο συμπέρασμα ότι οφείλουν να υπο-επικυρώνουν τους άλλους και τις άλλες, να τους και τις αληθινοποιούν ώστε να ελέγξουν τον έντονο πληθωρισμό των τιμών (σε σχέση με τις άγνωστες και εικαζόμενες ως "πραγματικές" αξίες). Άνδρες και γυναίκες συμφωνούν ότι η σεξουαλική αγορά αποτελεί ένα έντονα και διαρκώς πληθωρισμένο κοινωνικό πεδίο, ότι οι αξίες που παρουσιάζονται είναι σε μεγάλο βαθμό ψεύτικες.

Εκτιμώντας τον άνδρα, οι άνδρες χρεώνουν στο μετα-έφηβο, τον άνδρα σε νεαρή ηλικία με το χαμηλότερο βαθμό αληθινότητας, τον υψηλότερο βαθμό επεξεργασίας μιας εμφάνισης του συνόλου των χαρακτηριστικών του που απέχουν από το ποιος είναι πραγματικά.³⁹ Το γεγονός της χρέωσης ακόμα χαμηλότερου βαθμού αληθινότητας από τις γυναίκες (23 έναντι 34 που χρεώνουν οι άνδρες παρ' όλο τον ισχυρότατο ανταγωνισμό μεταξύ τους⁴⁰) είναι ενδεικτικό της αδυναμίας των ανδρών στις νεαρές ηλικίες απέναντι στις συνομήλικές τους γυναίκες. Κατόπιν, στα χρόνια που ακολουθούν, οι άνδρες σταδιακά "ωριμάζουν", ακριβέστερα, εξανδρίζονται. Γίνονται ολοένα και πιο

³⁶ Ο άνδρας *ως άνδρας είναι* πληρέστερος της γυναίκας. Αλλωστε, (ή/και ακριβώς επειδή) ενεργεί μέσα στα πλαίσια ενός ανδρικού συστήματος.

³⁷ Ακριβέστερα, 89 από τους 94 άνδρες και 103 από τις 110 γυναίκες.

³⁸ Το συγκεκριμένο (και όχι το "ειδικό") τους φαντάζει και προσλαμβάνεται σαν αληθινότερο από το "κατα-μεσον-οροποιημένο" γενικό (και όχι το "αφηρημένο") των άλλων.

³⁹ Στον ακόμη νεαρότερο άνδρα χρεώνεται ακόμα μικρότερος βαθμός αληθινότητας, περίπου ένα 20 έως 25% από τους άνδρες και περίπου ένα 10 έως 15% από τις γυναίκες. Όμως, ακριβώς γι' αυτό το λόγο, κατά κανόνα οι τιμές του δεν εγκρίνονται στη σεξουαλική αγορά, δεν ισχύουν.

⁴⁰ Ίσως, ήδη οι άνδρες αρχίζουν απ' αυτή την ηλικία να ενεργούν και ως φύλο που αντιπαράθεται στις γυναίκες ως φύλο.

αληθινοί, ολοένα και πιο ισχυροί (ικανοί να απαλλαγούν από ένα μέρος της προσποίησης τους⁴¹) μάλιστα, σ' αυτό συμφωνούν άνδρες και γυναίκες.

Η "τύχη" της γυναίκας είναι διαφορετική. Η γυναίκα στη σύγχρονη Ελλάδα – στο βαθμό που είναι ενταγμένη στη σεξουαλική αγορά – είναι προγραμματισμένη για να είναι ολοένα και πιο "άτυχη". Ανάμεσα στα 17 και τα 22 της χρόνια σύμφωνα με τον αποπληθωρισμό της από τους άνδρες και ανάμεσα στα 17 και τα 27 σύμφωνα με τον αποπληθωρισμό της από τις γυναίκες,⁴² η γυναίκα έχει τη δυνατότητα να είναι η πλέον "αληθινή" σεξουαλικά – ακριβέστερα, η πλέον "αληθινή" σεξουαλικά *ενεργή* – γυναίκα. Ακολουθεί μια θεαματική πτώση, η οποία ουσιαστικά διαρκεί για όσο διάστημα θεωρείται σεξουαλικά ενεργή: από τους άνδρες περίπου ως τα 45 και από τις γυναίκες περίπου ως τα 50 της χρόνια.⁴³ Οι γυναίκα στη σεξουαλική αγορά είναι προγραμματισμένη να έχει μια ισχυρή "αρχή" και ένα ανίσχυρο "τέλος": σεξουαλική αληθινότητα και σεξουαλική παραίτηση αποτελούν στιγμές μιας και της αυτής διαδικασίας.⁴⁴

Στο μεσοδιάστημα, τόσο η γυναίκα όσο και ο άνδρας βλέπουν τα φυσικά τους χαρακτηριστικά σταδιακά να φθείρονται. Η φθορά αυτή όμως ισχύει και σημαίνει διαφορετικά για το κάθε φύλο. Για λόγους (και σε λόγους) που αναλύονται στα επόμενα κεφάλαια, η γυναίκα στερείται της δυνατότητας ολοκληρωμένης αναπλήρωσης των φυσικών της χαρακτηριστικών μέσω της αναβάθμισης των κοινωνικών της χαρακτηριστικών. Εάν δεν ενεργοποιήσει τη σεξουαλική της τεχνική, η γυναίκα υποχρεώνεται σε μια σταδιακή υποβάθμιση-απαξίωση, η οποία μόνον ως ένα βαθμό μπορεί να καλυφθεί με την εντατική (και συχνά υστερίζουσα) επεξεργασία της εξωτερικής εμφάνισης ή/και της κοινωνικής παρουσίας της. Ο χαμηλός βαθμός αληθινότητας που της χρεώνουν οι άνδρες (αλλά και οι γυναίκες) δεν της επιτρέπει να αναπληρώσει τη φθορά της σε φυσικά χαρακτηριστικά. Αντίθετα, ο άνδρας έχει τη δυνατότητα από να αναπληρώσει έως και να υπερ-αναπληρώσει τη φθορά στα φυσικά του χαρακτηριστικά μέσω της αναβάθμισης των κοινωνικών του χαρακτηριστικών. Τα κοινωνικά χαρακτηριστικά ισχύουν και σημαίνονται κατά τον ίδιο τρόπο στα δύο φύλα αλλά με διαφορετικό συντελεστή, τμήμα του οποίου είναι ο υψηλότερος βαθμός αληθινότητας που τους αναγνωρίζεται (μετά τα 22 από τους άνδρες και μετά τα 27 από τις

⁴¹ Είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον ότι σε κάθε ηλικιακή φάση οι άνδρες αποβάλλουν οι δε γυναίκες αποβάλλουν και υιοθετούν άλλον όχι απλά "ένα τμήμα" αλλά (και) ένα διαφορετικό *τύπο* προσποίησης. Σ' αυτό το ζήτημα όμως, παρεμβαίνουν το ταξικό και το αξιακό, ο δε συντάκτης της μελέτης δεν διαθέτει την απαραίτητη βάση ατόμων για να μεταβεί πέρα από το επίπεδο της υπόθεσης.

⁴² Αυτή η διαφορά των 5 ετών είναι ερμηνεύσιμη ως η απόσταση ανάμεσα στο χρόνο συνειδητοποίησης του άνδρα ότι είναι ισχυρότερος (και συνακόλουθης άσκησης της ισχύος του) και το χρόνο συνειδητοποίησης της γυναίκας ότι είναι συγκριτικά ανίσχυρη.

⁴³ Και αυτή η διαφορά των 5 ετών είναι ερμηνεύσιμη ως απόσταση ανάμεσα στο χρόνο ουσιαστικής σεξουαλικής ανενεργοποίησης της γυναίκας από μέρους του άνδρα και το χρόνο παραδοχής της ανενεργοποίησης αυτής από μέρους της ίδιας.

⁴⁴ Όπως αναλύεται στα επόμενα κεφάλαια, περίπου 7 στις 10 γυναίκες, αν είναι διατεθειμένες να καταβάλλουν ένα υψηλό κόστος, μπορούν να αγοράσουν μια μείωση του άγχους, μια επιβράδυνση της απαξίωσης και, τέλος, την πρόσθετη παραμονή τους στη σεξουαλική αγορά.

γυναίκες). Πέρα από τους διαφορετικούς τρόπους και βαθμούς αξίωσής τους που αναλύονται στη συνέχεια, ο άνδρας απαξιώνεται πολύ λιγότερο από τη γυναίκα στη σεξουαλική αγορά.⁴⁵

Η διαφορά στην αξίωση, στην εκτίμηση της αληθινότητας του άνδρα και της γυναίκας είναι δυνατό να αποσαφηνιστεί με την παρουσίαση ενός σημαντικού κοινού στα δύο φύλα “διπλού κριτηρίου” ερμηνείας του “ψεύτικου” στον άνδρα και τη γυναίκα. Άνδρες και γυναίκες συμφωνούν, ότι το “ψεύτικο” στον άνδρα – ακόμα και σε νεαρή ηλικία – είναι επιθετικά διαχειριστικό. Ο άνδρας είναι ο κυνηγός που πρέπει να εξαπατήσει το θήραμά του. Από την άλλη πλευρά, το “ψεύτικο” στη γυναίκα είναι αμυντικά διαχειριστικό. Η γυναίκα προσπαθεί να επιλέξει τον καλύτερο δυνατό άνδρα, τον πλέον άξιο κυνηγό. Απ’ αυτή την ερμηνευτική προοπτική γίνεται κατανοητό το γιατί οι γυναίκα καθυστερεί στην αναγνώριση της ισχυροποίησης του άνδρα, γιατί πολλές φορές χρεώνει τον εαυτό της διπλά (τόσο τη μείωση της αληθινότητάς της όσο και την αύξηση της αληθινότητας του άνδρα) και θεωρεί ως βασικό της αντίπαλο την άλλη γυναίκα. Με άλλα λόγια, η γυναίκα χαρακτηρίζεται από “κακή στατιστική”, από ανδρική μεν αλλά κακή ανδρική εκτίμηση. Όμως, η “κακή στατιστική” εκφράζει με ακρίβεια την κοινωνική θέση και την περίπου ανάλογη ψυχική κατάστασή της με όλες τις σημασίες και λογικο-συναισθηματικές της φορτίσεις. Η “καλή στατιστική” αποτελεί προνόμιο του άνδρα. Είναι συστατικό στοιχείο της κυριαρχίας του, έστω και αν δεν του εξασφαλίζει την ευτυχία.

Αντιπροσωπευτικά αυτής της κατάστασης είναι τα σχόλια ενός 44χρονου δημοσίου υπαλλήλου, κατόχου πανεπιστημιακού διπλώματος και μιας 42χρονης νοικοκυράς, απόφοιτης λυκείου. Ο μεν πρώτος παραδέχεται ότι οι γυναίκες της ηλικίας του “περιποιούνται τον εαυτό τους” και “δεν το βάζουν κάτω”. Αναφέρει όμως ότι “όπως είναι φορτωμένες με δυο-τρία παιδιά, ένα νοικοκυριό και μια δουλειά δεν έχουν και πολλά περιθώρια” (για να διεκδικήσουν κάτι πέρα απ’ την απλή αυταρέσκεια). Η δεύτερη αναφέρει ότι δυστυχώς “υπάρχουν πολλές ελαφριές, ελαφρόμαυλες που ερεθίζουν τους άνδρες. Οι άνδρες δε θέλουν και πολύ”. Αντικειμενικά ειπωμένο, το σχόλιο του άνδρα είναι κυνικά ακριβές. Αντίθετα, αντικειμενικά ειπωμένο, το σχόλιο της γυναίκας είναι μοιρολατρικά ανακριβές. Κατά πρώτο λόγο, όταν η γυναίκα αναφέρεται σε “πολλές ελαφριές” δεν εστιάζει αποκλειστικά στις γυναίκες της ηλικίας της αλλά σ’ όλες τις (ανταγωνιστικές της ηλικίας της) ηλικίες. Κατά δεύτερο λόγο, ουσιαστικά το “πολλές” δεν είναι ενδεικτικό του αριθμού των γυναικών που επιχειρούν και επιτυγχάνουν να ερεθίσουν τον άνδρα σε τέτοιο βαθμό ώστε να ενεργοποιηθεί επιδιώκοντας από μία ευκαιριακή σχέση έως και την αντικατάσταση της προηγούμενης σχέσης. Το “πολλές” είναι ενδεικτικό του βαθμού ανασφάλειας, και κινδύνου, του άγχους που αισθάνεται η γυναίκα, εκφρασμένου σε αριθμητικές μονάδες γυναικών, δηλαδή εκφρασμένου “προς τα έξω”. Η σύγχρονη Ελληνίδα μπορεί να εκφράσει καλύτερα τα αισθήματά της προβάλλοντας τα σε αντικείμενα (σώματα, χαρακτήρες, ιδανικά, καταστάσεις) παρά αναφερόμενη αμέσως σ’ αυτά.⁴⁶ Γί αυτό και είναι εύκολο – και εύχρηστο – να θεωρηθεί ως “φύσει” συναισθηματικότερη, ως παραλογίζουσα. Τουλάχιστον σ’ ό,τι αφορά το σεξουαλικό πεδίο και την αξιακή του οργάνωση, τόσο η γλώσσα του άνδρα όσο και η γλώσσα της γυναίκας συντίθενται από

⁴⁵ Το ζήτημα αυτό προσεγγίζεται εντατικά και από διάφορες προοπτικές στη συνέχεια της μελέτης.

⁴⁶ Η σύγκριση της αναφοράς της γυναίκας – ιδιαίτερα της γυναίκας αυτής της ηλικίας, με τα αντικείμενα της αναφοράς της έχει κατά κανόνα ως αποτέλεσμα τη διαπίστωση σημαντικών αποκλίσεων ανάμεσα στα δύο.

την αντικειμενική εκτίμηση και την υποκειμενική πρόσληψη του αντικειμένου επικοινωνίας. Στον άνδρα όμως η αντικειμενική εκτίμηση (πρέπει να) είναι κυρίαρχη, ενώ στη γυναίκα κυρίαρχη (πρέπει να) είναι η υποκειμενική πρόσληψη' κυρίαρχες πρέπει να είναι οι τάσεις για ενεργή μετατροπή και παθητική προσαρμογή αντίστοιχα. Στην επικοινωνία του με τον άνδρα, το άτομο οφείλει να εστιάζει μέσω του άνδρα στο αντικείμενο αναφοράς. Αντίθετα, στην επικοινωνία του με τη γυναίκα, το άτομο οφείλει να εστιάζει μέσω του αντικειμένου αναφοράς στην ίδια τη γυναίκα. Κατά συνέπεια, η εκτίμηση ενός άνδρα από τους άλλους και τις άλλες είναι έμμεση (σχεδόν κοινωνική) ενώ η εκτίμηση της γυναίκας από τους άλλους και τις άλλες είναι άμεση (σχεδόν σωματική).

(ε. Συγκεκριμενοποιητές της Ενασχόλησης)

Η ενασχόληση με τη σεξουαλικότητα και τις σεξουαλικές σχέσεις ερμηνεύεται και εκτιμάται με τον ίδιο τρόπο – με βάση τις ίδιες αρχές από τους άνδρες και τις γυναίκες κάθε ηλικίας και τάξης. Σηματοδοτείται όμως εντελώς διαφορετικά. Για τη σηματοδότηση της ενασχόλησης με τη σεξουαλικότητα υπάρχει ένας συνδυασμός πέντε καθοριστικών κοινωνικών παραγόντων. Οι παράγοντες αυτοί είναι το νεαρό ενήλικο, η πλήρης αστικοποίηση (δηλαδή, η αποκοπή από κάθε δεσμό με αγρότες συγγενείς ή στάσεις ζωής αγροτικής καταγωγής), το άθρησκο, η παιδεία και η αντικαθεστωτική πολιτική τοποθέτηση (σε συνδυασμό με την αντικονφορμιστική κοινωνική συμπεριφορά). Το άτομο στο οποίο οι παράγοντες αυτοί συντίθενται στα μέγιστα τους ορίζει την ενασχόληση με τη σεξουαλικότητα ως απόλυτα φυσική, αναγκαία και εύλογη. Στο άλλο άκρο βρίσκονται οι ηλικιωμένοι, θρησκευόμενοι, ελάχιστης παιδείας, καθεστωτικοί αγρότες (και, ιδίως οι αγρότισσες), δηλαδή άτομα θέσει φτωχά αφού ο πολιτισμός τους (και το αξιακό τους σύστημα) είναι μερικής μόνο ισχύος, είναι μερικά απαξιωμένοι (και μερικά μόνον έγκυρο) στη σύγχρονη Ελλάδα. Αυτή η κατηγορία των ατόμων ορίζει την ενασχόληση με τη σεξουαλικότητα ως κακή, ανήθικη και ενδεικτική αφερεγγυότητας. Μόνη αποδεκτή στα άτομα αυτής της κατηγορίας μορφή ενασχόλησης με τη σεξουαλικότητα είναι η επικριτική ενασχόληση με τους ενασχολούμενους – και ιδίως τις ενασχολούμενες – με τα ζητήματα αυτά, με όσους και όσες τα ορίζουν ως ζητήματα.

Αν και τα 247 άτομα που στηρίζουν κατά κύριο λόγο το ερευνητικό σκέλος αυτής της μελέτης δεν επαρκούν για να στηρίξουν με απόλυτη βεβαιότητα μια πλήρη δέσμη συμπερασμάτων, ένα σχόλιο ενδεικτικό της διαφορετικής βαρύτητας του κάθε παράγοντα διαθέτει επαρκή βάση στήριξης. Η διατήρηση ενεργών σχέσεων με αγρότες συγγενείς ή/και αγροτικών στάσεων ζωής ή η έλλειψη/απόρριψη τους αποτελούν το βασικό καθοριστικό παράγοντα. Όσοι και όσες διατηρούν ενεργές σχέσεις με αγρότες συγγενείς ή αγροτικές στάσεις ζωής είναι καταρχήν, δηλαδή εξ ορισμού, απορριπτικοί-ές της ενασχόλησης με τη σεξουαλικότητα και επικριτικοί-ές των ενασχολούμενων. Αντίθετα, οι εξαστισμένοι-ές κυμαίνονται από την αποδοχή της σεξουαλικότητας ως αντικειμένου ενασχόλησης μέχρι και την αναγωγή της σε πρωτεύον αντικείμενο ενασχόλησης.

Οι υπόλοιποι παράγοντες είναι ρυθμιστικοί της έντασης αποδοχής ή απόρριψης καθώς και της ιεράρχησης των μορφών ενασχόλησης με τη σεξουαλικότητα στην κλίμακα αποδοχής-απόρριψης.

Το ένθρησκο ή άθρησκο του ατόμου προβάλλει αδιαμφισβήτητα ως ο σημαντικότερος παράγοντας ανάμεσά τους. Τα 247 άτομα του δείγματος είναι διακριτά σε 197 ένθρησκα και 50 άθρησκα. Πάνω στη στάση τους στο θέμα της σεξουαλικότητας όμως, η διάκριση αυτή ισχύει αλλά δεν σημαίνει. Το ανεπαρκές της διάκρισης - απρόβλεπτο πριν από την έρευνα - οφείλεται στο γεγονός ότι τόσο τα ένθρησκα όσο και τα άθρησκα άτομα διακρίνονται σε δύο υποκατηγορίες σαφώς σημαντικότερες (για το ζήτημα της ενασχόλησης με τη σεξουαλικότητα) από τις αρχικές κατηγορίες. Τα ένθρησκα άτομα διακρίνονται σε μία υποκατηγορία 103 ατόμων που ταυτίζουν θρησκεία και ηθική, και μία άλλη 94 ατόμων που περιορίζουν τη θρησκεία σε μια μάλλον κοσμοθεωρητική αποδοχή ενός υπαρκτού αλλά αδιάφορου Θεού (ενός "Αρχικού Αιτίου") σε συνδυασμό με μια σχεδόν ολοκληρωτική απο-εκκλησιαστικοποίηση. Τα άθρησκα άτομα διακρίνονται σε μία υποκατηγορία 39 ατόμων που απορρίπτουν τη θρησκεία αλλά ενεργούν με βάση τις ηθικές της αρχές (ή άλλες, παραπλήσιες αλλά εξίσου Δευτεροπαρουσιακές και ιεραρχημένες) και σε μία υποκατηγορία 11 αήθικων-άθρησκων αντικαθεστωτικών με υψηλή παιδεία. Από τις τέσσερις αυτές υποκατηγορίες, η ενασχόληση με τη σεξουαλικότητα εγκρίνεται καταρχήν μόνον από (αλλά και χωρίς εξαίρεση) τα 94 κοσμοθεωρητικά-ένθρησκα και τα 11 αήθικα-άθρησκα άτομα. Τα 103 ηθικά-ένθρησκα και τα 39 ηθικά-άθρησκα άτομα απορρίπτουν καταρχήν (και χωρίς εξαίρεση) την ενασχόληση με τη σεξουαλικότητα.⁴⁷

Τρεις βασικοί λόγοι ενασχόλησης με τη σεξουαλικότητα και τις σεξουαλικές σχέσεις έχουν παρουσιαστεί από τα άτομα που στηρίζουν τη μελέτη. Η ενασχόληση αυτή θεωρείται φυσική ή/και προϊόν φιλαρέσκειας ή/και προϊόν προσωπικών (κοινωνικών και ψυχολογικών) προβλημάτων. Στον Πίνακα 10 παρουσιάζονται οι λόγοι και ο βαθμός συμμετοχής του καθενός στο σχηματισμό της ενασχόλησης με τη σεξουαλικότητα, σύμφωνα με τη γνώμη των τεσσάρων υποκατηγοριών που μόλις προαναφέρθηκαν.⁴⁸

Πρώτα απ' όλα, είναι ενδιαφέρον ότι στην υποκατηγορία των ηθικών-ένθρησκων ατόμων (που αποτελεί και την πλειονότητα στο δείγμα, πολύ δε περισσότερο την πλειονότητα στον ελληνικό πληθυσμό και, κατά συνέπεια, τη βασική υποκατηγορία) η ενασχόληση με τη σεξουαλικότητα θεωρείται κυρίως αμέσως φυσική στον άνδρα και κυρίως εμμέσως φυσική (προϊόν της, θεωρούμενης ως "φυσικής", φιλαρέσκειας) στη γυναίκα. Από το σημείο αυτό και πέρα, παρουσιάζονται ενδιαφέρουσες διαφοροποιήσεις και μετεξελιξεις ως προς τη βαρύτητα που αποδίδεται σε κάθε λόγο ανάμεσα στις τέσσερις υποκατηγορίες. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η τάση αναβάθμισης του φυσικού της ενασχόλησης με τη σεξουαλικότητα σε βάρος των άλλων λόγων στην κίνηση από τα ηθικά-ένθρησκα προς τα αήθικα-άθρησκα άτομα. Ακόμα δε σημαντικότερη, μέσα σ'

⁴⁷ Ας ληφθεί υπόψη ότι το δείγμα δεν είναι αντιπροσωπευτικό των ηλικιών που συνθέτουν τον πληθυσμό στη σύγχρονη Ελλάδα. Έχει δοθεί έμφαση στις νεαρές ηλικίες καθώς επίσης και στους πολυεοκατοίκους. Σε κλίμακα κοινωνίας στην Ελλάδα, τα ηθικά-ένθρησκα κυρίως και τα ηθικά-άθρησκα άτομα δευτερευόντως - και συνολικά τα άτομα που καταρχήν απορρίπτουν την ενασχόληση με τη σεξουαλικότητα - πρέπει να είναι αναλογικά περισσότερα από αυτά που στηρίζουν τη μελέτη.

⁴⁸ Τα ερωτήματα που απευθύνθηκαν στα άτομα ήταν: "Για ποιούς λόγους τα άτομα του φύλου σου και για ποιούς λόγους - αν είναι διαφορετικοί - τα άτομα του άλλου φύλου ασχολούνται με τη σεξουαλικότητα και τις σεξουαλικές σχέσεις;" "Ποια η βαρύτητα του κάθε λόγου ξεχωριστά στο σχηματισμό της ενασχόλησης συνολικά;" (Σε κλίμακες 0-100).

αυτό το ευρύτερο πλαίσιο, είναι η τάση αναβάθμισης του φυσικού της *γυναικείας* σεξουαλικότητας και της ενασχόλησης μ' αυτήν. Στην κατηγορία των αήθικων-άθρησκων,⁴⁹ η ενασχόληση των ανδρών με τη σεξουαλικότητα ουσιαστικά ισχύει και σημαίνει τα αυτά με την ενασχόληση των γυναικών με τη σεξουαλικότητα είναι βασικά ανάλογη και ομόλογη, είναι στον ίδιο βαθμό και με την ίδια έννοια *φυσική*⁵⁰

Το ένθρησκο ή άθρησκο αλλά και ο τύπος ένθρησκου-άθρησκου του οποίου το άτομο στη σύγχρονη Ελλάδα είναι φορέας δεν ασκεί όμως μόνο καθοδηγητική ή εκτιμητική επιρροή στο άτομο σ' ό,τι αφορά την ενασχόληση με τη σεξουαλικότητα και την αξιολόγησή της. Το αξιακό σύστημα του οποίου το άτομο είναι φορέας δομείται μέσα στο σώμα και, μορφοποιώντας, (αυξο)μειώνει το περιεχόμενο - το σεξουαλικό δυναμικό στην ειδική περίπτωση. Η θέση αυτή υποστηρίζεται από τους

Πίνακας 10: Το Θρησκευτικό ως Διαμορφωτής Αναλογιών των Αιτιών
Ενασχόλησης με τη Σεξουαλικότητα

Ενασχολούμενα Άτομα	Αναλογίες (%)	Αναλογίες	
		“Φυσικά” Αίτια Φιλαρέσκειας	Προϊόν Προσωπικών (Ψυχικών-Ηθικών) Προβλημάτων
Ηθικά Ένθρησκα			
Ανδρες	50	32	18
Γυναίκες	25	52	23

Κοσμοθεωρητικά

⁴⁹ Αλλά και σε μια μικρή ομάδα οκτώ κοσμοθεωρητικών-ένθρησκων που έδωσαν τις ίδιες περίπου αναλογίες με τους αήθικους-άθρησκους, ανεβάζοντας κατά 3 μονάδες τον μέσο όρο της υποκατηγορίας τους.

⁵⁰ Δύο διαπιστώσεις που αφορούν τη σχέση του θρησκευτικού με τη(ν) ενασχόληση με τη) σεξουαλικότητα και δεν είναι οργανώσιμες σε πίνακα είναι αξιοσημείωτες.

Η πρώτη αφορά τη στάση των ηθικών-άθρησκων απέναντι στη σεξουαλικότητα. Τα άτομα αυτά την αντιμετωπίζουν με μια δυσμενή ουδετερότητα, την ανέχονται ίσως κάθε σωτηριολογικό αξιακό σύστημα επιφυλάσσει στη σεξουαλικότητα και την αναγωγή της σε ζήτημα μια ανάλογη αντιμετώπιση. Σ' αυτά τα συστήματα, πέρα από τον καθαρά αναπαραγωγικό και εκτονωτικό της ρόλο, η ενασχόληση με τη σεξουαλικότητα εκτρέπει δυνάμεις και ενεργητικότητα από τον τελικό σκοπό και τους άμεσους στόχους που οδηγούν σ' αυτόν. Στους ηθικούς-άθρησκους η σεξουαλικότητα είναι φυσική και, κατά συνέπεια, η ενασχόληση μαζί της δικαιολογημένη (εξίσου φυσική). Όμως, η ψυχο-κοινωνική της διάσταση ουσιαστικά από υποτιμάται έως εκμηδενίζεται και, κατά συνέπεια, η απλή και σύντομη εκτόνωση εγκρίνεται μεν αρκεί δε.

Η δεύτερη διαπίστωση αφορά τη φιλαρέσκεια. Οι τρεις υποκατηγορίες τη σημασιοδοτούν αρνητικά. Κατά κανόνα, την κατανοούν ως αμαρτία τα ηθικά-ένθρησκα, ως ελλάττωμα τα ηθικά-άθρησκα και ως μορφή αλλοτρίωσης τα αήθικα-άθρησκα άτομα. Τα κοσμοθεωρητικά-ένθρησκα άτομα τείνουν να την εγκρίνουν, να την αντιμετωπίζουν ως - αν όχι “καλή” - τουλάχιστον “ευχάριστη”.

Ένθρησκα			
Ανδρες	54	15	31
Γυναίκες	41	36	23
Ηθικά			
Άθρησκα			
Ανδρες	55	21	24
Γυναίκες	50	36	14
Αήθικα			
Άθρησκα			
Ανδρες	65	14	21
Γυναίκες	63	21	16

ακόλουθους λόγους:⁵¹ Πρώτο, οι λόγοι (της με οποιοδήποτε τρόπο) σεξουαλικής ικανοποίησης των ατόμων (ανδρών και γυναικών) που ορίστηκαν ως κοσμοθεωρητικά-ένθρησκα ή αήθικα-άθρησκα σε σχέση με τα άτομα που ορίστηκαν ως ηθικά-ένθρησκα ή ηθικά-άθρησκα είναι 2,2 προς 1. Δεύτερο και σημαντικότερο, οι λόγοι εκδήλωσης επιθυμίας, δηλαδή συνειδητοποίησης της ανάγκης σεξουαλικής ικανοποίησης, είναι 3,2 προς 1. (Μάλιστα, ενώ τα ηθικά-ένθρησκα και τα ηθικά-άθρησκα άτομα τείνουν να το απωθούν, τα κοσμοθεωρητικά-ένθρησκα και τα αήθικα-άθρησκα άτομα αφιερώνουν χρόνο στην ενασχόληση με το σεξουαλικό και στο επίπεδο της φαντασίας τους.) Οι διαφορές είναι συντριπτικές: η πρώτη ευρεία κατηγορία όχι μόνο ικανοποιείται σεξουαλικά σε υπερδιπλάσιο βαθμό, αλλά και βιώνει τη σεξουαλική απόλαυση ως επιθυμία, την επιδιώκει, σε υπερτριπλάσιο βαθμό από τη δεύτερη. Στο άτομο - στη σύγχρονη Ελλάδα τουλάχιστον - τα αξιακά συστήματα δομούνται και παρεμβάλλονται ανάμεσα στο σχηματισμό της (σεξουαλικής) ανάγκης και τη μετατροπή της σε (σεξουαλική) επιθυμία ως ρυθμιστές και μορφοποιητές της έντασης.

(στ. Όρια της Σεξουαλικότητας ως Αξίας)

Η θέση της σεξουαλικότητας στην αξιακή ιεραρχία του σύγχρονου Έλληνα και της σύγχρονης Ελληνίδας αποσαφηνίζεται ακόμα περισσότερο με την προσέγγισή της από μίαν άλλη προοπτική: Η θέση της σεξουαλικότητας στην αξιακή ιεραρχία αλλάζει θεαματικά ανάμεσα σε δύο καταστάσεις. Στην κατάσταση όπου κάποια ελάχιστα (τα όποια ελάχιστα και όπως τα ορίζει ο κάθε ένας και η κάθε μία) για τη φυσική και κοινωνική επιβίωση (απλή αναπαραγωγή) έχουν εξασφαλιστεί (ή φαίνονται εξασφαλισμένα) και στην κατάσταση όπου αυτά τα ελάχιστα δεν (φαίνονται να) είναι εξασφαλισμένα (κατάσταση κρίσης).

⁵¹ Οι λόγοι αυτοί έχουν εξαχθεί από άτομα του δείγματος ανάμεσα στα 25 και τα 45 χρόνια, ηλικίες στις οποίες τα άτομα εμφανίζουν τη μεγαλύτερη σταθερότητα σ' ό,τι αφορά τόσο το σεξουαλικό όσο και το θρησκευτικό.

Σε συνθήκες κρίσης, η σεξουαλικότητα δεν αναφέρεται από κανένα άτομο ως το πρώτο πρόβλημα που πρέπει να λυθεί. Η φυσική επιβίωση και η παγίωση της κοινωνικής θέσης (των προνομίων και δικαιωμάτων που τη συγκεκριμενοποιούν) εναλλάσσονται ή συντίθενται στην κορυφή της ιεραρχίας. Όμως, σε συνθήκες φυσικο-κοινωνικής εξασφάλισης – μόλις το άτομο εξασφαλίζει αυτά που ανάλογα με την ταξική του θέση, το φύλο και την ηλικία θεωρεί ως ελάχιστα, η σεξουαλικότητα αναβαθμίζεται κατακόρυφα στην πρώτη ή δεύτερη θέση της ιεραρχίας, ιδίως στις νεαρές ηλικίες. Αναβαθμίζεται ακόμα και από τα άτομα που προσεγγίζουν την ηδονή αρνητικά. Απ' αυτή την προοπτική ειδικά, η σεξουαλικότητα εμφανίζεται ως μία σημαντική μεν αλλά καθαρά εποικοδομηματική αξία.

Όπως όμως σε κάθε συγκεκριμένη της έκφραση έτσι και από αυτή την προοπτική: η σεξουαλικότητα σημαίνει διαφορετικά για τον άνδρα και διαφορετικά για τη γυναίκα.

Οι άνδρες τη θεωρούν πρωτεύουσα και κυρίαρχη στις ηλικίες των 16 έως 22 ετών,⁵² και πρωτεύουσα αλλά όχι κυρίαρχη στις ηλικίες των 23 έως 53 ετών. Μετά τα 23 (κατά μέσον όρο), οι άνδρες θεωρούν ότι ο απόλυτος έλεγχος της σεξουαλικότητας αποτελεί ένδειξη ωριμότητας. Η σεξουαλικότητα (πρέπει να) ισχύει και (να) σημαίνει, αλλά όχι ως συγκαθοριστικός παράγοντας στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.⁵³ Για τους άνδρες, η εξωτερίκευση και απόλαυση της σεξουαλικότητας, η σεξουαλική ηδονή, αποτελεί τη μέγιστη δυνατή ηδονή, τη μέγιστη δυνατή απόλαυση. Επειδή όμως έχει υψηλό – απαγορευτικά υψηλό – κοινωνικό κόστος πρέπει να ελέγχεται (τουλάχιστον σ' ό,τι αφορά τα μέγιστα δυνατά της). Από δε τις ηλικίες των 54 ετών, οι περίοδοι επανεμφάνισης της σεξουαλικότητας ως συνειδητής σωματικής ανάγκης αρχίζουν να επιμηκύνονται σε τέτοιο βαθμό ώστε η σεξουαλικότητα ως ζήτημα να μεταπίπτει από συνεχές σε ασυνεχές και ως αξία από (κυρίως) καθοδηγητική σε (κυρίως) εκτιμητική.

Από την άλλη πλευρά, οι γυναίκες ανάμεσα στα 21 και τα 46 χρόνια θεωρούν τη σεξουαλικότητα ως πρωτεύουσα αξία και της αποδίδουν μεγαλύτερη και συνθετότερη σημασία απ' αυτή που της αποδίδουν οι άνδρες. Μάλιστα, μπορεί να υποστηριχθεί ότι για τη γυναίκα ανάμεσα στα 25 και τα 37 χρόνια – και, ως ένα βαθμό, ως τα 44 – μια ιδανική σεξουαλική σχέση αποτελεί την κυρίαρχη αξία-προσδοκία της. Για μια βέβαιη και ασφαλή ιδανική (δηλαδή, μικρο-και μακρο-ιδανική) σεξουαλική σχέση, η μεγάλη πλειονότητα των γυναικών αυτών των ηλικιών είναι διατεθειμένη να έρθει σε οριστική και πλήρη ρήξη με το συνολικό τρόπο ζωής της – εκτός από τα παιδιά.⁵⁴ Όμως,

⁵² Στις ηλικίες των 17 έως και 21 ετών, τα ζητήματα που αφορούν της σεξουαλικότητας και τις σεξουαλικές σχέσεις συγκυριαρχούν σε σημασία με ζητήματα επαγγελματικού προσανατολισμού και σπουδών.

⁵³ Περισσότεροι από 8 στους 10 άνδρες σ' αυτές τις ηλικίες είναι βέβαιοι ότι το να λαβαίνουν υπόψη τις σεξουαλικές τους ανάγκες ή επιθυμίες όταν παίρνουν αποφάσεις αποτελεί "αδυναμία" και, κατά κανόνα, "βγαίνει σε κακό". Είναι χαρακτηριστικό ότι περισσότεροι από τους μισούς εξέφρασαν την πεποίθησή τους αυτή και με τη συχνή χρήση μιας στερεότυπης έκφρασης: (Αν δεν προσέξει κάποιος,) "το κάτω κεφάλι τρώει το πάνω".

⁵⁴ Η διαπίστωση αυτή ισχύει για το 88% των γυναικών με παιδιά που συζητήθηκαν. Ένα 12% είναι διατεθειμένο να εγκαταλείψει και τα παιδιά. Είναι ενδιαφέρον ότι οι γυναίκες που – αν παρουσιάζονταν οι κατάλληλες συνθήκες και, μέσα στο πλαίσιο των συνθηκών αυτών, η κατάλληλη ευκαιρία – είναι διατεθειμένες να εγκαταλείψουν και τα παιδιά τους, αισθάνονται ξένες προς αυτά, αποξενωμένες. Τα θεωρούν ως μέλη της οικογένειας του άνδρα τους, παιδιά για τα οποία οι ίδιες

από τα 44 χρόνια και μετά η κάμψη της έμφασης της γυναίκας στη σεξουαλικότητα και τις σεξουαλικές σχέσεις είναι συντριπτική: η σεξουαλική γυναίκα αποσεξουαλικοποιείται-εμφυλοποιείται μέσα σε 4 χρόνια, μέχρι τα 48 της χρόνια.⁵⁵

Με βάση την προϋπόθεση ότι η γυναίκα δεν είναι περισσότερο ή λιγότερο σεξουαλική από τον άνδρα,⁵⁶ τόσο η αναγωγή της ιδανικής σεξουαλικής σχέσης σε κορυφαίο (έως και αποκλειστικό) ιδανικό - ως ένα πλαίσιο που η σεξουαλικότητα μπορεί να ισχύσει αβίαστα σ' όλες της τις μορφές, από την ηδονή έως και τη μητρότητα - όσο και η σε σύντομο χρονικό διάστημα εξαφάνισή της δεν αποτελούν παρά άλλη μια έκφραση του τρόπου με τον οποίο η σεξουαλικότητα ως αξία οργανώνει τη φυσική σεξουαλικότητα μέσα στο σώμα της γυναίκας στη σύγχρονη Ελλάδα. Ουσιαστικά, η άρνηση της σωματικής σεξουαλικότητας της γυναίκας εκφράζεται με τις θετικές τιμές ενός απραγματοποίητου ιδανικού.

Η σημασία που αποδίδει το άτομο στη σεξουαλικότητα για τη ζωή του διευκρινίζεται ακόμα περισσότερο από τα ακόλουθα στοιχεία. Μόνο 26 γυναίκες και 5 άνδρες (19 και 4% αντίστοιχα) - οι 13 και 4 άνω των 45 ετών - κρίνουν ότι θα μπορούσαν να ζήσουν σε κατάσταση ολοκληρωτικής *αποχής*, σε κατάσταση πλήρους ακύρωσης της σεξουαλικότητας ως ανθρώπινης ιδιότητας. 50 γυναίκες και 47 άνδρες (37 και 42% αντίστοιχα) έθεσαν ως ελάχιστο όριο την *αυτοϊκανοποίηση*. Κάτω απ' αυτό το όριο, όπως αναφέρουν συχνά, "θα τρελλαθώ", "θα μου γίνει έμμονη ιδέα", "δε θα είναι δυνατό να ζήσω/λειτουργήσω" κλπ. Τέλος, 59 γυναίκες και 60 άνδρες (44 και 54% αντίστοιχα) όρισαν τη *σεξουαλική επαφή* ως απολύτως αναγκαία για την επιβίωση (σεξουαλική επαφή ως εκτόνωση)⁵⁷ ή για τη ζωή (σεξουαλική επαφή ως ανθρώπινη εκδήλωση, ως επικοινωνιακό σχήμα). Η σεξουαλική επαφή ως εκτόνωση αναφέρθηκε από 21 γυναίκες και 50 άνδρες (16 και 45% αντίστοιχα),

δεν έχουν δικαίωμα συμμετοχής σε αποφάσεις που τα αφορούν. Σ' όλες αυτές τις περιπτώσεις, ο άνδρας εμφανίζεται και ενεργεί στο ζευγάρι κυρίως ως εκπρόσωπος της οικογένειας από την οποία κατάγεται και δευτερευόντως ως σύζυγος. Όλες δε οι βασικές και πολλές άλλες από τις αποφάσεις του παίρνονται απ' αυτόν ως γιό με την άμεση συμμετοχή της οικογένειάς του. Η πεθερά - η μητέρα του συζύγου τόσο ως ρόλος στο ζευγάρι όσο και ως οργανωτική αρχή του χαρακτήρα του συζύγου - αποτελεί αναντικατάστατο συστατικό στοιχείο στη διαδικασία ιδιοποίησης των παιδιών από το σύζυγο και την οικογένειά του, δηλαδή στη διαδικασία αποξένωσης της μητέρας απ' αυτά. Σ' αυτές τις συνθήκες, η γυναίκα-σύζυγος ή θα υποταγεί και θα δεχτεί την υποβάθμισή της σε *φυσική* μητέρα και μόνον ή θα φύγει/διωχτεί.

⁵⁵ Με τη μερική και ποσοτική εξαίρεση γυναικών που είναι ενταγμένες σε μικρές κοινωνικές κατηγορίες, όπως αυτές της διανοήσης και της ανώτερης υπαλληλίας και, σε ακόμα μικρότερο βαθμό, της αστικής τάξης.

(Βέβαια, η αποσεξουαλικοποίηση-(επαν)εμφυλοποίηση της γυναίκας δεν αναφέρεται με την ευρεία έννοια ότι η γυναίκα παύει να έχει σεξουαλικές επιθυμίες ή σεξουαλικές σχέσεις μετά τα 44 ή τα 48 της χρόνια. Αναφέρεται με τη στενή - αλλά κάθε άλλο παρά ασήμαντη - έννοια ότι η εκδήλωση της σεξουαλικής επιθυμίας και η ανάληψη πρωτοβουλίας για την ενεργοποίηση ή, πολύ περισσότερο, την έναρξη μιας σεξουαλικής σχέσης θεωρούνται από τη μεγάλη πλειονότητα τόσο των ανδρών όσο και των γυναικών από ανεπίτρεπτες έως και εξευτελιστικές γι' αυτές τις ηλικίες. Η γυναίκα που σκοπεύει να εκδηλώσει σεξουαλικές επιθυμίες και να αναλάβει σεξουαλικές πρωτοβουλίες γνωρίζει ότι θα υποστεί μια σειρά αρνητικών κοινωνικών συνεπειών. (Στο ζήτημα αυτό η μελέτη επανέρχεται από διάφορες προοπτικές στα επόμενα κεφάλαια.)

⁵⁶ Δες Β. Ράιχ, *Η Σημασία και η Φύση του Οργανισμού*, σσ. 73-96.

⁵⁷ Έκφραση-έννοια που οφείλεται στο Β. Ράιχ και την έκφραση-έννοιά του της "αυνανιστικής συνουσίας". Στο ίδιο, σ. 86.

ενώ η σεξουαλική επαφή ως ανθρώπινη εκδήλωση αναφέρθηκε από 38 γυναίκες και 10 άνδρες (28 και 9% αντίστοιχα).

Τα δεδομένα αυτά – που χρησιμεύουν εμμέσως αλλά ευρέως και στη συνέχεια της μελέτης – είναι αναγκαίο να αναλυθούν και να σχολιασθούν συνοπτικά. Το πρώτο σημείο που έλκει την προσοχή είναι ότι μόνο το 12,5% των ατόμων που ρωτήθηκαν – και που τα περισσότερα βρίσκονται σε ηλικίες κάμψης της σεξουαλικής έντασης – θεωρούν ότι η ολοκληρωτική σεξουαλική αποχή είναι δυνατό να αποτελεί συστατικό στοιχείο ενός φυσιολογικού τρόπου ζωής.⁵⁸ Το υπόλοιπο 87,5% θεωρεί τη σεξουαλική απόλαυση ως αναγκαίο συστατικό ενός φυσιολογικού ανθρώπου μ' ένα φυσιολογικό τρόπο ζωής. Με μία κρίσιμη διαφορά όμως. Το 67,5% προσεγγίζει τη σεξουαλική απόλαυση κυρίως αρνητικά-εκτονωτικά, είτε με τη μορφή της συνουσιαστικής αυτοϊκανοποίησης είτε με τη μορφή της αυτοϊκανοποίησης.

Πίνακας 11: Άνδρες και Γυναίκες: Αποδεκτά Σεξουαλικά Ελάχιστα (%)

	Άνδρες	Γυναίκες
Σεξουαλική Επαφή ως Ανθρώπινη Εκδήλωση	9	28
Σεξουαλική Επαφή ως Εκτόνωση	45	16
Αυτοϊκανοποίηση	42	37
Αποχή _____ από Σεξουαλική Επαφή	4	19

Θεωρεί ότι η απλή εκτόνωση αρκεί για να έχει το άτομο ένα φυσιολογικό τρόπο ζωής.⁵⁹ Ουσιαστικά, αυτό το 67,5% δεν διακρίνει τη σεξουαλικότητα από άλλες φυσικές ανάγκες και την αξιολογεί με

⁵⁸ Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι όταν ζητήθηκαν διευκρινίσεις στο κατά πόσο μπορεί να είναι “φυσιολογικό” ένα άτομο σε κατάσταση ολοκληρωτικής σεξουαλικής αποχής, όλοι οι άνδρες και πάνω από 8 στις 10 γυναίκες τροποποίησαν ουσιαστικά τη θέση τους. Έπαψαν να την εμφανίζουν ως θέση αρχής και την μετέτρεψαν σε εμπειρική εκτίμηση-διαπίστωση. Η τοποθέτηση της σεξουαλικότητας σε υψηλή θέση στην αξιακή ιεραρχία είναι “φυσιολογική” αλλά πρέπει να αποφεύγεται. Η έκφραση 63χρονης νοικοκυράς και εργαζόμενης μητέρας δύο κοριτσιών είναι ενδεικτική της μετατροπής αυτής: “Ξέρω γω; Σε μίαν άλλη κοινωνία, σε μίαν άλλη εποχή, ίσως. Τώρα, για να λύσει κανείς τα σεξουαλικά του προβλήματα, δημιουργεί περισσότερα προβλήματα απ’ όσα λύνει”.

⁵⁹ Όπως και στην περίπτωση των ατόμων που υποστηρίζουν το ελάχιστο της αποχής, έτσι και τα άτομα αυτής της κατηγορίας. Μόλις τους ζητήθηκαν οι συμπληρωματικές διευκρινίσεις, μετέτρεψαν τη θέση αρχής σε εμπειρική-εκτίμηση διαπίστωση. Όλοι και όλες από παραδέχτηκαν έως και τόνισαν ότι η εκτονωτική σεξουαλική επαφή – είτε της μιας μορφής είτε της άλλης – δεν έχει τίποτε το ανθρώπινο (ανθρώπινα φυσιολογικό). Μέσα όμως στα πλαίσια των συνθηκών ζωής που επικρατούν – τόνισαν συνήθως με μίαν έκφραση ήττας-παραίτησης στο πρόσωπο, ανασήκωμα των ώμων και

τον ίδιο τρόπο. Το να συμπεριλαμβάνεται στη σεξουαλική επαφή η ιδιότητα της δι-υποκειμενικής επικοινωνίας θεωρείται από ανεκτό έως και έγκριτο, από αποδεκτό έως και επιδιώξιμο⁶⁰ δεν θεωρείται όμως και αναγκαίο. Μ' άλλα λόγια, ισχύει μεν ως μέγιστο αλλά όχι και ως ελάχιστο. Μόνο μια μικρή μειονότητα - το 20% - θεωρεί τη σεξουαλική επαφή και απόλαυση όχι ως κάτι από το οποίο πρέπει να απέχει το άτομο ή μια στιγμήαία, αναγκαστική παράκαμψη, αλλά ως θέση - θετικά, ως αναγκαίο συστατικό του ολοκληρωμένου ανθρώπου. Πάνω στη βάση των δεδομένων αυτών και της συνοπτικής ανάλυσης που τα συνόδευσε, γίνεται φανερό ότι ένα συμπέρασμα που μόλις προηγήθηκε είναι σαφώς απλοϊκό και δεν είναι δυνατό να αντέξει πάνω από μερικές σελίδες προβληματισμού: η σεξουαλικότητα δεν είναι λογικά δυνατό και πρόσφορο να αντιμετωπίζεται ως μια καθαρά εποικοδομηματική αξία. Η σεξουαλικότητα αποτελεί *βασική* αξία, μία από τις οργανωτικές αρχές της βάσης της κοινωνίας και της βάσης του χαρακτήρα του ατόμου στη σύγχρονη Ελλάδα. Η σεξουαλικότητα δεν ρυθμίζει ζητήματα του διαθέσιμου, του εκτός εργασίας χρόνου του ατόμου.⁶⁰ Ρυθμίζει τη στάση του ατόμου σε όλα τα πεδία της κοινωνικής ζωής, συμπεριλαμβανόμενων των στάσεων απέναντι στην (πολιτική ή όποια άλλη) εξουσία και την εργασιακή (ή όποια άλλη) διαδικασία.

Πρέπει επίσης να τονισθεί ότι αυτό το 20% που θεωρεί τη σεξουαλική επαφή και απόλαυση ως αναγκαίο συστατικό-προϋπόθεση του ολοκληρωμένου ανθρώπου συντίθεται κατά κύριο λόγο από γυναίκες. Σε κάθε τρεις γυναίκες που συμπεριλαμβάνουν τη δι-υποκειμενική επικοινωνία στις ελάχιστες ιδιότητες της σεξουαλικής επαφής και απόλαυσης αντιστοιχεί ένας μόνον άνδρας. Συνολικά ειδικότερο, το όλο ζήτημα των σεξουαλικών ελάχιστων των ανδρών και των γυναικών, οδηγεί στη διαπίστωση ότι οι γυναίκες κυριαρχούν στα άκρα κυριαρχούν στην ολοκληρωτική αποχή (το άφυλο) και τον εξανθρωπισμό (απανδρισμό) της σεξουαλικότητας. Και στις δύο περιπτώσεις, οι γυναίκες καταβάλλουν το τίμημα αυτών των αριθμητικών διαφορών με τους άνδρες⁶¹ το καταβάλλουν ως αξιακές διαφορές.

άνοιγμα των χεριών για να δείξουν ότι δεν διαθέτουν κάποιο "όπλο" να παλέψουν - είναι μάταια ουτοπικό να επιζητείται κάτι περισσότερο, κάτι ανθρωπινότερο.

Είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον το με πόση ευκολία και αμεσότητα άτομα που ούτε διδάχτηκαν ούτε βίωσαν ποτέ κάτι πέρα κι έξω από τις αρχές των αξιακών συστημάτων που επικρατούν στη σύγχρονη Ελλάδα, υπερβαίνουν τα συστήματα αυτά. Όμως δεν διαθέτουν λόγο, δεν διαθέτουν ένα μη-ασκητικό εναλλακτικό αξιακό (ή μετ-)αξιακό σύστημα αναφοράς και τους αναγκαίους κοινωνικούς πόρους για να διατηρηθούν πέρα από μια στιγμή εκτός πλαισίου. Στη σύγχρονη Ελλάδα, η σεξουαλικότητα έχει επαναστατικό χαρακτήρα και αντεπαναστατική προσωπικότητα. Η επιτυχημένη διαχείριση της αντίφασης αυτής από μέρους των δύο αξιακών συστημάτων αποτελεί πανίσχυρο παράγοντα νομιμοποίησης και ευλογο/αυτονομητοποίησης του συγκεκριμένου ιστορικού κοινωνικού καθεστώτος. (Η έννοια της νομιμοποίησης από τον Habermas, (*Legitimation Crisis*, σσ. 68-75 και 117-130, και *Communication and the Evolution of Society*, σσ. 178-205) με τη μορφή της ιστορικής ανάγκης και όχι της εξελικτικής αναγκαιότητας.) Η σεξουαλικότητα θα παραμείνει επαναστατικό δυναμικό για όσο διάστημα δεν ελέγχεται *ως ανάγκη*, για όσο διάστημα είναι δυνατή η αναπαραγωγή της μέσα στο (ανθρώπινο) σώμα. Ο έλεγχος αυτός ίσως αποτελέσει στο εγγύς μελλον ένα από τα βασικά πεδία σύγκρουσης ανάμεσα στη συσσωρευμένη και ιδιοποιημένη στο παρελθόν ζωή - ακριβέστερα, τους ιδιοκτήτες-διαχειριστές της - και στην παρούσα ζωή.

⁶⁰ Για τις διαφορές του διαθέσιμου από τον ελεύθερο χρόνο καθώς και τους τρόπους οργάνωσής τους δεξ G. Toti, *Ο Ελεύθερος Χρόνος*, σσ. 354-375, και Ernest van der Haag, *Of Happiness and of Despair We Have No Measure*, στο *Mass Culture: The Popular Arts in America*, επιμ. B. Rosenberg και D. M. White, Νέα Υόρκη: Free Press, 1964, σσ. 504-536.

Δύο συμπεράσματα, συμπεράσματα-προπομποί που επιβεβαιώνονται και από τη μελέτη που ακολουθεί, είναι χρήσιμο να παρουσιαστούν σ' αυτό το σημείο έστω και με τη μορφή του συνοπτικού, εύλογου υπαινιγμού.

Το πρώτο συμπέρασμα είναι ειδικό και αποτελεί άμεσο προϊόν του κεφαλαίου που μόλις ολοκληρώθηκε. Συνολικά ειδικωμένες, οι διαφορές ως προς την αξιολόγηση της σεξουαλικότητας ως όλο, της σεξουαλικότητας γενικά, δεν είναι στατικές και αιώνιες. Είναι ιστορικές' η έννοια της σεξουαλικότητας είναι ιστορικά συγκεκριμένη. Και, σ' ό,τι αφορά τη σεξουαλικότητα ως αξία στη σύγχρονη Ελλάδα, οι διαφορές αυτές λαβαίνουν χώρα μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο της αργής αλλά σταθερής αντικατάστασης ή/και υποκατάστασης του Ορθόδοξου α. σ. από το αγοραίο. Ουσιαστικά, η νέα και ο νέος των 17 και 20 ετών δεν βλέπουν στο πρόσωπο των γονιών τους το μέλλον τους. Στο πρόσωπο των γονιών τους βλέπουν το αγοραίο μέλλον τους στην Ορθόδοξη εκδοχή του.⁶¹

Το δεύτερο συμπέρασμα είναι γενικό και αναφέρεται στην πληρέστερη συγκεκριμενοποίηση της έννοιας των φύλων. Στη σύγχρονη Ελλάδα τουλάχιστον, ο άνδρας και η γυναίκα δεν αποτελούν

⁶¹ Ενδεικτικά αυτής της κοινωνικής κίνησης αλλά και της ιστορικής κατεύθυνσής της, της σταδιακής αναδιάταξης του αξιακού συστήματος ως όλου στη σύγχρονη Ελλάδα, είναι και τα ακόλουθα στοιχεία που έχουν ήδη αρχίσει να παίρνουν συγκεκριμένη μορφή:

- Η αγροτική καταγωγή και ο βαθμός θρησκευτικότητας και πιστής τήρησης των θρησκευτικών κανόνων αποτελούν παράγοντες που συμπίπτουν, πρώτο, με την έμφαση (την προσέγγιση) στη σεξουαλικότητα ως πρόβλημα-ανεξέλεγκτο πάθος και, δεύτερο, με την αναβάθμιση-αναγωγή της υποχρέωσης σε βασικό στοιχείο της σεξουαλικότητας ως κοινωνικής σχέσης. Από την άλλη, η παιδεία και είτε το αήθικο-άθρησκο είτε το κοσμοθεωρητικό, μη-ηθικό ένθρησκο συμπίπτουν με την έμφαση τόσο στο κοινωνικό όσο και το ψυχοσωματικό απολαυστικό της σεξουαλικότητας.

- Το ύψος των εισοδημάτων σχετίζεται τόσο καθοριστικά όσο και ρυθμιστικά (εμμέσως, ως οργανωτής κάθε λογής πόρων) με την ενασχόληση με την σεξουαλικότητα. Η (δομική και όχι συγκυριακή, η ταξική, η σε κλίμακα βιογραφίας ως όλου) απορία τείνει από το να ενισχύει έως και να ταυτίζεται, να αποτελεί οργανωτική αρχή του ζεύγους "ελάχιστη ανοχή-μέγιστα απαγορεύσεων". Σε συνθήκες απορίας, η κυρίαρχη έγκριτη μορφή ενασχόλησης με τη σεξουαλικότητα είναι η περιοριστική-απορριπτική. Στις συνθήκες αυτές, η ενασχόληση με τη σεξουαλικότητα εκτιμάται ως περιττή πολυτέλεια. Αντίθετα, η οικονομική ευπορία συμπίπτει με (ή συμβάλλει σε) μια ασαφή αλλά σαφή τάση αύξησης της *ανοχής* (μέσα στα πλαίσια του αξιακού συστήματος του ατόμου) στην οποιαδήποτε ενασχόληση με τη σεξουαλικότητα - αν και σε διαφορετικούς βαθμούς ανάλογα με τη μορφή. Ωστόσο, η (οικονομική ιδιαίτερα) ευπορία δεν αποτελεί πανάκεια. Οι χαρακτήρες δεν προσαρμόζονται με αμεσότητα ή/και κατ' αναλογία στις εισοδηματικές τους αυξομειώσεις ή τροποποιήσεις. Κάτα κανόνα, η μικρο-οικονομική ευπορία (χρηματικοί πόροι) χωρίς την ανάλογη μακρο-οικονομική ευπορία (πολιτισμός) οργανώνει την ανοχή στο ελάχιστό της, στη φτωχότερη μορφή της' οργανώνει την ανοχή ως χυδαιότητα. Με άλλα λόγια, στο πεδίο της σεξουαλικότητας, των σεξουαλικών σχέσεων και των σχέσεων των φύλων, ανοχικό ελάχιστο είναι το χυδαίο, ένα ελάχιστο καλύτερο από οποιοδήποτε ιστορικό (λογικό ή/και ηθικό) αξιακό κοινωνικό ελάχιστο.

(Μια συμπληρωματική διευκρίνιση είναι αναγκαία για το ύψος των εισοδημάτων. Η οικονομική ευπορία ή απορία έχουν καθοριστική σημασία μεν αλλά η σημασία αυτή δεν είναι άμεση, δεν είναι αυτερμηνεύσιμη. Η *δομή* των πόρων είναι αυτή που συγκεκριμενοποιεί το εύπορο-άπορο. Η δομή των πόρων είναι αυτή που μετατρέπει την ασαφή "επίδραση" - που εν μέρει αποτελεί δήλωση άγνοιας από το χρήστη της ως έννοιας και υπόδειξη της κατεύθυνσης που πρέπει να πάρει η έρευνα - σε οργανωτική αρχή, σε συγκεκριμένη γνώση. Σε μιαν άλλη γλώσσα, ο "οικονομικός παράγοντας ως επίδραση" αποτελεί γνήσιο "ιδεαλισμό". Το είδος (χρήμα, πολιτισμός, ιδιοκτησία, ισχύς κλπ.) των πόρων και ο τρόπος-τύπος οργάνωσής τους είναι που έχουν άμεση σημασία. Είναι όχι απλά συνηθισμένο αλλά κανονικό δύο άτομα ή κοινωνικές κατηγορίες να διαφέρουν ποιοτικά ως προς τον τρόπο ζωής τους πάνω στη βάση των αυτών εισοδημάτων.)

απλά και μόνο και απροϋπόθετα τα δύο φύλα. Ο άνδρας και η γυναίκα αποτελούν τα δύο *κοινωνικά φύλα*. Αποτελούν κατά βάση κοινωνικές κατασκευές. Το αρσενικό και το θηλυκό αποτελούν απολύτως σημαντικές (και, μέχρι στιγμής, αναντικατάστατες) αφορμές και ισχυρές προϋποθέσεις για τον εξανδρισμό ή τον εκγυναικισμό του ατόμου. Αρσενικό και ανδρικό, θηλυκό και γυναικείο χαρακτηρίζονται από μια σχέση που στη γλώσσα του Max Weber ορίζεται ως "σχέση εκλεκτικής συγγένειας". Στο πεδίο της σεξουαλικότητας, το φυσικό και το κοινωνικό είναι (σε μεγάλο έως και καθοριστικό βαθμό) αναντίστοιχα, το δε κοινωνικό κυριαρχεί αδιαμφισβήτητα πάνω στο φυσικό.

(α Προϋποθέσεις)

Η σεξουαλικότητα, το ενεργό έμφυλο του ανθρώπου, ανεξάρτητα από το πλαίσιο προσέγγισής της - αποδοχή, απόρριψη, (μερική, εκλεκτική ή αντιφατική) συνύπαρξη των δύο - αποτελεί ένα από τα βασικά ζητήματα ενασχόλησης του σύγχρονου Έλληνα και της σύγχρονης Ελληνίδας. Για τη μεγάλη πλειονότητα, η σεξουαλικότητα ταυτίζεται με την (πολύμορφη και πολυσήμαντη) απόλαυση, την ηδονή, αλλά και τη δημιουργία, την άρνηση του θανάτου. Περιλαμβάνει όμως και στοιχεία οδύνης. Η άρνηση, η μη-λήψη υπόψη της σεξουαλικότητας ως συγκαθοριστικού παράγοντα στο σχεδιασμό της δράσης ή τη δράση καθεαυτή - είτε αποτελεί προϊόν προσωπικής απόφασης, είτε είναι αποτέλεσμα της επιβολής άλλων - οδηγεί το σύνολο των ατόμων στην κατάσταση της πιο έντονης οδύνης. Για μια μικρή μειονότητα φορέων του Ορθόδοξου αξιακού συστήματος (α.σ.), ακόμα και αυτή η οδύνη είναι μετατρέψιμη-επανασημάνσιμη σε απόλαυση. Τόσο η απόλαυση της σεξουαλικότητας όσο και η απόλαυση της οδύνης που προκαλεί η άρνησή της διδάσκονται.¹ Αλλά με μία καθοριστική διαφορά: σ' ό,τι αφορά την απόλαυση της σεξουαλικότητας, διδάξιμη είναι η πολύσκοπη μορφοποίησή της. Αντίθετα, σ' ό,τι αφορά την απόλαυση της οδύνης που προκαλεί η άρνησή της - το να ζει το άτομο "σαν να" μην είναι έμφυλο, σεξουαλικό - η διδασκαλία παρέχει και το αντικείμενο της απόλαυσης, της οποίας άλλωστε και αποτελεί μέρος.

Στη σύγχρονη Ελλάδα, όλοι και όλες συμφωνούν ως προς τον ορισμό του σεξουαλικού ως ελάχιστου, ως προς το ελάχιστο της σεξουαλικότητας. Συμφωνούν επίσης ως προς το μέγιστο: εντάσσουν το σεξουαλικό στην ευρύτερη κατηγορία του ερωτικού. Μάλιστα, παρέχουν στο σεξουαλικό τη σημασία και τη μορφή του από κυρίαρχο έως και καθοριστικού και ειδοποιού συστατικού που χαρακτηρίζει το ερωτικό. Είτε απλά κυρίαρχο είτε καθοριστικό, το σεξουαλικό αποτελεί το κρίσιμο συστατικό του ερωτικού σύμφωνα με τη γνώμη του σύγχρονου Έλληνα και της σύγχρονης Ελληνίδας. Όμως, ανάμεσα στο σεξουαλικό ως σωματική κατάσταση και το σεξουαλικό ταυτισμένο με το ερωτικό, ανάμεσα στο λογικό ελάχιστο και το λογικό μέγιστο, έχουν σχηματισθεί και ισχύουν πολλές διαφορετικές κοινωνικές στάσεις που προσδίδουν σ' αυτή τη λογική ευθεία σημασία και ιστορικότητα. Και, είναι εύλογο, ό,τι είναι λογικά δυνατό ή στατιστικά πιθανό δεν είναι και ιστορικά παρόν.

Σύμφωνα με τη γνώμη όλων όσων στηρίζουν τη μελέτη, το ερωτικό είναι αναλύσιμο σε δύο βασικές διαστάσεις:² το σεξουαλικό και το πλατωνικό. Αυτός είναι ο τρόπος κατανόησης ερωτικού, σεξουαλικού, πλατωνικού - αλλά και της εσωτερικής τους συνάφειας - απ' όλα τα άτομα χωρίς εξαίρεση. Αποτελεί κυριολεκτικά αδιακύμαντη κοινωνικοψυχολογική σταθερά του συγκεκριμένου

¹ Διδασκονται σε μεγάλο βαθμό ή κατά κύριο λόγο. Γι' αυτό και το κλασικό στη μικρο-κοινωνιολογία σχήμα προσέγγισης του αντικειμένου έρευνας του Η. S. Becker - όπως το επεξεργάζεται και εφαρμόζει στο *Outsiders* - συμβάλλει στον τρόπο συγκεκριμενοποίησης των δεδομένων τόσο ολόκληρου του 2ου Μέρους όσο και του 1ου κεφαλαίου του 3ου Μέρους.

² Ακριβέστερα, η μεγάλη πλειονότητα των ατόμων που συζητήθηκαν πιστεύει ότι το ερωτικό συντίθεται από τις δύο αυτές διαστάσεις. Με άλλα λόγια, ότι οι διαστάσεις αυτές είναι *πραγματικές ιδιότητες* του ερωτικού και όχι προϊόντα ανάλυσης.

πληθυσμού. Μάλιστα, η θέση αυτή είναι κατανοητή στην πιο ακραία μορφή της: θεωρείται αυτονόητη. Στο συγκεκριμένο σχήμα, το πλατωνικό αναφέρεται στις ευρύτερες λογικο-συναισθηματικές και κοινωνικές (θεσμικές και υλικές) προϋποθέσεις που είναι από απολύτως απαραίτητες έως ιδανικές για να ισχύσει το σεξουαλικό. Είναι δε ιδιαίτερα ενδιαφέρον ότι η ονοματοδοσία του πλατωνικού στις λογικο-συναισθηματικές και κοινωνικές προϋποθέσεις του σεξουαλικού δεν προτάθηκε από το συντάκτη της μελέτης. Αντίθετα, οφείλεται στα άτομα που συζητήθηκαν πάνω στο ζήτημα. Η μεγάλη πλειονότητα κατανόησε τις “λογικο-συναισθηματικές και κοινωνικές προϋποθέσεις” μέσω της μετασήμενσής τους σε “πλατωνικό”. Με την έννοια του “πλατωνικού” αναφέρονται σε σχέσεις μεταξύ ατόμων των δύο φύλων που κάθε ευγενής ιδιότητα είναι παρούσα και ενεργή, συγχρόνως όμως (ή, με την προϋπόθεση ότι) το σεξουαλικό είναι ανενεργό. Το πλατωνικό αναφέρεται σε καταστάσεις ενήλικης αθωότητας του τύπου “είναι χρόνια φίλοι, αλλά τίποτε το πονηρό” ή “είναι σαν αδέρφια” και αποτελεί το βασικό ψυχοκοινωνικό μηχανισμό αποφυγής της σεξουαλικοποίησης κάθε σχέσης.

Το πλατωνικό, βέβαια, διδάσκεται. Διδάσκεται από την παιδική ηλικία μέσω της μίμησης στάσεων και της εσωτερίκευσης αρχών και κωδίκων προσωπικής αξιοπρέπειας. Σε κλίμακα ομάδας, το άτομο μαθαίνει κατάλληλους χώρους και χρόνους συνεύρεσης (μια φιλική επίσκεψη δεν λαβαίνει χώρα στην κρεβατοκάμαρα), κατάλληλες σωματικές στάσεις και κατάλληλες (ή κατάλληλα διατυπωμένες) θεματικές. Σε ατομική κλίμακα, το άτομο μαθαίνει να αποφεύγει ή να ασημαντοποιεί πληροφορίες που θα μπορούσαν να εντάξουν τη φίλη ή το φίλο στην κατηγορία των πιθανών σεξουαλικών συντρόφων. Για παράδειγμα, η φίλη έχει στήθος. Η διαπίστωση όμως αυτή περιορίζεται σε λογική και στιγμιαία, χωρίς συναισθηματικό αντίκρουσμα και με τη φαντασία ανενεργή.³

Πέρα από τις όποιες άλλες διαφορές, αξιοσημείωτη είναι η διαφορά σημασίας που αποδόθηκε από τους άνδρες και τις γυναίκες στην πλατωνικοποίηση των λογικο-συναισθηματικών και κοινωνικών προϋποθέσεων ενεργοποίησης της σεξουαλικότητας. Οι μέν άνδρες, αν και τείνουν να υποτιμούν τις προϋποθέσεις σε σχέση με τη σεξουαλικότητα (σε ένα λόγο της τάξης “σεξουαλικότητα”: 5, “προϋποθέσεις”: 2), αντιμετωπίζουν ευμενώς το πλατωνικό. Ακριβέστερα, (από) το ανέχονται (έως) και το επικροτούν. Οι δε γυναίκες, αν και τείνουν να υπερτιμούν τις προϋποθέσεις σε σχέση με τη σεξουαλικότητα (σε ένα λόγο της τάξης “προϋποθέσεις”: 4, “σεξουαλικότητα”: 3), αντιμετωπίζουν δυσμενώς το πλατωνικό. Ακριβέστερα, το αντιμετωπίζουν με επιφύλαξη (ή/έως) και απόρριψη. Τονίζουν ότι το πλατωνικό νεκρώνει τον έρωτα. Σε αντίθεση με τους άνδρες οι οποίοι δεν εντοπίζουν κάποια διαφορά, οι γυναίκες εντοπίζουν και σημαίνουν διαφορά, έστω και αν δυσκολεύονται (κυριολεκτικά μορφάζουν στην προσπάθεια) να την εκφράσουν: οι ευρύτερες λογικο-συναισθηματικές και κοινωνικές προϋποθέσεις αναδεικνύουν το ερωτικό και αναβαθμίζουν το σεξουαλικό. Το πλατωνικό, αντίθετα, ακυρώνει (μηδενίζει, τυποποιεί)

³ Αν και από κοινωνική κατηγορία σε κοινωνική κατηγορία υπάρχουν διαφορές (που αποτελούν μορφές-προϊόντα των διαφορών στις συνθήκες και τους τρόπους ζωής), οι διαφορές αυτές δεν ακυρώνουν αλλά, αντίθετα, ενισχύουν τις αρχές και τους κώδικες προσωπικής αξιοπρέπειας με το να τους προσαρμόζουν στις συγκεκριμένες συνθήκες και τους συγκεκριμένους τρόπους ζωής. Η προσαρμογή αυτή έχει μεγάλη (αν και, κατα κανόνα, ημισυνειδητή) αναγνωριστική σημασία. Η εκτίμηση και αξιολόγηση της ταξικής θέσης, του πολιτισμού και των προοπτικών ενός ατόμου ή/και της σχέσης μαζί του λαβαίνει χώρα, στην αρχή τουλάχιστον, κυρίως μέσω της αποκωδικοποίησης των αρχών και κωδίκων προσωπικής αξιοπρέπειάς του (“ένστικτο”, “διαίσθηση”, “κάτι μου λέει ότι...”, “δεν ξέρω γιατί, αλλά...”) και δευτερευόντως μέσω των συμβόλων που συνειδητά το άτομο επιλέγει.

τον έρωτα και αυτοματοποιεί τη σεξουαλική επαφή. Το πλατωνικό είναι οι ευρύτερες λογικο-συναισθηματικές και κοινωνικές προϋποθέσεις σε ανδρικούς χώρους και χρόνους, σε ανδρικά μέτρα, σε ανδρική γλώσσα, σημασία και μορφή.

Εξίσου ενδιαφέρουσα είναι και μία αντιστροφή που πραγματοποιείται στην πόλωση των εκτιμήσεων στις γυναίκες ανάμεσα στα 23 και τα 30 τους χρόνια. Οι γυναίκες μέχρι τα 23 αναφέρουν με έμφαση (ακριβέστερα, επαναλαμβάνουν συνεχώς) ότι ακόμα και το πλατωνικό τους είναι ανέφικτο: τους λείπουν οι κοινωνικές (θεσμικές και υλικές) προϋποθέσεις του. Οι γυναίκες άνω των 30 ετών αναφέρουν επίσης - και με έμφαση επίσης - ότι ακόμα και το πλατωνικό τους είναι ανέφικτο: αν και οι περισσότερες απολαμβάνουν τις κοινωνικές του προϋποθέσεις, τους λείπουν - έχουν πάψει πλέον να ισχύουν, για λόγους που παρουσιάζονται στα επόμενα κεφάλαια - οι λογικο-συναισθηματικές του προϋποθέσεις. Οι νέες γυναίκες θεωρούν υποτιμητική τη θέση της "γκόμενας" και το να κάνουν έρωτα σε αυτοκίνητα, ειδικευμένα ξενοδοχεία και δανεικά σπίτια "με το ρολόι". Οι μεγαλύτερες γυναίκες θεωρούν καταθλιπτικό ξεπεσμό το να έχουν προγραμματισμένες σε εβδομαδιαία βάση σεξουαλικές επαφές σε συνδυασμό με την υποβάθμιση του ερωτικού σε στοργικό. Μάλιστα, μία στις επτά αναφέρει ότι της λείπουν ακόμα και τα δύο αυτά ελάχιστα, ενώ τρεις στις επτά αναφέρουν ότι όχι μόνον η σεξουαλική επαφή δεν τις ικανοποιεί αλλά και ότι το στοργικό απουσιάζει. Η σύγχρονη Ελληνίδα δεν θεωρεί το να γαμιέται προγραμματισμένα ως ικανοποιητική εναλλακτική λύση του να γαμιέται απλά και μόνο. Και, γενικότερα, η σύγχρονη Ελληνίδα δεν θεωρεί κάποια από τις εφικτές εναλλακτικές λύσεις που παρέχονται από τα αξιακά συστήματα⁴ ως ολοκληρωμένα ικανοποιητική. Η ολοκληρωμένη γυναικεία ικανοποίηση είναι κυριολεκτικά ακατανόητη από τον άνδρα ή, έστω, μόνον ανδρικά κατανοητή και παραμένει εξωσυστημική, συμπτωματική, τυχαία - τουλάχιστον στις κοινωνικές ομάδες που ισχύουν το Ορθόδοξο ή/και το αγοραίο α. σ., δηλαδή στη συντριπτική πλειονότητα του πληθυσμού.

Αυτό είναι το ευρύτερο πλαίσιο μέσα στο οποίο τόσο η ενασχόληση με τη σεξουαλικότητα όσο και η κοινοποίησή της λαβαίνουν χώρα, ισχύουν και σημαίνουν.

(β. Κυρίαρχοι Τύποι Κοινοποίησης)

Πέρα από την αυτοτελή τους αξία, η πρόταξη των μορφών κοινοποίησης του σεξουαλικού και του ερωτικού διευκολύνει και την κατανόηση των μορφών ενασχόλησης του σύγχρονου Έλληνα και της σύγχρονης Ελληνίδας με το σεξουαλικό και το ερωτικό.

Πρέπει πρώτα απ' όλα να τονιστεί ότι το σεξουαλικό και το ερωτικό κοινοποιούνται με διαφορετικό τρόπο, τρόπο που αναλογεί στο είδος της σχέσης και τα κύρια χαρακτηριστικά των σχετιζομένων. Αν και οι λογικά δυνατοί συνδυασμοί τους είναι δεκάδες, στη σύγχρονη Ελλάδα οι τύποι οργάνωσης της κοινοποίησης του σεξουαλικού και του ερωτικού είναι ουσιαστικά τρεις.

Ο πρώτος τύπος οργάνωσης της κοινοποίησης (πρέπει να ισχύει αλλά και κατά κανόνα) ισχύει στις ακόλουθες κοινωνικές σχέσεις: Πρώτο, στις σχέσεις ανάμεσα σε γονείς (και τους φίλους τους) και παιδιά (και τους φίλους τους). Δεύτερο, στις σχέσεις ανάμεσα σε φίλους και (μη-

⁴ Και τον κοινωνικό σχηματισμό, τη σύγχρονη Ελλάδα, ως όλο.

συνομηλικούς) συγγενείς. Τρίτο, στις σχέσεις ανάμεσα σε γνωστούς ενός και μοναδικού ρόλου στον οποίο το φύλο δεν έχει πρωτεύουσα σημασία, για παράδειγμα, δασκάλους-ες και μαθητές-ριες όπου η αρσενικότητα ή η θηλυκότητα δεν (πρέπει να) σημαίνει ως κατατακτήρια διάκριση. Τέταρτο, στις σχέσεις ανάμεσα σε αγνώστους, δηλαδή ανθρώπους-φορείς των ελάχιστων δικαιωμάτων, των συνταγματικών, πολιτικών, εργασιακών και, ευρύτερα, κοινωνικών δικαιωμάτων που είναι τυπικά ορισμένα και κωδικοποιημένα.⁵ Σ' αυτό τον τύπο οργάνωσης της κοινοποίησης, η σεξουαλικότητα περιορίζεται σε διαπίστωση, στη διαπίστωση της ύπαρξής της και μόνο. Η μέγιστη δυνατή της ανάλυση μέσα σ' αυτό το πλαίσιο είναι η αποδοχή – με τη μορφή της απλής αναφοράς, της μόλις-αναφοράς – του γεγονότος ότι υπάρχουν διαφορετικοί βαθμοί σεξουαλικότητας σε διαφορετικά άτομα. Οι σεξουαλικές σχέσεις ορίζονται και σημαίνονται ως σεξουαλικές *σχέσεις*. Κυριαρχούν οι λογικό-συναισθηματικές και υλικές προϋποθέσεις του σεξουαλικού – αλλά και αυτές εκπλατώνισμένες. Το σεξουαλικό δεν ορίζεται ως ζήτημα, δεν ορίζεται ούτε καν ως θέμα' ορίζεται ως σημείο, τυχαίνει μηδενικής ανάλυσης, μη-ανάλυσης.

Ο δεύτερος τύπος οργάνωσης της κοινοποίησης του σεξουαλικού και του ερωτικού αφορά σε παρέες ή ομαδοποιήσεις γνωστών έως και φίλων, ανδρών ή/και γυναικών.⁶ Στις παρέες που συντίθενται από άνδρες και γυναίκες, κυρίως ζευγάρια, η γλώσσα και το ύφος είναι αμέσως καθοριστικά για τη μορφοποίηση του σεξουαλικού και εμμέσως καθοριστικά για τη μορφοποίηση του ερωτικού και της σχέσης τους. Η μεν γλώσσα είναι ακαδημαϊστική στη σύνταξη και επιστημονιστική στην ορολογία, το δε ύφος κυμαίνεται από πομπώδες (δηλώσεις αδιαπραγμάτευτων ελάχιστων, αξιών που τηρούνται απαρέγκλιτα) έως ρεαλιστικό (δηλώσεις ανυπέβλητων αντικειμενικών εμποδίων που υποχρεώνουν σε συγκυριακή διαπραγμάτευση και παραβίαση των αξιών). Γλώσσα και ύφος συνθέτουν την εικόνα του ιδανικού άνδρα ή της ιδανικής γυναίκας σε θεαματική αντίθεση και αέναη σύγκρουση με μια κοινωνική πραγματικότητα που πάσχει από έναν πρωτοφανή ηθικό ξεπεσμό. Απαραίτητη προϋπόθεση για τη συνοχή της παρέας ή της συνεύρεσης αποτελεί η ολοκληρωτική αποδοχή τών λεγομένων του άλλου ή της άλλης. Μόνο η επιμέρους αντίρρηση (“ναι, αλλά...”) και η υποθετική δυσπιστία (“αν όμως...”) είναι δυνατές.⁷ Η διαφωνία οδηγεί σε ρήξη, ο δε διάλογος αποτελεί άγνωστη επικοινωνιακή τέχνη/τεχνική. Μέσα σ' αυτό το δυσεπικοινωνιακό πλαίσιο, η *σεξουαλικότητα* εξουδετερώνεται, δηλαδή χάνει την αρσενικότητα/θηλυκότητά της και μετατρέπεται

⁵ “Απόλυτος άγνωστος” δεν υπάρχει, και “απόλυτη άγνοια” δεν δικαιολογείται. Η οριακή άγνοια που είναι αποδεκτή περιλαμβάνει τη γνώση αυτών των ελάχιστων δικαιωμάτων, ο δε οριακός άγνωστος είναι φορέας τους.

⁶ Αυτός ο τύπος οργάνωσης ισχύει με περιορισμούς στις νεαρές ηλικίες, ιδιαίτερα δε τις ηλικίες κατω των 20 ετών. Σ' αυτές τις ηλικίες (μέσα σε ευρύτερα και, κατά κανόνα, ασυνείδητα ταξικά πλαίσια), οι παρέες είναι ομόφυλες, είναι οργανωμένες με βάση το φύλο. Ακόμα και στην περίπτωση που είναι τακτικές, οι ομαδικές συνευρέσεις των μελών των δύο φύλων μπορούν να χαρακτηριστούν ως συγκυριακές. Τα δύο φύλα στην ίδια παρέα δεν είναι (ακόμα) συγχρονισμένα' είναι μάλλον ταυτοχρονισμένα. Ο κάθε ένας και η κάθε μία ενεργούν και ως εκπρόσωποι του φύλου τους, όπως αυτό ορίζεται από τη μικρή, ομόφυλη παρέα συνομηλικών. Ουσιαστικά, πρόκειται για δύο συγχρονισμένες ομόφυλες παρέες που συνυπάρχουν και, ως ένα βαθμό συνενεργούν μέσα στα πλαίσια μιας ταυτοχρονισμένης ετερόφυλης παρέας.

⁷ Αλλά και αναγκαίες. Αποτελούν μαζί με το άμεσο ερώτημα τους βασικούς τρόπους εναλλαγής των μελών της παρέας στο κέντρο του ενδιαφέροντος και, συσσωρευτικά, της ιεράρχησής τους.

σε ανδρική/γυναικεία. Με άλλα λόγια, από ουσιαστική ανθρώπινη ιδιότητα *μεταπίπτει* σε τυπικό κοινωνικό γνώρισμα, *σε ρόλα* ισχύει ως ένταση και μόνο, και αφορά χάρη στα προβλήματα που προκαλεί με τη διαρκή της παρουσία. Στις παρέες που συμμετέχουν μέλη και των δύο φύλων η σεξουαλικότητα – ακόμα και η σεξουαλικότητα ως απόλαυση – θεματοποιείται με τη μορφή του προβλήματος και δραματοποιείται.

Σ' αυτό τον τύπο κοινοποίησης, τα προσωπικά (πραγματικά/φανταστικά) βιώματα που αναφέρονται στις σχέσεις των φύλων αποτελούν τον κύριο όγκο κοινοποίησιμου υλικού. Στις ηλικίες δε κάτω των 45 ετών, τόσο στους άνδρες όσο και στις γυναίκες, ο κύριος όγκος κοινοποίησιμου υλικού απαρτίζεται από προσωπικά (πραγματικά/φανταστικά) σεξουαλικά βιώματα. Τα συμπεράσματα που βγαίνουν από κοινοποιήσεις αυτού του είδους είναι εντελώς τυποποιημένα (για παραδειγμα, η τάδε είναι ψυχρή ή δεν είναι ψυχρή ή άλλες φορές είναι και άλλες φορές δεν είναι ψυχρή), ισχύουν δε μόνο μέχρι το τέλος της συνεύρεσης. Στην επόμενη συνεύρεση, η τάδε μπορεί να επανεισαχθεί ως αντικείμενο συζήτησης και η παρέα είναι δυνατό να οδηγηθεί σε διαφορετικό συμπέρασμα που θα αναιρεθεί στη μεθεπόμενη συνεύρεση. Στις περιπτώσεις αυτές σημασία έχει το ύφος που, ουσιαστικά, αποτελεί την κύρια μορφή που παίρνουν η αξιολόγηση και το συμπέρασμα του εκφραζόμενου ατόμου. Η αναφορά σε προσωπικά βιώματα είναι καταρχήν πληθωριστική. Το εκφραζόμενο άτομο παρέχει πληροφορίες σαν να αποτελούν κάτι πέρα από τα γνωστά, η δε παρέα επικυρώνει αυτό το "σαν να" εκδηλώνοντας την έκπληξή της. Επίσης, η αναφορά σε προσωπικά βιώματα μορφοποιείται με δύο και μόνο (ν αν και εναλλασσόμενους) τρόπους. Δύο μόνο μορφές είναι αποδεκτές: η δραματική και η κωμική. Κάθε προσωπικό βίωμα που δεν μπορεί να πάρει τη μία ή την άλλη μορφή δεν είναι και κοινοποίησιμο. Και στις δυο αυτές μορφές, η σεξουαλική διέγερση ως αποτέλεσμα της παροχής προσωπικών βιωμάτων είναι αδύνατη (ιδανικό) ή αδικαιολόγητη (επαρκές), αφού οι συνθέσεις στάσεων και αισθημάτων που αντιστοιχούν στις δύο μορφές είναι τα ασταθή σχήματα "περίσκεψη-κατήφεια-θλίψη-οδύνη" και "(σαρκασμός)-γέλιο-ευδιαθεσία-χαρά".

Στις παρέες που συντίθενται αποκλειστικά από άνδρες ή γυναίκες, η σεξουαλικότητα μορφοποιείται προς κοινοποίηση με διαφορετικούς τρόπους. Στους νεαρούς άνδρες το σεξουαλικό και, ευρύτερα, το ερωτικό αποτελούν – διεκδικώντας τουλάχιστον τα δύο πέμπτα του ενεργού χρόνου σημαντικών κοινοποιήσεων στην παρέα – το κύριο θέμα επικοινωνίας και ανταλλαγής απόψεων μέσα στην παρέα. Το σεξουαλικό μορφοποιείται σχεδόν αποκλειστικά σε χυδαίο.⁸ Σε

⁸ Η λεπτομερειακή περιγραφή αποτελεί τη βάση της χυδαιότητας, ο δε άνδρας περιγράφει εντελώς διαφορετικά από τη γυναίκα. Ο κανόνας είναι ότι ο νεαρός άνδρας αναλύει λεπτομερειακά στάσεις και τεχνικές σεξουαλικής επαφής, εικάζει δε τις συνέπειές τους στον ίδιο και τη γυναίκα. Συχνά, εστιάζει σε τέτοιο βαθμό και για τόσο χρόνο στις λεπτομέρειες ώστε να ξεχνά το θέμα στο οποίο αναφερόταν. Τέλος, συνήθως κάνει εκτεταμένη χρήση της μεταφοράς, της παρομοίωσης και, πάνω απ' όλα, της υπερβολής. Με άλλα λόγια, κάνει χρήση επικύκλων για να συμπληρώσει τα όποια κένα στο επιχειρημά του αντιλαμβάνεται. Η νεαρή γυναίκα, από την άλλη πλευρά, περιγράφει ελλειμματικά και ελλειπτικά, συσχετίζοντας στάσεις και τεχνικές σεξουαλικής επαφής, σωματικές αισθήσεις, και λογικο-συναισθηματικές καταστάσεις. Σε μίαν άλλη γλώσσα – τη γλώσσα του Thomas Kuhn – θα μπορούσε να ειπωθεί ότι ο (πλήρης αλλά) Πυθαγόρειος άνδρας αντιπαράκειται στην (ελλιπή αλλά) Κεπλερική γυναίκα. Μέσα στα πλαίσια της σύγχρονης ιστορικής κοινωνικής πραγματικότητας, το ποιοτικά ανώτερο του επιχειρημάτος της είναι δευτερεύον. Η πληρότητα και η έλλειψη είναι που κάνουν τη διαφορά, ακριβέστερα, που μετατρέπουν τη διαφορά σε φυλική ανισότητα.

συζητήσεις που συχνά η έντασή τους προσεγγίζει το συλλογικά υστερικό, σεξουαλικότητα και πορνικότητα ταυτίζονται. Μέσα σε κάθε συννευρισκόμενη παρέα νεαρών και σε συμβολικό επίπεδο υπερβολών λαβαίνει χώρα η *θυσία της γυναίκας*. Η γυναίκα εξευτελίζεται ως σώμα, πρόσωπο ή χαρακτήρας, υποφέρει, χάνει την αρτιμελείά της, ακόμα και πεθαίνει. Το σχόλιο του 19χρονου Νίκου είναι κοινότυπο, δηλαδή εκφράζεται χιλιάδες φορές κάθε μέρα από κάποιο νεαρό άνδρα (θριαμβευτικό ύφος) “Να τη μπάρεις τη γκουφάλα, να τη μπαλουκώσεις, να της βγει η ψολλή απ’ το στόμα, να της πεταχτούν τα μάτια έξω, να της σηκωθούν τα μαλλιά όρθια...σα σουβλιστό αρνί!” Και το σημαντικό είναι ότι όλα αυτά κάνουν τους νεαρούς άνδρες να γελούν. Οι σχέσεις των φύλων κυριαρχούνται στο επίπεδο της προσωπικότητας από το αγοραίο αξιακό σύστημα. Όμως, η ευχάριστη προσφυγή στην υστερική ένταση – η εξωτερικευση της έντασης αυτής μέσα στις κατάλληλες συνθήκες της μικρής, ομόφυλης παρέας – και η ταύτιση σεξουαλικότητας και πορνικότητας είναι ενδεικτικές του ότι οι χαρακτήρες όχι μόνο των ηλικιωμένων αλλά και των νεαρών ανδρών βγαίνουν κατευθείαν μέσα από την *Κλειδα των Ιερών Κανόνων*. Στη μεγάλη τους πλειονότητα, οι νεαροί Έλληνες δεν απορρίπτουν το ενιαίο σεξουαλικότητας και πορνικότητας. Ακριβώς γι’ αυτό το λόγο, προσεγγίζουν το όλο θέμα χυδαία, με άλλα λόγια, προσεγγίζουν το όλο θέμα σε βάρος της γυναίκας. Αυτό που απορρίπτουν οι νεαροί Έλληνες είναι την τιμωρία που αναλογεί στη χυδαία ενασχόληση με το πορνικό. Οι νεαροί Έλληνες δεν πιστεύουν στο μύθο της τιμωρίας τους σ’ αυτή ή την άλλη ζωή από το Θεό. Είναι μεσαιωνικοί μιν, ανεξέλεγκτοι δε. Το μιν Ορθόδοξο σύστημα ελέγχου είναι εσωτερικευμένο αλλά ανίσχυρο, το δε το αγοραίο σύστημα ελέγχου, επειδή δεν είναι εσωτερικευμένο, είναι ασήμαντο ή, έστω, δευτερεύον.⁹

Το μόνο εμπόδιο για τους νεαρούς άνδρες στη σύγχρονη Ελλάδα είναι η σεξουαλική αγορά. Είναι υποχρεωμένοι να είναι ανειλικρινείς, να παρουσιάζουν μια πιο αγοραία παραλλαγή του εαυτού τους. Χωρίς να έχει κάποια σχέση με τον εξανθρωπισμό, η αγοραίοποίηση θέτει ασφικτικά όρια στους – αποτελεί ασφικτικά όρια για – τους μεσαιωνικούς χαρακτήρες των νεαρών ανδρών. Μέσα στα πλαίσια μιας πρωταρχικής συσσώρευσης σε καθημερινές μικροκλίμακες που λαβαίνει

Εξαιρέση στο πληθωρικό χυδαίο αποτελούν συχνές αλλά άτακτες και ανοργάνωτες στιγμές, κατά τη (στιγμιαία έως σύντομη) διάρκεια των οποίων μεταβιβάζονται στα μέλη της παρέας ενδιαφέρουσες ή/και χρήσιμες πληροφορίες για τη σεξουαλικότητα και τις σχέσεις των φύλων. Σ’ αυτές τις στιγμές, η γλώσσα αλλάζει ριζικά – με την εισαγωγή μιας ξένης, μιας “δανεικής” διαλέκτου. Ριζικά αλλάζει και η συλλογική συναισθηματική κατάσταση. Το μουνί μετατρέπεται σε “κόλπο”, ο πούτσος σε “πέος” και το χύσιμο σε “εκσπερμάτωση”. Αργότερα, “κόλπος”, “πέος” και “εκσπερμάτωση” θα (επανα-)μεταφραστούν σε αναβαθμισμένο (από τις πληροφορίες που αφομοιώθηκαν) μουνί, πούτσος και χύσιμο.

⁹ Η ιστορική τύχη του πολυσήμαντου ρήματος “κολάζομαι” είναι ενδεικτική της σταδιακής και ασταθούς υποχώρησης του Ορθόδοξου α. σ. και των μορφών κοινοποίησης του ερωτικού και του σεξουαλικού που το χαρακτηρίζουν απέναντι στο αγοραίο και τις μορφές του (στους άνδρες αλλά και τις γυναίκες). “Κολάζομαι” σημαίνει “δοκιμάζω τις ηδονές της Κόλασης” (το “γήινο”), “δοκιμάζω ηδονές που οδηγούν στην Κόλαση”. Σημαίνει επίσης τον απόλυτο και συγχρονισμένο πόνο όλων των αισθήσεων. “Κολάζω” σημαίνει “τιμωρώ απανθρωποποιώντας”, “τιμωρώ εκμηδενίζοντας το Θείο”. Αυτό το τόσο σύνθετο ρήμα το χειρίζονται με πλήρη έλεγχο όλα τα ηλικιωμένα άτομα, ακόμα και τα αναλφάβητα. Αντίθετα, τα νεαρά άτομα δεν το κατανοούν ή, στην καλύτερη περίπτωση, δεν το χειρίζονται ως μέσο σκέψης και έκφρασης. Το “κολάζομαι” έχει πάψει να αναπαράγεται στη σύγχρονη Ελλάδα ως σύστημα ενεργειών, σημασιών και συναισθημάτων. Δεν είναι πλέον συμβατό με τις επικρατούσες μορφές οργάνωσης, κατανόησης και κοινοποίησης του σεξουαλικού και του ερωτικού. Έχει πέσει σε αχρηστία, είναι αδρανές και, ως μη-μεταβιβάσιμο, θα σβήσει από την καθημερινή χρήση με την περιθωριοποίηση και το θάνατο των ιστορικών του φορέων.

χώρα στη σύγχρονη Ελλάδα, στάσεις, πεποιθήσεις, αντιλήψεις, νοοτροπίες και αυτονομία απαξιώνονται μαζικά. Γί' αυτή την εκπτώχυνσή του από μια σειρά προνόμια, ο νεαρός άνδρας βιώνει ως υπεύθυνη τη γυναίκα και τη μισεί. Του είναι αδιάφορο και ασήμαντο – όσες φορές και αν του υπενθυμίζεται το ξεχνά αμέσως – το γεγονός ότι η γυναίκα δεν απολαμβάνει ανάλογου πλουτισμού και αναβάθμισης. Όπως αναφέρει 24χρονος απόφοιτος πανεπιστημίου, “όλες θέλουν να τις βάλεις κάτω και να τις γαμήσεις, αλλά στο παίζουν χειραφετημένες. Ντρέπονται να το παραδεχτούν”. Ο συγκεκριμένος άνδρας είναι εμφανώς και συνειδητά παράλογος. Μάλιστα, εκπροσωπεί τη μεγάλη πλειονότητα των ανδρών όταν πρεσβεύει την υποταγή της γυναίκας στον άνδρα και οργίζεται από την έλλειψη ελευθερίας στο να εκφράσει δημόσια τις απόψεις του, οργίζεται με τους περιορισμούς που ισχύουν στην κοινοποίηση του σεξουαλικού και του ερωτικού. Εκπροσωπεί και πάλι τη μεγάλη πλειονότητα των ανδρών όταν οργίζεται από το γεγονός ότι ο μεν άνδρας δεν είναι ελεύθερος να εκδηλώσει την κυριαρχικότητά του, η δε γυναίκα δεν είναι ελεύθερη να εκδηλώσει την υποτακτικότητά της.¹⁰ Γί' αυτό άλλωστε και η επεξεργασία τεχνικών προσέγγισης των γυναικών, τεχνικών που θα μεγιστοποιούν το αγοραίο διατηρώντας ταυτόχρονα στο υψηλότερο δυνατό επίπεδο τα ανδρικά προνόμια, αποτελεί βασικό ζήτημα ενασχόλησης και κοινοποίησης εκτιμήσεων στις παρέες των νεαρών (και όχι μόνο) ανδρών.

Στις νεαρές γυναίκες, για να κοινοποιηθεί το σεξουαλικό οργάνωνεται ομόλογα αλλά όχι και ανάλογα με την οργάνωση της κοινοποίησής του στους νεαρούς άνδρες. Όμως, η οργάνωση αυτή σημαίνεται με διαφορετικές εμφάσεις. Καταρχήν, όπως και στους νεαρούς άνδρες, στις συννευρέσεις νεαρών γυναικών κάθε θέμα που αφορά τη σεξουαλικότητα αποτελεί πιθανό θέμα συζήτησης. Το πεδίο του ερωτικού-σεξουαλικού αποτελεί το σημαντικότερο πεδίο επικοινωνίας των μελών της παρέας. Παρέχει τα περισσότερα θέματα ανταλλαγής εκτιμήσεων και απόψεων και διεκδικεί πάνω από τα τρία τέταρτα του ενεργού χρόνου σημαντικών κοινοποιήσεων στην παρέα. Κυρίαρχο θέμα συζήτησης αποτελεί η επεξεργασία μεθόδων αξιολόγησης των ανδρών. Σ' αυτό το σημείο, οι νεαρές γυναίκες βρίσκονται σε ευθεία συμπληρωματική αναλογία με τους νεαρούς άνδρες. Εστιάζουν στο ίδιο θέμα αν και το ανάγουν σε διαφορετικό (συμπληρωματικό) ζήτημα. Οι μεν άνδρες εστιάζουν σ' αυτό από την προοπτική του ενεργητικού, του αγοραστή, οι δε γυναίκες από την προοπτική της παθητικής, της πωλήτριας.¹¹

¹⁰ Όμως, το παράλογό του δεν αναιρεί και το (ιστορικά-εμπειρικά) ορθό και δίκαιό του. Σ' έναν απρόβλεπτα πριν από μερικά χρόνια υψηλό βαθμό, η σύγχρονη Ελληνίδα είναι υποτακτική. Ουσιαστικά, στη σύγχρονη Ελλάδα, μεσαιωνικός δεν είναι μόνον ο άνδρας. Μεσαιωνική είναι και η (ομολογική του) γυναίκα, έστω και αν έχει πολύ περισσότερους αμέσως ορατούς –ακόμα και με τη χρήση της κοινής λογικής – λόγους για να πάψει να είναι υποτακτική. Και, βέβαια, στην ειδική περίπτωση, το ουσιαστικό δεν είναι η ελευθερία εκδήλωσης της κυριαρχικότητας ή της υποτακτικότητας. Το ουσιαστικό είναι η απαλλαγή από τις δύο αυτές ιστορικά συγκεκριμένες στιγμές οργάνωσης και σήμανσης (και) της σεξουαλικότητας.

¹¹ Μερικές αποσαφηνίσεις είναι αναγκαίες πάνω στο διπλάσιο των χρόνων συλλογικής ενασχόλησης των νεαρών γυναικών συγκριτικά με αυτή των ανδρών με το ερωτο-σεξουαλικό.

Το μεγαλύτερο τμήμα του συλλογικού χρόνου των νεαρών ανδρών επενδύεται στην κατάσταση του οπαδού αθλητικών σωματείων (κυρίως), μαζικών μουσικών ρευμάτων (δευτερευόντως) και (τριτευόντως ή/και εποχιακά) πολιτικών κομμάτων. Η σε επίπεδο παρέας συλλογική ενασχόληση με το ερωτικό-σεξουαλικό και η κοινοποίηση αντιλήψεων πάνω σ' αυτό καταλαμβάνει δευτερεύουσα από πλευράς χρόνου – αλλά όχι και από πλευράς έντασης – θέση. Οι νεαροί άνδρες κατά κανόνα εξαντλούν το χρόνο συλλογικής τους ενασχόλησης με το ερωτο-

Μία συμπληρωματική επάνοδος στο ζήτημα της χυδαιότητας από την προοπτική των νεαρών γυναικών και μέσα στο πλαίσιο προσέγγισής τους είναι ιδιαίτερα αποσαφηνιστική. Νεαροί άνδρες και νεαρές γυναίκες διαφέρουν ριζικά. Ενώ για τους νεαρούς άνδρες η χυδαιότητα αποτελεί (την κυρίαρχη και πιο συνηθισμένη) *μορφή ενασχόλησης* με κάθε ερωτικό ή σεξουαλικό θέμα, για τις νεαρές γυναίκες η χυδαιότητα αποτελεί *ειδικό θέμα*, ανδρική συμπεριφορά, ανδρική ιδιαιτερότητα. Μία στις τέσσερις κοπέλλες θεωρεί τη χρήση του χυδαίου ως μορφοποιητή, ένδειξη χειραφέτησης και μορφή ανταπόδοσης των ίσων στον άνδρα. Τρεις όμως στις τέσσερις κοπέλλες ερμηνεύουν τη χρήση του χυδαίου από μέρος της γυναίκας με τον ίδιο τρόπο που την ερμηνεύουν και οι άνδρες: την ερμηνεύουν ως παροχή από μέρος της χυδαίας αυξημένων δικαιωμάτων πρόσβασης στον άνδρα. Το χυδαίο παράγεται από την πράξη απομόνωσης του σεξουαλικού από το ευρύτερο ερωτικό και τις ευρύτερες λογικο-συναισθηματικές και υλικές προϋποθέσεις του, παράγεται από την πράξη απομόνωσης της ηδονής από τις ευρύτερες ερωτικές απολαύσεις. Σεξουαλικότητα και ηδονή δεν περιέχουν το χυδαίο ως ιδιότητά τους. Εμφανίζονται χυδαία, εκχυδαίζονται, όταν μορφοποιούνται και κοινοποιούνται σαν να αποτελούν αυτόνομα θέματα, όταν ανάγονται σε αυτόνομους σκοπούς. Αυτονόμηση και απομόνωση του σεξουαλικού, εκχυδαϊσμός και υποτίμηση της γυναίκας ταυτίζονται' αποτελούν την ίδια κατάσταση από διαφορετικές προοπτικές. Όλες οι γυναίκες, έστω και αν διαφέρουν ως προς τη στάση-προϊόν διάφορων συγκυριών που τηρούν απέναντι στους άνδρες, συμφωνούν πάνω σ' αυτό: το χυδαίο είναι ιδιότητα του ανδρικού – κατά κανόνα, του ιστορικού άνδρα.

σεξουαλικό εστιάζοντας σε τρία επιμέρους ζητήματα τα οποία, εκτός της λογικής τους αυτονομίας, διακρίνονται αυστηρά μεταξύ τους και ως προς τους χρόνους και ως προς το ύψος. Πρώτο, στους κατάλληλους κοινωνικούς χώρους και χρόνους, τρόπους και τεχνικές προσέγγισης γυναικών, γυναικών έγκριτων από την παρέα. Δηλαδή, εστιάζουν στο "καμάκι". Δεύτερο, στους τρόπους αναβάθμισης της διάθεσης – ή και κάμψης των αντιστάσεων – της γυναίκας να γαμηθεί. Τρίτο, στην εξασφάλιση των απαραίτητων χώρων για να τη γαμήσουν. Δηλαδή, εστιάζουν (και) στο "γαμήσι". Με άλλα λόγια, ο νεαρός άνδρας κυνηγά, μεταφέρει, (εξασφαλίζει τις προϋποθέσεις για την ανενόχλητη κατανάλωση) και καταναλώνει τη νεαρή γυναίκα-θήραμα. Ουσιαστικά, ο άνδρας, τέμνοντας τη διαδικασία, τέμνει και τη γυναίκα.

Από την άλλη πλευρά, στις νεαρές γυναίκες το ερωτοσεξουαλικό είναι από πρώτο και πρωτεύον έως και αποκλειστικό θέμα συλλογικής (σε επίπεδο παρέας) ενασχόλησης και κοινοποίησης γνώσεων και αντιλήψεων. Οι νεαρές γυναίκες εστιάζουν τόσο στο ερωτικό όσο και το σεξουαλικό, αλλά με μία ιδιαίτερα σημαντική διαφορά στην έμφαση, διαφορά η οποία αναδεικνύει και μια πλευρά της αντίθεσης ανδρών και γυναικών στη συγκεκριμένη ηλικιακή περίοδο: η προσέγγιση και η σεξουαλική επαφή ορίζονται ως *φάσεις* της αυτής κοινωνικής διαδικασίας ανάπτυξης μιας ερωτ(ο-σεξουαλ)ικής σχέσης. Το λογικο-συναισθηματικό συστατικό είναι μόνιμα ενεργό σε κάθε φάση της διαδικασίας ως όλου. Και, ουσιαστικά, το ενιαίο της διαδικασίας διασφαλίζει και το ενιαίο του άνδρα.

Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο των σημαντικών-ποιοτικών διαφορών, μια ποσοτική διαφορά μεταξύ τους δεν προκαλεί έκπληξη. Οι μεν νεαρές γυναίκες επενδύουν περίπου διπλάσιο από το *συλλογικό* τους χρόνο στη διαδικασία αξιολόγησης των ανδρών αλλά οι νεαροί άνδρες επενδύουν τουλάχιστον τετραπλάσιο από τον *κατ' ιδίαν* χρόνο τους. Ενώ στους συλλογικούς χρόνους με την παρέα οι νεαροί άνδρες ασχολούνται με το κοινοποίησιμο χυδαίο, στους μοναχικούς τους χρόνους, ασχολούνται με τις αισθήσεις και τα αισθήματά τους, με ζητήματα όπως το "ευγενές" ή το μη-κοινοποίησιμο "χυδαίο", ζητήματα που ντρέπονται να εκφράσουν στην παρέα, για παράδειγμα, τα αισθήματα τρυφερότητας για μια κοπέλλα ή τις σεξουαλικές τους φαντασιώσεις με τη μητέρα αντίστοιχα. Ο νεαρός άνδρας είναι ένας ασκούμενος κυρίαρχος. Ακριβέστερα, είναι ένας μοναχικός και φοβισμένος ασκούμενος κυρίαρχος. Όπως έχουν τονίσει σχεδόν όλοι οι νεαροί που συζητήθηκαν, ακόμα και οι φίλοι τους γνωρίζουν πολύ λίγα γι' αυτούς.

Χυδαία μορφοποίηση και χυδαία έκφραση από τη μια πλευρά και υψηλά κριτήρια επιλογής από την άλλη αλληλοαποκλείονται στη γυναίκα. Όποια απαιτεί και τα δύο υφίσταται μία θεαματική υποτίμηση στη σεξουαλική αγορά, ερχόμενη σε δίλημμα: Εάν επιμείνει στο χυδαίο πρέπει να παραιτηθεί από τα υψηλά κριτήρια επιλογής, δηλαδή αντιμετωπίζεται με χυδαίες στάσεις, ενέργειες και συμπεριφορές από τη μεγάλη πλειονότητα των ανδρών και περιφρόνηση από τις γυναίκες και μια μικρή μειονότητα ανδρών – ακριβώς τη μειονότητα που αντιστοιχεί στα κριτήρια επιλογής της. Εάν επιμείνει στα υψηλά κριτήρια επιλογής διακινδυνεύει, αφού προσβλέπει σε μια μικρή μειονότητα ανδρών. Στο βαθμό που δεν θα επιτύχει να πραγματώσει τα κριτήριά της, είτε τίθεται εκτός σεξουαλικής αγοράς (απο-αξιώνεται) είτε εντάσσεται σε δορυφορικές παρα-αγορές – όπως αυτή του λεσβιασμού – (παρα-αξιώνεται), αγορές στις οποίες ισχύουν άλλα, διαφορετικά από τα αρχικά κριτήρια επιλογής, αγορές στις οποίες ισχύουν παρα-κριτήρια επιλογής.

Η υιοθεσία του χυδαίου είναι αδιέξοδη για τη γυναίκα. Αποτελεί την τελική μορφή άμυνας, την πλέον απεγνωσμένη άμυνά της σε κοινωνικές ομάδες όπου το χυδαίο-ανδρικό επικρατεί απόλυτα.¹² Η χυδαία αντίδραση της γυναίκας σηματοδοτεί την περιχαράκωσή της σε κάποια αδιαπραγμάτευτα ελάχιστα υποκειμενικότητας και αυτοσεβασμού.¹³ Λαβαίνει χώρα όμως μέσα στα πλαίσια αποδοχής της κατωτερότητας και της υποβάθμισής της. Αλλά για τη μεγάλη πλειονότητα των γυναικών στη σύγχρονη Ελλάδα, και η απόρριψη του χυδαίου, δηλαδή η εμμονή της στο να προσεγγίζει ερωτικά το σεξουαλικό, δεν είναι βέβαιο ότι παρέχει διέξοδο. Έξι στους οκτώ άνδρες θεωρούν, σύμφωνα με τα λεγόμενά τους, ως καλύτερη επιλογή το ενιαίο σεξουαλικό και ερωτικό από το διακριτό τους. Όμως, σύμφωνα με τα λεγόμενα των γυναικών για τους άνδρες τους, το επιθυμητό των ανδρών στη μακρο-κλίμακα (το ιδανικό) και το επιθυμητό στη μικρο-κλίμακα (το καθημερινό εφικτό-πρακτέο) αντιτίθενται απλά και ξεκάθαρα.¹⁴ Μόνον ένας στους δεκατέσσερις Έλληνες ενεργεί ταυτίζοντας σεξουαλικό και ερωτικό.¹⁵ Άλλος ένας στους δεκατέσσερις είναι ναρκισσευόμενος εραστής: απολαμβάνει τον εαυτό *του* μέσω των αντιδράσεων της σεξουαλικής *του* συντρόφου στα ερεθίσματά *του*. Πέντε στους δεκατέσσερις είναι γαμιάδες. Οι υπόλοιποι είναι διατεταγμένοι ανάμεσα σ' αυτά τα λογικά και ιστορικά άκρα, με πιο συνηθισμένο τον (κυρίως) γαμιά και (δευτέρευδοντως) ναρκισσευόμενο εραστή. Είτε αποδέχεται το χυδαίο είτε το απορρίπτει, αυτά είναι τα όρια επιλογής της γυναίκας στη σύγχρονη Ελλάδα. Να υπερβεί τα όρια αυτά δεν μπορεί.¹⁶

Μια άλλη μορφή κοινοποίησης του ερωτικού και του σεξουαλικού που εν μέρει υποκαθιστά και εν μέρει συντίθεται με τη χυδαιότητα είναι ο κυνισμός. Στις ηλικίες μέχρι τα 21 και 22 χρόνια και

¹² Συναντάται ιδιαίτερα στις μόλις εξαστυσμένες γυναίκες. Στη σύγχρονη Ελλάδα, η κοινωνική αυτή κατηγορία μετέχει στη σύνθεση κάθε κοινωνικής τάξης και κατηγορίας, κυριαρχεί δε στις μικρο-επαγγελματίες και την υπαλληλία (είτε ως εργαζόμενες, είτε ως σύζυγοι).

¹³ Αδιαπραγμάτευτα μεν, ελάχιστα δε.

¹⁴ Έστω και αν δεν το γνωρίζουν οι γυναίκες, η αντίθεση αυτή έχει μια συνέπεια ή, ακριβέστερα, βιώνεται ιδιόμορφα από την πλειονότητα των συγκεκριμένων ανδρών: τους φορτίζει με ενοχές και αυτοπεριφρόνηση.

¹⁵ Ή, έστω, τείνοντας προς την ταύτιση σε βαθμό που η σεξουαλική του σύντροφος να θεωρεί ως ικανοποιητικό.

¹⁶ Μπορεί όμως να τα αλλάξει.

ιδιαίτερα στους άνδρες συμπληρώνει το χυδαίο ως εκφραστικό μέσο. Στις μεγαλύτερες ηλικίες παγιώνεται ως ευρύτερη κοινωνική στάση με πολύ μεγάλες όμως διακυμάνσεις ανάλογα με τα κοινωνικά χαρακτηριστικά του ατόμου και τον τρόπο αξιολόγησης των φυσικών του χαρακτηριστικών. Όπως και η χυδαιότητα, ο κυνισμός δεν αποτελεί οργανωτική αρχή και στάση ζωής που εμφανίζεται μόνο σε σχέση με το ερωτικό και το σεξουαλικό. Η χυδαιότητα – που εδράζεται στην υπερβολή και τη φαντασίωση – συγκεκριμενοποιείται ως ένα βαθμό από τον κυνισμό, ο οποίος εισάγει(–εται) στο άτομο (από) υπαρκτές καταστάσεις που έχουν γνωσθεί ή βιωθεί. Στο ερωτικό–σεξουαλικό, η χυδαιότητα ισχύει στη μακρο–κλίμακα, αποτελεί καταστάλαγμα χιλιετηρίδων κατωτερότητας της γυναίκας – στην ειδική περίπτωση της Ελλάδας, όπως η ανισότητα/χυδαιότητα συντέθηκε από τις πολλές και ποικίλες παραδόσεις που σήμαναν ιστορικά το χώρο. Αυτό είναι κάτι που διδάσκεται αμέσως (και εμμέσως) στον άνδρα και τη γυναίκα ως βασική προϋπόθεση κάθε προσέγγισης της άλλης γενικά ή του άλλου γενικά κατά τη διαμόρφωση του έμφυλου. Δηλαδή διδάσκεται στον άνδρα και την γυναίκα πριν την ενεργοποίηση του σεξουαλικού στα σώματά τους και πολύ πριν την έξοδο στη σεξουαλική αγορά. Αποτελεί συστατικό στοιχείο του εξανδρισμού και εκγυναικισμού τους. Ο κυνισμός εμφανίζεται σ' όλα τα πεδία της κοινωνικής ζωής. Ειδικά στο πεδίο της σχέσης των φύλων, έρχεται με τις πρώτες αδέξιες επαφές του ατόμου στη σεξουαλική αγορά για να εκρεαλίσει, να εντάξει σε συγκεκριμένες σκοπιμότητες το αφηρημένα χυδαίο. Και αφού η θέση των δύο κοινωνικών φύλων διαφέρει ριζικά, εξίσου ριζικά διαφέρει και η οργάνωση και χρήση του κυνισμού από τα δύο κοινωνικά φυλα, γεγονός ιδιαίτερα σημαντικό.

Στα δεκαέξι τους χρόνια όλοι ανεξαιρέτως οι άνδρες εμφανίζουν στοιχεία κυνισμού. Στα δεκαοκτώ τους χρόνια – για τη μεγάλη πλειονότητα – ο κυνισμός έχει συγκεκριμενοποιηθεί και παγιωθεί ως αυτονόητη οργανωτική αρχή του ανδρικού χαρακτήρα. Τουλάχιστον στη μεταπολεμική Ελλάδα, ο εξανδρισμός του αρσενικού περιλαμβάνει, με/μετά τον εκχυδαϊσμό, και την κυνικοποίηση του. Αυτή η διαδικασία κυνικοποίησης–εξανδρισμού δεν είναι ούτε φυσική ούτε κοινωνική. Είναι κοινωνική, δηλαδή αφορά και ισχύει στη συγκεκριμένη ιστορική κοινωνία. Είναι η σε μικρο–κλίμακες καθημερινότητας προσπάθεια του τυπικά, του μόλις–άνδρα, του μόνον έμφυλου νεαρού αρσενικού να ενταχθεί στο σεξουαλικό πεδίο (κατά κανόνα, στη σεξουαλική αγορά), μια διαδικασία καθοριστικά επώδυνη για τη μεγάλη πλειονότητα των ανδρών. Ο νεαρός άνδρας δεν προσλαμβάνει την κίνησή του αυτή ως μία πραγματική αλλά υποκειμενική παραλλαγή μιας ευρύτερης, εξίσου πραγματικής αλλά αντικειμενικής διαδικασίας. Ακόμα και αν την προσλαμβάνει μ' αυτό τον τρόπο, αν δηλαδή μπορεί να κατανοήσει την ένταξή του στο σεξουαλικό πεδίο ως μέρος μιας ευρύτερης, αντικειμενικής διαδικασίας με αρχές, θεσμούς και νόμους πέρα κι έξω από την προσωπική του θέληση, του είναι (ηθικά “και” λογικά) αδιάφορο και (βιωματικά) ασημαντο. Το αντικειμενικό της διαδικασίας προσλαμβάνεται ως αποτέλεσμα της ελεύθερης βούλησης της γυναίκας–κριτή του, ταυτίζεται με τη(ν εκάστοτε) γυναίκα–κριτή του, κατανοείται και βιώνεται ως στιγμιαίο υποκειμενικό της καπρίτσιο. Η έγκριση ή απόρριψη της ένταξης ή παραμονής του στο σεξουαλικό πεδίο, δηλαδή της ενεργής συμμετοχής του στη σεξουαλική αγορά, εμφανίζεται με τη μορφή της προσωπικής απόφασης της γυναίκας στην οποία απευθύνει την αίτησή του. Η (συνήθως νεαρή) γυναίκα εμφανίζεται πανίσχυρη, εμφανίζεται σαν μια αντικειμενοποιημένη μετάλλαξη της μητέρας. Άλλωστε και η ίδια τόσο το πιστεύει όσο και το απολαμβάνει. Το πανίσχυρο όμως της γυναίκας δεν είναι

παρά μια αντικειμενική ψευδαίσθηση: είναι απλά και μόνο το διαρκές συναισθηματικό μετείκασμα του στιγμιαίου και συγκυριακού ανίσχυρου του άνδρα κατά τη φάση της ένταξής του στο σεξουαλικό πεδίο. Στα χρόνια που ακολουθούν, αυτή η υποκειμενική αντιστροφή πρόκειται να πάρει τις αντικειμενικές της διαστάσεις.

Στο νεαρό Έλληνα άνδρα, οι τρόποι πρόσληψης, ενασχόλησης με και κοινοποίησης του σεξουαλικού και του ερωτικού χαρακτηρίζονται από χυδαιότητα με στοιχεία κυνισμού (φαντασιακά σχήματα μακρο-ιστορικής καταγωγής συν πραγματικά άτομα). Στον ενήλικο όμως παρατηρείται μία εμφατική αλλαγή.¹⁷ Πρόσληψη, ενασχόληση με και κοινοποίηση του σεξουαλικού και του ερωτικού χαρακτηρίζονται από χυδαία ενιαιοποιημένο κυνισμό (πραγματικά άτομα συν στοιχεία υπερβολής που αντιστοιχούν σε στερητικές καταστάσεις ή/και στην ένταση των συναισθημάτων για τα άτομα αυτά και όχι σε πραγματικές ιδιότητες των ατόμων). Ότι ο άνδρας έχει βιώσει και γνωρίζει το οργανώνει κυνικά, ενώ ό,τι δεν έχει βιώσει και δεν γνωρίζει¹⁸ το οργανώνει χυδαία. Καθοριστικό δε παράγοντα για την ένταση του χυδαίου και του κυνικού αλλά και για τη μορφή που θα προσλάβει η σύνθεσή τους σε κάθε συγκεκριμένο άνδρα αποτελεί ο τύπος (τρόπος, μορφή, βαθμός, συχνότητα, ηλικία, αίτιο-λόγος) αποδοχής ή απόρριψης από τη γυναίκα, ο τύπος ένταξής του στο σεξουαλικό πεδίο.¹⁹

Αν και ο κυνισμός χαρακτηρίζει τις διαδικασίες ενασχόλησης και κοινοποίησης - και, ευρύτερα, τη διαδικασία σχηματισμού του σεξουαλικού και ερωτικού του άνδρα, στοιχεία κυνισμού εμπεριέχονται στις διαδικασίες αυτές και στη γυναίκα. Υπάρχει όμως μια αξιοσημείωτη διαφορά στις ηλικίες που το στοιχείο του κυνικού εμφανίζεται στις αντιλήψεις, τις θέσεις και τα σχόλια των δύο κοινωνικών φύλων. Ενώ στους άνδρες στα 16 τους χρόνια στοιχεία κυνισμού είναι ήδη εντοπίσιμα και στα 18 τους χρόνια ο κυνισμός θεωρείται ένδειξη ανδρισμού, στις γυναίκες τα πρώτα μόνιμα στοιχεία κυνισμού εντοπίζονται μετά τα 19 και, στην πλειονότητα, μετά τα 22 χρόνια.²⁰ Η διαφορά αυτή δεν είναι συμπτωματική. Είναι ενδεικτική του ότι στο μεν άνδρα κυνισμός και προβλήματα ένταξης στο σεξουαλικό πεδίο αποτελούν μεγέθη ευθέως ανάλογα (χώρος μετεξέλιξης του χυδαίου σε κυνικό είναι το πεδίο των αποτυχιών στην ένταξη), στη δε γυναίκα τα δύο μεγέθη είναι αδιάφορα. Στον άνδρα η μη-ένταξη είναι άμεση και βιώνεται ως απόρριψη, ως αποτέλεσμα προσωπικής

¹⁷ Που είναι μεν σημαντική αλλά παραμένει εμφατική και μόνον.

¹⁸ Ακριβέστερα, μόλις γνωρίζει, γνωρίζει ως σημείο, ως θέμα για το οποίο έχει μηδενικές γνώσεις.

¹⁹ Στις σύγχρονες ιστορικές συνθήκες, η μετεξέλιξη του άνδρα σε αρσενικό άνθρωπο, δηλαδή ο απανδρισμός του (όπως και ο απογυναικισμός της γυναίκας) είναι λογικά δυνατή αλλά μόνον ως ένα βαθμό. Το χυδαίο και το κυνικό είναι ελαχιστοποιήσιμα, όχι όμως και μηδενίσιμα. Ο μηδενισμός, η παύση τους από τον ιστορικό άνθρωπο ισοδυναμεί με την έξοδό του από την ιστορία.

Είναι ενδιαφέρον ότι η πλειονότητα των ανδρών αλλά και των γυναικών αντιμετώπισε την ιδέα του απανδρισμού/γυναικισμού οι μεν γυναίκες συχνότερα με δυσπιστία, οι δε άνδρες συχνότερα με απόρριψη. Όπως ανέφερε 30χρονος: "Φαλλοκράτης; Φαλλοκράτης! Τουλάχιστον ξέρω τι μου γίνεται. Όχι σαν τη (όνομα συζύγου του) που με κάτι κολλητές της όλο τα ψάχνουν από δω, τα ψάχνουν από κει". Ο μεν άνδρας είναι διατεθειμένος να προβεί σε παραχωρήσεις αλλά ως άνδρας. Η δε γυναίκα διατίθεται να διεκδικήσει αλλά ως γυναίκα, δηλαδή να διεκδικήσει μέχρι και τη χειραφέτησή της.

²⁰ Νεαρά κορίτσια που έχουν επωμισθεί κοινωνικές ευθύνες πέρα από τον εαυτό τους, νεαρές εργαζόμενες ή/και μητέρες, κυνίζουν σε ηλικίες ανάλογες με αυτές των ανδρών.

απόφασης συγκεκριμένων γυναικών. Στη γυναίκα, από την άλλη πλευρά, η μη-ένταξη είναι έμμεση, είναι μη-πρόταση και, κατά συνέπεια, χρεώνεται στους άνδρες ως όλο, δηλαδή στον ίδιο τον εαυτό της. Στην περίπτωση της αδυναμίας-αποτυχίας ένταξής της στο σεξουαλικό πεδίο, η γυναίκα μπορεί να μέμφεται τον εαυτό της και μόνο, να εαυτο-κινίζει.

Από τη στιγμή που, ενώ είναι ήδη στη σεξουαλική αγορά, η γυναίκα εντάσσεται και στο σεξουαλικό πεδίο,²¹ ο κυνισμός της αποτελεί αντανάκλαση (τροποποιούμενη από προηγούμενα βιώματα) του κυνισμού του άνδρα επάνω της. Η γυναίκα καλείται να καταβάλλει, να πληρώσει ως άτομο για τις απορριπτικές αποφάσεις που έλαβε ως κοινωνικό φύλο. Δεν πληρώνουν όμως ούτε όλες, ούτε κατ' αναλογία με τον αριθμό των απορριπτικών αποφάσεων που έλαβε η κάθε μία. Ισχύει το ακριβώς αντίθετο. Τιμωρείται/πληρώνει μια γυναίκα κατ' αντίστροφη αναλογία με τις απορριπτικές της αποφάσεις. Όσο περισσότερες προτάσεις για σεξουαλική σχέση έχει απορρίψει με προσωπική βούληση μια γυναίκα τόσο λιγότερο τιμωρείται/πληρώνει για τις αποφάσεις του κοινωνικού φύλου της συνολικά. Και όσο λιγότερες προτάσεις για σεξουαλική σχέση έχει απορρίψει μια γυναίκα τόσο περισσότερο τιμωρείται/πληρώνει. Τέλος, περισσότερο απ' όλες τιμωρούνται οι αποδέκτριες ελάχιστων έως και μηδενικών προτάσεων. Μ' αυτό τον τρόπο, η σεξουαλικότητα αντικειμενοποιείται, ιεραρχείται και αξιώνεται μέσα στο χαρακτήρα και το σώμα του υποκειμένου. Στην κατανομή της απόλαυσης και του πόνου δεν ισχύει ούτε καν μια απλή, πρωτόγονη δικαιοσύνη. Η απόλαυση και ο πόνος συσσωρεύονται σε αντίθετους πόλους στην ιεραρχία των δύο κοινωνικών φύλων.

Σ' αυτό το σημείο είναι σκόπιμο η προσοχή να στραφεί σ' όλους τους άνδρες και όλες τις γυναίκες, και όχι μόνο τους νέους και τις νέες.

Σε παρέες ανδρών και γυναικών που συντίθενται από άτομα ταυτισμένα με ηθικές υποτιμητικές της σεξουαλικότητας και της ενασχόλησης με τη σεξουαλικότητα - κυρίως παρέες αγροτικής καταγωγής και προχωρημένης ηλικίας - δεν διακινούνται πληροφορίες για τη σεξουαλικότητα και τις σεξουαλικές σχέσεις. Σ' αυτές τις παρέες, σεξουαλικότητα και σεξουαλικές σχέσεις δεν αποτελούν πεδία-θεματικές αλλά πεδία-δείκτες.

Πέρα απ' αυτή την κατηγορία, το σεξουαλικό αποτελεί πεδίο ενασχόλησης, διακίνησης πληροφοριών και κοινοποίησης εκτιμήσεων και συμπερασμάτων για όλους τους άνδρες και όλες τις γυναίκες. Όμως, ό,τι ισχύει στις νεαρές ηλικίες ισχύει και στις μεγαλύτερες: τα δύο κοινωνικά φύλα διακρίνονται από μια σειρά ουσιαστικών διαφορών στην κοινοποίηση του σεξουαλικού. Στη σύγχρονη Ελλάδα τουλάχιστον, στις παρέες γυναικών²² η έμφαση δίνεται στο συνολικό πλαίσιο και τις βασικές αρχές ισχύος της σεξουαλικότητας και των σεξουαλικών σχέσεων. Χαρακτηριστική του μικρο-κοινωνικού πλαισίου της γυναικείας παρέας είναι η περιορισμένη, σχηματική και αφηρημένη παρουσίαση της σεξουαλικής επιθυμίας και της σεξουαλικής πράξης. Η εκφραζόμενη παρέχει

²¹ Στα πλαίσια της ιστορικής κοινωνίας στη σύγχρονη Ελλάδα, η περίπτωση στην οποία η γυναίκα βρίσκεται εκτός σεξουαλικής αγοράς και, παρ' όλα αυτά, εντάσσεται στο σεξουαλικό πεδίο, είναι η περίπτωση του βιασμού.

²² Από την ειδική αυτή προοπτική, "παρέα γυναικών" και "γυναικεία παρέα" ταυτίζονται. Τα ανάλογα ισχύουν και στην περίπτωση των ανδρών που ακολουθεί.

στοιχεία σε μορφές όπως “όταν τον είδα ένοιωσα μια έντονη επιθυμία να το κάνω μαζί του” ή “αισθάνθηκα εξευτελισμένη, αισθάνθηκα απαίσια” και αφήνει στη διακριτική ευχέρεια των ακροατριών της να σημάνουν με βάση (τα) προσωπικά τους βιώματα την έντονη επιθυμία, τον εξευτελισμό και το απαίσιο συναίσθημα. Ως αυτό το σημείο, η παρουσία του άνδρα δεν επηρεάζει την επικοινωνία της παρέας των γυναικών. Μια δεύτερη όμως ομάδα λεπτομερειών για να κοινοποιηθεί κατά κανόνα απαιτεί την απουσία του άνδρα. Είναι οι λεπτομέρειες που αφορούν γενικές εκτιμήσεις για τον άνδρα και τα συνήθως καυστικά σχόλια αναφορικά με συγκεκριμένους άνδρες, τους άνδρες γενικά αλλά και τη γυναίκα γενικά και τον εαυτό της. Η γυναίκα κατά κανόνα αποφεύγει την εκμυστήρευση, την παρουσίαση (των) αδυναμιών της (μπροστά) στον άνδρα.²³

Η μεγάλη πλειονότητα των σύγχρονων Ελλήνων ανδρών βρίσκεται (-αντιπαράκειται) στην άλλη πλευρά. Στις παρέες ανδρών κάθε ηλικίας και τάξης, η παροχή πληροφοριών για τη σεξουαλικότητα μιας γυναίκας και τη σεξουαλική σχέση μαζί της περιλαμβάνει αμέσως και την υποτίμηση της γυναίκας αυτής, θεωρείται ταυτόσημη με την υποτίμησή της. Η επικοινωνία της ανδρικής παρέας πάνω σε σεξουαλικά θέματα περιλαμβάνει ως δομικό χαρακτηριστικό τη μία τουλάχιστον (πραγματική ή φανταστική) γυναίκα προς *συμβολική διαπόμευση*, προς συλλογικό εξευτελισμό. Περιλαμβάνει μία τουλάχιστον (πραγματική ή φανταστική) γυναίκα την οποία όλοι οι συμμετέχοντες δικαιούνται να εξευτελίζουν, να (εξ)ασκούν τη χυδαιότητά τους επάνω της. Η γυναίκα-στόχος-προς-εξευτελισμό αποτελεί *θεσμισμένη* θέση στην επικοινωνιακή δομή της ανδρικής παρέας. Γι' αυτό το λόγο και οι έγκριτες ερωτικές σύντροφοι (και ιδιαίτερα οι σύζυγοι) του κάθε συμμετέχοντα αποκλείονται εντελώς από τη διαδικασία ανταλλαγής πληροφοριών, εκτιμήσεων και συμπερασμάτων, και, κατά συνέπεια, της θέσης τους ως κοινού στόχου. Αυτός ο επιλεκτικός αποκλεισμός δεν ισχύει σ' όλες τις παρέες και ιδιαίτερα στις παρέες των νεαρών ανδρών. Μέχρι την ηλικία των 20 ετών αποτελεί κανόνα, μέχρι τα 24 τακτικό φαινόμενο και στις μεγαλύτερες ηλικίες συχνό αλλά άτακτο φαινόμενο η παροχή (πραγματικών ή φανταστικών) πληροφοριών και συμπερασμάτων για κάθε γυναίκα που κάποιος από την παρέα μπορεί να παρέξει πληροφορίες και συμπεράσματα. Ιδιαίτερα στις ηλικίες κάτω των 24 ετών, ο νεαρός άνδρας ενεργεί εν μέρει αυτόνομα και εν μέρει ως φορέας της παρέας. Ως φορέας της παρέας, ο νεαρός άνδρας οφείλει να κοινοποιεί κάθε σημαντική για την παρέα πληροφορία από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Και οι πληροφορίες για τη σεξουαλικότητα, τις σεξουαλικές σχέσεις και τις γυναίκες αποτελούν σ' αυτές τις ηλικίες τις σημαντικότερες πληροφορίες.

Στις παρέες των ανδρών κάθε ηλικίας, και ιδιαίτερα στις παρέες των νεαρών, η ενασχόληση και η κοινοποίηση - και, στον ανάλογο βαθμό, ο σχηματισμός - του σεξουαλικού λαβαίνουν χώρα μέσα σ' ένα ανεπάντευχα και επίφοβα απλοϊκό πλαίσιο σημασιών. Από αυτό το πλαίσιο εξαιρούνται η μητέρα και οι αδελφές, είναι δε εξαιρεσιμες οι έγκριτες σεξουαλικές σύντροφοι των μελών της παρέας. Οι άνδρες κατηγοροποιούνται και διατάσσονται σ' έναν άξονα τιμών και μια δορυφορική κατηγορία απαξιωμένων. Ο άξονας τιμών έχει ως μέγιστο έγκριτο το

²³ Η γυναίκα μαθαίνει εμπειρικά να αποφεύγει την εκμυστήρευση στον άνδρα. Το γεγονός της ύπαρξης εξαιρέσεων στον κανόνα αυτό είναι ενδεικτικό του ότι αρσενικό και άνδρας - το φύλο ως βιολογική διάσταση και ως κοινωνική διάσταση, καθώς και του ότι εμπειρικό άθροισμα και λογικό όλο δεν ταυτίζονται υποχρεωτικά. Η σύγχυση στα συστατικά αυτών των ζευγών το μόνο που μπορεί να παρέξει είναι το είναι το μανιχαϊστικό, απλοϊκό ψευδεπιχείρημα.

“γαμιά”(–“εραστή”) και –ως ελάχιστο ανεκτό το μαλάκα”(–“αγάμητο”). Απαξιωμένος άνδρας, μη-άνδρας, είναι ο “πούστης”, δηλαδή ο παθητικός ομοφυλόφιλος. Ο ενεργητικός ομοφυλόφιλος είναι “άνδρας”.²⁴ Οι γυναίκες κατηγοροποιούνται–κατατάσσονται επίσης σ’ έναν άξονα τιμών και μια δορυφορική κατηγορία απαξιωμένων. Στον ένα πόλο του άξονα βρίσκεται η “γκόμενα” και στον άλλο η “αγάμητη” (η δυνάμει “γκόμενα”). Απαξιωμένη γυναίκα, μη-γυναίκα, είναι η “λεσβία”. Οι άνδρες–γαμιάδες – σύμφωνα με τις πέντε επικρατέστερες ρηματικές εκφράσεις – γαμάνε, πηδάνε, καρφώνουν, (ξε–)σκίζουν, παλουκώνουν τις γυναίκες–γκόμενες (οι οποίες γαμιούνται, πηδιούνται κλπ. αντίστοιχα)²⁵ και κοινοποιούν τη δράση τους με τις γκόμενες στην παρέα “Γκόμενα” είναι η κοινοποιήσιμη γυναίκα, η γυναίκα σε κοινοποιήσιμη μορφή, η γυναίκα του “άνδρα της παρέας”.

Το υλικό που παρέχεται στην παρέα δεν είναι ανοργάνωτο, άτακτο, τυχαίο. Η παρέα περιμένει και δικαιούται να λάβει πληροφορίες στα ακόλουθα θέματα²⁶

- τους τρόπους με τους οποίους ο άνδρας–μέλος της διαχειρίστηκε χώρους και χρόνους ώστε να είναι αντικειμενικά δυνατό να γαμήσει’
- τους τρόπους με τους οποίους ο άνδρας χειρίστηκε τη γυναίκα ώστε να είναι διατεθειμένη να γαμηθεί’
- τους τρόπους με τους οποίους ο άνδρας πέρασε επιτυχημένα από το “έμφυλο” στο “σεξουαλικό”, δηλαδή πώς διεγέρθηκε, γδύθηκε κι έγδυσε τη γυναίκα κλπ.’
- τις στάσεις σεξουαλικής επαφής που χρησιμοποιήθηκαν, στάσεις που απωθούν τη συγκεκριμένη γυναίκα και πώς την έπεισε – αν την έπεισε – να “δοκιμάσει”
- τη σωματική κατασκευή και τις σωματικές ιδιαιτερότητες της γυναίκας’
- τα λεγόμενά τους πριν, κατά τη διάρκεια και μετά τη σεξουαλική επαφή’
- τις αντιδράσεις της γυναίκας στα διάφορα ερεθίσματα’
- τις πρωτοβουλίες που πήρε η γυναίκα’

²⁴ Ο ενεργητικός ομοφυλόφιλος μπορεί να είναι ελάχιστα άνδρας, μόλις–άνδρας. Μπορεί να είναι, στη γλώσσα 26χρονου υπαλλήλου, “ένας μαλάκας που η αγαμήςιά τον έχει χτυπήσει στο κεφάλι και γαμιάει ό,τι βρει μπροστά του, από κότα μέχρι πούστη”. Ο ενεργητικός ομοφυλόφιλος όμως μπορεί να είναι και μέγιστα άνδρας, μπορεί να είναι γαμιάς. Όπως αναφέρει 34χρονος διαφημιστής με μεταπτυχιακές σπουδές, “Να γαμήσεις γυναίκα,.....Εντάξει.....Αλλά και τί έγινε; Το να πάρεις όμως ένα αγοράκι 17–18 χρονών και να το γαμήσεις.....εδώ είναι η καύλα! Η καύλα είναι να το γλυκάνεις, να το πουστέψεις!”

²⁵ Σ’ αυτές τις ρηματικές εκφράσεις και σχήματα λόγου η γυναίκα είναι πάντα παθητική. Δεν μπορεί(–δικαιούται) να γαμήσει’ δύναται(–υποχρεούται) μόνο να γαμηθεί. Βέβαια, στιγμιαία, δύναται(–υποχρεούται) να βγει από το συγκεκριμένο πλαίσιο οργάνωσης “κάνοντας έρωτα”.

²⁶ Σε έξι στις επτά παρέες νεαρών ισχύουν όλα αυτά τα θέματα. Σε παρέες ανδρών μεγαλύτερων ηλικιών ισχύουν μεν αλλά με τον περιορισμό ότι ο άλλος έχει να αναφέρει κάτι το σπάνιο, κάτι το ασυνήθιστο. Η μεγάλη πλειονότητα των θεμάτων που απασχολούν τους νεαρούς είναι πλέον γνωστά και αυτονόητα στους μεγαλύτερους.

Ενδιαφέρουσα είναι η ολοένα αυξανόμενη επικοινωνία των ανδρών πάνω σε ζητήματα πορνογραφίας. Οι άνδρες επικοινωνούν για τη γυναίκα *μέσω* της πορνογραφίας. Σ’ αυτό το πλαίσιο, ο άνδρας σταδιακά παύει να φαντάζεται, να εξηγεί, να εκμυστηρεύεται και να περιγράφει, *παραπέμπει* και μόνο. Η πορνοταινία είναι η βασική μονάδα επικοινωνίας – η βιβλιογραφία – του καταρτισμένου άνδρα. Σταδιακά, από ιδιαίτερος φαλλοκράτης, ο άνδρας μετεξελλίσσεται μαζικό, ομοιόμορφο φαλλοκράτη.

- τα συνοδευτικά συναισθήματα όλων των φάσεων της σεξουαλικής επαφής'
- το βαθμό διέγερσης σε στάσεις (επιμέρους) και εκσπερματώσεις (συνολικά).²⁷

Μ' αυτές τις προδιαγραφές από μέρους της παρέας, η παροχή υλικού οργανώνεται με βάση τον ελεύθερο συνειρμό από μέρους του άνδρα που το παρέχει. Όλα τα διαδραματιζόμενα - προδιαγραφές επί ελεύθερο συνειρμό - αποτελούν κυριολεκτικά μια αντι-ψυχοθεραπεία, μια "αντεστραμμένη ψυχανάλυση" στη γλώσσα του Leo Lowenthal.²⁸

Η ένταση και το αντιφατικό της βίωσης των δομών κοινοποίησης της παρέας στον άνδρα-μέλος της αποκαλύπτονται και από το ομοιόμορφο και ομοσήμαντο των απαντήσεων της μεγάλης πλειονότητας των ανδρών σε τρία ερωτήματα. Στο ερώτημα "πες μου για τη γκόμενά σου", οι άνδρες αναφέρουν πρώτα απ' όλα - τόσο από πλευράς παρουσίας όσο και από πλευράς έμφασης - τα σεξουαλικά χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης γυναίκας ή/και της ιδανικής γυναίκας ως γκόμενας. Αναφέρονται στη γυναίκα σε βαθμούς σεξουαλικής διέγερσης που τους προκαλεί. Στο ερώτημα "πες μου για τη γυναίκα σου (ή το κορίτσι σου)", οι άνδρες αναφέρουν πρώτα απ' όλα τα κοινωνικά και μη-σεξουαλικά φυσικά χαρακτηριστικά της (ηλικία, απασχόληση, ύψος, χρώμα δέρματος-μαλλιών κλπ.). Τέλος, στο ερώτημα "πες μου για τη Μαρία" - ερώτημα που εστιάζει στην ταυτότητα της γυναίκας ονομαστικά - οι άνδρες αναφέρουν στοιχεία ενδεικτικά της κοινωνικής θέσης και του χαρακτήρα ή της προσωπικότητάς της. Από την προοπτική του σύγχρονου Έλληνα άνδρα, "γκόμενα", "γυναίκα" και "Μαρία" αποτελούν τρία σαφώς διακριτά πεδία προσέγγισης της γυναίκας. Με αυτή την ιδεολογική χειρουργική, η γυναίκα τέμνεται - το "ξέσκισμα" από τον άνδρα εξορθολογίζεται σε "ανάλυση-τομή" - σε τρεις ομάδες χαρακτηριστικών που το συνυπαρκτό τους αναγνωρίζεται, δεν αναγνωρίζεται όμως και το ενιαίο τους. Η γυναίκα στη σύγχρονη Ελλάδα έχει τρεις ξεχωριστές τιμές αλλά όχι μία ενιαία αξία. Μάλιστα, αυτές οι τρεις ομάδες χαρακτηριστικών δεν είναι μόνο διακριτές. Είναι και ιεραρχημένες. Αντιστοιχούν σε τρεις διαφορετικές στάσεις, γλώσσες, ακόμα και εκφράσεις προσώπου, μορφασμούς, του άνδρα. Η γυναίκα μόνο ως "Μαρία", ως

²⁷ Το ζήτημα των εκσπερματώσεων είναι ιδιαίτερα πληθωρισμένο στις παρέες των νεαρών. Το ερώτημα είναι σταθερό: "Πόσα της έριξες;" και η απάντηση είναι εξίσου σταθερή: "Τρία". Αν κάποιος "ρίξει κάτω από τρία" πρέπει να παρουσιάσει και λόγους ανεξάρτητους από τη θέλησή του που τον ανάγκασαν να περιορισθεί, "να μείνει με το πουλί στο χέρι". "Πάνω από τρία" δεν "ρίχνουν" όλοι στην παρέα. Ο μύθος των "πάνω από τρία" αποτελεί προνόμιο των ηγετών της παρέας. Κι αυτοί πρέπει να προσέξουν όμως. Κάθε φορά που ανακοινώνουν στην παρέα ότι "έριξαν πάνω από τρία" η ηγετική τους θέση είναι στιγμιαία ασταθής, αμφισβητήσιμη. Εάν η παρέα δεχθεί τη δήλωση, δηλαδή αποδεχθεί την αναβάθμισή της σε γεγονός, τότε η θέση του ηγέτη ενισχύεται. Εάν όμως υπάρξει πρόκληση-σαρκασμός από κάποιο άλλο μέλος τότε λαβαίνει χώρα μια άτυπη αλλά ιδιαίτερα έντονη μονομαχία αποδοχής ή απόρριψης των λεγομένων του. Τα υπόλοιπα μέλη της παρέας, ανάλογα με τις διαμορφωμένες ψυχο-κοινωνικές ανάγκες και προσδοκίες τους, τάσσονται υπέρ του ενός ή του άλλου. Όποιος - συχνά δε και οι δύο - τελικά αρχίζει να χαρακτηρίζεται από τα μέλη της παρέας ως "μαλάκας", υποβαθμίζεται στην ιεραρχία της παρέας. Οι χρόνοι απόρριψης καθορίζονται από τις διαφορές ισχύος των συγκρουομένων καθώς και τις πιθανές συμμαχίες με ανώτερους ή κατώτερους στην ιεραρχία. Συνήθως, οι ήττες των κατωτέρων στην ιεραρχία συμβαίνουν μέσα σε κοινωνικό χρονικό διάστημα λίγων δευτερολέπτων, λεπτών το πολύ. Κατά κανόνα, ένα "κόψε τις μαλακίες" αρκεί για να επιβάλλει την παύση του κατώτερου. Αντίθετα, οι ήττες των ανωτέρων αποτελούν το ζήτημα της βραδιάς ή της εβδομάδας, εφ' όσον τίθεται θέμα αναδιάταξης της παρασκηνιακής ιεραρχίας.

²⁸ Ειδικά στους νέους, όλα τα διαδραματιζόμενα συμβάλλουν σε μια κρίσιμη μετεξέλιξη: το "παιδί της μαμάς" μετεξελίσσεται σε "άνδρα της παρέας".

πρόσωπο με ταυτότητα, μπορεί να διεκδικήσει σεβασμό. Ως “γυναίκα”, “κορίτσι” κλπ μπορεί να διεκδικήσει μέχρι και την απλή αποδοχή και αναγνώρισή της. Τέλος, ως “γκόμενα”, η γυναίκα είναι μορφοποιημένη με τέτοιο τρόπο ώστε να αντιμετωπίζεται σε κλίμακες περιφρόνησης-υποτίμησης. Ως “γκόμενα”, η γυναίκα μπορεί να διεκδικήσει μέχρι την ελάχιστη δυνατή περιφρόνηση από τον άνδρα. “Γκόμενα” είναι η γυναίκα σε κατάσταση περιφρόνησης. Αυτό δε που αναβαθμίζει σε σημασία τη συγκεκριμένη εξίσωση είναι το γεγονός ότι για τη μεγάλη πλειονότητα των Ελλήνων ανδρών η σεξουαλικότητα της γυναίκας εντάσσεται σ’ αυτή την κλίμακα.²⁹ Στις παρέες των ανδρών, οι εκδηλώσεις σεξουαλικότητας ή σεξουαλικής ευχαρίστησης της γυναίκας αποτελούν αντικείμενο σαρκασμού και περιφρόνησης, θεωρούνται δε από έγκυρες ενδείξεις έως και αποδείξεις αφερεγγυότητας. Μέσα σ’ αυτό το ανδρικό πλαίσιο, η γυναίκα που θα διεκδικήσει τη σεξουαλικότητά της και το ελεύθερο της εκδήλωσης της σεξουαλικότητάς της υποβαθμίζεται σε “γκόμενα”, δηλαδή σε μόλις-γυναίκα.

Οι απαντήσεις των γυναικών στα τρία αυτά ερωτήματα είναι επίσης ομοιόμορφες και ομοσημαντες. Ταυτόχρονα όμως, είναι και ριζικά διαφορετικές από τις απαντήσεις των ανδρών. Στο ερώτημα “πες μου για τον άνδρα σου (ή το αγόρι σου)”, οι γυναίκες – όπως και οι άνδρες – αναφέρουν πρώτα απ’ όλα τα κοινωνικά και μη-σεξουαλικά φυσικά χαρακτηριστικά του. Στο ερώτημα που εστιάζει στην ταυτότητα του άνδρα “πες μου για το Χρήστο”, οι γυναίκες απαντούν αναφερόμενες στην κοινωνική θέση, το χαρακτήρα και το σεξουαλικό ιδιαίτερο του συγκεκριμένου άνδρα. Σε αντίθεση με τον άνδρα και την προοπτική του, από την προοπτική της γυναίκας κοινωνική θέση, χαρακτήρας και σεξουαλικό ιδιαίτερο του άνδρα είναι ενιαία, αλληλένδετα. Το σεξουαλικό του άνδρα προσεγγίζεται ως στοιχείο της ταυτότητάς του. Η έννοια “γκόμενος” είναι γνωστή και κατανοητή αλλά από χρησιμοποιείται μόνο κυνικά-σαρκαστικά ή απορρίπτεται από τη σύγχρονη Ελληνίδα. Οι Ελληνίδες γυναίκες θεωρούν ότι το να “έχουν γκόμενο” αποτελεί υποτιμητική κατάσταση – κατάσταση απροϋπόθετου σεξουαλικού και ερωτικού – για τις ίδιες. Μ’ άλλα λόγια, η αξιακή ιεράρχηση που ισχύει για τους άνδρες ισχύει και για τις γυναίκες: “γκόμενα” είναι η υποτιμημένη γυναίκα.

Το σύνολο των γυναικών στις οποίες απευθύνθηκε το ερώτημα “πες μου για το γκόμενό σου” δυσανασχέτησε σε διάφορους βαθμούς. Θεώρησε όμως αρκετή την από μέρους του ερευνητή καθησυχαστική διευκρίνιση της “άτυχης έκφρασης”.

Πέρα από την αρχική στιγμιαία παραμόρφωση της επικοινωνίας, το 16% των γυναικών απάντησε στο ερώτημα παρουσιάζοντας αμέσως και χωρίς διευκρινίσεις τα σεξουαλικά χαρακτηριστικά (και τα χαρακτηριστικά που αφορούν εμμέσως το σεξουαλικό, όπως είναι η “αποφασιστικότητα” και η “τρυφερότητα”) του συγκεκριμένου άνδρα. Όπως και οι άνδρες που όταν δεν βρίσκονται σε σχέση με γυναίκα παρουσιάζουν τα χαρακτηριστικά της ιδανικής γι’ αυτούς γκόμενας ως απάντηση στο ερώτημα, έτσι και οι γυναίκες που απάντησαν στο ερώτημα ενώ δεν βρίσκονται σε τρέχουσα σχέση με άνδρα παρουσίασαν τα χαρακτηριστικά του σύμφωνα με τα κριτήριά τους ιδανικού γκόμενου. Για όσες γυναίκες έχουν ή επιθυμούν να έχουν γκόμενο, ο

²⁹ Ακριβώς γι’ αυτό το λόγο, οι άνδρες αποφεύγουν να αναφέρονται στη σεξουαλικότητα συγκεκριμένων γυναικών. Με το να αναφερθούν στη σεξουαλικότητα μιας γυναίκας, την ανάγουν σε γκόμενα. Και αντίστροφα αν θέλουν να υποτιμήσουν μια γυναίκα σχολιάζουν τη σεξουαλικότητά της.

ιδανικός γκόμενος δεν είναι άλλος από τον ιδανικό γαμιά. Αποτελεί δε κοινό χαρακτηριστικό των γυναικών που απαρτίζουν αυτό το 16% ότι οργάνωσαν την απάντησή τους μέσα σ' ένα σημασιακό πλαίσιο δύο διαστάσεων: από τη μια πλευρά, το ύφος της απάντησης είναι ξεκάθαρα αυτο-υποτιμητικό, αυτο-περιφρονητικό. Από την άλλη πλευρά, η απάντηση εδράζεται στην παραδοχή ότι ζουν ζωή από μέρα σε μέρα, ότι επιβιώνουν και μόνο, ότι (είναι υποχρεωμένες να) αδιαφορούν για το μεσοπρόθεσμο και, πολύ περισσότερο, για το μακροπρόθεσμο.

Το 84% όμως των γυναικών απάντησαν στο ερώτημα “πες μου για το γκόμενό σου” με τη χρήση της αναγωγής. Το μεν 51% απάντησε με αναγωγή στο ερώτημα “πές μου για τον άνδρα σου (ή το αγόρι σου)”, με έμφαση δηλαδή στη σχέση μάλλον παρά στη σεξουαλική επαφή. Το δε 33% απάντησε στο ερώτημα με αναγωγή στο ερώτημα “πες μου για το Βασίλη (Κώστα, Χρήστο)” και έμφαση στη σεξουαλική σχέση ως όλο.³⁰ Στη μεγάλη πλειονότητά τους, οι γυναίκες απορρίπτουν την έννοια του γκόμενου και, συνεπώς (ή, με άλλα λόγια), απορρίπτουν σε επίπεδο αρχών την υποβάθμισή τους σε γκόμενες και όλα όσα η υποβάθμιση αυτή σημαίνει.

Ο τρίτος τύπος οργάνωσης της κοινοποίησης του σεξουαλικού ισχύει μέσα στα πλαίσια του ζευγαριού. Το κύριο χαρακτηριστικό της επικοινωνίας μέσα στο ζευγάρι σ' ό,τι αφορά το σεξουαλικό είναι η άμεση απόκρυψη του επιθυμητού τόσο από μέρους του άνδρα όσο και από μέρους της γυναίκας. Ακριβέστερα, και οι δύο αποκρύβουν τις πραγματικές τους επιθυμίες σ' ένα σημαντικό βαθμό: στο βαθμό που τις ορίζουν ως διαστρεφές, “ανωμαλίες”. Συγχρόνως αποκρύβουν (σχεδόν) απόλυτα, πρώτο, τα κίνητρά τους πίσω από κάθε ενέργεια – όσα και όπως γνωρίζουν από αυτά – και, δεύτερο, τις σημασίες που αποδίδουν σε κάθε ενέργεια.³¹ Οι λόγοι της απόκρυψης αυτής είναι,

³⁰ Σ' αυτό τό σημείο, ορισμένες διευκρινίσεις στις εμφάσεις των γυναικών είναι αναγκαίες. Μέχρι τα 18 της χρόνια, η γυναίκα – είτε η ρεαλίστρια Ορθόδοξη είτε η εξαστισμένη – χαρακτηρίζεται από μια έμφαση στις σεξουαλικές *σχέσεις*. Μετά από μια σύντομη και ασταθή περίοδο, ανάμεσα στα 19 και τα 23 χρόνια αναβαθμίζεται και επικρατεί η έμφαση στις *σεξουαλικές* σχέσεις. Από τα 24 έως και τα 33, κυριαρχεί η έμφαση στις *σεξουαλικές* σχέσεις ως όλο. Στις ηλικίες ανάμεσα στα 34 και τα 39 υπάρχει μια ασαφής (ακριβέστερα, ασταθής, με θεαματικές διακυμάνσεις) τάση μετάβασης από την έμφαση στις σεξουαλικές σχέσεις ως όλο, από το ενιαίο των ιδιοτήτων-διαστάσεων των σεξουαλικών σχέσεων, στην έμφαση στις σεξουαλικές *σχέσεις*. Στα αμέσως επόμενα χρόνια – κάπου ανάμεσα στα 40 και τα 45 χρόνια – άρχεται η διαδικασία εξόδου της γυναίκας από το σεξουαλικό (στο έμφυλο). (Πιθανότατα, η εμμηνόπαυση ασκεί μεγάλη επίδραση στην – και, για την πλειονότητα των γυναικών, οριοθετεί την – κίνηση αυτή.) Αυτή η συνολική τάση μπορεί να ερμηνευθεί ως μια σταδιακή κίνηση της γυναίκας προς το ιδανικό και από το ιδανικό προς το εφικτό, κίνηση ακολουθούμενη-σημαινόμενη από την (επιθυμία για) εξέγερση, εξέγερση που, αν λάβει χώρα απροϋπόθετα, είναι κατά κανόνα αποτυχημένη εάν ληφθούν υπόψη οι εμφάσεις που ακολουθούν και οι αντίστοιχοι συσχετισμοί ισχύος ανδρών-γυναικών.

(Ας τονιστεί ότι το “κατά κανόνα” και τα “συνήθως”, “συχνά”, “στις περισσότερες” περιπτώσεις *δεν ταυτίζονται*. Είναι δυνατό σε μια συγκεκριμένη ιστορική συγκυρία το συνηθισμένο – ακόμα και το σύνολο των περιπτώσεων – να μην “υπακούει” στον κανόνα. Εάν όμως δεν ακολουθήσει δομική αλλαγή σχετικά σύντομα, ο κανόνας, τροποποιημένος ίσως, επαν-επιβάλλεται.)

³¹ Το παντρεμένο ζευγάρι που παρουσιάζεται αποτελεί κατάλληλο παράδειγμα. Τα δύο μέλη του απολαμβάνουν επί 12 χρόνια, από τον πρώτο χρόνο της σχέσης τους, την πρωκτική επαφή. Αυτός, ηλικίας 36 ετών, απολαμβάνει την πρωκτική σεξουαλική επαφή σαν *παλούκωμα* της γυναίκας, απολαμβάνει το γεγονός ότι “του κάθεται και την παλουκώνει”. Ταυτόχρονα, ως φορέας του Ορθόδοξου α σ., έχει ενοχές τόσο για την πράξη του όσο και για τον τρόπο απόλαυσης της πράξης. Αυτή, ηλικίας 37 ετών και αξιακά ομόλογη του άνδρα-συζύγου της, απολαμβάνει την πρωκτική σεξουαλική επαφή σαν *τιμωρία*, την απολαμβάνει μέσα στα πλαίσια σχημάτων όπως “τέτοια που είμαι καλά μου κάνει” ή “πρέπει να τιμωρηθώ”. Συνοδευτικό συναίσθημα δευτερευόντως της πράξης καθεαυτής και κυρίως του τρόπου απόλαυσής της είναι η αυτοπεριφρόνηση (που, με τη σειρά της,

με βάση τα λεγόμενα ανδρών και γυναικών, δύο. Πρώτο λόγο αποτελεί ο κίνδυνος παρεξήγησης από το σεξουαλικό σύντροφο. Το μη-χυδαίο εκφραστικό δυναμικό του Έλληνα και της Ελληνίδας είναι αφόρητα φτωχό, αφού σχεδόν κάθε έννοια στο συγκεκριμένο πεδίο έχει και χυδαίο αντίκρουσμα. Ο δεύτερος λόγος είναι ο ακριβώς αντίθετος – και συμπληρωματικός – του πρώτου. Δεύτερο (και μάλλον σημαντικότερο) λόγο αποτελεί ο κίνδυνος ορθής εξήγησης, ορθής εκτίμησης των κινήτρων και σημασιών από την άλλη ή τον άλλο, ο κίνδυνος του “να καταλάβει ποιός-α πραγματικά είμαι”. Η ορθή διάγνωση και αξιολόγηση τρομάζει – και ορθά – τους περισσότερους άνδρες και τις περισσότερες γυναίκες. Πιστεύουν – και ορθά³² – ότι μια ορθή (ή, έστω, πλήρης) γνώση του πραγματικού τους εαυτού από μέρους της άλλης ή του άλλου θα σημάνει και τη θεαματική έκπτωσή τους στην εκτίμησή της/του. Πάνω από τρεις στους τέσσερις άνδρες και σχεδόν τρεις στις τέσσερις γυναίκες πιστεύουν ότι η-ο σεξουαλική-ός τους σύντροφος θα τους-τις έδιωχνε αν γνώριζε τα όσα επιθυμούν πραγματικά, τα όσα σκέπτονται κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής επαφής, ή – αν για κάποιους λόγους δεν έχει αυτή τη δυνατότητα – τουλάχιστον θα τους ή τις περιφρονούσε γι’ αυτό.³³ Κατά συνέπεια, όσο πιο κοντινό είναι ένα θέμα στο ζευγάρι τόσο πιο εκφραστικά και συναισθηματικά απόμακρο είναι το ύφος προσέγγισής του και κοινοποίησης απόψεων που το αφορούν. Όσο δε πιο μακρινό είναι ένα θέμα στο ζευγάρι – για παράδειγμα, ενασχόληση και κοινοποίηση απόψεων πάνω σε άλλα άτομα ή ζευγάρια – τόσο πιο άμεσο, πλήρες συναισθηματικής επένδυσης και, κατά κανόνα, κυνικό-χυδαίο είναι το ύφος.

Συνοπτικά – μέσω μιας μικρής διαφοροποίησης στο επίπεδο προσέγγισης του αυτού αντικειμένου, στους τρεις τύπους κοινοποίησης που παρουσιάστηκαν, η σχέση του ερωτικού με το σεξουαλικό διαφέρει. Στον πρώτο τύπο, το σεξουαλικό απωθείται σε σημείο. Το ερωτικό ταυτίζεται με τη μία από τις δύο στιγμές-διαστάσεις του, ταυτίζεται με τις ευρύτερες λογικο-συναισθηματικές προϋποθέσεις της σεξουαλικής επαφής, δηλαδή μορφοποιείται σε πλατωνικό. Στο δεύτερο τύπο ανάγονται σε σημείο οι ευρύτερες λογικο-συναισθηματικές προϋποθέσεις της σεξουαλικής επαφής. Το ερωτικό ταυτίζεται με την άλλη από τις δύο στιγμές-διαστάσεις του, ταυτίζεται με τη α-κοινωνική σεξουαλική επαφή, δηλαδή μορφοποιείται σε χυδαίο. Στον τρίτο τύπο επικρατεί μια ασταθής συνύπαρξη του ερωτικού ως πλατωνικού και του ερωτικού ως χυδαίου σε διάφορες εναλλασσόμενες αναλογίες και σημασίες. Το ερωτικό όμως δεν είναι δυνατό να παραχθεί αθροιστικά, δεν είναι δυνατό να παραχθεί με την προσθήκη του χυδαίου στο πλατωνικό ή την προσθήκη του πλατωνικού στο χυδαίο.³⁴

ενισχύει τον τρόπο απόλαυσης). Ούτε ο ένας ούτε η άλλη έχουν εκφράσει τη σημασιολόγηση και τον συνακόλουθο τρόπο απόλαυσης της πρωκτικής σεξουαλικής επαφής στη/στο σεξουαλικό τους σύντροφο.

³² Τα “ορθά” των εκτιμήσεων αυτών στηρίζονται στη διαπίστωση ότι δεκάδες από τις ιδιοτροπίες που, κατά τη γνώμη των φορέων τους, θα οδηγούσαν – “δίκαια ή άδικα” – σε παρεξήγηση ή έκπτωση από το άτομο με το οποίο σχετίζονται σεξουαλικά, πραγματικά (actually) παρεξηγήθηκαν ή εξέπεσαν όταν διασταυρώθηκαν (με υποθετικά σχήματα) από τα άτομα αυτά.

³³ Ακριβέστερα, το πιστεύουν 62 από τους 80 άνδρες και 64 από τις 90 γυναίκες που ρωτήθηκαν.

³⁴ Πάνω σ’ αυτή τη βάση, το να είναι ένα ζευγάρι ερωτευμένο στη σύγχρονη Ελλάδα αποτελεί ψυχολογικά μια οριακή εμπειρία, κοινωνιολογικά μια εξαιρετική κοινωνική κατάσταση και πολιτικο-

Οι τρεις αυτοί τύποι κοινοποίησης του σεξουαλικού και του ερωτικού είναι υποχρεωτικοί. Αποτελούν άτυπες αλλά θεσμισμένες μορφές επικοινωνίας αμέσως ανάμεσα σε κοινωνικές θέσεις και εμμέσως ανάμεσα στους φορείς τους. Η χρήση ενός τύπου κοινοποίησης σε περιπτώσεις για τις οποίες προβλέπονται οι άλλοι τύποι είτε ερμηνεύεται ως προσβλητική είτε επισύρει την προσβολή. Για παράδειγμα, η κοινοποίηση των σεξουαλικών προθέσεων ενός νεαρού σε μία από άγνωστη έως φίλη (ακόμα – κάτω από ορισμένες συνθήκες που αφορούν το αντικείμενο, τον τρόπο και το δημόσιο της κοινοποίησης – και σεξουαλική σύντροφο) γυναίκα ερμηνεύεται απ' αυτήν ως πράξη προσβολής της. Η έκφραση των ίδιων προθέσεων στο πλαίσιο της (ομόφυλης) παρέας εγκρίνεται και επικροτείται. Από την άλλη πλευρά, η έκφραση των συναισθημάτων του νεαρού για μια κοπέλλα στο πλαίσιο της παρέας του, εάν μεν συνοδεύεται από την παραδοχή αδυναμίας και απώλειας ελέγχου από μέρους του, αντιμετωπίζεται με δυσμενή κατανόηση και συμβουλές' ο νεαρός γλυτώνει με τις μικρο-κυρώσεις του "καψούρη" και του "αισθηματία". Χωρίς την αναγκαία αυτή συνοδεία-αποδοχή των αρχών της παρέας, ο νεαρός αντιμετωπίζεται σαρκαστικά-απορριπτικά.

Πρέπει επίσης να τονισθεί ότι κανείς από αυτούς τους τρεις τύπους κοινοποίησης του σεξουαλικού και του ερωτικού δεν είναι "αληθινότερος" ή "εγκυρότερος" των άλλων. Η διαφοροποίηση της κοινοποίησης με τρόπο ώστε το κάθε άτομο να εκφράζεται διαφορετικά και ανάλογα με το φύλο, την ηλικία και την ταξική θέση πάνω στις σχέσεις των φύλων ευρύτερα, συμβάλλει στην αυτονοήτοποίηση κάθε είδους κοινωνικών ανισοτήτων, στην άμεση ή έμμεση αναγωγή του κοινωνικού στο φυσικό. Κατά συνέπεια, οι μορφές κοινοποίησης του σεξουαλικού και του ερωτικού κάθε άλλο παρά ασήμαντες ή δευτερεύουσες είναι.

Μέσα στο πλαίσιο της οικογένειας, η σεξουαλικότητα δεν δημιουργείται "πρώτα" και οργανώνεται "κατόπιν" δημιουργείται-οργανώνεται αμέσως στο σώμα και το χαρακτήρα. Το επιτρεπτό-εκφράσιμο της σεξουαλικότητας περιορίζεται στις προϋποθέσεις που πρέπει να ισχύουν για την ενεργοποίησή της. Η σεξουαλικότητα περιορίζεται στην κατάσταση του ανεπίτρεπτου-ανέκφραστου, περιορίζεται σε προ-γλωσσικές, προ-λογικές μορφές. Η απαγόρευση της έκφρασης της όμως, αν και μειώνει την έντασή της, δεν είναι δυνατό να την παύσει ως πραγματικότητα. Η σεξουαλικότητα παραμένει και ισχύει αλλά με μορφές ανέκφραστου ενεργού, ακριβέστερα, με μορφές μη-κοινωνικά/γλωσσικά εκφράσιμου ενεργού. Μορφοποιείται σε μη-κοινοποιήσιμες φαντασιώσεις (τόσο λόγω της άμεσης απαγόρευσης όσο και λόγω της έλλειψης παροχής της κατάλληλης γλώσσας στο άτομο).³⁵

Στις παρέες των νεαρών ατόμων, οι αναστολές της οικογένειας δεν καταργούνται. Ο κάθε νέος και η κάθε γένα εντάσσονται στην παρέα πάνω στη βάση του κοινωνικού τους φύλου, δηλαδή ως άνδρας και γυναίκα. Στις παρέες, οι αναστολές της οικογένειας – η οποία λειτουργεί παράλληλα και συγχρονισμένα με την παρέα – τίθενται σε αιώρηση. Το σεξουαλικό εκφράζεται αλλά όπως είναι ήδη διαμορφωμένο: ως σωματικά, συναισθηματικά, γλωσσικά, λογικά καταπιεσμένο δυναμικό. Το "κοινωνικό" της οικογένειας και της παρέας (αλλά και του σχολείου) είναι μόνο συμπτωματικά και

οικονομικά(-πολιτιστικά) μια πολυτέλεια για την οποία, στη γλώσσα του Μαρξ, το υψηλό "ηθικό στοιχείο" αποτελεί αναντικατάστατη, απόλυτη προϋπόθεση.

³⁵ Σ' αυτό το σημείο, η γλώσσα νοείται ως μέσο (και τρόπος) παραγωγής ή/και διαχείρισης συμβόλων.

ανελαστικά αντίστοιχο και συμβατό με το “σωματικό”. Με άλλα λόγια, το “κοινωνικό” είναι εχθρικό του “σωματικού” Συγχρόνως, είναι και κυρίαρχο. Η σχέση “κοινωνικού” και “σωματικού” είναι προκρούστεια.³⁶ Η στέρηση σε συνδυασμό με την άγνοια μετατρέπουν τους νέους (και τις νέες) σε υπερ-ρεαλιστές: Γιώργος, 20 ετών, υπάλληλος: “Η γκόμενα έχει ένα τεράστιο μουνί...τεράστιο. Χωράω όλος μέσα...τί όλος;! Όλοι! Θα πηγαίνουμε στο τέρμα να βαράμε μαλακία...”. Ο Γιώργος δεν γνωρίζει το πως είναι οργανωμένο το γεννητικό σύστημα της γυναίκας. Και να γνώριζε όμως, η στέρηση σε συνδυασμό με τον όποιο ανδρισμό του ωθούν στην αναγωγή του γεννητικού συστήματος της γυναίκας σε τρύπα. Από κεί και πέρα είναι θέμα μεγέθους: μουνάρα, κουφάλα, καμπάνα, σπηλιά κλπ. Βασίλης, 20 ετών, δευτεροετής φοιτητής στο Πάντειο: “Εγώ δεν έχω πούτσο.... Έχω μια ψολλάρα να! Ούτε ψολλάρα!... Παλούκι!... Μαδέρι ολόκληρο!... Απ’ αυτά που έχουν οι σοβατζήδες για να πατάνε στις οικοδομές...”. Χωρίς μεταφορές και παρομοιώσεις, χωρίς προσφυγή σε σχήματα επεξεργασμένα από άνδρες περασμένων γενεών που παραδίδονται προφορικά στους νεότερους, ο Γιώργος και ο Βασίλης είναι κυριολεκτικά άφωνοι, άλογοι. Αλλά και στο βαθμό που μιλάνε, δεν είναι Γιώργος και Βασίλης’ είναι απλώς ανδρικές παραλλαγές, τυπικοί, κανονικοί, συνηθισμένοι νεαροί. Εκτός από την παρομοίωση, τη μεταφορά και την υπερβολή, η μιμική του προσώπου, η στάση του σώματος και η κίνηση των χεριών (“...έχω μια ψολλάρα να!”) αποτελούν απόλυτα αναγκαία συστατικά της έκφρασης του νέου πάνω στο σεξουαλικό.³⁷ Στο νέο της παρέας, το σεξουαλικό είναι εκφράσιμο μόνον ως καταπιεσμένο σεξουαλικό, είναι εκφράσιμο μόνο με τη μορφή του χυδαίου. Ουσιαστικά, σ’ αυτή τη γλώσσα δεν είναι η σεξουαλικότητα που εκφράζεται. Αυτό που εκφράζεται είναι η καταπίεσή της, το ψυχοσωματικό κόστος της ένταξης του νέου (στη συγκεκριμένη περίπτωση) στη σύγχρονη κοινωνία στην Ελλάδα. Όταν ο νέος και η νέα θα συναντηθούν και θα επιχειρήσουν να επικοινωνήσουν, θα έχουν να υπερβούν τόσο τις αναστολές και το χυδαίο όσο και την ένδειά τους σε γλώσσα, σύμβολα και σημασίες, εκφράσεις προσώπου, σωματικές στάσεις και χειρονομίες. Και η απλή θέληση δεν αρκεί.

Αξιοσημείωτη είναι και η αλλαγή στην έμφαση των δύο διαστάσεων του ερωτικού σε διάφορες ηλικίες. Η αλλαγή αυτή ισχύει και στα δύο κοινωνικά φύλα αλλά με πολύ μεγαλύτερες διακυμάνσεις στους άνδρες. Στις γυναίκες, οι εμφατικές διακυμάνσεις είναι μικρότερες, πιθανότατα λόγω της χαρακτηριστικής τους εμμονής στο ενιαίο του ερωτικού.

Μέχρι τα 18 τους χρόνια, τέσσερις στους πέντε άνδρες είναι διατεθειμένοι³⁸ να αρκασθούν στις λογικο-συναισθηματικές προϋποθέσεις του ερωτικού στη σχέση τους με μια γυναίκα (σε συνδυασμό με την αυτοϊκανοποίηση). Από τα 19 (και ιδιαίτερα από τα 22) έως και τα 25 χρόνια

³⁶ Βέβαια, το “σωματικό ά-λογο” τυχαίνει εντελώς διαφορετικής μεταχείρισης (και διαχείρισης) στα ριζικά διαφορετικά πλαίσια του “κοινωνικού παραλόγου” και του “κοινωνικού λογικού”. Το “κοινωνικό λογικό” όμως – η οργάνωση των κοινωνικών σχέσεων με τρόπο ώστε να αναγνωρίζεται άφοβα και να αναβαθμίζεται η σωματικότητα – αποτελεί μια σπάνια πολυτέλεια. Βρίσκεται πέρα από τις δυνατότητες των γονέων, των φίλων και των εκπαιδευτικών-εκπαιδευτών.

³⁷ Στη νέα γυναίκα – στη γυναίκα γενικότερα – η σωματική κίνηση και, σε μικρότερο βαθμό, η μιμική – είναι προκλητική, συνεπώς απαγορευμένη ή με σχετικό κόστος, δηλαδή περιορισμένη στο ελάχιστο.

³⁸ Ακριβέστερα, από διατεθειμένοι έως και υποχρεωμένοι’ στην πλειονότητά τους, δεν έχουν άλλη εναλλακτική.

λαβαίνει χώρα μια αντιστροφή στην έμφαση: το σεξουαλικό (σε συνδυασμό με τις ελάχιστες προϋποθέσεις) αναβαθμίζεται σε κυρίαρχο.³⁹ Από τα 26 μέχρι και τα 37 χρόνια – και με κορύφωση τα 28, οι άνδρες δίνουν έμφαση στο ενιαίο του ερωτικού. Από τα 38 έως και τα 47 χρόνια⁴⁰ το απροϋπόθετο σεξουαλικό κυριαρχεί και πάλι, αλλά σε διαφορετικό βαθμό και μορφή συγκριτικά με την περίοδο των 19 έως 25 ετών: σ' αυτές τις ηλικίες ο άνδρας είναι – είτε ως νικητής είτε ως ηττημένος – ικανότερος να κυνίζει χωρίς χυδαιότητα' είναι ρεαλιστής. Από τα 48 χρόνια, οι προϋποθέσεις του σεξουαλικού σε πλατωνική μορφή επανακάμπτουν σταδιακά για να αρχίσουν να επικρατούν ως ιδεώδη μετά τα 53 ή 54 χρόνια.⁴¹

Στις γυναίκες, από την άλλη πλευρά, το ενιαίο του ερωτικού κυριαρχεί οπωσδήποτε μέχρι τα 44 χρόνια τους. Αμφισβητείται κατά κανόνα σε δύο περιόδους – ανάμεσα στα 19 και τα 24 και σε μια περίοδο ενός έως τριών ετών ανάμεσα στα 35 και τα 44 χρόνια – από μια (εμπροϋπόθετη) έμφαση στο σεξουαλικό. Μετά τα 45 χρόνια τους, το ενιαίο ερωτικό σταδιακά εκπλατώνεται. Ουσιαστικά, πριν από τον εκπλατωνισμό της η γυναίκα δεν αμφισβητεί το ενιαίο του ερωτικού. Ψάχνει απεγνωσμένα για τον ιδανικό, τον καλύτερο δυνατό ή, έστω, ένα καλύτερο ερωτικό σύντροφο. Βρίσκεται σε μια περίοδο όπου (αν οι συνθήκες της το επιτρέπουν) στην πράξη ή (αν οι συνθήκες δεν της το επιτρέπουν) στη φαντασία επιχειρεί τις τελικές επιλογές, τις επιλογές πριν από την τελική (όπως φαντάζει) ένταξη ή επιχειρεί την τελευταία προσπάθεια συνολικής αποτίμησης και αναθεώρησης, αναγέννησης πριν από την παύση. Εν τω μεταξύ, όπως θα φανεί και στη συνέχεια, ο βιογραφικός κοινωνικός χρόνος – η μικρο-ιστορία – μετρά και σημαίνει υπέρ του άνδρα, μετρά και σημαίνει σε βάρος της.

Διαφορετικές είναι και οι μορφές της απόρριψης ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες. Στις γυναίκες κυριαρχεί η ολική απόρριψη του άνδρα ως σεξουαλικού συντρόφου. Οι περιπτώσεις ολικής απόρριψης αποτελούν το 91% του συνόλου των περιπτώσεων απόρριψης. Η μερική απόρριψη, δηλαδή η ταυτόχρονη ύπαρξη και άλλου ερωτικού συντρόφου, αποτελεί μόνο το 9% των περιπτώσεων. Μάλιστα, οι μισές περίπου από τις μερικές αυτές απορρίψεις είναι καθαρά μεταβατικές. Με άλλα λόγια, είναι ολικές απορρίψεις που απαιτούν κάποιο χρόνο ολοκλήρωσης.⁴²

³⁹ Ο χρόνος και ο τρόπος ένταξης του κάθε συγκεκριμένου νέου (και της κάθε συγκεκριμένης νέας) στο σεξουαλικό πεδίο δεν αποτελούν σταθερά μεγέθη.

⁴⁰ Στην περίπτωση αυτή δεν είναι δυνατό να δοθεί ένα ενδεικτικό σημείο τομής-εξόδου. Το να δοθεί ηλικιακή περίοδος (46 έως 54) είναι ακριβέστερο της συγκεκριμένης ηλικίας.

⁴¹ Και, πιθανότατά, ως πρακτικές αρχές ρυθμιστικές της σχέσης τους με τη γυναίκα μετά από μια δεκαετία περίπου.

⁴² Η παράλληλη συνύπαρξη δύο σεξουαλικών συντρόφων στη γυναίκα χαρακτηρίζεται από σημαντικές διακυμάνσεις, οι οποίες καθορίζονται από την ηλικία, το αξιακό σύστημα, την κοινωνική τάξη (ταξική μερίδα) κλπ. Όμως, τα στοιχεία της έρευνας είναι σαφώς ανεπαρκή για να παρέξουν τη βάση για κάποια γνώση πέρα απ' αυτή την υπόθεση. Πάντως άλλη μία πιο συγκεκριμένη υπόθεση είναι παρουσιάσιμη: η παράλληλη συνύπαρξη δύο σεξουαλικών συντρόφων κυμαίνεται ανάμεσα στη μία εβδομάδα και τους τέσσερις μήνες για τη γυναίκα με ελάχιστες ή ανύπαρκτες οικογενειακές ευθύνες και δεσμεύσεις και ανάμεσα στους οκτώ μήνες και τα τρία χρόνια για τη γυναίκα με σημαντικές ή/και πλήρεις ευθύνες ή δεσμεύσεις, για παράδειγμα, τη γυναίκα-μητέρα ανήλικων παιδιών. Οπότε, ακόμα και ένας δεσμός τριών ετών, αν και – αμέσως ειδωμένος – φαντάζει σαν μερική απόρριψη του βασικού σεξουαλικού συντρόφου, μπορεί να αποτελεί πλήρη απόρριψη εν εξελίξει.

Στους άνδρες, η ολική απόρριψη αντιστοιχεί στο 30% και η μερική απόρριψη στο 70% των περιπτώσεων. Μόνο ένα 6% αυτών των μερικών απορρίψεων μπορούν να χαρακτηρισθούν ως μεταβατικές. Οι άνδρες κάθε κοινωνικής κατηγορίας σπάνια χωρίζουν (διακόπτουν μια σχέση) με σκοπό να συνεχίσουν σε μιαν άλλη, παράλληλη. Η ύπαρξη μιας άλλης γυναίκας μπορεί να χαρακτηριστεί ως (μία) αφορμή μάλλον παρά ως αιτία για τη διακοπή.⁴³

(γ. *Η Σεξουαλικότητα ως Σεξουαλική Απόλαυση: Πρώτη Εμφάνιση-Πλαισίωση*)

Οι γνήσιοι φορείς του Ορθόδοξου α. σ. – μια αριθμητικά περιορισμένη αλλά ιδιαίτερα ισχυρή σ' ό,τι αφορά τη συμβολή της στον καθορισμό κοινωνικών προτύπων και στάσεων κοινωνική κατηγορία – θεωρούν τη σεξουαλική απόλαυση, την ηδονή την πλέον χυδαία μορφή έκφρασης της ανθρωπίνης σωματικότητας. Όπως δε έχει ήδη αναλυθεί στο 2ο κεφάλαιο, η ηδονή ορίζεται σε αρνητικές τιμές – σε μονάδες απέχθειας και δέους – και της αναγνωρίζεται η θέση του βασικού “πειρασμού”.

Πέρα απ' αυτή την αξιακή κατηγορία, σχεδόν όλοι οι άνδρες και όλες οι γυναίκες στη σύγχρονη Ελλάδα ιεραρχούν τη σεξουαλική απόλαυση στην κορυφή των απολαύσεων. Η σεξουαλική απόλαυση θεωρείται σχεδόν από όλους και όλες ως η πρωτεύουσα, η βασική απόλαυση,⁴⁴ υπέρτερη κάθε άλλης σωματικής, κοινωνικής, πνευματικής απόλαυσης.⁴⁵ θεωρείται υπέρτερη της απόλαυσης

⁴³ Η έννοια της απόρριψης είναι αντικαταστάσιμη από την ακριβώς αντίθετή της, την έννοια της αποδοχής. Πάντως, τα όσα αναφέρονται έχουν βιωθεί σαφώς απορριπτικά από τα άτομα στα οποία αναφέρονται. Για παράδειγμα, η ερωμένη που απολαμβάνει ένα μέρος από (ή μερικά) το σύζυγο μιας άλλης μετράει και αισθάνεται σε μονάδες και κλίμακες αποδοχής. Στο βαθμό όμως που διεκδικεί – μόνιμα ή σε κάποια συγκεκριμένη στιγμή – ένα μεγαλύτερο μέρος ή και το όλο του συζύγου της άλλης και αποτυγχάνει, μετράει και αισθάνεται σε μονάδες και κλίμακες απόρριψης. Η σύζυγος (ή η σταθερή-βασική σεξουαλική σύντροφος) που διαπιστώνει την ύπαρξη της ερωμένης μετράει αποκλειστικά σε μονάδες απόρριψης. Ο σύζυγος, όταν αρνείται το δικαίωμα αποκλειστικότητας της μιας ή της άλλης, το πράττει κατά βάση σε συνθήκες λογικο-συναισθηματικής σύγχυσης ανάλογης της συνεχούς εναλλαγής των μονάδων αξιολόγησης. Από την άλλη πλευρά, ο εραστής καταλαμβάνει την ίδια θέση με την ερωμένη στο σχήμα (αν και, αναλογικά, οι εραστές είναι τουλάχιστον δέκα φορές λιγότεροι από τις ερωμένες. Τα συγκεκριμένα – αλλά ανεπαρκή – στοιχεία συνιστούν ως εύλογη μια αναλογία 15,5 προς 1. Στο βαθμό που ισχύει, η αναλογία αυτή είναι ενδεικτική των διαφορών στη διάταξη της ισχύος των δύο κοινωνικών φύλων (στη σύγχρονη Ελλάδα). Ο σύζυγος, όπως και η σύζυγος, μετρά σε μονάδες απόρριψης. Η διαφορά από το προηγούμενο σχήμα πηγάζει, πρώτο, από την ένταση με την οποία ο σύζυγος βιώνει την απόρριψη και, δεύτερο, από το γεγονός ότι στη σύζυγο η λογικο-συναισθηματική σύγχυση είναι σαφώς πιο μειωμένη: μετρά τον εραστή κυρίως σε μονάδες αποδοχής και το σύζυγο κυρίως σε μονάδες απόρριψης. Πιθανότατα, αυτή η διαφορά ανάμεσα στον άνδρα και τη γυναίκα έχει συμβάλλει στην επικράτηση της αντίληψης ότι μια γυναίκα, αν και αποφασίζει σπανιότερα στο θέμα, αποφασίζει συνοπτικά και δεν αναθεωρεί την απόφαση που πήρε. (Άλλωστε, κατά κανόνα, δεν της παρέχεται και άλλη εναλλακτική εκτός του αποφασιστικού κυνισμού. Γνωρίζει ότι η διαπίστωση της ύπαρξης του εραστή από μέρους του συζύγου – πολύ δε περισσότερο του κοινωνικού περιγύρου – είναι ισοδύναμη της αποπομπής της. Η αποπομπή της είναι το αναμενόμενο επακόλουθο.)

Το ζήτημα αυτό αποτελεί δομικό τμήμα του επόμενου κεφαλαίου.

⁴⁴ Αν και πρέπει να υπομνησθεί ότι οι ενοχές, αναστολές και φοβίες του Ορθόδοξου α. σ. ισχύουν ανασταλτικά και αποδιοργανωτικά για τη μεγάλη πλειονότητα, ότι οργανώνουν τη σεξουαλική απόλαυση σε αντίφαση στους χαρακτήρες και τα σώματα του σύγχρονου Έλληνα και της σύγχρονης Ελληνίδας.

του φαγητού, των έντονων συγκινήσεων, της απόλαυσης ενός άριστα οργανωμένου επιχειρήματος (προφορικού-γραπτού, μουσικού, χορευτικού), της κοινωνικής αναγνώρισης, της εξουσίας. Για όσους δεν μπορούν να εντάξουν τη σεξουαλική απόλαυση - αλλά και τη σεξουαλικότητα ευρύτερα, το πλήρες ενεργό έμφυλο - στη ζωή τους ή επιδιώκουν να την αποφύγουν, η σεξουαλική απόλαυση, μορφοποιημένη σε έλλειψη-στέρση πλέον, αποτελεί πρωτεύον πρόβλημα.

Παρ' όλες αυτές τις εμφάσεις, η σεξουαλική απόλαυση θυσιάζεται με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους. Ένα τμήμα της⁴⁶ κατακρατείται από την ελλειπή πρόσβαση στη σεξουαλική αγορά. Μόνο μια μικρή μερίδα ανδρών και γυναικών μπορεί να παίρνει από τη σεξουαλική αγορά όση απόλαυση επιθυμεί, όταν και όπως την επιθυμεί. Ένα δεύτερο τμήμα της κατακρατείται από την ηθική του κάθε ατόμου (αναστολές, ενοχές). Η ηθική του ατόμου ενισχύεται, επιβεβαιώνεται και (τόσο σε μεγάλο βαθμό όσο και στην πλειονότητα των ατόμων) παγιώνεται από τις τρέχουσες βασικές μορφές ενασχόλησης με τη σεξουαλικότητα και τους τρέχοντες τύπους κοινοποίησης της σεξουαλικότητας που επικρατούν. Οι σεξουαλικές επιθυμίες μετριάζονται ως προς την έντασή τους και, επίσης, το σεξουαλικά επιθυμητό παραμορφώνεται από τους τρόπους κοινοποίησης και ενασχόλησης με το σεξουαλικό. Κατ' αυτό τον τρόπο, *ζήτηση* είναι δυνατό - όχι όμως και βέβαιο - να υπάρξει και να εκφραστεί. *Αίτημα* για ριζική, δομική αλλαγή δεν είναι δυνατό να υπάρξει.⁴⁷ Ένα τρίτο τμήμα της σεξουαλικής απόλαυσης κατακρατείται από τους συγκεκριμένους τρόπους ενασχόλησης και κοινοποίησης.

Τέλος, ένα τέταρτο τμήμα της σεξουαλικής απόλαυσης κατακρατείται από ένα είδος *δομικής* αναβολής, αναβολής που δεν είναι άτακτη, συγκυριακή και απρόβλεπτη αλλά οργανωμένη μέσα σε κοινωνικές συμβατικότητες. Αν και σεξουαλική επαφή και σεξουαλική απόλαυση πρωτεύουν

⁴⁵ Ακριβέστερα, το πεδίο της σεξουαλικότητας θεωρείται ότι μπορεί να παρέξει την απολαυστικότερη σύνθεση ψυχο-σωματικού, κοινωνικού και πνευματικού. Η σεξουαλική απόλαυση δεν αποτελεί μόνο σωματική απόλαυση, δεν είναι - αν και μπορεί να καταντήσει επιβεβαιώνοντας εκ των υστέρων το Ορθόδοξο α. σ. - μόνο σωματική. Είναι ψυχο-σωματική, κοινωνική και πνευματική, με κυμαινόμενες τις διαστάσεις αυτές.

⁴⁶ Η έννοια των "τμημάτων" που εφαρμόζεται σ' αυτό το σημείο είναι ποσοτική-ανεπαρκής και ισχύει ως εισαγωγική-ενδεικτική και μόνον. Όπως γίνεται φανερό από την ανάλυση που μόλις προηγήθηκε το κρίσιμο ζήτημα είναι η *δομή* της σεξουαλικής απόλαυσης και όχι το "πόσο" κατακρατείται ή δεν κατακρατείται. Στη συγκεκριμένη μελέτη, η συγκεκριμένη δομή εμφανίζεται με τη σύνθετη και πολύπλοκη μορφή της (απ/υπ/υπερ)αξίωσης, αποτελεί δε το σύνολο της μελέτης που ακολουθεί, αποτελεί το κύριο αντικείμενό της.

⁴⁷ Κατ' αυτό τον τρόπο ενισχύεται και στο επίπεδο της προσωπικότητας ο σχηματισμός σε επίπεδο χαρακτήρα ενός ολόκληρου χώρου φαντασιώσεων, ενός ευρέος "εποικοδομήματος" επιθυμητών και συγχρόνως αδύνατων σεξουαλικών απολαύσεων, ενός εποικοδομήματος δομικά ομόλογου αλλά όχι και ανάλογου της βάσης του, των όσων πραγματικά (actually) λαβαίνουν χώρα ανάμεσα στους ενταγμένους σε οργανωμένες σχέσεις στη σύγχρονη Ελλάδα συγκεκριμένους ιστορικούς ανθρώπους. Ακριβέστερα, τείνει να είναι και (κάτι ανάμεσα σε) συμπληρωματικό και αντιστρόφως ανάλογο της "βάσης". Το ένα μέρος του είναι απωθημένο - απωθείται διαρκώς - στο ασυνείδητο σώμα και αποτελεί-παρέχει τη βάση για κάθε ανεξέλεγκτο και φαινομενικά αναίτιο συναίσθημα, όπως το μίσος και ο μειωμένος αυτοσεβασμός. (Οι *μηχανισμοί* απώθησης, στο βαθμό που είναι ιστορικά συγκεκριμένοι, είναι κοινοί και ισχύουν συλλογικά.) Το άλλο μέρος του είναι συνειδητό αλλά ανεπίτρεπτο-απαγορευμένο και αποτελεί-παρέχει τη βάση των αναστολών και των ενοχών. (Το αν και κατά πόσο το συγκεκριμένο στα επίπεδα της ενασχόλησης και της κοινοποίησης πλέγμα απαγορεύσεων είναι εύλογο να καταργηθεί *μετά* το σχηματισμό του χαρακτήρα του σύγχρονου Έλληνα και της σύγχρονης Ελληνίδας είναι ιδιαίτερα συζητήσιμο και επαναπροσεγγίζεται στα κεφάλαια που ακολουθούν.)

σε σημασία συγκρινόμενες με κάθε άλλο τύπο επαφής και απόλαυσης εκτός εξαιρετικών περιστάσεων, πολλές περιστάσεις που τα άτομα ορίζουν *συνολικά* ως συνηθισμένες και συμβατικές ρουτίνες, ορίζονται *μία προς μία* ως εξαιρετικές περιστάσεις από τα ίδια άτομα. Έτσι, 29χρονη σύζυγος που άσκησε μπροστά στον ερευνητή οξύτατη κριτική στον οικογενειοκρατούμενο σύζυγό της (ότι ουσιαστικά ζει στην, με και για την οικογένειά του, ότι η οικογένειά του αποτελεί και μετά το γάμο του το πεδίο αναφοράς του) – κριτική διανθισμένη με “ρήξεις” και “εξεγέρσεις” ενάντια στο φαλλοκρατικό κατεστημένο, την αμέσως επόμενη μέρα – και όταν ο σύζυγός της πρότεινε να περάσουν μαζί (και μόνοι) όλη την ημέρα – τον απέπεμψε με το αιτιολογικό ότι “πρέπει να ετοιμάσει τις σαλάτες για τη γιορτή του θείου Προκόπη”.⁴⁸

(δ. *Η Σεξουαλική Επαφή ως Σημείο*)

Στα νεαρά άτομα (άνδρες και γυναίκες ηλικίας έως 22 ετών) μόνον ένα 11% είναι διατεθειμένο να αναβάλλει μια συνάντηση – και, πολύ περισσότερο, μια σεξουαλική επαφή – για λόγους όπως επισκέψεις μεταξύ φίλων και συγγενών, ενδιαφέροντα τηλεοπτικά προγράμματα ή αθλητικά γεγονότα. Το ποσοστό αυτό ανεβαίνει θεαματικά σε 86% στις ηλικίες γύρω στα 30 χρόνια και υπερβαίνει το 95% στις ηλικίες πάνω από τα 45 χρόνια. Λόγοι όπως αυτοί που μόλις αναφέρθηκαν θεωρούνται επαρκείς για την αναβολή μιας σεξουαλικής επαφής και, αντίστροφα, η ανάγκη για σεξουαλική επαφή δεν θεωρείται επαρκής λόγος για την αναβολή μιας άλλης δραστηριότητας. Για παράδειγμα, η ανάγκη για σεξουαλική επαφή όχι μόνο δεν αναφέρεται ως λόγος απόρριψης μιας πρόσκλησης αλλά δεν θεωρείται καν επαρκής λόγος. Καταστάσεις όπως η προγραμματισμένη έξοδος, η προγραμματισμένη συμμετοχή σε γιορτές, η προγραμματισμένη παρακολούθηση τηλεοπτικών προγραμμάτων και η προγραμματισμένη παρακολούθηση αθλητικών γεγονότων ορίζονται ως μοναδικά-εξαιρετικά γεγονότα που δεν πρέπει να χάνονται και οδηγούν τη σεξουαλική επαφή και απόλαυση στην κατάσταση της παρατεταμένης, δομικής αναβολής. Και στην καθημερινή μικρο-κλίμακα η δομική αυτή αναβολή ισοδυναμεί με την *ακύρωση* της σεξουαλικής επαφής και απόλαυσης. Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια, η σεξουαλική απόλαυση περιορίζεται στους νεκρούς χρόνους του εβδομαδιαίου προγράμματος του τυπικού ζευγαριού.⁴⁹ Εργασία, ευρεία οικογένεια, παρέα, τηλεόραση και ύπνος οργανώνουν την εβδομάδα του σύγχρονου Έλληνα και της σύγχρονης Ελληνίδας. Η δε σεξουαλική επαφή υποβαθμίζεται σε πορνική-μηχανική όταν λαβαίνει

⁴⁸ Ο σύζυγος συμφώνησε σαρκαστικά και πέρασε την Κυριακή ασχολούμενος με αθλητικά γεγονότα.

⁴⁹ Ουσιαστικά, τα αυτά ισχύουν και για τα μη-τυπικά ζευγάρια, αν και οι όποιες διαφορές του εβδομαδιαίου τους προγράμματος από τα τυπικά είναι δυνατό να συμβάλλει στη δημιουργία και ενίσχυση της ψευδαίσθησης ότι διαφέρουν, ψευδαίσθηση συγγενή με αυτή που δημιουργείται (ή συνοδεύει) τη συνεχή εναλλαγή σεξουαλικών συντρόφων και εβδομαδιαίων προγραμμάτων.

Από την άλλη πλευρά, τα άτυπα ζευγάρια είναι σπάνια. Ακριβέστερα, το άτυπο ενός ζευγαριού είναι προσφορότερο να προσεγγίζεται ως ιδιότητά του η οποία ενεργοποιείται σε κάποιες συνθήκες, παραμένει δε ανενεργή μέσα σε άλλες. Στις συνθήκες της πραγματικής ιστορικής κοινωνίας, το άτυπο αποτελεί μάλλον “φάση” παρά “κατάσταση”.

χώρα ανάμεσα στο νυκτερινό δελτίο ειδήσεων και τον ύπνο, ανάμεσα στη δημοφιλή τηλεοπτική σειρά και την επίσκεψη των συγγενών.⁵⁰

Στους Πίνακες 1 και 2 παρουσιάζεται η διασπορά στις σεξουαλικές επαφές σε εβδομαδιαία κλίμακα δύο τύπων ζευγαριών: από τη μια πλευρά, παρουσιάζεται η διασπορά στις σεξουαλικές επαφές ζευγαριών με ασταθείς (και από μη-παραδεκτούς έως και απαράδεκτους) κοινωνικούς περιορισμούς, ένα τρόπο ζωής που δεν αντιστοιχεί στα κυρίαρχα κοινωνικά πρότυπα και τις επικρατούσες συμβατικότητες, η διασπορά των “μη-συμβατικών” ζευγαριών. Από την άλλη πλευρά, παρουσιάζεται διασπορά σεξουαλικών επαφών των “συμβατικών” ζευγαριών.⁵¹

Αρχικά, πρέπει να τονιστεί ένα σημαντικό σημείο ομοιομορφίας ανάμεσα στα ζευγάρια που απαρτίζουν την κάθε κατηγορία αλλά, ως ένα σημαντικό βαθμό, και του συνόλου των ζευγαριών. Το 40% των σεξουαλικών επαφών των μη-συμβατικών ζευγαριών λαβαίνει χώρα ανάμεσα στις 6 και τις 8 το απόγευμα. Τα συμβατικά ζευγάρια, από την άλλη, πραγματοποιούν το 59% των σεξουαλικών τους επαφών ανάμεσα στις 6 και τις 8 το απόγευμα από τη Δευτέρα έως και την Παρασκευή, και από τις 8 έως και τις 12 το πρωί του Σαββάτου και της Κυριακής.⁵² Επίσης, τα συμβατικά ζευγάρια διαφέρουν από (υστερούν σε σχέση με) τα μη-συμβατικά ζευγάρια ως προς τον αριθμό των σεξουαλικών επαφών. Τα συμβατικά ζευγάρια έχουν κατά μέσον όρο 1,8 σεξουαλικές επαφές ενώ τα μη-συμβατικά ζευγάρια έχουν κατά μέσον όρο 2,3 σεξουαλικές επαφές την εβδομάδα. Η διαφορά, μια διαφορά της τάξης του 28%, κάθε άλλο παρά ασήμαντη είναι.⁵³

Οι δύο τύποι ζευγαριών διαφέρουν και ως προς τις στιγμές της εβδομάδας που έχουν σεξουαλική επαφή. Τα μη-συμβατικά ζευγάρια παρουσιάζουν μεγάλη ημερήσια διασπορά ουσιαστικά, ως κατηγορία, επιχειρούν να έχουν σεξουαλική επαφή όλες τις ώρες – από το πρωί μέχρι και αργά

(Ας διευκρινιστεί ότι – στα πλαίσια της συγκεκριμένης μελέτης – το τυπικό/μη-τυπικό και το άτυπο δεν αποτελούν συνώνυμα των συμβατικού και μη-συμβατικού αντίστοιχα.)

⁵⁰ Η εκπόρνευση και μηχανικοποίηση της σεξουαλικής απόλαυσης αναβαθμίζει και τη θρησκεία (ως αξιακό σύστημα) σε ανάγκη. Σ' αυτό το αξιακό σύστημα, ένα πραγματικό μέγεθος – η απόσταση ανάμεσα στο σεξουαλικό και το πορνικό-μηχανικό – μετατρέπεται σε ενοχές, αναστολές και φόβο: περιορίζεται, τίθεται υπό έλεγχο, “παυσιπονείται”. Ακριβώς όμως μ' αυτό τον τρόπο και γι' αυτό το λόγο διαιωνίζεται. Η θρησκεία (ως αξιακό σύστημα) δεν *χειραφεται* από την αδυναμία *τιμωρεί* για την αδυναμία.

⁵¹ Τα μη-συμβατικά ζευγάρια αποτελούνται από 35 ζευγάρια φοιτητών-φοιτητριών ηλικίας 19 ως 25 ετών. Τα συμβατικά ζευγάρια αποτελούνται από 37 παντρεμένα ζευγάρια ηλικίας 21 ως 34 ετών, με ή χωρίς παιδιά και στα οποία τουλάχιστον ένα μέλος εργάζεται. Τα δεδομένα που παρουσιάζονται στους Πίνακες – οι χρόνοι έναρξης και, εμμέσως, ο αριθμός των σεξουαλικών επαφών – αποτελούν σύνθεση στοιχείων που δόθηκαν από τα άτομα για τρεις εβδομάδες τους, το Δεκέμβριο του 1991, τον Απρίλιο και τον Ιούνιο του 1992 αντίστοιχα.

Στη σύνθεση των δεδομένων βοήθησε ιδιαίτερα ο υψηλός βαθμός σταθερότητας που χαρακτηρίζει ως προς τους χρόνους έναρξης της σεξουαλικής επαφής τόσο τα συμβατικά όσο και τα μη-συμβατικά ζευγάρια. Τα μεν πρώτα τηρούν το “πρόγραμμά” τους σε ποσοστό ψηλότερο του 80%, τα δε δεύτερα σε ποσοστό ψηλότερο του 70%.

⁵² Ακριβέστερα, σ' αυτά τα τμήματα του 24ώρου τους πραγματοποιούν τα 28 και 31% των σεξουαλικών τους επαφών αντίστοιχα.

⁵³ Διαφορά που εντείνεται αν ληφθεί υπόψη το ότι, κατά κανόνα, τα μη-συμβατικά ζευγάρια αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα αντίξοες συνθήκες για τη συνεύρεσή τους, όπως προβλήματα χώρου καταφυγής και ελέγχου της νεαρής γυναίκας από την οικογένεια.

Πίνακας Ι: “Συμβατικά” Ζευγάρια Εβδομαδιαία Διασπορά
Σεξουαλικών Επαφών

	Δευ	Τρ	Τε	Πε	Πα	Σα	Κυ
6-8 πμ	-	-	2	1	-	-	-
8-10	-	-	-	-	-	6	4
10-12	-	-	-	-	-	5	6
12-2 μμ	-	-	-	-	-	1	1
2-4	-	-	-	-	-	2	-
4-6	-	-	2	1	1	4	-
6-8	2	3	4	3	4	1	2
8-10	-	1	-	-	2	-	-
10-12	2	-	-	-	1	-	1
12-2 πμ	-	1	1	1	2	-	-
2-4	-	-	-	-	-	-	-
4-6	-	-	-	-	-	-	-
Ημερήσια							
Σύνολα	4	5	9	6	10	19	14
Εβδομαδιαίο							
Σύνολο							67

το βράδυ.⁵⁴ Συγχρόνως, η εβδομαδιαία διασπορά, οι διαφορές του αριθμού των σεξουαλικών επαφών από μέρα σε μέρα, είναι σχετικά περιορισμένη. Η μεγαλύτερη διαφορά είναι αυτή μεταξύ της Τρίτης και του Σαββάτου: το Σάββατο λαβαίνουν χώρα σχεδόν διπλάσιες σεξουαλικές επαφές απ’ όσες λαβαίνουν χώρα την Τρίτη. Αντίθετα, τα συμβατικά ζευγάρια παρουσιάζουν πολύ μεγαλύτερες διαφορές στον αριθμό των σεξουαλικών τους επαφών από μέρα σε μέρα το Σάββατο λαβαίνουν χώρα πενταπλάσιες σεξουαλικές επαφές απ’ ό,τι τη Δευτέρα. Επίσης, ως κατηγορία, τα μη-συμβατικά ζευγάρια διαθέτουν πολύ μεγαλύτερο εύρος στους πιθανούς χρόνους σεξουαλικής τους επαφής: από το σύνολο των 168 ωρών της εβδομάδας διαθέτουν τις 92 (ποσοστό 55%) έναντι μόνο 58 (ποσοστό 35%) που διαθέτουν τα συμβατικά ζευγάρια.

Τέλος, πρέπει να προστεθεί μια ομάδα στοιχείων που θα συμπληρώσουν σε σημασία τα όσα παρουσιάζονται στους Πίνακες. Αν εξαιρεθεί μια κατηγορία οριακών περιπτώσεων, η χρονική διάρκεια της σεξουαλικής επαφής των συμβατικών και των μη-συμβατικών ζευγαριών είναι – κατά μέσον όρο – τόσο άνηση ώστε να είναι και αξιοσημείωτη.⁵⁵ Στα μη-συμβατικά ζευγάρια, η μεν

⁵⁴ Με την εξαίρεση των μεσημεριανών ωρών που συνήθως επενδύονται στις μετακινήσεις και το φαγητό.

⁵⁵ Στο πλέον συνηθισμένο, το κανονικό επίπεδο – αυτό του ζευγαριού – ως στιγμή έναρξης της σεξουαλικής επαφής ορίζεται η στιγμή αποδοχής του σκόπιμου της αποκλειστικής εστίασης στο ερωτο(-ικο)-σεξουαλικό από μέρους και των δύο ατόμων. Ως στιγμή λήξης ορίζεται η στιγμή της αλλαγής εστίασης του ενός.

Πίνακας 2: “Μη-Συμβατικά” Ζευγάρια: Εβδομαδιαία Διάσπορά Σεξουαλικών Επαφών

	Δευ	Τρ	Τε	Πε	Πα	Σα	Κυ
6-8 πμ.	-	-	-	-	-	-	-
8-10	1	-	-	-	-	1	-
10-12		1	1	2	2	3	2
12-2 μμ.	2	1	1	2	1	-	-
2-4	-	-	-	-	-	-	1
4-6	2	1	3	1	2	1	2
6-8	4	3	4	4	5	7	5
8-10	2	2	1	1	1	3	2
10-12	-	1	2	1	2	1	1
12-2πμ.	1	1	-	-	2	2	-
2-4	-	-	-	-	-	1	-
4-6	-	-	-	-	-	-	-
Ημερήσια							
Σύνολα	12	10	12		15	19	13
Εβδομαδιαίο							
Σύνολο							81

σεξουαλική επαφή διαρκεί ανάμεσα σε μία και μιάμισυ ώρα, η δε σεξουαλική πράξη ανάμεσα στα 25 και τα 40 λεπτά. Στα συμβατικά ζευγάρια, η μεν σεξουαλική επαφή διαρκεί 35 έως 40 λεπτά, η δε σεξουαλική πράξη 20 έως 35 λεπτά. Αξίζει να τονισθεί ότι η διαφορά στη διάρκεια της σεξουαλικής επαφής ανάμεσα στους δύο τύπους ζευγαριών έγκειται δευτερευόντως στη διάρκεια της σεξουαλικής πράξης.⁵⁶ Έγκειται κυρίως στο βαθμό ενεργοποίησης των ευρύτερων λογικο-συναισθηματικών προϋποθέσεων που περιβάλλουν, νοηματοδοτούν και σημασιοδοτούν τη σεξουαλική πράξη. Στα μη-συμβατικά ζευγάρια, οι λογικο-συναισθηματικές αυτές προϋποθέσεις ενεργοποιούνται σε μεγάλο - ακριβέστερα, σε μεγαλύτερο - βαθμό απ' ό,τι στα συμβατικά ζευγάρια.⁵⁷ Ουσιαστικά, αποτελούν το μεγαλύτερο τμήμα της σεξουαλικής επαφής ως όλου. Στα συμβατικά ζευγάρια, αντίθετα, οι ευρύτερες λογικο-συναισθηματικές προϋποθέσεις τείνουν να τυποποιηθούν-συμβατικοποιηθούν, να υποβαθμιστούν σε λεπτομερειακά προβλέψιμες.⁵⁸

⁵⁶ Ουσιαστικά, οι διαφορές μέγιστων-μέγιστων και ελάχιστων-ελάχιστων στους χρόνους της σεξουαλικής πράξης είναι μόλις 5 λεπτά.

⁵⁷ Περιλαμβάνουν δε λογικο-συναισθηματικές καταστάσεις όπως αυτές της τρυφερότητας ή/και της χαράς (ή ανακούφισης) για τη συνεύρεση, ή όπως η οργάνωση φανταστικών/φαντασιωτικών σεξουαλικών σεναρίων πολλών και διαφόρων ειδών.

⁵⁸ Τα μέλη των συμβατικών ζευγαριών με παιδιά αναφέρουν ένα (συμπληρωματικό) σημαντικό παράγοντα αναστολών στην έκφραση της σεξουαλικότητας. Ο παράγοντας αυτός βρίσκεται πέρα κι

Μέσα σ' αυτό γενικό πλαίσιο οργάνωσης της σεξουαλικής επαφής στη συνείδηση και το άμεσο κοινωνικό περιβάλλον του σύγχρονου Έλληνα και της σύγχρονης Ελληνίδας, η σεξουαλική απόλαυση δεν συγκεκριμενοποιείται με τη μορφή του φυσικού χαρίσματος' συγκεκριμενοποιείται μάλλον με τη μορφή του ζωικού ανικανοποίητου. Αποτελεί μια απόλαυση οργανωμένη κυρίως ως πρόβλημα, ένα μίγμα ευχαρίστησης (στο βαθμό που ικανοποιείται) και πόνου (στο βαθμό που μένει ανικανοποίητη, ή που κατά την ικανοποίησή της παράγει ενοχές και αυτοπεριφρόνηση).

Στο ερώτημα αν θα προτιμούσαν το ανθρώπινο είδος να αναπαράγεται με κάποιο τρόπο που να μην εμπεριέχει σεξουαλικότητα, σεξουαλική ανάγκη και σεξουαλική απόλαυση αφού αυτός ο τρόπος αναπαραγωγής περιλαμβάνει τόσα προβλήματα και αντιφάσεις που προκαλούν πόνο, η μεγάλη πλειονότητα των ατόμων που έδωσαν τα δεδομένα της έρευνας επέλεξαν να μη θυσιάσουν το φυσικό τους για χάρη του παραδοσιακού ή αγοραία οργανωμένου κοινωνικού τους.⁵⁹ Μάλιστα, η πλειονότητα των νεαρών ατόμων και μια μεγάλη μερίδα ενηλίκων (μεταξύ των οποίων και όλα τα άθρησκα ως προς το αξιακό τους σύστημα άτομα) θεώρησαν το ερώτημα ανόητο, παράλογο. Ουσιαστικά, τάχθηκαν αβίαστα υπέρ της σεξουαλικότητας και υποστήριξαν ότι για τα σεξουαλικά προβλήματα που υπάρχουν το ζήτημα είναι να βρεθεί τρόπος λύσης των προβλημάτων και όχι τρόπος παύσης της σεξουαλικότητας. Όμως, μια μερίδα (που απαρτίζεται κατά τα πέντε έκτα από σεξουαλικά ενεργές ενήλικες γυναίκες) τάχθηκε μεν υπέρ της φυσικής ανθρωπιάς αλλά μετά από συνειδητή προσπάθεια που εκφράστηκε ακόμα και στο πρόσωπο και τη σωματική στάση. Τα άτομα που χρειάστηκε να βιάσουν τον εαυτό τους, να προσπαθήσουν συνειδητά για να ταχθούν υπέρ της σεξουαλικότητας γνωρίζουν ότι στη σεξουαλική τους ζωή συνολικά ο πόνος υπερτερεί και, κατά πάσα πιθανότητα, θα συνεχίσει να υπερτερεί της απόλαυσης. Στη συγκεκριμένη ζωή που ζουν, η σεξουαλικότητα μορφοποιείται σε συμβατική, προγραμματισμένη, πορνική και μηχανική. Κατά συνέπεια, ο πόνος αποτελεί τον κανόνα και η απόλαυση την εξαίρεση.

Ομόλογη με τη σεξουαλική απόλαυση θέση στο αξιακό σύστημα των ανδρών και των γυναικών στη σύγχρονη Ελλάδα καταλαμβάνει και η σεξουαλική διέγερση. Το ποικίλο των απόψεων πάνω στο ζήτημα της σεξουαλικής διέγερσης μπορεί να σχηματοποιηθεί με

έξω από τη θέληση ή τις δυνατότητές τους, αποτελεί δε ένα τμήμα και μια μορφή φτώχειας, μια μορφή πραγμάτωσης της ταξικής θέσης. Μέσα στα όρια του συνηθισμένου Ζαριού ή Ζαριού, η παρουσία των παιδιών ωθεί το συμβατικό ζευγάρι προς τη γρήγορη και σιωπηλή-αθόρυβη σεξουαλική επαφή, την κοινωνία χωρίς επικοινωνία, προς το ιστορικό ελάχιστο και όχι το ιστορικό μέγιστο.

(Ο συγκεκριμένος τύπος σεξουαλικής επαφής αποτελεί ένα από τα πολλά πλαίσια ισχύος ενός ιδιαίτερα εξειδικευμένου τρόπου σεξουαλικής επαφής που συναντάται και στους δύο τύπους ζευγαριών, και στους δύο τύπους σεξουαλικής σχέσης και έκφρασης της σεξουαλικότητας: είναι το "γρήγορο γαμήσι" ή το "ένα γρήγορο" ή το "ένα στα γρήγορα" ή - στην πρόσφατα εξαγγλισμένη γλωσσική του παραλλαγή - το "quick fuck" ή "quicky". Τόσο η έκφραση όσο και η πρακτική είναι ανδρική. Στους νέους (μέλη μη-συμβατικών ζευγαριών) επικρατεί κυρίως ως έκφραση, στους δε μεγαλύτερους (μέλη συμβατικών ζευγαριών) επικρατεί κυρίως ως πράξη. Το "αγωνιώδες τρίλεπτο" που η γυναίκα "τρώνει ένα ("τεμάχιο" ή "πουλι") στα γρήγορα" χωρίς να μπορεί, νομιμοποιείται ή διανοείται να αμυνθεί-αντισταθεί, τρίλεπτο ανάμικτο με ψεύτικο πάθος, αυτοπεριφρόνηση, περιφρόνηση του σεξουαλικού συντρόφου αλλά και τη θλιβερή γνώση ότι ο σεξουαλικός σύντροφός δεν θα είναι σεξουαλικά διαθέσιμος για κάποιο χρονικό διάστημα, αναφέρεται πολύ συχνότερα από γυναίκες-μέλη συμβατικών ζευγαριών.)

⁵⁹ Με τη γενική αλλά συχνά άτονη και διστακτική εξαίρεση γνήσιων Ορθοδόξων γυναικών (αγροτικής καταγωγής) άνω των 40 ετών.

την προβολή των απόψεων αυτών σ' έναν άξονα. Στο ένα άκρο του άξονα βρίσκεται μια μικρή αριθμητικά αλλά ισχυρή μειονότητα που υποστηρίζει αλλά και ζει με βάση τη θέση ότι ανδρική διέγερση και γυναικεία διέγερση είναι στον ίδιο βαθμό (δηλαδή απόλυτα) αποδεκτές και άμεμπτες. Η μειονότητα αυτή – κάθε άλλο παρά ομοιογενής ώστε να ορισθεί ως αμιγής κοινωνική κατηγορία έστω και με περιορισμούς – απαρτίζεται κυρίως αλλά όχι και αποκλειστικά από κάθε ηλικίας άτομα άθρησκα από πλευράς αξιακού συστήματος ή/και υψηλού πολιτιστικού επιπέδου.⁶⁰ Τη στάση αυτή προσεγγίζουν επίσης – με σημαντικές διακυμάνσεις ως προς το βαθμό και τη χρονική διάρκεια – περίπου μία στις τρεις νεαρές κοπέλλες καθώς και σχεδόν ένας στους δύο άνδρες άνω των 45 ετών.⁶¹

Στο άλλο άκρο του άξονα βρίσκεται (ή τείνει προς) η μεγάλη πλειονότητα – τουλάχιστον τα τρία τέταρτα – των σύγχρονων Ελλήνων και Ελληνίδων. Σύμφωνα με τη γνώμη τους, ανδρική και γυναικεία σεξουαλική διέγερση διαφέρουν από σημαντικά έως και ποιοτικά. Ο διεγερμένος άνδρας είναι ο ζωτικός, ο πραγματικός άνδρας. Ταυτόχρονα όμως, οφείλει να ελέγχει τη διέγερσή του. Στο βαθμό που αποτυγχάνει, η ίδια του η ζωική ισχύς μετατρέπεται σε αδυναμία του. Και εδώ ισχύει η θέση ότι ο άνδρας που δεν ελέγχει τη διέγερσή του είναι ο άνδρας που “το κάτω κεφάλι σκέπτεται (αποφασίζει, μιλάει κ.ο.κ.) για το πάνω κεφάλι”.

Αν η ελεγχόμενη διέγερση αποτελεί βασική ιδιότητα και κύριο χαρακτηριστικό του ανδρισμού στον άνδρα, με τη γυναίκα η κατάσταση είναι διαφορετική. Η γυναίκα δεν πρέπει να διεγείρεται. Ακριβέστερα, πρέπει να χαρακτηρίζεται από μία άτονη, μέτρια διέγερση, συνοδευτική και ακόλουθη της διέγερσης του άνδρα, με στιγμές ανεξέλεγκτου πάθους που επιβεβαιώνουν τον ανδρισμό του σεξουαλικού συντρόφου-επιβήτορα. Η γυναίκα που διεγείρεται σεξουαλικά ανεξάρτητα από τον άνδρα της, δηλαδή η (σεξουαλικά) ανεξάρτητη (από ένα συγκεκριμένο άνδρα) γυναίκα, εκτιμάται με – συνοδεύεται και χαρακτηρίζεται από – τιμές όπως οι ακόλουθες: αφερέγγυα, ελαφριά, πρόστυχη, πουτάνα (πουτανίτσα, πουτανί, πορνίδιο) έκφυλη.⁶² Μέσα από μία διαρκώς ανανεούμενη

⁶⁰ Χωρίς αυτό να σημαίνει και ότι όλα τα άθρησκα άτομα ή όλα τα άτομα υψηλού πολιτιστικού επιπέδου αποδέχονται και οργανώνουν τη ζωή τους με βάση τη συγκεκριμένη στάση απέναντι στη σεξουαλική διέγερση.

⁶¹ Είναι ενδιαφέρον ότι – αν εξαιρεθεί μια μικρή μειονότητα εύπορων (από κάθε άποψη) νεαρών γυναικών – μόνο μία στις τρεις νεαρές γυναίκες έχει τη δυνατότητα να αποδεχθεί και να οργανώσει τη σεξουαλική ζωή της σύμφωνα με τη στάση μιας (καταρχήν) απόλυτης αποδοχής της σεξουαλικής διέγερσης. Κι αυτή όμως η μία συνήθως πρόκειται να αναθεωρήσει τη στάση της στα χρόνια που ακολουθούν (εκτός εάν – και στο βαθμό που θα – επιδιώξει και επιτύχει σημαντικές αλλαγές στην κοσμοθεωρία της).

Εξίσου ενδιαφέρουσα είναι και η γεμάτη ενοχές και τύψεις αναθεώρηση της προηγούμενης στάσης από μια μεγάλη μερίδα ανδρών μετά τα 45 τους χρόνια. Σχεδόν ένας στους δύο άνδρες σ' αυτές τις ηλικίες δεν θάθελε ο γιός του να μεταχειριστεί οποιαδήποτε γυναίκα κατά τρόπον ομόλογο ή/και ανάλογο του τρόπου που αυτός μεταχειρίστηκε (ή θα επιθυμούσε να μεταχειριστεί) τη γυναίκα του και, γενικότερα, τις γυναίκες-σεξουαλικές του συντρόφους. Πολύ δε περισσότερο, δεν θάθελε η κόρη του να τύχει ομόλογης ή/και ανάλογης μεταχείρισης-απαξίωσης(-εξευτελισμού). Η αναθεώρηση αυτή όμως δεν περιλαμβάνει – δεν είναι πλέον δυνατό να περιλάβει – και μίαν ανάλογη ριζική τροποποίηση της σεξουαλικής του πρακτικής. (Και, βέβαια, υπάρχει και ο άλλος ένας στους δύο άνδρες.)

⁶² Το “έκφυλη” νοείται κυριολεκτικά η (ανεξάρτητα από τον άνδρα της) διεγερμένη γυναίκα θεωρείται ότι ζει εκτός της φύσης της, εκτός των ορίων του φύλου της. Η συγκεκριμένη ταύτιση σεξουαλικής διέγερσης και εξόδου από το φύλο – η απογυναικοποίηση νοούμενη (και ισχύουσα) και

ποικιλία υποτιμητικών εκφράσεων, δύο είναι αντιπροσωπευτικές – και κάθε άλλο παρά ασυνήθιστες ή οριακές – της σήμανσης, έντασης και έμφασης της υποτίμησης. Χωρίς καν να περιμένει να ακούσει τη συνέχεια (“Ποια είναι η γνώμη σου γι’ αυτήν;”) της πρότασης “Εκτός όμως από το διεγερμένο άνδρα υπάρχει και η διεγερμένη γυναίκα”, 22χρονος φοιτητής αποκρίθηκε αμέσως, χαρωπά και θριαμβευτικά, διαπομπεύοντάς την, παρέχοντας αυτό που θεωρεί ως μέγιστο εξευτελισμό: “Η καυλωμένη; Ρούφα τα κασέρια μωρή τσούλα!” Σε άμεση απόκριση στο ίδιο ερώτημα, 62χρονη νοικοκυρά, μητέρα δύο παιδιών και γιαγιά τριών εγγονιών ανέφερε: “Ναι...ναί...Γυρίζουν σαν τις ξαναμμένες σκύλες, με τα υγρά...μετά συγχωρήσεως – καταλαβαίνεις – να τους τρέχουν ανάμεσα στα πόδια”. Σε διαφορετικές ιστορικές πορείες και για διαφορετικούς λόγους – ο πρώτος για το μέλλον του και η δεύτερη για το παρελθόν της – ο 22χρονος και η 62χρονη συμφωνούν (και συμμαχούν): η σεξουαλική διέγερση στη γυναίκα είναι πρόστυχη, σιχαμένη, χυδαία. Φοβούνται τη σεξουαλική διέγερση στη γυναίκα. Και, αν μπορούν, τιμωρούν τη γυναίκα που τη διεκδικεί.

ως αποθηλιοποίηση εφόσον η γυναίκα αυτή δεν έχει χρησιμότητα – αλλά και η γενικότερη υποτίμηση της γυναίκας που διεγείρεται υποστηρίζεται με υστερική ένταση από την πλειονότητα των ηλικιωμένων γυναικών-γνήσιων φορέων του Ορθόδοξου α. σ. Όμως, απαντάται και σε νεαρές γυναίκες και στους άνδρες, με πιο συνηθισμένη την εξαίρεση μιας σημαντικής μερίδας ηλικιωμένων ανδρών (ακριβέστερα, ανδρών ανάμεσα στα 45 και τα 65 χρόνια). Συχνά οι άνδρες αυτοί επιδεικνύουν μάλιστα μίαν ενεργητική-παρεμβατική ανοχή – ακόμα και μίαν απόμακρη συμπάθεια και τρυφερότητα, μια κουρασμένη “αγαθότητα”, συχνά ακόμα και όταν διαφωνούν με τις πρακτικές της νεαρής γυναίκας. Η αυταρχική παρέμβαση του πατέρα, του θείου, ακόμα και του πεθερού, και η υποστήριξή του στην κόρη, την ανηψιά, ακόμα και τη νύφη, αναφέρεται συχνά ως παράγοντας που σώζει τη νεαρή γυναίκα από συνθήκες συλλογικής μανίας. (Η στάση αυτή δεν είναι επαρκώς ερμηνεύσιμη με βάση το τμήμα του μεθοδολογικού εξοπλισμού που εμφανίζεται στη συγκεκριμένη μελέτη. Ένα ολοκληρωμένο σύστημα θεωρημάτων κοινωνικής ισχύος, βίας και κυριαρχίας είναι αναγκαίο για την ερμηνεία της.)

Άνδρας και γυναίκα στη σύγχρονη Ελλάδα χαρακτηρίζονται από σεξουαλικά ιδανικά που στις βασικές τους αρχές είναι κοινά στο κάθε κοινωνικό φύλο και από κοινά έως (ή/και) συμπληρωματικά στα δύο κοινωνικά φύλα. Επικρατεί μια απροσδόκητα υψηλή ομοιογένεια, ομοιοσήμανση και ομοιομορφία στα σεξουαλικά ιδανικά των ανδρών, των γυναικών και των ανδρών και γυναικών. Από κοινωνική τάξη σε κοινωνική τάξη και από κοινωνική ομάδα σε κοινωνική ομάδα είναι παρατηρήσιμες διαφορές στη γλώσσα, το ύφος και τον τρόπο επικοινωνίας – διαφορές τόσο αξιοσημείωτες όσο και σημαντικές.¹ Διαφορές παρατηρούνται και ανάμεσα σε άτομα διαφορετικών ηλικιών. Όσο νεαρότερο είναι ένα σεξουαλικά ενεργό άτομο τόσο αμεσότερα και σαφέστερα κατανοεί και εκφράζει τα σεξουαλικά του ιδανικά² Στις μεγαλύτερες ηλικίες, τα αυτά σεξουαλικά ιδανικά κατανοούνται και εκφράζονται σε συνδυασμό με μια σειρά κοινωνικών προϋποθέσεων, δηλαδή με μειωμένη σαφήνεια και μειωμένη – αλλά και ως ένα βαθμό διαφορετική – έμφαση. Στις ηλικίες αυτές, τα σεξουαλικά ιδανικά των νέων δεν είναι ανίσχυρα, δηλαδή άκυρα Ισχύουν ως μη επικυρωμένα από την εμπειρία ιδανικά. Με άλλα λόγια, ισχύουν ως έγκυρα αλλά ανέφικτα ιδανικά.³

(α Ο Ιδανικός Σεξουαλικός Εαυτός)

¹ Η συνύπαρξη ορισμένων ενεργώνκοινωνικοψυχολογικών χαρακτηριστικών – όπως το αβίαστα και αυθόρμητα ανεκτικό (ως κοινωνική σχέση, τρόπος ερμηνείας και ψυχολογική προδιάθεση – στο άτομο ελαχιστοποιεί μεν την ομοιογένεια, ομοιοσήμανση και ομοιομορφία του σε σχέση με την πλειονότητα αλλά δεν την μηδενίζει. Το γεγονός ότι τα άτομα με αυτά τα χαρακτηριστικά διαφέρουν ποσοτικά (δυσαναλογούν) από την πλειονότητα των ατόμων δεν αναιρεί και το ομόλογό τους με την πλειονότητα (Η συστηματική και, έστω, ολοένα αυξανόμενη εμφάνιση οριακών τιμών σ' ένα πεδίο δεν αναιρεί, βέβαια, και το πεδίο καθεαυτό. Δείχνει (κάποια από) τα όρια του πεδίου ή, σε τολμηρότερη διατύπωση, προδικάζει-προαναγγέλλει την (ύπαρξη δυνατοτήτων για την) κατάργησή του.) Τα συγκεκριμένα άτομα είναι ιστορικά άτομα³ πραγματώνουν δυνατότητες που επιτρέπονται από την ιστορική συγκυρία. Ο χαρακτήρας τους, δηλαδή ο τρόπος σύνθεσης σωματικότητας και κοινωνικότητας, ο τρόπος επιβολής ιστορικής σημασίας στο σώμα, βρίσκεται σαφώς έξω από τα όρια ελέγχου του ατόμου. Μ' άλλα λόγια, η προσωπικότητα μπορεί να τον περιορίσει – ακόμα και να τον καταστήσει ανενεργό – αλλά δεν μπορεί να τον ελέγξει ή να τον αλλάξει. Η προσωπικότητα είναι απλά και στιγμιαία κυρίαρχη και μόνον' ο χαρακτήρας είναι καθοριστικός. Στο περιορισμένο ποικίλο των χαρακτήρων σε μια συγκεκριμένη ιστορική κοινωνία, η προσωπικότητα παρέχει το εκθετικά ευρύτερο ποικιλόμορφο.

² Όπως έγινε φανερό στα προηγούμενα δύο κεφάλαια, το σαφέστερο και αμεσότερο, πρώτο, δεν ταυτίζεται με το σαφές και το άμεσο, και, δεύτερο δεν συγγενεύει με το ορθότερο, λογικότερο και αληθινότερο. Το αν ελάχιστα ενεργά βιώματα είναι υπέρτερα των πολλών ενεργών βιωμάτων έχει δευτερευόντως σχέση με τον αριθμό των βιωμάτων. Κυρίως έχει σχέση με τη σύσταση και την ποιότητα των βιωμάτων. Άλλωστε, τόσο ο 18χρονος νεαρός όσο και ο 88χρονος υπερήλικας αποτελούν σχηματισμένους χαρακτήρες, έστω και αν ο πρώτος διατηρεί αυξημένη δυνατότητα αλλαγών και τροποποιήσεων του χαρακτήρα σε σχέση με τον δεύτερο.

³ Κάθε άλλο παρά ασήμαντη – αλλά και ολοένα φθίνουσα τόσο σε ισχύ και σημασία όσο και σε αριθμούς – εξαίρεση σ' αυτή τη θέση αποτελούν τα άτομα που τείνουν να ταυτίζουν τον τρόπο ζωής τους με το Ορθόδοξο αξιακό σύστημα (α. σ.), τα γνήσια Ορθόδοξα άτομα.

Η παρουσίαση των σεξουαλικών ιδανικών του σύγχρονου Έλληνα και της σύγχρονης Ελληνίδας είναι πρόσφορο να αρχίσει με την παρουσίαση των ιδανικών σεξουαλικών εαυτών τους.⁴

Ο ιδανικός εαυτός του σύγχρονου Έλληνα – και ιδιαίτερα του νέου – συντίθεται από τα ακόλουθα χαρακτηριστικά, χαρακτηριστικά τα οποία εξέθεσαν ή ενέκριναν πάνω από εννέα στους δέκα από τους άνδρες που ρωτήθηκαν: Έχει αυτοπεποίθηση, αυτοέλεγχο και επιτυγχάνει τους βραχυπρόθεσμους στόχους και τους μακροπρόθεσμους σκοπούς του. Όλα γι' αυτόν είναι πολύ εύκολα και πραγματοποιεί τις επιθυμίες του με ελάχιστη προσπάθεια. Δεν τιμωρείται για τα λάθη και τους παραλογισμούς του. Δεν άγχεται, δεν βιάζεται και είναι πάντα σαρκαστικά και προκλητικά ήρεμος. Όταν χρειάζεται, συντρίβει τους αντιπάλους του με στιγμιαίες εκρήξεις οργής. Ταυτόχρονα, είναι από γαμιάς έως εραστής, γοητεύει κάθε γυναίκα και κατακτά όποια επιθυμήσει. Ως κατακτητής που είναι, αν το επιθυμήσει, οι γυναίκες τρέλλαινονται μαζί του, παραβιάζουν κάθε κανόνα, θεσμό ή σύμβαση, παραλογίζονται, μετεξελίσσονται σε παρα-γυναίκες με μηδενικό προσωπικό έλεγχο. Βέβαια, είναι και υπερσεξουαλικός: έχει διαρκώς τη σεξουαλική επαφή στο νου του, βρίσκεται σε κατάσταση διαρκούς ετοιμότητας για να απαντήσει σε κάθε πρόκληση αλλά και να μην αφήσει κάποια ευκαιρία ανεκμετάλλευτη. Κάνει έρωτα σε οποιοδήποτε χώρο και χρόνο και οποιαδήποτε στάση, κάθε μέρα και για μεγάλα χρονικά διαστήματα.⁵ Επίσης, ο ιδανικός εαυτός εκσπερματώνει (ή εκσπερμάτωνε όταν ήταν νέος ή νεότερος) πολλές φορές την ημέρα.⁶

Ο ιδανικός σεξουαλικός εαυτός της σύγχρονης Ελληνίδας – και ιδιαίτερα της νέας – είναι ομόλογος, εν μέρει αντίστοιχος και εν μέρει συμπληρωματικός με τον ιδανικό σεξουαλικό εαυτό του σύγχρονου Έλληνα. Στοιχεία όπως η αυτοπεποίθηση, ο αυτοέλεγχος και το επιτυχημένο κάθε στόχου και σκοπού – στοιχεία που ο άνδρας θεωρεί απαραίτητα όχι μόνο για τη συγκρότηση του ιδανικού του εαυτού αλλά και για τη συγκρότηση του ιδανικού σεξουαλικού του εαυτού – είναι οργανωμένα με διαφορετικό τρόπο στον χαρακτήρα και την προσωπικότητα της γυναίκας και σημασιοδοτούνται-ενεργοποιούνται με ανάλογα διαφορετικό τρόπο από μέρους της. Πρώτο, αναφέρονται από τις έξι στις δέκα.⁷ Δεύτερο, από τη μεγάλη πλειονότητα αναφέρονται με περιορισμένη έμφαση – ή και χωρίς έμφαση, δηλαδή καταλαμβάνουν χαμηλές θέσεις στην ενεργή

⁴ Τα όσα ακολουθούν δεν αφορούν τη μεγάλη πλειονότητα των γνήσιων Ορθόδοξων που, στο βαθμό που είναι γνήσιοι, δεν έχουν σεξουαλικά ιδανικά.

⁵ Στο ζήτημα του “πόσο” είναι το “ιδανικό μεγάλο” χρονικό διάστημα υπάρχουν σημαντικές αποκλίσεις ανάμεσα στους άνδρες που ρωτήθηκαν. Αρχίζει από τη μία ώρα (εκδοχή που υποστηρίχθηκε από το 57% αυτών που ρωτήθηκαν, κατά κανόνα ενηλίκων πάνω από τα 30 και κάτω από τα 60 χρόνια), πλησιάζει στις δύο ώρες (εκδοχή που υποστηρίχθηκε από το 38%) και καταλήγει στις δύο ώρες ως ελάχιστο (εκδοχή που υποστηρίχθηκε από το 5%).

⁶ Ως “πολλές” εκσπερματώσεις, το 71% των ανδρών που ρωτήθηκαν θεωρούν τις τρεις εκσπερματώσεις την ημέρα, το 24% θεωρούν τις τέσσερις, και, τέλος, το 5% θεωρούν τις πέντε έως έξι. (Πάνω στα ζητήματα της διάρκειας της σεξουαλικής επαφής και του αριθμού των εκσπερματώσεων συζητήθηκαν 230 άνδρες, υπερδιπλάσιοι των ανδρών που στηρίζουν τη μελέτη. Ο αυτός ή παραπλήσιος αριθμός ισχύει και για τα περισσότερα σημεία της έρευνας που παρουσιάζονται στη συνέχεια.)

⁷ Μάλιστα, όσο μεγαλύτερη είναι η ηλικία (και όσο ισχυρότερο και ενεργότερο είναι το Ορθόδοξο α. α.) τόσο η έννοια του αυτοελέγχου τείνει να μετεξελίσσεται σε μία σύνθεση αυτοσυγκράτησης και κοσμιότητας.

αξιακή τους ιεραρχία. Αν χρειαστεί, τα στοιχεία αυτά είναι θυσίασιμα (και συνήθως χρειάζεται). Τρίτο, κατά κανόνα αντιφάσκουν με άλλα στοιχεία. Αποτέλεσμα αυτών των αντιφάσεων είναι το ότι η σύγχρονη Ελληνίδα γυναίκα (ή, ακριβέστερα, η μεγάλη πλειονότητα των σύγχρονων Ελληνίδων γυναικών) βρίσκεται σε κατάσταση συνεχούς Ορθοδοξο-αγοραίας αστάθειας, σε κατάσταση αδυναμίας ικανοποιητικού - ή, έστω, επαρκούς - συγχρονισμού/συντονισμού, αδυναμίας ενιαιοποίησης κοινωνικών σχέσεων, προσωπικότητας και χαρακτήρα. Κατ' αυτό τον τρόπο, ο ιδανικός σεξουαλικός εαυτός της σύγχρονης Ελληνίδας οργανώνεται ως (είναι αβίαστα οργανώσιμος σε) παθητικός-αμυντικός.

Τα χαρακτηριστικά που συνθέτουν τον ιδανικό σεξουαλικό εαυτό της σύγχρονης Ελληνίδας⁸ είναι τα ακόλουθα. Γίνεται έμμονη ιδέα, μανία σε κάθε άνδρα. Τον τρελλώνει. Ενώ όλες οι γυναίκες τη ζηλεύουν και επιχειρούν ανεπιτυχώς να τη βλάψουν, όλοι οι άνδρες θέλουν από το να τη βιάσουν έως το να τη γαμήσουν έως το να κάνουν έρωτα μαζί της. Παίζει μαζί τους μέχρι να συναντήσει τον ιδανικό άνδρα. Έρωτας με την πρώτη ματιά. Του θέτει μια σειρά όρων. Αυτός συμφωνεί αμέσως και σε όλα. Ταιριάζουν και ζευγαρώνουν. Μετά από δύο έως τέσσερα χρόνια απόλυτης σεξουαλικής ευτυχίας έρχεται η στιγμή της ολοκλήρωσης, η μητρότητα. Πρόκειται για μια άμεση μητρότητα με εγκυμοσύνες χωρίς αγωνία, κόπωση, πόνο και σήμαδια, εγκυμοσύνες που έχουν ως αποτέλεσμα ιδανικά παιδιά. Τα παιδιά αυτά μεγαλώνουν τόσο άκοπα όσο η ανάγνωση αυτής της πρότασης, προκαλώντας συμπληρωματική ευτυχία. Ενώ - κατά κανόνα στις νεαρές γυναίκες - δεν παρατηρείται κάποια ιδιαίτερη προτίμηση ή σειρά στο φύλο των παιδιών, ο ιδανικός αριθμός παιδιών για τη σύγχρονη Ελληνίδα είναι τα *τρία*. Και σ' αυτό το σημείο πρέπει να τονιστεί η δεύτερη χαρακτηριστική διαφορά ανάμεσα στους ιδανικούς σεξουαλικούς εαυτούς του άνδρα και της γυναίκας. Στη σύγχρονη Ελλάδα. Στη μεγάλη τους πλειονότητα, οι γυναίκες - χωρίς να ερωτηθούν - προεκτείνουν το σεξουαλικό τους ιδανικό μέχρι και τη μητρότητα. Ακόμα και οι γυναίκες που - περιστασιακά συνήθως - απορρίπτουν τη μητρότητα, την εντάσσουν αβίαστα μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο του σεξουαλικού. Αντίθετα, για τους άνδρες η σεξουαλικότητα τελειώνει-ολοκληρώνεται με την εκσπερμάτωση (ή τον οργασμό). Με άλλα λόγια, ενώ για τη γυναίκα η εγκυμοσύνη αποτελεί *μορφή-φάση* της σεξουαλικότητας, για τον άνδρα η εγκυμοσύνη αποτελεί μη-σεξουαλικό *αποτέλεσμα* της σεξουαλικότητας.^{9 10}

⁸ Της σύγχρονης Ελληνίδας πέρα από τα όρια της επιβίωσης. Δηλαδή της γυναίκας που διαθέτει τουλάχιστον τα ελάχιστα απαραίτητα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτιστικά αποθέματα για να φαντάζεται ή, έστω, να φαντασιώνεται συγκροτημένα.

⁹ Σύμφωνα με τη γνώμη της μεγάλης πλειονότητας των ανδρών, η γυναίκα σε κατάσταση εγκυμοσύνης διεγείρει από λίγο έως καθόλου, παρέχει από ανεπαρκή έως μηδενική διέγερση. Το σημαντικό σ' αυτή τη συνηθισμένη θέση είναι ότι η σεξουαλικότητα της γυναίκας ορίζεται, σημαίνεται και μετρείται σε βαθμούς διέγερσης του άνδρα. Γίνεται κατανοητή από τον άνδρα μόνο στο βαθμό που (και με τρόπο ώστε να) είναι μετατρέψιμη σε βαθμούς ανδρικής σεξουαλικής διέγερσης. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο, ό,τι δίνει χαμηλές/ανεπαρκείς ή μηδενικές τιμές δεν διαφοροποιείται και ισχύει ως μη-σεξουαλικό.

¹⁰ Μία σειρά από ιδιαιτερότητες-διευκρινίσεις που αφορούν τον ορισμό του ιδανικού σεξουαλικού εαυτού από τις γυναίκες και δεν δόθηκαν αμέσως για να μην διασπαστεί η προσοχή από το ενιαίο του ιδανικού παρουσιάζονται συμπληρωματικά. Πρώτο, η πλειονότητα των Ορθοδόξων γυναικών (αυτές που τείνουν προς το γνήσιο Ορθόδοξο, οι μόλις εξαστισμένες) - και σε ένταση ευθέως ανάλογη με την ηλικία - αντί του ιδανικού σεξουαλικού

Μία ιδιαίτερα σημαντική διαφορά στο σχηματισμό του ιδανικού σεξουαλικού εαυτού από τους άνδρες και τις γυναίκες παρατηρείται στη θέση του οργασμού στη συνολική κατασκευή όπως και στον τρόπο οργάνωσής του. Η γυναίκα λαβαίνει υπόψη της τον οργασμό αλλά *δεν τον μετράει*. Μάλιστα, σχεδόν όλες οι γυναίκες που το έπραξαν, εξέφραζαν τη δυσφορία τους όταν ενώ συνέθεταν-σχημάτιζαν τον ιδανικό σεξουαλικό τους (και όχι μόνο) κόσμο, ο ερευνητής έτεινε άτακτα αλλά συχνά να υποβάλλει διευκρινιστικές ερωτήσεις που οι απαντήσεις τους έπρεπε να δοθούν με τη χρήση αριθμητικών δεδομένων ή ήταν ενοχλητικά μεταφράσιμες σε αριθμητικά δεδομένα.¹¹ Το ακριβώς αντίθετο συμβαίνει με τους άνδρες. Εξέφραζαν τη δυσφορία τους όταν άτακτα αλλά συχνά τους απευθύνονταν ερωτήσεις που οι απαντήσεις τους να μην είναι οργανώσιμες με τη μορφή αριθμητικών δεδομένων.¹²

εαυτού σχημάτιζαν μάλλον έναν ιδανικό συντροφικό-μητρικό εαυτό. Δεύτερο, σε αντίθεση με τις γυναίκες νεαρότερων ηλικιών, μόνο μία στις τρεις γυναίκες ανάμεσα στα 25 και τα 35 χρόνια και μία στις επτά γυναίκες από 36 ετών και πάνω σχημάτιζαν έναν ιδανικό σεξουαλικό εαυτό. Η μεγάλη πλειονότητα, αντί του ιδανικού σεξουαλικού εαυτού, σχημάτισε ένα μέγιστο εφικτό σεξουαλικό εαυτό. (Ας ληφθεί υπόψη ότι μόνον 9 από τους 117 άνδρες που ρωτήθηκαν στο ειδικό θέμα - οι 6 τουλάχιστον 56 ετών - σχημάτιζαν ένα συντροφικό-πατρικό ή ένα μέγιστο εφικτό σεξουαλικό εαυτό αντί του ιδανικού σεξουαλικού εαυτού. Οι 108 όχι μόνο διέκριναν με σαφήνεια τις καταστάσεις αυτές αλλά και κυριολεκτικά απόλαυσαν τη διαδικασία σχηματισμού του - έστω και απραγματοποιήτου ή μη-πραγματοποιήσιμου - ιδανικού σεξουαλικού τους εαυτού.) Τρίτο, τα δύο έως τέσσερα χρόνια απόλυτης σεξουαλικής ευτυχίας του ιδανικού σεξουαλικού εαυτού της σύγχρονης Ελληνίδας δόθηκαν κατά κύριο λόγο από γυναίκες άνω των 22 ετών. Οι νεαρότερες έδωσαν τιμές από δύο χρόνια έως το σύνολο της ζωής, με πιο συνηθισμένη τη μετάβαση στη μητρότητα μετά από οκτώ έως δέκα χρόνια από την έναρξη της σχέσης. Τέταρτο, μία στις τέσσερις γυναίκες ανάμεσα στα 24 και τα 29 χρόνια αντιμετωπίζει ευμενώς ακόμα και την περίπτωση πέντε ή και έξι παιδιών με τον *ιδανικό* άνδρα. Δεν το κοινοποιεί όμως στις παρέες της, φοβούμενη το σαρκασμό και την υποτίμηση από μέρος τους, για παράδειγμα, το χαρακτηρισμό της ως "κουνέλας". Μόνο γυναίκες που αντλούν ικανοποιήσεις από την εργασία τους περιορίζουν τον ιδανικό αριθμό των παιδιών σε ένα ή δύο. Σε κάποιες δε συγκεκριμένες περιόδους της ζωής τους (σε νεαρή ηλικία, κατά την περίοδο των σπουδών και κατά τα πρώτα χρόνια της επαγγελματικής τους σταδιοδρομίας) εκφράζουν ως ιδανικό τους το να παραμείνουν άτεκνες.

¹¹ Η έκφραση αυτή δυσφορίας αποτελεί σπανιότατη - πιθανότατα τη μοναδική - εξαίρεση μέσα σε χιλιάδες αντίστοιχων στιγμών. Μία ερμηνεία της παθητικής αντίστασης στην αριθμητικοποίηση είναι και η κατανόηση του συγκεκριμένου πεδίου ως ενός είδους "ασύλου" για τη γυναίκα αριθμητικοποίηση και σεξουαλική αγορά ουσιαστικά ταυτίζονται. Πάντως, ακόμα και μέσω δυσφορίας, ακόμα και στη βάση της άρνησης, δεν υπήρξε παρανόηση ως προς το ζητούμενο ή αδυναμία μετατροπής του οργασμού στο πλαίσιο μιας ιδανικής σχέσης σε αριθμητικά δεδομένα. Το ζητούμενο ήταν απόλυτα κατανοητό και ο τρόπος μετατροπής γνωστός.

¹² Ένα παράδειγμα είναι ενδεικτικό αυτής της σημαντικής οργανωτικής διαφοράς: (Η 23χρονη Μαρίνα έχει μόλις οργανώσει λεπτομερειακά το στάδιο των δύο έως τεσσάρων ετών απόλυτης σεξουαλικής ευτυχίας, το στάδιο ανάμεσα στην ιδανική γνωριμία και την ιδανική εγκυμοσύνη.) Ερευνητής: "Εντάξει, ιδανικό το πλαίσιο, ιδανική κι εσύ. Μέσα όμως σ' αυτό το πλαίσιο, εσύ πόσους οργασμούς θάχεις;" Μαρίνα "Μα...δεν κατάλαβες...Θάναί ένα διαρκές ερωτικό παιχνίδι." Ερευνητής: "Χωρίς οργασμούς; Ένα διαρκές ερωτικό παιχνίδι χωρίς οργασμούς;" Μαρίνα "Θάχω οργασμούς." Ερευνητής: "Πόσους; Πάνω-κάτω πες μου." Μαρίνα "Ξέρω γω; Μα...θα κάθω να τους μετρώ; Χέσε μας ρε Λάζο!" ("Χέσε μας": Μομφή εκχυδαϊσμού που απευθύνεται στον άλλο. "Ρε Λάζο": Αποστασιοποιητική επωνυματοποίηση.) Η έννοια του "διαρκούς ερωτικού παιχνιδιού" χρησιμοποιήθηκε στις επόμενες συναντήσεις με άνδρες και γυναίκες. Ενώ όμως από τις γυναίκες έγινε από ανεκτή έως αποδεκτή, από τους άνδρες κατά κανόνα απορρίφθηκε (ως περιοριστικά ασαφής ή ασαφώς περιοριστική σε υψηλό βαθμό). Οι αντιδράσεις του 22χρονου Πέτρου και του 32 χρονου Ηλία αποτελούν δύο τυπικές αντιδράσεις: Πέτρος: "Σύμφωνοι. Διαρκές ερωτικό παιχνίδι. Αλλά εγώ θα χύνω ποτέ;" Ηλίας: "Κι εγώ ποτέ θα γαμώ; Δεν είσαι καλά μου φαίνεται." Η έννοια του "διαρκούς ερωτικού παιχνιδιού" της Μαρίνας παραπέμπει σε μια κατάσταση που η δύναμη του άνδρα - ο ανδρισμός του - υποβαθμίζεται ή και μηδενίζεται, κι αυτό φοβίζει τον άνδρα. Το μεν "διαρκές" παραπέμπει σε λόγους εκτάσεων-

(β. Ο Ιδανικός Σεξουαλικός Άλλος)

Η εικόνα του ιδανικού σεξουαλικού εαυτού που χαρακτηρίζει τον άνδρα και τη γυναίκα στη σύγχρονη Ελλάδα συμπληρώνεται και ολοκληρώνεται με την εικόνα της ιδανικής σεξουαλικής συντρόφισσας (για τον άνδρα) και του ιδανικού σεξουαλικού συντρόφου (για τη γυναίκα). Αποσαφηνίζεται δε με στοιχεία ιδανικής σεξουαλικής απόλαυσης.

Καταρχήν, για τις γυναίκες υπάρχει ιδανικός σεξουαλικός σύντροφος. Ουσιαστικά, ταυτίζεται με τον ιδανικό άνδρα και συντίθεται από μια μικρή ομάδα κύριων κοινωνικών χαρακτηριστικών. Για σχεδόν κάθε γυναίκα ο ιδανικός σεξουαλικός σύντροφος, ο ιδανικός άνδρας, συντίθεται από (έξι από- έως και όλα) τα ακόλουθα χαρακτηριστικά¹³ είναι αρμονικός, ωραίος, γυμνασμένος, αποφασιστικός, αβίαστα επιβλητικός, έξυπνος/ευφυής, μορφωμένος, φερέγγυος, ήρεμος, βέβαιος για τον εαυτό του, επιτυχημένος, πολύτροπα επικίνδυνος, εκδικητικός με τους ισχυρούς και ανεκτικός με τους ανίσχυρους, εραστής, εύπορος, με χιούμορ και, τέλος, απαλλαγμένος από στοιχεία χυδαιότητας-σκαϊότητας. Τα χαρακτηριστικά αυτά που συνθέτουν τον ιδανικό άνδρα-σεξουαλικό σύντροφο αποτελούν ταυτόχρονα και τα κριτήρια εκτίμησης - και, μεσο/μακροπρόθεσμα, με έδρα τη μνήμη ή/και το βίωμα, αξιολόγησης - των συγκεκριμένων ιστορικών ανδρών που συναντά η συγκεκριμένη ιστορική γυναίκα. Πιθανότατα, δεν υπάρχει κάποιος σταθερός τύπος που να ορίζει τον τρόπο που η κάθε γυναίκα επιλέγει, ιεραρχεί και συνθέτει τα χαρακτηριστικά του ιδανικού σεξουαλικού συντρόφου.¹⁴ Οι διαδικασίες επιλογής και ιεράρχησης είναι πολυμεταβλητές και ασταθείς αφού, πρώτο, αλλάζουν από σύνθεση σε σύνθεση, δεύτερο, μεταβάλλονται οι συνθέσεις και, τρίτο, χαρακτηρίζονται από ιδιαίτερα υψηλούς δείκτες πολύμορφης σύγχυσης.¹⁵

Οι έννοιες της ταξικής θέσης - ακόμα και με τον αυστηρότερο δυνατό ή τον πλέον προσαρμοσμένο στο αντικείμενο ορισμό της - και της ηλικίας είναι απόλυτα χρήσιμες αλλά ανεπαρκείς στο να ορίσουν τις διαδικασίες επιλογής και ιεράρχησης (σεξουαλικών) συντρόφων, το

εντάσεων που είναι από οριακοί έως ξένοι έως εχθρικοί για τον άνδρα. Το "ερωτικό" παραπέμπει σε σχέσεις και συναισθηματικές καταστάσεις που για να ισχύσουν απαιτούν υψηλές λογικοσυναισθηματικές προϋποθέσεις. Τέλος, το "παιγνίδι" παραπέμπει σε πολυτελείς τρόπους οργάνωσης της σεξουαλικότητας. Στο παιγνίδι δεν ισχύει αμέσως η αρχή της επιδίωξης του μέγιστου δυνατού αποτελέσματος με την ελάχιστη δυνατή προσπάθεια. Γι' αυτό και για τους άνδρες η σεξουαλική επαφή (αλλά και η οργάνωση και ο εξορθολογισμός της σεξουαλικότητας γενικότερα) δεν είναι (οργανώσιμη και σημάσιμη ως) παιγνίδι· αποτελεί πολύ σοβαρή απασχόληση.

¹³ 255 από τις 263 γυναίκες που σχημάτισαν τον ιδανικό σεξουαλικό σύντροφο, τον συνέθεσαν με κάποια από αυτά τα χαρακτηριστικά και μόνον.

¹⁴ Ακριβέστερα, δεν πρόκειται για ένα τύπο αλλά για ένα σύστημα τύπων που είναι τόσο σύνθετο ώστε να υπερβαίνει τα όρια αυτής της μελέτης. Όπως όμως γίνεται φανερό στη συνέχεια του κεφαλαίου, υπάρχει μία σταθερή κατεύθυνση, μία τελική αναφορική μορφή, με βάση την οποία οι γυναίκες επιχειρούν να συνθέσουν τον ιδανικό σεξουαλικό σύντροφο και, γενικότερα, τον ιδανικό άνδρα.

¹⁵ Σύγχυσης με τη μορφή των λαθεμένων εκτιμήσεων, των αντιφάσεων και της ασάφειας. Μια μελέτη με αντικείμενο τους τρόπους επιλογής (ιδανικών) (σεξουαλικών) συντρόφων είναι ίσως ιδιαίτερα πρόσφορο να ξεκινήσει από αυτό ακριβώς το σημείο: την αποσαφήνιση των τρόπων παραγωγής (της) σύγχυσης.

ζήτημα της αξιακής διάταξης τους συνολικά. Ουσιαστικά, στις διαδικασίες αυτές ενεργεί η γυναίκα ως όλο, η γυναίκα με ενεργές όλες της τις διαστάσεις-ιδιότητες. Ιδιότητες από το ένθρησκο ή άθρησκο της οικογένειας από την οποία κατάγεται και το βαθμό/τρόπο ανεκτικότητας των γονέων έως και το σχήμα της μύτης ή το μέγεθος του στήθους αποδεικνύονται καθοριστικής σημασίας στον ακριβή και όχι “τελικό-αναλυτικό” (συν-)ορισμό των διαδικασιών επιλογής και ιεράρχησης των χαρακτηριστικών του ιδανικού άνδρα μέσα στο πλαίσιο των αξιακών συστημάτων που επικρατούν στη σύγχρονη Ελλάδα¹⁶. Πάντως, μια σταθερή σχέση ανάμεσα στην ηλικία και δύο χαρακτηριστικά είναι σαφής: Ο “φερέγγυος” άνδρας πρωτο-επιλέγεται ως σημαντικό χαρακτηριστικό από τις γυναίκες ανάμεσα στα 18 και τα 21, και παγιώνεται στη θέση του σταθερά εμφανιζόμενου χαρακτηριστικού μετά τα 27 χρόνια. Όχι μόνο εμφανίζεται σε όλες τις συνθέσεις ιδανικών ανδρών από γυναίκες τουλάχιστον 27 ετών αλλά και, κατά κανόνα, καταλαμβάνει μία από τις θέσεις των απόλυτων προϋποθέσεων. Ο “εραστής” τυχαίνει διαφορετικής αξιολόγησης. Πρωτο-επιλέγεται συστηματικά, συνειδητά και ως σαφώς σεξουαλική οντότητα από γυναίκες ηλικίας ανάμεσα στα 20 και τα 21 χρόνια και με αυξανόμενη συχνότητα μέχρι και τα 28 χρόνια. Κατόπιν, κάμπτεται σε συχνότητα εμφάνισης ως τα 33 για να ανέβει στις υψηλότερες τιμές του από τα 36 ως τα 46 χρόνια και να πάρει τις χαμηλότερες τιμές του μετά τα 55 χρόνια.¹⁷ Είναι ενδιαφέρον ότι ενώ ο “εραστής” υστερεί θεαματικά του “φερέγγυου” σ’ όλες τις ηλικίες πάνω από τα 18 χρόνια,¹⁸ υπερτερεί στις οικονομικά ανεξάρτητες άγαμες ανάμεσα στα 24 και τα 29 χρόνια και τις γυναίκες που δεν αποτελούν φορείς του Ορθόδοξου α. σ. ανάμεσα στα 36 και τα 46 χρόνια. Με μια σημαντική διαφορά όμως: οι πρώτες ψάχνουν να διακρίνουν τον “εραστή” σ’ όλους σχεδόν τους έγκριτους άνδρες που συναντούν, ενώ οι δεύτερες τον απολαμβάνουν φαντασιωτικά με τη μορφή της (ανδρόμορφης) ανεκπλήρωτης επιθυμίας.

Ανεξάρτητα από το ποια χαρακτηριστικά θα επιλέξει, με ποια σειρά θα τα ιεραρχήσει και με ποιο τρόπο θα τα συνθέσει, η γυναίκα στη σύγχρονη Ελλάδα διαθέτει μία *ενιαία* κλίμακα

¹⁶ Βέβαια, τόσο τα αξιακά συστήματα που επικρατούν στη σύγχρονη Ελλάδα όσο και το ένθρησκο ή άθρησκο ενός ατόμου μπορούν να ερμηνευθούν *ως διαστάσεις-ιδιότητες* του ταξικού συσχετισμού δυνάμεων στην Ελλάδα και ευρύτερα. Ακόμα και το σχήμα της μύτης ή το μέγεθος του στήθους μπορούν να ερμηνευθούν ταξικά αν ληφθεί υπόψη το ότι η κάθε τάξη έχει κάποια (μία η περισσότερες) ιστορικο-φυλετική καταγωγή όπως και ιδιαίτερες άτυπες αλλά ενεργές ευγονικές αρχές που συμβάλλουν στον αποκλεισμό ορισμένων ατόμων από την αναπαραγωγή. Η μακροκλίμακα - το ενιαίο των μικροκλιμάκων - αποτελεί (και) ένα χρήσιμο οδηγό, μια κατευθυντήρια αρχή, μία μέθοδο αξιολόγησης για το τι αξίζει να μελετηθεί και σε ποια ευρύτερη σκοπιμότητα, ποιο “τέλος” είναι ενταγμένο. Μια παραπλήσια, συγγενική και ταυτόχρονα πέρα για πέρα άκυρη και απρόσφορη ερμηνεία αυτών των δομών και στοιχείων είναι η ερμηνεία τους *ως προϊόντων-αποτελεσμάτων* του ταξικού συσχετισμού δυνάμεων. Σ’ αυτή τη μορφή - ως δόγμα επί εμπειρία, ως χιλιαστικός υποκειμενισμός - η μακροκλίμακα είναι πέρα για πέρα στείρα είναι θρησκεία.

¹⁷ Αξίζει να σημειωθεί ότι, αν εξαιρεθούν οι “γνήσιες” Ορθόδοξες γυναίκες, μία στις δύο γυναίκες άνω των 55 ετών αναφέρει τον “εραστή” ή, έστω, τον αποδέχεται μετά από υπενθύμιση.

¹⁸ Από τις μικρότερες των 19 ετών γυναίκες ο μεν “εραστής” αναφέρεται εμμέσως - δεν διακρίνεται σαφώς ως αυτόνομο ή, πολύ περισσότερο, καθοριστικό χαρακτηριστικό, ο δε “φερέγγυος” αναφέρεται από μία στις επτά κοπέλλες αυτών των ηλικιών. Η φερεγγυότητα του σεξουαλικού (και, ευρύτερα, του ερωτικού) συντρόφου θεωρείται σ’ αυτές τις ηλικίες δευτερεύουσα. Όπως αναλύεται στη συνέχεια της μελέτης, σ’ αυτές τις ηλικίες η γυναίκα είτε βρίσκεται εκτός σεξουαλικής αγοράς είτε είναι κυρίαρχη μέσα στη σεξουαλική αγορά.

αξιολόγησης των ανδρών. Με βάση αυτή την κλίμακα, σε κάθε συγκεκριμένη στιγμή *όλοι* οι άνδρες είναι κάθετα ιεραρχήσιμοι. Το ενιαίο τους θεωρείται – είτε εγκριτικά είτε απορριπτικά, είτε για υψηλή είτε για χαμηλή θέση στην ιεραρχία – δεδομένο, αυτονόητο.

Αντίθετα, το ενιαίο της γυναίκας δεν ισχύει στον άνδρα. Για τη μεγάλη πλειονότητα των σύγχρονων Ελλήνων ανδρών δεν υπάρχει μία ιδανική γυναίκα: υπάρχουν δύο ιδανικές γυναίκες. Και, με την ένταξη της στο σύστημα αξιολόγησης του άνδρα, η κάθε γυναίκα υφίσταται ένα είδος ιδεολογικής χειρουργικής από μέρους του. Η κάθε μία από τις δύο αυτές ιδανικές γυναίκες συντίθεται από ένα σύστημα χαρακτηριστικών-κριτηρίων αξιολόγησης.

Σχεδόν κάθε άνδρας συνθέτει την πρώτη ιδανική γυναίκα επιλέγοντας τέσσερα έως έξι από τα ακόλουθα χαρακτηριστικά (συνηθέστερα τα πρώτα έξι): είναι ωραία, αξιοπρεπής-φερέγγυα, καλόγουστη, πολιτισμένη, αλαζονικά εντυπωσιακή, μορφωμένη, αποφασιστική, δραστήρια, πνευματώδης. Τα χαρακτηριστικά αυτά στις μέγιστες τιμές τους συνθέτουν τη γυναίκα-άξια εκπρόσωπο του άνδρα, τη γυναίκα που και θέλει και μπορεί να στηρίξει τις προσπάθειές του και, τέλος, τη γυναίκα που μπορεί να μετεξελιχθεί σε ιδανική μητέρα των παιδιών του. Αυτή η γυναίκα είναι η καθαρά πλατωνική, αξιοσέβαστη “κυρία”, η α-σεξουαλική (ακριβέστερα, η μόλις-σεξουαλική) γυναίκα. Σαν τέτοια, δεν είναι γαμήσιμη παρά μόνο κατ’ ανάγκη ή κατά παραχώρηση, δηλαδή επικίνδυνα κάτω από το ελάχιστο έστω για μια ανθρώπινη σχέση.¹⁹

Ουσιαστικά, ιδανική σεξουαλική συντρόφισσα είναι η δεύτερη ιδανική γυναίκα. Η δεύτερη ιδανική γυναίκα είναι γαμήσιμη και μόνο γαμήσιμη. Δεν προκαλεί βέβαια έκπληξη το γεγονός ότι η δεύτερη ιδανική γυναίκα έχει εντελώς διαφορετικά χαρακτηριστικά από την πρώτη, τα κύρια (συχνότερα και υψηλότερα αξιολογούμενα) από τα οποία είναι: Πρώτο, είναι συνολικά από “παχουλή” (για το 44% των ανδρών) έως “μέτρια” αλλά με “καμπύλες” ή “πασίματα” (για το 37%) έως και “λεπτή-ευέλικτη” (για το 10%).²⁰ Δεύτερο, για το 50% των ανδρών η δεύτερη ιδανική γυναίκα έχει “ερεθιστικές περιφέρειες” ή “διεγερτικό κόλο”. Για το 34% των ανδρών η ιδανική γυναίκα δεν είναι “άκολη” αντίθετα, έχει “μεγάλες περιφέρειες” (έχει “κόλο”, “καπούλια”, είναι “κολού” ή “κολαρού” ή “καπουλάτη” στην προφορικά μεταβιβασμένη, παραδοσιακής καταγωγής καθομιλουμένη τους). Τρίτο, για το 88% των ανδρών έχει μεγάλο στήθος, δηλαδή στην καθομιλουμένη τους είναι “βυζαρού”, “μπαλκονάτη”, “γελαδερή”. Για το δε 85% των ανδρών ισχύει η εξίσωση “όσο πιο μεγάλο στήθος τόσο πιο έντονη η διέγερση” και μάλιστα με (όχι πάντως εκθετική) πολλαπλασιαστική της διέγερσης.²¹

¹⁹ Ως “ελάχιστο ανθρώπινο” και, κατ’ επέκταση, ως “ελάχιστη ανθρώπινη σχέση” ορίζονται στην ειδική περίπτωση όχι τα σύμφωνα με τις αντιλήψεις του ερευνητή ελάχιστα αλλά τα όσα είναι συνταγματικά και νομικά κατοχυρωμένα ως ελάχιστα.

²⁰ Ένα 5% των ανδρών εξέφρασε την προτίμησή του για σαφώς υπέρβαρες γυναίκες, ενώ ένα 4% την προτίμησή του για “ασχημάτιστες”, “πρώιμες”, “άγουρες”, σωματικά τουλάχιστον μόλις μετά την παιδική ηλικία γυναίκες.

²¹ Το γεγονός ότι είναι δυνατή η παροχή σαφών και απλούστατων (στατιστικών) στοιχείων για τους άνδρες σ’ ό,τι αφορά τη δεύτερη ιδανική γυναίκα είναι ενδεικτικό της σαφήνειας και της ακρίβειας των ανδρών πάνω στο συγκεκριμένο ζήτημα. Είναι επίσης ενδεικτικό και της φτώχειας τους, της αδυναμίας τους να αξιοποιήσουν και, πολύ περισσότερο, να απολαύσουν το – και να ταυτιστούν με – το γυναικείο άπειρο. Αυτή η φτώχεια και η αδυναμία τους, τους οδηγεί στο να εστιάζουν σε ελάχιστα σημεία-χαρακτηριστικά και να τα θεωρούν όχι μόνο αναγκαία αλλά και επαρκή. Γι’ αυτό

Όπως και η πρώτη, η δεύτερη ιδανική γυναίκα δεν είναι μόνο χαρακτηριστικά είναι χαρακτηριστικά σε κίνηση, είναι *ενεργά* χαρακτηριστικά. Η δεύτερη ιδανική γυναίκα αποτελεί ένα τέλειο (ιδανικό) όργανο παροχής ηδονής, με σεξουαλική τεχνική αντίστοιχη και ανάλογη των σεξουαλικών επιθυμιών του άνδρα. Με άλλα λόγια, δεν είναι απλά υποταγμένη²² είναι *ενεργητικά* υποταγμένη. Αν η πρώτη γυναίκα μπορεί να οριστεί και ως “βοηθητικό εγώ” του άνδρα, η δεύτερη ιδανική γυναίκα δεν έχει “εγώ” μπορεί να οριστεί ως “μη-εγώ”. Κατά συνέπεια, σε επίπεδο ιδανικών, για το σύγχρονο Έλληνα άνδρα η γυναίκα ως προσωπικότητα και χαρακτήρας ισχύει από μερικά-βοηθητικά έως μηδενικά, από μερικά-ελλειπής-βοηθητική έως μηδενική-τιποτένια από υπαξιωμένη έως απαξιωμένη.²³

Οι δύο ιδανικές γυναίκες δεν είναι δυνατό να ισχύσουν συγχρόνως, δεν είναι δυνατό να συγχρονιστούν στην πραγματική ιστορική γυναίκα.²⁴ Το ένα ιδανικό αναιρεί μερικά ή ολικά το άλλο

το συγκεκριμένο ιστορικό άνδρα, το σύγχρονο Έλληνα, η “υπόλοιπη” γυναίκα κυριολεκτικά “περισεύει”.

²² Γι' αυτό το λόγο άλλωστε, οι γυναίκες με υψηλή σεξουαλική ειδικευση, με υψηλή σεξουαλική τεχνική εκτοπίζουν στη σύγχρονη σεξουαλική αγορά τις ανειδίκευτες, τις χαμηλής ή ανύπαρκτης (φυσικής και μόνο) σεξουαλικής τεχνικής γυναίκες. Η συγκεκριμένη αυτή τάση ισχύει στο βαθμό που υπάρχουν άνδρες που έχουν την κοινωνικο-οικονομική δυνατότητα και είναι πολιτισμένοι με τέτοιο τρόπο (είναι διατεθειμένοι δηλαδή) ώστε να καταβάλλουν το σαφώς υψηλότερο κόστος σε κοινωνικά χαρακτηριστικά (κόστος που μετριάζεται από τη χειραφέτηση των γυναικών, δηλαδή τη μαζική έξοδο τους στη (σεξουαλική) αγορά).

²³ Αυτή η τομή της γυναίκας σε δύο ιδανικές γυναίκες - και σε συνδυασμό με το μερικό έως μηδενικό του εγώ της - συναντάται και (παν-)ισχύει στο επίπεδο του χαρακτήρα του σύγχρονου Έλληνα άνδρα, δηλαδή πέρα από την αμέσως διαχειρίσιμη βούλησή του. Δεν συναντάται αναγκαστικά και στο επίπεδο της προσωπικότητάς του (ακριβέστερα, δεν συναντάται με την ίδια μορφή και, συνεπώς, στην ίδια ένταση). Η τομή αυτή αποτελεί ιδιότητα-οργανωτική αρχή του χαρακτήρα του σύγχρονου Έλληνα άνδρα που μόνο να την ελέγξει ως ένα βαθμό, να τη μετριάσει, μπορεί και αυτό με δύο συνέπειες: πρώτο, με ψυχικό κόστος την αύξηση της ανασφάλειάς του στο βαθμό που αποδέχεται το πλήρες εγώ της γυναίκας - τη γυναίκα ως πλήρες εγώ - και, δεύτερο, με μείωση έως ακύρωση της σεξουαλικής του απόλαυσης στο βαθμό που επιχειρεί να απολαύσει τη γυναίκα ως αυτόνομο όλο.

Για την επεξεργασία και εφαρμογή της έννοιας του “βοηθητικού εγώ”, δες Ν. Σαρρή, *Φιλοσοφία της Κοινωνίας και της Πολιτείας*, τόμος 2ος, τεύχος 1ο (“Πατερική Ορθοδοξία και Βυζαντινή Σκέψη”), σσ. 213-14.

²⁴ Είναι δυνατό να ισχύσουν ταυτόχρονα (στον αυτό συνολικό χρόνο αλλά ασυγχρόνιστα) σε κατώτερες μεσαίες κλίμακες, για παράδειγμα, σε εβδομαδιαίες κλίμακες. Σε μικρές κλίμακες, για παράδειγμα σε κλίμακες 24ώρου, ισχύει ένα απαγορευτικά υψηλό λογικο-συναισθηματικό κόστος για τον άνδρα (ακριβέστερα, την πρώτη ανδρική διάσταση αξιολόγησης, την πρώτη ιδανική γυναίκα): Οι συχνές και σε μικρά χρονικά διαστήματα επαναλαμβανόμενες εναλλαγές-ενεργοποιήσεις της αυτής πραγματικής ιστορικής γυναίκας ως πρώτης και δεύτερης ιδανικής γυναίκας δεν αποδιοργανώνουν μόνο - ούτε κατά κύριο λόγο - την πραγματική ιστορική γυναίκα, αποδιοργανώνουν κυρίως τον πραγματικό ιστορικό άνδρα. Η εναλλαγή αυτή σε ημερήσια κλίμακα είναι συντριπτική για τη μια πτυχή του άνδρα, την “κυρία”. Ο σεβασμός που ο άνδρας οφείλει στην πραγματική ιστορική γυναίκα στο βαθμό που αντιστοιχεί στην “κυρία” ελαχιστοποιείται λόγω του μικρού χρονικού διαστήματος που μεσολάβησε από την τελευταία φορά που τη χρησιμοποίησε ως “όργανο ηδονής”. Σε ανώτερες μεσαίες κλίμακες, για παράδειγμα σε μηνιαίες κλίμακες, ισχύει ένα απαγορευτικά υψηλό βιο-σωματικό κόστος. Η εναλλαγή σε μηνιαία κλίμακα (ένα μήνα ως “κυρία”-ένα μήνα ως “όργανο ηδονής”) είναι συντριπτική για την άλλη πτυχή του άνδρα, τη “(γυναίκα-)όργανο ηδονής” αλλά και τον τρόπο οργάνωσης της σεξουαλικότητας στο ανθρώπινο σώμα. Η σεξουαλικότητα ως ανάγκη, η ανάγκη για σεξουαλική απόλαυση, δεν είναι συσσωρεύσιμη στους “μονούς” μήνες ώστε να ενεργοποιείται συνολικά στους “ζυγούς”. Κατά συνέπεια, η εναλλαγή της γυναίκας σε “κυρία” και “όργανο ηδονής” σε χρονικές κλίμακες ανάμεσα στις δύο και τις επτά

και η πραγματική ιστορική γυναίκα είναι πάντα (εξ ορισμού) κατώτερη των ανδρικών προσδοκιών. Ακόμα και όταν έχει απόλυτη ευχέρεια επιλογής, ο σύγχρονος άνδρας βρίσκεται μπροστά σε ένα δίλημμα, ένα δίλημμα αζεπέραστο αφού είναι ο ίδιος διλημματικός: πρέπει να διαλέξει(-γει) ανάμεσα στη γυναίκα που αντιστοιχεί στην προσωπικότητά του και τη γυναίκα που αντιστοιχεί στο χαρακτήρα του. Η πρώτη θα συμβάλλει στην εξασφάλιση της όποιας κοινωνικής του αποδοχής αλλά δεν θα συμβάλλει (ή θα συμβάλλει περιοριστικά) στη σεξουαλική του απόλαυση. Η δεύτερη θα συμβάλλει στη σεξουαλική του απόλαυση αλλά δε θα συμβάλλει (ή θα συμβάλλει περιοριστικά) στην κοινωνική του αποδοχή. Πιασμένος σ' αυτή την αντίφαση, όντας ο ίδιος οργανωμένος αντιφατικά, ο σύγχρονος άνδρας υποφέρει. Βιώνει μ' αυτό τον τρόπο την κυριαρχία του πάνω στη γυναίκα.

Μια από τις αρχικές υποθέσεις εργασίας που σχημάτισαν τη μελέτη ως όλο ήταν ότι οι άνδρες που πουλάνε και την προσωπικότητά τους στην αγορά γενικά²⁵ - αστοί και μικροαστοί - θα έτειναν προς την επιλογή της πρώτης ιδανικής γυναίκας, της "κυρίας".²⁶ Η υπόθεση αυτή αποδείχτηκε ιδιαίτερα χρήσιμη αλλά δεν ισχύει. Καταρχήν, ελάχιστες γυναίκες είναι - στο επίπεδο της προσωπικότητας τουλάχιστον - διατεθειμένες να ταυτιστούν με τη σεξουαλική σκλάβο, δηλαδή να μορφοποιηθούν σε όργανα ηδονής χωρίς εγώ (και μάλιστα για παρατεταμένα χρονικά διαστήματα).²⁷ Η πράξη της επιλογής δεν ταυτίζεται αμέσως με την επιθυμία του άνδρα και, κατά

ημέρες έχει τόσο για τον άνδρα όσο και για τη γυναίκα το χαμηλότερο δυνατό λογικο-συναισθηματικό και βιο-σωματικό κόστος. Στα πλαίσια της κοινωνίας στη σύγχρονη Ελλάδα, αποτελεί μια "χρυσή τομή" απλά και μόνο επειδή είναι κοινωνικο-σωματικά εφικτή.

Αυτό που πρέπει όμως να τονιστεί είναι ότι, πέρα από τις όποιες αυξομειώσεις του, η σεξουαλικότητα έχει λογικο-συναισθηματικό (ψυχικό) και βιο-σωματικό κόστος. Γι' αυτό το λόγο άλλωστε έχει και αξία, είναι προσεγγίσιμη, οργανώσιμη και κατανοήσιμη ως αξία. Και αντίστροφα: το γεγονός ότι είναι δυνατό (στη σύγχρονη Ελλάδα και όχι μόνο) η σεξουαλικότητα να προσεγγιστεί ως σχετική αξία αποδεικνύει ότι έχει κόστος για τον άνθρωπο, ότι δεν είναι ελεύθερο αγαθό. (Η σεξουαλικότητα έχει αξία και στις κοινωνίες όπου ισχύει ως αδιακύμαντη αρχή, για παράδειγμα, στις κοινωνίες που το Ορθόδοξο α. σ. είναι (ήταν) από κυρίαρχο έως και αποκλειστικό. Έχει όμως σταθερή αξία (ή σταθερές αξίες) μέσα στα πλαίσια σταθερής σχέσης (ή σταθερών σχέσεων), αξία η οποία είναι μόνο κατ' εξαίρεση και κάτω από ποικίλες και απόλυτες προϋποθέσεις μεταβιβάσιμη στον Άλλο. Σε κοινωνίες οργανωμένες κατ' αυτό τον τρόπο, η σεξουαλικότητα δεν είναι δυνατό να αποτελέσει εμπορευματοποιήσιμο αγαθό.)

²⁵ Που η προσωπικότητά τους αποτελεί τον τελικό μορφοποιητή του προϊόντος-έργου τους σε εμπόρευμα.

²⁶ Αυτή η υπόθεση εργασίας δεν περιλαμβάνει και την αντεστραμμένη της προέκταση, ότι δηλαδή όσοι πουλάνε αποκλειστικά την εργατική τους δύναμη - οι εργάτες - θα έτειναν προς την επιλογή της γυναίκας-"οργάνου ηδονής", της σεξουαλικής σκλάβας.

²⁷ (Ως παρατεταμένο χρονικό διάστημα ορίζεται το χρονικό διάστημα που η οποιαδήποτε ενεργοποίηση υποχρεώνει, οδηγεί ή συμπεριλαμβάνει αλλαγές στον τρόπο ζωής.) Με βάση τα στοιχεία που στηρίζουν τη μελέτη, οι γυναίκες που είναι διατεθειμένες να ταυτιστούν με τη σεξουαλική σκλάβο, να μετατραπούν σε όργανο ηδονής του άνδρα, αποτελούν μια σημαντική μερίδα του συνόλου των γυναικών που συζητήθηκαν: από τις 165, ηλικίας ανάμεσα στα 20 και τα 50 χρόνια, που στήριξαν αυτό το σκέλος της μελέτης οι 12 έως 13, δηλαδή ένα ποσοστό τουλάχιστον 7%. Μάλιστα, είναι απόλυτα βέβαιο ότι 3 από αυτές όχι μόνο διατίθενται να αποτελέσουν αλλά αποτελούν ενεργές σεξουαλικές σκλάβες συγκεκριμένων ιστορικών ανδρών. Αποτελούν περιπτώσεις που το οριακά λογικά δυνατό και το ιστορικό ταυτίζονται, και, κατά συνέπεια, ένα από τα όρια της μελέτης. Στο βαθμό που είναι δυνατό να ισχύσει μια προσωπικότητα, ένας χαρακτήρας, μια σχέση, μια κατάσταση ή ένα συναίσθημα πέρα απ' αυτό το όριο-σημείο ταύτισης, ισχύει ταυτόχρονα εκτός μελέτης, ισχύει κριτικά και για τη μελέτη.

Όμως - και αυτό είναι εκτατικά σημαντικό - πολλές από τις σεξουαλικά ενεργές σύγχρονες Ελληνίδες γυναίκες, η πλειονότητα ίσως, τείνουν σε διάφορους βαθμούς αλλά σαφώς προς τη

κανόνα, δεν ταυτίζεται ούτε εμμέσως με την επιθυμία του συγκεκριμένου ιστορικού άνδρα, του Πέτρου, του Παύλου. Δεύτερο, αποδείχτηκε ότι οι άνδρες διάφορων κοινωνικών τάξεων ή κατηγοριών δεν δίνουν μεγαλύτερη ή μικρότερη έμφαση στην πρώτη ή τη δεύτερη ιδανική γυναίκα, την “κυρία” ή τη “σεξουαλική σκλάβο”. Δίνουν *διαφορετική* έμφαση, έμφαση που στηρίζεται στα αυτά χαρακτηριστικά, αλλά ιεραρχημένα-δομημένα με διαφορετικό τρόπο. Για παράδειγμα, στην αξιολόγηση των εργατών προηγούνται σε σημασία τα χαρακτηριστικά “ωραία”, “δραστήρια”, “φερέγγυα-αξιοπρεπής”, και “αποφασιστική”, ακολουθούν τα “εντυπωσιακή”, “πολιτισμένη” και “καλόγουστη”, και θίγονται τα υπόλοιπα.²⁸ Για τους εργάτες, η πρώτη ιδανική γυναίκα είναι δευτερευόντως αντικείμενο προς επίδειξη και θήραμα που αποδεικνύει τις ικανότητές τους ως “κυνηγών”. Αυτά αποτελούν ανέφικτη πολυτέλεια για όσους βιώνουν ένα τρόπο ζωής που ορθώνεται πάνω στο πραγματικό μεροκάματο. Είτε το επιθυμούν είτε δεν το επιθυμούν, η γυναίκα για τους άνδρες εργάτες είναι πρώτ’ απ’ όλα συντρόφισσα, κατά κανόνα συμμετέχει στα έσοδα και αποτελεί συνδυατικό κρίκο στις σχέσεις αλληλοβοήθειας συγγενών και φίλων.²⁹ Ο εργάτης δεν διαθέτει το οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό περίσσειμα που είναι αναγκαίο για να μετεξελιχθεί σε πολιτισμένο φαλλοκράτη με ιδιαιτερότητες, υψηλές απαιτήσεις και βίτσια.

συγκεκριμένη κατεύθυνση. Ο καθοριστικός παράγοντας του βαθμού ταύτισης με τη σεξουαλική σκλάβο είναι ο κάθε φορά συγκεκριμένος αξιολογούμενος (προς πράξη ή φαντασίωση) άνδρας. Όσο πιο υψηλή θέση καταλαμβάνει στην αξιακή ιεραρχία του φύλου του σύμφωνα με τα κριτήρια της συγκεκριμένης γυναίκας τόσο η μεν γυναίκα παραχωρεί (και απολαμβάνει την παραχώρηση) το δικαίωμα χρήσης της ως σεξουαλικής σκλάβας, ο δε άνδρας απολαμβάνει (χωρίς αυτό να σημαίνει και ότι ασκεί) το δικαίωμα αυτό. Ο άνδρας μπορεί να μην ασκήσει το δικαίωμα που του παραχωρήθηκε είτε γιατί αντιβαίνει με την προσωπικότητά του (αν και του είναι απόλυτα κατανοητό στο επίπεδο του χαρακτήρα, δηλαδή, ακόμα και αν τον ενοχλεί, δεν τον ξενίζει) είτε γιατί δεν έχει σεξουαλικά διαθέσιμα. Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να τονιστεί ότι το κομβικό σημείο βρίσκεται μέσα στα όρια της βούλησης του άνδρα’ του έχει παραχωρηθεί από την ανδρικά οργανωμένη κοινωνία-εμπρόσωπο της γυναίκας σε συνδυασμό με τα φυσικά και κοινωνικά του χαρακτηριστικά και την προσωπική του αξιοποίησή τους, συνδυασμό καθοριστικό του βαθμού ισχύος του δικαιώματος από άνδρα σε άνδρα. Μέσα σ’ αυτό το ευρύ πλαίσιο, σχεδόν μία στις δύο γυναίκες – σαφώς η πλειονότητα των ρεαλιστριών Ορθοδόξων – ανάμεσα στα 20 και τα 50 χρόνια είναι διατεθειμένη να μορφοποιηθεί σε όργανο ηδονής χωρίς εγώ του (σχεδόν) ιδανικού της άνδρα – πρώτη προϋπόθεση – σε μια σχέση μεγάλης χρονικής διάρκειας – δεύτερη προϋπόθεση.

²⁸ Πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι ο *στιγματικός* ταξικός ορισμός του ατόμου, δηλαδή ο ορισμός του αποκλειστικά με βάση τη θέση του σε σχέση με τα μέσα παραγωγής σε μια συγκεκριμένη στιγμή, είναι οπωσδήποτε αναληθής-ανεπαρκής. Ο “καθαρός εργάτης” ή ο “καθαρός αστός” αποτελούν χρήσιμες αφαιρέσεις, αποτελούν μεθοδολογικά εργαλεία’ δεν αποτελούν συγκεκριμένες ιστορικο-κοινωνικές οντότητες. Μάλιστα, σε μια χώρα όπως η Ελλάδα – που χαρακτηρίζεται από τη μαζική εισαγωγή Μικρασιατών προσφύγων και την άμεση μετατροπή τους σε εργάτες, δηλαδή τη στιγμιαία δημιουργία ευρείας εργατικής τάξης, και τη μαζική μεταπολεμική μετακίνηση κατοίκων της υπαίθρου-αγροτών στα αστικά κέντρα – η ταξική καταγωγή, η *τάξη προέλευσης* έχει καθοριστική σημασία αφού οι μακρο-αξίες και ο χαρακτήρας της μεγάλης πλειονότητας των ατόμων σχηματίζονται σ’ αυτό το φιλοσοφικό-ιστορικά προγενέστερο αλλά ιστορικο-κοινωνικά σύγχρονο πεδίο ορισμού. Και γι’ αυτό το λόγο, στη σύγχρονη Ελλάδα η έμφαση μεγάλης μερίδας των εργατών σ’ ό,τι αφορά την ιδανική γυναίκα είναι συγγενική της έμφασης των μικρούπαλλήλων, συγγενεύουσα της έμφασης των αγροτών και των αστών μικρομαγαζατόρων, και από κατανοητή έως αποδεκτή έως έγκριτη (εναλλακτική) από τους αστούς. (Ο άλλος λόγος είναι ότι οι ιδεολογικοί μηχανισμοί του κράτους (με την ευρεία έννοια, από την παιδεία ως τα μέσα μαζικής επικοινωνίας) με τη μαζική παραγωγή προτύπων συμβάλλουν στην ποσοτικοποίηση, στο μετρίασμό, την αιώρηση-ανενεργοποίηση ή και την ακύρωση των ταξικών διαφορών.)

²⁹ Σχέσεις απολύτως απαραίτητες για τα άτομα που ζουν μόλις πάνω από τα όρια της επιβίωσης.

Πέρα από τις όποιες αξιολογούμενες αλλά περιορισμένης σημασίας παραλλαγές στους άνδρες ανάλογα με την ταξική τους θέση, οι δύο ιδανικές γυναίκες-οργανωτικές αρχές του χαρακτήρα και της προσωπικότητας του άνδρα στη σύγχρονη Ελλάδα είναι απολύτως αντιτιθέμενες και αντιστρόφως ανάλογες. Η μεν “κυρία” – η ανδρική προσωπικότητα ως γυναίκα – είναι ένα σύνολο κοινωνικών χαρακτηριστικών με φυσική παρουσία και μόνο,³⁰ χωρίς σεξουαλική τεχνική. Η δε “σεξουαλική σκιάβρα” – ο ανδρικός χαρακτήρας ως γυναίκα – είναι ένα σύνολο φυσικών χαρακτηριστικών οργανωμένων από τη σεξουαλική τεχνική (στην ειδική περίπτωση, τις επιθυμίες του άνδρα μορφοποιημένες σε ενέργειες της γυναίκας), χωρίς κοινωνικά χαρακτηριστικά.³¹

Υπάρχει όμως και η αρχή της μετατροπής του ενός πόλου στον άλλο: το όλο ιδανικό σύστημα έχει ιδιαίτερα υψηλό δυναμικό μετατρεψιμότητας. Με (μερική ή/και συγκυριακή) εξαίρεση τη μητέρα, η αρχή είναι η “όλες οι γυναίκες είναι πουτάνες”. Η αρχή αυτή θα ενταθεί και θα παγιωθεί κατά τη διαδικασία εξόδου των φύλων στη σεξουαλική αγορά, αλλά δεν δημιουργείται από την έξοδο ή/και κατά τη διάρκεια της εξόδου. Είναι ήδη δημιουργημένη κατά τη μετάβαση του άνδρα από το έμφυλο (σεξουαλικό ως δυνατότητα) στο ενεργό έμφυλο (σεξουαλικό ως σημαίνουσα και υποχρεώνουσα πραγματικότητα) και εντείνεται-παγιώνεται κατά την έξοδο στη σεξουαλική αγορά (σεξουαλικό ως κοινωνική-ανταλλακτική σχέση).

Η αρχή “όλες οι γυναίκες είναι πουτάνες” αποτελεί οργανωτική αρχή ολόκληρης της διαδικασίας ανδροποίησης του αρσενικού,³² η δε κατεύθυνση της αρχής αυτής είναι καθοριστική: οι γυναίκες ανάγονται σε ένα αδιαφοροποίητο ελάχιστο, σ' ένα καθεστώς χωρίς δικαίωμα άρνησης. Καταρχήν, ευθύς εξαρχής όλες οι γυναίκες είναι πουτάνες και ο άνδρας το γνωρίζει, του γνωστοποιείται. Κατόπιν, αργά ή γρήγορα – “σε τελική ανάλυση” – ο άνδρας θα το σημάνει, θα το κατανοήσει, θα το βιώσει (και θα το επιβάλλει), δηλαδή θα εξανδρισθεί. Κάθε στάση, απαίτηση, έκφραση ή συμπεριφορά της γυναίκας που φαίνεται αναιρετική ή, έστω, αναντίστοιχη της αρχής είναι(ορίζεται ως) αόριστα υποκριτική, στοιχείο της πουτανιάς.³³ Ο άνδρας δεν έχει παρά “να τη

³⁰ Τα φυσικά της χαρακτηριστικά έχουν δευτερεύουσα αυτοτελή και πρωτεύουσα ενδεικτική, παραπεμπτική, συμβολική αξία.

³¹ Το σχήμα “σύζυγος (ή σταθερή κοινωνική συντρόφισσα)-ερωμένη” – “σύζυγος” (ή σταθερός κοινωνικός σύντροφος)-εραστής” αποτελεί τόσο συχνή όσο και κανονική οργανωτική αρχή των σχέσεων των δύο κοινωνικών φύλων στη σύγχρονη Ελλάδα. Στο σχήμα αυτό, η μεν σύζυγος τείνει σαφώς προς την πρώτη, η δε ερωμένη τείνει προς τη δεύτερη ιδανική γυναίκα. Στα πλαίσια αυτού του σχήματος – το οποίο αναλύεται διεξοδικά στη συνέχεια του κεφαλαίου – το σεξουαλικό είναι υποβαθμισμένο στη σχέση με τη σύζυγο και αναβαθμισμένο (αν και μόνο συμπτωματικά σε βαθμό ανάλογο της υποβάθμισης στη σχέση με τη σύζυγο) στη σχέση με την ερωμένη.

³² Ο μόλις-άνδρας, ο μόνον έμφυλος άνδρας, εσωτερικεύει χαρακτηρισμούς και αρχές (τρόπους οργάνωσης των χαρακτηρισμών) για τη γυναίκα που δεν έχουν νόημα γι' αυτόν παρά μόνο ως σχήματα λόγου και αίτια συμπεριφορών. Σ' αυτή τη φάση της ανάπτυξης του, οι χαρακτηρισμοί και οι αρχές έχουν ουσιαστικά αισθητική σημασία (και, στο ειδικό ζήτημα τουλάχιστον, η αισθητική αποτελεί και την πρωτεύουσα σημασία). Στην επόμενη φάση της ανάπτυξης του, ο άνδρας ως σεξουαλικός άνδρας, ο άνδρας με την ενεργή σεξουαλικότητα, *σωματικοποιεί* τις αρχές και τους χαρακτηρισμούς. Η αισθητική σημασία υποχωρεί στο (σε) χαρακτήρα, μετατρέπεται σε γενική καθοριστική σημασία, σε γενική “τάση προς”, και κυριαρχεί η αισθητηριακή-αισθησιακή σημασία. Σ' αυτή τη φάση, ο άνδρας (και) *νοιώθει* τι είναι “πουτάνα”, τι είναι “γαμώ”. Στην τρίτη φάση της ανάπτυξης του, ο άνδρας μαθαίνει να σχετίζεται (να διαχειρίζεται και να ανταλλάσσει) με βάση τις αρχές και τους χαρακτηρισμούς που τον ορίζουν ως όλο.

βάλει στη θέση της” και η μέθοδος για να το επιτύχει είναι χαρακτηριστική. (Εξίσου χαρακτηριστική είναι και η αντίθεση ανάμεσα στη μία και μοναδική μέθοδο και την πληθωρική ποικιλομορφία στην έκφραση αυτής της μιας και μοναδικής μεθόδου, έκφραση που συνοδεύεται από ένα αίσθημα ευφορίας από μέρους του εκφραστή της.) Πιο στους 141 άνδρες που ρωτήθηκαν πάνω στο θέμα τόνισαν ότι ο άνδρας δικαιούται (ως άνδρας) και υποχρεούται (ως μέλος της ανδρικής κοινότητας) “να βάζει τη γυναίκα στη θέση της” – μειώνοντας μ’ αυτό τον τρόπο το εύρος των έγκριτων πρωτοβουλιών της και αυξάνοντας το βαθμό της προβλεψιμότητάς της από μέρους του. Επίσης, όταν το τυπικό της επικοινωνίας με τον ερευνητή χαλάρωσε, οι περισσότεροι άνδρες χρησιμοποίησαν εκατοντάδες σχήματα όπως τα ακόλουθα για να εκφράσουν τη θέση που μόλις αναφέρθηκε, σχήματα όπως “ένας πούτσος πάντα βάζει μια γυναίκα στη θέση της”, “μια γυναίκα ηρεμεί όταν τη γαμάς”, “ένα καλό γρασσάρισμα και η γυναίκα δε σου κουνιέται” (το τελευταίο από 35χρονο ιδιοκτήτη συνεργείου αυτοκινήτων).

(γ. *Η Ιδανική Σεξουαλική Απόλαυση*)³⁴

Η εισαγωγή της έννοιας της ιδανικής σεξουαλικής απόλαυσης – και σεξουαλική απόλαυση δεν είναι παρά η απόλαυση του διακριτού των φύλων – σύμφωνα με τον άνδρα και τη γυναίκα στη σύγχρονη Ελλάδα αποσαφηνίζει ακόμα περισσότερο την ιδανική γυναίκα και τον ιδανικό άνδρα.

Άνδρας και γυναίκα διαφέρουν ουσιαστικά πάνω στο ζήτημα της ιδανικής σεξουαλικής απόλαυσης. Μια πρώτη διαφορά έγκειται στο ότι οι άνδρες – αν και διαφέρουν πολύτροπα μεταξύ τους ως προς τους τρόπους σήμανσης, νοηματοδότησης και μορφοποίησης της σεξουαλικής απόλαυσης – οργανώνουν τη σεξουαλική τους απόλαυση σε μία και μοναδική κατεύθυνση, σε μία και μοναδική κλίμακα μέγιστων και ελάχιστων. Συγκεκριμένα, η σεξουαλική απόλαυση ταυτίζεται με την

³³ Μια αντίστοιχη αρχή επικρατεί και στις γυναίκες: όλοι οι άνδρες είναι “μαλάκες”, “καθάρματα”, “πούστηδες”. (Οι τρεις αυτοί χαρακτηρισμοί πιθανότατα αντιστοιχούν σε τρεις κλίμακες/μορφές/εντάσεις (πρόσληψης της) αφερεγγυότητας. Χρονικά ειδωμένοι, αντιστοιχούν στις (α) μικρο-κλίμακα (χρόνοι ανάμεσα στα δευτερόλεπτα και τις ώρες, χρόνοι που αναφέρονται σε στιγμές ή – έως και – τμήματα της ημέρας), (β) μεσο-κλίμακα (χρόνοι ανάμεσα στην ημέρα και την εβδομάδα) και (γ) μακρο-κλίμακα (υπερεβδομαδιαίοι χρόνοι). Δομικά ειδωμένοι – όπου και η μέση κλίμακα, το “κάθαρμο”, εξαφανίζεται, παύει να ισχύει, οι άνδρες είναι μακρο-αφερέγγυοι (“πούστηδες”). Η ιδιότητά τους αυτή αποδεικνύεται από πολλές, συχνές, “επιφανειακές” μικρο-αφερεγγυότητες (“μαλακίες”) αλλά και ορισμένες σπάνιες “αναδύσεις” του χαρακτήρα ως όλου (“πουστιές”).

Όμως, η αρχή αυτή δεν είναι ομολογη της ανδρικής: δεν αναφέρεται στα δικαιώματα πρόσβασης των γυναικών πάνω στους άνδρες. Αναφέρεται στην αφερεγγυότητα και το χυδαίο του άνδρα, αποτελεί δε ταυτόχρονα παραδοχή της δυσμενούς θέσης της γυναίκας και αμυντική αρχή οργάνωσης στο προσωπικό επίπεδο και το επίπεδο της παρέας. Αποτελεί επίσης βασικό παράγοντα ερμηνείας των ενεργειών των ανδρών (τόσο με τη μορφή της αρχής οργάνωσης των γνωστών δεδομένων όσο και με τη μορφή της προβολής γενικών ανδρικών δεδομένων στα σημεία, πεδία ή ζητήματα που επικρατεί άγνοια για το συγκεκριμένο άνδρα).

³⁴ Η έννοια της σεξουαλικής απόλαυσης αποτελεί εννοιακό (λογικό-αφηρημένο) *ελάχιστο* της έννοιας της σεξουαλικής ευχαρίστησης. Όμως, σ’ αυτό το σημείο-πεδίο της μελέτης όπου επικρατεί η κίνηση από το ιδανικό στο *εφικτό* (ιστορικό-συγκεκριμένο ελάχιστο) είναι όχι μόνον επαρκής αλλά και η πλέον κατάλληλη. Στο επόμενο κεφάλαιο αποσαφηνίζεται αμέσως η ανεπάρκειά της (όχι ως έννοιας βέβαια αλλά) ως στόχου, σκοπού, προσδοκίας, οργανωτικής αρχής της καθημερινής πρακτικής. Το επόμενο κεφάλαιο στηρίζεται πάνω στο εννοιακό μέγιστο, στη σαφώς ευρύτερη έννοια της σεξουαλικής ευχαρίστησης.

ηδονή (κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής πράξης ή/και της αυτοϊκανοποίησης), διαφοροποιείται δε ποσοτικά και μόνο: υπάρχουν βαθμίδες ηδονής – πολλή, λίγη, μέτρια (ή “κανονική”). Κορύφωμα αλλά και τελική στιγμή (χωρίς αυτό να είναι αναγκαίο, λογικό ή φυσικό) της σεξουαλικής πράξης και της σεξουαλικής απόλαυσης αποτελεί η εκπερμάτωση. Μετά την εκπερμάτωση, οι άνδρες μεταπίπτουν σε μία από τις τρεις ακόλουθες καταστάσεις: Μια κατηγορία ανδρών (32 από 160 άνδρες που ρωτήθηκαν πάνω στο θέμα) ανάγουν το σεξουαλικό της συντρόφου τους σε έμφυλο (ανενεργό σεξουαλικό), συνοδεύουν δε αυτή την αναγωγή με αισθήματα τρυφερότητας και ευφορίας (αλλά, εξίσου συχνά, και με ανεκδήλωτες ενοχές ή/και τύψεις). Επίσης, αντλούν ευχαρίστηση από τη συνομιλία με τη σεξουαλική τους σύντροφο, όπως και από το άγγιγμά της, τη σωματική τους επαφή.³⁵ Μια δεύτερη κατηγορία ανδρών (79 απ’ όσους ρωτήθηκαν) τρία έως δέκα λεπτά μετά την εκπερμάτωση επιστρέφουν στους κοινωνικούς ρόλους και τα προβλήματα που προϋπήρχαν της σεξουαλικής επαφής. Ενοχλούνται από τη συνομιλία και τα αγγιγματα που ακολουθούν αλλά τα ανέχονται για ένα ολιγόλεπτο χρονικό διάστημα. Κατόπιν, αλλάζουν ενασχόληση (με ή χωρίς τη χρήση προφάσεων). Τέλος, μια τρίτη κατηγορία (49 άνδρες) μετά τη σεξουαλική επαφή αισθάνονται απέχθεια και περιφρόνηση για τη σύντροφό τους.³⁶ Παρουσιάζουν εντελώς επίπλαστα αισθήματα ευφορίας και τρυφερότητας ενώ, ταυτόχρονα, εύχονται να εξαφανιζόταν η γυναίκα ακριβώς τη στιγμή που παύει να τους αφορά σεξουαλικά και μέχρι τη στιγμή που θα την καλέσουν, τη στιγμή που θα τους αφορά σεξουαλικά και πάλι. Όπως αναφέρει 21χρονος σπουδαστής ΤΕΙ, “μετά το γαμήσι, όλες οι χαμούρες σούρχονται και σου τρίβονται...σου χαιδεύονται...” “Νίκο μου, σου άρεσε;” “...” “Ναι, μωρή! Μου άρεσε!...Αϊντε στο διάολο τώρα!” (θάθελε να της πει). 34χρονος, ανώτερο στέλεχος φαρμακευτικής εταιρείας, παρέχει μιαν άλλη ερμηνεία της αυτής κατάστασης: “Θάθελα νάχει ένα κουμπί δίπλα στο κρεβάτι. Μόλις τελειώνω, να το πατάω, να ανοίγει μια καταπακτή, να πέφτουν ουρλιάζοντας – κουνώντας χέρια, πόδια και βυζιά – να τις τρώνε οι κροκόδειλοι”. Για την

³⁵ Μόνον όμως ο ένας στους τρεις από αυτή την κατηγορία – και κανείς από τις άλλες δύο – παρέχει (ακριβέστερα, εκφράζει τη διάθεση του να παρέχει) στη γυναίκα το δικαίωμα επανόδου της στην κατάσταση του ενεργού έμφυλου, το δικαίωμα επανασεξουαλικοποίησής της σε συνδυασμό με τη σεξουαλική του διέγερση και ενεργοποίηση. Αν εξαιρεθεί αυτό το 7-8%, οι υπόλοιποι άνδρες στην καλύτερη περίπτωση είναι διατεθειμένοι να ανεχθούν τη – ή, έστω, να επιτρέψουν στη – γυναίκα να *προτείνει* την επάνοδο του ζευγαριού σε σεξουαλική κατάσταση. Το δικαίωμα της απόφασης, της έγκρισης ή της απόρριψης της κατά κανόνα έμμεσης αυτής πρότασης, είναι ανδρικό δικαίωμα (και, στη συντριπτική πλειονότητα των περιπτώσεων, δικαίωμα του άνδρα). Η δε γυναίκα που θα θελήσει να βιάσει τον άνδρα προς την κατεύθυνση της επανόδου του ζευγαριού σε σεξουαλική κατάσταση είτε αποτυγχάνει εξασφαλίζοντας την περιφρονητική απομάκρυνση του άνδρα είτε επιτυγχάνει εξασφαλίζοντας την υποτίμησή της σε σχέση μ’ αυτόν.

³⁶ Χαρακτηριστική είναι η δήλωση 30χρονου μικροεπαγγελματία στο χώρο των ηλεκτρονικών υπολογιστών. (Σαρκαστικά) “Και μόνο που η κουφάλα μου κάθετα και τη γαμάω είναι για φτύσιμο”. Ο Χρήστος γαμάει άξίες φτυσίματος κουφάλες. Δεν ξέρει κανείς που να πρωτοβάλει εισαγωγικά και, βέβαια, χωρίς αυτή την υπό προϋποθέσεις γλώσσα ο Χρήστος είναι άλαλος. Όμως πρέπει οπωσδήποτε να επανατοπιστεί ότι “γαμήσια”, “κουφάλες” και “φτυσίματα” *δεν* είναι αμέσως ή πλήρως μεταφράσιμα σε – για παράδειγμα – “σεξουαλικές επαφές”, “ανυπόληπτες γυναίκες” και “απορρίψεις”. Όταν ο Χρήστος λέει “κουφάλα” *δεν* εννοεί “ανυπόληπτη γυναίκα” *εννοεί* “κουφάλα”. Και οι δύο δέσμες εννοιών αναφέρονται σε τύπους κοινωνικών σχέσεων, τύπους γυναικών και τύπους αξιολόγησης. Η “ανυπόληπτη γυναίκα” όμως είναι προσωπικότητα, ενώ η “κουφάλα” είναι (κυριολεκτικά και μεταφορικά) *φυσική* κατάσταση. Εάν μάλιστα ληφθεί υπόψη ότι η συντριπτική πλειονότητα των ανδρών στην Ελλάδα σκέπτονται και εκφράζονται από κυρίαρχα έως και

πλειονότητα των ανδρών στη σύγχρονη Ελλάδα – για το 65% τουλάχιστον – η σεξουαλικότητά τους ταυτίζεται με την ικανότητα για στύση, η δε σεξουαλική απόλαυση ταυτίζεται με την ηδονή κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής επαφής και, κυρίως, την εκσπερμάτωση. Η σεξουαλική απόλαυση είναι από σχεδόν αποκλειστικά έως αποκλειστικά σωματική απόλαυση και συγγενής της εκτόνωσης όπως αυτή οργανώνεται από το Ορθόδοξο α. σ. Η πλειονότητα των ανδρών δε μπορεί να κάνει έρωτα με τη γυναίκα, δεν μπορεί να βρεθεί σε ερωτική συνομιλία-επικοινωνία με τη γυναίκα.³⁷ Γαμάει. Και γαμάει εφιαλτικά φτωχά, πάνω στη βάση μιας μόνο προϋπόθεσης: Γαμάει “όποια του κάθετα” αρκεί να είναι ελάχιστα έστω συμβατή με τα προσωπικά του γούστα ή/και βίτσια.³⁸

Στις γυναίκες (στη σύγχρονη Ελλάδα τουλάχιστον), η σεξουαλικότητα υπερβαίνει (και περιλαμβάνει) τη σεξουαλική επαφή. Αλλά και η σεξουαλική απόλαυση υπερβαίνει (και περιλαμβάνει) την ηδονή. Δεν ταυτίζεται μαζί της, όπως συμβαίνει στον άνδρα. Μόνο μια μικρή μειονότητα (19 από τις 140 γυναίκες που ρωτήθηκαν) ταυτίζει σεξουαλικότητα και σεξουαλική επαφή, σεξουαλική απόλαυση και ηδονή. Αυτή η κατηγορία των γυναικών θεωρεί τη σχέση με τον άνδρα ως ανταλλαγή ηδονής και οργασμών. Στην προσπάθειά τους να εξουδετερώσουν τη δομική κυριαρχία του άνδρα οργανώνονται και ενεργούν ως ομόλογές του. Όμως, η συγκεκριμένη (συχνά υποχρεωτική) επιλογή είναι καθαρά προκρούστεια, εφ’ όσον η γυναίκα είναι σαφώς ευρύτερη και πολυπλοκότερη ή, έστω, ριζικά διαφορετική από το “θηλυκό άνδρα”. Μέσα σ’ αυτό το πλαίσιο, η χειραφέτηση – διαδικασία που δεν έχει άμεση σχέση με τον εξανθρωπισμό – ισοδυναμεί με την ανδροποίηση, τη μετατροπή της γυναίκας σε ανδρικό κακέκτυπο. Η χειραφέτηση της γυναίκας δεν ταυτίζεται λογικά με την απελευθέρωσή της αν το τίμημα του οργασμού είναι συχνά η άρνηση της ανθρώπινης επικοινωνίας ή η στέρωση, η άρνηση της μητρότητας.

αποκλειστικά μέσω παραπεμπτικών σε φυσικές καταστάσεις εννοιών, το μεσαιωνικό του χαρακτήρα τους είναι εμφανές και από αυτή την προοπτική.

³⁷ Οι “συνομιλία” και “επικοινωνία” νοούνται κυριολεκτικά, όχι μεταφορικά.

³⁸ Αυτό δεν σημαίνει ότι ο κάθε συγκεκριμένος ιστορικός άνδρας ενεργεί κατ’ ανάλογο τρόπο. Κατά πρώτο λόγο, υπάρχει μια μειονότητα που δεν υποτιμά ή εξευτελίζει γυναίκες. Κατά δεύτερο λόγο, όπως φαίνεται και στη συνέχεια της μελέτης, μια σειρά περιορισμών (τρόπος ένταξης και θέση στη σεξουαλική αγορά) μορφοποιούν τον άνδρα-γαμιά σε πολλές παραλλαγές, τον εκρεαλίζουν με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους. Ακόμα όμως και αυτοί που έχουν την ικανότητα να απολαύσουν σχεδόν όσες και όποιες γυναίκες επιθυμούν – οι κορυφίοι των διάφορων ανδρικών σεξουαλικών ιεραρχιών – δεν έχουν και τη δυνατότητα πραγματοποίησης της επιθυμίας τους. “Υπάρχουν χιλιάδες γυναίκες που θέλω να γαμήσω”, ανέφερε 37χρονος που σε πολλά σημεία προσεγγίζει τον ιδανικό άνδρα για την πλειονότητα των γυναικών και που δεν θυμάται να έχει απορριφθεί στο παρελθόν από γυναίκα. “Αλλά δεν προλαβαίνω.” Ο συγκεκριμένος άνδρας γαμάει ξένες, άγνωστες γυναίκες. Ακριβέστερα, γαμάει τις γυναίκες σαν ξένες ή άγνωστες. Είναι ανίκανος να αναπτύξει τις λογικο-συναισθηματικές προϋποθέσεις που είναι απόλυτα αναγκαίες για μια ολοκληρωμένη σεξουαλική επαφή. Κι αφού δεν είναι ικανός να κάνει μια γυναίκα πλουσιότερη ή να απολαύσει όλο τον πλούτο της, είναι αναγκασμένος να αλλάζει συνεχώς γυναίκες ώστε να παίρνει (όχι βέβαια νέα αλλά) διαφορετικά ερεθίσματα. Στην κατάσταση αυτή βρίσκονται πολλοί άνδρες. Μη έχοντας όμως την υψηλή του θέση στη σεξουαλική ιεραρχία είναι αναγκασμένοι να περιορίζουν τις απαιτήσεις τους, να περιορίζονται σε μία μόνο (ή, έστω, λίγες) γυναίκα, μια γυναίκα κατά κανόνα εξίσου άγνωστη σ’ αυτούς με τις πολλές σύγχρονες ή/και διαδοχικές γυναίκες με τις οποίες σχετίζεται ο 37χρονος. (Δεν αποτελεί μέρος της μελέτης αλλά αξίζει να τονιστεί ο (κατα)πληκτικά υψηλός βαθμός άγνοιας των ιδιομορφιών του άλλου που επικρατεί στα ζευγάρια’ ουσιαστικά ο άλλος είναι Άλλ(ο)ις. Η έρευνα που στηρίζει αυτή τη μελέτη μπορεί να στηρίξει με ελάχιστες τροποποιήσεις και προσθήκες μια μελέτη πάνω στην άγνοια.)

Όμως, η μεγάλη πλειονότητα των γυναικών (οι 121 στις 140) βρίσκεται σε διαφορετική – όχι καλύτερη ή πλεονεκτικότερη – θέση. Το οργανικό σ' αυτές είναι διαπραγματεύσιμο, μετριάσιμο, ακόμα και θυσιάσιμο (αναγόμενο στην αυτοϊκανοποίηση) για χάρη του ευρύτερου αναπαραγωγικού. Η Ελληνίδα αυτής της κατηγορίας δεν μετρά ή και αξιολογεί αποκλειστικά αλλά ούτε κυρίαρχα σε οργανισμούς. Στη μέτρηση και αξιολόγησή της περιλαμβάνονται στοιχεία από ολόκληρο τον αναπαραγωγικό της κύκλο. Το ζευγάρι “μητέρα-μητρικό” είναι σαφώς υπέρτερο του “ερωμένη-ερωτικό” από τη στιγμή που η γυναίκα έχει τη δυνατότητα (ή την υποχρέωση) επιλογής.³⁹ Βέβαια, για τη συντριπτική πλειονότητα των γυναικών ιδανικό σχήμα είναι το “μητέρα-ερωμένη”. Στο βαθμό όμως που η γυναίκα είναι υποχρεωμένη σε παραχωρήσεις, οι παραχωρήσεις αυτές λαβαίνουν χώρα κυρίως από την πλευρά της “ερωμένης”.

Ο σύγχρονος Έλληνας προσεγγίζει τη γυναίκα ως (από) εργαλείο σεξουαλικής απόλαυσης ή ως (έως) μέσο κοινωνικής αναγνώρισης και βοηθό. Όμως, με τη σύγχρονη Ελληνίδα γυναίκα δεν ισχύουν τα αυτά ή τα αντίθετα. Η σύγχρονη Ελληνίδα δεν προσεγγίζει τον άνδρα κατά τον αυτό ή κατά τον αντίθετο τρόπο σε σχέση με τον τρόπο προσέγγισής της από τον άνδρα' οργανώνει, σημαίνει και πραγματώνει την κίνησή της σε σχέση με τον άνδρα εντελώς διαφορετικά, μ' ένα δικό της, ιδιαίτερο τρόπο.⁴⁰ Μόνο μια μικρή μερίδα (και, συνήθως, για περιορισμένα χρονικά διαστήματα

³⁹ Το 31% των γυναικών συνολικά ανέφερε ότι είναι διατεθειμένο να μην κάνει παιδιά ή να παρατήσει τα παιδιά του, εάν παρουσιάζονταν ιδανικές ερωτικές περιστάσεις, για λογαριασμό του ιδανικού εραστή. Όμως, μόνο το 7% από τις γυναίκες με παιδιά, από τις γυναίκες-μητέρες, εκφράζει συστηματικά και μετα-στιγμιαία τη διάθεση αυτή. Μάλιστα, μόνο μία από τις 140 παράτησε (αυταρχικό) σύζυγο και παιδιά (ηλικίας τριών και επτά ετών) για να ζήσει με άλλον (πληρέστερο από πολλές απόψεις και όχι μόνον ερωτικά) άνδρα. Φορτισμένη με ενοχές και σε κατάσταση στέρησης σε σχέση με τα παιδιά της, έχει αναθεωρήσει τις απόψεις της και επιχειρήσει κατ' επανάληψη να επιστρέψει στα παιδιά της (και το σύζυγο) αλλά απορρίπτεται απ' αυτόν.

Για το ζήτημα της μητρότητας – ακριβέστερα, το ζήτημα του σε ποιο βαθμό και ποια μορφή είναι φυσική και σε ποιο βαθμό και ποια μορφή επιβάλλεται – υπάρχει ευρεία διεθνής βιβλιογραφία. Για μια συνοπτική εικόνα δες D. Hensch, *Η Καταπιεστική Οικογένεια* (Αθήνα: Επίκουρος, 1973, κεφ. 3 και 4, σσ. 44-95) και M. Foucault, *Ιστορία της Σεξουαλικότητας*, κεφ. 5, σσ. 165-209. Όμως, για την πληρέστερη κατανόηση του ζητήματος στη συγκεκριμένη ιστορική πραγματικότητα της σύγχρονης Ελλάδας είναι αναγκαία η προσφυγή στο πλήρες έργο του Ν. Σαρρή (3ο κεφ., σσ. 205-92), καθώς και στο άρθρο της L. Rushton “Η Μητρότητα και ο Συμβολισμός του Σώματος” (στο *Ταυτότητες και Φύλο στη Σύγχρονη Ελλάδα: Ανθρωπολογικές Προσεγγίσεις*, επιμ. Ε. Παπαταξιάρχης – Θ. Παραδέλλης, Αθήνα Εκδ. Καστανιώτη, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 1992, σσ. 151-71).

⁴⁰ Πρέπει να υπογραμμιστεί το μάλλον εύθραυστο του χαρακτήρα των όσων ακολουθούν αναφορικά με τον ιδιαίτερο τρόπο προσέγγισης του άνδρα από μέρους της γυναίκας. Αν και στο συγκεκριμένο ζήτημα συζητήθηκαν περισσότερες από 250 γυναίκες, ο αριθμός αυτός αποδείχτηκε προκλητικά ανεπάρκης. Η ευρεία ποικιλομορφία των απόψεων που εκφράστηκαν είναι δυνατό να αντιστοιχεί σε μια σημαντική ποικιλία στάσεων πάνω στο θέμα, κατά πολύ μεγαλύτερη (και, ίσως, διαφορετικά οργανωμένη) αυτής που μπόρεσε να εντοπίσει ο ερευνητής. Σ' αυτό συνέβαλε και η αποφασιστική εκφραστική αδυναμία των περισσότερων γυναικών, η παροχή εξηγήσεων μέσω παραδειγμάτων που επιτρέπουν από μηδενική έως ελάχιστη και πλήρη αναγκαιών προϋποθέσεων γενίκευση, η παροχή εξηγήσεων μέσω ιδιοπαραδειγμάτων. Μάλιστα, ουσιαστικά η επικοινωνία με τέσσερις στις δέκα από τις γυναίκες αυτές έλαβε χώρα αποκλειστικά μέσω παραδειγμάτων και με πέντε στις δέκα κυρίαρχα μέσω παραδειγμάτων. Κατά συνέπεια, τα όσα ακολουθούν αποτελούν μια τολμηρή υπόθεση, υπόθεση που στηρίζεται δευτερευόντως στα στοιχεία που τη συνθέτουν και πρωτευόντως στο ερμηνευτικό συμβατό της με άλλα σημεία της μελέτης.

Εκφραστική αδυναμία χαρακτηρίζει και τους άνδρες. Με μια διπλή βασική διαφορά όμως σε σχέση με τις γυναίκες. Η μεν πρώτη διάσταση της διαφοράς έγκειται στο ότι είναι σαφώς ομοιογενέστεροι στον τρόπο προσέγγισής τους, είναι δηλαδή αντιμετώποι με μικρότερες εκφραστικές απαιτήσεις. Η δε δεύτερη διάσταση έγκειται στο ότι, σ' ό,τι αφορά την έκφραση,

σε συγκεκριμένες ηλικιακές φάσεις) γυναικών εστιάζει αμέσως στα φυσικά χαρακτηριστικά του άνδρα, δηλαδή τα αξιολογεί ή τα απολαμβάνει αμέσως ως φυσικά χαρακτηριστικά. Η μεγάλη πλειονότητα προσεγγίζει τα φυσικά χαρακτηριστικά του άνδρα εμμέσως, τα προσεγγίζει ως σύμβολα, ως σύμβολα ενδεικτικά του είδους των πιθανών απογόνων που ο συγκεκριμένος άνδρας είναι γενετικός φορέας. Για τη σύγχρονη Ελληνίδα, ωραίος άνδρας είναι κατά κύριο λόγο ο άνδρας που μπορεί να συμβάλει στη γέννηση ωραίων και υγιών παιδιών. Με άλλα λόγια, στην εκτίμηση (των φυσικών χαρακτηριστικών) του άνδρα από μέρους της γυναίκας η μακρο-κλίμακα, η κλίμακα σε επίπεδο είδους, είναι η σημαντικότερη κλίμακα. Αυτή η έμφαση της γυναίκας στο έμμεσο-συμβολικό, στη μακρο-πραγματικότητα, συμπληρώνεται, ενισχύεται και εκρεαλιζεται από την έμφασή της στα κοινωνικά χαρακτηριστικά του άνδρα. Οι άνδρες με κοινωνική ισχύ, δηλαδή οι άνδρες που μπορούν να παρέξουν ασφάλεια και από ικανοποιητική έως ιδανική υλική και λογικο-συναισθηματική στήριξη στη γυναίκα και ως μητέρα (και τα παιδιά της), καταλαμβάνουν τις κορυφαίες θέσεις στην αξιακή ιεραρχία του κοινωνικού τους φύλου.⁴¹

(δ. Η Ιδανική Σεξουαλική Σχέση)

υπερέχουν ως κοινωνικό φύλο και μειονεκτούν ως άτομα. Έχουν στη διάθεσή τους πολλές εκατοντάδες έτοιμα - επεξεργασμένα, σημασιοδοτημένα και εγκεκριμένα από άνδρες περασμένων γενεών - γλωσσικά πρότυπα που τους επιτρέπουν να ανάγουν γυναίκες, άνδρες και σχέσεις ανδρών-γυναικών σε ελάχιστους κοινούς παρονομαστές, παρακάμπτοντας συγχρόνως ενοχές και αναστολές. Αυτά τα γλωσσικά πρότυπα τους παρέχουν τη δυνατότητα να εξευτελίσουν κάθε συγκεκριμένη γυναίκα σε κάθε συγκεκριμένη (από στιγμιαία έως ολιγόλεπτη) αντιπαράθεση επιχειρημάτων. Ο κάθε συγκεκριμένος Κώστας, Χρήστος, Βασίλης ως άνδρας όχι μόνο εκφράζεται αλλά και κυριαρχεί εκφραστικά. Όμως, ως Κώστας, Χρήστος, Βασίλης είναι εκφραστικά πάμφτωχος, φτωχότερος από τη Ντίνα, τη Χριστίνα, τη Βασιλική.

Μέχρι στιγμής έχουν καταγραφεί και κατανοηθεί 183 γλωσσικά πρότυπα αυτού του είδους, 183 έτοιμες εκφράσεις ειδικών περιστάσεων. Οι βασικές, οι ρυθμιστικές όλων των άλλων έτοιμες εκφράσεις ενσωματώνονται στον - και συναπαρτίζουν το - χαρακτήρα του νέου μέχρι την είσοδό του στο Γυμνάσιο, μέχρι τα 12 του χρόνια (αποτελούν δε κατά μέσον όρο το 24% του συνόλου των έτοιμων εκφράσεων που διαθέτει ως ενήλικος). Η πλειονότητά τους (το 65% του συνόλου) διδάσκεται στους άνδρες ανάμεσα στα 12 και τα 17 τους χρόνια. Τέλος, ένα 11% μεταβιβάζεται στους άνδρες σε μεγαλύτερες ηλικίες είτε από την παραγωγή των νέων είτε από την εισαγωγή αμερικανικών εκφράσεων που εξελληνίζονται, μεταφράζονται ή χρησιμοποιούνται ως έχουν. Για παράδειγμα, υπάρχει η "πεσμένη" γκόμενα, ή "νταουνιέρα" γκόμενα ή "downiέρα" γκόμενα (Είναι ενδιαφέρον ότι "μελαγχολική" ή "θλιμμένη γκόμενα" δεν υπάρχει. Μια "μελαγχολική" δεν μπορεί να είναι "γκόμενα" και μια "γκόμενα" δεν μπορεί να είναι "μελαγχολική". Η συναισθηματική κατάσταση "μελαγχολική" δεν αντιστοιχεί στο status "γκόμενα". Η χρήση του "μελαγχολική" ή του "θλιμμένη" οδηγεί στη μετατροπή - ακριβέστερα, στην αναβάθμιση - της "γκόμενας" σε γυναίκα, κορίτσι, κοπέλλα, στη χειραφέτησή της από τα εισαγωγικά.)

⁴¹ Ασφάλεια, υλικές προϋποθέσεις από τη μια πλευρά και λογικο-συναισθηματικές προϋποθέσεις από την άλλη δεν έχουν την ίδια σημασία για κάθε γυναίκα. Για παράδειγμα, αυτασφαλείς και οικονομικά ανεξάρτητες γυναίκες δίνουν έως και αποκλειστική έμφαση στις δεύτερες, ενώ, αντίθετα, ετεροσφαλείς και οικονομικά εξαρτημένες γυναίκες προκρίνουν τις πρώτες (με ταυτόχρονη μορφοποίηση των δευτέρων σε εκτός ελέγχου τους ελπίδα ή σε ενσυνείδητα απραγματοποίητο όνειρο).

Η θέση που μόλις παρουσιάστηκε έχει μεν ισχύ αλλά δεν έχει και ερμηνευτική επάρκεια. Αυτό οφείλεται, πρώτο, στο ότι η γυναίκα δίνει έμφαση στη μακρο-κλίμακα, στο επίπεδο του είδους. Κατά συνέπεια, με βάση αυτή τη θέση και μόνον είναι συχνό η γυναίκα να φαίνεται ότι (είναι διατεθειμένη να) παραλογίζεται, διακινδυνεύει, να φαίνεται σαν ανεξέλεγκτα συναισθηματική. Επίσης, καθοριστική σημασία για τον τρόπο δράσης της γυναίκας και τις συνέπειές της έχει η θέση (ακριβέστερα, οι διαδοχικές θέσεις) που καταλαμβάνει στην αξιακή ιεραρχία του κοινωνικού της φύλου.

Σ' αυτό το σημείο είναι δυνατή η επάνοδος στον ιδανικό άνδρα ώστε να ενισχυθεί η απλή παράθεση χαρακτηριστικών του που έχει προηγηθεί. Εκτός από "φύσει ωραίος", ο ιδανικός άνδρας είναι και "κοινωνική θέσει" ωραίος, δηλαδή εύπορος. Αν και με αξιοπρόσεκτες διακυμάνσεις ως προς τις αναλογίες, η μεγάλη πλειονότητα των γυναικών κάθε ηλικίας και ταξικής προέλευσης υποστηρίζει ότι η ευπορία του άνδρα είναι τριτευόντως οικονομική, δευτερευόντως ευπορία ισχύος και πρωτευόντως πολιτιστική ευπορία. Με άλλα λόγια, ο ιδανικός άνδρας είναι οικονομικά εύπορος, αβίαστα ισχυρός και, κυρίως, αναβαθμισμένος και πολύπλοκος ως προς τον τρόπο που απολαμβάνει υποκείμενα, σχέσεις και αξίες χρήσης.⁴²

Όμως, ο ιδανικός άνδρας της σύγχρονης Ελληνίδας γυναίκας δεν είναι πλήρης εάν δεν αποσαφηνιστεί και από πλευράς ηλικίας, δεν είναι ηλικιακά τυχαίος' είναι ηλικίας από 35 έως και 43 ετών, και, πάντως, όχι μικρότερος των 30 ετών. Ακόμα περισσότερο, τρεις στις τέσσερις γυναίκες θεωρούν ότι το να είναι ένας άνδρας ηλικίας 20 ή 25 ετών περιλαμβάνει και την (πρόσκαιρη και μεταβατική ίσως αλλά ισχύουσα) αδυναμία του να είναι ο ιδανικός άνδρας, ενώ το να είναι ηλικίας 50 ή και 60 ετών δεν έχει άμεση σχέση με το αν είναι ιδανικός ή όχι.⁴³ Σύμφωνα με τη γνώμη της μεγάλης πλειονότητας των γυναικών, ένας 20χρονος ή 25χρονος άνδρας δεν μπορεί (δεν έχει προλάβει) να είναι ο ιδανικός άνδρας, ενώ ένας 40χρονος έως 50χρονος ή και - για μία στις επτά - 60χρονος άνδρας μπορεί να είναι άκοπα και αυθόρμητα ο ιδανικός άνδρας.

Στοιχεία όπως αυτά - αλλά και όσα αμέσως ακολουθούν - οδηγούν στο μάλλον ασφαλές συμπέρασμα ότι η σύγχρονη Ελληνίδα γυναίκα δεν διακρίνει (σ)τον άνδρα μόνο (σε) φυσικά χαρακτηριστικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά. Επίσης, (τον) διακρίνει επίσης (σε) φυσικά χαρακτηριστικά και *φυσική κατάσταση*. Σ' αυτή τη διάκριση, η σεξουαλική τεχνική και, γενικότερα, η

⁴² Στις γυναίκες που συζητήθηκαν, η έννοια του οικονομικά εύπορου περιλαμβάνει τιμές από "πλούσιος" και "ικανός για σπατάλη" έως "οικονομικά ανεξάρτητος". Η έννοια του αβίαστα ισχυρού περιλαμβάνει τιμές από "ικανός να αντισταθεί στη θέληση οποιουδήποτε άλλου" έως "ικανός να επιβάλλει τη θέλησή του". Σ' ό,τι δε αφορά την έννοια του πολιτισμένου, του αναβαθμισμένου και πολύπλοκου, το σχόλιο 29χρονης μητέρας, υπαλλήλου αποτελεί έναν εξαιρετικό (τόσο θετικό όσο και αρνητικό) ορισμό. Η συγκεκριμένη γυναίκα αναφέρει χαρακτηριστικά σε σχέση με το σύζυγό της: "Θέλω να απολαμβάνει όλες μου τις λεπτομέρειες, μ' όλους τους δυνατούς τρόπους. Αυτός όμως είναι μονοκόμματος... γαμεί. Κάνει τα "κλασικά", λέει τα "κλασικά". Αλλά μήπως έτσι δεν τρώει, έτσι δεν ακούει και μουσική; Να σκεφτείς ότι κάθε μουσική που απαιτεί συγκέντρωση για να την απολαύσεις τη λέει πένθιμη".

(Πρέπει να σημειωθεί ότι το "πολιτισμένο" δεν συσχετίζεται από τις γυναίκες θετικά-ενισχυτικά με διαθέσεις όπως το "ευαίσθητο", το "ευθραυστο" ή το "αναποφάιστο". Οι διαθέσεις αυτές συσχετίζονται μάλλον με ζητήματα (έλλειψης) ισχύος, αποτελούν μορφές έλλειψης ισχύος. Ακόμα περισσότερο, είναι υποστηρίξιμο το ακριβώς αντίθετο: οι γυναίκες που ταυτίζουν ή συσχετίζουν σε υψηλό βαθμό το "πολιτισμένο" με το "ευαίσθητο", το "ευθραυστο", ή το "αναποφάιστο" είναι οι γυναίκες που δεν εντάσσουν το "πολιτισμένο" στα χαρακτηριστικά του ιδανικού άνδρα. Σ' αυτή την κατηγορία των γυναικών, σχήματα του τύπου "είναι κατά βάθος καλός άνθρωπος" και "έχει καλή ψυχή" αποτελούν τα πλησιέστερα αντίστοιχα, τα πολιτιστικά ομόλογα του "πολιτισμένου".)

⁴³ 7 στις 10 γυναίκες ηλικίας 17 έως 20 ετών και 8 στις 10 γυναίκες ηλικίας 27 έως 30 ετών προτιμούν έναν ολοκληρωμένο 40χρονο ή 50χρονο άνδρα από έναν από συνομήλικό έως και πέντε χρόνια μεγαλύτερό τους άνδρα. Αυτό, βέβαια, δεν σημαίνει ότι κάθε άνδρας ανάμεσα στα 35 και τα 43 χρόνια (ή, ευρύτερα, ανάμεσα στα 30 και τα 54 και, οριακά, τα 63) είναι και ιδανικός άνδρας. Σημαίνει όμως ότι οι ηλικίες αυτές αποτελούν μία έστω προϋπόθεση, μία ιδιότητα του ιδανικού άνδρα, που συμπληρώνει τις προϋποθέσεις-ιδιότητες οι οποίες έχουν ήδη αναφερθεί.

συνολική προσέγγιση του άνδρα σχεδόν αποσυσχετίζονται από τη φυσική κατάστασή του και εντάσσονται σχεδόν ολοκληρωτικά στην κατηγορία των κοινωνικών του χαρακτηριστικών. Ο σε κακή φυσική κατάσταση - συγκριτικά με τον 25χρονο - 50χρονος θεωρείται από τη σύγχρονη Ελληνίδα ποιοτικά ανώτερος από κάθε άποψη σε σχέση με τον 25χρονο *εάν* διαθέτει υψηλά αξιολογούμενα (ωραία) φυσικά χαρακτηριστικά και υψηλά αξιολογούμενα (ωραία επίσης) κοινωνικά χαρακτηριστικά. Θεωρείται, για παράδειγμα, ποιοτικά ανώτερός του ως γονέας, πατέρας, σύντροφος και εραστής. Μια σειρά δε στοιχείων που είναι ενδεικτικά κακής φυσικής κατάστασης, όπως τα γκριζα ή αραιά μαλλια και οι ρυτίδες, όχι μόνο δεν τιμώνται αρνητικά αλλά, αντίθετα, τιμώνται θετικά ως δείκτες ισχύος και εμπειρίας.⁴⁴ Για τη γυναίκα, η σεξουαλική απόλαυση του "άνδρα ως φυσική κατάσταση" - το μικρο-ηδονικό - είναι δευτερεύουσα και θυσίασιμη. Πρωτεύουσα είναι η σεξουαλική απόλαυση του συμπλέγματος "άνδρας ως φυσικά χαρακτηριστικά(-)άνδρας ως κοινωνικά χαρακτηριστικά", δηλαδή το μακρο-γενετικό(-)μεσο-κοινωνικό.

Η συγκεκριμένη αυτή θέση ενισχύεται και από τις απόψεις γυναικών που σχετίζονται με άνδρες κάτω των 30 (ή και 35) ετών. Μια πρώτη κατηγορία αυτού του είδους αποτελούν οι γυναίκες που σχετίζονται με σημαντικά νεότερους τους. Με βάση τα λεγόμενα 12 γυναικών που έχουν αλλά και έχουν συνειδητοποιήσει και πραγματώσει την επιθυμία να σχετιστούν με έναν ή περισσότερους άνδρες από 5 έως 24 χρόνια μικρότερους τους,⁴⁵ ο νεαρός άνδρας είναι ευκολότερος στην πρόσβαση, (από πολύ λιγότερο συγκριτικά με μεγαλύτερους του έως) ελάχιστα απαιτητικός, διαχειρίσιμος, εξαρτημένος, ευπροσάρμοστος στους χρόνους και τις επιθυμίες τους, εύκολα απορρίψιμος μετά τη χρήση⁴⁶ και, τέλος, δείκτης του "κατά πόσο μετράνε" στη σεξουαλική αγορά, δηλαδή περιστασιακό ενισχυτικό του εγώ τους. Ένας άνδρας όμως με αυτά τα χαρακτηριστικά είναι κάθε άλλο-παρά ο ιδανικός άνδρας. Όλες οι γυναίκες αυτής της κατηγορίας τον όρισαν μάλλον ως

⁴⁴ Στο σύγχρονο Έλληνα άνδρα ισχύουν περίπου τα αντίθετα. Φυσική κατάσταση και κοινωνικά χαρακτηριστικά της γυναίκας θεωρούνται σχεδόν αδιάκριτα ή διακριτά μεν αλλά με τη διακρίση ασήμαντη. Η φυσική κατάσταση σχεδόν ταυτίζεται με τα φυσικά χαρακτηριστικά της γυναίκας. Μια γυναίκα σε κακή φυσική κατάσταση δεν είναι παρά μια γυναίκα με άσχημα φυσικά χαρακτηριστικά. Μ' άλλα λόγια, η κακή φυσική κατάσταση ορίζεται ως *αλλοίωση* των φυσικών χαρακτηριστικών.

Είναι αξιοσημείωτο και ενδεικτικό του ομολόγου της κάθετης ιεράρχησης ανδρών-γυναικών και ισχυρών ανδρών-ανίσχυρων ανδρών το γεγονός ότι και στους άνδρες με χαμηλά αξιολογούμενα κοινωνικά χαρακτηριστικά - για παράδειγμα, στους χειρώνακτες εργαζόμενους - η κακή φυσική κατάσταση ορίζεται *ανδρικά* (και από τις γυναίκες) όπως και στις γυναίκες (και από τους άνδρες), ορίζεται ως αλλοίωση των φυσικών τους χαρακτηριστικών. Κατά συνέπεια, συνολικά ειδωμένη, η ταύτιση φυσικών χαρακτηριστικών και φυσικής κατάστασης ισχύει για το σύνολο των γυναικών και τη μεγάλη πλειονότητα των ανδρών. Για τις γυναίκες - εξ ορισμού, δηλαδή κοινωνικά φύλω κατώτερων/κυριαρχούμενων - και για τη μεγάλη πλειονότητα των ανδρών - εξ ορισμού, δηλαδή ταξική θέσει κατώτερων/κυριαρχούμενων - κακή φυσική κατάσταση σημαίνει αλλοίωση των φυσικών χαρακτηριστικών. Αντίθετα, για μια μικρή μειονότητα ανδρών - εξ ορισμών, δηλαδή τόσο κοινωνικά φύλω όσο και ταξική θέσει ανώτερων/κυρίαρχων - η κακή φυσική κατάσταση από ασημαντοποιείται έως και εκμηδενίζεται μέσω της αναγωγής της στα κοινωνικά χαρακτηριστικά τους.

⁴⁵ Από τις οποίες, αξίζει να σημειωθεί, οι 10 είναι οικονομικά ανεξάρτητες εργαζόμενες άνω των 35 ετών και είτε είναι μητέρες είτε έχουν αποφασίσει να παραμείνουν άτεκνες.

⁴⁶ Τα δεδομένα που ο συντάκτης της μελέτης έχει στη διάθεσή του κάθε άλλο παρά συνηγορούν με τη συγκεκριμένη εκτίμηση. Είναι δε ενδιαφέρον ότι τα αναίρετικά αυτά δεδομένα έχουν κατά κύριο λόγο παρασχεθεί από τις ίδιες σε άλλες συναντήσεις αλλά, συχνά και κατά τη διάρκεια της ίδιας συνάντησης. (Δεδομένα και αντιφατικό της εκτίμησης στηρίζουν τη μελέτη και σε άλλα σημεία της.)

υποκατάστατο του ολοκληρωμένου άνδρα άνω των 35 ετών, τη δε σχέση τους ως χυδαία ανταλλακτική, επιφανειακή, ανειλικρινή και χωρίς νόημα. Ακόμα όμως και αυτές (43, 44 και 56 ετών αντίστοιχα) που ανέφεραν ότι αγωνίστηκαν απεγνωσμένα – κυρίως μέσω μιας σειράς παραχωρήσεων – ώστε να διατηρήσουν τη σχέση τους με τον κατά πολύ νεότερό τους άνδρα, όρισαν τη στάση τους αυτή ως προϊόν προσωπικών τους αδυναμιών και όχι ως ένδειξη της ιδανικότητας του νεαρού.

Μια δεύτερη και ευρύτερη κατηγορία γυναικών που σχετίζονται σχεδόν αποκλειστικά με άνδρες κάτω των 30 ή 35 ετών είναι οι νεαρότερες σε ηλικία. Δεν τους θεωρούν έστω και κατά προσέγγιση ιδανικούς και τους χρεώνουν μια σειρά από αδυναμίες ως προς τα κοινωνικά τους χαρακτηριστικά. Μέσα από χιλιάδες εκφραστικές παραλλαγές, οι αδυναμίες αυτές εστιάζουν σε δύο σημεία: Το πρώτο σημείο είναι η αστάθεια. Οι άνδρες αυτών των ηλικιών είναι ασταθείς στις αποφάσεις και επιλογές τους (από ζητήματα επαγγελματικού προσανατολισμού έως μουσικές προτιμήσεις). Κατά συνέπεια, είναι ανειλικρινείς και αφερέγγυοι όχι μόνο λόγω χαρακτήρα-προσωπικότητας αλλά και λόγω κοινωνικής θέσης, λόγω συνεχών εναλλαγών κοινωνικών ρόλων. Η μεγάλη πλειονότητα των νεαρών γυναικών πιστεύει ότι, ακόμα και αν το θέλει, ο άνδρας δεν μπορεί να είναι σταθερός, φερέγγυος και συνειδητά ειλικρινής πριν από τα 30 του χρόνια.⁴⁷ Το δεύτερο σημείο – που δεν χαρακτηρίζεται από την καθολικότητα της αναφοράς του πρώτου αλλά κυριαρχεί ως προς την ένταση-έμφαση της αναφοράς του – αποδείχτηκε και το δυσκολότερο τόσο στην έκφρασή του από τις γυναίκες που συζητήθηκαν όσο και στην κατανόησή του από τον ερευνητή. Το δεύτερο αυτό σημείο είναι η έλλειψη⁴⁸ αισθησιασμού.⁴⁹

⁴⁷ Πάντως, περισσότερες από τις μισές νεαρές γυναίκες τείνουν να χρεώνουν από ένα βαθμό έως και απόλυτα την αστάθεια αυτή στη “φύση” του άνδρα. (Μετά τα 30 ή τα 35 χρόνια ο άνδρας “ωριμάζει” χάρις στις εμπειρίες του (κοινωνικές συνθήκες ομόλογες των καιρικών συνθηκών αυτού του παραδοσιακό-αγροτικού μοντέλου ερμηνείας) και ελέγχει τη “φύση” του.)

⁴⁸ Ακριβέστερα, από “έλλειψη” – δηλαδή λιγότερο απ’ όσο η μεγάλη πλειονότητα των γυναικών επιθυμεί – έως και (παντελής) απουσία.

⁴⁹ Η, αλλιώς, χαρακτηρίζεται από αναισθησιασμό. Η έρευνα – και κατ’ επέκταση η μελέτη – δεν συνάντησε δυσκολίες σ’ ό,τι αφορά την έκφραση των ατόμων που τη στηρίζουν και την αρχική τουλάχιστον αδυναμία κατανόησης από μέρος του ερευνητή μόνο σ’ αυτό το ειδικό ζήτημα. Το θέμα όμως του αισθησιασμού αποδείχτηκε το δυσκολότερο θέμα επικοινωνίας όλης της έρευνας. (Ακριβέστερα, αποδείχτηκε το δυσκολότερο θέμα επικοινωνίας ερευνητή-γυναικών. Με τους άνδρες – όπως φαίνεται στις παραγράφους που ακολουθούν αλλά και στην επεξεργασία της χυδαιότητας και του κυνισμού στο προηγούμενο κεφάλαιο – τα πράγματα είναι κωδικοποιημένα και, συνεπώς, απλούστερα.)

Γενικά, η μεγάλη πλειονότητα των ανδρών και η συντριπτική πλειονότητα των γυναικών που στηρίζουν την έρευνα επέμεναν ότι δεν είναι ή αισθάνονται (ή πιστεύουν ή ό,τι άλλο) όπως και όσο εκφράζονται γλωσσικά. Επέμεναν ότι είναι κάτι (και) πέρα από το γλωσσικό, ότι η γλώσσα είναι ένα μέσο (που δεν κατέχουν επαρκώς) για να εκφράσουν κάτι το προϋπάρχον, κάτι που υπάρχει ανεξάρτητα από τον τρόπο έκφρασής του(ς), από τον τρόπο που το εκφράζουν, εκφράζονται). Συχνά απαιτούσαν από τον ερευνητή να τους παρέξει ερμηνευτικό εύρος. Το σχόλιο 20χρονης είναι ενδεικτικό της όλης κατάστασης: “Όχι! Όταν σου λέω “έγινα πίτα” δεν εννοώ “μέθυσσα”. Εννοώ “έγινα σκνίπα, ντέφι, λιώμα, κουνουπίδι”. Συχνά επίσης επικροτούσαν με ενθουσιασμό μία γλωσσική διατύπωση του ερευνητή που κατά τη γνώμη τους απέδιδε πληρέστερα, σαφέστερα και ακριβέστερα τα όσα επιχειρούσαν ανεπιτυχώς να εκφράσουν. Σε περιπτώσεις αδιεξόδων αυτής της μορφής, σε περιπτώσεις αδιεξόδων πάνω σε λεπτομέρειες που φαινομενικά δεν είναι παραπέρα αναλύσιμες χωρίς να διασπάται το ενιαίο τους, χωρίς να καταντούν ανόητες από την παραπέρα ανάλυση, ο ερευνητής εφάρμοσε ένα σύστημα ερμηνείας που οφείλεται στον Th. Adorno. (Δες το *Philosophy of*

Την έλλειψη αισθησιασμού των ανδρών δεν την ανέφεραν μόνον οι νεαρές γυναίκες αλλά οι γυναίκες κάθε ηλικίας, οι γυναίκες συνολικά. Οι νεαρές γυναίκες, όμως, την ανέφεραν με ιδιαίτερη ένταση. Όσες νεαρές γυναίκες το έθιξαν (περίπου οι τέσσερις στις πέντε) επέμειναν σ' αυτό, αν και συχνά συναντούσαν αζεπέραστες εκφραστικές δυσκολίες. Σύμφωνα με τη γνώμη τους, οι νεαροί άνδρες είναι (συνήθως) "ευαίσθητοι" ή (σπανιότερα) "αναισθητοι", (σε κάποιες συνθήκες) χυδαίοι ή (σε άλλες συνθήκες) ευγενείς. Κανένας όμως συνδυασμός ιδιοτήτων-συνθηκών δεν παράγει το αισθησιακό. Δεν υπάρχει - επιμένουν οι γυναίκες - μια ιδανική δοσολογία, για παράδειγμα, ευαισθησίας-χυδαιότητας που να παράγει το αισθησιακό. Ευπρόσβλητο ή/και ευμετάβλητο συν απολίτιστο δεν δημιουργούν το αισθησιακό. Ο αισθησιακός άνδρας δεν έχει καμμία από τις ιδιότητες και δεν ενεργεί σε καμμία από τις συνθήκες αυτές. Δεν είναι ούτε ευαίσθητος ούτε αναισθητος, ούτε χυδαίος ούτε ευγενής. Επιπλέον, είναι πάντα αισθησιακός. Είναι αισθησιακός όχι μόνο στον τρόπο ερωτικής επικοινωνίας, αλλά και στον τρόπο που μιλάει, κοιτάζει, κινείται - στον τρόπο ζωής και έκφρασής του γενικότερα. Ουσιαστικά, *ιδανικός άνδρας της σύγχρονης Ελλάδας είναι ο αισθησιακός άνδρας*. Μεχρι αυτή τη στιγμή, ο ιδανικός άνδρας είναι ένα σύνολο φυσικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών. Ως αισθησιακός άνδρας είναι ένα σύστημα, ένα ενιαίο όλο φυσικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών. Ο αναισθησιακός άνδρας δεν περιλαμβάνει *οικονομία* ως προς τα χαρακτηριστικά του. Κάθε ένα απ' αυτά μπορεί να αυξηθεί ή να μειωθεί. Αντίθετα, ο αισθησιακός άνδρας δεν είναι αυξομειώσιμος' είναι πλήρης. Αν ένας άνδρας γίνει, για παράδειγμα, οικονομικά πλουσιότερος, θα αναβαθμιστεί, θα αναβαθμιστεί ως αναισθησιακός άνδρας. Ως αισθησιακός όμως δεν είναι αναγκαίο να αναβαθμιστεί απ' αυτή την αύξηση' είναι εξίσου πιθανό να υποβαθμιστεί, να αποσυντεθεί μερικά ή ολικά, να χάσει την αίγλη των ιδανικών αναλογιών του ενιαίου του.⁵⁰

Modern Music, (Λονδίνο: Sheed and Ward, 1948) συνολικά, με έμφαση στα σημεία "Dialectic of Loneliness", "Loneliness as Style", "Expressionism as Objectivity", "Authenticity", "Sacrifice and the Absence of Intention", "Alienation as Objectivity", "The Deception of Objectivism" και ιδιαίτερα το "Modes of Listening".) Αυτό το σύστημα ερμηνείας αποτελεί βασικό συνδετικό κρίκο ανάμεσα στα δεδομένα της έρευνας και την ερμηνεία-σημασιοδότησή τους, και ανάμεσα στην έρευνα και τη μελέτη ως όλο. Με άλλα λόγια, ο Adorno αποτελεί έναν από τους κύριους μετατροπείς της "βάσης" σε "εποικοδόμημα", του "κοινωνιολογικού" σε "ψυχολογικό" και αντίστροφα μέσα στο πλαίσιο αυτής της μελέτης. Αποτελεί τον τελικό μετατροπέα του ασυνειδήτου σε συνειδητό, της αισθησης-διάθεσης σε νόημα-γλώσσα. Πρέπει όμως να τονιστεί ότι χωρίς συγκεκριμένη γνώση του ιστορικού ελληνικού versus ορθόδοξου συγκεκριμένου - και ο σύγχρονος Έλληνας είναι δευτερευόντως "έλληνας" και κυρίως "ορθόδοξος" - η εφαρμογή του ερμηνευτικού σχήματος του Adorno (ή όποιου άλλου ερμηνευτικού σχήματος) αποτελεί περισσότερο πράξη επιβολής παρά ερμηνείας. Χωρίς αναγνώριση της αυτοτέλειας, της "αξιοπρέπειας" του αντικειμένου, το αντικείμενο καταντά "περιεχόμενο" και ο ερευνητής, χωρίς ίσως να το γνωρίζει, ανάγει το ερμηνευτικό του σχήμα και σε αντικείμενο ερμηνείας.

⁵⁰ Δεν είναι μόνο οι γυναίκες που διαθέτουν "αισθησιακό άνδρα" και του αποδίδουν τις διαστάσεις-ιδιότητες που μόλις αναφέρθηκαν. Είναι και οι άνδρες που διαθέτουν "αισθησιακή γυναίκα". Οι διαστάσεις-ιδιότητές της όμως είναι ριζικά διαφορετικές από τον αισθησιακό άνδρα, ο οποίος είναι γλωσσικά και μόνον αντίστοιχος της.

Από 117 άνδρες που συζητήθηκαν πάνω στο θέμα, 3 παρουσίασαν ένα σχήμα ταύτισης ιδανικού και αισθησιακού περίπου ανάλογο (και, πιθανότατα, ομόλογο) αυτού που παρουσίασαν οι γυναίκες. (Αν και με διαφορετικές - χαμηλότερες - τιμές στις ιδανικές αναλογίες οικονομικής ευπορίας και προσωπικής ισχύος.) Μια άλλη ομάδα 10 (και, με τα ελαστικότητα κριτήρια, 16) ανδρών παρουσίασε μια κατάσταση σύγχυσης πάνω στο τι είναι αισθησιακή γυναίκα, σύγχυσης που μάλλον δεν οφείλεται τόσο στις ανεπάρκειες του ερευνητή όσο στο συνενεργό σαφώς αντιφατικών κριτηρίων στους άνδρες αυτούς. Τέλος, υπάρχει και η μεγάλη πλειονότητα, οι 104 (και, οριακά, 98) άνδρες που αποδείχτηκαν απογοητευτικά σαφείς και ακριβείς στον ορισμό της αισθησιακής

Ο άνδρας αξιολογείται από τη σύγχρονη Ελληνίδα με βάση τα χαρακτηριστικά που μόλις αναφέρθηκαν. Πρέπει όμως να ληφθούν υπόψη ορισμένοι συγκεκριμένοι πρακτικοί περιορισμοί. Οι περιορισμοί αυτοί παρέχουν ιστορικά όρια στο σαφώς ευρύτερο λογικά δυνατό. Η από μέρους της γυναίκας αξιολόγηση του άνδρα λαβαίνει χώρα γενικά, λαβαίνει χώρα σε κάθε κοινωνικό πεδίο. Κατά κανόνα όμως, ο άνδρας αξιολογείται μέσα στα πλαίσια τριών κοινωνικών ιδιοτήτων-κοινωνικών ρόλων-κοινωνικών πεδίων που ορίζονται ως κύρια (ενώ όλα τα άλλα ορίζονται ως δευτερεύοντα): ως εραστής, ως γονέας και ως πατέρας-σύντροφος. Με άλλα λόγια, ο βαθμός ιδανικότητας ενός άνδρα ορίζεται σχεδόν αποκλειστικά σε σχέση με τρεις μόνον ιδιότητες-ρόλους-πεδία. Από τις τρεις αυτές κύριες ιδιότητες(-ρόλους-πεδία), η τελευταία - η ιδιότητα του πατέρα-συντρόφου - θεωρείται ως η βασική, η αναντικατάστατη. Κάποια ελάχιστα της έστω θεωρούνται αναγκαία. Η δεύτερη ιδιότητα - η ιδιότητα του γονέα - θεωρείται ως η πλέον διαχειρίσιμη.⁵¹ Τέλος, η πρώτη ιδιότητα - η ιδιότητα του εραστή - θεωρείται ως η πλέον θυσιασίμη. Όπως αναφέρει η συντριπτική πλειονότητα των ενηλίκων γυναικών, η διαδικασία εκρεαλισμού και

γυναίκας. Είναι χαρακτηριστικό ότι *όλοι* οι άνδρες της τελευταίας κατηγορίας αντέδρασαν στο αρχικό ερέθισμα του τύπου “πώς θα όριζες την αισθησιακή γυναίκα;” με τη μετατροπή της “αισθησιακής” σε “καυλιάρα”. Μάλιστα, 31 άνδρες μετέτρεψαν *αμέσως* την “αισθησιακή” σε “καυλιάρα”. Τα πρώτα τους σχόλια ήταν ποικιλόμορφα μεν αλλά του τύπου “Η καυλιάρα;” ή “Η αισθησιακή - η καυλιάρα -...” ή “Η καυλιάρα...”, συνοδεύονταν δε από περίσκεψη ή ενθουσιασμό.

Κατά συνέπεια, μόνο για τρεις άνδρες “αισθησιακή” και “καυλιάρα” διαφέρουν ποιοτικά, μόνο τρεις άνδρες διαθέτουν “μη-μετατρέψιμη σε καυλιάρα αισθησιακή γυναίκα”, είναι δηλαδή (από) ανάλογοι (έως ομόλογοι) των γυναικών ως χαρακτήρες. Για τη μεγάλη πλειονότητα των ανδρών, μια “μη-μετατρέψιμη σε καυλιάρα αισθησιακή γυναίκα” είναι τίποτε, δεν σημαίνει κάτι, είναι ακατανόητη. Η πράξη μετατροπής της “αισθησιακής” σε “καυλιάρα”, δηλαδή η “καυλοποίηση” του “αισθησιακού”, η μέτρηση του (γυναικείου) “αισθησιακού” σε (ανδρικές) “καύλες” - μια (και) βίαιη πράξη - είναι απολύτως αναγκαία όσο και αυτονόητη για τους άνδρες αυτούς.

Ποια όμως είναι η “καυλιάρα” - δηλαδή η “αισθησιακή με ανδρική σημασία” - γυναίκα για τη μεγάλη πλειονότητα των ανδρών; Μέσα από μια ευρεία εκφραστική ποικιλομορφία όσων απάντησαν στο ερώτημα, ως “καυλιάρα” αναδύεται να θεωρείται η γυναίκα που (και στο βαθμό που) *συντίθεται* από τα ακόλουθα χαρακτηριστικά: Πρώτο, η γυναίκα που είναι έκδηλα αυτοδιεγέρσιμη, δηλαδή η γυναίκα που δεν εξαρτά τη διέγερσή της από κάποιο συγκεκριμένο άνδρα (καθώς και τους χρόνους ή τις διαθέσεις του), συγχρόνως δε δεν το αποκρύβει αλλά το εκδηλώνει, το εξωτερικεύει. Δεύτερο, είναι η σκόπιμη διεγερτική γυναίκα, η γυναίκα που όχι μόνο ασυνείδητα αλλά και συνείδητα επιχειρεί, επιδιώκει, σκοπεύει να διεγείρει σεξουαλικά τους άνδρες (με περιορισμένες ίσως εξαιρέσεις όπως, για παράδειγμα, τους συγγενείς πρώτου βαθμού). Τρίτο, η απροϋπόθετα γαμήσιμη γυναίκα, δηλαδή η γυναίκα που γαμιέται τηρώντας λιγότερες (ή και καμία) από τις ελάχιστες προϋποθέσεις που ισχύουν τυπικά ή άτυπα για το κοινωνικό της φύλο. Με βάση αυτά τα χαρακτηριστικά, είναι φανερό ότι ο αισθησιακός άνδρας της σύγχρονης Ελληνίδας δεν έχει καμία σχέση, κανένα σημείο επαφής ή ελάχιστο ομολογίας με την αισθησιακή γυναίκα του σύγχρονου Έλληνα. Η σημασία αυτής της ολοκληρωτικής ασυμβατότητας γίνεται πλήρως κατανοητή στην επόμενη ενότητα του κεφαλαίου, η οποία εστιάζει στο ζήτημα των ιδανικών σχέσεων (και, μόνο παρεπιπτόντως - αφού αυτή η μελέτη εστιάζει κυρίως στις αξίες που ισχύουν και δευτερεύοντως στο πολυποικίλο της εφαρμογής τους - στο τι συμβαίνει όταν άνθρωποι με ριζικά διαφορετικά ιδανικά, αρχές και κριτήρια σχηματίζουν ένα ενιαίο ζευγάρι).

⁵¹ Όλες οι γυναίκες που ρωτήθηκαν διέκριναν αμέσως “πατέρα” από “γονέα”. Μάλιστα, οι 11 στις 13 εξέφρασαν την άποψη ότι, αν τους δινόταν η ευκαιρία - και θα ήθελαν να τους δίνεται, θα επέλεγαν άλλο γονέα από τον πατέρα και άλλο πατέρα από το γονέα των παιδιών τους. Η επιλογή του γονέα θα λάβαινε χώρα πάνω στη βάση αποκλειστικά των φυσικών χαρακτηριστικών (“μία και μοναδική, ολιγόλεπτη σεξουαλική επαφή”), ενώ η επιλογή του πατέρα - αντίθετα από τα αναμενόμενα του ερευνητή, που ανέμενε μια ανάλογα αποκλειστική εστίαση στα κοινωνικά χαρακτηριστικά του άνδρα - θα λάβαινε χώρα πάνω στη βάση όλων των χαρακτηριστικών του άνδρα, με τα κοινωνικά χαρακτηριστικά να καταλαμβάνουν τη σημαντικότερη θέση.

εφικτοποίησης της γυναίκας – οι πρώτοι συμβιβασμοί, οι πρώτες υποχωρήσεις – αρχίζει με την απομάκρυνσή της από τον ιδανικό εραστή.⁵² Όλα τα άλλα ακολουθούν.

Πρέπει να τονιστεί ότι ο ιδανικός άνδρας της σύγχρονης Ελληνίδας, ο αισθησιακός άνδρας, στα τρία κύρια από πλευράς σημασίας πεδία δράσης του – τα πεδία που ο άνδρας οφείλει να ενεργεί ως εραστής (ερωτική σχέση), ως γονέας (αναπαραγωγή είδους) και ως πατέρας-σύντροφος (κοινωνικοποίηση-κοινωνικότητα) – όχι μόνο δεν εισάγει αντιφάσεις στον ιστορικό άνδρα, το σύγχρονο Έλληνα, αλλά, αντίθετα, συμβάλλει στην ανάπτυξη της ανθρωπιάς και της κοινωνικότητάς του: ο ιδανικός άνδρας της σύγχρονης Ελληνίδας δεν αποτελεί πρόταση υποβάθμισης και εξευτελισμού του σύγχρονου Έλληνα. Αντίθετα, οι ιδανικές γυναίκες του σύγχρονου Έλληνα – η αναγωγή της γυναίκας σε “κυρία” ή “σεξουαλική σκλάβο” ή σε ένα συνδυασμό των δύο – φορτίζουν την ιστορική Ελληνίδα με αντιφάσεις. Η αντίθεση αυτή σημαίνει ότι το κομβικό σημείο των προβλημάτων του άνδρα και της γυναίκας (στη σύγχρονη Ελλάδα τουλάχιστον) είναι δομημένο στον ανδρικό *χαρακτήρα*. Ο μόνος τρόπος για να πραγματώσει τα ιδανικά του ο άνδρας – ως άνδρας – είναι σε βάρος της γυναίκας. Η θέση αυτή δεν σημαίνει ότι ο κάθε συγκεκριμένος ιστορικός άνδρας “φταίει”, “ευθύνεται”, “είναι υπαίτιος” ή ό,τι άλλο ανάλογο. Έννοιες όπως “ευθύνη” και “υπαιτιότητα” αναφέρονται στην προσωπικότητα και όχι το χαρακτήρα του ατόμου. Συνεπώς, είναι ανεπαρκείς στο να ερμηνεύσουν ολοκληρωμένα το πρόβλημα.⁵³ Η θέση αυτή δεν σημαίνει επίσης το με οποιοδήποτε τρόπο εννοούμενο “υγιές” της γυναίκας και το με οποιοδήποτε τρόπο εννοούμενο “άρρωστο” ή “προβληματικό” του άνδρα “Άνδρας” και “γυναίκα” αποτελούν απάνθρωπα κοινωνικά σχήματα, θωρακισμένα συστήματα κοινωνικών ρόλων’ αποτελούν οργανωτικές αρχές ανθρώπων που το μοναδικό τους πλεονέκτημα είναι το χαμηλό κόστος παραγωγής τους, δηλαδή το ότι είναι φτηνές οργανωτικές αρχές. Η θέση αυτή σημαίνει όμως ότι ο μηχανισμός αναπαραγωγής του όλου κοινωνικού σχήματος “άνδρας-γυναίκα” είναι δομημένος στον *ανδρικό* χαρακτήρα και τις αντιφάσεις του και όχι στον γυναικείο χαρακτήρα και τις αντιφατικές διαστάσεις του. Πράγματι, η Εύα βγήκε από το πλευρό του Αδάμ: “γυναίκα” είναι η προσαρμογή του θηλυκού στον “άνδρα”. “Άνδρας” είναι η προσαρμογή του αρσενικού στις συνθήκες συλλογικής κυριαρχίας του φύλου του πάνω στο άλλο φύλο. Η διαδικασία μετασχηματισμού του αρσενικού σε “άνδρα” είναι η διαδικασία μετατροπής των φύλων σε κοινωνικά φύλα.⁵⁴

⁵² Η συγκεκριμένη αναφορά είναι μερικά λαθεμένη. Με το σημείο έναρξης κάπου ανάμεσα στα 16 και τα 18 χρόνια, δε λαβαίνει υπόψη – “ξεχνάει”, ασημαντοποιεί – την οικογένεια (καθώς επίσης και το σχολείο και, για τη μεγάλη πλειονότητα, την τηλεόραση). Ως σύνθεση παρελθόντος, παρόντος και μέλλοντος (μνήμης, δράσης και προσδοκίας), η αναφορά χαρακτηρίζεται από το ελλειμματικό του παρελθόντος (της μνήμης).

⁵³ Είναι όμως ιδιαίτερα χρήσιμες για τη στοχοθεσία και την οργάνωση μιας μεσοπρόθεσμης στρατηγικής ενός αποτελεσματικού γυναικείου κινήματος.

⁵⁴ Στο πλαίσιο αυτής της μελέτης, η έννοια του “άνδρα” περιλαμβάνει μια μεγάλη ποικιλία από συνθέσεις κοινωνικών στάσεων, ρόλων και διαθέσεων. Μία από αυτές τις συνθέσεις – που με τη σειρά της μπορεί να λάβει λογικά και ιστορικά πολλές τιμές – είναι και ο (ενεργητικός ή/και παθητικός) ομοφυλόφιλος. Ποιοτικά ειδικά, η ανδρική ομοφυλοφιλία αποτελεί *τρόπο* (μορφή) προσαρμογής του άνδρα στις συνθήκες συλλογικής κυριαρχίας του φύλου του. Ποσοτικά δε ειδικά, η ανδρική ομοφυλοφιλία αποτελεί *βαθμό* προσαρμογής του άνδρα στις συνθήκες συλλογικής κυριαρχίας του φύλου του. Από ένα βαθμό και κάτω – ένα βαθμό κατώτερο του ιστορικο-κοινωνικά καθορισμένου οριακού ελάχιστου, που μπορεί να διαφέρει από ιστορική περίοδο

Εκτός όμως από τον ιδανικό άνδρα και την ιδανική γυναίκα υπάρχουν και οι ιδανικές σχέσεις ανδρών και γυναικών, σχέσεις που ο σύγχρονος Έλληνας και η σύγχρονη Ελληνίδα ορίζουν, σημαίνουν και κατανοούν με ριζικά διαφορετικό τρόπο. Η διαφορά ανδρών και γυναικών πάνω στο ζήτημα του σχηματισμού της ιδανικής σχέσης άνδρα-γυναίκας εδράζεται μεν σε όλα όσα

σε ιστορική περίοδο και από κοινωνικό σχηματισμό σε κοινωνικό σχηματισμό – η ανδρική ομοφυλοφιλία αποτελεί μία από τις μορφές οργάνωσης πραγματικών τιμών που έχουν μηδενιστεί-ακυρωθεί, που δεν εγκρίνονται από το κυρίαρχο αξιακό σύστημα. Με άλλα λόγια (και στο βαθμό που πρέπει να ερμηνευτεί ως αποτέλεσμα), η ανδρική ομοφυλοφιλία αποτελεί μορφή-προϊόν ήττας κατά τη διαδικασία εξανδρισμού των αρσενικών, στο σκληρό ανταγωνισμό μεταξύ των αρσενικών να καταλάβουν την υψηλότερη δυνατή θέση στην ιεραρχία του κοινωνικού τους φύλου.

Μία τριπλή διευκρίνιση είναι αναγκαία σ' αυτό το σημείο σ' ό,τι αφορά την ερμηνεία της ανδρικής ομοφυλοφιλίας ως ήττας:

Πρώτο, δεν είναι γενικεύσιμη ώστε να οδηγεί στην ταύτιση ανάμεσα στην ήττα και την ομοφυλοφιλία. Ο ερευνητής έχει υπόψη του δεκάδες άνδρες που οι προτάσεις τους για ένταξη στη σεξουαλική αγορά απορρίφθηκαν και απορρίπτονται συνεχώς και για πολλά χρόνια χωρίς να ομοφυλοφιλοποιηθούν. "Ποιήθηκαν" άλλες μορφές, κατά κανόνα συνθέσεις πρόσβασης στην πορνεία και την πορνογραφία επενδυμένες συναισθηματικά με χαμηλή αυτοεκτίμηση και έντονο μισογυνισμό. (Αυτό δεν σημαίνει ότι ο ομοφυλόφιλος δεν είναι μισογύνης' ο ομοφυλόφιλος ως ηττημένος είναι ο πλέον μισογύνης.)

Δεύτερο, όχι μόνον η ήττα δεν οδηγεί αναγκαστικά στην ομοφυλοφιλία αλλά είναι δυνατή και η ομοφυλοφιλοποίηση ανδρών απ' αυτούς που έχουν επικρατήσει στη σύγκρουση με τους ομοφύλους τους. Ο τρόπος επικράτησης, όπως και ο τρόπος ήττας, είναι καθοριστικός για το ποια μορφή θα πάρει ο ανδρισμός στην κάθε συγκεκριμένη περίπτωση νεαρού αρσενικού.

(Είναι δυνατό να διατυπωθεί η θέση – θέση που απολαμβάνει τους περιορισμούς της προοπτικής στην οποία εδράζεται – ότι η ανδρική ομοφυλοφιλία αποτελεί (μία) σχέση ανάμεσα σε άτομα – "σε άτομα" όχι "στα άτομα" – που αποτυγχάνουν να ενταχθούν στη σεξουαλική αγορά, άτομα που εντάσσονται σε θέση σαφώς κατώτερη των προσδοκιών (κοινωνικο-ψυχολογικών προδιαγραφών) τους και, τέλος, άτομα που επιτυγχάνουν την ένταξή τους με υψηλό κοινωνικο-ψυχολογικό κόστος, έχουν δηλαδή μια "πύρρεια" ένταξη.)

Τρίτο, οι προδιαγραφές για την επιλογή ή την υποχρεωτική επιλογή της ομοφυλοφιλίας ως κύριας μορφής οργάνωσης του ανδρισμού και της σεξουαλικότητας μέσα στο αρσενικό σώμα δημιουργούνται πολύ πριν την έξοδο ή την προσπάθεια εξόδου στη σεξουαλική αγορά (κατά κανόνα δημιουργούνται μέσα στο πλαίσιο της οικογένειας και του δημοτικού σχολείου ως σεξουαλικής προ-αγοράς, ως χώρου ιεράρχησης των μελών του κάθε φύλου, ενώ το σεξουαλικό παραμένει ακόμα έμφυλο, ανενεργό). Οι προδιαγραφές αυτές – ή όποιες άλλες – είναι ισχυρές αλλά, οριακά έστω, αναίρεσιμες: τον τελικό λόγο έχει η σεξουαλική αγορά.

Το όλο ερμηνευτικό σχήμα της ανδρικής ομοφυλοφιλίας ως ήττας έλκει την καταγωγή του από μια (ανεπεξέργαστη από τον ίδιο) "στιγμή" του Φ. Ένγκελς ότι η ανδρική ομοφυλοφιλία αποτελεί το/ένα τμήμα που κλήθηκαν να καταβάλλουν οι άνδρες για τον εξευτελισμό της γυναίκας (*Η Καταγωγή της Οικογένειας, της Ατομικής Ιδιοκτησίας και του Κράτους*, Αθήνα Σύγχρονη Εποχή, 1975, σ. 67). Το ότι στα τέλη του 20ου αιώνα η θέση αυτή έχει ανάγκη υποστήριξης από δέσμες περιορισμών και προϋποθέσεων για να ισχύσει και να χρησιμεύσει δεν αναιρεί και τη σημασία της. (Τα ομόλογα αλλά όχι και ανάλογα ισχύουν για τη γυναικεία ομοφυλοφιλία.)

Η ομοφυλοφιλία αποτελεί τμήμα του σχηματισμού της σεξουαλικότητας ως αξίας και μετέχει στο σχηματισμό της σεξουαλικότητας ως αξίας. Δεν είναι λογικά δυνατό να αποκλειστεί από το αντίστοιχο αντικείμενο. Όμως, με βάση τη μεθοδολογία και την κοσμοθεωρία του ερευνητή, γίνεται (όχι απλά κατανοητότερη αλλά) κατανοητή στην πληρότητά της μόνο μέσα στο πλαίσιο μιας μελέτης της σεξουαλικής κυριαρχίας. Γι' αυτό το λόγο και ο ερευνητής την ενέταξε ως *επίδραση* (ως περιφερειακή δομή) πάνω στα πεδία που συναρπάζουν το αντικείμενο αυτής της μελέτης, "αφήνοντάς την" ως δομή στα πεδία που απαρτίζουν το ζήτημα της σεξουαλικής κυριαρχίας. Η έρευνα πάνω στην οποία στηρίζεται η *Σεξουαλικότητα ως Αξία* παρέχει δεδομένα για όλο το πεδίο της σεξουαλικότητας και της κυριαρχίας μέσα στα όρια του κοινωνικο-ψυχολογικού ή μικρο-κοινωνιολογικού και όχι μόνο για το θέμα της συγκεκριμένης μελέτης.

έχουν ήδη αναφερθεί στη μελέτη μέχρι στιγμής, οφείλεται δε στις διαφορετικές αρχές εκκίνησης που χαρακτηρίζουν τα δύο κοινωνικά φύλα. Οι αρχές αυτές – τελικά συμπεράσματα της έρευνας και μελέτης στο συγκεκριμένο πεδίο που, για λόγους παρουσίασης, μορφοποιούνται σε εισαγωγικά σχόλια – είναι οι ακόλουθες: για τον άνδρα, η γυναίκα είναι κυρίως *συμπληρωματική*, αποτελεί μέρος του εγώ του. Για τη γυναίκα, ο άνδρας είναι κυρίως *εναλλακτικός*, αποτελεί *φάση* του εγώ της. Εκφρασμένο διαφορετικά, στην κάθε συγκεκριμένη στιγμή ο άνδρας αποσαφηνίζει τη μοναδικότητά του με το να αναφέρεται πληθυντικά – “γυναίκες”, ενώ η γυναίκα αποσαφηνίζει τη μοναδικότητά της με το να αναφέρεται ενικά – “άνδρας”.

Εφ’ όσον το κομβικό σημείο της σχέσης άνδρα-γυναίκας και της αξιολόγησης της σεξουαλικότητας είναι δομημένο στο ανδρικό τμήμα του ενιαίου ασυνεχούς άνδρα-γυναίκας, το ζήτημα του τι ορίζουν ως ιδανική σχέση οι άνδρες και οι γυναίκες είναι λογικότερο από πλευράς επιχειρήματος και οικονομικότερο από πλευράς παρουσίασης να ξεκινήσει από τον άνδρα. Κατ’ αυτό τον τρόπο, το υποδεέστερο της γυναίκας δεν χρειάζεται να πάρει τη μορφή του πρόσθετου συμπεράσματος στο τέλος της ανάλυσης’ εκδηλώνεται τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά μέσα από τον τρόπο παρουσίασης του επιχειρήματος.

Ιδανική οργάνωση του ερωτικού-σεξουαλικού για τον (σύγχρονο Έλληνα) άνδρα αποτελεί η *συγχρονισμένη πολυσχεσία*, δηλαδή η συγχρονισμένη σχέση σε διάφορες χρονικές κλίμακες με (συμπληρωματικές μεταξύ τους αναφορικά με τον ίδιο) γυναίκες διαφορετικού σωματικού τύπου, χαρακτήρα και προσωπικότητας που αντιστοιχούν ιδανικά σε διαφορετικές κοινωνικές περιστάσεις, συναισθηματικές εναλλαγές και σεξουαλικές ιδιαιτερότητες. Το συνοπτικό της παρουσίασης της συγχρονισμένης πολυσχεσίας δεν καθιστά αμέσως ορατή μια χαρακτηριστική ιδιαιτερότητα της ιδανικής σχέσης άνδρα-γυναίκας σύμφωνα με τον άνδρα. Η ιδιαιτερότητα αυτή είναι ρυθμιστική – αποτελεί διάσταση – του τρόπου άμεσης κατάταξης του συνόλου των πιθανών σεξουαλικών συντρόφων από μέρους του άνδρα.

Η συγχρονισμένη πολυσχεσία είναι ιδανικό που συντίθεται από πέντε διαστάσεις, είναι δηλαδή πενταδιάστατο ιδανικό. Συντίθεται από ανδρικές χρονικές κλίμακες, γυναικείες σωματικότητες (–ανδρικό απολαυστικό), ανδρικές κοινωνικές περιστάσεις (–ομόλογες γυναικείες προσωπικότητες), ανδρικές συναισθηματικές εναλλαγές και, τέλος, ανδρικές σεξουαλικές ιδιαιτερότητες (–ομόλογους γυναικείους χαρακτήρες).⁵⁵ Μία προς μία, οι διαστάσεις-ιδιότητες αυτές

⁵⁵ Μία συνοπτική αποσαφήνιση των πέντε αυτών διαστάσεων-ιδιοτήτων είναι αναγκαία.

Ανδρικές χρονικές κλίμακες: Οι άνδρες που συζητήθηκαν (ή ρωτήθηκαν) πάνω στο θέμα παρουσίασαν συνολικά τέσσερις χρονικές κλίμακες. Πρώτο, όλοι ανέφεραν την ημερήσια χρονική κλίμακα, την οργάνωση μιας σχέσης με γυναίκα που θα συναντούν καθημερινά (ή σχεδόν καθημερινά). Δεύτερο, όλοι ανέφεραν την εβδομαδιαία χρονική κλίμακα, την οργάνωση μιας σχέσης με γυναίκα που θα συναντούν σε εβδομαδιαία βάση, κάθε εβδομάδα (ή σχεδόν κάθε εβδομάδα), αν και όχι υποχρεωτικά μία φορά την εβδομάδα. Τρίτο, μια μειονότητα κυρίως νεαρών ανέφερε την εποχιακή χρονική κλίμακα με τη δημιουργία μιας παροδικής σχέσης, για παράδειγμα, κατά τη διάρκεια των διακοπών. Τέταρτο, όλοι ανέφεραν την ετήσια χρονική κλίμακα, τη δημιουργία μιας ευκαιριακής σχέσης κάθε ένα ή περισσότερα χρόνια (μέσος όρος τα 2,5 χρόνια). Είναι φανερό ότι βασικές χρονικές κλίμακες που ισχύουν για όλους τους άνδρες είναι η ημερήσια, η εβδομαδιαία και η ετήσια (Το κρίσιμο των κλιμάκων αυτών εντοπίζεται στις παραγράφους που ακολουθούν.)

Γυναικείες σωματικότητες (–ανδρικό απολαυστικό): Η γυναικεία σωματικότητα για τον άνδρα είναι μια απλή συνάρτηση ορισμένων παραγόντων: μέγεθος στήθους και περιφέρειας, ύψος επί βάρος, ηλικία κλπ. Αυτό είναι όλο.

Πίνακας 1: Διαστάσεις Ανδρικού Ιδανικού Συγχρονισμένης Πολυσχεσίας:
Ποσοστά Επιλογής τους από Άνδρες (%)

Ανδρικές Χρονικές Κλίμακες:	73
Ανδρικές _____ Συναισθηματικές Εναλλαγές:	61
Γυναικείες Σωματικότητες (Ανδρικό Απολαυστικό):	97
Ανδρικές Κοινωνικές Περιστάσεις (Ομόλογες _____ Γυναικείες Προσωπικότητες):	77
Ανδρικές _____ Σεξουαλικές Ιδιαιτερότητες (Ομόλογοι _____ Γυναικείοι Χαρακτήρες):	84

Ανδρικές κοινωνικές περιστάσεις(–ομόλογες γυναικείες προσωπικότητες): Εφ' όσον η γυναίκα εκπροσωπεί τον άνδρα, οφείλει να προσαρμόζει την προσωπικότητά της στις κοινωνικές περιστάσεις του. Υπάρχει μια τόσο μεγάλη ποικιλία περιστάσεων ώστε να μην είναι δυνατή η σε επίπεδο – εκτεταμένης έστω – υποσημείωσης καταγραφή τους. Μπορούν όμως να αναφερθούν δύο κυρίαρχες στιγμές. Πρώτο, η αισθησιακή (η με ή χωρίς “αυτοσυγκράτηση”) γυναίκα θεωρείται ότι μπορεί να εκπροσωπήσει τον άνδρα σε ειδικές περιστάσεις και μόνον. Κατά συνέπεια, θεωρείται ότι δεν μπορεί να εκπροσωπεί τον άνδρα. Είναι όμως συχνό φαινόμενο η κατ' εντολή και κάτω από τον άμεσο έλεγχο του άνδρα περιορισμένης χρονικής διάρκειας ανάληψη “αισθησιάζουσας” δραστηριότητας (δραστηριότητας που δεν πληρεί συγχρόνως αλλά διαδοχικώς τις προϋποθέσεις για να χαρακτηριστεί ως “αισθησιακή”) από μέρους της γυναίκας. Για παράδειγμα, η γυναίκα, εκτελώντας ένα τσιφτετέλι, εκθέτει στο κοινό τα προσόντα (σώμα επί κίνηση) που απολαμβάνει ο άνδρας. Δεύτερο, το να διαθέτει μια γυναίκα ωραίο πρόσωπο – άσχετα από το τι μπορεί να σημαίνει αυτό – θεωρείται ως καθοριστικής σημασίας πλεονέκτημα για την επιτυχημένη της προσαρμογή σε όλες τις κοινωνικές περιστάσεις του άνδρα. Όλοι οι άνδρες αναγνωρίζουν ότι το ωραίο πρόσωπο είναι φυσικό χαρακτηριστικό. Δεν του αποδίδουν όμως σημασία φυσικού χαρακτηριστικού' του αποδίδουν επίμονα σημασία βάσης–προϋπόθεσης κοινωνικών χαρακτηριστικών.

Ανδρικές συναισθηματικές εναλλαγές(–μεταπτώσεις): Η πλειονότητα των ανδρών αναφέρει ότι δεν είναι δυνατό η ίδια γυναίκα μέσα στο πλαίσιο της ίδιας σχέσης να αντιστοιχεί ικανοποιητικά σε όλες τις συναισθηματικές τους εναλλαγές. Στον άνδρα σε κατάσταση χαράς, λύπης, οργής, αλλά και ψυχαγωγίας, διασκέδασης, στον άνδρα μετά από μια μεγάλη επιτυχία ή αποτυχία, στον άνδρα που έχει ανάγκη στοργής, φροντίδας ή επιβεβαίωσης αντιστοιχεί και μια διαφορετική γυναίκα–σχέση. (Η έννοια της γυναίκας διαφέρει από την έννοια της γυναίκας–σχέσης. Σύμφωνα με τη γνώμη της μεγάλης πλειονότητας των ανδρών, μία γυναίκα ιδανική στα πλαίσια μιας αυστηρά σεξουαλικής σχέσης μπορεί να είναι από ανεπαρκής έως και απωθητική στα πλαίσια οποιασδήποτε άλλης σχέσης.)

Ανδρικές σεξουαλικές ιδιαιτερότητες: Στη μεγάλη πλειονότητα των ανδρών ισχύουν σεξουαλικές ιδιαιτερότητες και προτιμήσεις που δεν είναι ενεργοποιήσιμες και εκφράσιμες με την ίδια γυναίκα και στον ίδιο τύπο σχέσης. Για παράδειγμα, ο άνδρας κατά κανόνα εκδηλώνεται διαφορετικά ως σύζυγος, ερωμένος, περιστασιακός εραστής ή πελάτης. Στον κάθε τύπο σχέσης εκδηλώνει διαφορετικά μέρη (τρόπους οργάνωσης) της σεξουαλικότητάς του, ενεργεί και αξιολογεί ως διαφορετικό πρόσωπο. Μόνον εννέα άνδρες ανέφεραν ότι εκδηλώνουν και ικανοποιούν κάθε (βασική) σεξουαλική τους επιθυμία με τη μόνιμη σεξουαλική τους σύντροφο. Μία δήλωση απ' όσους βρίσκονται σε μόνιμη και σταθερή σεξουαλική σχέση με συγκεκριμένη γυναίκα αναφορικά με τις σεξουαλικές ιδιαιτερότητές τους είναι χαρακτηριστική και συνηθισμένη: “Αυτά τα πράγματα δεν μπορώ να τα πω στη γυναίκα μου ή να τα κάνω με τη γυναίκα μου.”

δεν έχουν την ίδια σημασία για τον κάθε άνδρα και για τους άνδρες συνολικά. Στον Πίνακα 1 παρουσιάζεται το πόσοι άνδρες ανέφεραν ή επέλεξαν την κάθε διάσταση-ιδιότητα, το πόσοι άνδρες την όρισαν ως αξία να ληφθεί υπόψη στο σχηματισμό της ιδανικής σχέσης άνδρα-γυναίκας.⁵⁶

Το ουσιαστικό όμως της συγχρονισμένης πολυσχεσίας βρίσκεται στον αριθμό των εναλλακτικών μορφών που εμφανίζει η κάθε διάσταση-ιδιότητά της. Στον Πίνακα 2 παρουσιάζονται οι ιδιότητες της συγχρονισμένης πολυσχεσίας και το πόσες μορφές έδωσαν (μέγιστα, ελάχιστα, μέσοι όροι) οι άνδρες που ενημερώνουν αυτό το σημείο της μελέτης στην κάθε μία. Για παράδειγμα, μια μερίδα ανδρών ανέφερε τρεις βασικές συναισθηματικές καταστάσεις-εναλλαγές που αντιστοιχούν σε τρεις διαφορετικές γυναίκες-σχέσεις. Μια άλλη μερίδα ανέφερε έξι βασικές συναισθηματικές καταστάσεις-εναλλαγές. Οι υπόλοιποι ανέφεραν είτε τέσσερις είτε πέντε.⁵⁷ Κανείς όμως - και αυτό είναι το ουσιαστικό - δεν ανέφερε λιγότερες από τρεις και περισσότερες από έξι βασικές συναισθηματικές καταστάσεις.

Πίνακας 2: Διάστασεις Ανδρικού Ιδανικού Συγχρονισμένης Πολυσχεσίας:
Αριθμός Εναλλακτικών Μορφών

Ανδρικές	Ανδρικές	Γυναικείες	Ανδρικές	Ανδρικές
Χρονικές	Συναισθημα-	Σωματικό	Κοινωνικές	Σεξουαλικές
Κλίμακες	τικές	-τητες	Περιστάσεις	Ιδιαίτερο-
	Εναλλαγές			τητες

⁵⁶ Συζητήθηκαν συνολικά 170 άνδρες, οι 161 από τους οποίους σε ηλικίες ανάμεσα στα 17 και τα 52 χρόνια (Συνήθως, οι μεγαλύτεροι σε ηλικία θεωρούν τη συγχρονισμένη πολυσχεσία ιδανικό κατανοητό αλλά ανέφικτο, θεωρούν δηλαδή ότι δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο σοβαρής, σκόπιμης, ρεαλιστικής συζήτησης. Όσοι όμως - συνολικά εννιά - συζήτησαν το θέμα, αποδέχτηκαν τον ορισμό του ως αντικείμενο συζήτησης, εξέφρασαν απόψεις ομόλογες και ανάλογες με τις απόψεις των νεαρότερων.)

⁵⁷ Το τι είναι συναισθηματική κατάσταση δεν ορίστηκε από τον ερευνητή. (Οι πρώτες προσπάθειες ορισμού βίωνονταν από τους άνδρες που συζητήθηκαν ως περιοριστικές, με αποτέλεσμα το απογοητευτικό της επικοινωνίας.) Όταν κλήθηκαν να ορίσουν την έννοια κατά βούληση και αδιαφορώντας για τις όποιες αντιφάσεις, σχεδόν όλοι περιέλαβαν σ' αυτή τόσο προσωπικές συναισθηματικές καταστάσεις όσο και κοινωνικές καταστάσεις σε ένα λόγο της τάξης του τρία προς ένα έως τέσσερα προς ένα. Με άλλα λόγια, όρισαν την έννοια κοινωνικο-ψυχολογικά με έμφαση στο ψυχικό αλλά και αρνούμενοι να μηδενίσουν το κοινωνικό.

Η περίπτωση 42χρονου αρχιτέκτονα αποσαφηνίζει το ζήτημα των βασικών συναισθηματικών καταστάσεων. Ανέφερε ότι η σύζυγός του τον εκθέτει ως ένα βαθμό κοινωνικά (είναι μεν μορφωμένη και ευγενής αλλά, ταυτόχρονα, συνεσταλμένη και άσχημη). Πέρα από το κοινωνικά ανεπαρκές της, ο έντονος πεσσιμισμός της του καταστρέφει τις πλέον χαρούμενες στιγμές αλλά και τον επηρεάζει αρνητικά στον τρόπο λήψης αποφάσεών του. Από πλευράς σεξουαλικής έλξης και διέγερσης του είναι μόλις - οριακά - ανεκτή. Όμως, η σύζυγός του έχει και ένα μεγάλο πλεονέκτημα τον φροντίζει ιδανικά. Στην αναφορά του αυτή, ο συγκεκριμένος άνδρας έδωσε πέντε εναλλακτικές μορφές της διάστασης-ιδιότητας "ανδρικές συναισθηματικές εναλλαγές". Η γυναίκα του αντιστοιχεί σε μία μόνο από αυτές. Ταυτόχρονα, υποστήριξε ότι δεν είναι δυνατό να βρεθεί μια μόνο γυναίκα που να αντιστοιχεί από ιδανικά έως ικανοποιητικά στις υπόλοιπες τέσσερις ή, έστω, σε δύο. Ουσιαστικά, ο 42χρονος υποστήριξε ότι για να καλυφθεί από πλευράς συναισθηματικών εναλλαγών και μόνο χρειάζεται πέντε διαφορετικές γυναίκες σε πέντε διαφορετικές (διαφορετικού τύπου) σχέσεις.

Αριθμός Εναλλα- κτικών Μορφών						Γινόμενο (Δυνατοί Συνδυα- σμοί)
Ελάχιστο	2	2	3	3	4	144
Μέγιστο	4	3	6	6	10	4320
Μέσος Όρος	3	3	4	4	6	864

Τα γινόμενα μεταξύ των εναλλακτικών μορφών που εμφανίζει η κάθε ιδιότητα της συγχρονισμένης πολυσχεσίας – της ιδανικής οργάνωσης σεξουαλικού-ερωτικού σύμφωνα με το σύγχρονο Έλληνα άνδρα – αποτελούν τα *όρια του ανδρισμού* στη σύγχρονη Ελλάδα. Ουσιαστικά, στα πλαίσια της σύγχρονης Ελλάδας, ο άνδρας ολοκληρώνει το ιδανικό του μόνο αν σχετιστεί με 144 (ελάχιστο) έως 4320 (μέγιστο) γυναίκες, η κάθε μία από τις οποίες αντιστοιχεί σε μία και μόνη ιδιαιτερότητά του. Κάθε τι λιγότερο τον κάνει να αισθάνεται ελλειπής, υπο-πραγματωμένος, στερημένος, ανικανοποίητος. Λογικά ειδωμένοι, ο αριθμός 144 αντιστοιχεί στα ιστορικά ελάχιστα, ο 4320 στα ιστορικά μέγιστα, ο δε 864 στο μέσο όρο του ανδρισμού στη σύγχρονη Ελλάδα. Κάπου ανάμεσα σ' αυτές τις τιμές βρίσκεται, αν όχι ο κάθε Έλληνας, τουλάχιστον η συντριπτική πλειονότητα των Ελλήνων.⁵⁸ Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο, είναι σημαντικό με πληρότητα, δηλαδή ολοκληρώνεται, το μη-ενιαίο της γυναίκας – η ιδεολογική χειρουργική που υφίσταται από τον ιστορικά δυνατό άνδρα γενικά και τον κάθε συγκεκριμένο άνδρα ειδικά.

Ορισμένα παραδείγματα συμβάλλουν στην κατανόηση των εννοιών της συγχρονισμένης πολυσχεσίας, των εναλλακτικών της μορφών και των ορίων του ανδρισμού. Όλοι οι άνδρες που έδωσαν γινόμενο πάνω από 144 ανέφεραν ότι – έστω και αν όλες οι άλλες μεταβλητές κρατηθούν σταθερές – η απόλαυση μιας ημερήσιας γυναίκας-σχέσης διαφέρει ποιοτικά από την απόλαυση μιας εβδομαδιαίας γυναίκας-σχέσης. Άλλη είναι η ιδανική ημερήσια γυναίκα-σχέση και άλλη είναι η ιδανική εβδομαδιαία γυναίκα-σχέση. Κατά συνέπεια, είναι *αδύνατο* για μία συγκεκριμένη γυναίκα να καλύψει τον άνδρα που θεωρεί ως απόλυτα αναγκαία για την ιδανική του σχέση με τις γυναίκες την ύπαρξη έστω και δύο μόνο χρονικών κλιμάκων. Ένα δεύτερο παράδειγμα αποσαφηνίζει πληρέστερα τον Έλληνα άνδρα και το αδύνατό του (το ανέφικτο των ιδανικών του, το οποίο και προβάλλει ως

⁵⁸ Οι τιμές του ανδρισμού που μόλις αναφέρθηκαν αποτελούν προϊόντα λογικής επεξεργασίας. Στον ερευνητή δόθηκαν τιμές από 144 (την τιμή αυτή έδωσαν συνολικά 16 άνδρες) έως 2016 (δόθηκε από 5 άνδρες) και μέσον όρο 864 (λογικά δυνατό και ιστορικό συγκεκριμένο φαίνονται να ταυτίζονται ως προς τον μέσον όρο). Σ' αυτές τις τιμές, το γνωστό στον ερευνητή ιστορικό συγκεκριμένο τελειώνει. Οι τιμές από 2017 έως 4320 είναι λογικά δυνατές, η δε διαφορά οφείλεται στο γεγονός ότι κανένας άνδρας δεν έδωσε το μέγιστο αριθμό εναλλακτικών μορφών σε όλες τις ιδιότητες της συγχρονισμένης πολυσχεσίας.

Μία μελέτη με μεγαλύτερο ή αντιπροσωπευτικότερο δείγμα είναι πιθανό να παρέξει διαφορετικό μέγιστο, διαφορετικό ελάχιστο και διαφορετικό μέσον όρο. Μια μελέτη σ' έναν άλλο (ομόλογο) κοινωνικό σχηματισμό θα μπορούσε επίσης να παρέξει διαφορετικές τιμές. Το ουσιαστικό όμως – το πεδίο του ανδρισμού και ο τρόπος προσέγγισής του – θα παραμείνει σταθερό, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι αυτός ο τρόπος συγκρότησης και προσέγγισης του ανδρισμού είναι και ο μοναδικός πρόσφορος ή ο πλέον πρόσφορος.

ανεπάρκεια της γυναίκας). Όλοι όσοι έδωσαν γινόμενο πάνω από 144 ανέφεραν τουλάχιστον τρεις γυναικείες σωματικότητες ως απόλυτα αναγκαίες. Όμως, είναι αδύνατο για τη γυναίκα να μετασχηματίζεται σωματικά ανάλογα με τις επιθυμίες του άνδρα, και μάλιστα στιγμιαία. Δεν είναι δυνατό για μια γυναίκα να αυξομειώνει το ύψος της, το μέγεθος του στήθους της, να αλλάζει χρώμα δέρματος και μαλλιών, χαρακτηριστικά προσώπου, ηλικία κ.ο.κ. σε άμεση αντιστοιχία με το (σταθερό μεν κυμαινόμενο δε) ιδανικό του άνδρα. Κατά συνέπεια, δεν είναι δυνατό μία και μόνη γυναίκα να αντιστοιχεί έστω και στο ιδανικό του άνδρα από πλευράς γυναικείας σωματικότητας και μόνο.⁵⁹

⁵⁹ Δύο περιπτώσεις ανδρών ακριβώς επειδή είναι συνηθισμένες είναι και ενδεικτικές.

Πρώτη περίπτωση: 25χρονος συμπεριέλαβε στο σενάριο μιας (περίπου 60λεπτης) ιδανικής σεξουαλικής επαφής από πλευράς σωματικότητας και μόνο τις ακόλουθες γυναικείες σωματικότητες: Δύο λεπτές και ευλύγιστες νεαρές παρθένες 13 και 14 ετών (που λογίζονται ως μία γυναικεία σωματικότητα), μία λεπτή 20χρονη ως 22χρονη, μία λεπτή αλλά “βυζαρού και κολαρού” 20χρονη ως 25χρονη, μία 30χρονη ως 35χρονη που “τάχει όλα μπόλικα”, και, τέλος, μία “γριά” 50 ή, “ακόμα καλύτερα”, 60 ετών.

Δεύτερη περίπτωση: 49χρονος συμπεριέλαβε στο αντίστοιχο (περίπου 70λεπτο) σενάριο μία νεαρή (ανάμεσα στα 15 και τα 17 χρόνια), λεπτή, ευλύγιστη και με “μικρά, σφιχτά, σπητά στήθια”, μία 25χρονη με “πολύ μεγάλο στήθος” και μία 40χρονη “χωρίς καθόλου στήθος (πλάκα)” και “πολύ μεγάλο κόλο”. Κάθε μία απ’ αυτές τις πέντε γυναικείες σωματικότητες του 25χρονου άνδρα και τις τρεις γυναικείες σωματικότητες του 49χρονου άνδρα εμφανίζεται (και επανεμφανίζεται) μαγικά για μερικά δευτερόλεπτα έως λεπτά στο σενάριο, ενεργεί και εξαφανίζεται εξίσου μαγικά. (Σ’ αυτό το σημείο η μελέτη αγγίζει το εξαιρετικά ενδιαφέρον θέμα των σεξουαλικών φαντασιώσεων. Αν και περισσότερο από το ένα τρίτο του υλικού που έχει ήδη παραχθεί και το ένα δεύτερο του υλικού που συνεχίζει να παράγεται από την έρευνα αφορά αμέσως τις σεξουαλικές φαντασιώσεις, η μελέτη της σεξουαλικής κυριαρχίας αποτελεί το πλέον κατάλληλο πλαίσιο επεξεργασίας και κοινοποίησής του.) Ας σημειωθεί ότι οι συγκεκριμένες γυναικείες σωματικότητες των ανδρών που μόλις αναφέρθηκαν δεν αντιστοιχούν ούτε κατά προσέγγιση στις ανδρικές σεξουαλικές ιδιαιτερότητες ως όλο. Δηλαδή, δεν είναι δυνατή η μείωση των πέντε διαστάσεων-ιδιοτήτων σε τέσσερις. Όλοι οι συνδυασμοί των μορφών της μιας διάστασης με τις μορφές της άλλης είναι λογικά δυνατοί, οι περισσότεροι δε έχουν ήδη αναφερθεί.

Υπάρχουν όμως και τρεις άνδρες που έδωσαν τιμές εκτός των ορίων του ανδρισμού που μόλις αναφέρθηκαν. Οι άνδρες αυτοί απέρριψαν τουλάχιστον σε επίπεδο αρχών το αναγκαίο της ύπαρξης διαφορετικών χρονικών κλιμάκων, δηλαδή απανδροποίησαν τους κοινωνικούς τους χρόνους (ακριβέστερα, κατέστησαν ανενεργό το ανδρικό). Απέρριψαν επίσης το αναγκαίο των διαφορετικών γυναικείων σωματικοτήτων, τονίζοντας ότι η γυναίκα τους έλκει ή τους απωθεί σεξουαλικά ως όλο. Η αυξομείωση ενός ή και περισσότερων σωματικών της χαρακτηριστικών δεν είναι δυνατό να αναιρέσει τη σεξουαλική έλξη ή απώθηση. (Είναι ενδιαφέρον ότι και οι τρεις – και μόνον αυτοί – σε σχόλιο του τύπου “και αν αλλάξεις όλα τα χαρακτηριστικά,” απάντησαν ειρωνικά ότι σ’ αυτή την περίπτωση δεν αναφερόμαστε πλέον στην ίδια γυναίκα.) Τρίτο, αποσυσχέτισαν σχεδόν ολοκληρωτικά τις κοινωνικές τους περιστάσεις με τον αριθμό και τον τύπο των προσωπικοτήτων της γυναίκας. Με άλλα λόγια, στις πρώτες τρεις διαστάσεις της συγχρονισμένης πολυσχεσίας έδωσαν αριθμό μορφών 1, 1 και 1, δηλαδή γινόμενο 1. Δεν διατήρησαν όμως τη γυναίκα ενιαία και στις υπόλοιπες δύο διαστάσεις-ιδιότητες της συγχρονισμένης πολυσχεσίας. Υποστήριξαν ότι δεν είναι δυνατό να τους καλύψει στις συναισθηματικές τους εναλλαγές και τις σεξουαλικές ιδιαιτερότητες μία γυναίκα και μόνο. Ορίσαν ως αναγκαίες τις 3 και 3, 3 και 4, και 4 και 5 αντίστοιχα για κάθε ιδιότητα-διάσταση. Κατ’ αυτό τον τρόπο, οι τρεις αυτοί άνδρες έδωσαν γινόμενα 9, 12 και 20. Τα ειδικά αυτά γινόμενα δεν είναι απλά και μόνο μικρότερα των γινομένων της συντριπτικής πλειονότητας των ανδρών. Είναι και ποιοτικά διαφορετικά λόγω των τριών “ενιαίων στιγμών” που τα συναπαρτίζουν. Οι τρεις άνδρες – και, γενικότερα, οι όποιοι και όσοι ομόλογοί τους άνδρες – είναι ελάχιστα άνδρες, μόλις-άνδρες. Ουσιαστικά, αντιμετωπίζουν, ορίζουν, κατανοούν και βιώνουν τις γυναίκες *σχεδόν*;) ως ολοκληρωμένους ανθρώπους. Επίσης, ορίζουν, κατανοούν και βιώνουν και τους εαυτούς τους ως *σχεδόν*;) ολοκληρωμένους ανθρώπους. Με άλλα λόγια, είναι *διαφορετικοί* (“μεταβατικοί”;) άνδρες αλλά, ταυτόχρονα, είναι διαφορετικοί *άνδρες*. Δεν είναι δυνατό να υπερβούν ολοκληρωμένα τα μέγιστα και ελάχιστα της ιστορικής κοινωνίας την οποία συναπαρτίζουν. Μπορούν όμως (μέχρι και) να πειραματιστούν στα όριά της, να προτείνουν.

Η γυναίκα-σχέση αποτελεί την ενεργοποίηση της γυναίκας ιδιότητα προς ιδιότητα. Ο άνδρας - έχοντας ήδη αποσυνθέσει (και όχι απλώς αναλύσει) τη γυναίκα σε αυτόνομα-αυτάξια και αξιολογημένα-ιεραρχημένα μέρη, και έχοντας επιβάλλει στη γυναίκα αυτή την αποσύνθεση/(απο-ενιαιοποίηση) - έχει τη δυνατότητα πλέον να ενεργοποιεί οποιοδήποτε τμήμα της γυναίκας επιθυμεί, ενώ, συγχρόνως, διατηρεί τα υπόλοιπα ανενεργά.⁶⁰ Στο βαθμό που μια συγκεκριμένη ιστορική γυναίκα - η Χριστίνα, η Μαρία - ταυτίζεται με τη γυναίκα-σχέση, μεταπίπτει στην κατάσταση ενός όντος χωρίς ιστορικότητα, προσωπικότητα, συναισθηματικότητα (πρώτη, τρίτη και τέταρτη ιδιότητα συγχρονισμένης πολυσχεσίας), ενός όντος χωρίς θηλυκότητα (με αντεστραμμένο - αρνητικό - ανδρισμό στη θέση της) (πέμπτη ιδιότητα), ενός όντος που δεν διαθέτει ούτε καν σωματικότητα (δεύτερη ιδιότητα). Τί σωματικότητα διαθέτει μια γυναίκα-"ζευγάρι ωραία, μακριά πόδια" ή μια γυναίκα-"μπόλικα, πλούσια βυζιά", μια γυναίκα που ισούται με τα πόδια της ή το στήθος της; Από την πλευρά της τουλάχιστον, η γυναίκα-σχέση, μια γυναίκα ως γυναίκα-σχέση, το μέγιστο που μπορεί να ελπίζει είναι να ελπίζει στη σχέση με έναν άνδρα χαμηλού γινομένου, έναν άνδρα ελάχιστης ανάλυσης των ιδιοτήτων συγχρονισμένης πολυσχεσίας - στη σχέση με έναν "144η" - του οποίου και θα καλύπτει και μία μορφή της κάθε ιδιότητάς του. Το (ιστορικό) μέγιστό της είναι να αποτελεί τα 5/144 του άνδρα.⁶¹

⁶⁰ Στο βαθμό, βέβαια, που διαθέτει και την (ποσοτικά και ποιοτικά) αναγκαία κοινωνική ισχύ ("επί" τη συγκυρία). Οι άνδρες-γενικά ισοδύναμα και οι γυναίκες-γενικά ισοδύναμα - μέτρα αξιολόγησης και αποπληθωριστικές στιγμές καθολικής ισχύος - αν και εμπίπτουν στο αυτό επιχείρημα δεν είναι λογικο-αισθητικά δυνατό να ενταχθούν στην αυτή παρουσίαση.

⁶¹ Μία οριοθέτηση-αποσαφήνιση ενός σημείου και μία εμπειρική υποστήριξη ενός άλλου σημείου απ' αυτά που συνθέτουν την παράγραφο είναι αναγκαίες.

Πρώτο, η θέση ότι έχει επιβληθεί από τον άνδρα στη γυναίκα η αποσύνθεση(-απο-ενιαιοποίηση) της γυναίκας ισχύει σε επίπεδο κοινωνικών φύλων. Δεν σημαίνει ταυτόχρονα - όπως άλλωστε διαπιστώνεται στη συνέχεια του κεφαλαίου αλλά και στη μελέτη γενικότερα - ότι ο κάθε συγκεκριμένος άνδρας (μπορεί να) επιβάλλει την κατάσταση αυτή στην κάθε συγκεκριμένη γυναίκα. Το αν και σε ποιο βαθμό ένας άνδρας έχει τη δυνατότητα αυτή και την ενεργοποιεί, καθορίζεται από τη θέση του στη σεξουαλική (και όχι μόνο) ιεραρχία του φύλου του και τον τύπο, τρόπο και χρόνο (ηλικία επί διάρκειας) εξόδου του στη σεξουαλική αγορά. Καθορίζεται επίσης και από τη σχέση ανάμεσα στις σεξουαλικές ιεραρχίες των δύο κοινωνικών φύλων, τον τρόπο που οι δύο ιεραρχίες είναι οργανωμένες και αλληλεπιδρούν. (Τα ζητήματα αυτά επανέρχονται στο κέντρο της εστίασης στη συνέχεια.)

Δεύτερο, το ότι η αποσύνθεση της γυναίκας έχει επιβληθεί και στη γυναίκα, ότι δηλαδή τόσο ο άνδρας όσο και η γυναίκα σκέπτονται, διατίθενται και ενεργούν με βάση τα αυτά ανδρικά κριτήρια είναι τεκμηριωμένο σε τέτοιο βαθμό ώστε να μη χωρεί αμφιβολία. Ένα παράδειγμα είναι ενοχλητικά χαρακτηριστικό: Από 21 γυναίκες που θεωρούν τον εαυτό τους ότι έχει μεγάλο στήθος, οι 20 όρισαν το μεγάλο στήθος ως πλεονέκτημα, αφού "τραβάει" τους άνδρες και ανεβάζει τις τιμές τους στη σεξουαλική αγορά. (Μάλιστα, όλες ανέφεραν - σε μια εξαιρετική ποικιλία περιγραφών - ότι θεωρούν από διασκεδαστικό έως διεγερτικό το να βλέπουν άνδρες να έχουν εστιάσει πάνω στο στήθος τους. Επίσης, όλες ανέφεραν ότι - αν και δεν θάπρεπε - το γεγονός αυτό ανεβάζει την αυτο-εκτίμησή τους.) Μόνο μία όρισε το μεγάλο της στήθος ως μειονέκτημα αφού, όπως ανέφερε, της έχει δημιουργηθεί η έμμονη ιδέα ότι οι άνδρες την πλησιάζουν αποκλειστικά γι' αυτό το λόγο, γεγονός που το θεωρεί μειωτικό, εξευτελιστικό. Αλλά και από 78 γυναίκες που δεν θεωρούν ότι έχουν μεγάλο στήθος, οι 61 εξέφρασαν την (κατά κανόνα έντονη) επιθυμία να αλλάξουν - να μεγαλώσουν - το στήθος τους. Οι δε 13 από τις 17 που δεν εξέφρασαν αυτή την επιθυμία το έκαναν πάνω στη βάση του ότι θεωρούν το στήθος τους επαρκές από πλευράς μεγέθους ή ότι μετά από κάποια ηλικία το μεγάλο στήθος καταντά απωθητικό. Μόνο 4 δεν εξέφρασαν γνώμη για το στήθος τους πάνω στη βάση κάποιας πληρότητας ή επάρκειάς του σε σχέση με τις ανδρικές απαιτήσεις. Όπως στο θέμα του στήθους, έτσι και σε δεκάδες άλλα θέματα. Οι συντριπτική πλειονότητα των

Το ιδανικό της συγχρονισμένης πολυσχεσίας δεν αποτελεί - δεν είναι δυνατό να αποτελέσει - οδηγό της συμπεριφοράς των ανδρών. Εκφρασμένο διαφορετικά, δεν είναι δυνατό ο συγκεκριμένος ιστορικός άνδρας να ψάχνει για τις 144 ιδανικές γυναίκες-σχέσεις του σε καθημερινή βάση.⁶² Κατά κανόνα, και στο βαθμό που μια σειρά παραγόντων δεν επιδρούν περιοριστικά ή και (πάγια ή περιστασιακά) ακυρωτικά, ο άνδρας, ο σύγχρονος Έλληνας, ψάχνει για μία γυναίκα για την ιδανικά πολύμορφη γυναίκα, τη γυναίκα που αντιστοιχεί αβίαστα (χωρίς δηλαδή παραχωρήσεις από μέρους του) σε κάθε επιθυμία και παραλλαγή του εγώ του, τη γυναίκα με το απόλυτα μεταβλητό (άρα μηδενικό) εγώ και το απόλυτα μεταβλητό (άρα απειρόμορφο) σώμα, μ' άλλα λόγια, ψάχνει για μια γυναίκα αδύνατη.

Το αδύνατο της μίας ιδανικά πολύμορφης γυναίκας από τη μια πλευρά, σε συνδυασμό με την έλλειψη της ισχύος που είναι αναγκαία για την πραγμάτωση του ιδανικού της συγχρονισμένης πολυσχεσίας με όλες τις τις ιδιότητες και σ' όλες τους τις μορφές από την άλλη πλευρά εκκρεαλίζουν τον άνδρα. Τον υποχρεώνουν να εικάζει, να διατίθεται και να ενεργεί με βάση όχι τα μέγιστα αλλά τα ελάχιστα. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο, μια οριακά έστω εφικτή (μικρο-ιστορική) παραλλαγή του (μακρο-ιστορικού) ιδανικού της συγχρονισμένης πολυσχεσίας αναδεικνύεται σε - και ισχύει ως - ιδανική σχέση άνδρα-γυναίκας από την προοπτική του (σύγχρονου Έλληνα) άνδρα είναι η *δορυφορική σχέση* άνδρα-γυναίκας. Το οριακά εφικτό και προσιτό στον κάθε συγκεκριμένο άνδρα ιδανικό αυτό σχήμα συντίθεται από τρεις δορυφορικές θέσεις που είναι δυνατό να καταλάβει η γυναίκα, με διαφορετικές δέσμες τιμών να αντιστοιχούν στην κάθε θέση. Υπάρχουν για τη γυναίκα τρεις εναλλακτικές τροχιές με διαφορετική ακτίνα (δέσμες τιμών). Μία δε γυναίκα δεν μπορεί να καταλάβει περισσότερες από μία θέσεις στο σχήμα ενός άνδρα.⁶³

Οι εναλλακτικές τροχιές της δορυφορικής σχέσης άνδρα-γυναίκας - του απλοποιημένου και εκκρεαλισμένου (πλανητο-μηχανικού) ιδανικού του άνδρα - περίπου ταυτίζονται με τις ανδρικές χρονικές κλίμακες, με την πρώτη διάσταση που απομονώθηκε στο ανδρικό ιδανικό της συγχρονισμένης πολυσχεσίας.

- Η πρώτη τροχιά, η τροχιά με τη μικρή ακτίνα, ταυτίζεται με την ημερήσια ανδρική χρονική κλίμακα. Σ' αυτή την τροχιά αντιστοιχεί η *βασική* γυναίκα (αντιστοιχεί η γυναίκα ως βασική), η γυναίκα που ταυτίζεται με το κοινωνικό πρόσωπο και τον κυρίαρχο τρόπο ζωής του άνδρα.

- Η δεύτερη τροχιά, η τροχιά με τη μέση ακτίνα, ταυτίζεται με την εβδομαδιαία ανδρική χρονική κλίμακα. Σ' αυτή την τροχιά αντιστοιχεί η *συμπληρωματική* γυναίκα (αντιστοιχεί η γυναίκα ως συμπληρωματική), μια κοινωνικά μη-έγκριτη ή μη-έγκυρη ή μη-επικυρώσιμη παραλλαγή του άνδρα, η "κρυφή (τουλάχιστον από τη βασική) ερωμένη".

γυναϊκών ορίζει, εκτιμά και αξιολογεί τον εαυτό της από ανδρική προοπτική και με βάση ανδρικά πρότυπα.

⁶² Πάντως, μια παραλλαγμένη νοοτροπία χαρεμιού - ύπαρξη πολλών, αυστηρά εξειδικευμένων γυναικών που αντιστοιχούν σε (και ικανοποιούν ιδανικά) μία σεξουαλική συγκυρία - εμφανίζεται συχνά αλλά μάλλον άτακτα στις καθημερινές σεξουαλικές ονειροπολήσεις της πλειονότητας (πιθανότατα δε του συνόλου) των ανδρών.

⁶³ Είναι δυνατό να καταλάβει και τις τρεις θέσεις σε σχέση με τρεις διαφορετικούς άνδρες ή σε σχέση με τον ίδιο άνδρα αλλά διαδοχικά.

- Η τρίτη τροχιά, η τροχιά με τη μεγάλη ακτίνα, ταυτίζεται με την ετήσια ανδρική χρονική κλίμακα. Σ' αυτή την τροχιά αντιστοιχεί η *ευκαιριακή* γυναίκα (η γυναίκα ως ευκαιριακή). Η ευκαιριακή γυναίκα δεν έχει κάποιο ιδιαίτερο χαρακτηριστικό' είναι κάθε άλλη, κάθε μη-βασική ή μη-συμπληρωματική, γυναίκα. Η τροχιά της ευκαιριακής γυναίκας αναφέρεται στο προσβάσιμο των γυναικών γενικά από μέρους του κάθε συγκεκριμένου άνδρα.

Το σχήμα "άνδρας/κέντρο-γυναίκες/δορυφόροι", με την κεντρική θέση για τον άνδρα και τις τρεις σχέσεις-θέσεις-τροχιές για τη γυναίκα αποτελεί την εκραλισμένη μορφοποίηση του ανδρικού ιδανικού της συγχρονισμένης πολυσχεσίας.⁶⁴ Το σχήμα αυτό αποτελεί έναν πανίσχυρο και απόλυτα έγκυρο μηχανισμό αξιολόγησης του σεξουαλικού σε οποιαδήποτε μορφή και ιδιότητα του. Κάθε τι το σεξουαλικό, το μετατρέψιμο σε σεξουαλικό ή το σεξουαλικοφανές αξιολογείται ολοκληρωμένα μόνο από τη στιγμή που αξιολογείται και με βάση το συγκεκριμένο σχήμα. Το "άνδρας/κέντρο-γυναίκες/δορυφόροι" συμμετέχει ενεργά στη διαμόρφωση των σχέσεων άνδρα-γυναίκας (τουλάχιστον στη σύγχρονη Ελλάδα, οπωσδήποτε δε σ' όλα τα άτομα που στηρίζουν αυτή τη μελέτη χωρίς εξαίρεση). Οι τρεις σχέσεις-θέσεις-τροχιές διαφέρουν αντικειμενικά μεταξύ τους, με άμεση συνέπεια ο σχηματισμός της ανδρικής και της γυναικείας υποκειμενικότητας να περιλαμβάνει έστω και με τη μορφή των προσδοκιών τις αντικειμενικές αυτές διαφορές. Ο βαθμός, ο τρόπος και ο χρόνος ενεργοποίησης του "άνδρας/κέντρο-γυναίκες/δορυφόροι" ασκεί καθοριστική επίδραση τόσο στον άνδρα όσο και στη γυναίκα.

Αν και η λεπτομερειακή και ολοκληρωμένη παρουσίαση του σχήματος "άνδρας/κέντρο-γυναίκες/δορυφόροι" υπερβαίνει τα όρια της συγκεκριμένης μελέτης, η παρουσίαση ορισμένων βασικών σταθερών του σχήματος καθώς και των πλέον συνηθισμένων τρόπων εφαρμογής του από τους άνδρες είναι όχι μόνο δυνατή αλλά και διαφωτιστική. Ουσιαστικά, είναι απόλυτα αναγκαία για τη μετατροπή της αξίας γενικά σε καθημερινή αξιολόγηση και αξιακή έγκριση, για τη συγκεκριμενοποίηση της ανδρικής κυριαρχίας ως δομής.

Μία πρώτη σταθερά του εκραλισμένου ιδανικού του σύγχρονου Έλληνα σ' ό,τι αφορά τις σχέσεις των δύο κοινωνικών φύλων αναφέρεται στις χρονικές διάρκειές τους. Οι τρεις σχέσεις-θέσεις-τροχιές διαφέρουν μεταξύ τους ως προς τη χρονική τους διάρκεια. Η μεν βασική σχέση διαρκεί από δύο χρόνια έως και ολόκληρη τη ζωή των ατόμων που σχετίζονται.⁶⁵ Η συμπληρωματική

⁶⁴ Με βάση τα δεδομένα πάνω στα οποία στηρίζεται η μελέτη, η μετάβαση από το ιδανικό της συγχρονισμένης πολυσχεσίας στο οριακά εφικτό "άνδρας/κέντρο-γυναίκες/δορυφόροι" λαβαίνει χώρα σε ασταθή συγχρονισμό (ή σε σταθερό συγχρονισμό που όμως ο ερευνητής δεν έχει ακόμα εντοπίσει τις σταθερές του) με την αποσαφήνιση του ιδανικού της συγχρονισμένης πολυσχεσίας στους χαρακτήρες των ανδρών. Ένα συγχρονισμό γεμάτο "ανωμαλίες", "αναιρέσεις προσδοκιών" στη γλώσσα του Thomas Kuhn. Με άλλα λόγια, η αποσαφήνιση του ιδανικού αποτελεί διαδικασία σύγχρονη με τη διαδικασία εκραλισμού του. Ηλικιακά ειδικωμένη, η διπλή αυτή διαδικασία αποτελεί συστατικό στοιχείο της ευρύτερης διαδικασίας μετατροπής του έφηβου σε άνδρα ή, έστω, παρατηρείται κατά την αυτή χρονική περίοδο.

⁶⁵ Η περίοδος ανάμεσα στην έναρξη της σχέσης και τα δύο χρόνια ορίζεται από τη μεγάλη πλειονότητα των ατόμων ως περίοδος σταθεροποίησης της σχέσης. Είναι συνηθισμένο το φαινόμενο ζευγάρια που σχετίζονται μεταξύ τους για μικρότερα χρονικά διαστήματα από αυτό των δύο ετών (και, πάντως, διαστήματα όχι μικρότερα των έξι μηνών) να θεωρούν τη σχέση τους ως βασική. Σχεδόν πάντα όμως, μετά την πάροδο των δύο ετών αναθεωρούν την αρχική τους άποψη, υποστηρίζοντας ότι ήταν βιαστική και λαθεμένη. Ίσως, με δοσμένους τους κώδικες, τρόπους και χρόνους επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης στη σύγχρονη Ελλάδα, τα δύο χρόνια να αποτελούν -

σχέση έχει μέση διάρκεια τα 4,5 χρόνια (ακριβέστερα, τους 55 μήνες).⁶⁶ Τέλος, η ευκαιριακή σχέση έχει μέση διάρκεια τους 3,5 μήνες (104 ημέρες).⁶⁷

Μία δεύτερη σταθερά αναφέρεται στα οικονομικά του όλου πεδίου. Οι τρεις σχέσεις-θέσεις-τροχιές διαφέρουν μεταξύ τους και ως προς την οικονομία τους. Η κάθε συμπληρωματική σχέση (και η γυναίκα-φορέας της) απαιτεί από τον άνδρα κατ' ελάχιστο το 18% του χρόνου ενασχόλησής του και το 25% του σεξουαλικού του δυναμικού. Κατά μέσον όρο, απαιτεί το 24% και το 37% αντίστοιχα.⁶⁸ Εκφρασμένο διαφορετικά, η γυναίκα ως γυναίκα-συμπληρωματική σχέση είναι

κατά μέσον όρο, δηλαδή με σημαντικές διακυμάνσεις και, πιθανότατα, σημασίες από κοινωνική ομάδα σε κοινωνική ομάδα και από ηλικιακή κατηγορία σε ηλικιακή κατηγορία - τον ελάχιστο αναγκαίο κοινωνικό χρόνο γνωριμίας και προσαρμογής, τον ελάχιστο αναγκαίο χρόνο διαπίστωσης της βιωσιμότητας μιας σχέσης, τουλάχιστον στο πεδίο της σχέσης των φύλων.

⁶⁶ Με γνωστά στον ερευνητή ελάχιστο τους 21 μήνες και μέγιστο τα 6 χρόνια (ακριβέστερα, 70 μήνες) και γνωστοποιημένα στον ερευνητή ελάχιστο τους 16 μήνες και (ένα και οριακό) μέγιστο πάνω από τα 20 χρόνια. Η συγκεκριμένη συμπληρωματική σχέση μπορεί να οριστεί ως συμπληρωματική βασική αλλά και αντίστροφα. Ο συντάκτης της μελέτης δεν θεωρεί ότι η ύπαρξη μιας τόσο οριακής συμπληρωματικής σχέσης αναιρεί τις κατηγορίες που προτείνει (Εφ' όσον τα άτομα που μετέχουν στη σχέση είναι υποχρεωμένα ή/και έχουν τη δυνατότητα και τη διάθεση να καταβάλλουν το κόστος συντήρησης της συγκεκριμένης αντίφασης, η σχέση ισχύει). Μια οριακή τιμή δεν αναιρεί ένα σύστημα κατηγοριών' μια *διαφορετική* τιμή το αναιρεί. Άλλωστε, ένα σύστημα κατηγοριών αποτελεί εργαλείο μελέτης' δεν αποτελεί αντικείμενο της μελέτης, δηλαδή κοινωνική πραγματικότητα. Εάν οργανωθεί σε αποδοτικότερη μορφή ή παραχθεί ένα πληρέστερο εναλλακτικό, τόσο το καλύτερο.

⁶⁷ Και ελάχιστο μεν το δίωρο, μέγιστο δε το εξάμηνο. Μετά τους 3,5 μήνες, ο άνδρας και η γυναίκα που μετέχουν στην ευκαιριακή σχέση αρχίζουν να εξετάζουν με σοβαρότητα (δηλαδή, να λαμβάνουν υπόψη και τις προϋποθέσεις για) τη μετατροπή της σχέσης σε βασική ή συμπληρωματική. Η απόφαση λαμβάνεται μέσα στους επόμενους 2,5 μήνες και περίπου ταυτίζεται με (είναι επαρκής για) τη συμπληρωματικοποίηση της σχέσης. Για τη βασικοποίηση όμως της σχέσης, όπως ήδη αναφέρθηκε, είναι αναγκαία μια (συμπληρωματική) περίοδος γνωριμίας και προσαρμογής περίπου 18 μηνών.

⁶⁸ Αυτές οι τιμές - που είναι πιθανό να διαφοροποιηθούν με τη σταδιακή αύξηση του δείγματος ή από μίαν άλλη μελέτη - αποτελούν και τα τεκμήρια βιωσιμότητας μιας συμπληρωματικής σχέσης. Ο ερευνητής δεν βρήκε έστω και μια συμπληρωματική σχέση που να ισχύει σε χαμηλότερες τιμές. Αντίθετα, εντόπισε ότι κάθε φορά που μια συμπληρωματική σχέση έφτανε στο τέλος της παρουσίαζε και τιμές χαμηλότερες από αυτές που αναφέρθηκαν. Από τη στιγμή που ο ένας ή η άλλη δεν έχουν τη διάθεση ή, συνθηθέστερα, τη δυνατότητα να παρέξουν τα συγκεκριμένα ελάχιστα χρόνου και δυναμικού, η σχέση φτάνει στο τέλος της.

Σε θεαματική αντίθεση με τα αναμενόμενα, ο ερευνητής εντόπισε *βασικές* σχέσεις - και μάλιστα συζυγικές σχέσεις, που αποτελούν και την πλειονότητα των βασικών - να ισχύουν αν και από πλευράς χρόνου ενασχόλησης και σεξουαλικού δυναμικού ο άνδρας διαθέτει όχι μόνο λιγότερο αλλά, σε ορισμένες περιπτώσεις, μηδενικό ποσοστό του συνολικού του χρόνου και του συνολικού του σεξουαλικού δυναμικού.

Η ενεργοποίηση μιας συμπληρωματικής σχέσης, η ένταξη της "ερωμένης" στη ζωή του άνδρα, συμβάλλει στη διάκριση και αυτονόμηση λογικο-συναισθηματικών προϋποθέσεων και σεξουαλικής επιθυμίας, με ταυτόχρονη μετατροπή των πρώτων σε σχήματα στοργής και φροντίδας και της δεύτερης σε "πάθος". Στη βασική - κατά κανόνα συζυγική - σχέση επικρατούν (και σταδιακά ενισχύονται) οι μερικά (έως και ολοκληρωτικά) αποσεξουαλικοποιημένες λογικο-συναισθηματικές προϋποθέσεις. Στη συμπληρωματική σχέση επικρατεί η μερικά (έως και ολοκληρωτικά) απολογικο-συναισθηματικοποιημένη σεξουαλική ένταση. (Οι λόγοι επικράτησης είναι πιθανότατα ανάλογοι των διαφορών χρόνου ενασχόλησης-επένδυσης σεξουαλικού δυναμικού. Στη βασική σχέση, τη σχέση με τη σύζυγο, ο χρόνος ενασχόλησης είναι κατά 13% μεγαλύτερος, στη δε συμπληρωματική σχέση κατά 13% μεγαλύτερη είναι η επένδυση σεξουαλικού δυναμικού. Συνολικά και σχηματικά (σχηματικά λόγω του ότι τα μεγέθη δεν αθροίζονται - ακριβέστερα, είναι αθροίσμα εάν οργανωθούν πολύπλοκοι συντελεστές-μετατροπείς) επικρατεί μια ανισότητα της τάξης του 26%.) Οι διαφορές στην ένταση της σεξουαλικής απόλαυσης, το γνήσιο της σεξουαλικής απόλαυσης σε άμεση αντιστοιχία με το

διατεθειμένη να αρκεστεί με το 18% του χρόνου και το 25% του σεξουαλικού δυναμικού του άνδρα, είναι δε ικανοποιημένη στα 24% και 37% του.⁶⁹ Τις ίδιες απαιτήσεις από τον άνδρα περιλαμβάνει και η ευκαιριακή σχέση(-θέση-τροχιά), με τη διαφορά ότι οι μέσοι όροι τείνουν προς (και σχεδόν ταυτίζονται με) το ελάχιστο. Μια άλλη, σημαντικότερη διαφορά ανάμεσα στη συμπληρωματική και την ευκαιριακή σχέση - ανάμεσα στη γυναίκα ως συμπληρωματική σχέση και τη γυναίκα ως ευκαιριακή σχέση - εντοπίζεται στους χρόνους τους. Από πλευράς διάρκειας, είτε ως διάρκειες συναντήσεων είτε ως αθροίσματα συναντήσεων, δεν διαφέρουν. Με άλλα λόγια, πάνω στη βάση αυτού του κριτηρίου η συμπληρωματική και η ευκαιριακή σχέση, η συμπληρωματική και ευκαιριακή γυναίκα δεν είναι διακριτές' εμφανίζονται ενιαίες. Υπάρχει όμως σαφής διαφορά στην οργάνωση του χρόνου. Σε αντίθεση με τον χρόνο που ο άνδρας επενδύει στην ευκαιριακή σχέση, ο χρόνος που επενδύει στη συμπληρωματική σχέση είναι χρόνος με υψηλό δείκτη σταθερότητας, είναι προγραμματισμένος και θεσμισμένος χρόνος.⁷⁰ Πάνω από το 95% των συναντήσεων άνδρα-

χαρακτήρα - με την παράκαμψη δηλαδή των αναστολών και συμβάσεων που συνθέτουν την προσωπικότητα - καθιστά τους άνδρες σε συμπληρωματική σχέση εξαρτημένους από τη σχέση αυτή (όχι όμως και από την εκάστοτε φορέα της). Και οι έντεκα άνδρες που συζητήθηκαν εκτεταμένα πάνω στο ζήτημα τόνισαν το σημείο αυτό. Αλλά και οι δεκατρείς γυναίκες που βρίσκονται ή βρέθηκαν σε κατάσταση γυναίκας-συμπληρωματικής σχέσης όρισαν το σεξουαλικό τους σύντροφο ως σπάνιο εραστή. Χαρακτηριστική είναι η απάντηση 27χρονης στο ερώτημα γιατί ανέχεται να αποτελεί το συμπλήρωμα στη ζωή ενός παντρεμένου τον οποίο συναντά για μερικές ώρες την εβδομάδα (και ούτε καν κάθε εβδομάδα): "Είναι εκπληκτικός...είναι κυριολεκτικά η "δόση" μου...Ό,τι κάνω μαζί του σε δυο-τρεις ώρες δεν μπορώ να το κάνω με άλλον σ' όλη μου τη ζωή. Να σκεφτείς ότι προτιμώ να μαλακίζομαι με την ιδέα ότι το κάνω μ' αυτόν, παρά να "πηδιέμαι" με άλλον". Χωρίς να υπάρχει λόγος αναγωγής όλων των ανδρών (όπως και γυναικών άλλωστε) στον ίδιο βιολογικό παρονομαστή, στο υπερ- ή υπο-σεξουαλικό ενός ατόμου δεν μπορεί να αποδοθεί σημασία μεγαλύτερη της ισχυρής προδιάθεσης ή αντι-προδιάθεσης για τη δημιουργία συμπληρωματικών σχέσεων. Ο βιολογικός παρονομαστής δεν είναι δυνατό να θεωρηθεί ότι παράγει και την ιστορικά συγκεκριμένη μορφή οργάνωσης των σχέσεων των δύο κοινωνικών φύλων.

Ενώ όμως οι γυναίκες τείνουν να αποδίδουν την υψηλή σεξουαλική ένταση που επικρατεί - τον υψηλό βαθμό σεξουαλικής απόλαυσης - στο συγκεκριμένο άνδρα αμέσως ή εμμέσως (στο ότι "ταιριάζουν" σεξουαλικά), οι άνδρες τείνουν να αποδίδουν την ένταση-απόλαυση στον *τύπο* της σχέσης. Οι έντεκα από τους δεκατρείς είναι σαφείς και απόλυτα βέβαιοι: η βασική τους γυναίκα ως συμπληρωματική, ως ερωμένη, θα τους παρείχε πολύ περισσότερη σεξουαλική απόλαυση και η ερωμένη τους ως βασική γυναίκα θα τους παρείχε αντίστοιχα πολύ λιγότερη σεξουαλική απόλαυση. Είναι κυρίως η συμπληρωματική *σχέση* και δευτερευόντως η συγκεκριμένη γυναίκα-φορέας της που παρέχει την υψηλή σεξουαλική απόλαυση. Η διαφορά αυτή ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες έχει μεγάλη σημασία για την κατανόηση της ευρύτερης διαφοράς τους ως προς την ιδανική σεξουαλική σχέση και το ιδανικό πλαίσιο πραγμάτωσής της: ως ιδανικά, μέτρα σύγκρισης, κατευθυντήριες αρχές ή τελικοί σκοποί, η συγχρονισμένη πολυσχεσία (του άνδρα) και η διαδοχική μονοσχεσία (της γυναίκας) αποτελούν ριζικά διαφορετικούς τρόπους οργάνωσης ακόμα και των αυτών δεδομένων.

⁶⁹ Μία διευκρίνιση είναι αναγκαία σ' αυτό το σημείο. Πέρα από τη βασική, συμπληρωματική ή ευκαιριακή σχέση είναι δυνατό (και συνηθισμένο) να έχει και η γυναίκα. Όπως όμως αποσαφηνίζεται στη συνέχεια του κεφαλαίου, η σχέση αυτή λαβαίνει χώρα μέσα σ' ένα ριζικά διαφορετικό οργανωτικό, αξιακό και σημασιακό πλαίσιο.

⁷⁰ Η δημιουργία μιας συμπληρωματικής σχέσης - η ενεργοποίηση της δεύτερης αυτής τροχιάς γύρω από τον άνδρα/κέντρο από μια (και σε μία περίπτωση, περισσότερες) συγκεκριμένη γυναίκα/δορυφόρο - περιλαμβάνει και τη δημιουργία μιας μόνιμης δικαιολογίας απόδρασης από το χρόνο που μπορεί να ελέγξει η γυναίκα-βασική σχέση. Αυτό λαβαίνει χώρα με την ψευδή μετατροπή μέρους του ελεύθερου χρόνου σε εργάσιμο ή με την ψευδή αναδιάταξη των δραστηριοτήτων του ελεύθερου χρόνου. Για παράδειγμα, τέσσερις άνδρες πρόσθεσαν ανύπαρκτες εργάσιμες ώρες ή, ευρύτερα, επαγγελματικές υποχρεώσεις στο εβδομαδιαίο πρόγραμμά τους, ενώ άλλοι επτά

γυναίκας μέσα στο πλαίσιο της συμπληρωματικής σχέσης πραγματοποιούνται σε ημέρες και ώρες συμφωνημένες πριν από πολλούς μήνες ή και χρόνια⁷¹

Μία τρίτη σταθερά αναφέρεται στα οικονομικά του πεδίου, με τη στενή έννοια του όρου “οικονομικά”. Αναφέρεται (σχηματικά και περιληπτικά) στα εισοδήματα που είναι αναγκαία για την ενεργοποίηση και διατήρηση της συμπληρωματικής ή της ευκαιριακής σχέσης. Τα εισοδήματα αυτά, τα αναγκαία έξοδα της συμπληρωματικής σχέσης, είναι κατ’ ελάχιστο τα ακόλουθα. Η απολύτως αναγκαία υλική υποδομή γι’ αυτή τη σχέση απαιτεί μία αρχική επένδυση ίση με 2,5 έως 3 βασικούς μισθούς και ένα κόστος διατήρησης ίσο με τα 7/10 ενός βασικού μισθού.⁷² Το γεγονός δε ότι κατά κανόνα τα έξοδα αυτά επιμερίζονται στα δύο μέλη της σχέσης μειώνει το οικονομικό βάρος για το καθένα απ’ αυτά. Μάλιστα, όσο πιο περιορισμένοι είναι οι οικονομικοί πόροι του άνδρα και της γυναίκας που συνθέτουν τη συμπληρωματική σχέση τόσο πιο ακριβοδίκαιος τείνει να είναι και ο επιμερισμός των εξόδων.

Στο θέμα του επιμερισμού των οικονομικών βαρών, των εξόδων της συμπληρωματικής σχέσης μια μάλλον ανεπάντερη διαπίστωση είναι τόσο ενδιαφέρουσα ώστε να δικαιολογεί μια μικρή παρέκκλιση-εστίαση. Κατά μέσον όρο, οι γυναίκες σε συμπληρωματική σχέση αναλαμβάνουν (και) το μεγαλύτερο τμήμα των οικονομικών υποχρεώσεων της σχέσης. Αυτό ισχύει στις εννέα από τις δεκατρείς περιπτώσεις που έχει αμέσως υπόψη του ο ερευνητής.⁷³ Σ’ αυτές τις εννέα περιπτώσεις, ο επιμερισμός των οικονομικών βαρών είναι κατά μέσον όρο άνδρες 38%, γυναίκες 62%. Η εξήγηση που δόθηκε από όλα ανεξαιρέτως τα άτομα που ρωτήθηκαν γι’ αυτή την αξιοσημείωτη διαφορά παρέπεμπε στις ευρύτερες οικονομικές (οικογενειακές) υποχρεώσεις του άνδρα. Με βάση αυτά τα δεδομένα μπορεί να υποστηριχθεί ότι οι δέκα από τις δεκατρείς γυναίκες σε συμπληρωματική σχέση – περιλαμβάνεται και μία από τις περιπτώσεις ακριβοδίκαιου επιμερισμού – επενδύουν από το μεγαλύτερο τμήμα έως και ολόκληρο το οικονομικό τους πλεόνασμα στη σχέση αυτή. Εάν μάλιστα

πρόσθεσαν μία νέα, ευχάριστη αλλά ανύπαρκτη ενασχόληση στην οποία να μη μπορεί να συμμετέχει η γυναίκα-βασική σχέση.

⁷¹ Οι προκαθορισμένες αυτές συναντήσεις είναι δυνατό να μεταβληθούν σε συνήθεια σε τέτοιο βαθμό ώστε, όπως αναφέρει συγκεκριμένος άνδρας, “ενώ οδηγώ και έχω καλύψει πάνω από τη μισή απόσταση να συνειδητοποιώ ότι πηγαίνω στη(ν) (όνομα ερωμένης). Όχι μόνο τα έχω κάνει όλα εντελώς μηχανικά αλλά μερικές φορές, για ένα διάστημα, είναι κάτι σα να πιστεύω ότι πραγματικά πηγαίνω στο (δικαιολογία που ισχύει για τη σύζυγο). Είναι να τρελλαινέσαι”. Επίσης, οι συμπληρωματικές συναντήσεις είναι δυνατό να συντεθούν με το βασικό τρόπο ζωής με τέτοιο τρόπο ώστε, όπως αναφέρει ο ίδιος, “εκεί που είμαι πραγματικά εξαντλημένος και σκέφτομαι ότι δε θα πάω, ανοίγει ή πόρτα, μπαίνει η γυναίκα μου και χαμογελαστά-χαμογελαστά μου λέει: “Άντε, θ’ αργήσεις!””

⁷² Στα απολύτως αναγκαία έξοδα ενεργοποίησης και διατήρησης μιας συμπληρωματικής σχέσης κυριαρχεί η ενοίκιαση και επίπλωση σπιτιού. Για έντεκα από τα δεκατρία δορυφορικά ζευγάρια αυτή η κίνηση (που αποτελεί και την πράξη, τη συμβολική χειρονομία μετάβασης από το “ευκαιριακό” στο “συμπληρωματικό”) ήταν απολύτως αναγκαία. Στα υπόλοιπα δύο ζευγάρια, ο χώρος-πλάισιο σεξουαλικής ενεργοποίησης της σχέσης παρασχεθήκε από τη γυναίκα.

⁷³ Σ’ ό,τι αφορά τις υπόλοιπες τέσσερις, ισχύουν τα ακόλουθα. Σε δύο σχέσεις ο επιμερισμός είναι κατά κανόνα ακριβοδίκαιος. Σε μία σχέση ο άνδρας, με εισοδήματα τουλάχιστον εικοσιπενταπλάσια της γυναίκας, έχει αναλάβει τα 4/5 των οικονομικών βαρών. Τέλος, σε άλλη μία σχέση όπου και η γυναίκα είναι παντρεμένη – δηλαδή αποτελεί βασική σχέση ενός άνδρα και συμπληρωματική σχέση ενός άλλου – ο άνδρας καταβάλλει επίσης τα 4/5 του οικονομικού κόστους διατήρησης της σχέσης.

δεν έχουν οικονομικό περίσσειμα, το δημιουργούν με το να εργάζονται περισσότερο ή εντατικότερα, ακόμα και σε εργασίες σαφώς κατώτερες των προσόντων τους.⁷⁴

Ο συγκεκριμένος τρόπος δράσης των συγκεκριμένων γυναικών, τρόπος δράσης που αμέσως ειδωμένος φαίνεται παράλογος, μπορεί να τύχει μιας σειράς ερμηνειών. Η πρώτη ερμηνεία έχει παρασχεθεί από τις ίδιες τις γυναίκες σε συμπληρωματική σχέση. Σύμφωνα μ' αυτή, κάθε τους ενέργεια πρέπει να ερμηνεύεται με βάση το ανεξέλεγκτο πάθος τους για το συγκεκριμένο άνδρα. Η ερμηνεία αυτή όμως, αν και υποστηρίχθηκε από όλες τις γυναίκες, φαίνεται να ισχύει μόνον σε όλες τις περιπτώσεις αλλά να ισχύει με επάρκεια μόνο σε δύο περιπτώσεις. Η δεύτερη ερμηνεία έχει παρασχεθεί από τους άνδρες σε συμπληρωματική σχέση. Και οι δεκατρείς αναφέρουν τα περί ανεξέλεγκτου πάθους, αλλά μόνο δύο περιορίζονται σ' αυτό.⁷⁵ Οι έντεκα από τους άνδρες σε συμπληρωματική σχέση τονίζουν ότι (από ημι-συνειδητά, συγκεχυμένα και με διακυμάνσεις έως συνειδητά, σκόπιμα και σταθερά) οι ερωμένες τους προσπαθούν να "τους τυλίξουν", να τους πείσουν να αντικαταστήσουν τη βασική τους σχέση μ' αυτές. Αλλά και η ερμηνεία των ανδρών, αν και κυνικά ακριβέστερη, είναι επίσης ανεπαρκής. Οι δύο ερμηνείες αποκτούν τις πραγματικές τους διαστάσεις μόνο αν ενταχθούν στο πλαίσιο μιας τρίτης, ευρύτερης ερμηνείας που αφορά τη σύγχρονη Ελληνίδα. Οι δέκα (και πιθανότατα, οι έντεκα) από τις γυναίκες σε συμπληρωματική σχέση με τις οποίες συζήτησε ο ερευνητής διαθέτουν αγοραία προσωπικότητα, βρίσκονται στην αγορά εργασίας και σε κάθε άλλη από τις αγορές που συνθέτουν την ευρύτερη αγοραία κοινωνία, την κοινωνία-αγορά στη σύγχρονη Ελλάδα. Δεν εκτιμούν όμως, και δεν αξιολογούν αγοραία. Εκτιμούν και αξιολογούν ως παραδοσιακοί χαρακτήρες οργανωμένοι κυρίως από το Ορθόδοξο αξιακό σύστημα. Πρωταρχικός σκοπός και υπέρτατη αξία στη ζωή τους παραμένει η δημιουργία οικογένειας και "σπιτικού". Μέσα σ' αυτό το ευρύτερο ερμηνευτικό πλαίσιο, ο τρόπος επένδυσης των χρημάτων τους παραμένει κατά κανόνα αναποτελεσματικός, παύει όμως να θεωρείται παράλογος. Η επένδυση αυτή τους εξασφαλίζει - τόσο αρχικά όσο και ως ελάχιστο - μια παραίκανοποίηση ανάλογη των ιδεωδών τους: Τους εξασφαλίζει μια παρα-οικογένεια και ένα παρα-σπιτικό". Η παρα-εξασφάλιση αυτή, σε συνδυασμό με τη σεξουαλική ικανοποίηση, είναι επαρκής για να δώσει τα απαραίτητα κίνητρα συνέχισης της σχέσης. Ταυτόχρονα, η επένδυση χρημάτων στη συμπληρωματική σχέση λαβαίνει χώρα στην κατεύθυνση της αναβάθμισης των γυναικών αυτών από συμπληρωματικές, εβδομαδιαίες και μη-έγκυρες σε βασικές, ημερήσιες και έγκυρες. (Βέβαια, στις σπάνιες περιπτώσεις που το επιτυγχάνουν, η επιτυχία περιλαμβάνει και το ευρείας κοινωνικής υποτίμησης στίγμα της "αντροχωρίστρας").⁷⁶

⁷⁴ Αντίθετα, οι άνδρες σε συμπληρωματική σχέση πρώτα καλύπτουν όλες τις οικογενειακές ή άλλες οικονομικές υποχρεώσεις τους. Κατόπιν, εάν περισσεύουν, μεταφέρουν εισοδήματα στη σχέση. Αν δεν περισσεύουν, οι άνδρες δημιουργούν τα εισοδήματα αυτά μέσω της περιστολής των εξόδων τους σε άλλα πεδία και τη μεταφορά των πόρων στη συμπληρωματική σχέση.

⁷⁵ Είναι δε κάθε άλλο παρά συμπτωματικό ότι είναι ακριβώς οι άνδρες που σχετίζονται με τις γυναίκες για τις οποίες ισχύει με επάρκεια η ερμηνεία του ανεξέλεγκτου πάθους.

⁷⁶ Ακριβώς σ' αυτή τη διάσταση εστιάζει και μ' αυτή τη διάσταση ταυτίζεται η ερμηνεία των ανδρών. Την πρώτη διάσταση οι άνδρες την υποκαθιστούν με την ερμηνεία περί ανεξέλεγκτου πάθους (που, άλλωστε, περιλαμβάνει και ένα ισχυρό στοιχείο σεξουαλικής αυτο-επιβεβαίωσης). Τα αποτελέσματα της υποκατάστασης είναι δύο: Πρώτο, το στοιχείο του ανεξέλεγκτου πάθους μετατρέπεται από

Επιστρέφοντας στην αυστηρά οικονομική πλευρά του ζητήματος, αξίζει να αναφερθεί ότι αν και το οικονομικό κόστος έναρξης και διατήρησης μιας πλήρους συμπληρωματικής σχέσης είναι μάλλον χαμηλό για τον σχετικά εύπορο οικονομικά άνδρα, είναι ταυτόχρονα απαγορευτικό για τουλάχιστον τέσσερις (και μάλλον επτά) στους δέκα άνδρες. Σε συνθήκες βασικού μεροκάματου ή βασικού μισθού δεν είναι δυνατή η ιδιοποίηση του 1/7 έως και 1/4 (ανάλογα με το βαθμό συμμετοχής της συμπληρωματικής γυναίκας) των οικογενειακών εισοδημάτων και η διοχέτευσή του στη συμπληρωματική σχέση. Στις συνθήκες βασικού μεροκάματου, ο άνδρας δεν μπορεί να αναπτύξει με πληρότητα τον ανδρισμό του, δηλαδή να μετεξελιχθεί σε ολοκληρωμένο “άνδρα/κέντρο”. Γι’ αυτό και οι άνδρες σε συνθήκες βασικού μισθού ή βασικού μεροκάματου προσφεύγουν σχεδόν αποκλειστικά σε ευκαιριακές σχέσεις.⁷⁷

Η εκρεαλισμένη παραλλαγή του ιδανικού της συγχρονισμένης πολυσχесίας, το σχήμα “άνδρας/κέντρο-γυναίκες/δορυφόροι”, σπάνια ενεργοποιείται ως όλο. Ακόμα δε σπανιότερα παραμένει σε ισχύ για μεγάλα χρονικά διαστήματα. Αλλαγές που οφείλονται στην ηλικία, την κινητικότητα των διάφορων κοινωνικών ομάδων στις οποίες είναι ενταγμένος ο άνδρας και την προσωπική κοινωνική κινητικότητά του αρθρώνονται σε αλλαγές και στη σεξουαλική του ζωή. Κατά κανόνα όμως, κάθε αλλαγή λαβαίνει χώρα μέσα στα πλαίσια του “άνδρας/κέντρο-γυναίκες/δορυφόροι”. Στο βαθμό που αυτός ο τρόπος οργάνωσης της σχέσης των δύο κοινωνικών φύλων και της σεξουαλικότητας ισχύει για έναν άνδρα, καμμία γυναίκα δεν μπορεί να διεκδικήσει την πλήρη αξίωσή της, το σύνολο των τιμών της έστω και ως γυναίκα απ’ αυτόν. Για το συγκεκριμένο άνδρα – που συμπίπτει με τη μεγάλη πλειονότητα, πιθανότατα δε το σύνολο των ιστορικών ανδρών

(πολλήτιμη) σταθερά της σχέσης, σε διαχειρίσιμο από τον άνδρα ιδεολόγημα, σε εκμηδενιστή μιας άλλης σταθεράς (παραδοσιακός χαρακτήρας της γυναίκας). Δεύτερο, η γυναίκα μετατρέπεται σε ένα περίπου μακιαβελλικό όν. Η συμπληρωματική σχέση δεν είναι γι’ αυτήν – σύμφωνα με την ανδρική ερμηνεία – παρά ένα μέσο για τον τελικό σκοπό (βασική σχέση). Ή, έστω, η μόνη ικανοποίηση που αντλεί η γυναίκα από τη σχέση είναι η σεξουαλική ικανοποίηση – μια κάθε άλλο παρά ασήμαντη ικανοποίηση, ίσως την πλέον σημαντική και δυσεύρετη στις συνθήκες που επικρατούν στη σύγχρονη Ελλάδα.

Ενώ η γυναικεία ερμηνεία είναι σαφής (: οι γυναίκες αποκαλύπτουν τη μία διάσταση και αποκρύβουν τις άλλες δύο), η ανδρική ερμηνεία είναι γεμάτη αντιφάσεις (: για παράδειγμα, πώς είναι δυνατό μια γυναίκα να αντλεί *σεξουαλική* ευχαρίστηση από το γεγονός ότι επιχειρεί να “τυλίξει” έναν άνδρα;) Και ενώ οι γυναίκες απολαμβάνουν τη σεξουαλική επαφή και την ψευδαίσθηση του ότι είναι οριακά έστω δυνατό να πραγματοποιούν οι τρεις διαστάσεις, οι άνδρες απολαμβάνουν τη σεξουαλική επαφή και καθιστούν ανενεργές τις αντιφάσεις τους με συνθέσεις κυνισμού και ενοχών. “Όλα είναι μάταια αν το καλοσκεφτείς. Τι ψάχνεις να βρεις;”, ανέφερε ένας απ’ αυτούς μετά από μια σειρά διαδοχικών αποτυχιών έστω και να εκλογικεύσει το συνολικό ερμηνευτικό του σχήμα. Ένας άλλος παρέκαμψε το όλο θέμα και έφερε με κομψότητα τη συζήτηση στο τέλος της με το κατα(π)ληκτικό “άβυσσος η ψυχή του ανθρώπου”. Και, βέβαια, στις περιπτώσεις αυτές το θέμα δεν είναι ούτε ο κόσμος ούτε η ψυχή του ανθρώπου. Το θέμα είναι ο ανδρικός χαρακτήρας.

⁷⁷ Είναι αξιοσημείωτο ότι τα έξοδα μιας ευκαιριακής σχέσης είναι κατά μέσον όρο υπερδιπλάσια από τα έξοδα μιας συμπληρωματικής σχέσης. Ακριβέστερα, δεκαέξι διαδοχικές ευκαιριακές σχέσεις έχουν υπερδιπλάσια έξοδα από μία συμπληρωματική στο ίδιο χρονικό διάστημα ακόμα και αν συμπεριληφθούν τα αρχικά έξοδα της δεύτερης. Η συμπληρωματική σχέση συμφέρει (και) οικονομικά τόσο μεσοπρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα συγκρινόμενη με την ευκαιριακή σχέση. Το σταθερό όμως των κατά μέσον όρο υποδιπλάσιων εξόδων της “χειραφεται” την πλειονότητα των ανδρών από το συγκεκριμένο τρόπο ανάπτυξης του ανδρισμού τους. Η περιστασιακή προσφυγή σε σύντομες ευκαιριακές σχέσεις (ή στην ανάλογη αλλά όχι και ομόλογη πορνεία) αποτελεί το πληρέστερο υποκατάστατο της συμπληρωματικής σχέσης. Το πλησιέστερο υποκατάστατο αποτελούν οι πορνοταινίες: εισάγουν στο σπίτι υψηλής πορνικής τεχνικής ερωμένες με κόστος χαμηλότερο από ένα πακέτο τσιγάρα (και αντιστρόφως ανάλογα υψηλή αυτοπεριφρόνηση).

στη σύγχρονη Ελλάδα (τουλάχιστον) – μια τέτοια απαίτηση είναι πραγματικά και ανυπόκριτα ακατανόητη, κυριολεκτικά δεν καταλαβαίνει τι του ζητάει ή γυναίκα. Στην καλύτερη περίπτωση, η γυναίκα μπορεί να διεκδικήσει την αναβάθμισή της σε κεντρική τροχιά και, κατόπιν, την ελαχιστοποίηση – όχι όμως και την εκμηδένιση – της δορυφορικότητάς της. Ακόμα και από τον άνδρα που οι δύο από τις τρεις σχέσεις-θέσεις-τροχιές παραμένουν κενές και ανενεργές, η γυναίκα δεν μπορεί να διεκδικήσει παρά μόνο τα όσα αναλογούν στη θέση της.

Το ιδανικό κοινωνικό πλαίσιο οργάνωσης του ερωτικού-σεξουαλικού σύμφωνα με τα κριτήρια της (σύγχρονης Ελληνίδας) γυναίκας είναι ριζικά διαφορετικό από το αντίστοιχο ανδρικό. Ως πλαίσιο πραγμάτωσης και αξιολόγησης της σεξουαλικότητας, η ιδανική ερωτική-σεξουαλική σχέση σύμφωνα με τα κριτήρια της γυναίκας είναι εντελώς ασύμβατη με την ιδανική ερωτική-σεξουαλική σχέση σύμφωνα με τα κριτήρια του άνδρα. Στο κυρίαρχο ανδρικό ιδανικό της συγχρονισμένης πολυσχεσίας, η γυναίκα αντιπαραθέτει ως ιδανικό τη *διαδοχική μονοσχεσία*. Σχεδόν όλες οι γυναίκες που συζητήθηκαν απέρριψαν ως ιδανικό το να έχουν δύο, τρεις (ή περισσότερους) άνδρες σε δορυφορικές τροχιές γύρω τους. Συνεπεί με τη θέση τους ότι ιδανικός άνδρας είναι ο ενιαίος άνδρας, υποστήριξαν ότι τρεις μερικοί άνδρες δεν είναι δυνατό να αθροιστούν (ή να συντεθούν ή συναπαρτίσουν) έναν ιδανικό άνδρα. Το “μερικό” και το “ιδανικό” του άνδρα αλληλοαποκλείονται. Η δήλωση 27χρονης είναι αντιπροσωπευτική της θέσης σχεδόν όλων των γυναικών που συζητήθηκαν: “Αν χρειάζομαι έναν άνδρα για “άνδρα”, έναν για “γκόμενο” και, κάθε τόσο, κάποιον ακόμα, πάει να πει ότι όλοι τους είναι άχρηστοι. Ότι δε μπορώ να βρώ έναν άνδρα που να τα έχει όλα, να με καλύπτει απ’ όλες τις πλευρές.” Και η συγκεκριμένη γυναίκα – που εκτός από το σύζυγο έχει και εραστή – συμπληρώνει: “Αν ο άνδρας μου με κάλυπτε σαν εραστής τι να τον κάνω τον γκόμενο; Αν ο γκόμενος με κάλυπτε και σαν άνδρας, εσύ τί λες δεν θα παράταγα τον άνδρα μου; Ούτε συζήτηση.” Ακόμα και μια γυναίκα που λειτουργεί με βάση το ανδρικό σχήμα, το απορρίπτει, δεν το θεωρεί ιδανικό.

Το γεγονός ότι η συγκεκριμένη γυναίκα (όπως και κάθε άλλη σ’ αυτή τη θέση) έχει τόσο σύζυγο όσο και εραστή δεν σημαίνει ότι η γυναίκα με τις σχέσεις της είναι δυνατό να ερμηνευθεί στο πλαίσιο ενός σχήματος αντίστοιχου με το εκρεαλισμένο ιδανικό της συγχρονισμένης πολυσχεσίας, ενός σχήματος του τύπου “γυναίκα/κέντρο-άνδρες/δορυφόροι”. Πράγματι, δεν είναι δύσκολο τα στοιχεία που αφορούν τη γυναίκα να οργανωθούν με βάση το ανδρικό σχήμα. Από τη στιγμή όμως που θα οργανωθούν κατ’ αυτό τον τρόπο, παύουν να σημαίνουν κάτι, κατανοούν ασήμαντα. Η ειδοποιός διαφορά άνδρα-γυναίκας (στη σύγχρονη Ελλάδα τουλάχιστον) εξαφανίζεται. Η ενιαιοποίηση των ερωτικών-σεξουαλικών ιδανικών άνδρα και γυναίκας (ιδιαίτερα μέσω του εξανδρισμού των ιδανικών της γυναίκας) απαλλάσσει τον άνδρα από την ενοχή αλλά και την ευθύνη του κυρίαρχου.

Πέρα όμως από τη χρησιμότητά της για την αναπαραγωγή της κυριαρχίας του άνδρα, η ενιαιοποίηση αυτή αντιφάσκει και με τα δεδομένα. Για να ισχύσει, πρέπει η διάκριση ανάμεσα στο ανδρικό ιδανικό της συγχρονισμένης πολυσχεσίας (ή της εκρεαλισμένης της παραλλαγής) και το γυναικείο ιδανικό της διαδοχικής μονοσχεσίας να θεωρηθεί λαθεμένη. Για να ισχύσει με τη σειρά του το λαθεμένο της διάκρισης είναι αναγκαίο να μη ληφθούν υπόψη δύο ομάδες στοιχείων: Πρώτο, να

μη ληφθεί υπόψη ότι η μεγάλη πλειονότητα των γυναικών που συζητήθηκαν όχι μόνο απέρριψε το ανδρικό ιδανικό αλλά και *σχημάτισε* το γυναικείο ιδανικό.⁷⁸ Δεύτερο, ο τρόπος που αξιολογούνται οι άνδρες από τις ερωμένες τους (και την κοινωνία ευρύτερα) είναι αντίθετος από τον τρόπο που αξιολογούνται οι γυναίκες από τους εραστές τους (και την κοινωνία ευρύτερα): Ο “παντρεμένος με γκόμενα” τείνει να υπερτιμάται.⁷⁹ Αντίθετα, η “παντρεμένη με γκόμενο” τείνει να υποτιμάται όχι μόνο από την ευρύτερη κοινωνία αλλά συνήθως – ακριβέστερα, κατά κανόνα – και από τον εραστή της.⁸⁰ Με άλλα λόγια, η γυναίκα δεν είναι δυνατό να αποτελέσει “κέντρο” με “άνδρες/δορυφόρους” γύρω της. Στο βαθμό που εντάσσεται και ενεργεί στο ανδρικό πλαίσιο, εντάσσεται και ενεργεί δορυφορικά.

Ο σύγχρονος Έλληνας άνδρας βιώνει τη διαδοχική μονοσχεσία ως έλλειμμα – ως κατάσταση πολύ μακρινή από το ιδανικό της συγχρονισμένης πολυσχεσίας και ενεργοποίηση μόνο μιας από τις τρεις τροχιές της εκρεαλισμένης παραλλαγής του. Αντίθετα, για τη σύγχρονη Ελληνίδα γυναίκα είναι η συγχρονισμένη πολυσχεσία που βιώνεται ως έλλειμμα. Όμως, τα δύο (κοινωνικά) φύλα διαφέρουν ριζικά και ως προς τον τρόπο οργάνωσης των ελλειμμάτων τους. Ο άνδρας διαθέτει επεξεργασμένο σύστημα κατανόησης και μέτρησης-ελέγχου του ελλείμματος αυτού: το κατανοεί και το μετρά-ελέγχει σε μονάδες ανδρισμού. Η γυναίκα *δεν* διαθέτει αντίστοιχο σύστημα, αντίστοιχο τρόπο κατανόησης. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, ενώ ανδρισμός υπάρχει, γυναικισμός δεν υπάρχει. Η απουσία αυτή δεν προκαλεί έκπληξη,⁸¹ το αποτέλεσμά της όμως, το αποτέλεσμα αυτής

⁷⁸ Ουσιαστικά, οι 135 από τις 147 που συζητήθηκαν πάνω στο θέμα όχι μόνο δεν επέλεξαν ένα προκατασκευασμένο από τον ερευνητή ιδανικό αλλά τον *δίδαξαν* το ιδανικό τους.

⁷⁹ Εξαιρέση αποτελούν οι “γυναϊκάδες”, δηλαδή οι άνδρες των πολλών ευκαιριακών σχέσεων. Το χαμηλό των προδιαγραφών τους, τους καθιστά αφερέγγυους στο να τηρήσουν έστω και το ανδρικό σχήμα.

⁸⁰ Από συζητήσεις με άνδρες που είναι ή έχουν διατελέσει εραστές παντρεμένων γυναικών (αλλά και, γενικότερα, με το σύνολο των ανδρών) μπορούν να εξαχθούν δύο συμπληρωματικά συμπεράσματα. Πρώτο, σχεδόν όλοι οι άνδρες – εραστές και μη – αναφέρονται περιφρονητικά, σαρκαστικά και χυδαία στις γυναίκες που βρίσκονται (ακόμα δε περισσότερο σ’ αυτές που επιθυμούν και επιχειρούν χωρίς επιτυχία να βρεθούν) ταυτόχρονα σε δύο σχέσεις-θέσεις-τροχιές με/γύρω από δύο διαφορετικούς άνδρες. Δεύτερο, όλοι χωρίς καμμία εξαίρεση αναφέρθηκαν και στο σύζυγο. Τόνισαν ότι απολαυστικό δεν είναι μόνο το γεγονός της σεξουαλικής επαφής με τη γυναίκα, απολαυστικό και το γεγονός ότι “*του γαμούν τη γυναίκα*”, ότι δηλαδή αποσυνθέτουν το κοινωνικό πρόσωπο του συζύγου και θέτουν υπό αμφισβήτηση, σε κίνδυνο, τις προοπτικές αθανασίας του μέσω της αναπαραγωγής. (Δύο σχόλια πραγματικών ή κατά φαντασία εραστών είναι χαρακτηριστικά (του πολέμου μεταξύ των ανδρών). Πρώτο σχόλιο (24χρονου): “Ο κερατάς είναι πολύ γελοίο άτομο. Είναι σα να περπατάς στο δρόμο και να σου χυθεί κρέμα από κάποιον στην πλάτη. Εσύ σοβαρός-σοβαρός – κύριος πραγματικός – και οι άλλοι σκασμένοι στα γέλια”. Δεύτερο σχόλιο (31χρονου): “Ξέρεις τί πλάκα έχει να σου μεγαλώνει τσάμπα τα παιδιά σου και να νομίζει ότι του μοιάζουν κιόλας;” [Ας προσεχθεί ότι η ενεργή παρουσία του κτηπικού – “σου” – είναι ενδεικτική της υπεροχής του “γονέα” έναντι του “πατέρα”, τουλάχιστον στους φορείς του Ορθόδοξου α.α.] Η σεξουαλική σχέση ενός άνδρα με μία παντρεμένη περιλαμβάνει και τη σχέση του με τον άνδρα της, τον “άνδρα-κερατά”, ο δε εραστής απολαμβάνει και την υποτίμηση του συζύγου. Με μία και την αυτή πράξη τον υποβαθμίζει στην ιεραρχία του φύλου του, ενώ, ταυτόχρονα, αναβαθμίζεται ο ίδιος. (Από την άλλη πλευρά, η ερωμένη αντιμετωπίζει τη σύζυγο με συγκαλυμμένη έχθρα, ζήλεια και κατωτερότητα. Στις ορισμένες δε από τις περιπτώσεις που είναι γνωστές, την αντιμετωπίζει και με υπηρετικότητα.)

⁸¹ Άλλωστε, γενικά η προοπτική του κυρίαρχου αποτελεί αναγκαίο συστατικό και του κυριαρχούμενου. Αποτελεί όρο ύπαρξης του ως κυριαρχούμενου. Από τον ολικό-απόλυτο τρόπο

της (μεθοδολογικής-κοσμοθεωρητικής) απουσίας είναι συντριπτικό για την κατανόηση και τον έλεγχο από μέρους της γυναίκας των (κοινωνικών-ψυχοσωματικών) ελλειμμάτων της. Η απουσία ειδικής γυναικείας προοπτικής δεν σημαίνει και απουσία προοπτικής' σημαίνει *ιαθεσία* της ανδρικής προοπτικής. Γυναικείος τρόπος κατανόησης αντίστοιχος του ανδρικού δεν υπάρχει. Η γυναίκα δεν διαθέτει ένα "δικό της", γυναικείο - έστω άτυπο, έστω κυριαρχούμενο - τρόπο κατανόησης (πολύ περισσότερο δε, τρόπο ελέγχου) των ερωτικών-σεξουαλικών βιώμάτων/ελλειψεών της' ό,τι βιώνει ως θηλυκός άνθρωπος, το σκέπτεται ως άνδρας. Ο ανδρισμός αποτελεί συστατικό στοιχείο *και* της γυναίκας. Η γυναίκα κατανοεί και μετρά τα ελλείμματά της σε μονάδες ανδρισμού, ακριβέστερα, σε μονάδες αντεστραμμένου, αρνητικού ανδρισμού. Ως προς τα ελλείμματά της, η γυναίκα είναι αντί-άνδρας.⁸² Μόνο μ' αυτό τον τρόπο και σ' αυτό το βαθμό η γυναίκα κατανοεί και μετρά τα βιώματά της' μόνο ανδρικές μέθοδοι ανάλυσης-σύνθεσης, ανδρικές μέθοδοι σκέψης ευρύτερα, διατίθενται στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία.⁸³

της απουσίας προοπτικής, ο κυριαρχούμενος προτιμά το μερικό-σχετικό τρόπο της προοπτικής του κυρίου του, από το θάνατο προτιμά τη μόλις-ζωή (συν προσδοκίες). Το σχήμα αυτό θα εύρισκε σύμφωνους τον Μαρξ και τον Ένγκελς της *Γερμανικής Ιδεολογίας* (Κ. Μαρξ - Φ. Ένγκελς, *Η Γερμανική Ιδεολογία*, Αθήνα: Gutenberg, σσ. 94-95) αλλά και τον Βέμπερ του *Οικονομία και Κοινωνία* (ιδιαίτερα σσ. 212-301).

⁸² Στο βαθμό που η θέση που μόλις υποστηρίχτηκε ισχύει, έννοιες όπως "χειραφέτηση της γυναίκας" και "χειραφετημένη γυναίκα" είναι από ανεπαρκείς έως λαθεμένες: είναι αντιφατικές. Η αστική χειραφέτηση της γυναίκας (, εάν ληφθεί υπόψη η απουσία ολοκληρωμένης εναλλακτικής πρότασης, μπορεί να) είναι (ιστορικά) αναγκαία, δεν είναι όμως και (λογικά) επαρκής. Κατά συνέπεια, η επαναδιαπραγμάτευση-επαναποσαφήνιση της έννοιας της *γυναίκας γενικά* αποτελεί ανάγκη για την παραπέρα μελέτη της σχέσης των φύλων και της σεξουαλικότητας. Η ανεπάρκεια αυτή χαρακτηρίζει τη διεθνή βιβλιογραφία (στιγμές της οποίας παρουσιάζονται στο 1ο Μέρος της μελέτης) αλλά και την αντίστοιχη ελληνική, γεγονός που συμβαδίζει με την ανυπαρξία "ελληνικής σχολής" πάνω στα ζητήματα της σχέσης των φύλων και της σεξουαλικότητας, πολύ δε περισσότερο της αξιολόγησής της. Μελέτες όπως των Τ. Χατζή, *Μέσα από το Γκέττο των Γυναικών*, (Αθήνα Κονιδάρη, 1989), Θ. Καρζή, *Η Γυναίκα στο Μεσαίωνα*, (Αθήνα Φιλιππότη, 1989), και *Η Γυναίκα της Νέας Εποχής*, (Αθήνα Φιλιππότη, 1990), Ζ. Οικονόμου, *Η Γυναίκα της Ανδροκρατίας και οι Κοινωνίες των Υπερκαταναλώσεων*, (Αθήνα Πολύπτυχο, 1989), Ευθ. Παπαταξιάρχη-Θ. Παραδέλλη, *Ταυτότητες και Φύλο στη Σύγχρονη Ελλάδα*, Ν. Κιούση, *Χειραφετημένες Γυναίκες*, (1984), Α. Παπαρήγα, *Για την Απελευθέρωση της Γυναίκας*, (Αθήνα Σύγχρονη Εποχή, 1989), χωρίς να έχουν την αυτή επιστημονική βαρύτητα, προσέφεραν στο συντάκτη βοήθεια σε επιμέρους ζητήματα της μελέτης. Σ' ό,τι αφορά την οργάνωση της μελέτης ως όλου και για να αντιμετωπιστεί το υλικό που παραγόταν και παράγεται από τη σχέση του συντάκτη ως ερευνητή με εκατοντάδες ζωντανούς, πολύπλοκους και αντιφατικούς ανθρώπους, τα σχήματα οργάνωσης που προτείνουν οι συγκεκριμένες μελέτες είναι ανεπαρκή. Μέσα από τα σχήματα αυτά, η κοινωνική πραγματικότητα απλουστεύεται, δηλαδή οργανώνεται και εμφανίζεται με τρόπο πολύ βολικό ώστε να είναι και αληθινός συγχρόνως. Γι' αυτό το λόγο - και όπως είναι ήδη φανερό, ο ερευνητής επέλεξε την εισαγωγή σχημάτων οργάνωσης από τις επιστήμες του ανθρώπου γενικά αντί των σχημάτων που επικρατούν στο ειδικό πεδίο.

⁸³ Ένα από τα προβλήματα του συντάκτη αυτής της μελέτης είναι και η κατάσταση του πλήθους των δεδομένων που απέδωσε και αποδίδει η έρευνά του (τόσο σε έκταση όσο και σε ένταση), μια κατάσταση "embezzlement of riches". Κοσμοθεωρία επί θεωρητική κατάρτιση επί προσωπική αυθαιρεσία ("arbitrariness") συναποφασίζουν για το αξιοσημείωτο-αξιωματικό των δεδομένων αυτών. Όλα τα δεδομένα - στο βαθμό και με τον τρόπο που μπορεί να τα ελέγξει ο συντάκτης - λαβαίνονται υπόψη στο σχηματισμό γενικών τάσεων, κανόνων και σταθερών, όπως και στην οργάνωση της μελέτης ως όλου. Υπάρχει όμως και μια μικρή μερίδα δεδομένων που διεκδικεί την αυτούσια παρουσία της στη μελέτη, την παρουσία της ως συγκεκριμένη ιστορία και όχι ως γενική τάση. Από αυτά τα δεδομένα, ο συντάκτης επιλέγει ένα ή δύο, χωρίς όμως να μηδενίζει και τα υπόλοιπα, χωρίς να τα οδηγεί στην κατάσταση του "κατά κανόνα" ή του "επί τοις εκατό". Τα δεδομένα που δεν επιλέγονται ενεργούν ως συγκεκριριστικά του ύφους, του τρόπου παρουσίαισής της μελέτης σε επίπεδο σελίδας ή παραγράφου. Τα αυτά ισχύουν και στη συγκεκριμένη περίπτωση.

Η θέση ότι η γυναίκα κατανοεί και μετρά – και σ' αυτό το βαθμό σκέπτεται – ανδρικά, ότι ο ανδρισμός αποτελεί συστατικό της στοιχείο ενισχύεται και από την ακόλουθη διαπίστωση: για τη σύγχρονη Ελληνίδα ισχύουν οι ανδρικές διαστάσεις-κλίμακες της συγχρονισμένης πολυσχεσίας κατά το σχηματισμό του ιδανικού της διαδοχικής μονοσχεσίας με απλή μετατροπή του “ανδρικού” σε “γυναικείο” και αντίστροφα. Με άλλα λόγια, οι ίδιες γυναίκες που σχημάτισαν το ιδανικό της διαδοχικής μονοσχεσίας και απέρριψαν το ιδανικό της συγχρονισμένης πολυσχεσίας, εισήγαγαν ως διαστάσεις του πρώτου τις διαστάσεις του δεύτερου. Η εισαγωγή αυτή δεν σημαίνει ότι η (γυναικεία) διαδοχική μονοσχεσία είναι αδιάστατη. Σημαίνει ότι ευθύς εξαρχής συναπαρτίζεται από τις (ανδρικές) διαστάσεις της συγχρονισμένης πολυσχεσίας. Στον Πίνακα 3 διαπιστώνεται ότι οι γυναίκες χρησιμοποιούν τις ανδρικές διαστάσεις απλά και μόνο μετονομασμένες για τον ορισμό μιας εντελώς διαφορετικής, μιας ποιοτικά διαφορετικής ιδανικής ερωτικής-σεξουαλικής σχέσης.

Πίνακας 3: Διαστάσεις Γυναικείου Ιδανικού Διαδοχικής Μονοσχεσίας;
Αριθμός Εναλλακτικών Μορφών

	Γυναικείες Χρονικές Κλίμακες	Γυναικείες Συναισθημα- τικές Εναλλαγές	Ανδρικές Σωματικό- τιπες	Γυναικείες Κοινωνικές Περιστά- σεις	Γυναικείες Σεξουα- λικές Ιδιαιτερό- τιπες	Γινόμενο (Δυνατοί Συνδυ- ασμοί)
Ελάχιστο	2	2	2	2	2	32
Μέγιστο	3	4	3	3	4	432
Μέσος Όρος	2	3	3	2	3	108

Μέσα στα πλαίσια του ανδρικού συστήματος οργάνωσής του, το γυναικείο (έστω) ιδανικό εμφανίζεται ως οριακά φτωχό, εμφανίζεται σαν ένα ιδανικό στα όρια του ασκητισμού, ιδιαίτερα δε αν το άθροισμα των εναλλακτικών του μορφών συγκριθεί με το αντίστοιχο ανδρικό άθροισμα.⁸⁴

Μέσα από δεκάδες σχολίων ενδεικτικών της σύγχυσης της σύγχρονης Ελληνίδας πάνω στο θέμα της κατανόησης και μέτρησης των ερωτικών-σεξουαλικών της ελλειμμάτων και της επιβολής του ανδρικού έχουν επιλεγεί δύο γραπτοί ορισμοί 18χρονης από αστική οικογένεια και γονείς απόφοιτους πανεπιστημίου, ορισμοί που κυριολεκτικά “μιλάνε από μόνοι τους”:

“Γυναίκα Γυναίκα είναι το ένα από τα δύο είδη ανθρώπων. Το άλλο είναι ο άνθρωπος.”

“Θηλυκό-Θηλυκότητα Θηλυκότητα είναι μια ιδιότητα καθαρά της γυναίκας’ μια ικανότητα που έχει να προκαλεί ερωτική έλξη.”

(Πολλές δεκάδες ανάλογων, ομόλογων ή αντίστοιχων σχολίων υποχώρησαν σε συγκεκριμένα του ύφους διαπραγμάτευσης του συγκεκριμένου σημείου.)

⁸⁴ Ελάχιστα 32 προς 144 (1 προς 4,5), μέγιστα 432 προς 4320 (1 προς 10), μέσος όρος 108 προς 864 (1 προς 8).

Ανδρικά είδωμένη, η γυναίκα φαίνεται να ζητά πολύ λίγα, ελάχιστα από τον άνδρα. Κι όμως. Τίποτε δεν είναι πιο μακρινό από την (έστω γυναικεία και γυναικεία είδωμένη) πραγματικότητα. Η γυναίκα επιθυμεί, ζητά τον άνδρα ως όλο, ενιαίο, τον άνδρα ολοκληρωμένο, δηλαδή όσο το δυνατό περισσότερο απανδρισμένο.⁸⁵ Αλλά ανάμεσα στην επιθυμία-ζήτηση και την αίτηση-απαιτηση παρεμβάλλεται (και) η έκφραση-άρθρωση. Η γυναίκα δικαιούται να ζητά ό,τι αρθρώνει, και αρθρώνοντας ανδρικά δικαιούται πολύ λίγα. Ο κάθε συγκεκριμένος ιστορικός άνδρας δεν χρειάζεται να απορρίπτει τις (απ)αιτήσεις - και να καταπνίγει τις εξεγέρσεις - της συγκεκριμένης ιστορικής γυναίκας σε καθημερινή βάση. Η συλλογική κυριαρχία του φύλου του - αν και έχει υψηλό και συχνά συντριπτικό κόστος γι' αυτόν - τον προφυλάσσει.⁸⁶ Ως γυναίκα, το θηλυκό μπορεί να

Είναι ενδιαφέρον ότι όσο πλησιέστερα βρίσκονται ο άνδρας και η γυναίκα στην ιστορικο-κοινωνικά καθορισμένη βάση επιβίωσης (επιβίωσης όχι με τη στενή οικονομική αλλά με την ευρεία έννοια που περιλαμβάνει και το πολιτιστικό και πολιτιστικό, ακριβέστερα, το σύνολο των διαστάσεων του κοινωνικού σχηματισμού) τόσο περισσότερο τείνουν όχι βέβαια προς την ισότητα αλλά προς την εξίσωση. Στα όρια της επιβίωσης, ο πειθαναγκασμός είναι "ανεπεξέργαστος": επιβάλλεται αμέσως, εμφανώς, κυρίως και κατ' αρχήν (δηλαδή σε επίπεδο αρχών, δηλαδή εκ προοιμίου) από την ευρύτερη οικονομικο-κοινωνική πραγματικότητα και δευτερευόντως από τον ανδρισμό.

Ενδιαφέρον είναι επίσης ότι η εύπορη γυναίκα - η γυναίκα με υψηλό οικονομικο-πολιτιστικό περιεχόμενο, αυτή που δύναται να στηρίξει και να ενεργοποιήσει πολύ περισσότερες εναλλακτικές σε κάθε πεδίο της κοινωνικής ζωής συγκριτικά με την άπορη - ειδικά στο πεδίο της σεξουαλικότητας υπερέρχει της άπορης με ένα λόγο της τάξης του 13,5 (εύπορη) προς 1 (άπορη). Βρίσκεται σε σαφώς καλύτερη κατάσταση από την άπορη. Ταυτόχρονα, είναι ουσιαστικά αδύναμη απέναντι στον ταξικά αντίστοιχο και ομόλογό της εύπορο άνδρα, ο οποίος υπερέρχει με ένα λόγο της τάξης του 10 προς 1. Όλα τα αιτήματα και οι διεκδικήσεις της είναι ευνόητο ότι εστιάζουν ακριβώς σ' αυτή την υπεροχή του ταξικά αντίστοιχου-ομολόγου της, του άνδρα που άλλωστε συναναστρέφεται σε καθημερινή βάση: απαιτεί - και δικαίως - τα "ίσα". Δεν είναι τυχαίο ότι απορεί για το γεγονός ότι η άπορη δεν την ακολουθεί στον αγώνα της, ούτε είναι τυχαίο ότι τη σαρκάζει για τη μοιρολατρεία της. (Η μεν λογικο-συναισθηματική απορία της μιας είναι ίση με την - ουσιαστικά, είναι η - κοινωνική απορία της άλλης. Ο δε σαρκασμός της αποτελεί χυδαία έκφραση της ταξικής της υπεροχής.) Αυτή ακριβώς είναι η αστή φεμινίστρια και αυτά είναι τα όρια του κοινωνικού της αγώνα. Πράγματι, ως αστή φεμινίστρια, δικαιούται να υποστηρίξει ότι τα προσωπικά της προβλήματα είναι και τα πρωτεύοντα προβλήματα της κοινωνίας, ότι η χειραφέτηση της γυναίκας από τον άνδρα είναι δυνατό να λάβει χώρα πριν ή άσχετα από τη χειραφέτηση της εργασίας από το κεφάλαιο. Όμως, και η άπορη εργαζόμενη είναι υποχρεωμένη να προτάσσει την επιβίωσή στην πολυτέλεια και δικαιούται να ελπίζει έλλογα, να προτάσσει το σοσιαλιστικό μετασχηματισμό στην αστική χειραφέτηση, να προτάσσει έναν αγώνα στον οποίο ο άνδρας της είναι δευτερευόντως ο κυρίαρχος και πρωτεύοντως ο σύμμαχος - αρκεί να μην ξεχάσει ή "αναβάλλει" το φύλο της ανάγοντάς το στο καταληκτικό -η του "εργαζόμενη". Σε τελική ανάλυση, η άπορη εργαζόμενη δεν σαρκάζεται από την εύπορη αστή - σαρκάζεται από τις οικονομικο-κοινωνικές συνθήκες.

Το ότι η συγκεκριμένη μελέτη εστιάζει στην αξιολόγηση της σεξουαλικότητας όπως αυτή είναι οργάνωμένη στα σώματα και τους χαρακτήρες του άνδρα και της γυναίκας δεν σημαίνει και ότι η σεξουαλικότητα αποτελεί τη μοναδική διάσταση της κοινωνικής πραγματικότητας. Ο πολυτελής "σεξουαλισμός" δεν είναι δυνατό να αποτελέσει έλλογη απάντηση στο φτωχό "οικονομισμό".

⁸⁵ Ο "άνδρας ολοκληρωμένος" διαφέρει από τον "ολοκληρωμένο άνδρα". Ο "ολοκληρωμένος άνδρας" κάθε μορφής - "από" το "γαμιά" "μέχρι" τον "πούστη" - αποτελεί πραγματικό εφιάλτη για τη γυναίκα (κάθε μορφή και διαφορετικού τύπου εφιάλτη). Ο "άνδρας ολοκληρωμένος" είναι ο οριακά άνδρας, αυτός που έχει ελαχιστοποιήσει τον ανδρισμό του αφήνοντας άθικτη - ακριβέστερα, αναβαθμίζοντας σχεδόν ποιοτικά - την αρσενικότητά του.

⁸⁶ Αλλωστε, όπως φαίνεται πληρέστερα στο 3ο Μέρος, το κόστος αυτό δεν ισοκατανέμεται μεταξύ των ανδρών. Η μεταξύ τους σύγκρουση - με μεσολαβητή τις γυναίκες - καθορίζει και το τι θα καταβάλλει ο καθένας τους.

μιλάει, να εκφράζεται, μόνο ανδρικά.⁸⁷ Το γυναικείο ιδανικό της διαδοχικής μονοσχεσίας είναι συμβατό με το ανδρικό ιδανικό της συγχρονισμένης πολυσχεσίας. Το ελάχιστο της συμβατότητας αποτελεί συστατικό στοιχείο της ανδρικής κυριαρχίας: Οι γυναίκες *σχημάτισαν* το ιδανικό αλλά δεν μπόρεσαν και να το *συνθέσουν*, να το θέσουν κάτω από τον έλεγχό τους. Ο έλεγχος παρέμεινε ανδρικός. Ταυτόχρονα, το ελάχιστο των εναλλακτικών μορφών σημαίνει και απόρριψη από μέρους των γυναικών αυτού του τρόπου ελέγχου, αυτού του τρόπου σύνθεσης.⁸⁸

(ε. Η Συνάντηση των Σεξουαλικών Ιδανικών)

Η συνέχεια του κεφαλαίου αυτού αποτελεί εστίαση στους τρόπους που τα διάφορα ιδανικά συναντώνται, στο τι συμβαίνει όταν δύο ιδανικά σχήματα συναντώνται, όταν άνδρας και γυναίκα σχετίζονται.

Στο σχηματισμό μιας ευκαιριακής σχέσης μέσα στα πλαίσια αναζήτησης της (ή μιας) ιδανικής σχέσης από μέρους της γυναίκας αντιπαράκειται ο σχηματισμός μιας ευκαιριακής σχέσης μέσα στα πλαίσια ενεργοποίησης της μακρινής δορυφορικής τροχιάς από μέρους του άνδρα (και η αναζήτηση γυναίκας που θα μπορούσε να καταλάβει μια κεντρικότερη θέση στο ανδρικό σχήμα). Στο φορτισμένο υποκειμενικό της γυναίκας αντιπαράκειται το φορτισμένο αντικειμενικό του άνδρα. Στη γυναικεία διαδικασία επιλογής και δημιουργίας αντιπαράκειται η ανδρική διαδικασία διαλογής και παγίωσης. Η γυναίκα δεν γνωρίζει (όπως άλλωστε πιθανότατα - ακριβέστερα, συνήθως - δεν γνωρίζει και ο άνδρας) ότι είναι εκ προοιμίου, εξ ορισμού, κατά κανόνα, θέσει - δηλαδή ως γυναίκα - η "χαμένη": Το πιθανό της μέλλον και το ιδανικό της μέλλον οργανώνονται πάνω στη βάση διαφορετικών, μόλις συμβατών αρχών. Η τοποθέτηση του άνδρα στο γυναικείο πλαίσιο αναζήτησης μιας ιδανικής σχέσης δεν περιλαμβάνει κάποια *αντικειμενική* αρνητική επίπτωση γι' αυτόν. Το ιδανικό του σχήμα δεν πρόκειται να θιγεί, δεν είναι δυνατό να θιγεί, σε οποιοδήποτε σύστημα περιστάσεων. Με άλλα λόγια, μία αντιπαράθεση αυτού του είδους - ένταξη του άνδρα στο γυναικείο πλαίσιο - δεν είναι δυνατό να αλλάξει ριζικά το συγκεκριμένο άνδρα, πολύ δε περισσότερο τον άνδρα γενικά. Από την άλλη πλευρά, η τοποθέτηση της γυναίκας σε ευκαιριακή τροχιά γύρω από τον άνδρα περιλαμβάνει και τον εκμηδενισμό ή, έστω, την ελαχιστοποίηση της κίνησης αναζήτησης μιας ιδανικής σχέσης και την αντικατάστασή της με τη δορυφορική κίνηση. Ένα ολόκληρο σύστημα

⁸⁷ Θα μπορούσε ίσως να ειπωθεί ότι το θηλυκό *αξιολογεί* γυναικεία και *εκτιμά* ανδρικά. Μία μετα-ανδρική και συγχρόνως ανθρωπίνη γλώσσα είναι ορίσιμη μόνο ως επιστημονικός-ερευνητικός και πολιτικός-στρατηγικός σκοπός.

⁸⁸ Το γυναικείο ιδανικό δεν είναι μόνο λογικά δυνατό. Είναι και - οριακά έστω - εφικτό, πραγματοποιήσιμο. Ο άνδρας που αντέχει στη σύγκριση χάρη στην πληρότητα ή τη διαρκή ανανέωσή του δεν πρόκειται να τύχει διαδοχής. Αυτό τονίστηκε από σχεδόν όλες τις γυναίκες που συζητήθηκαν. Με άλλα λόγια το "διαδοχικό" της διαδοχικής μονοσχεσίας δεν είναι δομικά καθορισμένο στο ιδανικό σχήμα της γυναίκας, το υποκειμενο έχει τον τελικό λόγο. (Η έμφαση από μέρους των γυναικών στο συνειδητό της επιλογής είναι αντιληπτή από τους άνδρες. Σ' αυτήν αναφέρονται κυρίως όταν μιλούν για την ψυχρή και κυνίζουσα αποφασιστικότητα των γυναικών σ' ό,τι αφορά τον τρόπο που διακόπτουν τις σχέσεις τους με τους άνδρες. Όμως, εκτός από το στοιχείο της συνειδητής επιλογής, η συγκεκριμένη αποφασιστικότητα της γυναίκας γίνεται πληρέστερα κατανοητή όταν εξετάζεται και το εάν περιλαμβάνει στοιχεία πανικού.)

επιθυμιών, σκοπών, προσδοκιών και σημασιών αντικαθίσταται από ένα άλλο εντελώς διαφορετικό, έστω και αν οι κοινωνικές συμπεριφορές παραμένουν οι ίδιες.⁸⁹

Επίσης, η τοποθέτηση της γυναίκας σε ευκαιριακή τροχιά γύρω από τον άνδρα σημαίνει – είτε το γνωρίζουν είτε όχι, είτε το επιδιώκουν είτε όχι – και την ένταξη της γυναίκας σε μία προγραμματισμένη σχέση, μια σχέση με σταθερή σεναριακή δομή: ως *ευκαιριακή* σχέση έχει αρχή και τέλος. Και το γεγονός ότι συνήθως το τέλος είναι άγνωστο ως προς το χρόνο και τις αφορμές του δεν αναβαθμίζει (ή, έστω, μετατρέπει) την προγραμματισμένη σχέση σε σχέση αναζήτησης του ιδανικού με πιθανή (και μόνο) την αποτυχία και, κατά συνέπεια, με πιθανή (και μόνο) τη λήξη. Όμως, ακόμα και αν στην κίνησή της η γυναίκα συναντήσει τον “ιδανικό”, ο “ιδανικός” είναι ενταγμένος σ’ ένα πλαίσιο κοινωνικών σχέσεων ως άνδρας, ένα πλαίσιο σχέσεων που ακόμα και αν επιθυμεί δεν μπορεί να εξουδετερώσει ή να ακυρώσει. Ο *ιδανικός* άνδρας – ο *αισθησιακός* άνδρας – αποκαλύπτεται σύντομα (και) ως ο *ιδανικός άνδρας* – ο *ασθησιακός άνδρας* – και το μέγιστο που δύναται να επιτύχει η γυναίκα είναι το να τεθεί σε μιαν άλλη, κεντρικότερη τροχιά στο σχήμα του. Στην κοινωνική πραγματικότητα που επικρατεί στη σύγχρονη Ελλάδα – και εφ’ όσον οι άνδρες που δεν ενεργούν–σημαίνουν στα όρια του σχήματος “άνδρας/κέντρο–γυναίκες/δορυφόροι” αποτελούν μιαν αριθμητικά ασήμαντη μειονότητα⁹⁰ – τα όρια αυτά είναι αξεπέραστα. Η κίνηση της σύγχρονης Ελληνίδας προς τον ιδανικό άνδρα αποδεικνύεται (ότι δεν ισχύει παρά μόνον ως) ένα ιδεολόγημα, μια κοινωνικά οργανωμένη ψευδαίσθηση που της παρέχει κίνητρα για να επιδιώξει την κεντρικότερη δυνατή θέση στον ιδανικότερο δυνατό άνδρα.^{91 92}

⁸⁹ Ακριβέστερα, το σύστημα επιθυμιών, προσδοκιών και σκοπών της γυναίκας με την ένταξή του στο ανδρικό πλαίσιο πολώνεται διαφορετικά, σημαίνει διαφορετικά. Η αυτή προσδοκία της γυναίκας μέσα στο ανδρικό πλαίσιο παραπέμπει σε διαφορετικές ενέργειες απ’ ό,τι μέσα στο γυναικείο πλαίσιο.

⁹⁰ Και με πιθανή μια(ς) πιθανότατα, περιορισμένης διάρκειας) βιογραφική αυτονομία – και όχι βέβαια ανεξαρτησία από την ιστορία.

⁹¹ Πάντως, ένα βραχυπρόθεσμα αναγκαίο ιδεολόγημα. Όπως ο εργαζόμενος δεν είναι δυνατό να πάψει να εργάζεται και να συνδικαλιζείται επιδιώκοντας το μέγιστο δυνατό επειδή αποτελεί αντικείμενο κυριαρχίας και εκμετάλλευσης, έτσι και η γυναίκα, ιδιαίτερα η γυναίκα που ζει πάνω στο πραγματικό μεροκάματο: δεν είναι δυνατό να μονάσει, να απο-ιστοριοποιηθεί επειδή αποτελεί αντικείμενο κυριαρχίας και εκμετάλλευσης. Θέσεις σαν κι αυτές φαίνονται αυτονόητες μόνο σε μια μερίδα της μικροδιανόησης, και, γενικότερα, στη διανόηση που διαθέτει μεν τους πόρους για μια ιδιωτική απόδραση, αλλά δεν διαθέτει τους κοινωνικούς πόρους για να δημιουργήσει, να προτείνει. Και η παυσιπονη βιογραφία δεν είναι ιστορία.

⁹² Η βιογραφική ποικιλομορφία – οι χιλιάδες παραλλαγές – στην εμφάνιση του σχήματος “άνδρας/κέντρο–γυναίκες/δορυφόροι” δεν αποτελεί προϊόν τυχαίας ρύθμισης. Ανάμεσα στο ιστορικο-κοινωνικό σχήμα και το ψυχικο-βιογραφικό βίωμα, ανάμεσα στην ιστορία και τη βιογραφία, ανάμεσα στο νόμο και την ελπίδα μεσολαβούν ορισμένοι βασικοί τρόποι οργάνωσης, ορισμένα μοντέλα μετατροπής της μιας κλίμακας στην άλλη. Αυτοί οι τρόποι οργάνωσης αποτελούν τα ανώτατα όρια άμεσης εμπειρικής γενίκευσης του ατόμου (διευκολύνουν δε τον ερευνητή στην οργανωμένη “άνοδο” προς το σχήμα και “κάθοδο” προς το βίωμα). Στην υποσημείωση παρουσιάζονται οι δύο βασικοί τρόποι οργάνωσης με υποκείμενο τη γυναίκα, αφού αυτή συναντάται συχνότερα στη βάση, έχει δε πολύ μικρότερα περιθώρια για πολυτελή πολυπλοκότητα από τον αντίστοιχο της άνδρα.

Πρώτος τρόπος, πρώτη μορφή: Η γυναίκα αρχίζει μία ερωτική σεξουαλική σχέση την οποία και διατηρεί για όλη της τη ζωή.

Η άμεση, απροϋπόθετη, άσκοπη, ελευθεροσυνειρμική συζήτηση με τις γυναίκες - και ιδιαίτερα τις νέες γυναίκες - είναι δυνατό να δημιουργήσει την εντύπωση ότι "το φάντασμα του φεμινισμού πλανιέται πάνω από τη σύγχρονη Ελλάδα", ότι, αν δεν βρίσκονται στα πρόθυρα μιας συλλογικής εξέγερσης, οι γυναίκες έχουν συνειδητοποιήσει τα αδιέξοδα του κοινωνικού τους φύλου. Η εντύπωση αυτή ουσιαστικά αποτελεί ψευδαισθηση. Αποτελεί έκφραση του γυναικείου χαρακτήρα σε μονάδες ανδρικής προσωπικότητας. Είναι ο τρόπος με τον οποίο ένας *άνδρας* στη θέση της γυναίκας θα βίωνε και θα ερμήνευε την κοινωνική πραγματικότητα, και, "κατόπιν", θα ενεργούσε με τρόπο ώστε (και σκοπό να) απαλλαγεί ο ίδιος και να απαλλάξει τις άλλες από τις συγκεκριμένες συνθήκες.⁹³ Όμως, η γυναίκα στη σύγχρονη Ελλάδα - αν και με ενσωματωμένες στο χαρακτήρα της κρίσιμες δομές ανδρισμού - δεν είναι μια γυναίκα με ανδρική προσωπικότητα.⁹⁴

(-)(---)----->

α "Ευκαιριακή" περίοδος β: Περίοδος σταθεροποίησης σχέσης

Πρώτος τρόπος, δεύτερη μορφή: Η γυναίκα αρχίζει μία ερωτική-σεξουαλική σχέση την οποία και διακόπτει μετά από κάποιο χρονικό διάστημα. Ακολουθεί μία περίοδος αναζήτησης. Η περίοδος αυτή φτάνει στο τέλος της με την έναρξη μίας νέας ερωτικής-σεξουαλικής σχέσης. (Το μοντέλο αυτό είναι επαναλήψιμο, όπως και όλα όσα ακολουθούν.)

α1 β1 γ1 α2 γ2 α3 β2 γ3 α4 β3
 (-)(---)----->|-----(->)2-----(-)(---)3-----(-)(---)----->

α1, α2, α3, α4: "Ευκαιριακές" περιοδοί
 β1, β2, β3: Περίοδοι σταθεροποίησης σχέσης
 1, 2, 3: Δομικά διάφορες στιγμές διακοπής σχέσης
 γ1, γ2, γ3: Περίοδοι παύσης και, πιθανόν, αναζήτησης

Δεύτερος τρόπος, πρώτη μορφή, πρώτη παραλλαγή: Η γυναίκα αρχίζει μία ερωτική-σεξουαλική σχέση. Σε κάποια χρονική στιγμή ενεργοποιεί παράλληλα μία ευκαιριακή σχέση την οποία όμως και διακόπτει (πληρέστερα, η οποία όμως και διακόπτεται) σύντομα.

α β
 (-)(---)----->
 (->)1-----
 δ γ

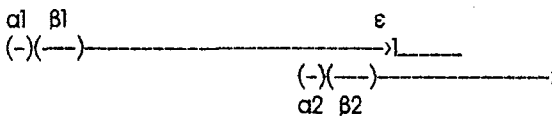
α "Ευκαιριακή" περίοδος β: Περίοδος σταθεροποίησης σχέσης
 δ: Στιγμιαία "ευκαιριακή" (παράλληλη) σχέση
 γ: Περίοδος παύσης και, πιθανόν, αναζήτησης
 ε: Στιγμή διακοπής σχέσης

Δεύτερος τρόπος, πρώτη μορφή, δεύτερη παραλλαγή: Η γυναίκα αρχίζει μία ερωτική-σεξουαλική σχέση. Σε κάποια χρονική στιγμή ενεργοποιεί παράλληλα μία ευκαιριακή σχέση. Η σχέση αυτή - εκπληρώνοντας κάποιες ελάχιστες προδιαγραφές - μπαίνει στην (χρονικά ασταθής σ' αυτό το επίπεδο ανάλυσης) περίοδο σταθεροποίησης. Οι προδιαγραφές σταθεροποίησης δεν είναι δυνατό να καλυφθούν - πιθανότατα (και) λόγω της ύπαρξης της προηγούμενης σχέσης - και η παράλληλη σχέση διακόπτεται' αποδεικνύεται ευκαιριακή και μόνο. (Με βάση τα δεδομένα που ο ερευνητής έχει μέχρι στιγμής στα χέρια του και ήδη επεξεργάστηκε, σε κάθε τρεις γυναίκες που διακόπτουν την παράλληλη σχέση τους κατά την ευκαιριακή περίοδο - πρώτη παραλλαγή - αναλογεί μία γυναίκα που διακόπτει κατά την περίοδο σταθεροποίησης - δεύτερη παραλλαγή.)

α1 β1
 (-)(---)----->
 (-)(---)1-----
 α2 β2

- α1: “Ευκαιριακή” περίοδος α2: Παράλληλη “ευκαιριακή” περίοδος
 β1: Περίοδος σταθεροποίησης σχέσης (επιτυχημένη)
 β2: Περίοδος σταθεροποίησης παράλληλης σχέσης (αποτυχημένη)
 ε: Στιγμή διακοπής σχέσης

Δεύτερος τρόπος, δεύτερη μορφή: Η γυναίκα αρχίζει μία ερωτική-σεξουαλική σχέση. Σε κάποια χρονική στιγμή ενεργοποιεί παράλληλα μία ευκαιριακή σχέση. Εκπληρώνοντας κάποιες ελάχιστες προδιαγραφές, η ευκαιριακή σχέση μπαίνει σε περίοδο σταθεροποίησης. Εκπληρώνοντας κάποιες επαρκείς προδιαγραφές, η σταθεροποιημένη ευκαιριακή - η παράλληλη - σχέση παγιώνεται και η αρχική σχέση διακόπτεται. (Σε κάθε επτά γυναίκες που διακόπτουν την παράλληλη σχέση τους κατά την περίοδο σταθεροποίησης αναλογούν δύο γυναίκες που διακόπτουν την αρχική τους σχέση.)

- α1: “Ευκαιριακή” περίοδος α2: Παράλληλη “ευκαιριακή” περίοδος
 β1: Περίοδος σταθεροποίησης σχέσης
 β2: Περίοδος σταθεροποίησης παράλληλης σχέσης
 ε: Περίοδος αποσταθεροποίησης σχέσης
 ε: Στιγμή διακοπή σχέσης

(Είναι οριακά δυνατό η διάκριση μεταξύ “ε” και “τ”, μεταξύ αποσταθεροποίησης και διακοπής, να είναι μόνο μικρο-μικροκοινωνιολογικά εντοπίσιμη. Η - τότε 24χρονη - 36χρονη Ντίνα ανακοίνωσε (σε χρονικό διάστημα “που ούτε το τσιγάρο του που πρόλαβε να κάνει”) στον αρραβωνιαστικό την απόφασή της να διακόψουν τη σχέση τους αμέσως μετά την επιστροφή τους από την επιλοποία - όπου ο τελευταίος (ή μάλλον προτελευταίος) είχε αγοράσει το συζυγικό κρεβάτι (και τα λοιπά) - στο πατρικό της και με τους γονείς της παρόντες, μερικές ημέρες πριν από το γάμο. Είχε προηγηθεί η συνάντηση των γονέων της με τον ανησυχούντα διεκδικητή, με τον οποίο η Ντίνα είχε ήδη κρυφό “δεσμό” επί εξάμηνο. Ο τελευταίος σύζυγος είχε παρέξει κατά τη συνάντηση επαρκείς εγγυήσεις ώστε οι γονείς της Ντίνας να δώσουν στην κόρη τους το ελεύθερο της διαλογής ανάμεσα σ’ αυτόν και τον τελευταίο αρραβωνιαστικό.

Σ’ ό,τι αφορά τους τρόπους διάταξης των ερωτικών-σεξουαλικών σχέσεων που μόλις παρουσιάστηκαν, πρέπει να διευκρινιστούν τα ακόλουθα. Πρώτο, αποτελούν οριακές αφαιρέσεις. Έχουν αφαιρεθεί παράγοντες όπως το συνθέσιμό τους και οι συγκεκριμένες κοινωνικές συνθήκες που, κατά κανόνα, θέτουν τους τρόπους αυτούς σε αιώρηση. Επίσης, ο πολύπλοκος, συγκεκριμένος ιστορικός χρόνος έχει μετατραπεί σε απλό, αφηρημένο διαγραμματικό χρόνο. Δεύτερο, παρουσιάστηκαν με τη μορφή των “μοντέλων ενός υποκειμένου”. Αντίστοιχους τρόπους διάταξης διαθέτουν όλα τα άτομα που μετέχουν στη σχέση (και όχι μόνον αυτή). Μέσω της διαδοχικής αναγωγής σε κεντρικά υποκείμενα όλων των ατόμων δημιουργείται ένα ευρύ πλέγμα σχέσεων, εμφάσεων και σημασιών, ένα πλέγμα που διευκολύνει τον προγραμματισμό της έρευνας. Το άτομο ενεργεί γνωρίζοντας ένα πολύ μικρό - και ελέγχοντας ένα ακόμα μικρότερο - τμήμα αυτού του πλέγματος. Ο κατάλληλα εξοπλισμένος μεθοδολογικά παρατηρητής είναι δυνατό να εντοπίσει “δέκα υποκείμενα παράπέρα” το εφικτό ή ανέφικτο των βραχυπρόθεσμων και μεσοπρόθεσμων προσδοκιών και σκοπών του ατόμου.

⁹³ Η γυναίκα που θα υιοθετήσει έστω και στιγμιαία την ανδρική αυτή στάση έξω από τα πλαίσια κοινωνικών κατηγοριών που χαρακτηρίζονται από “πολυτελή” ανοχή (πολιτιστικά εύποροι) ή “αδιάφορη” ανοχή (οικονομικά εύποροι) έχει εξασφαλισμένη την τιμωρία και την περιθωριοποίηση.

⁹⁴ Τα όσα ακολουθούν δεν αναιρούν ούτε μετριάζουν τις θέσεις του συντάκτη της μελέτης περί (λογικής ανεπάρκειας της) χειραφέτησης της γυναίκας (ως γυναίκας). Η κριτική απόρριψη μιας κυρίαρχης κατάστασης δεν σημαίνει και την αποδοχή της κυρίαρχης εναλλακτικής της. Ο δουλπαρόικος του Ευρωπαϊκού Μεσαίωνα είχε ως ιδανικό του την αναβάθμισή (μετατροπή) του σε μικρο-ιδιοκτήτη. Αναβαθμίστηκε (μετατράπηκε) σε εργατούπάλληλο. Ένας ερευνητής μπορεί να απορρίπτει τόσο τις δύο καταστάσεις (δουλπαροικία-εργατούπάλληλο) όσο και το ιδανικό (μικρο-ιδιοκτησία).

Υπάρχει μία χαρακτηριστική τάση αύξησης της έλλειψης κατανόησης ή μείωσης της σημασίας της διάκρισης ανάμεσα στον “αρσενικό άνθρωπο” και τον ιδανικό άνδρα. Στις ηλικίες ανάμεσα στα 18 και τα 24 χρόνια, επτά στις οκτώ γυναίκες κατανοούν και θεωρούν σημαντική τη διαφορά. Στις ηλικίες ανάμεσα στα 28 και τα 34 χρόνια, η διαφορά κατανοείται και θεωρείται σημαντική από πέντε στις οκτώ γυναίκες. Τέλος, στις ηλικίες ανάμεσα στα 38 και τα 44 χρόνια μόνο μία στις οκτώ γυναίκες κατανοεί και θεωρεί σημαντική (δείχνει έστω και τη διάθεση να ασχοληθεί με) τη διαφορά. Μία δεύτερη ομάδα στοιχείων ενισχύει τη θέση περί αδιακρίσιας “αρσενικού ανθρώπου” και ιδανικού άνδρα. Ενώ μόνο μία γυναίκα στις οκτώ ανάμεσα στα 18 και τα 24 χρόνια θεωρεί λογική την επιδίωξη εύρεσης του ιδανικότερου δυνατού άνδρα για τη δημιουργία μιας βασικής σχέσης (να βρεθεί στην κοντινότερη δυνατή τροχιά γύρω από τον ιδανικότερο δυνατό άνδρα/κέντρο), ανάμεσα στα 28 και τα 34 και ανάμεσα στα 38 και τα 44 χρόνια η συγκεκριμένη επιδίωξη αναβαθμίζεται σε λογική (ρεαλιστική, “μυαλωμένη” κλπ) από έξι στις οκτώ και επτά στις οκτώ γυναίκες αντίστοιχα. Μετά από κάποια ηλικία, η γυναίκα είναι (πλέον) διατεθειμένη να παραιτηθεί από την αναζήτηση του ιδανικού της για την κεντρικότερη δυνατή θέση στο σχήμα κυριαρχίας του ιδανικότερου δυνατού άνδρα.

Σ’ αυτό το σχήμα κυριαρχίας – το ιδανικό σχήμα οργάνωσης και αξιολόγησης της σεξουαλικότητας από μέρους του σύγχρονου Έλληνα (τουλάχιστον), η γυναίκα είναι ξεκάθαρα μερική, είτε ως βασική, είτε ως συμπληρωματική, είτε ως ευκαιριακή. Η πληρότητα και το ενιαίο της έχουν ως ένα βαθμό σχηματιστεί και αποσαφηνιστεί ως ιδανικά. Όμως, η κατανόηση της κοινωνικής πραγματικότητας μέσω ανδρικών δομών – το ότι ο ανδρισμός αποτελεί όχι απλώς συστατικό της στοιχείο αλλά βασική οργανωτική της αρχή – επιτρέπει μεν το στιγμιαίο σχηματισμό αλλά όχι και τη διαρκή σύνθεση. Στο βαθμό που η γυναίκα συνθέτει, συνθέτει ανδρικά. Χωρίς συνθετική ικανότητα ή με βάση την ανδρική συνθετική ικανότητα, τα δύο ιδανικά, το ιδανικό της πληρότητας και ενιαίου από τη μία πλευρά και το σεξουαλικό ιδανικό από την άλλη πλευρά, δεν είναι δυνατό να συντεθούν. Έστω και ως γυναικεία ιδανικά, θα παραμείνουν ανέφικτα.

Εκτός όμως από τις εγγενείς αδυναμίες της γυναίκας να συνθέσει, να αρθρώσει⁹⁵ – αδυναμίες της “γυναίκας ως παρελθόν”, η στάση του άνδρα απέναντί της συμβάλλει στην παγίωση και την αυτονοήτοποίηση των αδυναμιών αυτών – αδυναμίες της “γυναίκας ως παρόν”. Είναι χαρακτηριστικό ότι από 26 αυστηρά μονοσχεσικούς άνδρες⁹⁶ μόνον ένας θεωρεί τη μονοσχεσία του ικανοποιητική, αυτοδικαιολογούμενη. Οι 25 από τους 26 θεωρούν ότι η μονοσχεσία έχει ανάγκη παροχής εξωτερικής στήριξης. Όρισαν τη μονοσχεσία ως την καλύτερη δυνατή επιλογή μέσα στα πλαίσια των οικονομικών και οικογενειακών περιορισμών, καθώς επίσης και την καλύτερη δυνατή βάση ενασχόλησης με επαγγελματικές ή άλλες επιδιώξεις. Με άλλα λόγια, όρισαν τη μονοσχεσία ως αναγκαστική ή ως ένα μέσο για την επιδίωξη σκοπών στα πλαίσια άλλων σχέσεων που – κι αυτό είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον – θεωρούνται συγκρίσιμες με την ερωτική-σεξουαλική σχέση (τη σχέση με τη γυναίκα). Και, βέβαια, δεν προκαλεί έκπληξη ότι οι σχέσεις αυτές και οι επιδιώξεις μέσα στα

⁹⁵ Αδυναμίες που περιλαμβάνονται στην *κοινωνική* κατάσταση “γυναίκα” (όπως και, σε άλλα πεδία, στις κοινωνικές καταστάσεις “εργάτης” ή “στρατιώτης”).

⁹⁶ Άνδρες που δήλωσαν ότι δεν σκοπεύουν να ενεργοποιήσουν κάποια από τις τροχιές του σχήματος “άνδρας/κέντρο-γυναίκες/δορυφόροι” πέρα από τη βασική.

πλαίσια τους ιεραρχούνται σε υψηλότερη θέση από την ερωτική-σεξουαλική σχέση. Κάτω από αυτές τις προϋποθέσεις, η γυναίκα δεν είναι παρά η γυναίκα-βοηθός του άνδρα. Αντίθετα, στο ιδανικό σχήμα της γυναίκας ο άνδρας είναι πλήρης και ενιαίος, η δε σχέση μαζί του αποτελεί αυτόσκοπο, δεν είναι συγκρίσιμη - είναι ασύγκριτη.⁹⁷

Στη σύγχρονη Ελλάδα σε επίπεδο καθημερινής πράξης τα δύο σχήματα οργάνωσης έρωτα (και) σεξουαλικότητας, ερωτικού (και) σεξουαλικού, το ανδρικό και το γυναικείο, ισχύουν, λειτουργούν και σημαίνουν από ταυτόχρονα έως και σύγχρονα. Αυτός ο (ταυτο-)σύγχρονισμός τους αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την αναγωγή του ευρύτερα ανθρώπινου σε ανδρικά οργανωμένο ανδρικογυναικείο. Όταν ο άνδρας και η γυναίκα επιθυμούν, προσδοκούν, σκοπεύουν και ενεργούν μέσα στο κοινό πεδίο, το διαδοχικό της γυναίκας οργανώνεται ως συμπληρωματικό του άνδρα, ενώ το κεντρικό του άνδρα οργανώνεται σαν διαδοχικό της γυναίκας. Στην κάθε διαδοχή της, η γυναίκα καταλαμβάνει μία από τις τρεις θέσεις στο ανδρικό σχήμα βασική, συμπληρωματική, ευκαιριακή. Το μέγιστο που μπορεί να επιτύχει μέσα στα πλαίσια της σύνθεσης (ακριβέστερα, της συνενέργειας) των δύο σχημάτων οργάνωσης είναι η θέση της βασικής γυναίκας σε συνδυασμό με την αδιαφορία ή την (συνηθέστερη) αδυναμία του άνδρα να πραγματώσει το ιδανικό του σχήμα, δηλαδή να ενεργοποιήσει και τις (πάντα ισχύουσες) άλλες δύο θέσεις. Το μόλις συμβατό των σχημάτων οργάνωσης έρωτα (και) σεξουαλικότητας άνδρα και γυναίκας (ακριβέστερα, του ανδρικού και του γυναικείου σχήματος) στη σύγχρονη Ελλάδα είναι ενδεικτικό και του ότι η σχέση τους είναι οργανωμένη και ως σχέση κυριαρχίας, με τη θέση "άνδρας" κυρίαρχη (ακριβέστερα, με το "ανδρικό" κυρίαρχο). Είναι επίσης ενδεικτικό του τρόπου και της μορφής οργάνωσης της κυριαρχίας ανάμεσα στα φύλα, δηλαδή της διαδικασίας αναγωγής τους σε κοινωνικά φύλα.⁹⁸

⁹⁷ Όμως, το ιδανικό αυτό σχήμα της γυναίκας δεν είναι δυνατό να ισχύσει ως ρυθμιστική αρχή στα πλαίσια της καθημερινής πραγματικότητας. Στο καθημερινό εφικτό της μεγάλης πλειονότητας των γυναικών επικρατεί και ισχύει απόλυτα το ανδρικό σχήμα η γυναίκα είναι κατά κανόνα υποχρεωμένη να βλέπει τον (και να διατίθεται στον) άνδρα ως (ως σε) μερικό-άνωτερο, να βλέπει δε τη(ν και να διατίθεται στη) σχέση ως (ως σε) μέσο για την απλή επιβίωση.

Το σημείο αυτό αποσαφηνίζεται με μια μικρή διαφοροποίηση της δομής παρουσίασης από τη δομή του επιχειρήματος και τη μεταφορά στοιχείων από το επόμενο Μέρος της μελέτης: Τρεις στις έντεκα παντρεμένες γυναίκες αισθάνονται από ψυχρότητα έως απέχθεια έως αηδία κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής επαφής με το σύζυγό τους. Επτά στις έντεκα παντρεμένες γυναίκες οριοθετούν τη σεξουαλική επαφή με το σύζυγό τους ανάμεσα στο ευχάριστο (αλλά σαφώς κατώτερο κάποιας άλλης δραστηριότητας όπως η παρακολούθηση τηλεοπτικών προγραμμάτων ή η συζήτηση με μια φίλη) και το στοργικά αδιάφορο. Μόνο μία στις έντεκα παντρεμένες γυναίκες ορίζει τη σεξουαλική επαφή με το σύζυγό της ως απολαυστική και ευχάριστη.

Η γυναίκα εκδικείται παθητικά, επιστρέφει με τη μορφή του εκφρασμένου συναισθήματος τα βιώματά της από τη δράση του άνδρα. Αυτά για την αξία του σύγχρονου Έλληνα ως εραστή (και) ανθρώπου.

⁹⁸ Οι περιπτώσεις κατά τις οποίες μια συγκεκριμένη γυναίκα κυριαρχεί πάνω σ' ένα συγκεκριμένο άνδρα είναι μάλλον σπάνιες, έστω και αν τονίζονται δυσανάλογα στα επίπεδα των μέσων μαζικής επικοινωνίας και της παρέας. Ο άνδρας που κυριαρχείται από τη γυναίκα θεωρείται, ορίζεται και στιγματίζεται ως αποτυχημένος άνδρας - ως μία παραλλαγή αποτυχημένου άνδρα, εφ' όσον υπάρχει και ο (παθητικός) ομοφυλόφιλος, ανίκανος να πραγματώσει το ανδρικό σχήμα έστω και στο ελάχιστό του. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα περισσότερα από τα άτομα που συζητήθηκαν, είτε άνδρες είτε γυναίκες, θεωρούν ότι (ακόμα και) ένας σεξουαλικά ανίκανος είναι "περισσότερο άνδρας" από έναν κυριαρχούμενο. Από την προοπτική της πλειονότητας των σύγχρονων Ελλήνων και Ελληνίδων - και στη γλώσσα του C. W. Mills, η σεξουαλική ανικανότητα του άνδρα αποτελεί

Μέσα σ' αυτό το ευρύτερο πλαίσιο, η ενεργοποίηση της σεξουαλικότητας χωρίς λογικο-συναισθηματικές προϋποθέσεις ή αποκλειστικά πάνω στη βάση υλικών και συμβατικών κοινωνικών προϋποθέσεων δεν αρκεί για να εξασφαλιστούν έστω και τα ελάχιστα για μίαν ανθρώπινη σεξουαλική σχέση. Οι λογικο-συναισθηματικές προϋποθέσεις είναι - αποδεικνύονται - απόλυτα αναγκαίες.⁹⁹ Όταν είναι ενεργές, εξουδετερώνουν ως ένα βαθμό - καθιστούν ανεκτό, έστω - το

προσωπικό του πρόβλημα, ενώ το ότι "κάποια γυναίκα τον τραβάει από τη μύτη" αποτελεί κοινωνικό ζήτημα. Το γεγονός ότι ο πρώτος μπορεί να ασκήσει τον κοινωνικό του ρόλο θεωρείται σημαντικότερο από το γεγονός ότι ο δεύτερος είναι αρσενικός.

Σ' αυτό το σημείο δημιουργείται ένα ερώτημα πώς είναι δυνατό να κυριαρχεί μία συγκεκριμένη ιστορική γυναίκα πάνω σ' ένα συγκεκριμένο ιστορικό άνδρα; Με βάση το τμήμα του συνολικού επιχειρήματος που έχει ήδη παρουσιαστεί η κυριαρχία δεν είναι δυνατή. Το συμπληρωματικό όμως των δύο κοινωνικών φύλων καθώς και το γεγονός ότι η γυναίκα συντίθεται και από ανδρικές δομές εξασφαλίζουν καταρχήν ένα ελάχιστο: το δυνατό της στιγμιαίας ή συγκυριακής επιβολής. Στα κεφάλαια δε που ακολουθούν μια σειρά από δυνατότητες που παρέχονται στη γυναίκα γίνονται παρεπιπτόντως φανερές. Σχηματικά και απλουστευμένα, η γυναίκα μπορεί Πρώτο, να εκμεταλλευθεί συγκυρίες. Δεύτερο, να επιλέξει άνδρες "χαμηλών τιμών". Τρίτο, να μετατρέψει την ταξική της ισχύ σε ισχύ στα πλαίσια της σχέσης των φύλων. Τέλος, τέταρτο, να υιοθετήσει με επιτυχία ανδρικά πρότυπα, ανδρικές στάσεις, διαθέσεις και σημασίες. Ο καθορισμός του σε ποιο βαθμό και με ποιο τρόπο, σε ποιες συνθήκες και μορφές, και για ποιο χρονικό διάστημα μια γυναίκα μπορεί να κυριαρχήσει αποτελεί ένα ιδιαίτερα πολύπλοκο πρόβλημα που ξεφεύγει από τα όρια της μελέτης (αν και κινείται παράλληλα μ' αυτήν και "ελέγχεται" απ' αυτήν). Ουσιαστικά, αποτελεί πρόβλημα ενταγμένο στα πλαίσια διερεύνησης του σχηματισμού και της διάταξης της ισχύος στις σχέσεις των κοινωνικών φύλων.

(Άνδρες και γυναίκες παρουσιάζουν μια ενδιαφέρουσα και σημαντική απόκλιση στην αξιολόγηση μιας υποκατηγορίας κυριαρχούμενων ανδρών. Πρόκειται για τους άνδρες που είναι σεξουαλικά εξαρτημένοι από συγκεκριμένες γυναίκες, άνδρες που ικανοποιούνται σεξουαλικά σε τέτοιο βαθμό (ή/και με τέτοιο τρόπο) ώστε να είναι από διαλλακτικοί έως και υποχωρητικοί απέναντί τους σε μια σειρά άλλων ζητημάτων. Οι γυναίκες, θεωρώντας ότι οι άνδρες πρέπει να χαρακτηρίζονται από μία ιδιαίτερη σύνθεση (μέτριου) ασκητισμού και (υψηλής) αυτοσυγκράτησης-αυτοπειθαρχίας, διακρίνουν μεν αλλά δεν αξιολογούν διαφορετικά από το σύνολο των κυριαρχούμενων ανδρών αυτή την υποκατηγορία. Αντίθετα, οι άνδρες αρνούνται ότι κάθε σεξουαλικά εξαρτημένος άνδρας είναι και κυριαρχούμενος. Τονίζουν ότι η έντονη σεξουαλική απόλαυση είναι τόσο δυσεύρετη όσο και σημαντική. Είναι τόσο σημαντική ώστε για την εξασφάλισή της να δικαιολογούνται θυσίες σε δευτερεύοντα πεδία της ζωής του άνδρα. Δεν είναι όμως και τόσο σημαντική ώστε να δικαιολογούνται έστω και μικρές παραχωρήσεις σε κύρια, καθοριστικά πεδία (Ως κύρια πεδία αναφέρθηκα; πρώτο, οι σπουδές και η επαγγελματική σταδιοδρομία, δεύτερο, οι φίλοι, τρίτο, η φήμη, το κύρος και η αξιοπιστία, και τέταρτο, οι ευρύτερες πεποιθήσεις για τον κόσμο και την κοινωνία). Για τους άνδρες, κυριαρχούμενος είναι μόνο ο σεξουαλικά εξαρτημένος άνδρας που προβαίνει σε θυσίες σ' αυτά τα συγκεκριμένα κύρια πεδία.)

⁹⁹ Όχι όμως και κατανοητές από το σύγχρονο Έλληνα και τη σύγχρονη Ελληνίδα. Η μεγάλη πλειονότητα τόσο των ανδρών όσο και των γυναικών αποκαλεί τις προϋποθέσεις αυτές "ρομαντισμό". Θεωρεί δε ότι ο "ρομαντισμός" εισάγεται στις σεξουαλικές σχέσεις από τις "πλατωνικές σχέσεις" ώστε να αποτελέσει παράγοντα που μετριάξει το "ζωώδες" της σεξουαλικότητας. Η ταύτιση αυτή εξηγεί και την (πλήρη στην αρχή, μερική στη συνέχεια) αποτυχία του ερευνητή να πείσει την πλειονότητα αυτών που λειτουργούν με βάση τη συγκεκριμένη αντίληψη ότι οι λογικο-συναισθηματικές προϋποθέσεις της σεξουαλικότητας όχι μόνο δεν αποτελούν μηχανισμό καταστολής αλλά, αντίθετα, συμβάλλουν στον εξανθρωπισμό της σεξουαλικής σχέσης και (ακριβέστερα, δηλαδή) συντελούν στην αύξηση της σεξουαλικής ευχαρίστησης. (Ο ερευνητής δεν μπόρεσε να απαντήσει σε ερωτήματα όπως "Όταν γαμίεσαι μια-δυο φορές την εβδομάδα στα γρήγορα μέσα σ' ένα Σάββατο και με ματάκηδες να σπάνε πλάκα γύρω-γύρω, πού να τις βάλεις τις λογικο-συναισθηματικές προϋποθέσεις;" Για μια μεγάλη μερίδα νεαρών ατόμων, η σύσταση του να περιλαμβάνονται οι προϋποθέσεις αυτές ως ελάχιστο στις σεξουαλικές τους σχέσεις οδηγεί αυτόματα στην παύση των σεξουαλικών σχέσεων. Και η πλειονότητα των νεαρών ατόμων θεωρεί μικρότερο κακό τον αγοραίο εξευτελισμό από την Ορθόδοξη αποχή, την υπο-τιμία από την α-τιμία. Άλλωστε, κανείς δεν τους έχει παρέξει κάποια άλλη βιώσιμη εναλλακτική. Συνεπώς και ο συντάκτης της μελέτης δεν μπορεί να παρέξει εναλλακτικές, "να απαντήσει" στα όσα ρωτήθηκε ως ερευνητής.)

ερωτικό-σεξουαλικό μόλις συμβατό των δύο κοινωνικών φύλων. Όταν απουσιάζουν, το ερωτικό-σεξουαλικό καταντά πορνικό: πάνω από εννέα στους δέκα άνδρες και επτά στις δέκα γυναίκες δεν βρίσκουν κάποια ουσιαστική διαφορά ανάμεσα στον τρόπο οργάνωσης της σεξουαλικής τους επαφής και τον τρόπο οργάνωσης της σεξουαλικής επαφής σε μια πορνοταινία. Όπως αναφέρουν, οι στάσεις και οι τεχνικές είναι οι ίδιες. Ουσιαστικά, τονίζουν, και οι σημασίες είναι οι ίδιες.¹⁰⁰ Ταυτόχρονα, δύο στους δέκα άνδρες και λίγο περισσότερες από έξι στις δέκα γυναίκες μέμφονται τον εαυτό τους ή την-τον σεξουαλική-ό τους σύντροφό τους για την ταύτιση αυτή. Εκφράζονται με έντονη περιφρόνηση για κάθε άτομο σ' αυτή την κατάσταση αλλά και για την προσωπική τους αδυναμία να "διορθώσουν τα πράγματα". Η συζήτηση και, ευρύτερα, η ενασχόληση με το συγκεκριμένο ζήτημα περιλαμβάνει έντονα στοιχεία κατάθλιψης. Η ταύτιση του σεξουαλικού με το πορνικό ερμηνεύεται από την πλειονότητα ως προσωπική ήττα, ως προσωπική αποτυχία - συχνά δε ως μία από τις μεγαλύτερες ήττες και αποτυχίες στη ζωή. Οι ίδιοι άνθρωποι που ιεραρχούν την επιτυχημένη επαγγελματική σταδιοδρομία ή/και την οικονομική ευπορία στην κορυφή των αξιών τους είναι συνηθισμένο, μέσα στην ίδια συζήτηση και μετά την πάροδο μερικών λεπτών, να χαρακτηρίζουν τις κορυφαίες αξίες τους ως ανούσιες στο βαθμό που δεν συμβάλλουν (και) στον εξανθρωπισμό των σχέσεων των κοινωνικών φύλων και της σεξουαλικής απόλαυσης. Η ταύτιση του σεξουαλικού και του πορνικού δε μετρείται μόνο σε μονάδες σεξουαλικής διέγερσης' μετρείται και σε μονάδες δυστυχίας.¹⁰¹ Πορνικά οργανωμένα, η σεξουαλικότητα παρέχει στην καλύτερη περίπτωση απόλαυση. Δεν είναι δυνατό να παρέξει ευτυχία-ευδαιμονία. Από τα άτομα που στηρίζουν τη μελέτη, πάνω από τους οκτώ στους δέκα άνδρες και πάνω από τις εννέα στις δέκα γυναίκες θεωρούν ότι το να βρίσκεται κάποιος-κάποια στην κατάσταση "ερωτευμένος"- "ερωτευμένη" (δηλαδή, σε κατάσταση κατά την οποία πληρούνται όλες οι κάθε είδους και μορφής προϋποθέσεις και υπάρχει (τάση έστω για) σεξουαλική ταύτιση-πληρότητα) αποτελεί από απαραίτητο συστατικό έως ισοδύναμο ή συνώνυμο της κατάστασης "ευτυχία". Συγχρόνως όμως, πιστεύουν ότι η ευτυχία είναι κατά κανόνα ανέφικτη και, συνεπώς, ότι η επιδίωξή της αποτελεί ένδειξη ανωριμότητας.

Στη σύγχρονη Ελλάδα, το 54% των ζευγαριών που διαθέτουν τον απαραίτητο χώρο και εξοπλισμό χρησιμοποιούν από συχνά έως τακτικά και συστηματικά πορνοταινίες. Τις χρησιμοποιούν είτε με τη μορφή του εναρκτήριου-εισαγωγικού διεγερτικού είτε και με τη μορφή της παράλληλης σεξουαλικής επαφής για όσο χρονικό διάστημα βρίσκονται σε σεξουαλική επαφή (συμπληρωματικό

¹⁰⁰ Μόνο ένα 6% των ανδρών και 11% των γυναικών που συζητήθηκαν ανέφεραν ότι ο τρόπος οργάνωσης της σεξουαλικής επαφής από μέρους τους και ο αντίστοιχος στις πορνοταινίες είναι άσχετα, μη συγκρίσιμα και μη-ομόλογα θέματα.

Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι μεταξύ των πλέον ένθερμων υποστηρικτών και υποστηρικτριών της ταύτισης σεξουαλικού και πορνικού περιλαμβάνεται το σύνολο σχεδόν των ενεργών φορέων του Ορθόδοξου αξιακού συστήματος.

¹⁰¹ Ο διπλός αυτός τρόπος μέτρησης (καθώς, επίσης, ελέγχου και ορισμού) της ταύτισης σεξουαλικού και πορνικού είναι κατανοητός από - και ισχύει για - τους Έλληνες και τις Ελληνίδες αδιακρίτως ηλικίας, κοινωνικής προέλευσης, και αξιακού συστήματος. Από τη γενίκευση αυτή εξαιρούνται οι ηθικο-ιδεολογικά "φιλελεύθεροι". Κάνοντας χρήση των εννοιών του γούστου (ως "υποκειμενικού" και, κατά συνέπεια, ανεπίδεκτου κριτικής) και της προσωπικής επιλογής (ως μόνον "υποκειμενικά" ορθής ή λαθεμένης) αποφεύγουν/παρακάμπτουν τη μέτρηση σε άλλες κλίμακες ή μονάδες. Βέβαια, η αποφυγή αυτή δεν παύει και τη μετρησιμότητά τους. Μπορεί να ειπωθεί ότι οι ηθικο-ιδεολογικά φιλελεύθεροι συνθέτουν την πλέον μετρήσιμη κατηγορία.

διεγερτικό). Η πορνοταινία αντικαθιστά ή/και υποκαθιστά την αφερέγγυα - αφού μπορεί να "προδώσει" το άτομο σε κρίσιμες στιγμές - φαντασία παρέχοντας συνεχή, συμπυκνωμένη και συμπληρωματική διέγερση. Μάλιστα, σε άτομα - άνδρες και γυναίκες - εθισμένα στη διαδικασία, είναι συχνό το φαινόμενο να είναι από δύσκολος έως και αδύνατος ο οργασμός χωρίς τη συμπληρωματική διέγερση από την πορνοταινία, δηλαδή χωρίς τη(ν έμμεση) δήλωση υποταγής της γυναίκας στον άνδρα.¹⁰²

Η θέση του σεξουαλικού στο ερωτικό - η σχέση του (μερικού) σεξουαλικού με το (ολικό) ερωτικό - οργανώνεται στο χαρακτήρα του σύγχρονου Έλληνα και της σύγχρονης Ελληνίδας με τη μορφή της συγχρονισμένης αντίφασης. Από τη μία πλευρά βρίσκεται το ιδανικό: βρίσκεται το σεξουαλικό ως αποκορύφωμα, τελείωση, "αλήθεια" του ερωτικού. Η μεγάλη πλειονότητα θεωρεί ότι μια τέτοια κατάσταση είναι οριακά δυνατή και(, συνεπώς,) συγχρόνως ανέφικτη. Με άλλα λόγια, θεωρεί ότι ενώ είναι δυνατή για τον άνθρωπο, είναι συγχρόνως απαγορευμένη από τις κοινωνικές συνθήκες. Ο κανόνας όμως, το συνηθισμένο αλλά και η προσωπική τους ιστορία βρίσκονται από την άλλη πλευρά. Στην πλευρά αυτή, το σεξουαλικό αποτελεί και σημαίνει την υποβάθμιση του ερωτικού - συχνά δε στο γάμο αποτελεί και σημαίνει το τέλος του.¹⁰³

Στον Πίνακα 4 παρουσιάζονται οι εκτιμήσεις ανδρών και γυναικών ως προς τον τρόπο επίδρασης του ενεργοποιημένου σεξουαλικού πάνω στα ερωτικά-σεξουαλικά ιδανικά τους με βάση κυρίως την προσωπική τους ιστορία. Μια μικρή μειονότητα ανδρών και γυναικών - που δεν ξεπερνά το 5% - ανέφερε ότι η ενεργοποίηση του σεξουαλικού αναβάθμισε και ολοκλήρωσε το ερωτικό στοιχείο και, ευρύτερα, συνέβαλε στην αναβάθμιση και ολοκλήρωση της ζωής τους. Η πλειονότητα

¹⁰² Από τους άνδρες που χρησιμοποιούν πορνοταινίες, πέντε στους επτά ανέφεραν ότι η θέασή τους διευκολύνει σημαντικά τη σεξουαλική επαφή, ενώ δύο στους επτά ανέφεραν τη θέασή τους ως αποφασιστικής σημασίας για τον οργασμό. Από τις γυναίκες που χρησιμοποιούν πορνοταινίες, τέσσερις στις επτά ανέφεραν τη θέαση ως "ευχάριστη", μία ότι διευκολύνει ως ένα βαθμό τη σεξουαλική επαφή, μία την ανέφερε ως παράγοντα αποφασιστικής σημασίας για τον οργασμό και, τέλος, μία ως τον βασικό παράγοντα οργασμού. Αξίζει να τονιστεί ότι η συγκεκριμένη κατηγορία γυναικών είναι μεν προσαρμοσμένη στο ανδρικό πορνικό πρότυπο αλλά μόνο μία στις επτά ταυτίζεται σε τιμές με τον άνδρα (αποφασιστική σημασία θέασης). Άλλη μία στις επτά διαφέρει ως προς την έμφαση (διευκόλυνση σεξουαλικής επαφής από θέαση). Τέσσερις στις επτά αποδέχονται μεν τη θέαση πορνοταινιών αλλά της αποδίδουν την ελάχιστη δυνατή θετική τιμή του "ευχάριστου". Τέλος, μία στις επτά γυναίκες όχι μόνον αποδέχεται τη θέαση πορνοταινιών αλλά και της δίνει έμφαση μεγαλύτερη από όση δίνει στον σεξουαλικό της σύντροφο για τον οργασμό. Για να φτάσει στον οργασμό, αυτή η τελευταία γυναίκα - και η αντίστοιχη υποκατηγορία γυναικών - δεν έχει ανάγκη το συγκεκριμένο σεξουαλικό της σύντροφο ως κυρίαρχο. Έχει όμως ανάγκη τη συλλογική κυριαρχία του άνδρα ως κοινωνικού φύλου. (Κατά κανόνα, οι γυναίκες αυτής της υποκατηγορίας θεωρούν τους σεξουαλικούς τους συντρόφους "ανάξιους" - χαμηλά αξιολογημένους στην ιεραρχία του φύλου τους, κατώτερους των ελάχιστων υποταγής που η κάθε μία έχει θέσει - για να υποταγούν σ' αυτούς. Η συγκεκριμένη όμως αξιολόγηση δεν σημαίνει και την απουσία υποτακτικότητας από μέρους τους. Οι ίδιες γυναίκες που από απορρίπτουν περιφρονητικά έως και μόλις ανέχονται έναν άνδρα χαμηλά στην ιεραρχία του φύλου του είναι δυνατό να εμφανίσουν (από) έντονη (έως και οριακή) υποτακτικότητα στη σχέση τους με έναν άνδρα ψηλά στην ίδια ιεραρχία.)

¹⁰³ Στις ελληνικές (και όχι μόνο) κινηματογραφικές ταινίες των δεκαετιών του '60 και του '70 οι ερωτευμένοι παρουσιάζονται σαν παθιασμένοι εκπρόσωποι του είδους, ενώ όλοι όσοι προβάλλουν αντιρρήσεις για την ένωσή τους παρουσιάζονται σαν ρεαλιστές εκπρόσωποι της κοινωνίας. Στο "τέλος" οι ερωτευμένοι θριαμβεύουν, η φύση νικά - συντίθεται αρμονικά με - την κοινωνία με μια φυσικοκοινωνική πράξη, το γάμο. Θα ήταν ενδιαφέρον το "τέλος" της ταινίας να λαβαίνει χώρα ένα ή δύο χρόνια μετά το γάμο.

τόσο των ανδρών όσο και των γυναικών ανέφερε ότι η ενεργοποίηση του σεξουαλικού αποδείχθηκε κατώτερη των προσδοκιών τους. Τέλος, μια σημαντική μειονότητα – ιδιαίτερα γυναικών – υποστήριξε ότι η ενεργοποίηση του σεξουαλικού αποδείχθηκε συντριπτική για το ερωτικό, γενικότερα απογοητευτική και, συχνά, από δυσάρεστη έως εφιαλτική. Η παραπέρα ανάλυση της δεύτερης και της τρίτης κατηγορίας συμβάλλει στην πληρέστερη κατανόηση αυτών των κατηγοριών, σε μια στιγμήα έστω αποκάλυψη της δυναμικής που κρύβουν.

Πίνακας 4: Επίδραση του Σεξουαλικού στο Ερωτικό:
Προσωπικές Εκτιμήσεις Ανδρών και Γυναικών

	Επίδραση		
	Ενισχυτική	Συμβιβασίμη	Φθοροποιός
Ανδρες (%)	5	84	11
Γυναίκες (%)	5	68	27

Κατά πρώτο λόγο – και εστιάζοντας στη δεύτερη κατηγορία, την πλειονότητα, οι άνδρες που ενεργοποίησαν το σεξουαλικό μέσα στα πλαίσια του ερωτικού χωρίς να ακολουθήσει κάποια ακύρωση του ενός ή του άλλου είναι σαφώς – κατά 16% – περισσότεροι από τις γυναίκες. Διαφορές όμως – και πάλι ενδεικτικές του πλέον ευπροσάρμοστου των ανδρών στη συγκεκριμένη διαδικασία – παρατηρούνται και μέσα σ' αυτή την κατηγορία. Από τους άνδρες που εντάσσονται στην κατηγορία του συμβιβασίμου ερωτικού και σεξουαλικού, το 81% αξιολογεί το συμβιβασμό αυτό κατώτερο των προσδοκιών και των ιδανικών αλλά όχι και απογοητευτικό, ενώ το 19% τον αξιολογεί και ως απογοητευτικό. Από την άλλη πλευρά, τα αντίστοιχα ποσοστά γυναικών της ίδιας κατηγορίας είναι 63 και 37%. Με άλλα λόγια, από τους άνδρες και τις γυναίκες που προσεγγίζουν το σεξουαλικό ως ευχάριστο, περίπου διπλάσιος αριθμός γυναικών αξιολογεί ως απογοητευτική την επίδρασή του στο ερωτικό.

Κατά δεύτερο λόγο,¹⁰⁴ εστιάζοντας στην τρίτη κατηγορία, τα ακόλουθα στοιχεία είναι αξιοσημείωτα. Σ' ό,τι αφορά τους άνδρες, και οι δεκατέσσερις που αξιολογούν ως φθοροποιό για τον έρωτα την ενεργοποίηση της σεξουαλικότητας είναι φορείς του Ορθόδοξου αξιακού συστήματος και περίπου ταυτίζουν σεξουαλική επαφή, πορνικότητα και χυδαιότητα.¹⁰⁵ Δέκα δε από τους δεκατέσσερις είναι νέοι (από 19 έως και 26 ετών) χωρίς προηγούμενη σεξουαλική εμπειρία, ακριβέστερα, χωρίς προηγούμενη μη-πορνική σεξουαλική εμπειρία.¹⁰⁶ Σ' ό,τι αφορά τις γυναίκες, η

¹⁰⁴ Η συνοπτική ανάλυση που ακολουθεί στηρίζεται σε στοιχεία που δόθηκαν από περιορισμένο αριθμό ατόμων, ιδίως ανδρών. Ο συντάκτης της μελέτης κρίνει σκόπιμο να την παρουσιάσει αφού, πρώτο, δεν έρχεται σε αντίθεση με το σύνολο των ευρημάτων που στηρίζουν τη μελέτη και, δεύτερο, πολλά από τα στοιχεία της διασταυρώθηκαν με τα στοιχεία άλλων ανδρών και γυναικών.

¹⁰⁵ Η, σε μια "προοδευτικότερη" παραλλαγή του αυτού αξιακού συστήματος, ανάγουν τη σεξουαλική επαφή σε "φυσική ανάγκη" που πρέπει να ικανοποιείται για να μην απόσπασε την προσοχή από άλλα, ουσιαστικότερα ζητήματα.

¹⁰⁶ Πιθανότατα, η προσέγγιση του σεξουαλικού ως φθοροποιού και χυδαίου – πέρα από το καθοδηγητικό αξιακό σύστημα – σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό και με το αποτυχημένο της ένταξης του

εικόνα που παρουσιάζεται είναι διαφορετική. Η θέση περί φθοράς του έρωτα από την ενεργοποίηση της σεξουαλικότητας εμφανίζεται με αυξανόμενη συχνότητα σε ευθεία αναλογία με την ηλικία. Σπανίζει στις νεαρές κοπέλλες και κυριαρχεί στις ηλικιωμένες, χωρίς μάλιστα εξαίρεση στις γυναίκες-γνήσιους φορείς του Ορθόδοξου αξιακού συστήματος. Όμως, αυτή η φαινομενική συνέχεια των γυναικών είναι μάλλον λαθεμένη' αποτελεί στατιστικό παράγωγο και μόνο. Οι αντιλήψεις των γυναικών πάνω στη σχέση σεξουαλικότητας και έρωτα - στη θέση του σεξουαλικού στο ερωτικό - χαρακτηρίζονται από ένα σημείο τομής, από μία ποιοτική μεταβολή, μια κρίσιμη ασυνέχεια. Οι γυναίκες που γεννήθηκαν πριν από το 1940 τείνουν να στηρίζουν τη θέση τους περί φθοράς του έρωτα από τη σεξουαλική επαφή (κυρίως) σε *αρχές*. Αντίθετα, οι γυναίκες που γεννήθηκαν μετά το 1950 τείνουν να στηρίζουν τη θέση αυτή (κυρίως) σε *προσωπικές εμπειρίες*. Για τις πρώτες, η σεξουαλική επαφή τείνει να είναι εκ προοιμίου, εξ ορισμού, φθοροποιός του έρωτα. Για τις δεύτερες, τα πράγματα θα μπορούσαν να είναι αλλιώς. Είναι ευκολότερο για μια μεταπολεμική γυναίκα που αποδέχεται το φθοροποιό της σεξουαλικής επαφής να επικοινωνήσει με μια άλλη μεταπολεμική γυναίκα που το απορρίπτει απ' ό,τι είναι να επικοινωνήσει με μια προπολεμική γυναίκα. Οι δε άνδρες βρίσκονται από την άλλη πλευρά. Είναι συνεχείς, στηριγμένοι (στη μεγάλη τους πλειονότητα) στις κοινές τους αρχές, αρχές που συγκεκριμενοποιούνται από τις προσωπικές εμπειρίες του καθενός.

Οι περισσότεροι άνδρες και οι περισσότερες γυναίκες στη σύγχρονη Ελλάδα πιστεύουν, υποστηρίζουν και ενεργούν με βάση τη θέση ότι το σεξουαλικό - είτε εξαρχής είτε, όπως αποδεικνύεται, εκ των υστέρων - υποβαθμίζει, μολύνει και εκχυδαίζει τον έρωτα. Η (μερική για την πλειονότητα και ολική για μια σημαντική μειονότητα) υποβάθμιση του ερωτικού αποτελεί το υψηλό αντίτιμο της σεξουαλικής απόλαυσης. Στην ιδανική του μορφή το σεξουαλικό φαντάζει ως ολοκληρωμένο ερωτικό. Στην καθημερινά βιωμένη πρακτική - από τη στιγμή και στο βαθμό που βιώνεται και σημαίνεται ως πορνικό - το σεξουαλικό συγκεκριμενοποιείται σε (μερική έως ολική) άρνηση του ερωτικού. Στην τελική ανάλυση της καθημερινής πράξης, το Ορθόδοξο αξιακό σύστημα αποτελεί ένα είδος αυτο-εκπληρούμενης προφητείας: Εμφανίζεται ως ορθό, ανταποκρινόμενο στην κοινωνική πραγματικότητα ή/και τη φύση του ανθρώπου. Δεν είναι άλλωστε δυνατό να εμφανιστεί διαφορετικά, αφού είναι με βάση τους δικούς του κανόνες και τα δικά του κριτήρια που οι περισσότεροι Έλληνες και οι περισσότερες Ελληνίδες απαρτίζουν ενεργητικά την πραγματικότητα και αξιολογούν την πραγματικότητα που απαρτίζουν. Ακριβώς επειδή είναι καταρχήν κυρίαρχο σε επίπεδο χαρακτήρα, το Ορθόδοξο αξιακό σύστημα εμφανίζεται και σε τελική ανάλυση ορθό.¹⁰⁷

ατόμου (στην ειδική περίπτωση, του άνδρα) στη σεξουαλική αγορά. Το συμπέρασμα αυτό ενισχύεται και από δύο δέσμες δεδομένων. Πρώτο, αν και εκτός αγοράς, κατά κανόνα οι νέοι σε ηλικίες μέχρι και τα δεκαοκτώ χρόνια πιστεύουν - αλλά σπάνια εκφράζουν - ότι το σεξουαλικό όχι μόνο δεν φθείρει και εκχυδαίζει αλλά, αντίθετα, αναβαθμίζει και ολοκληρώνει τον έρωτα. Δεύτερο, πολλοί ενήλικοι που άργησαν να ενταχθούν στη σεξουαλική αγορά ανέφεραν ότι στο μετά την εφηβεία χρονικό διάστημα αντιλαμβάνονταν τη σεξουαλική επαφή ως πράξη υποβάθμισης του έρωτα. Σε αντίθεση με τον παρθένο έφηβο που είναι διατεθειμένος να αρκεστεί στον "αγνό" (σεξουαλικά ανενεργό) έρωτα για ένα χρονικό διάστημα που ξεπερνά και το έτος, ο παρθένος νεαρός ενήλικος "θέλει να γαμήσει" απροϋπόθετα. Την αντίληψή τους αυτή υποστηρίζουν (αλλά κάθε άλλο παρά πειστικά αν ληφθούν υπόψη οι ευρύτερες αντιλήψεις τους) ότι αναθεώρησαν σε διάφορους βαθμούς μετά την ένταξή τους στη σεξουαλική αγορά.

¹⁰⁷ Κι όμως, καμμία τάση επιστροφής στην Ορθοδοξία (ακριβέστερα, στο Ορθόδοξο αξιακό σύστημα οργάνωσης της σεξουαλικότητας) δεν παρατηρείται ανάμεσα στα άτομα που στηρίζουν τη μελέτη. Τόσο η έλλειψη τάσης επιστροφής στην Ορθοδοξία όσο και η έλλειψη μετωπικής σύγκρουσης μαζί

της οφείλονται σε μια χαρακτηριστική στάση - ιδιαίτερα των νέων - πάνω στη σχέση θρησκείας και σεξουαλικότητας. Πέρα από τα άτομα που απορρίπτουν τη θρησκεία συνολικά, η πλειονότητα των υπολοίπων αποσυσχετίζει θρησκεία και σεξουαλικότητα σε μεγάλο βαθμό. Θεωρεί ότι η θρησκεία - και, πολύ περισσότερο, η Εκκλησία - δεν έχει λόγο πάνω στην οργάνωση της σεξουαλικότητας ή, έστω, ότι ο λόγος της δεν είναι έγκυρος-έγκριτος ή/και δεν τα αφορά.

(α Σεξουαλική Ευχαρίστηση)

Όπως τονίστηκε στο πρώτο κεφάλαιο, στη σεξουαλική αγορά ανταλλάσσονται σεξουαλικές υπηρεσίες. Όμως, οι μονάδες μέτρησης, αξιολόγησης και ανταλλαγής τους δεν είναι σταθερές, ακριβείς, σαφείς και ενιαίες.¹ Κυρίαρχη διάσταση των σεξουαλικών υπηρεσιών - στη σύγχρονη Ελλάδα τουλάχιστον - είναι η σεξουαλική απόλαυση και, ευρύτερα, η σεξουαλική ευχαρίστηση.² Η παιδοποιία αποτελεί μία δεύτερη, δευτερεύουσα, συμπτωματική της σεξουαλικής αγοράς, διάσταση. Για τη μεγάλη πλειονότητα των ατόμων, σε συγκεκριμένες περιόδους - που κυμαίνονται ανάλογα με το φύλο, το αξιακό σύστημα και το ολοκλήρωμα "(από) ταξική θέση εκκίνησης- (έως) ταξική θέση κατάληξης" - η παιδοποιία αναβαθμίζεται σε κυρίαρχη διάσταση των σεξουαλικών υπηρεσιών. Άλλες διαστάσεις των σεξουαλικών υπηρεσιών είναι οι διάφορες ανταλλαγές-εξαγορές δύναμης, κύρους, οικονομικών πόρων ακόμα και ψυχικής γαλήνης, καθώς και η αυτο-επιβεβαίωση.

Η διάσταση της σεξουαλικής ευχαρίστησης ισχύει και για τα δύο φύλα, βασικό δε αντικείμενο αυτού του κεφαλαίου είναι να δείξει τους διάφορους τρόπους οργάνωσής της από τους σύγχρονους Έλληνες και τις σύγχρονες Ελληνίδες ανάλογα με τα διάφορα κοινωνικά τους χαρακτηριστικά.

Όλα τα άτομα που συζητήθηκαν³ τόνισαν το ιδιαίτερα πολύπλοκο και πολυσύνθετο της σεξουαλικής ευχαρίστησης. Πέρα όμως από τις μορφές οργάνωσης της σεξουαλικότητας που τα

¹ Αντίθετα, σε άλλα πεδία οργάνωσης της σύγχρονης κοινωνίας ο καπιταλιστικός εξορθολογισμός είναι προχωρημένος σε βαθμό ώστε οι μονάδες μέτρησης, αξιολόγησης και ανταλλαγής να περιλαμβάνουν όλα αυτά τα χαρακτηριστικά. Για παράδειγμα, στην οικονομία μονάδα είναι το χρήμα, στην εξουσία μονάδα είναι η εντολή. Το πεδίο της σεξουαλικότητας υστερεί όχι τόσο σε καπιταλιστικοποίηση όσο σε καπιταλιστικό εξορθολογισμό. Οι θέσεις αυτές ισχύουν και στην περίπτωση της Ελλάδας, στο βαθμό που αποτελεί μια συγχρονισμένη κοινωνία.

² Σεξουαλική ευχαρίστηση: η σεξουαλική απόλαυση που περιλαμβάνει (ή/και συνοδεύεται από- ή/και συντίθεται με) κάποιο (οποιασδήποτε μορφής αίσθημα) πληρότητας του υποκειμένου. Η έννοια της σεξουαλικής ευχαρίστησης προτιμήθηκε στο νέο πληρέστερο πλαίσιο από την έννοια της σεξουαλικής απόλαυσης εφ' όσον η δεύτερη είναι δυνατό να απομονωθεί και να αποτελέσει φτηνό κακέκτυπο, υποπροϊόν της πρώτης, υποβάθμισή της από διάσταση σε μονάδα, σε σημείο' χωρίς συναισθηματική πληρότητα, η σεξουαλική απόλαυση είναι έσχατη μορφή αλλοτρίωσης. Από τη στιγμή - και στο πεδίο - που η σεξουαλικότητα αναλύεται σε συνάρτηση των τριών κυρίαρχων ιστορικών της μορφών (σεξουαλική αποχή, αυτοϊκανοποίηση, σεξουαλική επαφή), η σεξουαλική απόλαυση θα ενεργούσε ως νομιμοποιητική της δοσμένης ιστορικο-κοινωνικής κατάστασης έννοια ανάγοντας τη συναισθηματική κενότητα σε "κανονική", τη δε συναισθηματική πληρότητα σε "υποκειμενικό πρόσθετο", σε ζήτημα υποκειμενικής επιλογής (που κάποιος ή κάποια αν θέλει επιλέγει και αν δεν θέλει δεν επιλέγει).

(Η σεξουαλική ευχαρίστηση όμως δεν αποτελεί και (δι-ιστορικό ανθρωπο-)λογικό μέγιστο. Από την προοπτική του συντάκτη της μελέτης, η σεξουαλική ευχαρίστηση αποτελεί συγκεκριμένο ιστορικό μέγιστο, μέγιστο *εφικτό*, στη σύγχρονη κοινωνικο-ιστορική πραγματικότητα. Λογικό μέγιστο αποτελεί η έννοια της ευτυχίας-ευφορίας, έννοια που αγγίζεται οριακά σ' αυτή τη μελέτη με τη μορφή του κοσμοθεωρητικού *δείκτη* και όχι ως μεθοδολογικό εργαλείο ανάλυσης της συγκεκριμένης κοινωνικής πραγματικότητας.)

ευχαριστούν ή δυσαρεστούν, διαθέτουν ελάχιστες τιμές προσδιορισμού του βαθμού σεξουαλικής ευχαρίστησης. Οι γυναίκες έδωσαν τέσσερις τιμές (“καθόλου”, “λίγο”, “αρκετά”, “πολύ”) και μια μικρή μερίδα τους πέντε (με την προσθήκη της οριακής τιμής “πάρα πολύ”). Οι άνδρες μόλις υπερέχουν – αλλά υπερέχουν – με επτά τιμές (οι δύο στους τρεις πρόσθεσαν τις “κάτω του μετρίου” και “άνω του μετρίου”).⁴ Η μέτρηση σε μονάδες (όχι μόνο σεξουαλικής) ευχαρίστησης υστερεί θεαματικά της μέτρησης σε μονάδες χρήματος ή εντολής. Εμπειρικά, σχεδόν όλοι οι άνδρες και όλες οι γυναίκες που συζητήθηκαν μπορούν να ιεραρχήσουν δύο ή περισσότερες σεξουαλικές στιγμές τους όπως μπορούν να ιεραρχήσουν τις 110 δρχ πάνω από τις 100 δρχ. Κατά κανόνα δε, είναι (και ήταν κατά τη διάρκεια των συζητήσεων) ιδιαίτερα σταθεροί-ές στην εκτίμησή τους αυτή. Δεν μπορούν όμως να εκφράσουν και να επικοινωνήσουν τα *κριτήρια*, τον *τρόπο* μέτρησης και αξιολόγησης. Το προσωπικό ιδιαίτερο του καθενός και της καθεμίας δεν είναι συγκρίσιμο παρά στη γενικότερη δυνατή μορφή – δηλαδή, ως μόλις-προσωπικό μόλις-ιδιαίτερο – με τα προσωπικά ιδιαίτερα των άλλων.⁵

Από τη σεξουαλική ευχαρίστηση ως όλο υπάρχουν δύο στιγμιότυπα που είναι μερικώς αυτονομήσιμα, που είναι δυνατό να αποτελέσουν αντικείμενο αυτόνομης εστίασης από μέρους του ατόμου. Το πρώτο είναι η επαφή των γεννητικών οργάνων (είτε του ενός, είτε της άλλης, είτε και των δύο ταυτόχρονα, είτε και των δύο σύγχρονα).⁶ Το δεύτερο είναι η φάση οργασμού-εκσπερμάτωσης ως αναγκαιότητας. Και στα δύο αυτά στιγμιότυπα, ο άνδρας, ο σύγχρονος Έλληνας, υπερέχει και κυριαρχεί στη συντριπτική πλειονότητα των περιπτώσεων, υπερέχει και κυριαρχεί υπό κανονικές⁷ κοινωνικές συνθήκες.

³ Πάνω στο συγκεκριμένο θέμα συζητήθηκαν 21 άτομα, τα 4/5 των οποίων προέρχονται από τα βασικά άτομα που στηρίζουν τη μελέτη. Κατ’ αυτό τον τρόπο, δόθηκε έμφαση στις σεξουαλικά ενεργές ηλικίες.

⁴ Τόσο από τις γυναίκες όσο και τους άνδρες χρησιμοποιήθηκαν ποικίλες εκφράσεις, τις οποίες ο συντάκτης της μελέτης ανήγαγε στις τιμές αυτές, με τη σύμφωνη γνώμη της συντριπτικής πλειονότητας των ιδίων.

⁵ Είναι δυνατό να υποστηριχθεί ότι η αδυναμία συνειδητής ιεράρχησης των σεξουαλικών στιγμών αποτελεί ένα είδος αντίστασης στον αυξανόμενο καπιταλιστικό εξορθολογισμό των σεξουαλικών σχέσεων. Όμως, η θέση αυτή δεν ευσταθεί για πολλούς λόγους, κυριότεροι από τους οποίους είναι: Κατά πρώτο λόγο, η συντριπτική πλειονότητα των ατόμων ιεραρχεί τις σεξουαλικές της στιγμές και μάλιστα με αξιοσημείωτη σταθερότητα έστω και αν δεν γνωρίζει, δεν ελέγχει τον τρόπο και τα κριτήρια ιεράρχησης. Τα κριτήρια ιεράρχησής τους είναι πέρα για πέρα υπερ-υποκειμενικά. Κατά δεύτερο λόγο, ακόμα και στις περιπτώσεις που αντί της ιεράρχησης επικρατεί η διαφοροποίηση των σεξουαλικών στιγμών, η διαφοροποίηση αυτή περιορίζεται στις στάσεις και σε τεχνικά ζητήματα της σεξουαλικής επαφής. Οι στάσεις αυτές αντιστοιχούν σε ανδρικούς και γυναικείους ρόλους και όχι σε τρόπους και μορφές επικοινωνίας αυτόνομων και ανεξάρτητων υποκειμένων. Με εξαίρεση δύο άνδρες και δύο γυναίκες, όλα τα άτομα που συζητήθηκαν – αλλά και τα πολύ περισσότερα που ρωτήθηκαν – θεωρούν τη χαρωπή διάθεση κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής επαφής ως βασικό παράγοντα αποδιέγερσης. Η χαρωπή διάθεση από δυσκολεύει έως και αποκλείει τον οργασμό στις γυναίκες και από δυσκολεύει έως και αποκλείει τόσο τη στύση του πέους όσο και τον οργασμό στους άνδρες. Με άλλα λόγια, η διαφοροποίηση των σεξουαλικών στιγμών δεν έρχεται να υπερβεί την ιεράρχησή τους⁷ έρχεται να τη συμπληρώσει στις ποικίλες-ποικιλόμορφες μικρολεπτομέρειες της σεξουαλικής επαφής.

⁶ Είναι δυνατές και συνηθισμένες οι φάσεις της σεξουαλικής επαφής που μόνο τα γεννητικά όργανα του ενός ή της άλλης αποτελούν αντικείμενο εστίασης, είναι αμέσως ενεργά στη σχέση. Είναι επίσης δυνατές – αν και λιγότερο συνηθισμένες – οι σεξουαλικές επαφές που λαβαίνουν χώρα με ενεργά τα γεννητικά όργανα μόνο του ενός ή της άλλης.

(β. Σεξουαλική Επαφή)

Σ' ό,τι περιλαμβάνεται στο πρώτο στιγμιότυπο, όλη η σεξουαλική επαφή είναι οργανωμένη και περιστρέφεται γύρω από το άκρο συμπύκνωσης της ανδρικής σεξουαλικής βούλησης, το πέος. Κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής επαφής καθεαυτής - εάν εξαιρεθούν τα κάθε είδους προκαταρκτικά ή ταυτόχρονα-παράλληλα διεγερτικά, δηλαδή οι κάθε είδους αποσαφηνίσεις του status των συμμετεχόντων-ουσών, που και αυτά είναι σε βάρος της γυναίκας - ο άνδρας συμμετέχει ως *ενιαίος*. Πέος. Δεν νοείται από το σύνολο των ατόμων που συζητήθηκαν ολοκληρωμένη σεξουαλική επαφή χωρίς τη συμμετοχή του πέους. Για παράδειγμα, η στοματική επαφή του αιδοίου θεωρείται τόσο από τους άνδρες όσο και από τις γυναίκες ως ελλιπής σεξουαλική επαφή, ως προαιρετικό προκαταρκτικό ή συμπληρωματικό στοιχείο της σεξουαλικής επαφής. Αντίθετα, κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής επαφής η γυναίκα συμμετέχει ως *άθροισμα* Αιδοίο, πρωκτός, στόμα, στήθος, χέρια και λοιπά.⁸

Με βάση τα άτομα κάτω των 50 ετών που βρίσκονται ή βρέθηκαν σε σταθερή σεξουαλική σχέση τουλάχιστον έξι μηνών και συζητήθηκαν, κύρια μορφή σεξουαλικής επαφής είναι η επαφή πέους-αιδοίου, χωρίς αυτό να σημαίνει και ότι είναι ή ότι πρέπει να είναι παρούσα σε κάθε σεξουαλική επαφή.⁹ Συνειρμικά, η επαφή πέους-αιδοίου και η σεξουαλική επαφή περίπου ταυτίζονται στον τρόπο σκέψης της μεγάλης πλειονότητας τόσο των ανδρών όσο και των γυναικών στη σύγχρονη Ελλάδα. Μόνον όμως το 18-20% περιορίζεται αποκλειστικά σ' αυτή τη μορφή σεξουαλικής επαφής. Το 80% χρησιμοποιεί άλλη μία, το 75% άλλες δύο, το 68-70% άλλες τρεις και, τέλος, το 21% χρησιμοποιεί και τις πέντε μορφές. Σ' αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί μία διαφορά μεταξύ ανδρών και γυναικών, διαφορά που είναι εύκολα και από συχνά έως τακτικά μετατρέψιμη σε ανισότητα, διαφορά που είναι οργανώσιμη με τις μορφές της άνισης ανταλλαγής ή της εκμετάλλευσης: για

⁷ Το "κανονικό" είναι διάφορο του "συνηθισμένου" ή του "συχνότερου" αναφέρεται στον κανόνα.

⁸ Για πέντε στους επτά άνδρες και τρεις στις επτά γυναίκες, και μόνη η επαφή του πέους με οποιοδήποτε απ' αυτά τα σημεία-τμήματα του γυναικείου σώματος αποτελεί ολοκληρωμένη σεξουαλική επαφή. Τρεις στους επτά άνδρες και τρεις στις επτά γυναίκες χαρακτηρίζουν αυτή τη σεξουαλική επαφή ως πλήρη-επαρκή, αποδίδοντας το χαρακτηρισμό της ολοκληρωμένης στη σεξουαλική επαφή κατά την οποία το ανδρικό πέος ήρθε σε επαφή με τουλάχιστον άλλο ένα σημείο-τμήμα του γυναικείου σώματος.

Το να επιθυμεί η γυναίκα να "γαμηθεί" από τον άνδρα σε περισσότερα από ένα σημεία-τμήματα του σώματός της δεν έχει, βέβαια, καμμία απολύτως σχέση με την ολοκληρωμένη σεξουαλική επαφή. Επίσης, έστω και αν εκφράζεται με τη μορφή του αιτήματος δεν είναι *λογικά* δυνατό να θεωρηθεί ως αίτημα. Ο τυπικός φαλλοκράτης είναι πρόθυμος να ικανοποιήσει την επιθυμία αυτή κάθε φορά που δεν είναι βαρυστημένος. Πάνω σ' αυτό το ζήτημα, η μόνη επιθυμία της γυναίκας που μπορεί λογικά να χαρακτηριστεί ως αίτημα και να μορφοποιηθεί ως απαίτηση είναι η επιθυμία του ενιαίου της κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής επαφής. Από τις γυναίκες που συζητήθηκαν, λιγότερες από μία στις επτά διακρίνουν ως έννοιες και σημασίες το αθροιστικό από το ενιαίο, ακόμα δε λιγότερες έχουν τη δυνατότητα να εκφράσουν λεκτικά τη διάκριση και φαίνονται διατεθειμένες να διεκδικήσουν το ενιαίο τους. Σχεδόν όλες είναι ηλικίας ανάμεσα στα 23 και τα 38 χρόνια, απορρίπτουν δε το Ορθόδοξο αξιακό σύστημα (α.σ.).

⁹ Με μία εξαίρεση ανάμεσα στα άτομα που συζητήθηκαν. 22χρονη φοιτήτρια έχει σεξουαλικές σχέσεις με 24χρονο άνδρα που ξεπερνούν τα δύο χρόνια, χωρίς επαφή του πέους με το αιδοίο. Η νεαρή παραμένει παρθένα, ενώ η πρωκτική επαφή αποτελεί την κύρια μορφή σεξουαλικής επαφής του συγκεκριμένου ζευγαριού.

περισσότερες από εννέα στις δέκα γυναίκες περισσότεροι από 9 στους 10 οργανισμούς που λαβαίνουν χώρα κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής επαφής, λαβαίνουν χώρα με ενεργή τη μορφή πέους-αιδοίου. Με τους άνδρες τα πράγματα είναι μάλλον διαφορετικά περίπου το 40% των ανδρών συσχετίζει ή/και εξαρτά από όλους έως και 9 στους 10 οργανισμούς-εκσπερματώσεις με/από τη σεξουαλική επαφή με ενεργή τη μορφή πέους-αιδοίου (επαφή πέους-αιδοίου απαραίτητη). Περίπου το 35% των ανδρών συσχετίζει ή/και εξαρτά από 8 στους 10 έως και 5 στους 10 οργανισμούς-εκσπερματώσεις με/από τη σεξουαλική επαφή στη μορφή αυτή (επαφή πέους-αιδοίου σημαντική). Τέλος, περίπου το 25% των ανδρών συσχετίζει ή/και εξαρτά από 4 στους 10 έως και κανέναν από τους οργανισμούς-εκσπερματώσεις κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής επαφής με/από τη μορφή πέους-αιδοίου (επαφή πέους-αιδοίου από δευτερεύουσα έως ασήμαντη).

Τα στοιχεία αυτά είναι ενδεικτικά του *δυσανάλογου, αναντίστοιχου και μερικά συμβατού* της σεξουαλικής ευχαρίστησης ανδρών και γυναικών στη σύγχρονη Ελλάδα. Αν και η συγκεκριμενοποίηση του ανδρικού ποικίλου και ποικιλόμορφου οργάνωσης της σεξουαλικής ευχαρίστησης είναι ιδιαίτερα διαφωτιστική για τον τρόπο σχηματισμού ανδρικών (αλλά και γυναικείων) χαρακτήρων και προσωπικοτήτων στη σύγχρονη Ελλάδα, δεν εμπίπτει μέσα στα πλαίσια της μελέτης αφού δεν αφορά αμέσως στο σχηματισμό της σεξουαλικότητας ως αξίας και της οργάνωσής της στα σώματα του άνδρα και της γυναίκας. Για τη μελέτη είναι αρκετή η διαπίστωση ότι τα ευρήματα πάνω στις μορφές σεξουαλικής επαφής είναι απόλυτα συμβατά και αλληλοδιαπλέκονται ενισχυτικά με τα ευρήματα για τη διαφορετική αξιολόγηση του οργασμού όχι μόνο από τους φορείς διαφορετικών αξιακών συστημάτων αλλά και από τους άνδρες και τις γυναίκες.

Σ' ό,τι περιλαμβάνεται στο δεύτερο στιγμιότυπο, οι διαφορές άνδρα-γυναίκας στη σύγχρονη Ελλάδα είναι ουσιαστικές. Ο άνδρας θεωρεί - χωρίς εξαίρεση, όλοι οι άνδρες που ερωτήθηκαν θεωρούν - τον οργασμό-εκσπερμάτωση κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής επαφής ως αδιαπραγμάτευτο αυτονόητο. Από την προοπτική του, ο οργασμός-εκσπερμάτωση από μέρους του άνδρα αποτελεί συστατικό στοιχείο της σεξουαλικής επαφής: αν σ' ό,τι έλαβε χώρα δεν περιλαμβάνεται ανδρικός οργασμός-εκσπερμάτωση, ό,τι έλαβε χώρα δεν είναι (ορίζεται-θεωρείται ως) σεξουαλική επαφή. Είναι επίσης ενδιαφέρον ότι μόνο το 16% των ανδρών περιλαμβάνει τον οργασμό της γυναίκας ως συστατικό της σεξουαλικής επαφής. Αλλά κι απ' αυτούς ακόμα, ένα 5-6% υποστηρίζει ότι ο οργασμός για τη γυναίκα αποτελεί προσωπικό της πρόβλημα το οποίο και οφείλει η ίδια να βρίσκει τρόπους να λύνει κατά τη διάρκεια των σεξουαλικών επαφών.¹⁰

Με τις γυναίκες τα πράγματα είναι διαφορετικά, ακριβέστερα, είναι περίπου αντίστροφα. Μόλις ένα 17-18% θεωρεί το γυναικείο οργασμό ως αδιαπραγμάτευτο, μόνιμο, μόνιμα αδιαπραγμάτευτο και αδιαπραγμάτευτα μόνιμο συστατικό της σεξουαλικής επαφής. Οι υπόλοιπες, η

¹⁰ Αν εξαιρεθεί μια μικρή μειονότητα ανδρών με υψηλή θέση στην ιεραρχία του φύλου τους, η μεγάλη πλειονότητα των ανδρών είναι υποχρεωμένη να κάνει κάποιες παραχωρήσεις, κάποιες εκπτώσεις από τα μέγιστα του ανδρισμού στις γυναίκες για να αντέξει στον ανταγωνισμό της ελεύθερης αγοράς. Οι παραχωρήσεις αυτές δεν έχουν, βέβαια, σχέση με τη(ν) αστική(ες) χειραφέτηση της γυναίκας - η γυναίκα δεν είναι λογικό να περιμένει τη χειραφέτησή της από τις ανδρικές εκπτώσεις, εκπτώσεις που συνοδεύονται από μια περίπου ανάλογη αύξηση της εχθρότητας προς τις γυναίκες, από μια περίπου ανάλογη αύξηση του μισογυνισμού.

μεγάλη πλειονότητα στη σύγχρονη Ελλάδα, θεωρούν τον οργασμό κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής επαφής από ενοχλητικό-αμαρτωλό (ένα 7% των γυναικών κάτω των 45 ετών που ρωτήθηκαν) έως ασήμαντο (11%) έως σημαντικό μεν αλλά διαπραγματεύσιμο-θυσιάσιμο (64-65%). Περίπου το 70% των γυναικών μπορούν να ορίσουν μια σεξουαλική επαφή ως ευχάριστη έστω και αν δεν περιλαμβάνει οργασμό από μέρους τους. Με άλλα λόγια, τείνουν να θεωρούν τον οργασμό από ενισχυτικό έως ισχυρό ενισχυτικό της ευχαρίστησης κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής επαφής και όχι ως εγγενές συστατικό και αναγκαίο χαρακτηριστικό της. Λιγότερο από το 20% των γυναικών κάτω των 45 ετών (και, πιθανότατα, λιγότερο από το 13% των γυναικών συνολικά) ανέφεραν ότι διέκοψαν σχέση τους ή θα τη διέκοιπταν επειδή/εάν δεν περιλάβαινε την οργασμική ευχαρίστηση ως κανονικό συστατικό της σεξουαλικής επαφής. Οι υπόλοιπες εξάρτησαν το ζήτημα της διακοπής ή συνέχειας μιας σχέσης και από άλλους παράγοντες που έχουν να κάνουν με την εξασφάλιση κάποιων ελάχιστων μάλλον παρά με την ευκαιρία κάποιων μέγιστων, παράγοντες όπως το φερέγγυο, σταθερό και προβλέψιμο του άλλου.

Εξαιρώντας τα άτομα που βρίσκονται στη διαδικασία ένταξης τους στη σεξουαλική αγορά καθώς και τα ηλικιωμένα Ορθόδοξα άτομα,¹¹ η ανταλλαγή οργασμών μεταξύ ανδρών και γυναικών στη σύγχρονη Ελλάδα κυμαίνεται από έναν προς έναν έως και το σύνολο των οργασμών του άνδρα προς κανέναν οργασμό της γυναίκας, παρουσιάζεται δε στον Πίνακα Ι.

Πίνακας Ι: Σεξουαλική Αγορά στη Σύγχρονη Ελλάδα
Λόγοι Οργασμικών Ανταλλαγών Ανδρών και Γυναικών

<u>Λόγοι Ανταλλαγής Οργασμών</u>	<u>Ποσοστό Ζευγαριών (%)</u>
1 προς 1 έως 1 προς 2:	14 ¹²
1 προς 3 έως 1 προς 5:	21
1 προς 6 έως 1 προς 10:	28
1 προς 11 έως 1 προς 20:	23
1 προς 20+ : ¹³	14

Όπως γίνεται φανερό από τον Πίνακα, ο λόγος ανταλλαγής οργασμών άνδρα και γυναίκας στη σύγχρονη Ελλάδα είναι σαφώς σε βάρος της γυναίκας. Ο δε μέσος όρος ανταλλαγής κυμαίνεται στο 1 προς 7 αν κάθε ασάφεια των στοιχείων ερμηνευτεί προς την κατεύθυνση της ίσης

¹¹ Τα ηλικιωμένα Ορθόδοξα άτομα αρνήθηκαν να δώσουν πληροφορίες, θεωρώντας κάθε αναφορά εκτός της υστερικά καταδικαστικής πάνω στο συγκεκριμένο ζήτημα ως αξιόμημπη, ως αμαρτωλή ενασχόληση.

¹² Σ' αυτή την κατηγορία ζευγαριών, πάνω από τρία στα τέσσερα άτομα ανέφεραν ότι τους έτυχαν περιπτώσεις σεξουαλικών επαφών κατά τη διάρκεια των οποίων η γυναίκα είχε περισσότερους οργασμούς από το σεξουαλικό της σύντροφο. Όμως - και αυτό δεν είναι τυχαίο, ο μέγιστος βαθμός ορισιμότητας της συχνότητάς τους είναι το "κάθε τόσο". Οι περιπτώσεις αυτές δεν είναι μόνο σπάνιες' είναι και άτακτες, σχεδόν συμπτωματικές.

¹³ Από σπάνιοι έως ανύπαρκτοι οργασμοί της γυναίκας.

ανταλλαγής. Ένας λόγος ανταλλαγής της τάξης του 1 προς 8 είναι μάλλον πλησιέστερος στην τρέχουσα σεξουαλική πραγματικότητα Όλες - ή, έστω, σχεδόν όλες - οι γυναίκες βρίσκονται σε σχέσεις άνισης ανταλλαγής *οργασμών* με τους άνδρες.¹⁴ Με βάση τα στοιχεία του Πίνακα, μπορεί να υποστηριχθεί ότι μόλις ένα 20 έως 25% των γυναικών στη σύγχρονη Ελλάδα επιβιώνουν σεξουαλικά. Μάλιστα, οι περισσότερες απ' αυτές επιβιώνουν σεξουαλικά και τίποτε παραπάνω. Οι υπόλοιπες αναλαμβάνουν ένα βάρος άνισης ανταλλαγής οργασμών που, σε συνδυασμό με την εκλαμβανόμενη ως υποτιμητική και φθοροποιό προσφυγή στην αυτοϊκανοποίηση, είναι - όχι μόνο με πολύπλοκα αστικά ή σοσιαλιστικά κριτήρια υψηλών απαιτήσεων αλλά ακόμα και τα κριτήρια του αγοραίου αξιακού συστήματος - εξουθενωτικό για την υποκειμενικότητα και την προσωπικότητά τους.¹⁵

Αλλά η επιδίωξη της σεξουαλικής ευχαρίστησης και του οργασμού δεν αποτελεί κάτι το ενιαίο για το σύγχρονο Έλληνα και τη σύγχρονη Ελληνίδα. Ούτε και η ζήτηση της σεξουαλικής ευχαρίστησης και του οργασμού μέσω της σεξουαλικής αγοράς αποτελεί κάτι το ενιαίο. Στο επίπεδο του ατόμου, οι διάφοροι ιστορικο-κοινωνικοί καθορισμοί μετατρέπονται σε - εμφανίζονται με τη μορφή - διάφορων παραγόντων, που ανάμεσά τους δύο είναι οι βασικοί και που ουσιαστικά περιλαμβάνουν και όλους τους άλλους.¹⁶ Οι παράγοντες αυτοί διαφοροποιούν τα άτομα ως προς την επιδίωξη ή/και τη ζήτησή τους, είναι δε το αξιακό σύστημα και το κοινωνικό φύλο του ατόμου.

Ο πρώτος και κύριος παράγοντας είναι το αξιακό σύστημα του ατόμου. Στο βαθμό που το άτομο είναι φορέας του Ορθόδοξου α. σ., η αξιολόγηση της σεξουαλικής ευχαρίστησης και του οργασμού κυμαίνεται μέσα σε συγκεκριμένα όρια-πλαίσια. Μία κατά κανόνα ηλικιωμένη, φθίνουσα αλλά σημαντική¹⁷ μειονότητα στη σύγχρονη Ελλάδα τείνει προς την ταύτιση με το Ορθόδοξο αξιακό

¹⁴ Το ζήτημα (των λόγων) της ανταλλαγής ανδρών και γυναικών συνολικά και όχι μόνον οργασμικά αποτελεί το βασικό αντικείμενο του 3ου Μέρους της μελέτης.

¹⁵ Βέβαια, η σεξουαλική ευχαρίστηση δεν είναι λογικά δυνατό να αναχθεί σε οργασμούς και μόνο και να ταυτιστεί με τον οργασμό και μόνο. Ο οργασμός όμως αποτελεί το καθοριστικό και κυρίαρχο χαρακτηριστικό της, το βασικό και μη-υποκαταστάσιμο συστατικό της.

¹⁶ Οι παράγοντες αυτοί - προϊόντα της ανάλυσης των των βασικών παραγόντων και επανασύνθεσής τους στο επίπεδο της καθημερινής πράξης - ενεργοποιούνται διαδοχικά στη συνέχεια της μελέτης.

Οι παράγοντες, μορφές και πεδία εμφάνισης και συνειδητοποίησης των πολύπλοκων ιστορικο-κοινωνικών καθορισμών, δεν πρέπει να θεωρούνται *εκ προοιμίου* ως "λαθεμένοι", "ψευδαισθήσεις", "αποτελέσματα αλλοτρίωσης" ή ό,τι άλλο ανάλογο. Δεν είναι δυνατό χωρίς το κόστος του δογματισμού και της στειρότητας να αναμένεται από ένα άτομο η πλήρης και εμπειριστατωμένη μελέτη της θέσης του στο παγκόσμιο κοινωνικό γίγνεσθαι προκειμένου να αποφασίσει ανάμεσα σε δύο σεξουαλικούς συντρόφους. Το γιατί και το πως αυτές οι μορφές αμεσοποίησης παγκόσμιων κοινωνικο-ιστορικών καθορισμών επικρατούν και το αν και κατά πόσο εμπριέχουν στοιχεία κυριαρχίας και εκμετάλλευσης αποτελεί ένα από τα ζητούμενα της έρευνας και μελέτης - και όχι μόνο μιας.

¹⁷ Σημαντική ως προς το ότι συμβάλλει στην κοινωνικοποίηση και τον έλεγχο των νεότερων γενεών. Μπορεί στο θέμα της λήψης αποφάσεων σε επίπεδο κοινωνίας οι ηλικιωμένοι-ες που κύριος ρόλος του είναι ο ρόλος του παππού και της γιαγιάς να έχουν δευτερεύουσα σημασία. Στο επίπεδο όμως των καθημερινών διαπροσωπικών σχέσεων - και ιδιαίτερα στους αγρότες, τους μικροαστούς και τους εργάτες όπου παρέχουν σημαντικό έργο και η ρήξη μαζί τους είναι από ασύμφορη έως αδύνατη - ο έλεγχός τους είναι απόλυτος και η επίδρασή τους καθοριστική. Δύο παραδείγματα: Εκτίμηση-απόφαση 29χρονης εργαζόμενης: "Θα νοικιάσω (sic) μια κοπέλλα. Μπορεί να είναι ξένη αλλά δε θα μου τρελλάνει το παιδί. Αυτή (η πεθερά της) κοντεύει να το τρελλάνει. Τι για άγιους και

σύστημα. Για τα άτομα που την απαρτίζουν, το Ορθόδοξο α.σ. είναι ο αποκλειστικός ρυθμιστής της σεξουαλικής τους ζωής. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο, η σεξουαλική απόλαυση και οργασμός αποτελούν έσχατες απαξίες, παίρνουν αποκλειστικά και υστερικά αρνητικές στιγμές. Η μεγάλη πλειονότητα στη σύγχρονη Ελλάδα συγγενεύει μεν αλλά δεν ταυτίζεται με τους γνήσιους Ορθόδοξους: αποδέχεται το Ορθόδοξο α.σ. ως τον κύριο - ή, έστω, ως ένα σημαντικό - παράγοντα διαμόρφωσης της σεξουαλικής τους ζωής. Η πλειονότητα αυτή - περισσότεροι από τρεις στους-ίς τέσσερις Έλληνες και Ελληνίδες - χαρακτηρίζεται από μια πέρα για πέρα αντιφατική στάση απέναντι στη σεξουαλική ευχαρίστηση και τον οργασμό. Από τη μια πλευρά - δηλαδή στο βαθμό που είναι ενταγμένοι στη σεξουαλική αγορά, συμφωνούν με τους φορείς του αγοραίου α.σ. (αλλά και τους σοσιαλιστές) ότι η σεξουαλική ευχαρίστηση αποτελεί μία από τις κορυφαίες ευχαριστήσεις, ο δε οργασμός αποτελεί το κορύφωμα της σεξουαλικής ευχαρίστησης. Από την άλλη πλευρά - δηλαδή στο βαθμό που είναι ενταγμένοι στο ερμηνευτικό πλαίσιο του Ορθόδοξου α.σ., κατανοούν τη σεξουαλική ευχαρίστηση και τον οργασμό σαν προσωπικές αδυναμίες, αμαρτίες, ελλωτώματα. Ταυτίζουν τη σεξουαλική επαφή με τη "βρωμιά" και την "πτώση", την κατανοούν και την ερμηνεύουν σαν "ζωώδη" διαδικασία.¹⁸ Η σεξουαλική ευχαρίστηση και ο οργασμός συντίθενται με (συν-)αισθήματα απηδίας ή/και αποστροφής ή/και ντροπής.¹⁹ Στο βαθμό που οι ρεαλιστές φορείς του Ορθόδοξου α.σ. επιδιώκουν και

αγγέλους που το κοιτάνε, τι για σατανάδες του λέει... Το στρέφει και εναντίον μου, το κάνει να με μισεί. Στο τέλος θα μου το πάρει." Συνοπτικός μονόλογος 35χρονου υπαλλήλου σε σχέση με τη μητέρα του. "Μας έχει κάνει τη ζωή κόλαση. Μας έχει καταστρέψει τη ζωή. Όλο μουρμούραει. Βρίζει όταν το "κάνουμε" (το ζευγάρι με τα παιδιά ζουν σε μικρό δωάρι), γι'αυτό προσπαθούμε να το κάνουμε αθόρυβα. Μας νηστεύει με το ζόρι. Έχει μπλέξει τη μικρή με θεούς, αγίους και θαύματα... την πάει στην εκκλησία με το ζόρι. Να την πετάξω έξω. Και τα παιδιά (ηλικίας 9 ετών και 18 μηνών); Εγώ γυρίζω σπίτι στις τέσσερις και η γυναίκα μου στις πέντε." Από τα παραδείγματα αυτά γίνεται φανερό ότι το Ορθόδοξο α.σ. δεν αναπαράγεται μόνο σε κοινωνιακή ή κρατική κλίμακα. Αναπαράγεται (και) στην καθημερινή μικροκλίμακα, σε (και με) άπειρες "μικρές", καθημερινές ενέργειες.

¹⁸ Η μεγάλη πλειονότητα των ατόμων αυτών, όταν τους παρασχέθηκε η διάκριση ανάμεσα στο "ζωώδες" και το "ζωϊκό" και τους ζητήθηκε να επαναποφασίσουν, επέμεινε στο "ζωώδες" ή υιοθέτησε (απρόθυμα) το "ζωϊκό" "αλλά" - με μία στιγμιαία έκρηξη αναγνώρισης της "σκληρής πραγματικότητας" - πρόσθεσε (και επανακατέληξε σ)το "ζωώδες".

¹⁹ Ντροπή που εντείνεται από μία συνοδευτική αίσθηση διαφάνειας η οποία αναφέρθηκε από τα περισσότερα άτομα, ακόμα και νεαρής ηλικίας. Ανέφεραν ότι πότε δεν μπορούν να νιώσουν απόλυτα μόνα, ούτε καν σε απόλυτα ιδιωτική κατάσταση, και ότι κατά τη διάρκεια οποιουδήποτε είδους σεξουαλικής ενασχόλησης έχουν την αίσθηση ότι κάποιος τα παρατηρεί. Επίσης, συχνά αναφέρθηκε ότι είτε τα ίδια είτε γνωστά τους πρόσωπα ή ζευγάρια πριν από μια σεξουαλική επαφή ή αυτοϊκανοποίηση κατεβάζουν εικόνες αγίων ή φωτογραφίες γιαγιάδων-παππούδων γιατί αλλιώς τους είναι αδύνατο να χαλαρώσουν και να χαρούν. Μια μεγάλη μερίδα πιστεύει πως ό,τι σκέπτονται και αισθάνονται είναι γνωστό στο Θεό. Δεν ενοχλούνται από την πιθανότητα κάποιος τιμωρίας σε κάποια μεταθανάτια ζωή, προοπτική που συνήθως αντιμετωπίζουν σαρκαστικά. Ενοχλούνται όμως από αυτή καθαυτή την αίσθηση της διαφάνειας που επηρεάζει αποδιοργανωτικά κάθε τους ενέργεια ή σκέψη, ιδιαίτερα στο σεξουαλικό πεδίο. (Τα περισσότερα τη θεωρούν παράλογη αλλά δεν μπορούν όμως και να την αποβάλλουν ή, έστω, να την καταστήσουν ανενεργή). Στη μικροκλίμακα και βραχυπρόθεσμα, η υιοθέτηση μιας αστικής - έστω, μιας μόλις-αστικής, μιας αγοραίας - προσωπικότητας περιλαμβάνει την αμφισβήτηση της κυριαρχίας του μεσαιωνικού χαρακτήρα, δεν είναι όμως δυνατό να αναιρέσει το καθοριστικό του. (Πάντως, η χρήση του συμπυκνωμένου αγοραίου - της πορνογραφίας - θέτει την αίσθηση της διαφάνειας σε αιώρηση, την αδιαφοροποιεί-εξουδετερώνει για μικρά χρονικά διαστήματα. Η πορνογραφία είναι ανίκητη από το Ορθόδοξο α.σ. αλλά, μέχρι στιγμής τουλάχιστον, και από τις σοσιαλιστικές αρχές. Η μελοδραματικών τόνων ηθική καταδίκη δεν αποδίδει και δεν είναι δυνατό να αποδώσει.)

Ως προς το βρωμερό της σεξουαλικής επαφής και του οργασμού καθώς και τα συνοδευτικά αισθήματα απηδίας και αποστροφής, η δήλωση 30χρονου, παντρεμένου, αποφοίτου

επιτυγχάνουν σεξουαλική ευχαρίστηση και οργασμό, τα επιδιώκουν και τα επιτυγχάνουν με (κυμαινόμενο) τίμημα τη μίση, τη σύνθεση των δύο αυτών σεξουαλικών στιγμών με το φόβο, τη ντροπή, τη μειωμένη αυτοεκτίμηση.²⁰ Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο των ισχυροποιούμενων εφιαλτικών συνοδευτικών αισθημάτων δεν είναι δυνατό να ενεργοποιηθεί και να ισχύσει η κατ' εξοχήν ανθρώπινη διάσταση της σεξουαλικής επαφής, της σεξουαλικής ευχαρίστησης και του οργασμού, και, ευρύτερα, της σεξουαλικότητας: η αυθόρμητη επικοινωνιακή διάσταση. Για να ενεργοποιηθεί η διάσταση αυτή, η αυθορμησία, το ανεξάρτητο και ολοκληρωμένο εγώ και η συζήτηση (δηλαδή, η από κοινού έρευνα) είναι στοιχεία απαραίτητα.

Πέρα από τη σεξουαλική αποχή και την αυτοϊκανοποίηση, η σεξουαλικότητα (και) των ρεαλιστών φορέων του Ορθόδοξου α. σ. εμφανίζεται και με τη μορφή της σεξουαλικής επαφής, δηλαδή κοινωνικοποιείται αμέσως. Η κοινωνικοποίηση αυτή δεν είναι δυνατό παρά να πραγματοποιηθεί με βάση το Ορθόδοξο α. σ. και, κατά συνέπεια, ρυθμίζεται – και συναξιολογείται – από δύο βασικούς περιορισμούς-εφαρμογές του. Και οι δύο αυτοί περιορισμοί – τουλάχιστον με βάση τις πληροφορίες που παρασχέθηκαν από τα άτομα που στηρίζουν τη μελέτη στο ειδικό θέμα – εμφανίζουν, πρώτο, μηδενική ποικιλία, δηλαδή απόλυτα σταθερές αξίες, απόλυτα σταθερά μέγιστα και ελάχιστα. Εμφανίζουν επίσης περιορισμένη ποικιλομορφία, δηλαδή ιδιαίτερα περιορισμένη διακύμανση στις τιμές. Με άλλα λόγια, οι ρεαλιστές Ορθόδοξοι έχουν σεξουαλική επαφή πάνω στο ίδιο (Ορθόδοξο) σενάριο και με περιορισμένες αποκλίσεις μεταξύ τους.

Ο πρώτος περιορισμός που ρυθμίζει τη σεξουαλικότητα των ρεαλιστών φορέων του Ορθόδοξου α. σ. κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής επαφής – η πρώτη διάσταση της εμφάνισης του Ορθόδοξου α. σ. σε επίπεδο σεξουαλικής *πρακτικής* – είναι το συγκεκριμένο και σταθερό της διάταξης της σεξουαλικής επαφής. Η διάταξη αυτή παρουσιάζεται στον Πίνακα 2.

Πίνακας 2: Διάταξη Σεξουαλικής Επαφής Φορέων Ορθόδοξου Αξιακού Συστήματος
(Ρεαλιστών-ρεαλιστριών Ορθοδόξων)

Φάση Α: Προκαταρκτικά Ισχύουν για το 100% των ζευγαριών. Μετάπτωση σε
(2-15 λεπτά) κατάσταση ερωτισμού με σταδιακή αποκλειστική

πανεπιστημίου και γνήσιου Ορθόδοξου (με κάποιες ασταθείς – και ηλικιακά πρόσκαιρες; – ρεαλιζουσες τάσεις) είναι χαρακτηριστική. Σχολιάζοντας την απρόβλεπτη εγκυμοσύνη ανύπαντρης 27χρονης, δήλωσε (παρούσας και της συζύγου του): “Πάντως εγώ για ένα πράγμα απορώ. Η (όνομα γυναικας) είναι καθαρή, πολύ καθαρή γυναίκα. Πλένεται κάθε μέρα, μερικές φορές ακόμα και δύο φορές την ημέρα. Καλά, δεν σιχάινεται να της χύνουν μέσα;” Στο πρόσωπο της 27χρονης, ο συγκεκριμένος άνδρας προσέφερε μια κριτική αξιολόγηση του εαυτού του, του σπέρματός του: η 27χρονη (ως εκπρόσωπος των γυναικών) πρέπει να τον σιχάινεται (ως εκπρόσωπο της συγκεκριμένης αξιακής κατηγορίας ανδρών).

²⁰ Μία ισχυρή υπόθεση αξίζει να αναφερθεί, υπόθεση που βασίζεται στις συζητήσεις άντλησης των δεδομένων: κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής επαφής (αλλά και κάθε μορφής σεξουαλικής διέγερσης, γενικότερα), τα συνοδευτικά αισθήματα φόβου, ντροπής, αηδίας και μειωμένης αυτοεκτίμησης αναπτύσσονται με ταχύτερο ρυθμό από την ανάπτυξη της σεξουαλικής ευχαρίστησης. Τόσο ο γνήσιος Ορθόδοξος όσο και ο ρεαλιστής – αλλά και οι αντίστοιχες τους γυναίκες – δεν μπορούν να επιδιώξουν τη σεξουαλική απόλαυση (ή/και ευχαρίστηση) στα (ιστορικά) μέγιστα της, κάτι που μπορεί να επιδιώξει ο φορέας του αγοραίου α. σ. Τόσο η ένταση της σεξουαλικής απόλαυσης όσο και η διάρκεια της σεξουαλικής επαφής καθίστανται απαγορευτικά από ένα σημείο και πέρα λόγω της οδύνης που προκαλούν τα ανασταλτικά συνοδευτικά αισθήματα.

εστίαση στο σεξουαλικό. Κάθε άλλο θέμα τίθεται σε αιώρηση.

Τα σώματα γυμνώνονται, συνεχής σωματική επαφή (με μόνο συμπτωματική ή μη-σκόπιμη επαφή των γεννητικών οργάνων).

Μετάβαση από συνομιλία σε ομιλίες.

Με τη σκόπιμη ή συστηματική επαφή των γεννητικών οργάνων του ενός, της άλλης ή και των δύο αρχίζει η διαδικασία μετάβασης στη δεύτερη φάση.

Φάση Β: Επαφή
Γεννητικών Οργάνων

Με κέντρο το ανδρικό πέος λαβαίνει χώρα η κατ'εξοχήν σεξουαλική επαφή. Το ανδρικό πέος έρχεται σ'επαφή με (ή εισέρχεται σε) διάφορα σημεία του γυναικείου σώματος.

Η δεύτερη φάση διακρίνεται σε επιμέρους φάσεις-στάσεις (κάθε είδους αλλαγή ταυτίζεται με - ή ισχύει ως - αλλαγή στάσης).

Στάση Α: Σ' αυτή φτάνει το σύνολο των ζευγαριών σε σεξουαλική επαφή.

Στάση Β: Σ' αυτή τη στάση φτάνει περίπου το 80% των ζευγαριών.²¹ Ένα 20% ολοκληρώνει τη σεξουαλική του επαφή με την εκσπερμάτωση του άνδρα στο (ακριβέστερα, ως) τέλος της πρώτης στάσης. Ή, εκφρασμένο διαφορετικά, η εκσπερμάτωση του άνδρα σημαίνει το τέλος τόσο της στάσης όσο και της σεξουαλικής επαφής.

Στάση Γ: Περίπου το 75% των ζευγαριών φτάνει ως αυτή τη στάση. Άλλο ένα 5% ολοκληρώνει τη σεξουαλική του επαφή στο τέλος της δεύτερης στάσης με βάση την ανδρική εκσπερμάτωση.

Στάσεις Δ, Ε Σε περισσότερες από τρεις στάσεις φτάνει περίπου το 65% των ζευγαριών. Και πάλι η ανδρική εκσπερμάτωση θεωρείται σημείο λήξης της σεξουαλικής επαφής.

Η επανάληψη της όλης διάταξης είναι πιθανή. Ένα 17% των ζευγαριών, μετά από ένα αναγκαίο για τον άνδρα μικρό διάλειμμα, επαναλαμβάνει την όλη

²¹ Ή μάλλον, το σύνολο των ζευγαριών στο 85% των σεξουαλικών τους επαφών. (Η ίδια μετατροπή - μετατρεψιμότητα ισχύει και για τα μεγέθη που ακολουθούν.)

διάταξη, κατά κανόνα σε μικρότερο χρονικό διάστημα και με μία ή δύο στάσεις λιγότερες. Ένα 5-8% των ζευγαριών είναι δυνατό να πραγματοποιήσει και μία συνοπτική (μονοστασική) τρίτη σεξουαλική επαφή.

Ένα ουσιαστικό σημείο που χαρακτηρίζει τη διάταξη της σεξουαλικής επαφής των φορέων του Ορθόδοξου α. σ. (όχι μόνο των ρεαλιστών αλλά και των γνήσιων) είναι το ότι ο οργασμός της γυναίκας *δεν αφορά* τη διάταξη τη σεξουαλικής επαφής. Χωρίς να τον απαγορεύει αμέσως, η συγκεκριμένη διάταξη σεξουαλικής επαφής *αδιαφορεί* για (δεν διαφοροποιεί) τον οργασμό της γυναίκας, τον καθιστά πέρα για πέρα *συμπτωματικό*, τον οργανώνει με τρόπο ώστε να απαιτεί προσπάθεια από την ίδια (κάτι το οποίο δεν είναι αυτονόητο) και καλή θέληση από μέρους του άνδρα. Και, βέβαια, μέσα σ' αυτό το πλαίσιο η γυναίκα είναι μεν σεξουαλικά ενεργή, είναι όμως συγχρόνως οργασμικά ανικανοποίητη.

Ο δεύτερος περιορισμός που ρυθμίζει τη σεξουαλικότητα των ρεαλιστών Ορθοδόξων κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής επαφής αναφέρεται στην από κάθε άποψη φτωχή επικοινωνία τους, επικοινωνία που κυμαίνεται από άλαλη (όσων τείνουν προς την “καθαρότητα”) έως μόλις γλωσσική (όσων τείνουν προς το “ρεαλισμό”). Ακόμα όμως και τα μόλις-γλωσσικά σχήματα επικοινωνίας είναι προκατασκευασμένα.

Τα προκατασκευασμένα μόλις γλωσσικά σχήματα επικοινωνίας των ρεαλιστών Ορθοδόξων είναι ουσιαστικά δύο και εμφανίζονται σε τρεις έως πέντε δεκάδες παραλλαγών το καθένα. Το πρώτο είναι η *απλή διαπίστωση* όπως τα πιο συνηθισμένα “Είσαι μεγάλη (ή ό,τι άλλο) κουφάλα (ή ό,τι άλλο)” και “Τι βυζάρεις (ή ό,τι άλλο) είναι αυτές (ή ό,τι άλλο)”. Στην απλή διαπίστωση δεν αναμένεται απάντηση από μέρους της σεξουαλικά συνευρισκόμενης. Εάν όμως δοθεί – με τη μορφή του (κατά κανόνα τριών βαθμών πάθους) αναστεναγμού έγκρισης ή/και του σχολίου αποδοχής (“Δική σου είμαι μωρό μου” ή “Δικά σου είναι μωρό μου”) – σημαίνει και το ιδιαίτερα επιτυχημένο, το διεγερτικό της διαπίστωσης.

Το δεύτερο σχήμα είναι η *ερώτηση-απάντηση*. Πιο συνηθισμένες ερωτήσεις είναι η “Τι σου κάνω;” (ή “Τι μου κάνεις;”) και η “Σου αρέσει;” σε διάφορες μικρές παραλλαγές, με πιο συνηθισμένες απαντήσεις τις “Με γαμάς”, “Με σκίζεις” (ή, “Σε γαμάω”, “Σε σκίζω”) και “Ναι”, “Πολύ” αντίστοιχα και σε διάφορες μικροπαραλλαγές επίσης.²² Αντίθετα από την απλή διαπίστωση, στην ερώτηση η απάντηση θεωρείται υποχρεωτική και αναμένεται μέσα σε μερικά δευτερόλεπτα. Εάν δεν ακολουθήσει απάντηση, ο σεξουαλικός σύντροφος είναι διατεθειμένος να επαναλάβει (με αυξανόμενη ένταση) την ερώτηση έως τρεις φορές. Κατόπιν, η παρατεταμένη έλλειψη ανταπόκρισης υποχρεώνει σε – ή, έστω, δικαιολογεί την – απορημένη διακοπή της σεξουαλικής επαφής.²³ Αλλά για

²² Στο βαθμό που οι παραλλαγές αυτές δεν είναι εξίσου προκατασκευασμένες, προέρχονται μάλλον από προβλήματα άρθρωσης ή αδυναμία συγκέντρωσης που προκαλούνται από την ένταση της σεξουαλικής επαφής. Δεν αποτελούν προϊόντα ενεργοποίησης της φαντασίας ούτε πηγάζουν από την ανάγκη κοινοποίησης ενός αισθήματος στο σεξουαλικό σύντροφο (ή συνευρισκόμενο). Κατά τη διάρκεια των συζητήσεων με τα συγκεκριμένα άτομα, η αναφορά του τύπου “Μπερδεύτηκε και είπα...” ή “Μπερδεύτηκε και είπε...” ήταν ιδιαίτερα συχνή. Ακόμα δε συχνότερο ήταν το σχόλιο ότι εκφράζονται σε διάφορες παραλλαγές για να μη βαριούνται λέγοντας τα ίδια και τα ίδια.

να υπάρξει συνέχεια στη σεξουαλική επαφή δεν είναι κάθε απάντηση κατάλληλη. Απαντήσεις όπως “Και εγώ απορώ” ή “Μάλλον ναι”, “Μάλλον όχι”, “Πιθανότατα” οδηγούν (ακριβέστερα, θα οδηγούσαν) σε διακοπή της σεξουαλικής επαφής για παροχή διευκρινίσεων, για τον “επανα-ορισμό της κατάστασης”. Στην ερώτηση-απάντηση, ερωτήσεις και απαντήσεις είναι προκατασκευασμένες, συνοπτικές και αυστηρά αντιστοιχημένες. Επίσης, τόσο οι απλές διαπιστώσεις όσο και οι ερωτήσεις-απαντήσεις είναι χαρακτηριστικά ασαφείς. Σχήματα όπως το “Τί σου κάνω;”-“Με γαμάς” ή το “Σου αρέσει;”-“Ναι, πολύ” ή το “Τί βυζάρεις είναι αυτές;”-“Δικές σου είναι μωρό μου” αποτελούν ανοικτά ερμηνευτικά σχήματα. Ο κάθε ένας και η κάθε μία μπορεί να τα σημάνει με τα δικά του-της βιώματα και σημασίες χωρίς να κοινοποιεί τα βιώματα και τις σημασίες αυτές στην άλλη ή τον άλλο. Εάν όμως τα ανοικτά ερμηνευτικά σχήματα ήταν παντελώς ασαφή θα ήταν και άχρηστα, δεν θα αποτελούσαν επικοινωνιακά μέσα. Γι’ αυτό - ακριβέστερα, αν τα σχήματα αυτά διατηρούν τη χρησιμότητά τους και επιβιώνουν είναι γιατί - υπάρχει ένας κοινός παρονομαστής, ένα επαρκές ελάχιστο σαφήνειας απ’ όπου τα μόλις-γλωσσικά (μόλις-κοινωνικά) αυτά σχήματα αντλούν την επικοινωνιακή τους ισχύ. Και, βέβαια, δεν προκαλεί έκπληξη το ότι τα ανοικτά ερμηνευτικά σχήματα επικοινωνίας κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής επαφής είναι απολύτως σαφή ως προς το ότι ο άνδρας είναι ο κυρίαρχος και η γυναίκα η κυριαρχούμενη. Το αν η δεσποτεία του άνδρα θα είναι απόλυτη ή πεφωτισμένη, το αν θα προσλαμβάνεται από τον ίδιο ή τη γυναίκα ως απόλυτη ή πεφωτισμένη - με άλλα λόγια, το τι είδους βιώματα θα διοχετεύσει το κάθε άτομο στο σχήμα είναι σημάτισμο αλλά όχι σημαντικό, είναι δευτερεύον.

Με βάση τους περιορισμούς της σεξουαλικότητας ως σεξουαλικής επαφής, τους περιορισμούς που περιστοιχίζουν τη σεξουαλικότητα κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής επαφής που μόλις αναφέρθηκαν και ιδιαίτερα τον πρώτο, είναι δυνατό να διευκρινιστεί, να συγκεκριμενοποιηθεί και να ισχυροποιηθεί η υπόθεση που σχηματίστηκε στην υποσημείωση 20. Οι άνδρες φορείς του Ορθόδοξου α. σ. διαφέρουν από τις ομοφυλοφιλικές τους γυναίκες, πρώτο, ως προς το βαθμό (ένταση) και την οργάνωση, και, δεύτερο, ως προς τη διάρκεια ισχύος των ανασταλτικών της σεξουαλικής επαφής συνοδευτικών αισθημάτων, των ηθικο-συναισθηματικών αναστολών. Οι Ορθόδοξες γυναίκες *ξεκινούν* τη σεξουαλική επαφή με τις αναστολές αυτές παρούσες και ενεργές σε υψηλό βαθμό. Μάλιστα, σε τουλάχιστον μία στις έξι γυναίκες αυτής της αξιακής κατηγορίας οι ηθικο-συναισθηματικές αναστολές που συνοδεύουν επιτηρητικά τη σεξουαλική επαφή βρίσκονται ήδη από την έναρξη της σεξουαλικής επαφής σε απαγορευτικά υψηλό βαθμό, βαθμό απαγορευτικό του οργασμού αν όχι και της σεξουαλικής ευχαρίστησης. Και οι δέκα γυναίκες που εντοπίστηκαν να χαρακτηρίζονται, από τόσο ισχυρές ηθικο-συναισθηματικές αναστολές ενηλικιώθηκαν μέσα σε οικογένειες που το γέλιο και το αστείο σπάνιζαν, από γονείς χωρίς χιούμορ και κάτω από την επιτήρηση και καθοδήγηση μιας αυστηρά θρησκευόμενης μητέρας, μιας πραγματικής Βυζαντινής Παναγίας.²⁴ Οι Ορθόδοξοι άνδρες, αντίθετα, ξεκινούν τη σεξουαλική επαφή με τις ηθικο-

²³ Το “ξενέρωμα”.

²⁴ Δύο απ’ αυτές είναι ηλικίας 21 και 24 ετών. Οι υπόλοιπες είναι ανάμεσα στα 25 και τα 42 χρόνια. Η παροχή πληροφοριών από τις γνήσιες Ορθόδοξες γυναίκες μετά τα 40 τους χρόνια είναι εξαιρετικά δύσκολη, δηλαδή μόνον έμμεση ή μέσω τρίτων. (Όμως, τόσο η έμμεση όσο και η μέσω τρίτων παροχή πληροφοριών είναι ιδιαίτερα πολύτιμες λόγω του ότι παρέχουν προοπτικές, μεθόδους

συναισθηματικές τους αναστολές είτε παρούσες αλλά σχεδόν ανενεργές είτε απούσες-ανενεργές (από/στην την περιοχή του συνειδητού). Ενώ οι ρεαλιστριες Ορθόδοξες ξεκινούν τη σεξουαλική επαφή με ένα από κάθε άποψη σημαντικό κεφάλαιο αναστολών, οι ομοσυστημικοί τους άνδρες το παράγουν, το ενεργοποιούν *κατά τη διάρκεια* της σεξουαλικής επαφής. Είναι δυνατό να ειπωθεί ότι μέσα στο πλαίσιο του Ορθόδοξου α.σ. συνολικά, οι σεξουαλικές αναστολές οργανώνονται σε διαφορετικό επίπεδο σε κάθε κοινωνικό φύλο. Στις γυναίκες οργανώνονται σ' όλα τα επίπεδα, βασικά και δευτερεύοντα στο επίπεδο του χαρακτήρα, (το πεδίο από το σώμα ως τις στάσεις και τις νοοτροπίες), στο επίπεδο της προσωπικότητας και, τέλος, στο επίπεδο των συμπεριφορών. Στους άνδρες οργανώνονται μόνο στο επίπεδο του χαρακτήρα Σ' αντίθεση με την απόλυτα ελεγχόμενη γυναίκα, ο άνδρας διαθέτει ένα σημαντικό μεν αλλά επιφανειακό δε πεδίο πρωτοβουλιών. Ο κώδικας της κυριαρχίας του άνδρα είναι δομημένος βαθιά μέσα στο χαρακτήρα του, πέρα κι έξω από τα όρια κατανόησης και ελέγχου τόσο της γυναίκας όσο και του ίδιου.²⁵

Άλλη μία διαφορά των ανδρών ρεαλιστών Ορθόδοξων από τις ρεαλιστριες Ορθόδοξες γυναίκες αξίζει να αναφερθεί. Στη μεγάλη πλειονότητα των ανδρών, αισθήματα ντροπής, ενοχές, τύψεις και μείωση του αυτοσεβασμού εμφανίζονται και εντείνονται σε απροσδόκητα μεγάλο βαθμό αμέσως μετά την ολοκλήρωση της σεξουαλικής επαφής αλλά και την αποχώρηση είτε του ίδιου είτε της γυναίκας. Αρκετοί απ' αυτούς ανέφεραν και συμπτώματα βαθιάς θλίψης. Η ένταση όμως αυτή διαρκεί το πολύ μισή έως μία ώρα και παύει με την εστίαση σε - και ενασχόληση με - κάτι διαφορετικό. Αντίθετα, στις γυναίκες τα αισθήματα ντροπής και μειωμένου αυτοσεβασμού ατονούν μετά το τέλος της σεξουαλικής επαφής (η γυναίκα ανακουφίζεται) αλλά δεν μηδενίζονται. Συνεχίζουν να ισχύουν για πολλές ώρες, ακόμα και ημέρες. Κατ' αυτό τον τρόπο, μετατρέπονται σε - και σταδιακά αυξάνουν το - πάγιο κεφάλαιο αναστολών της γυναίκας. Σταδιακά, η γυναίκα πειθεται ότι η μητέρα της είχε δίκιο: Η σεξουαλική επαφή είναι πράξη απεχθής και ζώδης. Η σεξουαλικότητα είναι κακή, αποτελεί βάρος και πρόβλημα. Κατά κανόνα δε, η αντίληψη αυτή επιβεβαιώνεται και ενισχύεται από τους άνδρες που την περιστοιχίζουν.

Στους Πίνακες 3 και 4 επιχειρείται μία αριθμητική-ποσοτική έκφραση των δεδομένων που μόλις παρουσιάστηκαν. Τα δεδομένα αυτά, εκτός του ότι επενεργούν διευκρινιστικά και ενισχυτικά σε διάφορα άλλα σημεία του συνολικού επιχειρήματος, επιτρέπουν και την εξαγωγή μιας σειράς από σημαντικά συμπεράσματα.²⁶

διάκρισης "ασημαντων συμβάντων" από "σημαντικά γεγονότα", κώδικες κατανόησης και επικοινωνίας.)

²⁵ Ο ιστορικός άνδρας των άνωτων, ιεραρχημένων κοινωνιών και να θέλει δεν μπορεί να μην είναι κυρίαρχος. Η αναπαραγωγή της κυριαρχίας του λαβαίνει χώρα (και/κυρίως) έξω από τα όρια του συνειδητού του ελέγχου Όσες φορές και αν πεισθεί για το απολύτως ανθρώπινο της γυναίκας, θα πεισθεί στιγμιαία ή, έστω, πολυστιμιαία. Δεν είναι δυνατό το οποιοδήποτε ιστορικο-κοινωνικό κατεστημένο να διακινδυνεύσει του όρους αναπαραγωγής της κυριαρχίας του με την κατάθεσή τους ακόμα και στα χέρια των κυρίαρχων. Μια στιγμιαία ανάταση ανθρωπισμού, μια στιγμή συμπάθειας, μια στιγμιαία αναζήτηση της ευτυχίας από μέρους τους θα αρκούσε για να καταρρεύσει το καταστημένο.

²⁶ Η ανάλυση της 2ης φάσης της σεξουαλικής επαφής σε στάσεις-φάσεις στηρίζεται στη διαπίστωση ότι, στη συντριπτική τους πλειονότητα, οι μεταβάσεις αυτές σημαίνονται από την (και ως ένα βαθμό κατανοούνται σαν) αλλαγή της στάσης που λαβαίνει χώρα η σεξουαλική επαφή. Δεν ισχύει όμως και το αντίστροφο, ότι δηλαδή κάθε αλλαγή στάσης σημαίνει και αλλαγή φάσης. Και κάτι το ενδιαφέρον:

Άτομα που συστηματικά ολοκληρώνουν την 2η φάση της σεξουαλικής επαφής σε μία και μόνο στάση (κατά κανόνα την ίδια) χαρακτηρίζονται από σαφώς ταχύτερο ρυθμό αύξησης των ηθικο-συναισθηματικών τους αναστολών απ' ό,τι τα υπόλοιπα. Όχι μόνο φθάνουν στις υψηλότερες βαθμίδες των αναστολών τους αλλά φθάνουν και σε συντομότερο χρονικό διάστημα από τα άλλα άτομα. Στον Πίνακα Ανάπτυξης των Αναστολών (Πίνακας 3) τα άτομα αυτά συνωστίζονται στις κορυφές του κοινωνικού τους φύλου.

Για την ποσοτικοποίηση-αριθμητικοποίηση των κοινωνικο-ψυχολογικών καταστάσεων στις οποίες αναφέρονται οι Πίνακες, ο ερευνητής εφάρμοσε μία ιδιαίτερα αποδοτική (αλλά και χρονοβόρα ως προς τον αρχικό σχεδιασμό και την προσαρμογή της σε πραγματικά υποκείμενα) τεχνική διαδοχικών προσεγγίσεων. Η τεχνική αυτή εφαρμόστηκε και σε σχέση με τους φορείς του αγοραίου α.σ. και τους σοσιαλιστές. Όμως, οι δύο αυτές κατηγορίες - ως ένα βαθμό για διαφορετικούς λόγους - αποδείχθηκαν "απειθαρχές". Πέρα από την σαφή τους τάση για λιγότερες ή/και λιγότερο ισχυρές αναστολές, τα άτομα που τις απαρτίζουν χαρακτηρίζονται από τέτοιο εύρος προσωπικών ιδιαιτεροτήτων και διακυμάνσεων ώστε η απόδοση των ηθικο-συναισθηματικών τους αναστολών σε (απλή) διαγραμματική μορφή να είναι μάλλον παραπλανητική.

Ένα παράδειγμα από την 1η στάση είναι ενδεικτικό της τεχνικής αλλά και της εφαρμογής της: Ο ερευνητής ρωτάει αν κατά τη διάρκεια αυτής της φάσης σεξουαλικής επαφής το ερωτώμενο άτομο έχει αναστολές, ενοχλητικά συνοδευτικά αισθήματα που επιβραδύνουν, εμποδίζουν, μειώνουν ή ό,τι άλλο αμέσως ή εμμέσως (εμμέσως, δηλαδή με το να παρεμβάλλουν εμπόδια ή να αποσυντονίζουν την ικανότητα εστίασης, να προβάλλουν άλλα κέντρα εστίασης) τη σεξουαλική ευχαρίστηση. Στην κατάφαση του ερωτώμενου ατόμου - όλες οι γυναίκες φορείς του Ορθόδοξου α.σ. απάντησαν αμέσως καταφατικά - ο ερευνητής ζητάει τη συμβατική βαθμολόγηση της έντασης των αναστολών αυτών στην πιά γνώσή τους κλίμακα, την κλίμακα 0-100. Στην κλίμακα αυτή το 0 συμβολίζει την έλλειψη, τη μηδενική ένταση των αναστολών ενώ το 100 συμβολίζει την πανικόβλητη φυγή, την αναισθησία (δηλαδή τη συναισθηματική νέκρωση κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής επαφής, την πλήρη αφαίρεση από το τι συμβαίνει στο άτομο τη συγκεκριμένη στιγμή) ή τη λιποθυμία. Μετά την τιμή χ που αναφέρει το άτομο, ο ερευνητής απευθύνει το υποθετικό ερώτημα αν ήταν να αλλάξει τιμή θα έδινε μικρότερη ή μεγαλύτερη; (Έξι στις επτά γυναίκες κινήθηκαν προς τις μεγαλύτερες τιμές ενώ τρεις στους πέντε άνδρες κινήθηκαν προς τις μικρότερες.) Στη συνέχεια, ο ερευνητής ρωτάει τα άτομα που έχουν κινήσει προς τις μεγαλύτερες τιμές αν η τιμή χ-15 ή, σε περίπτωση άρνησης, η τιμή χ+15 - ή, αν έχει δοθεί αρχική τιμή πάνω από 85, η τιμή που αν αθροιστεί στην αρχική να δίνει αποτέλεσμα 100 - εκφράζει ακριβέστερα την ένταση των αναστολών. Το ίδιο κάνει και με τα άτομα που κλίνουν προς τις μικρότερες τιμές αλλά παρουσιάζοντας πρώτη την τιμή χ+15 και μετά την άρνηση την τιμή χ-15. (Το ερώτημα αυτό έχει τεθεί σαν δικλίδα ασφαλείας με βάση την υπόθεση ότι όσα άτομα είναι διατεθειμένα να αποκλίνουν έστω και μία φορά από την αρχική τους τιμή δεν πρέπει να ληφθούν αμέσως (αριθμητικά) υπόψη γιατί είτε δεν έχουν κατανοήσει τον τρόπο μετατροπής, είτε διαφωνούν, είτε είναι τόσο ευπροσάρμοστα στις τιμές του ερευνητή (ταυτίζοντάς τις με τις απόψεις του τις οποίες θεωρούν ως "έγκυρες") ώστε αυτός, χωρίς να το γνωρίζει, ουσιαστικά συμμετέχει στον καθορισμό των τιμών. Πράγματι, τρεις γυναίκες και ένας άνδρας αποδέχθηκαν από μία έως τρεις φορές την απόκλιση κατά 15% που αντιπρότεινε ο ερευνητής.)

Στο επόμενο βήμα, ο ερευνητής, ξεκινώντας από τις τιμές χ+10 και χ-10, αρχίζει να διαπραγματεύεται, να παζαρεύει τις αρχικές τιμές. Η διαπραγμάτευση αυτή απέδωσε κάποιες μικρές διαφοροποιήσεις της τάξης του +3 για τις γυναίκες και -1 για τους άνδρες συνολικά. Αξίζει να σημειωθεί ότι, στο συγκεκριμένο θέμα των ηθικο-κοινωνικών αναστολών, οι διαφοροποιήσεις αυτές αύξησαν την ομοιογένεια του κάθε κοινωνικού φύλου αλλά, ταυτόχρονα, αύξησαν και τις διαφορές ανάμεσα στα δύο κοινωνικά φύλα.

Σ' ένα τελευταίο βήμα, ο ερευνητής ζητάει από τα άτομα να του ορίσουν αν οι τελικές τους τιμές επιτρέπουν τον οργασμό και τη σεξουαλική ευχαρίστηση, απαγορεύουν τον οργασμό αλλά επιτρέπουν κάποια σεξουαλική ευχαρίστηση, απαγορεύουν τον οργασμό και τη σεξουαλική ευχαρίστηση, μετατρέπουν τη σεξουαλική επαφή σε σαφώς δυσάρεστη ή/και καθιστούν επιθυμητή ή και απαιτητή τη διακοπή της. Κατ' αυτό τον τρόπο δημιουργήθηκαν και οι οριζόντιες τομές-στιγμές ποιοτικής μεταβολής στον Πίνακα 3:

- 0: παντελής απουσία (συνειδητών) αναστολών'
- 50: βαθμός αναστολών απαγορευτικός του οργασμού'
- 74: βαθμός αναστολών απαγορευτικός της σεξουαλικής ευχαρίστηση'
- 84: βαθμός αναστολών που καθιστούν τη σεξουαλική επαφή σαφώς δυσάρεστη'
- 100: βαθμός αναστολών που καθιστούν αναγκαία τη διακοπή της σεξουαλικής επαφής.

Οι τιμές 0, 50 και 100 ορίστηκαν από τον ερευνητή ως σταθερά σημεία αναφοράς. Οι τιμές 74 και 84 αποτελούν παράγωγα της έρευνας - μάλιστα ο ερευνητής δεν είχε προβλέψει το

Πίνακας 3: Φορείς Ορθόδοξου Αξιακού Συστήματος:
Φάσεις Σεξουαλικής Επαφής και Ανάπτυξη Ηθικο-συναισθηματικών
Αναστολών

Ηθικο-συναι- σθηματικές Αναστολές	Φάσεις Σεξουαλικής Επαφής				
	Προ- σεξουαλική Κατάσταση	Σεξουαλικά Προ- Καταρκτικά	1η Φάση	2η Φάση	3η Φάση
	Ανδρες				
Μέγιστα	15	45	25	55	62
Μέσος	7,5	30	20	40	46
Όρος					
Ελάχιστα	-	15	15	25	30
					(Πιθανή Επανάληψη 2ης και 3ης Φάσης)
Γυναίκες					
Μέγιστα	50	78	90	91	93
Μέσος	35	55	63,5	65,5	68
Όρος					
Ελάχιστα	10	32	37	40	43

[Πλαγιαστά Τιμές απαγορευτικές του οργασμού (50+).

Υπογραμμισμένα: Τιμές απαγορευτικές του οργασμού και της σεξουαλικής απόλαυσης (74+).

Πλαγιαστά και υπογραμμισμένα: Τιμές ενδεικτικές ψυχο-σωματικής δυσαρέσκειας-δυσφορίας (84+).]

διακριτό τους. Επίσης, οι τελευταίες δύο οριζόντιες τιμές-τομές αφορούν μόνο τις γυναίκες. Στους άνδρες, η διακοπή της σεξουαλικής επαφής καθίσταται υποχρεωτική λόγω αδυναμίας στύσης όταν αγγίζουν τιμές ψηλότερες του 50, όταν δηλαδή μεταβαίνουν σε κατάσταση απαγορευτική του οργασμού και η - αγχωτική και ολιγόλεπτη - προσπάθειά τους να επανέλθουν σε κατάσταση που επιτρέπει τον οργασμό αποτυγχάνει.

Τέλος, μια ιδιαίτερα σημαντική διευκρίνιση είναι αναγκαία. Οι συγκεκριμένες τιμές και διατάξεις τιμών στους Πίνακες 3 και 4 πρέπει να ληφθούν υπόψη κυρίως υποστηρικτικά και όχι γνωστικά. Ενδιαφέρουν όχι τόσο ως ειδικά μεγέθη όσο ως σοβαρές ενδείξεις τάσεων, ως ιδιαίτερα σημαντικοί οδηγοί προς το συγκεκριμένο.

**Πίνακας 4: Διακυμάνσεις Ηθικο-συναισθηματικών Αναστολών
Ανδρών και Γυναικών από Φάση σε Φάση
της Σεξουαλικής Επαφής**

	Από _____ Προ- Σεξουαλική Κατάσταση σε Σεξουαλικά Προκαταρκτικά	Από Σεξουαλικά Προκαταρκτικά σε 1η Φάση	Από _____ 1η Φάση σε 2η Φάση	Από 2η Φάση σε 3η Φάση
Ανδρες				
Μέγιστα	30	-20	30	7
Μέσος Όρος	22,5	-10	20	6
Ελάχιστα	15	-	10	5
Γυναίκες				
Μέγιστα	23	12	1	2
Μέσος Όρος	27,5	8,5	2	2,5
Ελάχιστα	32	5	3	3

Κατά πρώτο/κύριο λόγο και σε ό,τι αφορά τον οργασμό, σε σύγκριση με τις ομοουστημικές τους γυναίκες και μόνον, οι ρεαλιστές Ορθόδοξοι απόλαμβάνουν ένα τόσο θεαματικό όσο και καθοριστικό πλεονέκτημα τουλάχιστον 8 στους 10 άνδρες μπορούν να φτάσουν στον οργασμό σε οποιαδήποτε στάση-φάση της σεξουαλικής επαφής, ενώ όλοι μπορούν να φτάσουν στον οργασμό αβίαστα - δηλαδή, έχοντας να υπερβούν ελάχιστες, σε σύγκριση με τον εαυτό τους σε άλλες φάσεις-στάσεις ή τη γυναίκα, αναστολές - κατά την πρώτη φάση-στάση. Αντίθετα, ο αβίαστος ή σχεδόν αβίαστος οργασμός είναι *αδύνατος* για *κάθε* ρεαλίστρια (πολύ δε περισσότερο για κάθε γνήσια) Ορθόδοξη. Ήδη από τα προκαταρκτικά της σεξουαλικής επαφής, χωρίς να είναι απαγορευτικό (δηλαδή να έχει τιμή τουλάχιστον 50), το *ελάχιστο* των ηθικο-συναισθηματικών αναστολών είναι υψηλό (τιμή 32). Στη συνέχεια της σεξουαλικής επαφής, το ελάχιστο αυτό θα ανεβαίνει διαρκώς (1η φάση-στάση: 37, 2η: 40, 3η: 43). Αλλά και ο βεβαιασμένος, αγχωμένος, προβληματικός οργασμός είναι δυνατό να επιτευχθεί μόνο από μια μειονότητα γυναικών, μια συνεχώς μειούμενη μειονότητα. Από 5 στις 13 γυναίκες (ποσοστό 38%) που μπορούν να φτάσουν στον οργασμό κατά τα προκαταρκτικά, κατά την πρώτη φάση-στάση μπορούν 4 στις 13 (ποσοστό 31%), κατά τη δεύτερη 3 στις 13 (ποσοστό 23%) και, τέλος, κατά την τρίτη μόνο 2 στις 13 (ποσοστό 15%). Πρέπει δε να σημειωθεί ότι κατά τη διάρκεια της 2ης φάσης της σεξουαλικής επαφής - κατ' εξοχήν σεξουαλική επαφή - 1 στις 13 (ποσοστό 8%) κατά την πρώτη φάση-στάση, 2 στις 13 (ποσοστό 15%) κατά τη δεύτερη φάση-στάση και 3 στις 13 (ποσοστό 23%) κατά την τρίτη φάση-στάση αισθάνονται από σαφή δυσαρέσκεια έως και έντονη απέχθεια που μάλιστα σε δύο περιπτώσεις πλησιάζει και σε μία περίπτωση αγγίζει τα όρια της αναισθησίας.

Οι ηθικο-συναισθηματικές αναστολές είναι καθοριστικής σημασίας για το αν η γυναίκα μπορεί να έχει οργασμό, να απολαύσει έστω (και σε ποιό βαθμό) τον οργασμό, να απολαύσει (ή απολαύσει-ευχαριστηθεί) τη σεξουαλική επαφή, να νιώσει από απλή δυσαρέσκεια έως οριακή απέχθεια. Η απαλλαγή της γυναίκας από τις ηθικο-συναισθηματικές αναστολές αποτελεί μία - την κύρια - στιγμή της χειραφέτησής της από το Ορθόδοξο α.σ., μια στιγμή της ευρύτερης χειραφέτησής της, χωρίς, όπως έχει ήδη τονιστεί, η χειραφέτηση της γυναίκας ως κοινωνικού φύλου να είναι (απροϋπόθετα) μόνο πλεονεκτηματική ή κυρίως πλεονεκτηματική γι' αυτήν.²⁷ Η απαλλαγή μιας συγκεκριμένης ιστορικής γυναίκας από τις αναστολές του Ορθόδοξου α.σ. - η (μαζική μεν αλλά προσωπική και ιδιωτική της δε) απόδραση-έξοδος από το Ορθόδοξο α.σ. - είναι δυνατή μόνο μέσα στο πλαίσιο μιας ριζικής αλλαγής των βασικών διαστάσεων του τρόπου ζωής της. Όμως, τα στοιχεία της έρευνας οδηγούν σε ένα συμπέρασμα που δεν είναι σημαντικό για τη δομή της αλλά είναι χρήσιμο: ακόμα και με βάση το Ορθόδοξο α.σ. μια κάποια σεξουαλική ευχαρίστηση (και, ως ένα βαθμό, ο οργασμός) είναι δυνατή. Η ερωτική συμπεριφορά (κίνηση επί ομιλία) και η σωματική υγιεινή του ερωτικού συντρόφου ασκούν καθοριστική επίδραση στις αναστολές της γυναίκας. Ένας *ευκίνητος*, *ευγλωττος* και *καθαρός* σεξουαλικός σύντροφος είναι δυνατό να συμβάλλει στο να ατονήσουν²⁸ οι σεξουαλικές αναστολές της Ορθόδοξης ρεαλίστριας. Αντίθετα, ένας *δυσκίνητος*, *δυσγλωττος* και *ακάθαρτος* σεξουαλικός σύντροφος ενισχύει, επιβεβαιώνει, καθιστά αυταπόδεικτες και δικαιολογημένες τις αναστολές της γυναίκας.²⁹ Πάντως, συνολικά ειδωμένη, η ρεαλίστρια Ορθόδοξη

²⁷ Η χειραφέτηση της γυναίκας από το Ορθόδοξο α.σ. δεν είναι παρά η διαδικασία αποδοχής και ένταξής της στο αγοραίο α.σ. Και το αγοραίο α.σ. περιλαμβάνει μεν - ακριβέστερα, συμπίπτει με - κάποιες από τις προϋποθέσεις αλλά ακόμα και ως ιδανικό, ακόμα και στα μέγιστά του, δεν ταυτίζεται με τον πλήρη εξανθρωπισμό των κοινωνικών φύλων. Από τη σοσιαλιστική προοπτική του συντάκτη της μελέτης, το "αγοραίο" δεν απέχει και μόνον αλλά είναι ποιοτικά διαφορετικό από το "ανθρώπινο". Βέβαια, ηθικο-συναισθηματικές αναστολές περιλαμβάνει και το αγοραίο α.σ. - όπως, εξ ορισμού, και κάθε άλλο αξιακό σύστημα. Όμως, οι αναστολές αυτές είναι τυπικά έλλογες. (M. Weber, *Economy and Society*, ed. G. Roth-C. Wittich, Μπέρκλεϊ: University of California Press, 1968, σσ. 85-86, 63-74, 656-57.) Ως προς το "έλλογο" υπερέχουν των αναστολών του Ορθόδοξου α.σ. Ως προς το "τυπικό" νομιμοποιούν ανάλογα αλλά όχι ομόλογα του Ορθόδοξου α.σ. τις κοινωνικές ανισότητες.

²⁸ Να τεθούν σε αιώρηση, να κατασταθούν ανενεργές.

²⁹ Ειδικά στο θέμα της σωματικής υγιεινής, τέσσερις στις επτά ρεαλίστριες Ορθόδοξες που σχετίζονται με ομοφυλοφιλικούς τους άνδρες εξέφρασαν παράπονα για τη σωματική υγιεινή του σεξουαλικού τους συντρόφου. Αντίθετα, μόνον ένας στους επτά ρεαλιστές Ορθόδοξους άνδρες εξέφρασε ανάλογα παράπονα για τις ομοφυλοφιλικές του γυναίκες. Από τους εξαστισμένους άνδρες και τις εξαστισμένες γυναίκες, δηλαδή τους φορείς του αγοραίου α.σ., λιγότερες από μία στις δέκα γυναίκες και ελάχιστοι άνδρες εξέφρασαν αντίστοιχα παράπονα.

Σ' αυτό το σημείο μία διευκρίνιση είναι αναγκαία. Οι διαφορές στη σωματική υγιεινή αφορούν και τα (εδράζονται στα) αξιακά συστήματα. Όπως γίνεται φανερό στο 2ο κεφάλαιο της μελέτης, το Ορθόδοξο α.σ. υποτιμά το σώμα, από ανέχεται έως και ενισχύει και εγκρίνει όχι μόνο τον έλεγχο αλλά και την τιμωρία του, την κακομεταχείρισή του. Η καθαριότητα του σώματος αποτελεί πρόκριμα για τη σεξουαλική επαφή. Άλλωστε, στην προ/εξωαστική καθομιλουμένη οι πόρνες (και, κατά προέκταση, οι γυναίκες με συχνές προ/εξωγαμιαίες σεξουαλικές σχέσεις) αποκαλούνται-στιγματίζονται "παστρικές", "καθαρές". Κυρίως όμως, οι διαφορές στη σωματική υγιεινή αποτελούν άλλη μία διάκριση ανάμεσα στον αγρότη ή τον μόλις εξαστυμένο αγρότη και τον αστό ή τον εξαστισμένο. Οι συνθήκες ζωής τους και οι κώδικες, τα κριτήρια σωματικής τους υγιεινής διαφέρουν ουσιαστικά. Περίπου ένα 15% από τα άτομα που στηρίζουν τη μελέτη καθαρίζεται με βάση τον κώδικα του - εκτός απροόπτου - "μπάνιου κάθε Σάββατο". Άλλο ένα 15-20% βασίζεται στον ίδιο κώδικα αλλά με τόσο αυξημένα απρόοπτα ώστε να τείνει προς τη θεσμοθέτηση άλλης μιας μέρας για μπάνιο (και πάλι όχι προς τον κατά βούληση καθαρισμό). Όλες οι γυναίκες έχουν θίξει

υπερέχει από κάθε άποψη (μέσους όρους, μέγιστα, ελάχιστα) του ρεαλιστή Ορθόδοξου σε αναστολές. Η διαφορά αυτή δεν είναι μόνο ποσοτική. Η υπεροχή της γυναίκας σε αναστολές είναι τόση ώστε - απο τη στιγμή που, κάθε άλλο παρά σπάνια, υπερβαίνει κάποια συγκεκριμένα όρια - να αντιμετωπίζει από σημαντικές δυσκολίες έως και αξεπέραστα εμπόδια στον οργανισμό και τη σεξουαλική ευχαρίστηση, συχνά δε να απεχθάνεται τη σεξουαλική επαφή.

Κατά δεύτερο λόγο, ρεαλιστές Ορθόδοξοι άνδρες και ρεαλιστριες Ορθόδοξες γυναίκες διακρίνονται μεταξύ τους και σε ό,τι αφορά στο εύρος των αναστολών. Οι μεν γυναίκες χαρακτηρίζονται από μια ευρεία ανομοιογένεια, από μεγάλες αποστάσεις ανάμεσα στα ανασταλτικά μέγιστα και τα ανασταλτικά ελάχιστα τους τόσο σε κάθε φάση της σεξουαλικής επαφής όσο και συνολικά. Με ελάχιστη απόκλιση στο 45% και μέγιστη απόκλιση στο 55%, οι ρεαλιστριες Ορθόδοξες εμφανίζονται να βιώνουν πολύ διαφορετικές καταστάσεις μεταξύ τους. Αν μάλιστα ληφθεί υπόψη ότι κατά τα σεξουαλικά προκαταρκτικά βιώνουν τη σεξουαλική επαφή με τρεις ποιοτικά διαφορετικούς τρόπους (δυνατότητα οργασμού, δυνατότητα σεξουαλικής ευχαρίστησης, αδυναμία σεξουαλικής ευχαρίστησης) ενώ βιώνουν την κατεξοχήν σεξουαλική επαφή με τέσσερις ποιοτικά διαφορετικούς τρόπους (δυνατότητα οργασμού, δυνατότητα σεξουαλικής ευχαρίστησης, αδυναμία σεξουαλικής ευχαρίστησης, δυσαρέσκεια-απέχθεια) γίνεται κατανοητό ότι οι γυναίκες αυτής της αξιακής υποκατηγορίας δεν μπορούν - ή, έστω, συναντούν σημαντικές δυσκολίες στο - να επικοινωνήσουν μεταξύ τους, να αρθρώσουν έναν καταρχήν *ενιαίο* λόγο. Αντίθετα, οι ρεαλιστές Ορθόδοξοι είναι τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά ομοιογενέστεροι³⁰ ουσιαστικά είναι ομοιογενείς. Ποσοτικά ειδικότερα, εμφανίζουν ελάχιστη απόκλιση 10% και μέγιστη απόκλιση 32% ανάμεσα στα ανασταλτικά μέγιστα και ελάχιστα. Δηλαδή, ακόμα και η μέγιστή τους απόκλιση είναι κατά πολύ μικρότερη της ελάχιστης απόκλισης των ρεαλιστριών Ορθόδοξων. Επίσης, οι ρεαλιστές Ορθόδοξοι χαρακτηρίζονται από μια διακύμανση στις αναστολές τους που δεν παρατηρείται στις ομοοσυστημικές τους γυναίκες. Ενώ στις ρεαλιστριες Ορθόδοξες (και κυρίως ως προς τα μέγιστα) οι αναστολές συνεχώς αυξάνονται (με μειούμενο ρυθμό μέχρι την κατ' εξοχήν σεξουαλική επαφή και στη συνέχεια με σταθερό ρυθμό), στους ρεαλιστές Ορθόδοξους (και κυρίως ως προς τα μέγιστα) παρατηρείται το σχήμα "αύξηση (30%) - μείωση (20%) - αύξηση (30%) - περιορισμένη αύξηση (7%)".³⁰ Αλλά και ποιοτικά ειδικότερα, οι ρεαλιστές Ορθόδοξοι άνδρες είναι σαφώς ομοιογενέστεροι των ομοοσυστημικών τους γυναικών. Μέχρι και την 1η φάση-στάση της σεξουαλικής επαφής βιώνουν τη σεξουαλική επαφή με ένα και μοναδικό τρόπο, έχουν τη δυνατότητα να επικοινωνούν τα βιώματά τους με μέσο έναν και τον αυτό λόγο, με *ενιαίο* λόγο. Ο βαθμός επικοινωνίας τους αγγίζει το μέγιστο δυνατό, ακριβέστερα, το απόλυτο. Ούτε κατά τη 2η και την 3η φάση-στάση της κατεξοχήν σεξουαλικής επαφής οι άνδρες

εμμέσως το θέμα της σωματικής υγιεινής στο σεξουαλικό τους σύντροφο χωρίς ανταπόκριση από μέρους του, αλλά καμία δεν *απαιτήσε* απ' αυτόν να είναι καθαρός. Αν και όλες θεωρούν τη σωματική καθαριότητα ως αναγκαία προϋπόθεση της σεξουαλικής ευχαρίστησης, καμία δεν θεωρεί ότι κάτι τέτοιο είναι *απαιτητό* από το σεξουαλικό σύντροφο και, ιδιαίτερα, τον άνδρα. "Μυρίζει...βρωμάει. Το σώμα, οι μασχάλες, τα γεννητικά...όλος βρωμάει. Βρωμάει όλος." Το σχόλιο από 39χρονη νοικοκυρά αναφορικά με το σύζυγό της. Είναι η ίδια που έδωσε τη μέγιστη τιμή δυσαρέσκειας (απέχθεια σε βαθμό που να αγγίζει την αναισθησία) κατά την 3η φάση-στάση της σεξουαλικής επαφής.

³⁰ Οι διακυμάνσεις αυτές είναι πολύ σημαντικές. Λαβαίνοντας χώρα μέσα σε πεντάλεπτα ή το πολύ δεκάλεπτα προκαλούν άγχος, εκνευρισμό και κυρίως σύγχυση στον άνδρα.

χάνουν της ομοιογένειά τους ως κοινωνικό φύλο, την ομοιογένεια-βασική προϋπόθεση της κυριαρχίας τους: βιώνοντας τη σεξουαλική επαφή με δύο τρόπους διατηρούν ακέραη (αν και σχετική) τη δυνατότητα επικοινωνίας και κοινοποίησης σημαντικών εμπειριών μεταξύ τους. Και στο βαθμό που (κυριολεκτικά εξ ορισμού μέσα στα πλαίσια του Ορθόδοξου α. σ.) οι γυναίκες δεν μπορούν να αρθρώσουν ιδιαίτερο, αυτόνομο λόγο, άνδρες με άνδρες, άνδρες με γυναίκες και γυναίκες με γυναίκες *μιλάνε και επικοινωνούν ανδρικά, κατανοούν και ερμηνεύουν ανδρικά*³¹

Όμως, το κέντρο των Πινάκων που αναφέρονται στις ηθικο-κοινωνικές αναστολές των (ρεαλιστών) φορέων του Ορθόδοξου α. σ. δεν είναι αυτή ή η άλλη γυναίκα, δεν είναι η “τυχερή” ή η “άτυχη” γυναίκα, δεν είναι η γυναίκα γενικά. Το κέντρο των Πινάκων δεν είναι ούτε αυτός ή ο άλλος άνδρας, ο “τυχερός” ή ο “άτυχος” άνδρας. Το κέντρο των Πινάκων, η στιγμή που ενοποιεί σε ένα ενιαίο (και ενοχοποιεί τους ιστορικούς δράστες ως) όλο είναι οι άνδρες γενικά, ο άνδρας φορέας του Ορθόδοξου α. σ., ο Ορθόδοξος άνδρας σε μία συγκεκριμένη στιγμή: την 1η φάση-στάση. Πέρα από τις όποιες διακυμάνσεις και μικρο-αποκλίσεις τους σε άλλες στιγμές, κατά τα πρώτα 2 έως 10 λεπτά από την είσοδό τους στον κόλπο, στο σώμα της γυναίκας, οι άνδρες μοιάζουν εκπληκτικά μεταξύ τους. Κατά το κρίσιμο αυτό πεντάλεπτο, οι άνδρες ως φύλο συμπυκνώνονται, ομοιογενοποιούνται, ομοιομορφοποιούνται, ενιαιοποιούνται. Κατά τη διάρκεια αυτής της στιγμής, η γυναίκα δεν έχει εναλλακτική: *όλοι οι άνδρες είναι ίδιοι*.

Μέσα στα πλαίσια της πρώτης φάσης-στάσης, οι αναστολές δεν εκμηδενίζονται. Ελαχιστοποιούνται σε τέτοιο βαθμό ώστε να επιτρέπουν μία γρήγορη, μηχανική, σκόπιμη και εκτονωτική, μία ασκητική σεξουαλική επαφή από μέρους του άνδρα. Μια σεξουαλική επαφή χωρίς παραστάσεις, επικοινωνία, αναζήτηση και δημιουργικότητα. Ο άνδρας δικαιούται την εκσπερμάτωση και το Ορθόδοξο α. σ. σύστημα του την επιτρέπει στον ελάχιστο δυνατό βαθμό. Όπως οργανώνονται από την Ορθοδοξία, ο άνδρας έχει εξασφαλισμένη την εκτόνωση, η γυναίκα τίποτε και η ιεραρχημένη οικογένεια και η (ομόλογη του συγκεκριμένου αξιακού συστήματος) ταξική κοινωνία τα παιδιά, την πρώτη ύλη για την αναπαραγωγή τους. Το αν ο άνδρας θα συνεχίσει, αν δηλαδή θα παρέξει και σε ποιο βαθμό κάποια αυτοσκοποποίηση στη σεξουαλική ευχαρίστηση, αποτελεί προσωπική του επιλογή. Πάντως, από την αμέσως επόμενη φάση-στάση οι αναστολές αρχίζουν να αυξάνονται απαγορευτικά ή στα όρια του απαγορευτικού. Η αύξηση αυτή των αναστολών αναγκάζει τη μεγάλη πλειονότητα των Ορθόδοξων ανδρών να ταυτίζονται το τέλος της 2ης ή της 3ης φάσης με την εκσπερμάτωση. Αν και ο βαθμός “γνησιότητας” - ο βαθμός ταύτισης με τις αρχές του Ορθόδοξου α. σ. - έχει μεγάλη σημασία για τη σχετική διαφοροποίηση των φορέων του, ακόμα και οι ρεαλιστές Ορθόδοξοι σπάνια ξεπερνάνε την 3η φάση-στάση, ιδιαίτερα μέσα στα πλαίσια μιας σταθερής, για παράδειγμα, της συζυγικής, σχέσης.³²

³¹ Εστιάζοντας συνοπτικά στα ελάχιστα των ηθικο-κοινωνικών σεξουαλικών αναστολών που παρουσιάζονται στους Πίνακες 3 και 4, η αργή, σταδιακή και περίπου ανάλογη αύξηση των ελάχιστων τόσο των ανδρών όσο και των γυναικών είναι πιθανότατα ενδεικτική του ενιαίου και ομολόγου της ισχύος του Ορθόδοξου α. σ. για τα δύο φύλα, δηλαδή για το φύλο ως κοινωνική σχέση. Τα δε διαφορετικά σημεία εκκίνησης των ελάχιστων σεξουαλικών αναστολών αποτελούν άλλη μία ένδειξη του ότι στο αξιακό αυτό σύστημα η ανισότητα ανδρών και γυναικών - η ανισότητα γενικά - αποτελεί δομικό χαρακτηριστικό, αποτελεί βασική οργανωτική αρχή.

Συνολικά ειδωμένος, ο Ορθόδοξος άνδρας, μοιρολατρικά ακολουθούμενος από την Ορθόδοξη γυναίκα του, είναι ένας 2λεπτος έως 20λεπτος – ένας κατά μέσον όρο 13λεπτος – μηχανικός εραστής. Επίσης, είναι ο ξεκάθαρα και αδιαμφισβήτητα κυρίαρχος. Ταυτόχρονα όμως, είναι ένας ασκητικός κυρίαρχος.³³ Η σεξουαλική καταπίεση της γυναίκας, η ελαχιστοποίηση ή και ο εκμηδενισμός της σεξουαλικής της ευχαρίστησης δεν είναι μετατρέψιμη σε αυξημένη σεξουαλική ευχαρίστηση του άνδρα. Η σεξουαλική *ευχαρίστηση* είναι εξ ορισμού απαγορευμένη από το Ορθόδοξο α.σ., αξιακό σύστημα που αποκλείει τη χαρά από τη σεξουαλικότητα. Αλλά και η σεξουαλική *απόλαυση* του άνδρα είναι σαφώς περιορισμένη: ό,τι στερεί από τη γυναίκα δεν το “(απο-)λαμβάνει”, δεν το ιδιοποιείται αυτός. Το Ορθόδοξο α.σ. είναι δομικά ανίκανο να οργανώσει και να διαχειριστεί όχι μόνο τη σεξουαλική ευχαρίστηση – στο ζήτημα της οργάνωσης και διαχείρισης της σεξουαλικής ευχαρίστησης ανάλογα (αλλά όχι και ομόλογα) δομικά ανίκανο είναι και το αγοραίο α.σ. – αλλά ακόμα και τη σεξουαλική απόλαυση. Το Ορθόδοξο α.σ. σύστημα είναι ένα σύστημα οργάνωσης και αξιολόγησης της σεξουαλικότητας σε μονάδες, σε όρους και σημασίες τρόμου. Το αγοραίο α.σ. υπερέρχει επιτρέποντας τη σεξουαλική απόλαυση, δηλαδή οργανώνοντας και αξιολογώντας τη σεξουαλικότητα σε μονάδες σωματικής ικανοποίησης και ψυχο-κοινωνικής δυστυχίας (έως και ευχάριστης επάρκειας). Γι’ αυτό το λόγο, το μοντέλο οργάνωσης και αξιολόγησης της σεξουαλικότητας που περιλαμβάνεται στο Ορθόδοξο αξιακό σύστημα δεν μπορεί να αντιπαρατεθεί στο αντίστοιχο μοντέλο του αγοραίου αξιακού συστήματος. Στο βαθμό που το άτομο έχει περιθώρια επιλογής – και στα αστικά κέντρα έχει αυξημένα και αυξανόμενα – κλίνει σαφώς υπέρ του αγοραίου αξιακού συστήματος.

Το αγοραίο α.σ. παρέχει τόσο στον άνδρα όσο και στη γυναίκα αυξημένες δυνατότητες σεξουαλικής απόλαυσης. Το σύστημα αυτό δεν ακυρώνει, δεν απαλλοτριώνει τα όποια προνόμια συναντά στην ιστορική του κίνηση και εξάπλωση’ ούτε και τα προνόμια του άνδρα σε σχέση με τη γυναίκα. Αντ’ αυτού, από σταθερά αυτονόητα τα μετατρέπει – τα εξαργυρώνει – σε κυμαινόμενες

³² Από 40 ζευγάρια ηλικίας ανάμεσα στα 22 και τα 45 χρόνια που συζητήθηκαν χωριστά οι άνδρες από τις γυναίκες, οι 36 απέκλιναν από την κατά γράμμα τήρηση των επιταγών του Ορθόδοξου α.σ. παρουσιάζοντας και μάλιστα φιλόξενα τους εαυτούς τους ως (σε γλώσσα αγροτικών, παραδοσιακών τεχνολογιών) ανθρώπους που έχουν το μυαλό τους συνεχώς στο “πονηρό” ή το “κοκό” (“γλυκό”) ή που “ποτίζουν” συνεχώς τη γυναίκα (ή το “θηλυκό”) τους ή ως “αντράκλαρες” και ως (σε γλώσσα αστικών, βιομηχανικών τεχνολογιών) “σεξουαλικές μηχανές” ή “σεξουαλικούς δυναμίτες”. “Μετά από κάθε γαμήσι που της κάνω, θέλει ράψιμο”, ανέφερε υπερήφανα 41χρονος δημόσιος υπάλληλος, απόφοιτος πανεπιστημίου. Τα σχόλια όμως των γυναικών κάθε άλλο παρά επιβεβαίωσαν τις ανδρικές δηλώσεις. Μόνο 11 από τους 36 άνδρες αξιολογήθηκαν ως σεξουαλικά επαρκείς – και τίποτε παραπάνω – από τις συζύγους τους. Οι 25 από τους 36 (ανάμεσα σ’ αυτούς και ο υπερήφανος 41χρονος αιδοιορράπτης) αξιολογήθηκαν ως από κάθε άποψη, τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά, ανεπαρκείς. Η αξιολόγηση αυτή είναι πολυσήμαντη αν ληφθεί υπόψη ότι πραγματοποιήθηκε από γυναίκες που επιχειρούν (αξιακό-) συστηματικά να περιορίσουν τις σεξουαλικές ανάγκες, επιθυμίες και απαιτήσεις τους.

³³ Τις αυξανόμενες κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής επαφής αναστολές του Ορθόδοξου άνδρα εντείνει η άτονη και δυσκίνητη λόγω των δικών της εντονότερων αναστολών παρούσα (και μόνον οριακά μετέχουσα) Ορθόδοξη γυναίκα. Κατά κανόνα, οι Ορθόδοξες γυναίκες αντιμετωπίζονται με περιφρόνηση από τους άνδρες ομοσυστημικούς σεξουαλικούς συμβατικούς συντρόφους τους. Ο πιο συνηθισμένος και ιδιαίτερα ενδιαφέρων χαρακτηρισμός που τους απευθύνεται είναι αυτός της “άχαρης”, δηλαδή της γυναίκας από την οποία απουσιάζουν ή δεν εκδηλώνονται τα χαρίσματα, η χαρά. Η απόδοση αυτού του χαρακτηρισμού δεν εμποδίζει τους άνδρες της συγκεκριμένης αξιακής κατηγορίας να χαρακτηρίζουν ως “πουτάνες” (και ό,τι άλλο) όλες όσες δεν είναι “άχαρες”.

τιμές αγοράς. Η κυριαρχία του άνδρα ως κοινωνικού φύλου πληθυντικοποιείται. Ο κάθε άνδρας και η κάθε γυναίκα διαθέτουν τη δική τους προσωπική ισχύ-αγοραστική δύναμη χωρίς προστατευτικά ελάχιστα. Η επιβολή στη γυναίκα απαιτεί πλέον και προσωπική ενέργεια - και, βέβαια, κάθε άλλο παρά εκ των προτέρων εξασφαλισμένη είναι. Το σύστημα των προστατευτικών ελάχιστων και των καταπιεστικών μέγιστων του Ορθόδοξου α. σ. - το πεδίο της ασκητικής και ασφαλούς εγκράτειας - δεν ισχύει στο αγοραίο α. σ. Στο αγοραίο α. σ. ισχύουν νέα, εκθετικά υψηλότερα μέγιστα απόλαυσης και καταξίωσης αλλά και νέα, εκθετικά χαμηλότερα ελάχιστα οδύνης και εξευτελισμού. Καθώς το αγοραίο α. σ. αντικαθιστά-διαδέχεται το Ορθόδοξο α. σ., καθώς η απόλαυση και ο πόνος αγγίζουν νέα ιστορικά όρια, ο νόμος της αγοράς αντικαθιστά τη βούληση του Κυρίου και η τύχη αντικαθιστά τη μοίρα.

(γ. Οι Βασικές Μορφές της Σεξουαλικότητας από το Ορθόδοξο...)

Σ' αυτό το σημείο η μελέτη επιχειρεί μία επαναπροσέγγιση στο συγκεκριμένο που θα συνεχιστεί και στο επόμενο κεφάλαιο. Ορισμένες συνοπτικές αποσαφηνίσεις είναι χρήσιμες ώστε να καταστήσουν πιο κατανοητές και ελέγξιμες τη σύγχυση και την αντιφατικότητα που επικρατούν στο ζήτημα της οργάνωσης και αξιολόγησης της σεξουαλικότητας στη σύγχρονη Ελλάδα.

Οι φορείς του Ορθόδοξου α. σ., τα άτομα που αξιολογούν τη σεξουαλικότητα (και όχι μόνον) αποκλειστικά ή κυρίαρχα με βάση τις αρχές του ιστορικού αυτού αξιακού συστήματος, αποτελούν τη μεγάλη πλειονότητα στη σύγχρονη Ελλάδα.³⁴ Όμως, η κυριαρχία του Ορθόδοξου α. σ.

³⁴ Από τα άτομα που στηρίζουν τη μελέτη, ένα 25-26% μπορεί να θεωρηθεί ότι κυρίως φέρει το αγοραίο αξιακό σύστημα ή/και (όσο αντιφατικό και αν είναι αυτό) σοσιαλίζει. Αν όμως ληφθεί υπόψη ότι σχεδόν στο σύνολό τους τα άτομα αυτά είναι εγκαταστημένα στην Αθήνα, το ποσοστό των ατόμων που δεν είναι φορείς του Ορθόδοξου α. σ. μάλλον είναι υποδιπλάσιο, δεν πρέπει να ξεπερνά το 12-13%.

Ο χρόνος εγκατάστασης στο αστικό κέντρο και το νεαρό της ηλικίας αποτελούν ισχυρούς παράγοντες απόρριψης ή ολικής (ή μερικής) ανενεργοποίησης των βασικών αρχών ρύθμισης της σεξουαλικότητας από μέρους του Ορθόδοξου α. σ. Ο βαθμός και ο τρόπος αποστασιοποίησης (όχι η αποστασιοποίηση καθεαυτή) από το Ορθόδοξο α. σ. φαίνεται να ρυθμίζονται (οριακά δε, και να καθορίζονται) και από την ιστορική συγκυρία. Για παράδειγμα, από όσα άτομα αποστασιοποιήθηκαν και αποστασιοποιούνται, αυτά που ενηλικιώθηκαν κατά τη διάρκεια της δικτατορίας και των πρώτων μεταπολιτευτικών χρόνων (1967-80) εμφανίζονται σαφώς απορριπτικά του Ορθόδοξου α. σ. σε επίπεδο προσωπικότητας αλλά, στην πλειονότητά τους, όχι και σε επίπεδο χαρακτήρα. Η αντιπαράθεσή τους με τα επιμέρους καθεστώτα που συνθέταν το καθεστώς στην Ελλάδα της περιόδου ήταν κυρίως πολιτική-πολιτειακή, νομική και συνδικαλιστική. Το θέμα της σεξουαλικότητας σ' αυτές τις συνθήκες δεν ήταν δυνατό να οργανωθεί σε (βασικό) ζήτημα και να τύχει σχετικά αυτόνομου και διαρκούς προβληματισμού. (Αυτό δεν σημαίνει ότι η συγκεκριμένη γενιά δεν προσέφερε στο θέμα της σεξουαλικότητας προς την κατεύθυνση του αγοραίου α. σ. Εμμέσως, επιτυγχάνοντας μια σειρά μεταρρυθμίσεων, μια μερική (αλλά σημαντική) απο-αυταρχικοποίηση του καθεστώτος, έθεσε ορισμένες από τις βασικές προϋποθέσεις για τη μετατροπή της σεξουαλικότητας από θέμα προβληματισμού σε κοινωνικό ζήτημα, δηλαδή την αναβάθμισή της.) Από την άλλη πλευρά, τα άτομα που ενηλικιώθηκαν και ενηλικιώνονται μετά τη σοσιαλ-φιλελευθεροποίηση του καθεστώτος εμφανίζονται να αποδέχονται έως ανέχονται το θρησκευτικό τυπικό σε μεγαλύτερο βαθμό από την προηγούμενη γενιά, αλλά ταυτόχρονα τείνουν να μη λαβαίνουν υπόψη τις Ορθόδοξες βασικές αρχές ρύθμισης της σεξουαλικότητας. Στη μεγάλη τους πλειονότητα, τα μέλη αυτής της γενιάς *δεν φοβούνται* (Ακριβέστερα, φοβούνται κυρίως με αστικό-αγοραίο τρόπο, με βάση τα αστικό-αγοραία δεδομένα.) Η αυξημένη διαλλακτικότητά τους στο επίπεδο της προσωπικότητας συνδυάζεται με μερικές μεν σημαντικές δε αλλαγές στο επίπεδο του χαρακτήρα. Στα αστικά κέντρα (με ενεργή σεξουαλική αγορά, με ένα πανίσχυρο και ενεργό ανταγωνιστικό

δε συνεπάγεται και το περιθωριακό της σεξουαλικής αγοράς. Η σεξουαλική αγορά είναι ενεργή και κυρίαρχη, αποτελεί το βασικό - με σαφείς τάσεις μετεξέλιξης σε αποκλειστικό - πεδίο οργάνωσης των σεξουαλικών σχέσεων στη σύγχρονη Ελλάδα. Το Ορθόδοξο αξιακό σύστημα δε μπορεί να αναιρέσει αυτή την εν εξελίξει κοινωνική κατάσταση. Το μέγιστο που μπορεί να επιτύχει είναι να ρυθμίσει τον τύπο και βαθμό ένταξης του ατόμου στη σεξουαλική αγορά. Από την άλλη πλευρά, η συμμετοχή στη σεξουαλική αγορά δεν προϋποθέτει και την αποδοχή του αγοραίου α.σ., με αποτέλεσμα τη μερική ως ολική αντιφατικότητα ή/και αναντιστοιχία μεταξύ της σεξουαλικής αγοράς (μέσα, προϋποθέσεις) και του χαρακτήρα της μεγάλης πλειονότητας των ατόμων που συμμετέχουν στην αγορά αυτή (αξιακό σύστημα, σκοποι).³⁵ Εάν μάλιστα ληφθούν υπόψη οι συγκεκριμένες αυτές ιστορικές διαφοροποιήσεις, η σεξουαλικότητα ως αξία στη σύγχρονη Ελλάδα δεν είναι δυνατό να τεθεί υπό έλεγχο και να μετρηθεί με την αυτή ακρίβεια που μετράται η εργασία ως αξία. Η αδυναμία αυτή οφείλεται δευτερευόντως στην έλλειψη κατάλληλων μεθόδων στις κοινωνικές επιστήμες, μεθόδων που εξασφαλίζουν όχι μόνον επάρκεια αλλά και πληρότητα στην παραγωγή και τη διαχείριση του γνωστικού υλικού, κυρίως οφείλεται στην ιστορική πραγματικότητα. Τέλη του 20ου αιώνα, στη σύγχρονη Ελλάδα - αλλά και στις καπιταλιστικές μητροπόλεις όπου η αστικοποίηση-καπιταλιστικοποίηση του πολιτισμού είναι σαφώς πιο προχωρημένη - δεν έχει ολοκληρωθεί η αστική μεταβολή σε όλα τα πεδία οργάνωσης της κοινωνικής ζωής.³⁶ Στο πεδίο της σεξουαλικότητας, η πρωταρχική συσσώρευση, η απαξίωση του παραδοσιακού μέσω της μετατροπής του (αν και στο βαθμό που είναι μετατρέψιμο) σε αστικό, είναι ουσιαστικά μόλις σαράντα ετών.³⁷ Μέχρι στιγμής, η

αξιακό σύστημα και χωρίς τα κρατικά ερείσματα επιδότησης ισχύος έναντι των ανταγωνιστικών αξιακών συστημάτων), το Ορθόδοξο α.σ. αναλαμβάνει ολοένα και περισσότερο μια μορφή διάδοσης ξένη και ασύμβατη προς τις οργανωτικές του αρχές, τη μορφή της πρότασης. Και, ό,τι προτείνεται χωρίς ενισχυτική βία μπορεί να γίνει αποδεκτό, μερικά-επιλεκτικά ("αιρετικά") αποδεκτό, μπορεί και να απορριφθεί.

³⁵ Μια αντίστοιχη αλλά οργανωμένη με ριζικά διαφορετικό τρόπο αντιφατικότητα χαρακτηρίζει και τη συμμετοχή των σοσιαλιστών (σοσιαλιστών από πλευράς χαρακτήρα και όχι πολιτικο-κομματικής ένταξης) στη σεξουαλική αγορά και, ευρύτερα, τις διάφορες αγορές που είναι ενεργές, που συνθέτουν τη σύγχρονη Ελλάδα.

³⁶ Δεν υπάρχει δε κάποιος "σιδερένιος νόμος" που να επιβάλλει - και, συνεπώς, να δημιουργεί βεβαιότητα για - την ολοκλήρωση της αστικής, αστικο-καπιταλιστικής μεταβολής.

³⁷ Αυτός είναι ουσιαστικά ο βασικός και καθοριστικός ρόλος της πορνογραφίας στη σύγχρονη καπιταλιστική κοινωνία. Η προσέγγιση της πορνογραφίας μέσω των σκοπιμοτήτων των παραγωγών αλλά και των καταναλωτών της και η αναβάθμισή της σε μέσο παγίωσης και επέκτασης της ανδρικής κυριαρχίας (Dworkin) εστιάζει αποκλειστικά στο κυρίαρχο στιγμιότυπο της διαδικασίας, αντιλαμβάνεται μόνο την κυριαρχία του άνδρα πάνω στη γυναίκα. Δεν αντιλαμβάνεται το βασικό και καθοριστικό: την καπιταλιστικοποίηση (αστικο-αγοραιοποίηση) των σεξουαλικών σχέσεων και των φύλων-φορέων τους, τη ριζική αλλαγή των όρων κυριαρχίας. Η θεώρηση αυτή, όντας επιφανειακή και υποκειμενίζουσα, είναι αναγκασμένη να συμπληρώνεται από την απλοϊκή μανιχαϊστική θεώρηση του εντοπισμού και της αντιπαράθεσης - μερικές φορές "θέσει", αλλά κατά κανόνα στη διεθνή φεμινιστική βιβλιογραφία "φύσει" ή "θέσει ως δευτερο-φύσει" - "καλών" (γυναικών) και "κακών" (ανδρών). Κάθε κοινωνικο-ιστορική αναγκαιότητα, κάθε ιστορικός αντικειμενικός περιορισμός χάνεται' η σχέση των φύλων ανάγεται σε μια μεταφυσική σύγκρουση ανδρικής και γυναικείας θέλησης-βούλησης. Η κοινωνική ισχύς που διαμορφώνει, ενεργοποιεί και παγιώνει την ανδρική κυριαρχία φαίνεται σαν να πηγάζει μέσα από το φυσικό άτομο. (Αυτή η μέθοδος προσέγγισης της κοινωνικής πραγματικότητας δεν είναι δυνατό να παρέξει μία εύλογη στρατηγική στο γυναικείο κίνημα λόγω του εγγενούς "φυλικού ρατσισμού" της. Ίσως συμβάλλει στη χειραφέτηση μιας μικρής μερίδας γυναικών, των γυναικών-μελών της αστικής τάξης - αλλά στην κακεκτυποποίηση και μόνο

σεξουαλικότητα αποτελεί τόσο απόλυτη (Ορθόδοξη) όσο και σχετική (αστικο-αγοραία) αξία. Μετρήσιμη είναι μόνο στο βαθμό που αποτελεί σχετική αξία.

Μετά την emphatic διευκρίνιση ότι η μεγάλη πλειονότητα των σύγχρονων Ελλήνων και Ελληνίδων - οι ρεαλιστές και, οριακά, οι γνήσιοι Ορθόδοξοι - ενεργεί αντιφατικά στη σεξουαλική αγορά (Ορθόδοξος χαρακτήρας versus αγοραία προσωπικότητα), το επιχείρημα επανέρχεται στην αξιολόγηση των τριών μορφών οργάνωσης της σεξουαλικότητας, της σεξουαλικής επαφής, της αυτοϊκανοποίησης και της αποχής τόσο από μέρους των Ορθοδόξων όσο και από μέρους των εξαστισμένων ανδρών και γυναικών.

Η σεξουαλική επαφή αποτελεί την (βραχυπρόθεσμα) κυρίαρχη και (μακροπρόθεσμα) καθοριστική μορφή οργάνωσης και εμφάνισης, την κατ' εξοχήν κοινωνική μορφή της σεξουαλικότητας. Δεν αποτελεί όμως ούτε τη μόνη ούτε και την κάτω από όλες τις περιστάσεις συννηθέστερη μορφή. Σε συγκεκριμένες ηλικιακές κατηγορίες (νέοι-ες) αλλά και στις γυναίκες ως φύλο, συννηθέστερη μορφή οργάνωσης και εμφάνισης αποτελεί η δεύτερη, κοινωνίζουσα μορφή, η αυτοϊκανοποίηση. Τρίτη μορφή αφανούς οργάνωσης της σεξουαλικότητας είναι η αποχή. Όλα τα στοιχεία που έχει στα χέρια του ο ερευνητής οδηγούν σε ένα πολύ σημαντικό συμπέρασμα το μεγαλύτερο, πιθανότατα το απολύτως μεγαλύτερο, τμήμα του σεξουαλικού δυναμικού - της σεξουαλικότητας ποσοτικά ειδικωμένης - που βρίσκεται μέσα στα σώματα των σύγχρονων Ελλήνων και Ελληνίδων οργάνωνται αποχικά, παραμένει αφανές και ανέκφραστο. Συμπληρωματικά δε και κατά μέσον όρο δε (κατά μέσον όρο λόγω των σημαντικών διακυμάνσεων που ισχύουν ανάμεσα

των υπολοίπων. Το ζήτημα όμως είναι ποιοτικά ευρύτερο από τη (αστική) χειραφέτηση μιας μικρής μερίδας γυναικών (και την αγοραίοποίηση των υπολοίπων). Το ζήτημα είναι ο εξανθρωπισμός του συνόλου των μελών της κοινωνίας, είναι δηλαδή η απαλλαγή του συνόλου των γυναικών από τη γυναικότητα τους με τη σύγχρονη απαλλαγή των ανδρών από τον ανδρισμό τους.) Ακόμα και αν η πορνογραφία προσεγγισθεί σε επίπεδο κινήτρων, το βασικό κίνητρο των παραγωγών πορνογραφικού υλικού δεν είναι η εξάπλωση και παγίωση της ανδρικής κυριαρχίας (η οποία είναι ήδη εξαπλωμένη και παγιωμένη εδώ και χιλιετηρίδες, αμφισβητείται δε μόλις τον τελευταίο αιώνα) αλλά η προοπτική του *κέρδους*. Από την άλλη πλευρά, το βασικό κίνητρο των καταναλωτών είναι η σεξουαλική *διέγερση*. Και, βέβαια, το ποιές είναι οι ιστορικο-κοινωνικές συνθήκες κατασκευής ανδρών και γυναικών που είναι δυνατό να διεγερθούν σεξουαλικά από την πορνογραφική παραγωγή αποτελεί ερώτημα που λογικά *προηγείται* της πορνογραφίας.

Η σύγχρονη μαζική πορνογραφία προσφέρεται ακριβώς επειδή ζητείται και στο βαθμό που (είναι κοινωνικο-ιστορικά δυνατό να) ζητείται. Έχει μεν ως ένα εναρκτήριο κίνητρο και ένα από τα μέσα που χρησιμοποιεί αλλά όχι και ως σκοπό και κύριο αποτέλεσμα την ανδρική κυριαρχία. Η σύγχρονη καπιταλιστική πορνογραφία αδιαφορεί για την ανδρική κυριαρχία. Τη βρίσκει κατεστημένη στη σύγχρονη κοινωνία και την αναπαράγει αδιάφορα και στο βαθμό που πραγματοποιεί κέρδη. Προσαρμόζεται στις υπάρχουσες μορφές ανδρικής κυριαρχίας και δεν παράγει (αδυνατεί να παράγει) νέες. Η σύγχρονη πορνογραφία αποτελεί το εμπόρευμα μιας καπιταλιστικής βιομηχανίας που έχει αναλάβει τον καπιταλιστικό εξορθολογισμό των σεξουαλικών σχέσεων και της σεξουαλικότητας. Εάν αποτύχει, απλούστατα δεν θα πραγματοποιήσει κέρδη, το γεγονός δε της πραγματοποίησης κερδών σημαίνει ότι είναι ανάλογα επιτυχημένη. Μέσα στο πλαίσιο ενός ισχυρού καπιταλιστικού ανταγωνισμού, απαραίτητη προϋπόθεση για την πραγματοποίηση κερδών από μέρους της κάθε καπιταλιστικής επιχείρησης που ειδικεύεται στην πορνογραφία αποτελεί η εντατική επεξεργασία και η με αυξανόμενη ακρίβεια οργάνωση της σεξουαλικότητας σε εμπορευματική μορφή. Η επεξεργασία αυτή περιλαμβάνει την επιμέρους ανάλυση και επεξεργασία σεναρίων, χώρων και χρόνων. Περιλαμβάνει επίσης τον εξορθολογισμό, την αναγωγή σε σταθερές, αριθμητικο-στατιστικές και συγκρίσιμες μεταξύ τους τιμές, των ψυχο-σωματικών εντάσεων, τύπων σχέσεων, συμβόλων και γλωσσών, με βάση τις μοναδικές αρχές που ισχύουν στην καπιταλιστική κοινωνία και αγορά, με άλλα λόγια, την καπιταλιστική ανάλυση και επεξεργασία, τον καπιταλιστικό εξορθολογισμό.

στα κοινωνικά φύλα και τις ηλικιακές κατηγορίες), η αυτοϊκανοποίηση φαίνεται να υπερέχει της σεξουαλικής επαφής.³⁸

Τόσο οι Ορθόδοξοι άνδρες όσο και οι Ορθόδοξες γυναίκες αξιολογούν την αυτοϊκανοποίηση ως πράξη αξιόμιμη και εξευτελιστική. Υποστηρίζουν ότι περιλαμβάνει ως βασικό της χαρακτηριστικό το σπάσιμο του ηθικού κώδικα και, κατά συνέπεια, την πτώση στο ζώδες. Η αυτοϊκανοποίηση συνοδεύεται από έντονα συναισθήματα αυτοπεριφρόνησης, μείωση του αυτοσεβασμού και αυξημένες ενοχές αναφορικά με την απόκλιση από τους ηθικούς κανόνες.³⁹ Άνδρες και γυναίκες ερμηνεύουν τη σεξουαλική αποχή ως αποδεικτική ηθικής ανωτερότητας, αξιοπρέπειας και ψυχικής ισχύος, και ενδεικτική της πιστής τήρησης των αξιών-κανόνων του Ορθόδοξου α. σ. Σε άλλες στιγμές – συχνά ακόμα και μετά την πάροδο λεπτών από την προηγούμενη δήλωση, η πλειονότητα (και, ιδιαίτερα, η μεγάλη πλειονότητα των νεαρών ατόμων) θεωρεί “αρρωστημένη” και “φαρισαϊκή” την εμμονή στη σεξουαλική αποχή. Τείνει να την ερμηνεύει ως ακραία ματαιόδοξη, ως στείρα μορφή επίδειξης δυνατοτήτων που στη σύγχρονη εποχή είναι πλέον ασήμαντες, άχρηστες, ακόμα και βιο-σωματικά βλαβερές και ψυχικά-κοινωνικά επιζήμιες.

Άνδρες και γυναίκες φορείς του Ορθόδοξου α. σ. τείνουν να συμφωνούν ότι στο ζήτημα της σεξουαλικής αποχής δεν είναι λογικό να ισχύσουν τα ίδια μέτρα και σταθμά, τα ίδια κριτήρια για τα δύο κοινωνικά φύλα. Πιστεύουν⁴⁰ ότι η γυναίκα είναι “φύσει αποχική” (ή, έστω, σαφώς αποχικότερη του άνδρα), ο δε άνδρας είναι “φύσει σεξουαλικός” (ή, έστω, σαφώς σεξουαλικότερος της γυναίκας). Με άλλα λόγια, η διαφορά κοινωνικής καταστολής της σεξουαλικότητας της γυναίκας από την αντίστοιχη καταστολή του άνδρα (το σε βάρος της γυναίκας “περίσσευμα” σεξουαλικής καταστολής) φυσικοποιείται και, σ’ αυτό βαθμό, το Ορθόδοξο α. σ. φυσικοποιείται-αθρώνεται. Από την άλλη πλευρά, στο βαθμό που η κοινωνική καταστολή της σεξουαλικότητας είναι ανάλογη για τα δύο κοινωνικά φύλα ορίζεται ως αναγκαία.⁴¹

Πάνω στο ζήτημα της σχέσης απόλυτης και σχετικής σεξουαλικής αποχής παρατηρούνται ορισμένες αποκλίσεις ανάμεσα στα Ορθόδοξα άτομα. Οι αποκλίσεις αυτές είναι ιδιαίτερα σημαντικές

³⁸ Στις γυναίκες δύο αντιφατικά κίνητρα καθορίζουν τις αναλογίες αποχής-αυτοϊκανοποίησης. Το υψηλό των ηθικο-κοινωνικών σεξουαλικών τους αναστολών συμβάλλει στην αύξηση του σεξουαλικού δυναμικού που οργανώνεται αποχικά, που καταστέλλεται. Από την άλλη πλευρά, το σε σχέση με τους άνδρες σπάνιο και σε σχέση με το σεξουαλικό δυναμικό τους από ανεπαρκές έως ελάχιστο του οργασμού τους κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής επαφής (δες Πίνακα 1 σ’ αυτό το κεφάλαιο) συμβάλλει ώστε από το σεξουαλικό δυναμικό που θα βρει διέξοδο και θα εκφραστεί το μεγαλύτερο τμήμα του να εκφραστεί μόλις-κοινωνικά, αυτοϊκανοποιητικά. Ο αριθμός των (ετεροφυλοφιλικών) σεξουαλικών επαφών είναι βέβαια ο αυτός για τα δύο κοινωνικά φύλα. Ο αριθμός όμως των οργασμικών σεξουαλικών επαφών διαφέρει σε ιδιαίτερα μεγάλο βαθμό (από 1 προς 7 έως 1 προς 8 υπέρ του άνδρα).

³⁹ Το “συνοδευτικό” των αισθημάτων αυτών δεν σημαίνει (περιοριστικά) και “ακόλουθο”. Στα άτομα που έχουν προσφύγει στην αυτοϊκανοποίηση επανειλημμένα και συνειδητά, τα αισθήματα αυτά προηγούνται, ισχύουν κατά τη διάρκεια και, τέλος, έπονται της αυτοϊκανοποιητικής δραστηριότητας.

⁴⁰ Πιστεύουν κυριολεκτικά’ δεν “έχουν τη γνώμη”.

⁴¹ Για ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον εκλογικευτικό επιχείρημα υπέρ του “φύσει” σεξουαλικότερου άνδρα και της “φύσει” αποχικότερης γυναίκας, δες έναν από τους εκπροσώπους της “ρεαλιστικής” και “εκσυγχρονισμένης” πτέρυγας των παραγωγών-διακινήτων του Ορθόδοξου α. σ., τον Γ. Π. Πατρώνο (*Γάμος και Αγαμία*, σσ. 206 και 222).

για την οργάνωση της καθημερινής ζωής και της σεξουαλικότητας ως καθημερινής ζωής. Είναι επίσης ενδεικτικές των πιέσεων που δέχεται το Ορθόδοξο α. α. από τη σεξουαλική αγορά και το (ομόλογο) αγοραίο α. α. στη σύγχρονη Ελλάδα. Περίπου το 25% των Ορθοδόξων ατόμων – ως επί το πλείστον ηλικιωμένα άτομα και, ιδιαίτερα, ηλικιωμένες γυναίκες – επιδιώκει την απόλυτη, τη χωρίς καμμία απόκλιση ταύτιση με τις αξίες-κανόνες του συστήματος: Ο θρησκευτικός γάμος αποτελεί το κριτήριο διάκρισης ανάμεσα στην απόλυτη και τη σχετική σεξουαλική αποχή.⁴² Εκτός γάμου, το άτομο υποχρεούται να απέχει ολοκληρωτικά από κάθε σεξουαλική επαφή αλλά και την αυτοϊκανοποίηση. Εντός γάμου, το άτομο δικαιούται τακτικής αλλά όχι και συχνής (δικαιούται της ελάχιστης δυνατής) σεξουαλικής επαφής. Ακόμα και μέσα στα πλαίσια του γάμου, σχεδόν εννέα στα δέκα άτομα της υποκατηγορίας των γνήσιων ή κυρίως γνήσιων Ορθοδόξων θεωρούν την εμμηνόπαυση της γυναίκας ή/και την εμφάνιση εγγονιών ως κοινωνικές στιγμές, ως σύμβολα οριοθέτησης που, ανάμεσα σ' άλλα, σημαίνουν και την από κάθε άποψη ελαχιστοποίηση της έκφρασης της σεξουαλικότητας σε οποιαδήποτε μορφή. Μετά την εμφάνιση της πρώτης ή της δεύτερης ή, ακόμα περισσότερο, και των δύο κοινωνικών στιγμών, η σεξουαλική επαφή, υποστηρίζουν, πρέπει να υποβαθμίζεται σε στιγμιαία, εκτονωτική και πάντα με σκοπό τη χαλάρωση του άνδρα από τη σεξουαλική ένταση.⁴³

Όμως, οι ρεαλιστές φορείς του Ορθόδοξου α. α. – που αποτελούν και την πλειονότητα – διαφέρουν από τους γνήσιους. Διαφέρουν ως προς την έμφαση που αποδίδουν στη σεξουαλική επαφή και τη σεξουαλική αποχή. Για το άτομο αυτής της αξιακής υποκατηγορίας, σημείο εκκίνησης

⁴² Όπως μόλις τονίστηκε, το απόλυτο αυτό ισχύει απόλυτα για τη γυναίκα (ιδιαίτερα την κόρη και την αδελφή) και σχετικά για τον άνδρα, ο οποίος – “άντρας είναι” – δικαιούται μιας σχετικής παρέκκλισης “αρκετή να μην τον παρακάνει”. Μάλιστα, όσο πιο ξένη-άγνωστη είναι η γυναίκα τόσο περισσότερο δικαιολογημένος θεωρείται ο άνδρας στην παρέκκλισή του. Όσο πιο ξένη είναι η γυναίκα τόσο λιγότερο ισχύει γι' αυτήν το Ορθόδοξο α. α. ως ρυθμιστής της ανδρικής σεξουαλικής συμπεριφοράς. Μπορεί να ειπωθεί ότι οι εντελώς ξένες γυναίκες αντιμετωπίζονται ως μόλις-άνθρωποι, ως σωματικότητες και μόνο, δηλαδή με μια χρηστική-εκμεταλλευτική – και, οριακά, κτηνοβατική – διάθεση, διάθεση που μπορεί να αναιρεθεί μόνο με την πληρέστερη γνωριμία, δηλαδή μόνο με την παύση του “ξενικού”. Στο βαθμό που αυτή η θέση ισχύει, είναι ενδεικτική του ότι το Ορθόδοξο α. α. δεν εκπολιτίζει-εξανθρωπίζει αλλά μόνον ελέγχει-περιορίζει. Μια αντίστοιχη θέση σε διαφορετική ορολογία αναπτύσσεται και στο “Έλληνες Άντρες και Ξένες Γυναίκες: Το “Καμάκι” σε Μία Επαρχική Πόλη” (Sofka Zinovieff, στο *Ταυτότητες και Φύλο στη Σύγχρονη Ελλάδα Ανθρωπολογικές Προσεγγίσεις*, σσ. 251-76).

⁴³ Από τις δύο κοινωνικές στιγμές-σύμβολα, η εμφάνιση εγγονιών θεωρείται ως η σημαντικότερη, ιδιαίτερα βέβαια για τις γυναίκες. Η παράλληλη σεξουαλική επαφή και πιθανή τεκνογονία δύο γενεών της ίδιας οικογένειας αντιμετωπίζεται με δυσαρέσκεια, η προοπτική δε γέννησης παιδιού από γονείς των οποίων τα παιδιά έχουν ήδη παιδιά – δηλαδή, η δημιουργία σύγχυσης στην καθιερωμένη ηλικιακή ιεράρχηση-διαδοχή και σύγχυσης ρόλων – αντιμετωπίζεται με έντονη δυσαρέσκεια, με κακή προαίρεση και σχόλια όπως “Ντροπή!”, “Δεν είναι πράγματα αυτά”, “Αυτά είναι αισχρά πράγματα!”, “Αυτά δεν τα θέλει ο Θεός!”, “Σε τέτοια ηλικία έπρεπε να φυλάει τα εγγόνια της και όχι να βγάζει τα μάτια της!”. (Μέσα στην ανελαστική κακότητα που χαρακτηρίζει τις γυναίκες φορείς του Ορθόδοξου α. α. σε μεγάλες ηλικίες – κακότητα που, ειδικά χωρίς τη σύμφωνη γνώμη και έγκριση από κάποιον άνδρα (σύζυγο, γιό, αδελφό ή, οριακά, τον ιερέα) παραμένει ανενεργή-ανίσχυρη, μετασχηματίζεται εύκολα σε μεγαλόθυμη συγγνώμη – υπάρχει και το άτονο και παθητικό “Τώρα τόστειλε ο Θεός”). Είναι πιθανό ότι αυτή η σαφώς αρνητική στάση απέναντι στην παράλληλη σεξουαλική επαφή και γέννηση παιδιών τόσο από τους γονείς όσο και από τα παιδιά τους εντάθηκε στη σύγχρονη εποχή όπου η απόσταση ανάμεσα στις γενιές σ' ό,τι αφορά την τεκνοποίηση έχει αυξηθεί σημαντικά, οι δε τεχνικές αντισύλληψης επιτρέπουν τον προγραμματισμό της γέννησης παιδιών.

των συλλογισμών του πάνω στη σχέση σεξουαλικής επαφής και σεξουαλικής αποχής δεν αποτελεί μια κατάσταση σεξουαλικής αποχής που διακόπτεται από σεξουαλικές επαφές. Σημείο εκκίνησης αποτελεί η σεξουαλική επαφή που ρυθμίζεται και οργανώνεται (ή απορρυθμίζεται και αποδιοργανώνεται) από τους αποχικούς χρόνους.

Σ' αυτή τη μορφή είναι εύκολο να διαπιστωθεί και να κατανοηθεί ένα βασικό χαρακτηριστικό της σεξουαλικής αποχής, ένα χαρακτηριστικό που κυμαίνεται αλλά δεν εξαφανίζεται: η σεξουαλική αποχή *δεν* είναι "νεκρός χρόνος". Κατά τη διάρκεια-ισχύ της, η σεξουαλικότητα δεν παύει ή εξαφανίζεται ή ξεχνιέται ή ό,τι άλλο. Η σεξουαλική αποχή αποτελεί και περίοδο-πεδίο ελέγχου και συστηματικής αναξίωσης-απαξίωσης της σεξουαλικότητας. Η αρχική έμφαση από μέρους των ρεαλιστών Ορθόδοξων στη σεξουαλική επαφή δε συνεπάγεται και το ξεπέραςμα, την ακύρωση αυτών των ιδιοτήτων της σεξουαλικής αποχής, δεν συν-σημαίνει ή συνεπάγεται αυτόματα και την με οποιοδήποτε τρόπο αναβάθμιση ή, έστω, προσπάθεια αναβάθμισης των σεξουαλικών σχέσεων. Με βάση τα στοιχεία της έρευνας, περισσότερα από τα μισά άτομα αυτής της υποκατηγορίας (κυρίως άνω των 23 ετών) - το τμήμα που τάσσεται πλησιέστερα στους γνήσιους Ορθόδοξους - επενδύουν το 60 έως και 85%⁴⁴ του διαθέσιμου χρόνου τους για τη διατήρηση ή και σύσφιξη (ή έστω, μέσα στα πλαίσια) των δεσμών με την ευρύτερη οικογένεια, φίλους και συναδέλφους. Με άλλα λόγια, ζουν κυρίως συλλογικά, συνήθως σε ομάδες τουλάχιστον τεσσάρων ατόμων, και δευτερευόντως ζευγαρωτά. Αλλά και ο υπόλοιπος διαθέσιμος χρόνος δεν είναι πρωτευόντως χρόνος διαθέσιμος για σεξουαλική επαφή. Εκτός του ότι μια σειρά υποχρεώσεων και απολαύσεων (για παράδειγμα, η ενασχόληση με αθλητικά γεγονότα) ιεραρχούνται σε υψηλότερη θέση από τη σεξουαλική επαφή, το άτομο, με το να επικοινωνεί καθημερινά με την ευρύτερη οικογένειά του και να ιεραρχεί τα τρέχοντα ζητήματά της είτε ως σημαντικά αίτια δράσης είτε ως αφορμές για προβληματισμό ψηλότερα από τα σεξουαλικά του ζητήματα, μόνο περιστασιακά και για περιορισμένα - ακριβέστερα, ετεροκαθοριζόμενα - χρονικά διαστήματα μπορεί να εξασφαλίσει έστω και το ελάχιστο της κοινωνικής απομόνωσης που είναι αναγκαίο για την αβίαστη προσήλωση στη σεξουαλική επαφή.

Εκτός του ότι ο αυστηρά προσωπικός χρόνος⁴⁵ είναι κατά κανόνα ετεροκαθοριζόμενος και, συνεπώς, κάθε στιγμή αναιρέσιμος, άλλος ένας παράγοντας αναιρεί μερικά τη μετάβαση από τη σεξουαλική επαφή στη σεξουαλική αποχή και αντίστροφα. Ο παράγοντας αυτός - συστατικό στοιχείο της συνολικής ασκητικής στάσης που χαρακτηρίζει το Ορθόδοξο α.σ. - είναι η σχεδόν καθολικά αποδεκτή διάκριση ανάμεσα στο απολαυστικό και το απολαύσιμο. Για τους Ορθόδοξους, το γεγονός ότι κάτι είναι απολαυστικό, έστω και αν δεν συντρέχει απολύτως κανένας λόγος άρνησης ή μετρίασμού της απόλαυσής του, δεν σημαίνει (κατ' αρχήν, δηλαδή τόσο αρχικά-εναρκτήρια όσο και σε επίπεδο αρχών, έστω) και ότι δικαιούνται να το απολαμβάνουν χωρίς συστολή. Η έννοια του μέτρου ισχύει απόλυτα - δηλαδή εξωλογικά και άμετρα. Κατ' αυτό τον τρόπο, ακόμα και τα ελάχιστα και ετερο-οργανωμένα απομεινάρια του χρόνου που είναι δυνάμει

⁴⁴ Ένα ποσοστό που ουσιαστικά αμφισβητεί βάσιμα κάθε έννοια ατομικότητας ή αυτόνομης προσωπικότητας σ' αυτές τις αξιακές κατηγορίες στη σύγχρονη Ελλάδα. Είναι δε ενδεικτικό - και κάτω από προϋποθέσεις, αποδεικτικό - του ότι οι έννοιες αυτές και οι αντίστοιχές τους κοινωνικές στάσεις και πρακτικές δεν είναι "φυσικές" αλλά από διδάσκονται έως και επιβάλλονται.

⁴⁵ Συνεπώς, και η προσωπικότητα

διαθέσιμος για σεξουαλική επαφή δεν είναι αβίαστα διαθέσιμα, δεν είναι δυνατό να αποτελέσουν ελεύθερο χρόνο. Η ταύτιση του μέτρου με την Ορθόδοξη φρόνηση και της λογικής με το ελάχιστο της απόλαυσης λειτουργεί – πάντα με προσωπικό και ψυχικό κόστος για το άτομο – και ως ένα είδος ασφαλιστικής δικλείδας για το άτομο σ' όλες του τις διαστάσεις (κοινωνικές, ψυχικές, βιολογικές), τους θεσμούς και το αξιακό σύστημα που είναι ενταγμένο. Αν στο άτομο επιτρεπόταν να εκφράσει κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής επαφής τις εντάσεις που υφίσταται στην καθημερινότητά του, η σεξουαλική επαφή θα ανέπτυσε διαστάσεις σε σύγκριση με τις οποίες οι διαστάσεις του Πίνακα 1 φαντάζουν χαρωπές: Το Ορθόδοξο αξιακό “μέτρο” επιτρέπει έναν μόλις ανθρωπινό ισολογισμό' κι αυτός είναι άλλος ένας τρόπος έκφρασης του ότι αυτό το αξιακό επιτρέπει σε ένα μη-κοινωνικό άτομο να ενεργεί κοινωνικά.

Γνήσιοι και ρεαλιστές φορείς του Ορθόδοξου α. σ. διαφέρουν ως προς την έμφαση που αποδίδουν στη σεξουαλική αποχή και τη σεξουαλική επαφή. Οι πρώτοι κατατάσσουν και αξιολογούν με βάση τη διάκριση-κριτήριο “απόλυτη σεξουαλική αποχή-μερική (γαμική) σεξουαλική αποχή”, ενώ οι δεύτεροι με βάση τη διάκριση-κριτήριο “απόλυτη σεξουαλική αποχή-μερική σεξουαλική επαφή”. Διαφέρουν επίσης και στο ότι οι ρεαλιστές φορείς διευρύνουν την κατηγορία των ατόμων που δικαιούνται σεξουαλικής επαφής. Συμφωνούν μεν ως προς το ιδανικό και έγκριτο πλαίσιο σεξουαλικών επαφών (θρησκευτικός γάμος) αλλά δε συμφωνούν και ως προς τη μοναδικότητά του.

Αυτή η διεύρυνση του κύκλου των ατόμων που δικαιούνται σεξουαλικής επαφής είναι ενδεικτική του ότι περίπου ένα 70 έως 75% των φορέων του Ορθόδοξου α. σ. συνολικά στη σύγχρονη Ελλάδα, σ' ό,τι αφορά θέματα οργάνωσης και αξιολόγησης της σεξουαλικότητας, χαρακτηρίζονται από ανοχικά ελάχιστα που σαφώς υπερβαίνουν τα ανοχικά μέγιστα που προτείνουν έως και επιβάλλουν οι παραγωγοί και εκλαϊκευτές του.⁴⁶ Αν και η διεύρυνση αυτή δεν είναι κωδικοποιημένη, δε στηρίζεται σε σταθερά και σαφή κριτήρια αλλά μάλλον αποτελεί προϊόν συγκυριακών εμπειρικών γενικεύσεων, τείνει να περιλαμβάνει μια σειρά από χαρακτηριστικά κοινά σε σχεδόν όλους τους ρεαλιστές φορείς του Ορθόδοξου α. σ. (αν και με σημαντικές διακυμάνσεις ως προς τις τιμές τους). Το μοναδικό σταθερό και σαφές κριτήριο της διεύρυνσης – κριτήριο που αποξενώνει τα άτομα αυτά από το αξιακό τους σύστημα – είναι το κριτήριο της ψυχικής υγείας. Πάνω στο ζήτημα της ψυχικής υγείας, θεωρητικοί, παραγωγοί και εκλαϊκευτές της Ορθοδοξίας έχουν ηττηθεί στην αντιπαράθεσή με τους αντίστοιχούς τους του αγοραίου α. σ.⁴⁷ Η μεγάλη

⁴⁶ Ως τέτοια μέγιστα μπορούν να θεωρηθούν οι απόψεις παραγωγών και εκλαϊκευτών του Ορθόδοξου α. σ. όπως, για παράδειγμα, των Σπ. Ζωδιάτη (*Ο Γάμος και τα Προβλήματά του*, σσ. 83-88, 35-38), Α. Καβάκα (*Ολοκληρωμένοι Νέοι και Νέες*), Γ. Π. Πατρώνου (*Γάμος και Αγαμία*, σσ. 224-226 και *Ο Γάμος στη Θεολογία και στη Ζωή*, κεφ. 4 και 5). Τα όρια που προτείνουν (σεξουαλική αποχή, παρθενία και εγκράτεια μέχρι τη στιγμή του γάμου, απόρριψη των προγαμιαίων σχέσεων – αποδοχή των έγκριτων από την Ορθοδοξία, μη-ακόλαστων σεξουαλικών σχέσεων εντός του γάμου) έχουν ήδη απορριφθεί από τη μεγάλη πλειονότητα των φορέων του Ορθόδοξου α. σ. Στην αντιπαράθεση που επικρατεί ανάμεσα στους παραγωγούς του αξιακού συστήματος – “αγιορειτισμός” versus “εκσυγχρονισμός” – ένα 70% έως 75% των φορέων του, οι ρεαλιστές-ίστριες, εμφανίζεται αδιάφορο και χωρίς εκπροσώπηση. Τόσο οι υποστηρικτές του “αγιορειτισμού” όσο και οι υποστηρικτές του “εκσυγχρονισμού” εκπροσωπούν τη μειονότητα των γνήσιων, με την ποσοτική διαφορά ότι οι μεν πρώτοι την εκπροσωπούν-εκφράζουν στα ανοχικά της ελάχιστα οι δε δεύτεροι στα ανοχικά της μέγιστα.

πλειονότητα ακόμα και των φορέων του Ορθόδοξου α. σ. έχει αποδεχθεί και αφομοιώσει και ενεργεί με γνώμονα το αγοραίο “παράδειγμα”: η σεξουαλική επαφή ή, έστω, η σεξουαλική εκτόνωση θεωρείται απόλυτα αναγκαία για την ψυχική υγεία του ατόμου. Κάθε προσπάθεια θετικού συσχετισμού σεξουαλικής αποχής και ψυχικής υγείας (δηλαδή της σεξουαλικής αποχής ως δραστικού ενισχυτικού της προσωπικότητας και του χαρακτήρα) απορρίπτεται σχεδόν καθολικά και απόλυτα, στιγμιαία και σαρκαστικά όχι μόνο από τους σοσιαλιστές και τους φορείς του αγοραίου αλλά και από τους ρεαλιστές φορείς του Ορθόδοξου α. σ. Η σεξουαλική απόχή (“εγκράτεια”) – ιδιαίτερα δε η απόλυτη σεξουαλική αποχή – θεωρείται ως αίτιο ή και αποτέλεσμα ψυχικών ασθενειών ή/και αστάθειας στις κοινωνικές συμπεριφορές.⁴⁸ Το ψυχικά υγιές που ευαγγελίζεται το Ορθόδοξο α. σ. είναι από αναντίστοιχο έως και ασύμβατο με τις ελάχιστες έστω προϋποθέσεις περί ψυχικής υγείας των ευρύτερων αστικών, αστικοποιημένων και αστικοποιούμενων κοινωνικών κατηγοριών στη σύγχρονη Ελλάδα.

Οι ρεαλιστές φορείς συμφωνούν ότι τα παντρεμένα ζευγάρια καθώς και τα ζευγάρια σε σταθερή σχέση δικαιούνται σεξουαλικής επαφής τόσο συχνά όσο οι κοινωνικές περιστάσεις και η φυσική κατάσταση τους επιτρέπουν. Δεν δέχονται τους συμπληρωματικούς περιορισμούς του Ορθόδοξου α. σ.⁴⁹ Σχεδόν στο σύνολό τους, είναι διατεθειμένοι να δείξουν ανοχή (όχι έγκριση) σε μια στιγμιαία σεξουαλική παρέκκλιση του άνδρα εκτός της συζυγικής ή της σταθερής σχέσης (σεξουαλική σχέση που να διαρκέσει από μία σεξουαλική επαφή έως και μερικούς μήνες⁵⁰). Επίσης, θεωρούν “κατανοητά” (δηλαδή, “συμπαθώς εξηγήσιμα” και ανάλογα με τις περιστάσεις παραδεκτά ή απαράδεκτα) δύο διαφορετικά κίνητρα παρέκκλισης, ένα για τον άνδρα και ένα για τη γυναίκα. Κατανοούν και ανέχονται αντιφατικά τον μεν άνδρα εάν συνάψει εξωσυζυγικό δεσμό μεγάλης (άνω των πέντε μηνών) διάρκειας για λόγους “ανεξέλεγκτου πάθους”, “εάν γνωρίσει μια γυναίκα που πραγματικά του τη δίνει και δεν μπορεί να κάνει τίποτε γι’ αυτό”. Την ίδια στάση επιδεικνύουν και απέναντι στη γυναίκα εάν ο σύζυγός της είναι σεξουαλικά ανίκανος ή ανεπαρκής, ή σκαίος, χυδαίος, αφερέγγυος, παρασιτικός και, γενικότερα, δεν τηρεί κάποιες ελάχιστες προδιαγραφές ως άνδρας και ως σύζυγος.⁵¹

⁴⁷ Καθώς και τους σοσιαλιστές, οι οποίοι είναι άνισα επικριτικοί και των δύο, καθώς επίσης αποτελεσματικά επικριτικοί των πρώτων και αναποτελεσματικά επικριτικοί των δεύτερων. Οι σοσιαλιστικές αρχές αποτελούν ιστορικό αντίπαλο του Ορθόδοξου α. σ. και κοινωνικό αντίπαλο του αγοραίου α. σ.

⁴⁸ Ανάμεσα σε διάφορα σχόλια, σχόλια ενδεικτικά του τρόπου που η μεγάλη πλειονότητα των σύγχρονων Ελλήνων και Ελληνίδων αντιλαμβάνεται την επίδραση της Ορθόδοξης εγκράτειας στην ψυχική υγεία, συνηθέστερο είναι το “η αγαμία τον-την έχει χτυπήσει στο κεφάλι”.

⁴⁹ Λίγο περισσότεροι από τους μισούς συμφωνούν να απέχουν σεξουαλικά κατά τη διάρκεια της Μεγάλης Εβδομάδας. Επίσης, τέσσερις (νεαρές ηλικίες) έως επτά (μεγαλύτερες ηλικίες) στους δέκα απορρίπτουν την “παρά φύσιν” (πρωκτική) σεξουαλική επαφή και ένας έως τρεις στους δέκα άλλες μορφές σεξουαλικής επαφής (για παράδειγμα, τη στοματική επαφή). Αν ληφθεί υπόψη το απόλυτα καταδικαστικό και των δύο μορφών σεξουαλικής επαφής από το Ορθόδοξο α. σ. – δηλαδή το αξιακό τους σύστημα – αυτά τα ποσοστά διονυσιασμού προκαλούν έκπληξη.

⁵⁰ Μια απρόβλεπτη ομοφωνία πάνω στο θέμα είναι πολύ ενδιαφέρουσα. Λέγοντας “μερικούς μήνες”, το σύνολο των ατόμων που συζητήθηκε εννοούσε “δύο έως τέσσερις μήνες”. Στο συγκεκριμένο θέμα, το “τέσσερις μήνες” είναι τόσο “λίγο” όσο και το “δύο μήνες”, ενώ το “πέντε μήνες” είναι “πολύ”.

Σ' ό,τι αφορά τις σχέσεις μεταξύ ηλικιωμένων, θεωρούν εύλογο ο άνδρας να επιδιώκει τη σεξουαλική επαφή όσο έχει την ικανότητα διέγερσης. Για λιγότερα από τρία στα δέκα άτομα, τα αυτά ισχύουν και για την ηλικιωμένη γυναίκα. Περισσότερα όμως από επτά στα δέκα άτομα θέτουν ένα ηλικιακό όριο πέρα από το οποίο είναι αναμενόμενο και προσδοκώμενο η γυναίκα να ντρέπεται κάθε σεξουαλική επαφή και να επιδιώκει την ελαχιστοποίηση ή και το μηδενισμό τους. Το ηλικιακό αυτό όριο κυμαίνεται ανάμεσα στα 50 και τα 60 χρόνια της γυναίκας.⁵²

Για τις νεαρές ηλικίες, οι ρεαλιστές Ορθόδοξοι και οι ρεαλιστριες Ορθόδοξες συμφωνούν ότι η σεξουαλική εκτόνωση είναι αναγκαία, ανεξάρτητα από το αν το άτομο είναι παντρεμένο. Θεωρούν ότι οι συνέπειες της ολοκληρωτικής αποχής είναι τόσο δυσάρεστες και βλαβερές ψυχικά και κοινωνικά ώστε – χωρίς να είναι άμεμπτη – η σεξουαλική εκτόνωση είναι (ρουσσοϊκά) φυσική και (φυσικονομικά) αναγκαία. Για τους άνδρες, είναι πεπεισμένοι ότι όχι μόνο η σεξουαλική εκτόνωση γενικά αλλά η σεξουαλική επαφή ειδικά είναι απαραίτητη. Η σεξουαλική επαφή συμβάλλει στην – είναι αναντικατάστατη στο να εξασφαλίσει – πνευματική διαύγεια, τον αυτοέλεγχο, την αυτοπεποίθηση, την αυτεπάρκεια, την ψυχική νηφαλιότητα και κοινωνική ηρεμία του άνδρα. Για τους συγκεκριμένους φορείς υπάρχει ισχυρή σχέση σεξουαλικής επαφής-αιτίου και ανδρικής πληρότητας-αποτελέσματος. Η πεποίθηση αυτή στηρίζεται σε μίαν άλλη εξίσου διαδεδομένη στην πεποίθηση ότι η καθυστερημένη έναρξη σεξουαλικών σχέσεων δημιουργεί και σεξουαλικά προβλήματα – για παράδειγμα, προβλήματα σεξουαλικής διέγερσης και στύσης – στον άνδρα, ότι τον ανικανοποιεί.

Οι ρεαλιστές φορείς του Ορθόδοξου α.σ. (εν μέρει) πιστεύουν (και εν μέρει έχουν τη γνώμη) ότι η καθυστερημένη έναρξη σεξουαλικών σχέσεων δημιουργεί ομόλογα με τον νέο άνδρα αλλά όχι και αντίστοιχα ή ανάλογα (σε σημασία και ένταση) προβλήματα και στη νέα γυναίκα. Αν και παραδέχονται ότι η καθυστερημένη έναρξη σεξουαλικών σχέσεων δημιουργεί σεξουαλικά προβλήματα στη γυναίκα, θεωρούν δευτερεύοντα τα προβλήματα σε επίπεδο χαρακτήρα (όπως, για παράδειγμα, τα προβλήματα στη σεξουαλική ευχαρίστηση ή προβλήματα “ψυχρότητας”⁵³) και πρωτεύοντα τα προβλήματα σε επίπεδο προσωπικότητας (όπως η σταδιακή ανάπτυξη γεροντοκορισμού, κακότητας, κακεντρέχειας κλπ). Πιστεύουν (έχουν τη γνώμη) επίσης ότι τα σεξουαλικά προβλήματα που προκαλούνται από την καθυστερημένη έναρξη σεξουαλικών σχέσεων στις γυναίκες δεν είναι το ίδιο σημαντικά με τα σεξουαλικά προβλήματα που προκαλούνται στους άνδρες.⁵⁴ Κι ενώ υποστηρίζουν ανεπιφύλακτα τους άνδρες στην αρχική προσπάθεια σύναψης σεξουαλικών σχέσεων, στην προσπάθεια εξόδου τους στη σεξουαλική αγορά, απέναντι στις γυναίκες

⁵¹ Η “κατανόηση” ισχύει μόνο για τα παντρεμένα άτομα, όχι τα άτομα σε σταθερή σχέση που στις αντίστοιχες περιπτώσεις οφείλουν να χωρίσουν.

⁵² Ακόμα κι αυτά που αποδέχονται το επιδιώξιμο της σεξουαλικής των γυναικών σ' αυτές τις ηλικίες, το αποδέχονται με τη μορφή της ανοχής. Καλύπτουν δε τη διαφορά αποδοχής-ανοχής με σαρκασμό ή/και περιφρόνηση.

⁵³ Τα οποία και χρεώνουν (κυρίως) στη “φύση” της γυναίκας γενικά ή/και (δευτερευόντως) τις “βιολογικές καταβολές” ή/και (τριτευόντως) τον τρόπο κοινωνικοποίησης από την οικογένεια μιας συγκεκριμένης γυναίκας.

⁵⁴ Οι απόψεις που αμέσως ακολουθούν είναι απόψεις όχι των ρεαλιστών φορέων του Ορθόδοξου α.σ. συνολικά αλλά των φορέων που είναι ταυτόχρονα και γονείς νεαρών γυναικών, με άλλα λόγια των ρεαλιστών φορέων του Ορθόδοξου α.σ. ως γονέων.

διασπώνται σε δύο μεγάλες υποκατηγορίες. Οι υποκατηγορίες αυτές συμφωνούν ότι η εκτός του γάμου σύναψη σεξουαλικών σχέσεων - η απροϋπόθετη έξοδος στη σεξουαλική αγορά - από μέρους της γυναίκας εγκυμονεί σημαντικούς κοινωνικούς κινδύνους (βιασμός, εγκυμοσύνη, ηθική κατάπτωση). Η μία υποκατηγορία - μια μικρή μειονότητα της τάξης του 10% το πολύ - εναποθέτει στις (αστικο-αγοραίες) ικανότητες κριτικής αξιολόγησης της κοπέλλας το να αποφύγει τους κινδύνους αυτούς και τείνει να περιορίζεται σε συμβουλευτικό ρόλο.⁵⁵ Με άλλα λόγια, οι γονείς αυτοί (τείνουν προς το να) εμπιστεύονται τόσο τις κόρες τους όσο και τον εαυτό τους ως κοινωνικοποιητή. Αντίθετα, η μεγάλη πλειονότητα θεωρεί απόλυτα αναγκαίο τον έλεγχο και την επιτήρηση της νέας γυναίκας. Η γυναίκα δικαιούται σεξουαλικών επαφών με άνδρα υπό τον όρο ότι έχει προηγηθεί τυπικός ή άτυπος αρραβώνας ή, έστω, γνωριμία μαζί του και έγκριση από την οικογένειά της, ότι κάποια προοπτική γάμου στο μέλλον είναι δυνατή.⁵⁶ Εάν αυτές οι προϋποθέσεις δεν πληρούνται "ας το κάνει μόνη της. Από το να μου γυρίσει γκαστρωμένη, ας μαλακίζεται μετά συγχωρήσεως".

Σε αντίθεση με τους γονείς νεαρών ανδρών που - στη μεγάλη τους πλειονότητα⁵⁷ - υποστηρίζουν από ενεργά έως και πιεστικά την προσπάθεια των παιδιών τους να συνάψουν σεξουαλικές σχέσεις, οι γονείς νεαρών γυναικών αποφασίζουν μεν αλλά όχι αβίαστα. Θεωρούν ότι υπάρχουν κίνδυνοι και από τη σεξουαλική αποχή και από τη σύναψη σεξουαλικών σχέσεων. Στο σύνολό τους όμως πιστεύουν ότι οι δεύτεροι είναι κατά πολύ σημαντικότεροι των πρώτων. Όπως τονίστηκε τόσο εκφραστικά όσο και μέσω της συχνής επανάληψης από πολλούς, η σεξουαλική αποχή σε νεαρή ηλικία και τα πιθανά ψυχικά προβλήματα που προκαλεί (ακριβέστερα, που την απαρτίζουν) δεν εμποδίζουν μια γυναίκα να μετεξελιχθεί σε σύζυγο, μητέρα, νοικοκυρά, εργαζόμενη. Αντίθετα, οι κίνδυνοι από την ελεύθερη σύναψη σεξουαλικών σχέσεων είναι δυνατό να αποτελέσουν αξιόπερα εμπόδια σ' αυτή την κατεύθυνση. Γι' αυτό το λόγο και η μεγάλη πλειονότητα των ρεαλιστών καθώς και το σύνολο των γνήσιων φορέων-γονέων προσφεύγουν σε μέτρα αυστηρού ελέγχου και επιτήρησης των νεαρών γυναικών.⁵⁸

⁵⁵ Πάντα όμως άτονα, αδέξια και αντιφατικά, πάντα με την παράλληλη άσκηση ελέγχου και επιβολής.

⁵⁶ Όπως ανέφερε σχολιάζοντας τα ηθικο-σεξουαλικά ολισθήματα της 19χρονης κόρης 50χρονη μητέρα "Δε λέω να μην έχει σχέση. Να έχει, άνθρωπος είναι. Αλλά, μωρέ παιδί μου, να τον φέρει στο σπίτι να τον γνωρίσουμε. Να πιεί ένα ποτήρι νερό. Πού ξέρω εγώ τι είναι το παλληκάρι;" Στο δε ερώτημα αν υπάρχει κάποιος λόγος που η γνώμη της κόρης της είναι ανεπαρκής, η απάντηση που έδωσε η κυρία Γιωργία ήταν: "Εσύ δεν την ξέρεις καλά τη μικρή. Δεν έχει μυαλό στο κεφάλι της. Είναι τρελλή."

⁵⁷ Υπάρχει όμως και η βαθιά θρησκευόμενη 46χρονη μητέρα 17χρονου νεαρού που, στη γλώσσα του 36χρονου αδελφού της, "η μαλάκισμένη τόχει πάρει τόσο βαριά που ο μικρός έχει γκόμενα και πηδάει" ώστε κάθε φορά που υποπτεύεται σεξουαλική επαφή του νεαρού λιποθυμά και προσκομίζεται σε νοσοκομείο για να της παρασχεθούν οι πρώτες βοήθειες. Στη γλώσσα του θείου του πάντα, "ο μικρός για να γαμήσει έχει αναγκαστεί και την κοπανάει από το σχολείο".

⁵⁸ Στα αστικά κέντρα τουλάχιστον, συνήθως τα μέτρα αυτά είναι ανεπαρκή στο να καταστήσουν αδύνατη τη δημιουργία σεξουαλικών σχέσεων από μέρους της νεαρής γυναίκας. Περιορίζοντας όμως χρόνους και πόρους, υποβαθμίζοντας τις συνθήκες πραγμάτωσης των σεξουαλικών σχέσεων και φορτίζοντας τη νεαρή γυναίκα με άγχος και φόβο, της στερούν ακόμα και τις ελάχιστες προϋποθέσεις για μια (αν όχι εξανθρωπισμένη, έστω) αντίστοιχη των θεσμοθετημένων πολιτιστικών δεδομένων της χώρας σεξουαλική σχέση και επαφή. Επίσης, μια νεαρή κοπέλλα σε κατάσταση

Οι απόψεις της μεγάλης πλειονότητας των ρεαλιστών φορέων των Ορθόδοξων αξιών πάνω στη σχέση μεταξύ σεξουαλικής επαφής και ψυχικής υγείας αποσαφηνίζεται πληρέστερα με το να ληφθούν υπόψη οι απόψεις τους για τις ηλικίες που η σεξουαλική επαφή είναι αναγκαία για τους άνδρες και τις γυναίκες, ζήτημα στο οποίο οι γνώμες ανδρών και γυναικών εμφανίζουν ασήμαντες αποκλίσεις μεταξύ τους. Οι απόψεις αυτές παρουσιάζονται στον Πίνακα 5.

Πίνακας 5: Ρεαλιστές Φορείς του Ορθόδοξου Αξιακού Συστήματος (Άνδρες και Γυναίκες): Ελάχιστη Έναρξης Σεξουαλικών Επαφών Αναγκαία για την Ψυχική Υγεία του Άνδρα και της Γυναίκας

Φύλο	Ηλικίες (χρόνια)				
	16-17	18-19	20-21	22-23	24-25
(%)					
Άνδρες	13	27	38	17	4
Γυναίκες ⁵⁹	-	10	20	26	44

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 5, τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες φορείς του Ορθόδοξου α. θεωρούν ότι οι άνδρες και οι γυναίκες πρέπει να ξεκινούν την ενεργή κοινωνική σεξουαλική τους ζωή, να ξεκινούν τις σεξουαλικές τους σχέσεις με σημαντική διαφορά φάσης μεταξύ τους. Η θεώρησή τους αυτή ερμηνεύεται πληρέστερα με την παροχή δύο συμπληρωματικών ερμηνειών. Η πρώτη και δευτερεύουσα ερμηνεία είναι ότι η σχέση ψυχικής υγείας και σεξουαλικής επαφής είναι διαφορετικά

χρονικά περιορισμένης απόδρασης από την οικογένεια δεν διαθέτει ούτε την ελάχιστη κοινωνική ισχύ που είναι απαραίτητη για να αποφασίσει αυτόνομα ή να αρνηθεί μια εξευτελιστική πρόταση. Τέλος, το γεγονός ότι οι γονείς επιλέγουν την εναλλακτική του ελέγχου και της επιτήρησης σημαίνει και τον αποκλεισμό της παροχής χρήσιμης ή/και ωφέλιμης πρακτικής γνώσης στην κόρη τους. Πώς είναι δυνατό οι γονείς που επιλέγουν την αστυνόμευση και τη φυσική ή/και ψυχική βία για να αποκλείσουν τη σεξουαλική επαφή της κόρης τους να επιλέξουν ταυτόχρονα τη μετάδοση γνώσης και κριτηρίων, να επιλέξουν το να τη μάθουν να σέβεται το σώμα και την προσωπικότητά της; Και αντίστροφα οι γονείς προσφεύγουν στην αστυνόμευση ακριβώς επειδή δεν διαθέτουν έλλογη γνώση και κριτήρια αλλά μόνο κανόνες-ανακλαστικά, επειδή δεν σέβονται αλλά μόνο φοβούνται το σώμα και την προσωπικότητά τους. (Κατ' αυτό τον τρόπο, οι γονείς καταβάλλουν ένα τμήμα του ανθρώπινου κόστους της ταξικής τους θέσης με την ευρύτατη έννοια. Η γνώση και η ανάπτυξη κριτηρίων και αυτοσεβασμού κοστίζει πολύ περισσότερο απ' ό,τι η σύγχρονη κοινωνία μπορεί και η σύγχρονη καπιταλιστική κοινωνία είναι διατεθειμένη να καταβάλλει.) Η νεαρή γυναίκα βγαίνει στη σεξουαλική αγορά όπου την περιμένουν πολλοί άνδρες του τύπου "Πώς μπορώ να σέβομαι μια γυναίκα αν τη γαμάω;" (από S. Zinovieff, σ. 260). Την περιμένουν πολλοί άνδρες για να της κάνουν "τη "ροδέλλα" "περιβραχιόνιο" (ενθουσιώδες σχόλιο 23χρονου φοιτητή Ιατρικής). [Διευκρίνιση από τον παρόντα στη συζήτηση χαρούμενο ομοϊδέατη του ενθουσιώδους περιβραχιονιοποιητή ροδελλών, ο οποίος - προ της εμφανούς ανικανότητας του ερευνητή να κατανοήσει το θεώρημα - ένωσε την ανάγκη για συμμετοχική παρέμβαση: "Ροδέλλα"...ροδέλλα είναι η κολοτρυπίδα μεγάλε! Και το περιβραχιόνιο πού το φοράμε; Ψηλά στο μπράτσο δεν το φοράμε; Μέχρι εκεί θα της χώσει το χέρι!"] Εκεί κι αυτή με τη σειρά της θα πραγματώσει την ταξική της θέση. Εκεί κι αυτή θα μάθει να φοβάται για την κόρη της - θα φοβάται μην τιμωρηθεί και πάλι στο πρόσωπο/σώμα της κόρης της. Εκεί κι ο ροδέλλας θα φοβάται τον εαυτό του στο πρόσωπο των νεαρών που περιτριγυρίζουν την κόρη του.

⁵⁹ Ρωτήθηκαν 100 άνδρες και 70 γυναίκες.

οργανωμένη στον άνδρα απ' ό,τι στη γυναίκα. Με άλλα λόγια, ότι η καθυστερημένη σεξουαλική επαφή, η παρατεταμένη σεξουαλική αποχή ή/και η παρατεταμένη προσφυγή στην αυτοϊκανοποίηση επηρεάζει όχι μόνο διαφορετικά αλλά και πολύ εντονότερα τον άνδρα. Η δεύτερη και πρωτεύουσα ερμηνεία είναι ότι η καθυστερημένη έναρξη σεξουαλικών επαφών επηρεάζει κατά τον ίδιο τρόπο και στον αυτό βαθμό τον άνδρα και τη γυναίκα αλλά στα ψυχικά προβλήματα του άνδρα αποδίδεται εκθετικά μεγαλύτερη σημασία από ό,τι στα αντίστοιχα προβλήματα της γυναίκας αφού ο άνδρας είναι κατά πολύ σημαντικότερος και πολυτιμότερος, είναι κυρίαρχος της γυναίκας. Όπως υποστηρίζουν τα άτομα που συζητήθηκαν, η καθυστερημένη έναρξη σεξουαλικών επαφών επηρεάζει (και) την ικανότητα (βαθμό και τρόπο) λήψης αποφάσεων και ανάληψης πρωτοβουλιών – όχι μόνο στο πεδίο της σχέσης των κοινωνικών φύλων αλλά και γενικότερα – τόσο του άνδρα όσο και της γυναίκας. Όμως, η λήψη αποφάσεων και η ανάληψη πρωτοβουλιών θεωρείται ως *ανδρικό* φυσικο-κοινωνικό χαρακτηριστικό, και, συνεπώς, χαρακτηριστικό δευτερεύον για τη γυναίκα.⁶⁰ Ουσιαστικά, οι φορείς του Ορθόδοξου α. σ. αναγνωρίζουν μοιρολατρικά ανάγοντας σε ασήμαντα (ή, άλυτα και, κατά συνέπεια, ανάξια ενασχόλησης-ασήμαντα) τα προβλήματα που δημιουργεί στην ύπαρξη του ανθρώπου η παρατεταμένη σεξουαλική αποχή ή/και η προσφυγή στην αυτοϊκανοποίηση. Θεωρούν ως σημαντικά προβλήματα μόνο τα ψυχικά προβλήματα που θίγουν τη δομή του ανδρικού ψυχισμού, που θίγουν τον ανδρισμό. Και στις γυναίκες αντίστοιχα θεωρούν ως σημαντικά προβλήματα μόνο τα ψυχικά προβλήματα που θίγουν τη γυναικότητά τους, το εξαρτημένο και συμπληρωματικό της υπόστασής τους στον άνδρα. Χαρακτηριστική είναι η έκφραση προβληματισμού 47χρονης μητέρας 20χρονου και 22χρονης πάνω στο ζήτημα της καθυστερημένης έναρξης σεξουαλικών επαφών από μέρους τους: “Ο (όνομα γιού) μπορεί να γίνει μαζεμένος, δειλός ανίκανος...ξέρω γω τί...Η (όνομα κόρης) τί μπορεί να πάθει; Και παιδιά να κάνει, και σπίτι ν' ανοίξει μπορεί...και να δουλέψει μπορεί...δεν παθαίνει τίποτε αυτή”.⁶¹

Περίπου το 79 % των ρεαλιστών-ιστριών Ορθόδοξων που συζητήθηκαν υποστηρίζει ότι ένας άνδρας που μέχρι τα 21 ως 22 του χρόνια δεν είχε έστω και μία σχετικά σταθερή διάρκειας μερικών μηνών που να περιλάμβανε τουλάχιστον δέκα (και, ακόμα καλύτερα, είκοσι) σεξουαλικές επαφές σεξουαλική σχέση – ο άνδρας που μέχρι τα 21 ως 22 του χρόνια δεν έχει αποκτήσει μετα-συμπωματική σεξουαλική εμπειρία – είναι πλέον (και ανάμεσα σ' άλλα) σεξουαλικά “ελλατωματικός” και “προβληματικός”: κοινωνικά ασταθής και αφερέγγυος, μοιρολάτρης και αναίτια επιθετικός, δειλός, ανίκανος να αντιμετωπίσει σοβαρά θέματα με αποφασιστικότητα, υποχωρητικός και χωρίς αυτοσεβασμό.⁶² Το 96% τείνει στο να χρεώνει αυτά τα προβλήματα στον άνδρα που θα αποτύχει να έχει τη συγκεκριμένη σεξουαλική σχέση ελάχιστων προδιαγραφών μέχρι τα 23 του χρόνια. Τέλος, κανείς και καμμία από τους ρεαλιστές φορείς που συζητήθηκαν δεν θεωρεί ψυχικά και κοινωνικά

⁶⁰ Θεώρηση που ισχύει απόλυτα και ως αυτονόητο μέσα στα πλαίσια του Ορθόδοξου α. σ.

⁶¹ Είναι ενδιαφέρον ότι, στο σύνολό τους, οι ρεαλιστές Ορθόδοξοι και οι ρεαλίστριες Ορθόδοξες δυσκολεύονται να διακρίνουν με σαφήνεια τις δύο ερμηνείες, να εντοπίσουν την ύπαρξη “διπλού κριτηρίου”. Αλλά ακόμα και όταν εντοπίζουν αυτή την αντίφαση, πρόκειται για έναν καθαρά λογιστικό και στιγμιαίο εντοπισμό. Πρόκειται για μια ενέργεια χωρίς συναισθηματικό αντίκρουσμα, που ξεχνιέται μετά από λίγα λεπτά όσες φορές και αν επαναληφθεί.

⁶² Με άλλα λόγια, τα λόγια τους, “δεν έχει αρχίδια”.

υγιή έναν άνδρα που δεν πέτυχε αυτό το ελάχιστο μέχρι τα 25 του χρόνια. Ενώ όμως για τον άνδρα η κοινωνική έκφραση της σεξουαλικότητάς του είναι κυριολεκτικά θέμα κοινωνικής και ψυχικής ζωής ή κοινωνικού και ψυχικού θανάτου, για τη γυναίκα – και πάντα σύμφωνα με τη γνώμη τους – η κοινωνική πραγματικότητα είναι διαφορετική. Καταρχήν, ένα 30% θεωρεί ότι η κοινωνική έκφραση της σεξουαλικότητας είναι άσχετη με την ανθρώπινη ολοκλήρωση της γυναίκας και ότι κατά κανόνα η σεξουαλική αποχή δεν της δημιουργεί κάποιο σημαντικό (και με ένταση και διάρκεια) ψυχοκοινωνικό πρόβλημα.⁶³ Αλλά και το υπόλοιπο 70% που συσχετίζει ψυχική υγεία και κοινωνική έκφραση της σεξουαλικότητας και στην περίπτωση των γυναικών, οργανώνει αυτό το συσχετισμό με μια διαφορά φάσης τουλάχιστον 6 ετών κατά μέσον όρο σε σχέση με τους άνδρες. Σύμφωνα με τη γνώμη τους υπάρχει και στις γυναίκες σχέση μεταξύ (κοινωνικής ιδίως) έκφρασης της σεξουαλικότητας και ψυχικής υγείας. Πρόκειται για μια σχέση χωρίς τόνο και ένταση αφού, πρώτο, (“φύσει”) η γυναίκα είναι λιγότερο σεξουαλική από τον άνδρα και, δεύτερο, (θέσει”) τα κριτήρια ορισμού της ψυχικής υγείας της είναι εν μέρει διαφορετικά και εν μέρει κοινά αλλά σαφώς χαμηλότερα από τα αντίστοιχα κριτήρια που ισχύουν για τον άνδρα.⁶⁴

(δ...στο Αγοραίο)

Η παρουσίαση της οργάνωσης και αξιολόγησης της σεξουαλικότητας στις μορφές της σεξουαλικής αποχής, της αυτοϊκανοποίησης και της σεξουαλικής επαφής από μέρους των φορέων του αγοραίου αξιακού συστήματος (και των σοσιαλιστών) αναβαθμίζεται με τη συνοπτική παρουσίαση ενός ειδικού αλλά κομβικού σημείου: των διαφορών τους σε σύγκριση με τους φορείς του Ορθόδοξου αξιακού συστήματος πάνω στη μία μορφή, τη σεξουαλική επαφή.

Οι φορείς του αγοραίου α. σ. εμφανίζουν τρεις ιδιαίτερα σημαντικές διαφορές σε σύγκριση με τους φορείς του Ορθόδοξου α. σ. στην οργάνωση της σεξουαλικότητας ως σεξουαλικής επαφής. Η πρώτη διαφορά είναι ότι δεν διαθέτουν κάποια σταθερή διάταξη με βάση την οποία να οργανώνουν τη σεξουαλική επαφή – ακριβέστερα, δεν διαθέτουν μία ενιαία και σταθερή διάταξη. Τα άτομα (έχουν τη δυνατότητα να διαφέρουν και) διαφέρουν μεταξύ τους αλλά και σε σύγκριση με τον εαυτό τους σε διαφορετικές περιόδους. Είναι εκθετικά πιο προσαρμόσιμα στις ανάγκες ή τις επιθυμίες καθώς και στις απαιτήσεις του άλλου. Κι αυτή η υψηλή προσαρμοστικότητα μπορεί να αποτελεί πλεονέκτημα αλλά και μειονέκτημα. Σε ανθρωπίζουσες συνθήκες, το ευπροσάρμοστο

⁶³ Επίσης, στη μεγάλη τους πλειονότητα υποστηρίζουν ότι η κοινωνίζουσα έκφραση της σεξουαλικότητας, η αυτοϊκανοποίηση, οδηγεί σε πολυσυνεπειακή ηθική κατάπτωση. Σ' ό,τι αφορά τη γυναίκα, αυτή η μερίδα ταυτίζεται με τους γνήσιους φορείς του Ορθόδοξου α. σ. Διαφέρει απ' αυτούς στο θέμα της έκφρασης της σεξουαλικότητας από τον άνδρα.

⁶⁴ Ακριβέστερα, πρόκειται για τα αυτά κριτήρια που ισχύουν όμως για διαφορετικές ψυχοσωματικές οντότητες-καταστάσεις βιάζοντας τη διαφορά σε ανισότητα. Άλλωστε, ενώ στον άνδρα η αυτοϊκανοποίηση θεωρείται αποκλειστικά συγκυριακή λύση εσχάτης ανάγκης, στη γυναίκα θεωρείται μη-ικανοποιητικό μεν επαρκές δε υποκατάστατο της σεξουαλικής επαφής. Τη θέση αυτή εξέφρασε τριπλάσιος αριθμός *γυναικών* γονέων απ' ό,τι ανδρών γονέων. Ίσως, μετά από κάποια ηλικία, η κυριαρχούμενη γυναίκα να έχει μεγαλύτερη ψυχική ανάγκη εκλογίκευσης και νομιμοποίησης της υποταγής της από την ανάγκη που έχει ο κυρίαρχος άνδρας για εκλογίκευση και νομιμοποίηση της κυριαρχίας του.

σημαίνει κατανόηση και μάθηση. Σε ιεραρχίζουσες συνθήκες, σημαίνει κυριαρχία και – κάτι που δεν είναι ευθέως δυνατό στο Ορθόδοξο α.σ. – άμεση και ενεργή σεξουαλική εκμετάλλευση. Η δεύτερη διαφορά είναι ότι οι φορείς του αγοραίου α.σ. δεν διαθέτουν μία ενιαία προκατασκευασμένη γλώσσα επικοινωνίας μεταξύ τους.⁶⁵ Τέλος, η τρίτη διαφορά είναι ότι διαθέτουν πολύ λιγότερες ηθικο-κοινωνικές αναστολές κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής επαφής. Οι τρεις αυτές διαφορές συνεπάγονται, πρώτο, ότι στα άτομα που μετέχουν στη σεξουαλική επαφή από επιτρέπεται έως και επιβάλλεται υψηλός βαθμός αυτενέργειας και προσωπικής πρωτοβουλίας. Δεύτερο, ότι η σεξουαλική σχέση είναι αυστηρά διατομική-διαπροσωπική. Κανένα από τα άτομα στη σχέση δεν ενεργεί ως (εκ-)αντιπρόσωπος κάποιας συλλογικότητας (για παράδειγμα, της ευρύτερης οικογένειάς του). Ακόμα και αν υποκειμενικά ενεργεί μ' αυτό τον τρόπο (σεξουαλική σχέση φορέα Ορθόδοξου α.σ. με φορέα αγοραίου α.σ.), αντικειμενικά η υποκειμενικότητά του αυτή δεν ισχύει. Το άτομο γίνεται αντιληπτό και απόδεκτό ως ο εαυτός του και μόνο. Τρίτο, ο οργανισμός της γυναίκας είναι εντάξιμος στη σεξουαλική επαφή, είναι εντάξιμος ως συστατικό μέρος της συνολικής σκοπιμότητας που σημαίνει τη σεξουαλική επαφή.⁶⁶

Οι φορείς του αγοραίου α.σ. στη σύγχρονη Ελλάδα είναι σχεδόν απόλυτα ομοιογενείς στις αντιλήψεις τους καθώς και στον τρόπο οργάνωσης των αντιλήψεών τους πάνω στη σεξουαλικότητα στις τρεις μορφές της, τη σεξουαλική αποχή, την αυτοϊκανοποίηση και τη σεξουαλική επαφή. Στο ειδικό ζήτημα, χαρακτηρίζονται από σχεδόν παντελή έλλειψη ποικιλίας, με άλλα λόγια δεν είναι αμέσως διακριτοί σε τάσεις ή υποκατηγορίες. Οι αυτές οργανωτικές αρχές ισχύουν για όλους και όλες. Συγχρόνως, ως κατηγορία χαρακτηρίζονται από υψηλή ποικιλομορφία, που μάλιστα θα ήταν απέραντη αν δεν ελεγχόταν από τους ταξικούς περιορισμούς στο επίπεδο της γλώσσας και της επικοινωνίας γενικότερα. Αντίθετα, η μερική ανομοιογένεια που χαρακτηρίζει τους φορείς του Ορθόδοξου α.σ. (διάσπαση σε δύο υποκατηγορίες, μία ομοιογενή και μία ανομοιογενή με βασικό παράγοντα ανομοιογένειας την ηλικία και το διαφορετικό τύπο και τρόπο ζωής και ενεργής γνώσης που κατά κανόνα αντιστοιχεί στο νεαρό και το ηλικιωμένο άτομο) οφείλεται εν μέρει στις εγγενείς ιδιότητες του Ορθόδοξου α.σ.: πέρα από ένα κοινό ελάχιστο, ισχύουν ριζικά διαφορετικοί κανόνες για τον άνδρα απ' ό,τι για τη γυναίκα, για το παντρεμένο άτομο απ' ό,τι για το ανύπαντρο, για το νέο απ' ό,τι για το ηλικιωμένο. Η ανομοιογένεια αυτή οφείλεται ως ένα βαθμό και σε ιστορικούς λόγους: το σύστημα αυτό είναι ασύμβατο με τον συνεχώς διευρυνόμενο αστικο-αγοραίο πολιτισμό. Πρώτο, δεν μπορεί να οργανώσει, δηλαδή να προσφέρει τρόπους μεγιστοποίησης των απολαύσεων που προσφέρονται από τον αστικο-αγοραίο πολιτισμό σε εμπορευματική μορφή μέσω των διάφορων αγορών. Μπορεί μόνο να περιορίσει τις απολαύσεις, να προσφέρει έναν εγκόσμιο

⁶⁵ Ουσιαστικά, διαθέτουν τόσες προκατασκευασμένες διαλέκτους μιας ενιαίας – ως προς το σεξουαλικό τουλάχιστον – γλώσσας όσες και οι ταξικές μερίδες των οποίων είναι μέλη στη σύγχρονη Ελλάδα. Σε αντίθεση με το Ορθόδοξο α.σ. που παρέχει-επιβάλλει ένα ιδιαίτερα υψηλό κοινό ελάχιστο επικοινωνίας ανεξάρτητα από την ταξική θέση, το αγοραίο α.σ. επιτρέπει την ανάδυση των ταξικών διαφορών στον τρόπο και χώρο εργασίας και δουλειάς και στο επίπεδο της επικοινωνίας.

⁶⁶ Το εντάξιμο του οργανισμού της γυναίκας στη σεξουαλική επαφή δεν συνεπάγεται και την ποιοτική αναβάθμισή του σε δομικό στοιχείο της σεξουαλικής επαφής, σε ομόλογο της ανδρικής εκσπερμάτωσης.

ασκητισμό. Δεύτερο, στα αστικά κέντρα τουλάχιστον, το Ορθόδοξο α. σ. δεν έχει ούτε τη δυνατότητα να ελέγξει τις νέες γενιές που γεννήθηκαν μέσα στα πλαίσια του αστικο-αγοραίου και θεωρούν αναίτια-ανεξήγητη την ασκητική του πρόταση. Από την άλλη πλευρά, η χαμηλή ποικιλία και η υψηλή ποικιλομορφία των φορέων του αγοραίου α. σ. οφείλεται αποκλειστικά στις εγγενείς ιδιότητες του αξιακού τους συστήματος. Οι αξίες-κριτήρια είναι ενιαίες για όλους τους φορείς, άνδρες και γυναίκες, νέαρους και ηλικιωμένους ή ό,τι άλλο. Το αγοραίο α. σ. είναι ένα ανεκτικό αξιακό σύστημα. Διαθέτει αδίκημα αλλά όχι αμάρτημα, μέσον όρο αλλά όχι κανόνα. Χωρίς κανόνα, δεν διαθέτει παρέκκλιση από ή καταστρατήγηση αξιών-κανόνων. Μέσα στα ευρύτατα πλαίσια των νόμων, διαθέτει διαφορά και προσωπική ιδιαιτερότητα.⁶⁷

Σχεδόν το σύνολο των φορέων του αγοραίου αξιακού συστήματος⁶⁸ (αδιακρίτως κοινωνικού φύλου, ηλικίας και ταξικής θέσης) θεωρεί τα 17 έως 21 χρόνια ως ιδανική ηλικία έναρξης της κοινωνικής σεξουαλικής ζωής (σχετικά σταθερές σεξουαλικές σχέσεις και συχνές ή τακτικές σεξουαλικές επαφές) τόσο για τον άνδρα όσο και για τη γυναίκα. Για τα άτομα αυτά, σχηματισμός της προσωπικότητας, προσωπική ευθύνη, παροχή πολιτικών δικαιωμάτων και (αυτ-)ενεργή σεξουαλική ζωή (πρέπει να) αλληλοσυμπληρώνονται. Πάντως, η ιδανική αυτή ηλικία δεν είναι ακριβώς η ίδια για τα δύο φύλα. Ο μεν άνδρες κυμαίνονται ανάμεσα στα 17 και τα 19 χρόνια οι δε γυναίκες ανάμεσα στα 18 και τα 21 χρόνια⁶⁹ οι γυναίκες ακολουθούν με καθυστέρηση 20 μηνών, κατά μέσον όρο, τους άνδρες.⁶⁹ Το γεγονός ότι η γυναίκα δικαιούται (αυτ-)ενεργής σεξουαλικής ζωής ενάμιση χρόνο μετά τον άνδρα αιτιολογείται “ρεαλιστικά” - αλλά χωρίς την αυταρχική, απόλυτη και υστεριζουσα διάθεση των ρεαλιστών φορέων του Ορθόδοξου α. σ. Αιτιολογείται με μια σειρά επιφυλάξεων ως προς το κατά πόσο οι νέες διαθέτουν την γνώση και τη βούληση που είναι απαραίτητες ώστε να αποφύγουν προβλήματα όπως εγκυμοσύνες-εκτρώσεις, παραίτηση από σπουδές κλπ. Αυτές οι μικρο-διαφορές στην αξιολόγηση των δύο φύλων είναι ενδεικτικές του ότι οι γνήσιοι φορείς του αγοραίου α. σ. στη σύγχρονη Ελλάδα είναι ουσιαστικά ελάχιστοι. Μάλιστα, η πλειονότητα των γνήσιων φορέων του αγοραίου α. σ. δεν είναι άλλοι από τους σοσιαλιστές, τους αριστερούς επικριτές του, που ξεκινούν με το (αστικο-)αγοραίο α. σ. ως ελάχιστο για να προτείνουν αναιρετικές αξιακές μετεξελίξεις.⁷⁰

⁶⁷ Η ανεκτικότητα αυτή δεν πρέπει να κατανοείται αποκλειστικά ως πλεονέκτημα. Το αγοραίο α. σ. είναι παγερά ανεκτικό και στον πιο ακραίο εξευτελισμό του ατόμου αρκεί να πληρούνται κάποιες τυπικές διαβεβαιώσεις περί προσωπικής ευθύνης. Το αγοραίο α. σ. διαθέτει τα δικά του αγοραία οργανωμένα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. Στη σύγχρονη Ελλάδα και σε σύγκριση με το Ορθόδοξο α. σ., ορίζει και διαθέτει έναν ευρύτερο και πλησιέστερο παράδεισο για λίγους, μία ευρύτερη και πλησιέστερη κόλαση για πολλούς, και έναν ευρύτερο και πλησιέστερο χώρο φαντασιώσεων για τους περισσότερους.

⁶⁸ Στα ζητήματα που αμέσως ακολουθούν, εκτός των ήδη ενταγμένων στα άτομα που στηρίζουν τη μελέτη συνολικά 14 ανδρών και 16 γυναικών, συζητήθηκαν συμπληρωματικά 16 άνδρες και 11 γυναίκες.

⁶⁹ Όπως διαπιστώθηκε στην προηγούμενη ενότητα, οι ρεαλιστές φορείς του Ορθόδοξου α. σ. ενεργοποιούν σεξουαλικά τη γυναίκα με καθυστέρηση 6 ετών σε σχέση με τον άνδρα.

⁷⁰ Έστω και ανεπεξέργαστη, η διαπίστωση αυτή αποτελεί πολυσήμαντη κριτική στους εκλαϊκευτές των αγοραίων ιδανικών και αξιών, τους γνήσιους φιλελεύθερους.

Με την μερική εξαίρεση τριών ατόμων που πιστεύουν ότι κοινωνική σεξουαλική ζωή και ψυχική υγεία δεν σχετίζονται αμέσως, το σύνολο των φορέων του αγοραίου αξιακού συστήματος έχει τη γνώμη ότι καθυστερημένη έναρξη της (σχετικά σταθερής) κοινωνικής σεξουαλικής ζωής και προβλήματα ψυχικής υγείας αποτελούν καταστάσεις ισχυρά συναρτημένες και μεγέθη ευθέως ανάλογα όσο περισσότερο ένα άτομο καθυστερεί να αναπτύξει σεξουαλικές σχέσεις μετά τα 21 του χρόνια τόσο περισσότερα και εντονότερα ψυχικά προβλήματα θα αναπτύξει.

Σ' ό,τι αφορά τις βασικές μορφές οργάνωσης και έκφρασης (ή μη-έκφρασης) της σεξουαλικότητας, οι φορείς του αγοραίου α.σ. εγκρίνουν στο σύνολό τους τη σεξουαλική επαφή μέσα στα πλαίσια μιας σχετικά σταθερής σεξουαλικής σχέσης. Επίσης, η προσφυγή σε ευκαιριακές σεξουαλικές σχέσεις με βάση μόνο τα φυσικά χαρακτηριστικά ή και τα συγκυριακά και φαινομενικά κοινωνικά χαρακτηριστικά του σεξουαλικού συντρόφου είναι σε επίπεδο αρχής έγκριτη τόσο για τον άνδρα όσο και για τη γυναίκα και οι δύο δικαιούνται να διατίθενται στη σεξουαλική αγορά όπως κρίνουν σκόπιμο. Όμως, η με ελάχιστες προϋποθέσεις ενεργοποίηση στη σεξουαλική αγορά μπορεί να είναι έγκριτη ως αρχή αλλά δεν είναι και αποδεκτή ως πράξη σύμφωνα με τη γνώμη του συνόλου των φορέων του αγοραίου α.σ. Στον μεν άνδρα είναι μόλις αποδεκτή ως "περιστασιακό ατόπημα" είτε για λόγους ανάγκης (παρατεταμένης σεξουαλικής αποχής) είτε για λόγους γοήτρου. Στη δε γυναίκα είναι ανεκτικά απορριπτική ως ενδεικτική περιστασιακής ή μονιμότερης αποδιοργάνωσης της προσωπικότητας, αφερεγγυότητας, (ταξικής) αστάθειας του χαρακτήρα, εξευτελισμού και υποτίμησης στη ιεραρχία του φύλου της. Το αγοραίο α.σ. (μέσω της απόλυτης) και οι φορείς του στη σύγχρονη Ελλάδα (μέσω της σχετικής) ανεκτικότητας που επιδεικνύουν στις ευκαιριακές σεξουαλικές σχέσεις επιτρέπουν την κοινωνική κινητικότητα του ατόμου μέσω της σεξουαλικής αγοράς και των τιμών που θα λάβει σ' αυτή. Οι ευκαιριακές σεξουαλικές σχέσεις δεν αποτελούν ατέλειες ή ένα άθροισμα ασταθών σημείων στη σεξουαλική αγορά και το ομόλογό της αξιακό σύστημα. Παρέχουν στο άτομο τη δυνατότητα επαφής με (και ενεργοποίησης σε) άγνωστα ταξικά-γεωγραφικά πεδία της σεξουαλικής αγοράς, πεδία πέρα κι έξω από τα βασικά πλαίσια της καθημερινής του εμπειρίας. Οι ευκαιριακές σεξουαλικές σχέσεις αποτελούν το βασικό πεδίο συνάντησης και ενεργής γνωριμίας ατόμων με σημαντικές διαφορές στα φυσικά και κοινωνικά τους χαρακτηριστικά καθώς και στη σεξουαλική τους τεχνική.⁷¹

Οι φορείς του αγοραίου α.σ. απορρίπτουν την οργάνωση της σεξουαλικότητας στη μορφή της σεξουαλικής αποχής. Σύμφωνα με τη γνώμη τους, η σεξουαλική αποχή δεν πρέπει να αποτελεί οργανωτική αρχή έναν από τους τρόπους οργάνωσης της σεξουαλικότητας, κάτι πέρα από προϊόν τυχαίων περιστάσεων, συμπτωματική και χρονικά περιορισμένη. Εφόσον είναι βλαβερή για το σώμα, το χαρακτήρα και την προσωπικότητα, το άτομο που βρίσκεται σε κατάσταση σεξουαλικής αποχής οφείλει να επιχειρεί την έξοδό του απ' αυτή την κατάσταση. Η αυτοϊκανοποίηση, από την άλλη πλευρά, τυχαίνει κυνίζουσας αποδοχής. Αποτελεί την ποιοτικά κατώτερη εναλλακτική λύση της σεξουαλικής επαφής. Σύμφωνα με τη γνώμη του συνόλου των ατόμων που συζητήθηκαν, αν εξαιρεθεί

(Και, βέβαια, όπως κάποιος δεν είναι αστός επειδή είναι οικονομικο-αγοραία καπιταλιστής έτσι και κάποιος δεν είναι σοσιαλιστής επειδή είναι πολιτικο-κομματικά ενταγμένος στο σοσιαλιστικό χώρο - αδιακρίτως ορισμού των εννοιών.)

⁷¹ Οι συναλλαγές-ανταλλαγές τους λαβαίνουν χώρα με βάση τους λόγους, τις αναλογίες, που παρουσιάζονται στο επόμενο Μέρος.

το ότι πλήττει την αυτοεκτίμηση του ατόμου, η αυτοϊκανοποίηση δεν είναι βλαβερή σωματικά ή ψυχικά. Επίσης, στο βαθμό που δεν θα μετατραπεί – λόγω διαδοχικών αποτυχιών στον τομέα των σεξουαλικών σχέσεων – σε “συνήθεια”, σε “έξη”, η αυτοϊκανοποίηση “εκτονώνει”, “συνεφέρει”, “ηρεμεί”, “ξελαμπικάρει”.

Η κυρίαρχη άποψη αυτής της αξιακής κατηγορίας πάνω στο σε ποιά άτομα αναφέρεται (πρέπει να αποδίδεται) ο χαρακτηρισμός του “μαλάκα” στο σεξουαλικό πεδίο είναι ότι “μαλάκας” είναι τόσο ο “καθ’ έξιν” αυτοϊκανοποιούμενος όσο και ο “παντελώς αποχικός” άνδρας. Τα αυτά ισχύουν και για τη γυναίκα αλλά – εκτός του ότι ο χαρακτηρισμός εμφανίζεται στην παθητική – με μια σειρά από ενδιαφέρουσες διαφορές: αν και γίνεται αποδεκτό ότι “μαλακισμένη” είναι τόσο η “καθ’ έξιν” αυτοϊκανοποιούμενη όσο και η “παντελώς αποχική”, στην καθημερινή γλωσσική πρακτική ο χαρακτηρισμός “μαλακισμένη” χρησιμοποιείται αποκλειστικά σε σχέση με την “παντελώς απόχική”, την “αγάμητη”. Τον άνδρα “τον χτυπάει στο κεφάλι” τόσο η καθ’ έξιν αυτοϊκανοποίηση όσο και η παντελής σεξουαλική αποχή. Αντίθετα, τη γυναίκα “τη χτυπάει στα νεύρα” μόνον η παντελής αποχή. Η σύναψη σεξουαλικής σχέσης και η ανάλογη κοινωνική αναγνώριση είναι αρκετή για να μην “χτυπηθεί στα νεύρα” η γυναίκα. Η σεξουαλική ικανοποίηση περισσεύει, είναι μάλλον άσχετη με τα “νεύρα” της. Άλλωστε το βασικό τμήμα της σεξουαλικής της ικανοποίησης η γυναίκα θα συνεχίσει να το παίρνει μέσω της αυτοϊκανοποίησης και μετά τη σύναψη σεξουαλικών σχέσεων.⁷²

Το ότι η παντελής σεξουαλική αποχή (καθώς και η παρατεταμένη και ανεξέλεγκτη σεξουαλική ικανοποίηση ειδικά για τον άνδρα) “χτυπάει” τον άνδρα στο “κεφάλι” και τη γυναίκα στα “νεύρα” δεν είναι τυχαίο ή συμπτωματικό. Για τα άτομα που συζητήθηκαν, η έννοια “κεφάλι” είναι κυρίως ενεργητική. Συμβολίζει και αναφέρεται στη “λογική”, στις ικανότητες αξιολόγησης-εκτίμησης και λήψης αποφάσεων, στην ενεργητική προσαρμογή στο περιβάλλον μέσω και της αλλαγής του. Αντίθετα, η έννοια “νεύρα” είναι κυρίως παθητική. Συμβολίζει και αναφέρεται στην ικανότητα παθητικής προσαρμογής σε αντίξοες συνθήκες, σε ξένα-εχθρικά περιβάλλοντα που παραμένουν αμετάβλητα. Στη σύγχρονη καθομιλουμένη, υπάρχουν συνθήκες ή καταστάσεις που μπορούν να “χτυπήσουν” έναν άνδρα στο “κεφάλι”, στα “νεύρα” ή και στα δύο ταυτόχρονα. Για τη γυναίκα, υπάρχουν αντίστοιχες συνθήκες ή καταστάσεις που “χτυπάνε” μόνο στα “νεύρα” και από τα “πειράζουν” έως και τα “σπάνε”.⁷³ Στη σύγχρονη καθομιλουμένη, η γυναίκα δεν έχει “κεφάλι”, δε μπορεί “να σηκώσει κεφάλι”. Γι’ αυτό το λόγο και όσες γυναίκες εξέφρασαν συνθήκες ή καταστάσεις που “χτυπάνε στο κεφάλι”, τις εξέφρασαν σε γλωσσικά σχήματα μιας μετα-καθομιλουμένης, μιας γλώσσας που προϋποθέτει ένα υψηλότερο της βασικής παιδείας ελάχιστο, σχήματα σχετικότητας όπως “Σ’ αυτές τις συνθήκες τί αποφάσεις μπορώ να πάρω;” ή “Μέσα σε τέτοιες καταστάσεις η ικανότητα κρίσης χάνει τη σημασία της”. Ανάμεσα σε πολλά άλλα πλεονεκτήματα, η απαλλαγή της

⁷² Θέση που σε επίπεδο αρχής απορρίπτεται αλλά, ταυτόχρονα, αποτελεί από κυνική (άνδρες και γυναίκες) έως κυνική και σαρκαστική (άνδρες) διαπίστωση.

⁷³ Η – παρακμάζουσα στη σύγχρονη Ελλάδα – έννοια του “πειρασμού” παραπέμπει στην “προ-λογική” έλξη ή απώθηση που μπορεί να ενεργοποιηθεί από ο,τιδήποτε, άνθρωπο, αντικείμενο, κατάσταση, ακόμα και πρό(σ)κληση για αντιπαράθεση. Κατά κανόνα, “πειραγμένο” θεωρείται το άτομο με μόνιμα τα αποτελέσματα του πειρασμού. Η παρατεταμένη σεξουαλική αποχή – και, έμμεσα-μεταφορικά, η παρατεταμένη στέρηση αναγκών – “πειράζει”, προκαλεί περίπου πάγιες και μη-αντιστρέψιμες ψυχικές βλάβες με σωματική βάση.

γυναίκας στη σύγχρονη Ελλάδα τουλάχιστον από την (ανδρική) καθομιλουμένη θα της επιτρέψει να έχει “κεφάλι”.

(ε. *Η Σύνθεση στη Σεξουαλική Αγορά*)

Η οργάνωση και αξιολόγηση της σεξουαλικότητας από το σύγχρονο Έλληνα και τη σύγχρονη Ελληνίδα στις τρεις μορφές της (σεξουαλική αποχή, αυτοϊκανοποίηση, σεξουαλική επαφή), οι δύο από τις οποίες αποτελούν και άμεσες εκφράσεις της, την κοινωνίζουσα (αυτοϊκανοποίηση) και την κοινωνική (σεξουαλική επαφή), δεν τελειώνει με τη νοηματοδότησή τους, τη φόρτισή τους με σημασίες και το συσχετισμό τους με ανθρώπινες καταστάσεις όπως η ψυχική υγεία. Ολοκληρώνεται με τη σύνθεση, οργάνωση και αξιολόγηση αυτών των μορφών και εκφράσεων στην καθημερινή πρακτική. Τα στοιχεία που ακολουθούν, οργανωμένα σε ποσοστά επί τοις εκατό, απαντούν στο ερώτημα του σε ποιο βαθμό η σεξουαλικότητα του σύγχρονου Έλληνα και της σύγχρονης Ελληνίδας παραμένει ανέκφραστη (μορφοποιείται σε σεξουαλική αποχή, αποχικοποιείται) ή εκφράζεται μέσω της αυτοϊκανοποίησης και της σεξουαλικής επαφής μέχρι και τον οργασμό.⁷⁴

Μια σειρά από μικροεμφατικές τροποποιήσεις είναι αναγκαίες σ' αυτό το σημείο. Αφορούν ορισμένες εννοιικές αναδιατάξεις, ορισμένες αναδιαρθρώσεις των εμφάσεων που συνθέτουν τις έννοιες αυτές. Ας τονιστεί ότι οι συγκεκριμένες τροποποιήσεις δεν είναι καθαρά ούτε κυρίως τεχνικές. Αποτελούν τελειοποιήσεις των εννοιών με σκοπό την προσέγγιση του γνωστικού υλικού από μία διαφορετική και ιδιαίτερα σημαντική προοπτική. Μάλιστα, μπορεί να ειπωθεί ότι το μεγαλύτερο μέρος του διαθέσιμου γνωστικού υλικού επενδύθηκε στην επεξεργασία και τελειοποίησή τους, στη μετατροπή κάποιων αφηρημένων στιγμιαίων ιδεών σε συγκεκριμένες διαρκείς έννοιες.

Η πρώτη μικροεμφατική τροποποίηση αφορά τις δύο αξιακές κατηγορίες που εμφανίζονται στη συνέχεια του κεφαλαίου και αποτελούν ενεργητικές αναδιατάξεις των δύο κατηγοριών που ίσχυσαν ως αυτό το σημείο του κεφαλαίου: την κατηγορία των ατόμων με “ενεργό το Ορθόδοξο αξιακό σύστημα” και των ατόμων με “ενεργό το αγοραίο αξιακό σύστημα”. Οι δύο συγκεκριμένες κατηγορίες δεν ταυτίζονται με τις κατηγορίες των φορέων του Ορθόδοξου α. σ. και του αγοραίου α. σ. αντίστοιχα. Η πρώτη περιλαμβάνει το σύνολο των γνήσιων φορέων του Ορθόδοξου α. σ. και τα πλησιέστερα στους γνήσιους 2/3 των ρεαλιστών. Η δεύτερη περιλαμβάνει το σύνολο των φορέων του αγοραίου α. σ. και το πλησιέστερο σ' αυτούς 1/3 των ρεαλιστών φορέων του Ορθόδοξου α. σ. Πρέπει να τονιστεί ότι οι κατηγορίες αυτές είναι πρόσφορο να κατανοηθούν ως οι δύο πόλοι του αυτού ιδεατού άξονα – χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν ποιοτικές διαφορές μεταξύ τους, γεγονός που πιστοποιείται από τις αποκλίσεις στις τιμές – και μάλιστα ως πόλοι που δεν συμπίπτουν με τα άκρα του άξονα.

⁷⁴ Το ερώτημα αυτό αποδείχτηκε ιδιαίτερα γόνιμο και έχει παρέξει στον ερευνητή πλούσιο πρωτογενές υλικό, οργανώσιμο από πολλές προοπτικές. Μέσα στα πλαίσια της συγκεκριμένης μελέτης, ο ερευνητής επέλεξε να “αδικήσει” την πληρότητα και τον πλούτο των δεδομένων υπέρ της πληρότητας και ισορροπίας της μελέτης: οργάνωσε τα δεδομένα με βάση τα αντιπαρατιθέμενα αξιακά συστήματα που αποτελούν τον κεντρικό άξονα παρουσίασης της μελέτης.

Η δεύτερη μικροεμφατική τροποποίηση αφορά τις φάσεις οργάνωσης του Πίνακα που ακολουθεί. Οι φάσεις αυτές έχουν μεν κάποια “εκλεκτική συγγένεια” με ηλικιακές κατηγορίες – νεαρά άτομα, νεαρά ενήλικα άτομα, ενήλικα άτομα – αλλά δεν συμπίπτουν μαζί τους.

Πρώτη Φάση: Προς τη Σεξουαλική Αγορά Σ’ αυτή τη φάση βρίσκονται άτομα που έχουν πλήρη (έστω και ασαφή, ανακριβή, αναληθή ή και ψευδή) αίσθηση/γνώση/συνείδηση της σεξουαλικότητάς τους αλλά δεν έχουν περάσει από το τελετουργικό της πρώτης σεξουαλικής επαφής.⁷⁵

Δεύτερη Φάση: Στη Σεξουαλική Αγορά Μετά την πρώτη σεξουαλική επαφή τα άτομα εντάσσονται στην ελεύθερη ανταγωνιστική σεξουαλική αγορά, αναλαμβάνοντας όλα τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που την πλαισιώνουν καθιστώντας την μερικά αυτόνομη καθώς και όλα τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που την ενοποιούν με τις άλλες μερικά αυτόνομες αγορές.⁷⁶ Η ένταξη αυτή δεν σημαίνει και ότι, με την είσοδο στη μετα-παρθενική φάση, για όλα τα άτομα και στον αυτό βαθμό παύουν να ισχύουν οι κοινωνικοί (κυρίως οικογενειακοί) και ψυχικοί (αναστολές, ενοχές) περιορισμοί. Σημαίνει ότι οι όποιοι περιορισμοί προσλαμβάνονται και αξιολογούνται από τα άλλα άτομα ως προσωπικά πλεονεκτήματα ή μειονεκτήματα, ως συστήματα “υπέρ και κατά” για την έναρξη, τον τρόπο οργάνωσης και τον τύπο σταθεροποίησης, και την λήξη μιας σχέσης. Οι περιορισμοί αυτοί αποτελούν ανελαστικές και καταπιεστικές μορφές προστασίας του ατόμου – κατά κανόνα της (νεαρής) γυναίκας – από την ακραία ή μερική υποτίμηση στη σεξουαλική αγορά. Δεν είναι όμως ανέξοδοι για το άτομο που υφίσταται την προστατευτική τους δράση. Αντίθετα, έχουν υψηλό προσωπικό κόστος. Ο βαθμός επιτυχίας τους είναι περίπου ευθέως ανάλογος της σεξουαλικής υποτίμησης και της μείωσης της σεξουαλικής απόλαυσής του.

Τρίτη Φάση: Μερικά Εκτός Σεξουαλικής Αγοράς. Σ’ αυτή τη φάση βρίσκονται τα άτομα σε (τυπική ή άτυπη) σταθερή και μόνιμη σεξουαλική σχέση. Τα άτομα αυτά είναι διακριτά σε δύο κατηγορίες: Σ’ αυτά που η κοινωνική σεξουαλική τους δράση (η σεξουαλική δράση εκτός της αυτοϊκανοποίησης) λαβαίνει χώρα εξ ολοκλήρου μέσα στα πλαίσια της σταθερής σχέσης και αυτά που οι κοινωνική σεξουαλική τους δράση περιλαμβάνει ευκαιριακές ή μόνιμες προσβάσεις στη σεξουαλική αγορά, δηλαδή ευκαιριακές ή δορυφορικές σχέσεις αδιακρίτως συχνότητας, διάρκειας, δομής και προοπτικής.

Ας αποσαφηνιστεί ότι η τρίτη φάση δεν αποτελεί λογική, αναγκαία, ή υποχρεωτική κατάληξη, δεν έπεται υποχρεωτικά της δεύτερης ή αποτελεί ένα είδος τελειώσής της. Η διαδοχή αυτή είναι απλά και μόνον η συνθηθέστερη στη σύγχρονη Ελλάδα. Ανάμεσα σε διάφορους συνδυασμούς που

⁷⁵ Με ή χωρίς οργασμό. Είναι συχνό φαινόμενο στους άνδρες και αποτελεί τον κανόνα στις γυναίκες, η πρώτη τουλάχιστον σεξουαλική τους επαφή να μην ολοκληρώνεται, να μη φτάνει έως και τον οργασμό.

⁷⁶ Τα κοινωνικά χαρακτηριστικά των ατόμων αποτελούν τον κοινό παρονομαστή όλων των επιμέρους αγορών-κοινωνικών πεδίων. Ισχύουν σ’ όλες τις αγορές-πεδία αν και με διακυμάνσεις στις τιμές τους.

Ατελείς, κακέκτυπες εντάξεις στη σεξουαλική αγορά αποτελούν και οι προσφυγές στην πορνεία και την πορνογραφία. Ουσιαστικά, αποτελούν ατελείς (έμμεσες, ελλειπείς, εμπροϋπόθετες) προσφυγές στη σεξουαλική αγορά. Αποτελούν προσφυγές με μεσολαβητή την κεντρική οικονομική αγορά, η οποία, ανάμεσα στ’ άλλα, μηδενίζει-εξευτελίζει τη συναισθηματική διάσταση, περιορίζοντας τη σχέση σε μηχανική ή/και φαντασιωτική.

ισχύουν στην καθημερινότητα, είναι τόσο δυνατό όσο και συνηθισμένο, ένα άτομο να μην πραγματοποιήσει τη μετάβαση από τη δεύτερη στην τρίτη φάση ή να την πραγματοποιήσει για κάποιο χρονικό διάστημα και κατόπιν να επανέλθει στη δεύτερη. Οι φάσεις αυτές αποτελούν εργαλεία ανάλυσης, κατανόησης και παρουσίασης της κοινωνικής πραγματικότητας. Είναι εντελώς απρόσφορο να απολυτοποιηθούν, δηλαδή να κατανοηθούν σαν "στάδια" εξέλιξής της.⁷⁷

Πίνακας 6: Σύγχρονη Ελλάδα Άνδρες και Γυναίκες
Οργάνωση Σεξουαλικού Δυναμικού

Φάσεις	Μορφές Οργάνωσης του Σεξουαλικού Δυναμικού							
	Σεξουαλική Αποχή		Αυτοϊκανοποίηση		Σεξουαλική Επαφή			
	Άνδρας	Γυναίκα	Άνδρας	Γυναίκα	Άνδρας	Γυναίκα	Άνδρας	Γυναίκα
Προς τη Σεξουαλική Αγορά								
Με Ενεργό το Σύστημα								
Ορθόδοξο	Αξιακό	41	72	59	28	-	-	
Με Ενεργό το Αγοραίο Σύστημα								
Αγοραίο	Αξιακό	12	24	88	76	-	-	
Στη Σεξουαλική Αγορά								
Με Ενεργό το Ορθόδοξο Σύστημα								
Ορθόδοξο	Αξιακό	42	67	10	21	48	12	

⁷⁷ Είναι εύλογο να αναφερθεί και μία διευκρίνιση στον τρόπο λήψης των πληροφοριών. Ο ερευνητής απεύθυνε την άμεση και ευθεία ερώτηση του τύπου "Πόσους οργανισμούς έχεις την εβδομάδα μέσω αυτοϊκανοποίησης και πόσους μέσω σεξουαλικής επαφής;" περίπου στα μισά από τα άτομα που στηρίζουν συνολικά τη μελέτη (καθώς και σε άλλα 50 άτομα, 30 άνδρες και 20 γυναίκες, που έδωσαν πληροφορίες σ' αυτό το συγκεκριμένο ζήτημα) τουλάχιστον δύο φορές με χρονική απόσταση τουλάχιστον τεσσάρων μηνών. Με περίπου 7 στα 10 άτομα, οι συνθήκες επέτρεψαν την άμεση αυτή ερώτηση από την πρώτη συνάντηση κιόλας. Με τα υπόλοιπα, η ερώτηση ήταν δυνατή από τη δεύτερη συνάντηση και μετά. Στην περίπτωση αυτή, κατά την πρώτη συνάντηση οι πληροφορίες αντλήθηκαν έμμεσα (αν και κατά κανόνα σαφέστατα) με συζήτηση περί-το-ζήτημα. Τα δεδομένα που αφορούν τον οργανισμό μέσω αυτοϊκανοποίησης ή σεξουαλικής επαφής έχουν ελεγχθεί και εξακριβωθεί με τη χρήση δύο σειρών διαδοχικών συγκρίσεων. Στην πρώτη σειρά, τα λεγόμενα του ατόμου συγκρίθηκαν μεταξύ τους αλλά και με τα λεγόμενα άλλων (ερωτικών συντρόφων ή/και φίλων). Στη δεύτερη και πολύ πιο διαφωτιστική και ενδιαφέρουσα σειρά, τα λεγόμενα του ατόμου συγκρίθηκαν με τα λεγόμενα του συνόλου των ατόμων του κοινωνικού του φύλου, της ηλικιακής του κατηγορίας, της κοινωνικής του κατηγορίας (ταξικής μερίδας) και της αξιακής του κατηγορίας. Είναι αυτή η δεύτερη σειρά συγκρίσεων κυρίως που επέτρεψε το σαφή και ακριβή εντοπισμό του *μη-συμβάντος*, του (αμέσως) ανέκφραστου κοινωνικά τμήματος της σεξουαλικότητας, ενός τμήματος εξίσου πραγματικού με το εκφρασμένο, δηλαδή το σαφή και ακριβή εντοπισμό και την αριθμητική-ποσοστιαία έκφραση της *σεξουαλικής αποχής*.

Σύστημα							
Με Ενεργό το							
Αγοραίο	Αξιακό	23	34	16	46	61	20
Σύστημα							
Μερικά Εκτός							
Σεξουαλικής Αγοράς							
Με Ενεργό το							
Ορθόδοξο	Αξιακό	70	78	0	15	30	7
Σύστημα							
Με Ενεργό το							
Αγοραίο	Αξιακό	27	42	7	42	66	16
Σύστημα							

Από τη συγκεκριμένη οργάνωση του πρωτογενούς υλικού στον Πίνακα 6 είναι δυνατό να εξαχθούν πολλά συμπεράσματα, να ενισχυθούν συμπεράσματα που προηγούνται και υποστηριχθούν συμπεράσματα που ακολουθούν.⁷⁸

Ένα πρώτο σύστημα διαπιστώσεων που πρέπει να θιγεί στη γενικότητά του είναι και το ότι, συνολικά ειπωμένη, η σεξουαλική αποχή παρουσιάζεται ιδιαίτερα (αλλά κάθε άλλο παρά απροσδόκητα) υψηλή. Το 44% του σεξουαλικού δυναμικού του σύγχρονου Έλληνα και της σύγχρονης Ελληνίδας παραμένει αμέσως (ποικίλες απαγορεύσεις ποικίλων φορέων) ή εμμέσως (κοινωνικές υποχρεώσεις) καταπιεσμένο, ανέκφραστο, σε κατάσταση μη-γεγονότος, μη-πράξης. Σχεδόν το μισό σεξουαλικό δυναμικό του πληθυσμού στη σύγχρονη Ελλάδα, δεν “γίνεται”, δεν “πράττεται”, δεν εξωτερικεύεται, δεν μετατρέπεται σε κοινωνίζουσα δραστηριότητα (αυτοϊκανοποίηση) ή κοινωνική πράξη (σεξουαλική επαφή). Η ανυπαρξία του όμως ως κοινωνικοποιημένο-κοινωνικό σεξουαλικό δυναμικό δεν σημαίνει και την ασημαντότητά του. Το ακριβώς αντίθετο. Το σεξουαλικό δυναμικό που κατακρατά η σεξουαλική αποχή (το σεξουαλικό δυναμικό που οργανώνεται ως σεξουαλική αποχή) συμμετέχει ως *άγνωστη αιτία* στις αποφάσεις και τις ενέργειες του ατόμου, ως παράγοντας αστάθειας στην προσωπικότητά του. Αποφάσεις και ενέργειες που με βάση τις τρέχουσες επικρατούσες σημασίες είναι παράλογες ή μη-εύλογες ή, έστω, παρουσιάζουν αναντιστοιχίες και ασυμβατότητες μέσω και σκοπών γίνονται κατανοητότερες και εξηγήσιμες με το να συμπεριληφθεί και το αποχικό σεξουαλικό δυναμικό στην εκτίμηση-αξιολόγησή τους. *Σεξουαλικότητα, οργάνωση και αξιολόγησή της, και σεξουαλικές σχέσεις δεν είναι κατανοητές αν δεν συμπεριληφθεί η σεξουαλική αποχή.*

⁷⁸ Ο ερευνητής οφείλει να συστήσει επιφυλακτικότητα ως προς τη *γενικευσιμότητα* των δεδομένων του Πίνακα 6. Ο περιορισμένος αριθμός των ατόμων που συζητήθηκαν δεν αντιστοιχεί στο εύρος των δεδομένων, με πιθανές τις αποκλίσεις από τον πραγματικό πληθυσμό. Τον απασχολούν ιδιαίτερα τα ποσοστά που αναφέρονται στους άνδρες με ενεργό το Ορθόδοξο α. σ. στη φάση “Μερικά Εκτός Σεξουαλικής Αγοράς”. Τα ποσοστά αυτά δεν συνεχονται απόλυτα – συνεχονται όμως ικανοποιητικά – με άλλα δεδομένα της έρευνας συνολικά. Μια απόκλιση της τάξης του 5% υπέρ της σεξουαλικής επαφής φαίνεται “ρεαλιστικότερη” στον ερευνητή.

Η σεξουαλική αποχή αποτελεί το γενικό σεξουαλικό κόστος ένταξης του ατόμου στην ιστορική κοινωνία. Το συγκεκριμένο δε 44% της σεξουαλικής αποχής αποτελεί το γενικό σεξουαλικό κόστος ένταξης του ατόμου στην κοινωνία στη σύγχρονη Ελλάδα.⁷⁹ Για να ενταχθεί ένα άτομο στη σύγχρονη Ελλάδα, θα καταστήσει ανενεργό το 44% του σεξουαλικού του δυναμικού. Βέβαια, είναι πέρα για πέρα απλοϊκό να θεωρηθεί η σύγχρονη Ελλάδα σαν μια “κακή” κοινωνία που επιβουλεύεται τα μέλη της. Αυτά είναι κατά μέσον όρο τα ιστορικά όρια της σεξουαλικής έκφρασης και της περίπτωση ανάλογης σεξουαλικής ευχαρίστησης που μπορεί να ανεχθεί η συγκεκριμένη ιστορική κοινωνική δομή χωρίς να περιπέσει σε κρίση. Η σύγχρονη Ελλάδα αποτελεί μια κοινωνία που για τη συνοχή και συνέχειά της σ’ αυτή συγκεκριμένη ιστορική μορφή απαιτείται το συγκεκριμένο (υψηλό;) μέσο σεξουαλικό κόστος.⁸⁰ Αποτελεί μια κοινωνία που δομές, θεσμοί και αυτονομία οδηγούνται σε κρίση όταν το κόστος αυτό αυξάνεται ή μειώνεται. Άλλωστε, τα δύο αντιπαρατιθέμενα αξιακά συστήματα εκφράζουν και οργανώνουν αυτήν ακριβώς την κρίση. Το Ορθόδοξο α. σ. προτείνει ένα τρόπο οργάνωσης και αξιολόγησης της σεξουαλικότητας – και, γενικότερα, των ζωικών λειτουργιών – που για να ισχύσει είναι αναγκαία μια σεξουαλική αποχή της τάξης του 62%. Από την άλλη πλευρά, το αγοραίο α. σ. απαιτεί για να ισχύσει πολύ μικρότερη θυσία σεξουαλικού δυναμικού, μια θυσία της τάξης του 27% κατά μέσον όρο. Από την προοπτική μιας “σεξουαλικής πολιτικο-οικονομικής” – που αποτελεί και τη βασική προοπτική της μελέτης – το αγοραίο α. σ. αποτελεί ένα ποιοτικά ανώτερο αξιακό σύστημα σε σύγκριση με το Ορθόδοξο. Η σταδιακή σε κλίμακα γενεών αλλά ταχύτατη σε κλίμακα ιστορικής περιόδου επικράτηση του αγοραίου α. σ. και η απώθηση του Ορθόδοξου α. σ. σε (μέγιστο) κοσμοθεωρία και (ελάχιστο) στοιχείο ιστορικής ταυτότητας σημαίνουν και την εξίσου σταδιακή/ταχύτατη μείωση του 44% της σεξουαλικής αποχής, του γενικού σεξουαλικού κόστους ένταξης στη σύγχρονη Ελλάδα.⁸¹

⁷⁹ Ακριβέστερα, στην Ελλάδα μετά το 1920 στα πλαίσια αυτής της μελέτης, αφού ως αυτό το έτος φτάνουν οι χρονολογίες γεννήσεως των ατόμων με τις πολλές και διάφορες (αλλά Ορθόδοξες) ιστορικές καταβολές και παραδόσεις που συζητήθηκαν ή ρωτήθηκαν.

⁸⁰ Το αν αυτό το κόστος είναι υψηλό δεν είναι διαπιστώσιμο μόνο με την εξακρίβωση των αμέσων και εμμέσων συνεπειών του στο άτομο-μέλος της. Είναι η αναγκαία για τον εντοπισμό των ιστορικών μέγιστων και ελάχιστων και η (ποσοτική και ποιοτική) σύγκριση του σεξουαλικού κόστους ένταξης του ατόμου στη σύγχρονη Ελλάδα με το αντίστοιχο κόστος σε άλλους κοινωνικούς σχηματισμούς.

⁸¹ Το κλασικό φρουδικό σχήμα της “εξιδανίκευσης”, η υπόθεση περί διοχέτευσης του λιμνάζοντος σεξουαλικού δυναμικού σε άλλους, εξωσεξουαλικούς τομείς δραστηριότητας, φαίνεται να ισχύει και με βάση τα δεδομένα της έρευνας που στηρίζει τη μελέτη. Όμως, μία ουσιαστική τροποποίηση της υπόθεσης είναι αναγκαία, επιβάλλεται από τα δεδομένα η διοχέτευση του σεξουαλικού δυναμικού εμφανίζεται ως εξιδανίκευση μόνο σε οικονομικά ή/και πολιτιστικά εύπορα άτομα καθώς και σε άτομα αυξανόμενης ευπορίας (κόστος μετατροπής-μετάβασης). Στη μεγάλη πλειονότητα των σύγχρονων Ελλήνων και Ελληνίδων, η διοχέτευση αυτή μόνο σαρκαστικά μπορεί να χαρακτηριστεί ως εξιδανίκευση. Σ’ αυτές τις κοινωνικές κατηγορίες, η διοχέτευση του σεξουαλικού δυναμικού που διαρκώς αποχικοποιείται τείνει να εμφανίζεται ως *τελετουργισμός*: μανιώδης προσκόλληση στη σχολαστική καθαριότητα, την τάξη, την αυστηρή τήρηση κάθε προγράμματος και χρονοδιαγράμματος, προσκόλληση στο οποιοδήποτε αξιακό ομολόγο και ευκολοδίδακτο τυπικό. Στο βαθμό (και στις ιστορικές ή ηλικιακές περιόδους) που τα άτομα αυτά δεν εξηγείρονται, αποτελούν ιδανικούς-ες εντολοδόχους που ψάχνουν για (έναν ή περισσότερους) συγκροτημένο εργασιακό, πολιτικο-κομματικό, τηλεοπτικό ακόμα και ερωτικό διευθυντή-εντολέα διατεθειμένο να τους δώσει γενικές αρχές και κατευθύνσεις. Η σεξουαλική αποχή αποτελεί μορφή ανθρώπινου πόνου. Όμως, ο πόνος της δημιουργίας διαφέρει ποιοτικά από τον πόνο της επιβίωσης.

Βέβαια, η σεξουαλική αποχή δεν ισοκαταμερίζεται (ούτε είναι ισοκαταμερισμη) ανάμεσα στα άτομα-μέλη της κοινωνίας στη σύγχρονη Ελλάδα. Πρώτο, τείνει να αυξάνεται από φάση σε φάση ένταξης στη σεξουαλική αγορά. Η ηλικία, η συμβατικοποίηση των σεξουαλικών σχέσεων και η αύξηση των ανελαστικών κοινωνικών υποχρεώσεων αποτελούν παράγοντες που συμβάλλουν στην αύξηση του αποχικού τμήματος του σεξουαλικού δυναμικού αδιακρίτως αξιακού συστήματος ή κοινωνικού φύλου.⁸² Δεύτερο, τα Ορθόδοξα άτομα (ακριβέστερα, οι ενεργοί φορείς του Ορθόδοξου α. σ.), αποχικοποιώντας το 62% του σεξουαλικού τους δυναμικού, υπερέχουν σαφώς στο βαθμό σεξουαλικής αποχής σε σύγκριση με τα εξαστισμένα άτομα (ακριβέστερα, τα άτομα-ενεργούς φορείς του αγοραίου α. σ.) που αποχικοποιούν το 27% του σεξουαλικού τους δυναμικού. Οι γυνήσιοι φορείς του Ορθόδοξου α. σ. κατά βάση απέχουν σεξουαλικά, ενώ οι ρεαλιστές σε μικρότερο βαθμό και οι φορείς του αγοραίου α. σ. σε μεγαλύτερο βαθμό κατά βάση εκφράζουν το σεξουαλικό τους δυναμικό (μέσω αυτοϊκανοποίησης ή/και σεξουαλικής επαφής). Τρίτο, ο βαθμός σεξουαλικής αποχής διαφέρει σημαντικά ανάμεσα στα δύο κοινωνικά φύλα. Οι γυναίκες αποχικοποιούν το 53% και οι άνδρες το 36% του σεξουαλικού τους δυναμικού.

Πέρα από αυτές τις γενικές διαπιστώσεις – αλλά και πάνω στη βάση τους, μια σειρά από συμπληρωματικές διευκρινιστικές διαπιστώσεις είναι δυνατές μέσω της σύγκρισης των τεσσάρων υποκατηγοριών ατόμων που παράγονται από το συσχετισμό αξιακού συστήματος και κοινωνικού φύλου. Οι γυναίκες-ενεργοί φορείς του Ορθόδοξου α. σ. υπερέχουν σε σεξουαλική αποχή, με το 72% του σεξουαλικού τους δυναμικού ανέκφραστο. Οι Ορθόδοξες γυναίκες – δηλαδή, οι γυναίκες ως Ορθόδοξες – είναι υποχρεωμένες να καταβάλλουν το υψηλότερο σεξουαλικό κόστος ένταξης στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία. Δεύτεροι σε βαθμό σεξουαλικής αποχής, με το 51% του σεξουαλικού τους δυναμικού κατεσταλμένο, είναι οι Ορθόδοξοι άνδρες. Ακολουθούνται από τις γυναίκες-ενεργούς φορείς του αγοραίου α. σ. (των οποίων το 33% του σεξουαλικού τους δυναμικού παραμένει ανέκφραστο). Τέλος, άνδρες-ενεργοί φορείς του αγοραίου α. σ. είναι οι – σε σύγκριση με τα άτομα που απαρτίζουν τις άλλες τρεις υποκατηγορίες – ελάχιστοι αποχικοποιημένοι: “Μόλις” το

⁸² Μοναδική αλλά αναμενόμενη εξαίρεση σ' αυτή την τάση αποτελούν οι Ορθόδοξες γυναίκες – ακριβέστερα, όσες από αυτές συνάπτουν προγαμιαίες σεξουαλικές σχέσεις – κατά τη διάρκεια της φάσης εξόδου τους στη σεξουαλική αγορά. Στην περίπτωση αυτή παρατηρείται μια μείωση της σεξουαλικής αποχής κατά 5% (και άνοδος της στην επόμενη φάση). Με βάση τις ευρύτερες συζητήσεις που έδωσαν αυτά τα δεδομένα, ο ερευνητής αποδίδει αυτή τη μείωση της σεξουαλικής αποχής (και αντίστοιχη αύξηση της σεξουαλικής έκφρασης) στη θεαματική αύξηση των σεξουαλικών ερεθισμάτων μέσα στο πλαίσιο της σεξουαλικής αγοράς ευρύτερα και της σεξουαλικής σχέσης στενότερα σε σύγκριση με τον αυστηρό οικογενειακό κύκλο που προηγείται. Η θέση αυτή ενισχύεται και από τα εμπέρους στοιχεία που συνθέτουν το 67% της σεξουαλικής απόχής της συγκεκριμένης υποκατηγορίας. Με πιθανή εξαίρεση τους πρώτους 4 έως 6 μήνες μετά την πρώτη σεξουαλική επαφή (κατά τη διάρκεια των οποίων η γυναίκα, όπως άλλωστε και ο αντίστοιχός της άνδρας, διδάσκεται τρόπους απόλαυσης – “μαθαίνει τεχνικές, μαθαίνει να αντιλαμβάνεται τα αποτελέσματα και μαθαίνει να απολαμβάνει τα αποτελέσματα” στην ορολογία του H. S. Becker (*Outsiders*, κεφ. 3), κατά τη διάρκεια των επόμενων 18 μηνών έως και 2 ετών ο βαθμός σεξουαλικής αποχής πέφτει κάτω από το 60%. Στα επόμενα δύο ή τρία χρόνια όμως ανεβαίνει ταχύτατα για να αγγίξει το 78%. Η Ορθόδοξη γυναίκα που οργανώνει-προπαγανδίζει η Ορθόδοξη Εκκλησία και προπαγανδίζει-επιβάλλει κυρίως η Ορθόδοξη οικογένεια, έστω και αν απέκλινε και αμάρτησε για κάποιο χρονικό διάστημα, είναι πλέον έτοιμη για γάμο. Η μετατροπή της κοινωνικής δομής σε προσωπική μοίρα ολοκληρώθηκε.

21% του σεξουαλικού τους δυναμικού παραμένει ανέκφραστο, δεν εκφράζεται-εξωτερικεύεται σε κάποια μορφή και με κάποιο τρόπο.⁸³

Σ' αυτό το σημείο - και πριν συνεχιστεί η ανάλυση και ερμηνεία των δεδομένων του Πίνακα 6 - είναι αναγκαία η απάντηση σε ένα καθοριστικής σημασίας ερώτημα Σ' ό,τι αφορά την οργάνωση και αξιολόγηση της σεξουαλικότητας ποιος από τους δύο παράγοντες είναι ο καθοριστικός; Το αξιακό σύστημα ή το κοινωνικό φύλο;⁸⁴ Μια άμεση και λαθεμένη απάντηση είναι η αναγωγή του κοινωνικού φύλου σε καθοριστικό παράγοντα. Αλλά το γεγονός ότι και στα δύο αξιακά συστήματα που δεσπόζουν στη σύγχρονη Ελλάδα (τουλάχιστον) η γυναίκα είναι από κάθε άποψη κατώτερη του άνδρα σημαίνει μόνο ότι και τα δύο αξιακά συστήματα είναι δομικά ανίκανα να εξανθρωπίσουν τη σεξουαλικότητα. Δεν σημαίνει και ότι το κοινωνικό φύλο καθορίζει την οργάνωση και αξιολόγηση της σεξουαλικότητας. Η θέση αυτή θα ίσχυε μόνο αν μπορούσε να αποδειχτεί ότι κάθε ιστορικό σύστημα αλλά και κάθε ιστορικοποιημένο σύστημα αρχών ορίζει τη γυναίκα ως κατώτερη. Μέχρι οι σοσιαλιστικές - ή όποιες άλλες - αξίες παύσουν ή διαμορφωθούν σε αξιακό σύστημα, ισχύσουν και αποτύχουν να εξανθρωπίσουν τον άνδρα και τη γυναίκα, *ο καθοριστικός παράγοντας οργάνωσης και αξιολόγησης της σεξουαλικότητας* (καθώς και μετατροπής της σε συγκεκριμένους ιστορικούς τρόπους ζωής και βιώματα) *δεν είναι το κοινωνικό φύλο - είναι το αξιακό σύστημα*

Πρώτο - με βάση (και) τα δεδομένα (και) του Πίνακα 6, το αξιακό σύστημα είναι αυτό που καθορίζει όχι μόνον αμέσως αλλά και εμμέσως την οργάνωση και αξιολόγηση της σεξουαλικότητας. Την καθορίζει και μέσω του καθορισμού του κοινωνικού φύλου. Άνδρα και γυναίκα ως έννοιες και συστήματα ρόλων-κανόνων/αντιλήψεων-στάσεων/αισθημάτων-αισθήσεων διαθέτουν τόσο το Ορθόδοξο όσο και το αγοραίο α. σ. Οι έννοιες-συστήματα "άνδρας" και "γυναίκα" των δύο αξιακών συστημάτων διαφέρουν μεταξύ τους. Διαφέρουν ποιοτικά, σ' όλες τις ποιότητες-διαστάσεις τους εκτός από μία, την καθοριστική όλων των άλλων, την ποιότητα-διάσταση που τροπίζει τις άλλες: είναι ομολογες ως προς το ότι αποτελούν ιστορικές μορφές (ομαδικής ή ατομικής) (ατομικο-ιδιοκτησιακής) οργάνωσης και διαχείρισης (ιεράρχησης και ανταλλαγής) της σεξουαλικότητας και,

⁸³ Είναι απλοϊκό και σχηματικό η θεαματική αύξηση στην έκφραση του σεξουαλικού δυναμικού που οι ενεργοί φορείς του αγοραίου α. σ. εμφανίζουν σε σχέση με τους ενεργούς φορείς του Ορθόδοξου α. σ. να κατανοηθεί χωρίς περιορισμούς ως βελτίωση. Είναι τόσο ακριβέστερο όσο και παραγωγικότερο, η αύξηση του τμήματος του σεξουαλικού σεξουαλικού δυναμικού που εκφράζεται να γίνει κατανοητή ως μερική βελτίωση, ως μία πολύ σημαντική αλλά ανεπαρκής προϋπόθεση κυρίως για τον εξανθρωπισμό της αντιμετώπισης του ανθρώπινου σώματος (και δευτερευόντως για τον εξανθρωπισμό των σεξουαλικών κοινωνικών σχέσεων).

⁸⁴ Στην απάντηση του ερωτήματος συμβάλλουν και ορισμένα δεδομένα που αναφέρονται στον Πίνακα 1 περί λόγων οργανικών ανταλλαγών ανδρών και γυναικών. Τα δεδομένα αυτά - που δεν είναι αμέσως παρουσιάσιμα στο σχολιασμό που ακολούθησε τον Πίνακα 1 λόγω της αναγκαιότητας να προηγηθεί η ενεργοποίηση των δύο αξιακών συστημάτων - ουσιαστικά υποστηρίζουν την αναγωγή τόσο του ενός όσο και του άλλου παράγοντα σε καθοριστικό: Ο λόγος οργανικών ανταλλαγών ανδρών και γυναικών συνολικά είναι 1 προς 7 έως 1 προς 8. Όμως, η παραπέρα ανάλυση των δεδομένων δίνει λόγο 1 προς 9 για τους φορείς του Ορθόδοξου α. σ. και 1 προς 4 για τους φορείς του αγοραίου α. σ. Όπως γίνεται φανερό, από τη μία πλευρά, η ανισότητα οργανικών ανταλλαγών ανδρών και γυναικών είναι αδιαμφισβήτητη μικρότερη της αντίστοιχης ανισότητας των Ορθόδοξων - το αξιακό σύστημα προβάλλει ως το καθοριστικό. Από την άλλη πλευρά, η ανισότητα ανδρών και γυναικών είναι σαφής και στις δύο περιπτώσεις. Οι εξαστισμένες γυναίκες βρίσκονται σε οργανικά πολύ καλύτερη θέση από τις Ορθόδοξες. Δεν βρίσκονται όμως σε άλλη, σε ποιοτικά διαφορετική, θέση.

ευρύτερα, του αρσενικού και του θηλυκού. Σ' αυτή τη βασική ποιότητα-διάσταση, οι διαφορές είναι μόνο τεχνικές, ποσοτικές, διαφορές μορφής: το πάγιο και απόλυτο κατώτερο του συστήματος "γυναίκα" έναντι του συστήματος "άνδρας" που ισχύει στο Ορθόδοξο αξιακό σύστημα έχει μετατραπεί σε συγκυριακό και σχετικό στο αγοραίο αξιακό σύστημα.⁸⁵ Αυτό το δυσανάλογο των ομολογών αξιακών συστημάτων έχει τη μέγιστη δυνατή ιδεολογική σημασία, σημασία ίση με το ιστορικό σύνολο της προώθησης του αγοραίου α. σ. σε βάρος του Ορθόδοξου (και του περιορισμού των σοσιαλιστικών αρχών σε αστικές μορφές): Κοινωνική δομή και προσωπική ζωή δεν ταυτίζονται πάγια και απόλυτα Μεσοπρόθεσμα, σε κλίμακα αιώνα, η αστική χειραφέτηση - ή, έστω, η προοπτική της - αποτελεί πανίσχυρο μέσο νομιμοποίησης του ανδροκρατικού κατεστημένου αφού, μέσα στο πλαίσιο του συγκυριακού-σχετικού, η δομική κατωτερότητα της γυναίκας γίνεται αντιληπτή και από την ίδια σαν προσωπική-βιογραφική αποτυχία.⁸⁶ Δεύτερο, οι μορφές που παίρνει η σεξουαλικότητα όταν εκφράζεται - η μεταποχική σεξουαλικότητα - καθορίζονται όχι μόνο από τα ιστορικά διαθέσιμα εκφραστικά μέσα αλλά και από το βαθμό και τον τρόπο οργάνωσης της σεξουαλικής αποχής. Ο βαθμός και, κυρίως, ο τρόπος οργάνωσης της σεξουαλικής αποχής καθορίζονται από το αξιακό σύστημα, το δε κοινωνικό φύλο - όπως ορίζεται και σημαίνεται από το αξιακό σύστημα - έχει (αναντικατάστατο μεν αλλά αποκλειστικά) ρυθμιστικό ρόλο. Με άλλα λόγια, για να κατανοηθεί ο τρόπος οργάνωσης και αξιολόγησης (οργάνωσης ως αξίας) της σεξουαλικότητας πρωτεύοντα ερωτήματα είναι τα κοινωνικά-υπερατομικά.⁸⁷

Επιστρέφοντας στα δεδομένα του Πίνακα 3 από μια παραπλήσια προοπτική, Εφόσον οι τιμές της σεξουαλικής αποχής και των μορφών σεξουαλικής έκφρασης αποτελούν ποσοστώσεις, είναι κατανοήσιμες σε σχέση με το σύνολο των τιμών της συγκεκριμένης κατηγορίας και σε σχέση με το σύνολο των τιμών του Πίνακα. Για παράδειγμα, οι γυναίκες με ενεργό το αγοραίο α. σ. στην 3η φάση (Μερικά Εκτος Σεξουαλικής Αγοράς) εμφανίζουν το ίδιο ποσοστό σεξουαλικής αποχής (42%) με τους άνδρες με ενεργό το Ορθόδοξο α. σ. στη 2η φάση (Στη Σεξουαλική Αγορά). Παρ' όλα αυτά, τα δύο δεδομένα είναι (αμέσως) άσχετα μεταξύ τους' η συγκεκριμένη γυναίκα δεν "θυμίζει" σε τίποτε το συγκεκριμένο άνδρα. Υπάρχει σύμπτωσή τους και μόνο. Δύο λόγοι ενδεικτικοί του καθαρά συμπτωματικού των τιμών - και, ταυτόχρονα, του τρόπου σύνθεσης αξιακού συστήματος και κοινωνικού φύλου - μπορούν ενδεικτικά να αναφερθούν. Πρώτο, το 58% του σεξουαλικού δυναμικού που βρίσκει διέξοδο, στη γυναίκα (αυτής της κατηγορίας και φάσης) εκφράζεται κυρίως μέσω αυτοϊκανοποίησης (42%) και δευτερευόντως μέσω σεξουαλικής επαφής (16%). Στον άνδρα (της άλλης κατηγορίας και διαφορετικής φάσης) εκφράζεται κυρίως μέσω της σεξουαλικής επαφής (48%)

⁸⁵ Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο, μόνο μια πολύ μικρή μειονότητα γυναικών μπορεί να αντιπαρατεθεί - και η αντιπαραθέση δεν είναι παρά το ελάχιστο της συμβίωσης - ως ίση προς ίσο με τους άνδρες. Και βέβαια, πρόκειται για μια αντιπαραθέση ίσων με ανδρικούς όρους, μια αντιπαραθέση που μπορεί να ισχύσει σε περιορισμένα πεδία σχέσεων και για περιορισμένους χρόνους: στη διαρκή ανδρική ισχύ, η γυναίκα ακόμα κι αυτών των "ελίτ ευπορίας" αντιπαρατάσσει την ανδρική και, συνεπώς, περιοδική και εξαντλήσιμη ισχύ της. Ο άνδρας διαθέτει την ισχύ του ως άνδρας. Η γυναίκα ως άνδρας μπορεί να διαθέσει τα μετατρέψιμα σε ανδρική ισχύ περισσεύματά της από άλλα κοινωνικά πεδία.

⁸⁶ Μακροπρόθεσμα όμως, η συσσώρευση, η συλλογικοποίηση και ο εξορθολογισμός των προσωπικών εμπειριών είναι δυνατό να συμβάλλουν στη συνειδητή αμφισβήτηση και τη ριζική αλλαγή.

⁸⁷ Αν όχι τα ερωτήματα της συγκεκριμένης μελέτης, ερωτήματα ομολογά τους.

και δευτερευόντως μέσω αυτοϊκανοποίησης (10%). Δεύτερο, οι συγκεκριμένες γυναίκες θεωρούν και βιώνουν τη σεξουαλική αποχή ως κατ' εξοχήν απωθητική. Την απορρίπτουν ως συστατικό στοιχείο – ιδιαίτερα δε, ως βασικό συστατικό στοιχείο – οργάνωσης του σεξουαλικού πεδίου και, ευρύτερα, του τρόπου ζωής. Προσπαθούν συστηματικά ή επιχειρούν τακτικά ή, έστω, επιθυμούν συνειδητά να επιτύχουν τη μείωση της σεξουαλικής αποχής και την αντίστοιχη αύξηση της σεξουαλικής έκφρασης, ιδιαίτερα της κοινωνικής έκφρασης μέσω σεξουαλικής επαφής. Αντίθετα, οι συγκεκριμένοι άνδρες τάσσονται σαφώς υπέρ του “μέτρου” και μάλιστα οι περισσότεροι εκτιμούν ότι ο βαθμός σεξουαλικής αποχής τους είναι ανεπαρκής. Συσχετίζουν αμέσως τη σεξουαλική αποχή – είτε ως συστατικό είτε ως παράγοντα – με κοινωνικές ιδιότητες του ατόμου, όπως η σοβαρότητα, το κύρος, η αξιοπρέπεια και ο αυτοέλεγχος. Οι ενεργές εξαστισμένες γυναίκες αντιμετωπίζουν τη σεξουαλική αποχή ως ψυχοκοινωνικό και σωματικό πρόβλημα, πρόβλημα ανεκτό μόνο περιστασιακά, παράγοντα ή είδος δυστυχίας, μέγεθος που οφείλουν να προσπαθήσουν ώστε να μειωθεί δραστικά και, αν είναι δυνατό, να μηδενιστεί. Αντίθετα, οι ενεργοί Ορθόδοξοι άνδρες αντιμετωπίζουν τη σεξουαλική αποχή ως πλεονέκτημα, ως ένα είδος ψυχοσωματικής άσκησης. Πιστεύουν δε ότι οφείλουν να την αυξήσουν από σημαντικά (οι ρεαλιστές) έως δραστικά (οι γνήσιοι).⁸⁸

Ό,τι ισχύει για τις συμπτώσεις των τιμών του Πίνακα 3 ισχύει και για τις οριακές διαφορές: Για την ενεργή Ορθόδοξη γυναίκα (3η φάση), πρόβλημα δεν αποτελεί το 78% του σεξουαλικού δυναμικού της που παραμένει ανέκφραστο αλλά το μικρό τμήμα του σεξουαλικού δυναμικού – το 22% – που εκφράζεται, εξωτερικεύεται. Γι' αυτήν, η σεξουαλική αποχή αποτελεί αξιακά – και πρέπει να αποτελεί στην καθημερινή πράξη – τον αγαθό κανόνα, η δε οργασμική ευχαρίστηση αποτελεί την αμαρτωλή εξαίρεση. Οι οργασμοί ερμηνεύονται και βιώνονται ως προσωπικές ήττες, πτώσεις, εξευτελισμοί, οι δε οργασμοί μέσω αυτοϊκανοποίησης ως έσχατες ήττες και πτώσεις στη “μάχη κατά της σάρκας”. Για τη συγκεκριμένη γυναίκα – ιδιαίτερα δε μετά την παιδοποιία, η έκφραση της σεξουαλικότητας πρέπει να κρατηθεί σε κάποια ελάχιστα (ρεαλιστρια) ή να μηδενιστεί, να αφεθεί στην πρωτοβουλία του δικαιούχου άνδρα (γνήσια).

Στο άλλο άκρο σε σχέση με την παντρεμένη μητέρα και ενεργή Ορθόδοξη βρίσκεται ο νεαρός έφηβος ενεργός φορέας του αγοραίου αξιακού συστήματος στη φάση Προς τη Σεξουαλική Αγορά (1η φάση). Αν και εξωτερικεύει το 88% του σεξουαλικού του δυναμικού αυτοϊκανοποιούμενος – και αν δεν ληφθεί υπόψη το ότι στις επόμενες φάσεις η σεξουαλική του αποχή θα αυξηθεί, κάτι άλλωστε που ο ίδιος δεν το γνωρίζει – δεν θεωρεί ως υπερβολικό το βαθμό αυτοϊκανοποίησής του. Αντίθετα, τείνει στο να μειώσει το 12% του αποχικού σεξουαλικού του δυναμικού. Η σεξουαλική του αποχή οφείλεται εξ ολοκλήρου σε συνειδητά δυσάρεστες γι' αυτόν συμπτώσεις ή συγκυρίες όπως εξετάσεις, έλλειψη ιδιωτικού χώρου (ή συχνή και άτακτη παραβίασή του από συγκατοίκους), κόπωση, ξαφνικές επισκέψεις, γιορτές. Έστω και με την υποδεέστερη τεχνική της αυτοϊκανοποίησης (ο νεαρός βρίσκεται στη φάση που δεν έχει επιτύχει την έξοδο του στη σεξουαλική αγορά), η

⁸⁸ Πέρα από τις προσδοκίες καθεαυτές – που φορτίζουν με νόημα τη σεξουαλική αποχή – στις διαρκείς μεταλλαγές τους στην προσωπική ιστορία του κάθε ατόμου, είναι ιδιαίτερα σημαντικό το γεγονός ότι για τη μεγάλη πλειονότητα των γυναικών ενεργών φορέων του αγοραίου α.σ. οι προσδοκίες αυτές πρόκειται να διαψευστούν. Όμως, οι άνδρες ενεργοί φορείς του Ορθόδοξου α.σ. προκειτά να επιτύχουν τους διαμετρικά αντίθετους στόχους τους και να αυξήσουν τη σεξουαλική τους αποχή.

οργασμική ικανοποίηση ορίζεται και εγκρίνεται συνολικά και ανεπιφύλακτα ως μία από τις κορυφαίες απολαύσεις – ακριβέστερα, η κορυφαία απόλαυση. Χαρακτηριστικά είναι τα σχόλια ενός 17χρονου: “Να κρατιέμαι! Μα μαλάκας είμαι;”, ενός 18χρονου: “Μαλακία; Μωρέ, όσο σηκώνεται τη βαράω...της δίνω και καταλαβαίνει!” και ενός 19χρονου: “Μαλάκας είμαι να μην τραβάω μαλακία;” Σ’ αυτό το ζήτημα και απ’ αυτή την προοπτική, ο νεαρός εξαστισμένος μπορεί να είναι κυνίζων και άκομπος αλλά δεν αυτοτιμωρείται. Οι νεαρές ενεργές εξαστισμένες υποστηρίζουν εξίσου ανυποχώρητα και αδιαπραγμάτευτα με το νεαρό ενεργό εξαστισμένο αλλά και με χαρακτηριστική ηρεμία και ευδιαθεσία ότι η αυτοϊκανοποίηση αποτελεί δικαίωμά τους. Εάν πιεσθούν (είτε “διαπραγματευτικά”, είτε με την επίμονη εισαγωγή της έννοιας του “μέτρου”) – και σε αντίθεση με τους νεαρούς που επιδιώκουν τη συνέχιση της συζήτησης με ταυτόχρονη αύξηση της προκλητικότητας προς το συνομιλητή – κυνίζουν στρεφόμενες στιγμιαία απορριπτικά κατά του συνομιλητή (διακοπή της συζήτησης).⁸⁹

Είναι ευνόητο ότι, όπως και η σεξουαλική αποχή, το εκφρασμένο σεξουαλικό δυναμικό ούτε οργανώνεται ούτε αξιολογείται με τον ίδιο τρόπο από τα άτομα των διάφορων κατηγοριών (που γίνονται αντιληπτές με το συσχετισμό και την ταυτόχρονη ενεργοποίηση αξιακού συστήματος και κοινωνικού φύλου) στις τρεις φάσεις κίνησής τους στο σεξουαλικό πεδίο. Οι δύο από τις τέσσερις κατηγορίες (ενεργοί εξαστισμένοι άνδρες και ενεργές εξαστισμένες γυναίκες) τείνουν να απολαμβάνουν στα – διαφορετικά για κάθε κατηγορία – μέγιστα του το σεξουαλικό τους δυναμικό στην 1η φάση, δηλαδή στη φάση που προηγείται της ένταξής τους στη σεξουαλική αγορά, τη φάση που είναι μεν σεξουαλικά πλήρεις χωρίς να έχουν όμως επιτύχει ακόμα σεξουαλικές σχέσεις ή επαφές.⁹⁰ Αυτό σημαίνει ότι η ένταξη στη σεξουαλική αγορά συμπίπτει με την αύξηση πολλών και διάφορων κοινωνικών υποχρεώσεων και την ανάληψη ευρύτερων κοινωνικών ευθυνών από μέρους

⁸⁹ Ο ερευνητής κλίνει προς το να αποδώσει τη διαφορά στον τρόπο επικοινωνίας των δύο ηλικιακά αντίστοιχων και αξιακά ομόλογων κοινωνικών φύλων (ηρεμία και ευδιαθεσία, σχεδόν στιγμιαία απόρριψη του συνομιλητή σε περιπτώσεις πίεσης της νέας, υπερβολή και αυξανόμενη προκλητικότητα σε τόνους θριάμβου και άγριας χαράς προς το συνομιλητή σε περιπτώσεις πίεσης του νέου) σε δύο παράγοντες βασικά: Σ’ ό,τι αφορά τη νέα, στην (κατά πολύ υψηλότερη σε σύγκριση με το νέο) αστάθεια του ψυχο-κοινωνικού της status (ενισχυόμενη από το πολυποίκιλο και αντιφατικό της αναγνώρισης και έγκρισής της ως προσωπικότητας). Σ’ ό,τι αφορά το νέο, στο ιδιαίτερα κρίσιμο γι’ αυτόν ζήτημα της στύσης του πέους. Η στύση του πέους αποτελεί κυμαινόμενο μεν μόνιμο δε άγχος του νέου. Ενώ η εξαστισμένη συνομηλική του εστιάζει σχεδόν αποκλειστικά στην απόλαυση και τον οργασμό που προκαλεί η αυτοϊκανοποίηση, αυτός καταρχήν εστιάζει στην ικανότητα στύσης του. Απορεί γι’ αυτήν, επιχειρεί να την ταυτίσει αν είναι δυνατό με τη βούλησή του και να τη θέσει κάτω από τον απόλυτο έλεγχό του. Θαυμάζει και απολαμβάνει πρώτα την ικανότητα στύσης του και κατόπιν την απόλαυση και τον οργασμό. Η στύση αποτελεί απόλυτη προϋπόθεση, προηγείται της σεξουαλικής απόλαυσης και του οργασμού, η δε πιστοποίηση της προκαλεί ανακούφιση και χαρά στο νέο. Μάλιστα, το σύνολο των νέων που συζητήθηκαν πιστεύει ότι τακτική και συχνή πρόκληση στύσεων αυξάνει τόσο το σεξουαλικό δυναμικό όσο και το μέγεθος του πέους.

⁹⁰ Σ’ αυτό συμβάλλει και η πορνογραφία στις διάφορες μορφές της, η βασική σεξουαλική περι-αγορά που έχει ξεπεράσει σε αριθμό και όγκο συναλλαγών το πεδίο της πορνείας. Με την παραγωγή φτηνών υποκατάστατων, η πορνογραφία συμπληρώνει τα κενά της σεξουαλικής αγοράς αλλά και την προεκτείνει σε ηλικίες που δεν πληρούν τις προδιαγραφές ένταξης. Όμως – και αυτή η θέση είναι και η κεντρική στο επιχειρήμα της Α. Dworkin στο *Πορνογραφία και Ανδροκρατική Κοινωνία* (Αθήνα: Ουτοπία, 1983) το πρόβλημα της πορνογραφίας δεν είναι η αύξηση των ερεθισμάτων στα άτομα νεαρής ηλικίας. Το πρόβλημα της πορνογραφίας έγκειται στην ποιότητα των ερεθισμάτων, στον πορνογραφικό τρόπο ορισμού του άνδρα και της γυναίκας, της σεξουαλικότητας, των σεξουαλικών σχέσεων και των σχέσεων των φύλων.

του ατόμου. Ακριβέστερα, η ένταξη στη σεξουαλική αγορά δεν είναι ούτε απλά ούτε αναγκαία ταυτόχρονη με την ένταξη σε άλλα κοινωνικά πεδία(-αγορές). Είναι σύγχρονη και συγχρονισμένη⁹¹ με την ένταξη σε πεδία όπως το πεδίο της επαγγελματικής εκπαίδευσης, το οικονομικό, το πολιτικό. Ο παράδεισος της εφηβείας με τις κοινωνίζουσες μορφές σεξουαλικής απόλαυσης φτάνει στο τέλος του. Χωρίς την (επιτυχημένη ή αποτυχημένη αλλά πάντως υποχρεωτική) ένταξη σε άλλα κοινωνικά πεδία(-αγορές) ούτε και η σταθερή ένταξη στην κατ' εξοχήν σεξουαλική αγορά είναι δυνατή.

Από τις τρεις αυτές κατηγορίες, οι ενεργοί εξαστισμένοι άνδρες απολαμβάνουν τη μέγιστη σεξουαλική ικανοποίηση κατά την 1η φάση, εκφράζοντας το 88% του σεξουαλικού δυναμικού τους. Ακολουθούν οι ενεργές εξαστισμένες γυναίκες, εκφράζοντας το 76% και, τέλος, οι ενεργοί Ορθόδοξοι άνδρες με το 59% του σεξουαλικού τους δυναμικού εκφρασμένο.

Η διαφορά στο βαθμό αυτοϊκανοποίησης (που σ' αυτή τη φάση ουσιαστικά ταυτίζεται με το σύνολο της σεξουαλικής ικανοποίησης) των ενεργών Ορθοδόξων ανδρών και, πολύ περισσότερο, των ενεργών Ορθοδόξων γυναικών από τους ενεργούς φορείς του αγοραίου α. σ., άνδρες και γυναίκες, έγκειται σε δύο παράγοντες - μπορεί να παρουσιαστεί με τη μορφή δύο παραγόντων - που διαπλέκονται: Πρώτο, στο αυξημένο των φόβων, αναστολών και ενοχών γύρω από την αυτοϊκανοποίηση. Ότι ισχύει για τους φορείς του Ορθόδοξου α. σ. κατά τη φάση της τακτικής σεξουαλικής επαφής, ισχύει και κατά τη φάση της αυτοϊκανοποίησης: για να φτάσουν στη σεξουαλική απόλαυση και τον οργασμό οι γυναίκες, και τη στύση, τη σεξουαλική απόλαυση και τον οργασμό οι άνδρες, είναι αναγκαίο να θέσουν σε αιώρηση τους διάφορους ανασταλτικούς μηχανισμούς του αξιακού τους συστήματος, τόσο κατά την έναρξη όσο και κατά τη διάρκεια της διαδικασίας αυτοϊκανοποίησης. Η πλειονότητα των ενεργών Ορθοδόξων ανδρών και η μεγάλη πλειονότητα των ενεργών Ορθοδόξων γυναικών ανέφεραν ότι αντιμετωπίζουν από ενοχλητικά έως σημαντικά έως και - συχνά - ανυπέρβλητα εμπόδια συγκέντρωσης κατά τη διαδικασία της αυτοϊκανοποίησης (αλλά και της σεξουαλικής πράξης)⁹² από το γεγονός ότι - εξωλογικά μιν, ακράδαντα δε - πιστεύουν ότι Θεός, Χριστός, Παναγία, άγιοι και άγγελοι τους-ις παρακολουθούν διαρκώς. 20χρονος νεαρός τόνισε τη σημαντική βοήθεια που του παρέχει στο να συγκεντρωθεί το αναποδογύρισμα των εικονισμάτων της Παναγίας και του Αγίου Παντελεήμονα που βρίσκονται στο δωμάτιό του. Δεύτερο, στο από ασαφές και ασταθές έως ανύπαρκτο και ακατανόητο του "ιδιωτικού" στη συντριπτική πλειονότητα των οικογενειών που τουλάχιστον ο ένας γονέας είναι ενεργός φορέας του Ορθόδοξου α. σ. Στις ενεργές Ορθόδοξες οικογένειες, ακόμα και όταν υπάρχει ιδιωτικός χώρος κάθε άλλο παρά απαραβίαστος θεωρείται. Όχι μόνο δεν θεωρείται αυτονόητο αλλά θεωρείται ακατανόητο να ζητείται από το(ν ομόφυλο) γονέα άδεια εισόδου στο δωμάτιο του νέου ή

⁹¹ Συγχρονισμένη σε υψηλό βαθμό, που διαφέρει ανάλογα με το αξιακό σύστημα, το κοινωνικό φύλο και την κοινωνική τάξη. (Στην έννοια της κοινωνικής τάξης του κάθε συγκεκριμένου ατόμου περιλαμβάνονται και οι ιστορικές-πολιτιστικές του καταβολές. Με άλλα λόγια, περιλαμβάνονται οι "εξ-" και "μετα-" μεταβολές της.)

⁹² Τα (ψυχικά) αυτά εμπόδια είναι ασθενή στις περιπτώσεις που η πράξη αυτοϊκανοποίησης ακολουθεί μια μακρά περίοδο σεξουαλικής αποχής, μια περίοδο εντεινόμενης σεξουαλικής στέρησης. Ισχυροποιούνται όμως εκθετικά σε κάθε πράξη αυτοϊκανοποίησης που δεν είναι αυστηρά εκτονωτική, που δεν σκοπεύει στην απαλλαγή από τη σεξουαλική ένταση αλλά (και) στην απόλαυσή της.

της νέας. Μάλιστα, πολλές μητέρες ενεργές Ορθόδοξες θεωρούν ως σημαντικό χρέος τους, ως υποχρέωσή τους και υπηρεσία που προσφέρουν στα παιδιά τους το να τα έχουν κάτω από συνεχή και στενή επιτήρηση, και να παραπέμπουν τα μεν κορίτσια στον κληρικό, τα δε αγόρια στον πατέρα ή/και τον κληρικό όταν τα “πάνουν” να αυτοϊκανοποιούνται.⁹³

Σ’ αυτή τη φάση, τη φάση της ενεργής αλλά όχι και κοινωνικά ενεργής σεξουαλικότητας, οι ενεργές εξαστισμένες νεαρές γυναίκες υπολείπονται κατά 12% των ενεργών εξαστισμένων συνομηλικών τους ανδρών στην κοινωνίζουσα (που, ταυτόχρονα, είναι και συνολική) έκφραση του σεξουαλικού τους δυναμικού. Η διαφορά αυτή οφείλεται στο ότι οι γυναίκες (όχι μόνο) αυτής της κατηγορίας (αλλά και κάθε κατηγορίας) τείνουν να έχουν περισσότερες κοινωνικές υποχρεώσεις, διαφορετικά κριτήρια ευπρέπειας (από το ντύσιμο έως και τη στάση και την κίνηση του σώματος) και πολύ λιγότερο προσωπικό και ανεξέλεγκτο διαθέσιμο χρόνο από τους ομοσυστημικούς συνομηλικούς τους.⁹⁴ Για παράδειγμα, ενώ ο νέος δικαιούται να αποσυρθεί στο δωμάτιό του και να παραμείνει με τα εσώρουχα, η νέα, ακόμα και όταν ιδιωτεύει, αναμένεται να τηρεί κριτήρια ευπρέπειας σαν να βρίσκεται μπροστά σε κοινό. Έτσι, το “Μια στιγμή να ντυθώ κι έρχομαι” ως απάντηση σε εξωτερικό κάλεσμα θεωρείται αποδεκτό, εύλογο και αυτονόητο όταν προέρχεται από το νέο και “παράξενο”, ενδεικτικό του ότι κάτι “ύποπτο” συμβαίνει όταν προέρχεται από τη νέα. Επίσης, το “Μη μπεις, είμαι με το σλιπάκι (ή “είμαι γυμνός)” θεωρείται αποδεκτός και επαρκής λόγος άρνησης της εισόδου του γονέα από την πλευρά του νέου. Το ίδιο σχόλιο από την πλευρά της νέας θεωρείται μεν αποδεκτό – δηλαδή εξασφαλίζει τη μη-εισοδο – αλλά ανεπαρκές. Η συχνή χρήση του προβληματίζει το γονέα. Η συγκεκριμένη διαφορά στην αντιμετώπιση των ενεργών εξαστισμένων νεαρών ανδρών και γυναικών έχει τεκμηριωθεί τόσο από την πλευρά των παιδιών όσο και από την πλευρά των γονέων. Για περίπου 8 στους 10 γονείς νεαρών ανδρών το “Τι κάνει εκεί μέσα;” αποτελεί ερώτημα που η απάντησή του αποκλειστικά με εύλογες υποθέσεις θεωρείται επαρκής. Αντίθετα, περίπου οι 7 στους 10 γονείς νεαρών γυναικών, θεωρώντας ανεπαρκή την εύλογη υπόθεση ως απάντηση, πιστεύουν ότι μια διακριτική συζήτηση είναι αναγκαία. Με άλλα λόγια, οι ενεργοί εξαστισμένοι γονείς τείνουν να εκδηλώνουν σαφώς μεγαλύτερη κατανόηση, ανοχή και εμπιστοσύνη στα παιδιά τους αν είναι νεαροί άνδρες απ’ ό,τι αν είναι νεαρές γυναίκες.⁹⁵

Άλλος ένας δυσδιάκριτος αλλά ισχυρός παράγοντας πρόκλησης της διαφοράς στην έκφραση του σεξουαλικού δυναμικού ανάμεσα στους εξαστισμένους άνδρες και τις εξαστισμένες γυναίκες κατά την πρώτη φάση είναι το ότι οι άνδρες αυτοί ως έφηβοι επιδιώκουν έντονα –

⁹³ Στην περίπτωση των αγοριών, οι αποφάσεις του πατέρα είναι συνήθως ανάλογες, συχνά όμως είναι αντιθετικά συμπληρωματικές των αποφάσεων του κληρικού. Όταν ο γιός “παστεί” να αυτοϊκανοποιείται, ο γονέας συχνά χρηματοδοτεί τη διακριτική μέσω – και με την καθοδήγηση – τρίτου “έξοδο” του αγοριού στις πόρνες. Ο κληρικός, από την άλλη πλευρά, επιχειρεί να ενισχύσει τις αναστολές και ενοχές του αγοριού, επιχειρεί να ενισχύσει την ηθική του θωράκιση.

⁹⁴ Χρόνος όμως που εμφανίζεται από τετραπλάσιος έως και εξαπλάσιος του αντίστοιχου των νεαρών Ορθόδοξων γυναικών της αυτής φάσης.

⁹⁵ Μια υπενθύμιση είναι αναγκαία σ’ αυτό το σημείο: Στην κατηγορία των ενεργών εξαστισμένων περιλαμβάνονται τόσο οι φορείς του αγοριού α. σ. όσο και το πλησιέστερο σ’ αυτούς στο επίπεδο της προσωπικότητας και της συμπεριφοράς τμήμα των ρεαλιστών φορέων του Ορθόδοξου α. σ. Η στάση που μόλις παρουσιάστηκε αναφέρεται κυρίως στους δεύτερους. Είναι μάλλον άτονη, άτακτη και ασταθής στους πρώτους.

κυριολεκτικά, άγχωνται - να αυτοϊκανοποιούνται όσο το δυνατό περισσότερο. Με την αρσενικότητά τους ολοκληρωμένη αλλά τον ανδρισμό τους ανεπικύρωτο, με τις διαδοχικές προσπάθειές τους για ένταξη στη σεξουαλική αγορά να παραμένουν ανεπικύρωτες από τις νεαρές συνομήλικές τους με μίαν αθωότητα που από την προοπτική τους φαντάζει σαν συνειδητή, προσωπική επιλογή φορτισμένη με κακότητα, οι νεαροί έφηβοι δεν επιδιώκουν μόνο την απόλαυση⁹⁶ επιδιώκουν την αυτοεπιβεβαίωση, τη βεβαιότητα ότι δυνάμει είναι πλήρεις άνδρες και ότι η έναρξη σεξουαλικών σχέσεων είναι ζήτημα τύχης και χρόνου. Για να μετεξελιχθούν από δυνάμει άνδρες σε άνδρες κυρίαρχους και να τους αποδοθούν τα σύμβολα της κυριαρχίας τους (οι (κοινωνικές) ειδοποιησιές διαφορές τους από τις γυναίκες), οι νεαροί άνδρες οφείλουν να περάσουν με κάποιο βαθμό επιτυχίας από ανελαστικές - δηλαδή ελάχιστα προσαρμόσιμες στις ατομικές ιδιαιτερότητες - διαδικασίες. Τα κριτήρια της επιτυχίας καθορίζονται από τη σεξουαλική αγορά ως όλο, αν και από τον κάθε νεαρό βιώνονται ως προσωπικές αποφάσεις συγκεκριμένων γυναικών σε τοπική κλίμακα.⁹⁶ Ο συγκεκριμένος παράγοντας δημιουργίας της διαφοράς στην έκφραση του σεξουαλικού δυναμικού ισχύει και στην περίπτωση της διαφοράς μεταξύ των νεαρών Ορθοδόξων ανδρών και των νεαρών Ορθοδόξων γυναικών, μιας διαφοράς της τάξης του 31%. Πρέπει όμως να ληφθεί υπόψη το ενισχυτικό της έντασης και σημασίας της διαφοράς αυτής στην έκφραση του σεξουαλικού δυναμικού των νεαρών Ορθοδόξων γεγονός ότι ισχύει πάνω στη βάση μιας κατά πολύ εντονότερης σεξουαλικής αποχής σε σύγκριση με τη σεξουαλική απόχή των νεαρών εξαστισμένων. Στην περίπτωση των νεαρών Ορθοδόξων ατόμων, πρόκειται για μια διαφορά συντριπτική για τη γυναίκα.

Όπως και στην περίπτωση της σεξουαλικής αποχής, οι γυναίκες ενεργοί φορείς του Ορθόδοξου α.σ. διαφέρουν τόσο από τους άνδρες και τις γυναίκες ενεργούς φορείς του αγοραίου α.σ. όσο και από τους ομοουστημικούς τους άνδρες και στην έκφραση του σεξουαλικού τους δυναμικού. Αποτελούν τη μόνη κατηγορία που το - συγκριτικά χαμηλό - μέγιστο της έκφρασης του σεξουαλικού τους δυναμικού δεν επιτυγχάνεται κατά τη φάση Προς τη Σεξουαλική Αγορά (1η φάση) και μέσω της αυτοϊκανοποίησης αλλά κατά τη φάση Στη Σεξουαλική Αγορά (2η φάση) κυρίως μέσω της αυτοϊκανοποίησης αλλά και της σεξουαλικής επαφής.⁹⁷

⁹⁶ Κατά κανόνα, οι άνδρες και οι γυναίκες - ιδιαίτερα οι νεαροί και οι νεαρές - διαφέρουν ουσιαστικά στον τρόπο ενεργοποίησής τους, στον τρόπο προσέγγισης του άλλου κοινωνικού φύλου στη σεξουαλική αγορά. Οι μεν άνδρες αξιολογούν τον εαυτό τους και τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται, επιλέγουν γυναίκα, την προσεγγίζουν και της ανακοινώνουν την απόφασή τους με τη μορφή της πρότασης. Η έγκριση ή η απόρριψη λαβαίνει χώρα πρόσωπο-με-πρόσωπο. Η γυναίκα μόνον ενδείξεις - ισχυρές έστω - δικαιούται να παρουσιάσει ή να ανακοινώσει χωρίς να υποτιμηθεί. Γι' αυτήν, εγκριτικός του κοινωνικού της φύλου είναι ο αριθμός των προτάσεων που δέχεται από άνδρες και αποδέχεται ή απορρίπτει (είτε κατά την προσέγγιση με ανάλογα σαφείς ενδείξεις είτε κατά την ανακοίνωση). Η δε θέση της στην ιεραρχία του κοινωνικού της φύλου καθορίζεται από τη θέση των ανδρών που την προσεγγίζουν στην ιεραρχία του κοινωνικού τους φύλου.

⁹⁷ Από τις γυναίκες ενεργούς φορείς του Ορθόδοξου α.σ., περίπου η μία στις πέντε πρώτα θα συνάψει σταθερή και έγκριτη σχέση (αρραβώνα ή γάμο) και κατόπιν θα φτάσει στη σεξουαλική επαφή (άμεση μετάβαση από την 1η στην 3η φάση). Οι τέσσερις στις πέντε βγαίνουν στη σεξουαλική αγορά με προοπτική, επιθυμία και προσδοκία μετατροπής της πρώτης σχέσης σε σταθερή και μόνιμη. Δύο στις πέντε επιτυγχάνουν το σκοπό τους. Η έξοδος στη σεξουαλική αγορά αποδεικνύεται στιγμιαία (Πάντως, κάποιες θα επανέλθουν στη σεξουαλική αγορά, συνήθως με τον αυτό σκοπό, μετά τη διακοπή της αρχικής σχέσης). Δύο στις πέντε επίσης παραμένουν στη σεξουαλική αγορά για χρονικά διαστήματα μεγαλύτερα του έτους και συστήνουν περισσότερους από έναν σεξουαλικούς δεσμούς. Κάποιες απ' αυτές δεν αλλάζουν σκοπό, ερμηνεύουν δε την παρατεταμένη παραμονή τους

Με την έξοδο των δύο κοινωνικών φύλων στη σεξουαλική αγορά (2η φάση), οι διαφορές της φάσης κίνησης προς τη σεξουαλική αγορά (1ης φάσης) προσλαμβάνουν διαφορετική μορφή. Οι ενεργοί Ορθόδοξοι και οι ενεργοί εξασπισμένοι άνδρες φτάνουν στον οργασμό μέσω σεξουαλικής επαφής κατά 83 και 79% αντίστοιχα (17 και 21% μέσω αυτοϊκανοποίησης). Οι ενεργές Ορθόδοξες γυναίκες και οι ενεργές εξασπισμένες γυναίκες φτάνουν στον οργασμό μέσω σεξουαλικής επαφής κατά 36 και 30% αντίστοιχα, στο δε οργασμό μέσω αυτοϊκανοποίησης κατά 64 και 70% αντίστοιχα. Η αδιαμφισβήτητη επικράτηση του άνδρα στον οργασμό μέσω σεξουαλικής επαφής και ο περιορισμός της γυναίκας στον οργασμό μέσω αυτοϊκανοποίησης εντείνεται ακόμα περισσότερο κατά την 3η φάση, τη φάση της συμβατικοποίησης των σεξουαλικών σχέσεων.⁹⁸ Σ' αυτή τη φάση, σχεδόν το σύνολο των οργασμών των ενεργών Ορθόδοξων ανδρών και περίπου το 90% των οργασμών των ενεργών εξασπισμένων ανδρών λαβαίνει χώρα μέσω σεξουαλικών επαφών,⁹⁹ με αντίστοιχα ποσοστά των γυναικών τα 32% (ενεργές Ορθόδοξες) και 29% (ενεργές εξασπισμένες).

ως προσωπική αποτυχία ή/και ατυχία. Κάποιες άλλες αναθεωρούν, ως ένα βαθμό τουλάχιστον, ορισμένες από τις βασικές αρχές του αξιακού τους συστήματος. Μάλλον δεν είναι συμπτωματικό το ότι όλες όσες αναθεώρησαν το αξιακό τους σύστημα (και συζήτησαν με τον ερευνητή) ανέφεραν μια προηγούμενη διετή τουλάχιστον απομάκρυνση από - ή την ισχυρή έως και απόλυτη ρήξη με - το οικογενειακό τους περιβάλλον.

(Τα συγκριτικά δεδομένα της 1ης και 2ης φάσης δεν περιλαμβάνουν τις γυναίκες που πέρασαν αμέσως από την 1η στην 3η φάση καθώς και τις γυναίκες που άλλαξαν ριζικά, τροποποίησαν ή αναθεώρησαν το αξιακό τους σύστημα με αλλαγή της ταξικής τους θέσης ή/και του επικοινωνιακού τους μικρόκοσμου.)

⁹⁸ Η επικράτηση του άνδρα στον οργασμό και, μέσα στα πλαίσιά του, στον οργασμό μέσω σεξουαλικής επαφής δεν ταυτίζεται με την κυριαρχία του άνδρα πάνω στη γυναίκα. Οι δύο θεωρητικές έννοιες-κοινωνικές καταστάσεις βρίσκονται σε σχέση μέρους-όλου, βρίσκονται σε διαφορετικά επίπεδα γενίκευσης και αφαίρεσης. Η επικράτηση του άνδρα στον οργασμό μέσω σεξουαλικής επαφής αποτελεί "αίτια" και "αποτέλεσμα" (και, συνεπώς, είναι απρόσφορο να μελετηθεί αποκλειστικά στη μία ή την άλλη μορφή), δηλαδή αποτελεί ιδιότητα-διάσταση της κυριαρχίας στη σχέση του με τη γυναίκα.

Αλλά ο κυρίαρχος άνδρας δεν είναι συγχρόνως και ευτυχισμένος - είτε ως θεωρητική κατασκευή είτε ως εμπειρικό-ιστορικό δεδομένο. Η ευτυχία δεν αποτελεί ιδιότητα, προϋπόθεση ή αποτέλεσμα της κυριαρχίας - ή αντίστροφα. Μπορεί όμως να είναι μονίμως χαρούμενος - με τίμημα την ηλιθιότητα.

⁹⁹ Ως ένα βαθμό τουλάχιστον, το 10% των οργασμών μέσω αυτοϊκανοποίησης των ενεργών εξασπισμένων ανδρών δεν πρέπει να ερμηνεύεται ως προϊόν συγκυριακού σεξουαλικού αδιεξόδου αλλά μάλλον ως αποτέλεσμα των περιορισμένων (συγκριτικά με τους ενεργούς Ορθόδοξους) σεξουαλικών τους αναστολών. Είναι συνηθισμένο οι ενεργοί εξασπισμένοι άνδρες να θεωρούν την ευκαιριακή και άτακτη προσφυγή στην αυτοϊκανοποίηση ως - στη γλώσσα παντρεμένου 28χρονου - "δικαίωμα να παίξω, να πειραματιστώ, δικαίωμα για ελεύθερη φαντασίωση".

Ας διευκρινιστεί επίσης - και η διευκρίνιση αυτή ισχύει ανάλογα για όλες τις κατηγορίες - ότι αυτό το 90% των οργασμών μέσω σεξουαλικής επαφής δε σημαίνει και ότι κάθε συγκεκριμένος ενεργός εξασπισμένος άνδρας για κάθε εννέα φορές που φτάνει στον οργασμό μέσω σεξουαλικής επαφής φτάνει και μία φορά μέσω αυτοϊκανοποίησης. Το 44% των ανδρών ανέφερε μηδενική, το 17% εξαιρετικά σπάνια (σπανιότερη της μίας το χρόνο) και το 16% σπάνια (σπανιότερη της μίας το μήνα) αυτοϊκανοποιητική δραστηριότητα. Όμως, ένα 23% - και αυτοί ακριβώς οι άνδρες είναι που ανεβάζουν την αυτοϊκανοποίηση ως μέσον οργασμού στο 10% του συνόλου των οργασμών τους - τόνισε ότι προσβαίνει τακτικά (αν και όχι υποχρεωτικά συχνά) στην αυτοϊκανοποίηση για να παίξει, να πειραματιστεί, να μάθει τον εαυτό του, να ασχοληθεί μόνο με τον εαυτό του, να απολαύσει απραγματοποίητες ή μη-πραγματοποιήσιμες φαντασιώσεις. Αυτή η μερίδα των ενεργών εξασπισμένων ανδρών θεωρεί την αυτοϊκανοποίηση ως μη-κοινοποίησιμο δικαίωμα και όχι ως έσχατο μέσο σεξουαλικής απόλαυσης. (Η σεξουαλική αυτοϊκανοποίηση - και, γενικότερα, η αυτοϊκανοποίηση κάθε είδους, μορφής ή τύπου - ως δικαίωμα και όχι ως προσφυγή χαρακτηρίζει (μάλλον) την πλειονότητα των φορέων του αγοραίου α.σ., τόσο των ανδρών όσο και των

Στο σημείο αυτό είναι δυνατό να εκτιμηθεί πληρέστερα η σημασία και το αναντικατάστατο της έννοιας της σεξουαλικής αποχής στο ζήτημα του τρόπου οργάνωσης και αξιολόγησης της σεξουαλικότητας. Εάν η σεξουαλική αποχή δεν ληφθεί υπόψη, δημιουργείται αυτόματα ένα ενδιαφέρον παράδοξα: οι ενεργοί φορείς του Ορθόδοξου α.σ. – του αξιακού συστήματος που υποτιμά τη σεξουαλικότητα με τη μεγαλύτερη δυνατή σαφήνεια και από κάθε πλευρά – εμφανίζονται (σε ποσοστά) να απολαμβάνουν τον οργασμό μέσω σεξουαλικής επαφής σε μεγαλύτερο βαθμό από τους ενεργούς φορείς του (ηδονίζοντος) αγοραίου α.σ. (κατά 5% οι άνδρες και κατά 6% οι γυναίκες και των δύο φάσεων). Όπως είναι φανερό, τα δεδομένα αυτά αποτελούν στατιστικά μεγέθη σε πλήρη αναντιστοιχία με την κοινωνική πραγματικότητα. Όμως, μόλις ληφθεί υπόψη – δηλαδή θεωρηθεί ως *πραγματικό* μέγεθος – η σεξουαλική αποχή, το παράδοξο εξαφανίζεται: οι ενεργοί φορείς του αγοραίου α.σ. υπερέχουν τόσο αριθμητικά όσο και ποσοστιαία, κατά 24% οι άνδρες και 9% οι γυναίκες, σε οργασμούς μέσω σεξουαλικής επαφής των ενεργών φορέων του Ορθόδοξου αξιακού συστήματος.¹⁰⁰

Μία συνολική προσέγγιση του Πίνακα 6 επιτρέπει την εξαγωγή ενός ακόμη συμπεράσματος: η συμβατικοποίηση των σεξουαλικών σχέσεων αλλά και του τρόπου ζωής γενικότερα (η μετάβαση από τη 2η στην 3η φάση) περιλαμβάνει και τη μείωση της έκφρασης του σεξουαλικού δυναμικού συνολικά για όλες τις κατηγορίες. Πάντως, η μείωση αυτή είναι συγκριτικά μικρότερη για τους ενεργούς φορείς του αγοραίου α.σ. (με τη μετάβαση στην 3η φάση αποχικοποιείται, καθίσταται ανενεργό ένα πρόσθετο 4% του σεξουαλικού δυναμικού των ανδρών και ένα 8% του σεξουαλικού δυναμικού των γυναικών) απ' ό,τι για τους φορείς του Ορθόδοξου α.σ. (με τη μετάβαση στην 3η φάση αποχικοποιείται ένα πρόσθετο 38% του σεξουαλικού δυναμικού των ανδρών και ένα 11% του σεξουαλικού δυναμικού των γυναικών¹⁰¹). Τα συγκεκριμένα στοιχεία έρχονται να ενισχύσουν τη θέση περί του πρωτεύοντος του αξιακού συστήματος (όλου) σε σχέση με το κοινωνικό φύλο (μέρος). Όμως, η θέση αυτή δεν είναι απόλυτη, δεν είναι δυνατό να αναχθεί σε δόγμα ή αυτονόητο. Ειδωμένα από άλλη προοπτική, τα ίδια στοιχεία έρχονται όχι μιν να αναιρέσουν αλλά να τροποποιήσουν τη θέση, να της στερήσουν την αυτάρκεια και να την προϋποθέσουν. Οι ενεργές Ορθόδοξες γυναίκες, οι ενεργές εξαστισμένες γυναίκες αλλά και οι ενεργοί Ορθόδοξοι άνδρες εμφανίζουν πτώση κατά τη μετάβαση από τη 2η στην 3η φάση στην έκφραση του σεξουαλικού δυναμικού τους τόσο με τη μορφή της αυτοϊκανοποίησης όσο και με τη μορφή της σεξουαλικής επαφής. Αντίθετα, οι ενεργοί εξαστισμένοι άνδρες εμφανίζουν αύξηση στην έκφραση του σεξουαλικού τους δυναμικού μέσω της

γυναικών.) Πάντως, το που τελειώνει η αυτοϊκανοποίηση ως προσφυγή λόγω αδυναμίας ή απογοήτευσης – κατάσταση πλησιέστερη στις συνθήκες ζωής των γυναικών – και το που αρχίζει η αυτοϊκανοποίηση ως δικαίωμα (ή, έστω, ως δικαίωμα στην προσφυγή) – κατάσταση πλησιέστερη στις συνθήκες ζωής των ανδρών – είναι ιδιαίτερα δυσδιάκριτο (αλλά πάντως διακριτό εάν τύχει εντατικής εστίασης).

¹⁰⁰ Όπως επίσης υπερέχουν αριθμητικά και ποσοστιαία και στους οργασμούς μέσω αυτοϊκανοποίησης.

¹⁰¹ Η υπεροχή των ενεργών Ορθόδοξων ανδρών έναντι των ενεργών Ορθόδοξων γυναικών στην αύξηση της σεξουαλικής αποχής οφείλεται κατά κύριο λόγο στα διαφορετικά αποχικά τους μεγέθη κατά τη 2η φάση. Ο άνδρας βρίσκεται 25 μονάδες χαμηλότερα της γυναίκας, στο 42%. Ακόμα όμως και με αυτή τη θεαματική άνοδο, ο άνδρας υστερεί κατά 8 μονάδες της γυναίκας στην έκφραση του όσου σεξουαλικού δυναμικού απομένει για να εκφραστεί.

σεξουαλικής επαφής. Με βάση το αγοραίο α.σ., οι άνδρες και οι γυναίκες δικαιούνται περισσότερης σεξουαλικής απόλαυσης (ή, ακόμα πληρέστερα, ευχαρίστησης) απ' ό,τι με βάση το Ορθόδοξο α.σ. Ταυτόχρονα όμως, αυτή η πλεονάζουσα έκφραση και η πλεονάζουσα απόλαυση σεξουαλικού τους δυναμικού λαβαίνει χώρα και προσλαμβάνεται από τις μεν γυναίκες κυρίως μέσω της κοινωνίζουσας αυτοϊκανοποίησης, από τους δε άνδρες κυρίως μέσω της κοινωνικής σεξουαλικής επαφής. Ο ενεργός εξαστισμένος άνδρας παίρνει κατά μέσον όρο (και με τάσεις αύξησης) το 90% - έναντι μόλις 28% της ομοουστημικής του γυναίκας - της σεξουαλικής απόλαυσης μέσω σεξουαλικής επαφής. (Τα δε αντίστοιχα μεγέθη για τα ενεργά Ορθόδοξα άτομα είναι σχεδόν 100% για τους άνδρες και 32% για τις γυναίκες.)¹⁰²

Οι αναλογίες, οι αποστάσεις, οι διαφορές ισχύος ανάμεσα στα δύο κοινωνικά φύλα είναι σχεδόν ταυτόσημες στα δύο αξιακά συστήματα. Η γυναίκα παραμένει περιορισμένη στην αυτοϊκανοποίηση - έστω και αν η εξαστισμένη έχει πολύ λιγότερες αναστολές από την Ορθόδοξη στο να φτάσει στον οργασμό μέσω αυτοϊκανοποίησης. Ο περιορισμός αυτός - που ισχύει ήδη με την έναρξη των σεξουαλικών επαφών και εντείνεται με τη συμβατικοποίηση των σεξουαλικών σχέσεων - είναι ο λογικά, ιστορικά και βιογραφικά δευτερος περιορισμός που επιβάλλεται στη σεξουαλικότητα της γυναίκας. Έρχεται να ενισχύσει και να συγκεκριμενοποιήσει τον πρώτο, τον περιορισμό της σεξουαλικής αποχής. Η σεξουαλική αποχή περικόπτει σημαντικά (σε διαφορετικό βαθμό και μορφή, ανάλογα με το αξιακό σύστημα) το σεξουαλικό δυναμικό που θα εκφραστεί. Ο δεύτερος περιορισμός ακολουθεί και διοχετεύει το μεγαλύτερο τμήμα του σεξουαλικού δυναμικού που επιτρέπεται να εκφραστεί προς την κοινωνίζουσα και όχι την κοινωνική μορφή έκφρασης. Είτε στο Ορθόδοξο είτε στο αγοραίο α.σ., στο σεξουαλικό πεδίο, ο μεν άνδρας είναι βασικά και εκ προοιμίου κοινωνικό -ον, η δε γυναίκα είναι βασικά και εκ προοιμίου κοινωνίζον -ον. Το αγοραίο α.σ. χειραφέτησε (και χειραφετεί) τη γυναίκα αλλά και τον άνδρα από τον τρόπο οργάνωσης της ζωής του Ορθόδοξου α.σ. Το αν ευαγγελίζεται ότι η χειραφέτηση αυτή ταυτίζεται με την ελευθερία είναι ιδεολογικό ζήτημα, ζήτημα νομιμοποίησης του ίδιου του αξιακού συστήματος, δηλαδή του ιστορικού του φορέα, της αστικής τάξης. Μέσα στα πλαίσιά του και πέρα από τις όποιες αναδιατάξεις, αναδιατάξεις αναγκαίες για την έξοδο της γυναίκας στην αγορά εργασίας και τις υπόλοιπες αγορές, ο άνδρας παραμένει - στη σύγχρονη Ελλάδα τουλάχιστον - κυρίαρχος. Ο μόνος σεξουαλικός χώρος που η γυναίκα είναι κυρίαρχη - ακριβέστερα, ελεύθερη να ρυθμίσει και να απολαύσει την υποταγή της, κατευθυνόμενη αμέσως ή εμμέσως (μέσω πορνογραφικού υλικού) από άνδρες, είναι ο χώρος της φαντασίωσης, δηλαδή της φαντασίας των αδυνάτων και κυριαρχούμενων στη γλώσσα του Habermas.¹⁰³

¹⁰² Αν και σε ποσοστά η εξαστισμένη γυναίκα εμφανίζεται να παίρνει λιγότερη απόλαυση μέσω σεξουαλικής επαφής σε σύγκριση με την Ορθόδοξη, τα ποσοστά αυτά δεν αναφέρονται στα ίδια μεγέθη. Το εκφρασμένο σεξουαλικό δυναμικό της εξαστισμένης ως πραγματικό μέγεθος είναι (κυμαινόμενο) από σχεδόν διπλάσιο έως και τριπλάσιο από το εκφρασμένο σεξουαλικό δυναμικό της Ορθόδοξης.

¹⁰³ Όπως έχει τονιστεί και προηγουμένως, το γεγονός ότι μια πολύ μικρή μειονότητα γυναικών της αστικής τάξης και της διανοήσης απολαμβάνει στα μέγιστα τους τις αστικο-αγοραίες παροχές (με ενισχυτικές σοσιαλιστικές προσθήκες) δεν συμβάλλει (παρά μόνον ως ορισκά εφικτό, ως μόλις εφικτό - και μάλιστα για ελάχιστες γυναίκες - υπόδειγμα) στη βελτίωση των συνθηκών οργάνωσης της ζωής της συντριπτικής πλειονότητας.

Η γυναίκα ως κοινωνίζον και όχι κοινωνικό ον παίρνει την πλέον οριακή της μορφή στη σύγχρονη Ελλάδα στο πρόσωπο της γυναίκας φορέα του Ορθόδοξου α. σ. κατά την 3η φάση, στο πρόσωπο της τουλάχιστον 5 χρόνια παντρεμένης με παιδί(ά) Ορθόδοξης, δηλαδή μιας κάθε άλλο παρά σπάνιας γυναικείας κατάστασης. Μπορεί να ειπωθεί με απόλυτη βεβαιότητα ότι η γυναίκα αυτή έχει (πλέον) παραιτηθεί οριστικά και ολοκληρωτικά του *δικαιώματος* οργασμού - τουλάχιστον μέσα στα πλαίσια της μόνιμης και σταθερής σεξουαλικής σχέσης της. Ο οργασμός κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής επαφής δεν αποτελεί κάτι το *αμέσως απαραίτητο* γι' αυτήν και *αμέσως απαιτητό* απ' αυτήν, η δε απουσία του δεν είναι δυνατό να αποτελέσει αίτιο ρήξης με το μόνιμο και σταθερό σεξουαλικό σύντροφο. Η συγκεκριμένη ιστορική γυναίκα, η γνήσια Ορθόδοξη γυναίκα, χαρακτηρίζεται από υστερική μοιρολατρεία και φαντασιωτικά ξεσπάσματα λύτρωσης από έναν Άνδρα-Σωτήρα-Μεσσία, ένα Σεξουαλικό Χριστό.

Πάντως, μια μερίδα των Ορθοδόξων γυναικών, οι ρεαλίστριες Ορθόδοξες - που αποτελούν και την πλειονότητα της αξιακής κατηγορίας - και ιδιαίτερα οι κάτω των 35 ετών που διαμένουν στα αστικά κέντρα, είναι μάλλον αδύναμες παρά παθητικές. Με άλλα λόγια, δεν είναι τόσο το αξιακό σύστημα που τις διατηρεί σ' αυτή την κατάσταση όσο οι κοινωνικές τους συνθήκες, η εξάρτησή τους από έναν περίγυρο απαγορευτικό της σεξουαλικής τους έκφρασης. Για την πλειονότητα των Ορθοδόξων γυναικών, το αξιακό σύστημα αποτελεί πανίσχυρο ενισχυτικό (και, ταυτόχρονα, κατευναστικό, καταπραΰντικό και εκλογικευτικό) του κοινωνικού περιγύρου παράγοντα. Πιστεύουν και γνωρίζουν (και ορθά) ότι κάθε απαίτηση έγκρισης της σεξουαλικής τους οντότητας ή (επανα;)σεξουαλικοποίησής τους θα τις οδηγήσει σε ρήξη όχι μόνο με το άμεσο αλλά και το ευρύτερο κοινωνικό τους περιβάλλον' θα οδηγήσει σε κρίση και επαναδιαπραγμάτευση όλες τις πρόσωπο-με-πρόσωπο κοινωνικές τους σχέσεις. Ο άνδρας, η οικογένεια του άνδρα, οι κοινοί φίλοι και γνωστοί (αν εξαιρεθούν - και όχι πάντα - οι στενές της φίλες), ακόμα και η οικογένειά της δεν κατανοούν τι ζητάει ή/και θεωρούν από υπερβολικές έως και παράλογες τις απαιτήσεις της και "ξεμυαλισμένη" την ίδια.¹⁰⁴

¹⁰⁴ Ο βαθμός αυτονομίας που χαρακτηρίζει τους φορείς του Ορθόδοξου α. σ. - και ιδιαίτερα τους αγρότες και τους μόλις εξασπισμένους αγρότες - πάνω στο θέμα της ανδρικής κυριαρχίας μπορεί να είναι κατανοητός και εξηγήσιμος, αλλά παραμένει εξοργιστικά καταπληκτικός, δηλαδή απόλυτος. Η ανδρική κυριαρχία είναι τόσο αυτονόητη ώστε να μη θεωρείται (ως) κοινωνική κυριαρχία αλλά (σαν) φυσική κατάσταση. Η υψηλή της δε αναντιστοιχία και ασυμβατότητα με τους σύγχρονους τρόπους ζωής γεφυρώνεται με απλοϊκές ταυτολογίες, απλουστεύσεις και θεαματικές αντιφάσεις. Στις τελευταίες ενεργές ιδιότητες της Ορθόδοξα οργανωμένης ανδρικής κυριαρχίας - υπάρχει πανίσχυρη, ενεργή και έγκριτη και η (αστικο-)αγοραία οργανωμένη ανδρική κυριαρχία - περιλαμβάνονται η απουσία κριτικής ικανότητας, η συνήθεια και το παράλογο. Από εκατοντάδες ανάλογες περιπτώσεις, μία είναι ενδεικτική ακριβώς επειδή δεν έχει κάτι το εξαιρετικό (αν εξαιρεθεί το ευκρινές και συνοπτικά παρουσιάσιμό της) αλλά είναι μάλλον συνηθισμένη: 33χρονος εκπαιδευτικός, ρεαλιστής Ορθόδοξος και στενά συνδεδεμένος με την πατρική του οικογένεια, μόλις έμαθε ότι η σύζυγός του είναι έγκυος, της ανακοίνωσε με αίσθημα ευθύνης αλλά χαρωπά τη διακοπή των σεξουαλικών τους σχέσεων, σε πρώτη φάση, "για να "δέσει" το παιδί" και, σε δεύτερη φάση, "για να μην του βγάλουν κανένα μάτι". (Προσφυγή σε αγροτικές διαλέκτους και εκφραστικά σχήματα λήψης αποφάσεων.) Της ανακοίνωσε επίσης και μια σειρά προστατευτικών κανόνων τους οποίους όφειλε να τηρήσει η εγκυμονούσα σύζυγος, κανόνες για τους οποίους ο σύζυγος "δεν σηκώνει κουβέντα", "για το καλό του παιδιού" - ακριβέστερα, του "λεβέντη" - αλλά και το δικό της. Η γνώμη του γυναικολόγου ότι τα παιδιά δεν "δένουν" και ότι η σεξουαλική επαφή δεν "βγάζει μάτια" δεν έγινε κατανοητή, έχει μηδενική βαρύτητα σε σχέση με τη(ν ομοοσυστημική) γνώμη των γονέων. Γι' αυτό και το χαρακτηριστικά αντιφατικό "Δε λέω, ο γιατρός ξέρει. Αλλά και μεις πρέπει να πάρουμε

Η διαφορά ανάμεσα στην παθητικότητα και την αδυναμία της Ορθόδοξης γυναίκας καθίσταται σαφέστερη από μια σειρά δεδομένων. Τουλάχιστον κατά την πρώτη δεκαετία της μετάπτωσής τους στην 3η φάση του Πίνακα 6 - τη φάση της μονιμοποίησης, σταθεροποίησης και συμβατικοποίησης των σεξουαλικών σχέσεων¹⁰⁵ - σε ποσοστό 60-65% περίπου είναι διατεθειμένες να ακυρώσουν μερικά ή ολικά το αξιακό τους σύστημα για τον "ιδανικό άνδρα", "να ρίξουν μαύρη πέτρα πίσω τους" για μια ζωή με λιγότερες συμβάσεις και στην οποία η σεξουαλικότητα καταλαμβάνει (τη) δεσπόζουσα θέση. Ο έντονος ενθουσιασμός με τον οποίο οι γυναίκες που συζητήθηκαν συνέθεταν ουτοπίες και σενάρια, προσθαφαιρούσαν ιδιότητες και επιμέρους καταστάσεις και έθεταν όρους είναι ενδεικτικός ότι για την πλειονότητα των Ορθόδοξων γυναικών το Ορθόδοξο α. α. αποτελεί μεν συστατικό και οργανωτική αρχή του τρόπου ζωής τους, αλλά δεν αποτελεί *αποδεκτό* συστατικό και οργανωτική αρχή. Αποτελεί τρόπο προσαρμογής σ' έναν αβίωτο βίο.

Σ' όλες αυτές τις "ελευθεροσυνειρμικές" συνθέσεις, ο Άνδρας-Σωτήρας αποτελεί το κεντρικό πρόσωπο και περιλαμβάνει όλη την ισχύ του πεδίου. Πέρα από πολλές επιμέρους παραλλαγές, ο συμπρωταγωνιστής, ο Άνδρας-Σωτήρας, είναι όμορφος, πολιτισμένος, πλούσιος και μετά τα 30 του χρόνια Εξίσου - και εξίσου εφιαλτικά - απλό είναι και το βασικό σενάριο: Ο Άνδρας-Σωτήρας γνωρίζεται συμπτωματικά (αφού δεν υπάρχει παραπλήσιος στο κοινωνικό της περιβάλλον) μαζί της. Εκτιμά αμέσως τα (πραγματικά ή φαντασιωτικά, φανερά ή κρυφά, αναπτυγμένα ή αναπτύξιμα) προσόντα της. Την ερωτεύεται παράφορα' μόνο μ' αυτήν πλέον μπορεί να απολαύσει τον έρωτα και να χαρεί τη ζωή. Του θέτει όρους (που έχουν να κάνουν με την εξασφάλισή της από μια μελλοντική μεταστροφή του και τα παιδιά της). Τους δέχεται στιγμιαία, χωρίς επιφύλαξη, χωρίς συζήτηση. Φεύγουν' φεύγει μαζί του χωρίς επιστροφή.¹⁰⁶

Από το γενικό σχήμα και συμβολικό πεδίο που μόλις παρουσιάστηκαν γίνεται φανερό ότι η πλειονότητα των Ορθόδοξων γυναικών - και ιδιαίτερα των νεαρών γυναικών - δεν αποδέχονται, δεν εγκρίνουν το αξιακό σύστημα του οποίου είναι φορείς, στο βαθμό που τους παρουσιάζεται κάποια βιώσιμη αστικο-αγοραία εναλλακτική.¹⁰⁷ Μόνο το ανέχονται και υποκύπτουν σ' αυτό: το Ορθόδοξο αξιακό σύστημα αποτελεί το σταυρό του Μαρτυρίου τους. Ταυτόχρονα, ακόμα και οι άτονοι, ευκαιριακοί και ιδιόθυμοι τρόποι των Ορθόδοξων γυναικών σ' ό,τι αφορά την αμφισβήτηση της ανδρικής κυριαρχίας παραμένουν καθηλωμένοι στα πλαίσια των ανδρικών τρόπων οργάνωσης

κάποιες προφυλάξεις. Για καλό και για κακό". (Άλλωστε, για έναν άνδρα που το πέος του "τρυπάει", πώς είναι δυνατό να μη "βγάζει μάτια" ή να μην απειλεί να "ξεκολλήσει" το έμβρυο από τη μήτρα;) Μάλιστα, ο εν λόγω σύζυγος ερμήνευσε τη στάση του αυτή ως προσωπική θυσία, αναφέροντας ότι είναι αναγκασμένος "να βάλει τις καύλες του στον καταψύκτη". Η άβουλη σύζυγος δέχτηκε αδιαμαρτύρητα τις αποφάσεις του, δέχτηκε τη μοίρα της. Έχει χάσει πλέον - αν ανέπτυξε ποτέ - την ικανότητα να οργίζεται έλλογα.

¹⁰⁵ Η 2η φάση, η φάση της εξόδου στη σεξουαλική αγορά, για τις γυναίκες αυτής της αξιακής κατηγορίας είναι (ή επιδιώκεται να είναι) σύντομη, κατανοείται δε, οργανώνεται και εκτελείται ως προπομπός της 3ης φάσης.

¹⁰⁶ Από αυτό καθώς και άλλα ανάλογα φαντασιωτικά ιδανικά σχηματίστηκε ο Ιδανικός Σεξουαλικός Άλλος (καθώς και ο Ιδανικός Σεξουαλικός Εαυτός) που παρουσιάζεται στο προηγούμενο κεφάλαιο.

¹⁰⁷ Βέβαια, χωρίς ευρεία αξιακή και πολιτιστική ανακατάταξη, ακόμα και αν τους δοθεί αυτή η εναλλακτική, δεν έχουν τη δυνατότητα να ενεργούν - έξω από τα πλαίσια μιας τηλεοπτικά οργανωμένης φαντασίωσης - με αρχές άλλες από αυτές που έχουν ήδη βιώσει, τις Ορθόδοξες αρχές.

της κοινωνικής πραγματικότητας. Στο βαθμό που είναι φορέας του Ορθόδοξου α. σ., καμμία γυναίκα δεν αμφισβητεί τα συμπληρωματικά αυτονόητα της από κάθε άποψη και σε κάθε πεδίο ποιοτικής ανωτερότητας και της κυριαρχίας του άνδρα. Αυτό που οι ρεαλιστριες Ορθόδοξες αμφισβητούν είναι η σεξουαλική αποχή, η καταπίεση της σεξουαλικότητας γενικά από το Ορθόδοξο α. σ. Θέλουν (αλλά δεν απαιτούν παρά μόνο στιγμιαία και άτονα) περισσότερη και πολυμορφότερη έκφραση της σεξουαλικότητας απ' όση επιτρέπει το αξιακό τους σύστημα, περίπου ίση με τις "αξιοπρεπείς" βαθμίδες - δηλαδή τα κατώτερα των μέσων και τα ελάχιστα - έκφρασης της σεξουαλικότητας των εξαστισμένων γυναικών. Τοποθετούν τη σεξουαλικότητα σε σαφώς υψηλότερη (και μάλιστα θετική) βαθμίδα της σεξουαλικής ιεραρχίας από τη μέγιστη θέση που είναι δυνατό να καταλάβει με βάση το Ορθόδοξο α. σ. Ουσιαστικά, επιθυμούν τη(ν αγοραία) χειραφέτηση και ένα καλύτερο σεξουαλικό μεροκάματο.¹⁰⁸ Όπως και άλλες πριν απ' αυτές, τόσο οι ίδιες όσο και οι κόρες τους αποτελούν και θα συνεχίσουν να αποτελούν για δεκαετίες το σεξουαλικό προλεταριάτο στη σύγχρονη Ελλάδα¹⁰⁹ Ρίχνονται και θα συνεχίσουν να ρίχνονται στη σεξουαλική αγορά χωρίς κύριο-δυνάστη αλλά και χωρίς ισχύ και γνώση, χωρίς "προστασία" αλλά και χωρίς προστασία, "απροστάτευτες" αλλά και απροστάτευτες, απελευθερωμένες αλλά και (υπέρ-) εκμεταλλεύσιμες.

Η διαδικασία χειραφέτησης στη σύγχρονη Ελλάδα έχει ήδη ξεκινήσει. Δεν αποτελεί διαδικασία χειραφέτησης της γυναίκας από τον άνδρα. Εκτός από τις Ορθόδοξες γυναίκες, μεγάλες μάζες Ορθοδόξων ανδρών εντάσσονται εν μέρει σύγχρονα και εν μέρει ταυτόχρονα με τις ομοσυστημικές γυναίκες στη σεξουαλική αγορά - και με διαφορά φάσης αποδέχονται και βιώνουν το αγοραίο α. σ., "προοδευτικοποιούνται". Και οι μιν και οι δε - είτε αδέρια, είτε επιδέρια - ενεργούν (στοχοθετούν, προγραμματίζουν, οργανώνουν και εκτελούν) με βάση τις αρχές, τους κανόνες και τα κριτήρια της σεξουαλικής αγοράς. Αλλά και με όποιες άλλες αρχές αν ενεργήσουν, θα τύχουν αγοραίας αποδοχής και αξιολόγησης. Πρόκειται για μια ευρύτερη διαδικασία χειραφέτησης τόσο της γυναίκας όσο και του άνδρα από το Ορθόδοξο α. σ. (με ή χωρίς παραμονή στην Ορθοδοξία), αντικατάστασής του από το αγοραίο α. σ., διαδικασία που αποτελεί (αναντικατάστατο) μέρος της ευρύτατης ιστορικής κίνησης εξευρωπαϊσμένου (κυρίως) εκκαπιταλισμού της Ελλάδας. Το αν η μετεξέλιξη αυτή αποτελεί και πρόοδο είναι ένα ιδιαίτερα δύσκολο ερώτημα, ιδιαίτερα για όποιον καταρχήν (δηλαδή σε επίπεδο αρχών) απορρίπτει (δηλαδή θεωρεί ιστορικά) και τα δύο αξιακά συστήματα. Οι τύποι ευτυχίας και δυστυχίας που προτείνουν τα δύο αξιακά συστήματα, ο

¹⁰⁸ Η εξαστισμένη γυναίκα εμφανίζεται στα επόμενα κεφάλαια της μελέτης. Άλλωστε, η οργάνωση των λόγων ανταλλαγής της σεξουαλικότητας και η ψυχο-κοινωνική δράση στο χώρο της σεξουαλικής αγοράς αποτελούν τον κατ' εξοχήν κοινωνικό χώρο δράσης της, κυριολεκτικά το πεδίο ορισμού της. Στα κεφάλαια αυτά εμφανίζεται και η Ορθόδοξη γυναίκα αλλά ως υποτιμημένη γυναίκα. Τα αίτια που οδηγούν το άτομο να έχει χαμηλές ή υψηλές επιδόσεις (τιμές) στην ελεύθερη σεξουαλική αγορά δεν ενδιαφέρουν τα άλλα άτομα (Ακριβέστερα, τα ενδιαφέρει μόνον η προβολή τους στις διαστάσεις της σεξουαλικής αγοράς, ως θετικές ή αρνητικές, υψηλές ή χαμηλές τιμές.) Σημασία έχουν μόνον οι επιδόσεις. Η για οποιονδήποτε λόγο "κακή ερωμένη" είναι "κακή ερωμένη". Κανείς δεν ενδιαφέρεται να διακρίνει και, πολύ περισσότερο, να ιεραρχήσει το λόγο, έστω και αν αυτός είναι το αξιακό της σύστημα.

¹⁰⁹ Ακριβέστερα, τοπικό τμήμα του σεξουαλικού προλεταριάτου της Ενωμένης Ευρώπης. Αν μάλιστα ληφθεί υπόψη η αυξανόμενη μετανάστευση-εισαγωγή από τριτοκοσμικές και νεο-τριτοκοσμικές (ανατολικο-ευρωπαϊκές) χώρες, (θα) αποτελεί το (ρατσίζοντα;) βασικό κορμό του στη σύγχρονη Ελλάδα.

ισολογισμός ευτυχίας-δυστυχίας που προτείνει το καθένα και η σύγκρισή τους αποτελούν ζητήματα υψίστης σημασίας, ζητήματα όμως που η μετατροπή τους σε προβλήματα και η λύση τους είναι ιδιαίτερα πολύπλοκη. Πάντως η αντικατάσταση των νόμων του πανίσχυρου και παντογνώστη Ανδρα-Θεού, του Ανδρα Δημιουργού ακόμα και των όρων της ύπαρξής του, από τους νόμους της άφυλης Σεξουαλικής Αγοράς επιτρέπει στο άτομο στιγμιαία έστω θέληση και βούληση, στοχοθεσία και σκοπιμότητα, καθώς και ένα υπό συνεχή διαπραγμάτευση ανεξάρτητο εγώ.

Η μετάβαση ανδρών και γυναικών από το Ορθόδοξο στο αγοραίο α.σ. είναι ομολογη των αλλαγών στις κοινωνικές δομές και της αγοραιοποίησης (σε διαφορετικούς βαθμούς και ρυθμούς) όλων των πεδίων της κοινωνικής ζωής στη σύγχρονη Ελλάδα. Το συγκεκριμένο ομολογη των μετατροπών μέρους (αξιακού συστήματος) και όλου (κοινωνικού σχηματισμού) δεν σημαίνει και τη γαλήνια και διατεταγμένη-συντεταγμένη μετάβαση ολόκληρων κοινωνικών κατηγοριών από το ένα αξιακό σύστημα στο άλλο. Η μετάβαση είναι διαφορετική ως προς το βαθμό, το ρυθμό και την πληρότητα από κοινωνική κατηγορία σε κοινωνική κατηγορία. Η μετάβαση στο αγοραίο α.σ. είναι αποσπασματική, εκλεκτική και ελλιπής, πολυποίκιλη και ποικιλόμορφη, και κατά βάση ατομική. Ταυτόχρονα, είναι και μαζική.

Η συνέχεια της μελέτης στηρίζεται σε στοιχεία μιας έρευνας που έλαβε χώρα ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες στη σύγχρονη Ελλάδα, κυρίως στην Αθήνα. Έχει διακριθεί σε δύο κύρια Μέρη. Το μεν πρώτο Μέρος εστιάζει στο σχηματισμό, το δε δεύτερο Μέρος στην πραγμάτωση της σεξουαλικότητας ως αξίας.

Όμως, η διάκριση σχηματισμού και πραγμάτωσης ισχύει δευτερευόντως – πάντως ισχύει – από πλευράς επιχειρήματος και πρωτευόντως από πλευράς παρουσίασης. Ο σχηματισμός της σεξουαλικότητας ως αξίας συνεχίζεται και στη φάση της εκδήλωσης-πραγμάτωσης. Στα πρώτα στάδια πραγμάτωσης της σεξουαλικότητας συνειδητοποιούνται ή γνωστοποιούνται από άλλους ανερώτητα κενά, σχηματίζονται σε ερωτήματα και – με τον ένα ή τον άλλο τρόπο – απαντώνται. Για παράδειγμα, πολλοί άνδρες ανέφεραν ότι κάπου ανάμεσα στα 12 και τα 13 τους χρόνια ένα ερώτημα που δεν είχαν σκεφθεί προηγουμένως αποτέλεσε γι' αυτούς σημαντικό ερώτημα το "πώς μπαίνουν". Η απάντηση που πήραν από μεγαλύτερους σε ηλικία ήταν στερεότυπη και συνοπτική: "μπαίνουν με το χέρι". Η αυστηρά τεχνική απάντηση – στιγμή της εφηβικής φάσης του κυνικού εξανδρισμού τους – τους είχε φανεί πεζή, απογοητευτική¹. Χρόνια αργότερα, όταν πρωτο-επιχείρησαν να "μπουν", διεπίστωσαν ότι η σεξουαλική πραγματικότητα είναι πλήρης απρόβλεπτων παραμέτρων. Σωματικά και αξιακά, ο σχηματισμός της σεξουαλικότητάς τους συνεχιζόταν – και συνεχίζεται.

Επίσης, στη φάση της εκδήλωσης-πραγμάτωσης της σεξουαλικότητας ορίζεται ως πρόβλημα κάτι που προηγουμένως ήταν άγνωστο-ανερώτητα: το ζήτημα του συγχρονισμού των δύο βουλήσεων-σε διάφορες κλίμακες, όπως η μακρο-κλίμακα ("ερωτικό"), η μέση κλίμακα (σεξουαλική πράξη ως όλο) και η μικρο-κλίμακα (σεξουαλική πράξη στιγμή προς στιγμή, ως στιγμιαίες διαδοχικές ή/και σύγχρονες δραστηριότητες). Ο συγχρονισμός των δύο βουλήσεων στο σεξουαλικό πεδίο δεν είναι κάτι το φυσικό. Απαιτεί επικοινωνία ή, απλά, επιβολή, δηλαδή φτηνή επικοινωνία. Και η επιβολή – δηλαδή η μόλις-επικοινωνία, η αναγωγή της μιας από τις δυο βουλήσεις σε άχρονη-μηδενική, σε μη-βούληση – δεν είναι μόνο λογικά δυνατή. Αποτελεί συνηθισμένη, καθημερινή εμπειρική διαπίστωση.

¹ Η απάντηση όμως στο ερώτημα είναι δυνατό να δοθεί και από την πορνογραφία – το kitsch της σεξουαλικής απόλαυσης, τη μαζική, απρόσωπη, ελάχιστων προδιαγραφών και χαμηλού κόστους εμπορευματική σεξουαλική απόλαυση, δίνεται δε με αυξανόμενη συχνότητα στους νέους και τις νέες, και, κατά κανόνα, πριν καν αρθρώσουν το ερώτημα.

Το πορνογραφικό υλικό είναι ακόμα κυνικότερο του "μπαίνουν με το χέρι" είναι κυνικότερα. Ταυτόχρονα όμως, περιλαμβάνει τρεις δέσμες πλεονεκτημάτων. Καταρχήν, είναι σαφέστερο, ακριβέστερο και διεγερτικότερο. Κατά δεύτερο λόγο, περιλαμβάνει απαντήσεις σε πολλά ερωτήματα, περιλαμβάνει ερωτήσεις-απαντήσεις σε όλα τα ερωτήματα. Κατά τρίτο λόγο, δεν απαιτεί από το νέο (αλλά και τη νέα) να δηλώσει-κοινοποιήσει την άγνοιά του ρωτώντας και, συνεπώς, να ντροπιαστεί. Κι όλα αυτά υπό έναν (μεν καθολικό δε) όρο: την ταύτιση του σεξουαλικού με το χυδαίο. Έχοντας να διαλέξει ανάμεσα, πρώτο, στο να δηλώσει την άγνοιά του και να πάρει ασαφείς απαντήσεις, δεύτερο, τα διάφορα εγχειρίδια σεξουαλικής αγωγής – προορισμένα να απαντούν σε άλλες ερωτήσεις απ' αυτές που ενδιαφέρουν το νέο, δηλαδή να εξευτελίζουν τη σεξουαλικότητα σε φυσιολογία συν τυποποιημένα συναισθήματα και, τρίτο, την προσφυγή στο πορνογραφικό υλικό, κατά κανόνα ο νέος προτιμά το – ομολογώ του άλλωστε – άφθογο πορνογραφικό υλικό.

Αποτελεί τον κανόνα στην αξιακή οργάνωση της σεξουαλικότητας στο σώμα, τις σχέσεις και τη συνείδηση του άνδρα και της γυναίκας στη σύγχρονη Ελλάδα.

Ισχύει όμως και το αντίθετο. Η πραγμάτωση της σεξουαλικότητας ως αξίας αρχίζει κατά τη διάρκεια του σχηματισμού της – ακόμα και χωρίς να έχει συνδεθεί αμέσως η σεξουαλικότητα με κάποιο συγκεκριμένο αξιακό σύστημα. Εξηντατέσσερις άνδρες και εξηντατέσσερις γυναίκες ανέφεραν ότι αυνανίζονταν συχνά (και κρυφά) και ίσως έφταναν στον οργασμό πριν καν γνωρίσουν ότι η έννοια “μαλακία” και οι αντίστοιχοι δορυφορικοί χαρακτηρισμοί αναφέρονται σ’ αυτή τη συγκεκριμένη πράξη. Από τους άνδρες που συζητήθηκαν, ένας 42χρονος και ένας 25χρονος είχαν την πρώτη τους εκπερμάτωση σε ηλικία 12 ετών, ενώ τριβόνταν στο κρεβάτι τους γιατί τους προκαλούσε απροσδιόριστη ευχαρίστηση. Δεν γνώριζαν ότι ο άνδρας έχει αυτή την ιδιότητα-δυνατότητα, με αποτέλεσμα να καταπλαγούν και να τρομοκρατηθούν. Ο 25χρονος πήρε καθησυχαστικές πληροφορίες. Ο 42χρονος όμως, αν και νόμιζε ότι έβλαπτε τον εαυτό του – κάτι που ως ένα βαθμό συνεχίζει να νομίζει, συνέχισε να το επαναλαμβάνει. Οι πρώτες πληροφορίες που πήρε ενίσχυσαν και συγκεκριμενοποίησαν τους φόβους του. Η πρώτη αξιολόγηση που έλαβε ο συγκεκριμένος άνδρας (αλλά και τουλάχιστον οι τρεις στους πέντε σύγχρονους Έλληνες) πάνω στο ζήτημα του αυνανισμού είναι ομολογία της – “από της χριστιανικής σκοπιάς”² – αξιολόγησης που παρέχει ο γιατρός Δ. Ι. Μαγκριώτης και που αξίζει να αναφερθεί σε έκταση κατά προσέγγιση ανάλογη της έντασής της ώστε να ελαχιστοποιηθούν οι υπενθυμίσεις στη μελέτη που ακολουθεί: “Πολλά παιδιά που έχουν φθάσει στην εφηβική ηλικία παραδίδονται στο πάθος του αυνανισμού... Η κακή αυτή πράξις έχει δυστυχώς ολέθρια αποτελέσματα τόσο στο σώμα, όσον και στην διάνοια και την ψυχή. Το ανώμαλο αυτό ξύπνημα της σεξουαλικής ορμής εξασθενίζει τα νεύρα, τα οποία χαλαρώνονται μέχρι τοιούτου σημείου ώστε να έρχονται και νευρικοί σπασμοί. Η υγεία αρχίζει να κλονίζεται. Το βλέμμα χάνει τη λάμψη του. Το δέρμα γίνεται ωχρό και πλαδαρό. Οι μυώνες γίνονται πλαδαροί... Τα χέρια γίνονται κρύα και υγρά... Το στήθος βαθουλαίνει, η ράχις κυρτώνεται. Σημεία προώρου γήρατος εμφανίζονται... Η μνήμη εξασθενίζει, ο νους αμβλύνεται, η κρίσις χάνει την δύναμή της. Το θύμα δεν κατορθώνει να συγκεντρώσει την σκέψη του. Η προσοχή του γίνεται άτονη. Η ψυχή αποχαυνώνεται. Γεμίζει από απηδία και μελαγχολία... Η συνέχισις όμως της πράξεως αυτής ημπορεί να οδηγήση στην τρέλλα και στον θάνατο ακόμη.”³

Είναι φανερό ότι η αξιολόγηση της σεξουαλικότητας – και η περίπτωση μιας (της κυρίαρχης στη σύγχρονη Ελλάδα) αξιολόγησης του αυνανισμού είναι ενδεικτική – αποτελεί διαδικασία σύγχρονη με το σχηματισμό της. Το κύριο χαρακτηριστικό της είναι η σύνθεση, η ενιαιοποίηση ηδονής, φόβου και (ε)ντροπής ή εκτροπής, χυδαιότητας. Ο δε τρόπος μετάβασης από το έμφυλο στο σεξουαλικό (το ενεργό έμφυλο) έχει καθοριστική σημασία τόσο για το σχηματισμό όσο και για την πραγμάτωση της σεξουαλικότητας ως αξίας.

Άτομα που στηρίζουν τη μελέτη

² *Οι Νέοι και τα Προβλήματα της Ζωής*, Αθήνα Λόγος, 1973, σ. 9.

³ Στο ίδιο, σσ. 118-19.

Η έρευνα πάνω στην οποία στηρίζονται κατά κύριο λόγο το 2ο και το 3ο Μέρος της μελέτης εστίασε αποκλειστικά στις ανάγκες της συγκεκριμένης μελέτης από το Φεβρουάριο του 1992 έως και το Σεπτέμβριο του 1993.

Στη συγκεκριμένη της εστίαση, η έρευνα εδράζεται καταρχήν σε 247 άτομα. Αφορά 247 πλήρεις προσωπικότητες σε σχέση. Συμπληρωματικά, τα άτομα αυτά έχουν, αμέσως ή εμμέσως, παρέξει πληροφορίες ονομαστικά για υπερ-επταπλάσιο αριθμό ατόμων σ' ό,τι αφορά ειδικά ζητήματα. Επίσης, ο ερευνητής αξιοποίησε και πλήθος σχολίων, περιγραφών, κοινωνικών ή/και σωματικών στάσεων και εκφράσεων που δεν αποτελούν απάντηση σε εκφρασμένα ή όχι ερωτήματά του.

Δύο ζητήματα πρέπει να τονισθούν από την αρχή. Το πρώτο αφορά τη στάση των ατόμων - αν και με κάποιες παραλλαγές, ανάλογες της ηλικίας και της ταξικής θέσης κυρίως, της κοσμοθεωρίας δευτερευόντως και του φύλου τριτευόντως - απέναντι στην έρευνα καθευτή. Υπήρξε μεγάλη, απρόβλεπτα μεγάλη, προθυμία για συμμετοχή. Στη μεγάλη τους πλειονότητα, τα άτομα ήταν διατεθειμένα να απαντήσουν σε περισσότερα ερωτήματα απ' όσα ο ερευνητής είχε τη δυνατότητα να απευθύνει και να αξιοποιήσει. Επίσης, ως ερευνητής, ο συντάκτης της μελέτης διεπίστωσε ότι, μέσω της παρατήρησης και της κατανόησης, μάθαινε πολύ περισσότερα απ' ό,τι είχε προβλέψει. Γι' αυτό το λόγο, στην προσπάθεια αξιοποίησης όσο το δυνατό περισσότερων από τα δεδομένα που του παρέχονταν, ο ερευνητής αναγκάστηκε να αναδιατάξει κατ' επανάληψη την αρχική του επιχειρηματολογία και να επανέλθει με άλλες σαφώς πιο προωθημένες.⁴ Από την άλλη πλευρά, αν και ο διπλασιασμός ή κλιπ.πλασιασμός του δείγματος ήταν δυνατός, σ' αυτή την κλίμακα - την κλίμακα της παραγωγής ενός προκαθορισμένου έργου - είναι άχρηστος. Άλλωστε, η αποτελεσματική γνώση δεν αναπτύσσεται προσθετικά. Αναπτύσσεται ποιοτικά. Το ζήτημα είναι κυρίως τι θα δει ο ερευνητής κατά τη διάρκεια της ερευνητικής προσπάθειας και πως θα το αξιοποιήσει, και όχι το πόσο θα δει.⁵ Και αυτή η θέση οδηγεί στο δεύτερο ζήτημα. Μετά τα πρώτα 120 άτομα που συνέβαλαν στη μελέτη, υπήρξε μία θεαματική πτώση του (σημαντικού) ποικίλου. Τίποτε το νέο σε στάσεις, νοοτροπίες, απόψεις, κοσμοθεωρίες, αξιολογήσεις δεν εμφανίστηκε στη συνέχεια. Μετά δε τα επόμενα 50 άτομα ουσιαστικά εξαφανίστηκε και το (ασήμαντο) ποικιλόμορφο.⁶ Τουλάχιστον στο ζήτημα της οργάνωσης της σεξουαλικότητας, τουλάχιστον οι σύγχρονοι Έλληνες και οι σύγχρονες Ελληνίδες χαρακτηρίζονται από έναν ευρύ κοινό κοινωνικό παρονομαστή. Σ' ό,τι δε διαφέρουν, διακρίνονται σ' ένα μάλλον περιορισμένο αριθμό ομάδων ή κατηγοριών.

Από τα 247 άτομα που στηρίζουν ολοκληρωμένα τη μελέτη τα 216 κατοικούν(-ούσαν) σε Άνω Λιόσια, Βύρωνα, Γαλάτσι, Ζωγράφου, Ηλιούπολη, Νέα Ιωνία, Νέο Ψυχικό, Πετρούπολη και τέλος, Ψυχικό. Μια βασική πρώτη γνωριμία μαζί τους είναι η ακόλουθη τυπική κατάταξή τους:

⁴ Ένα πολύ σημαντικό τμήμα των δεδομένων δεν παρουσιάζεται σ' αυτή τη μελέτη.

⁵ "...πραγματικά παραγωγικές ιδέες γενικά προκύπτουν από την εμβάθυνση στην ειδική περίπτωση και ότι γενικά η στατιστική περισσότερο επαληθεύει τέτοιες ιδέες παρά τις παράγει." Ινστιτούτο Κοινωνικών Ερευνών της Φραγκφούρτης. *Κοινωνιολογία Εισαγωγικά Δοκίμια*, Τ. Αντόρνο και Μ. Χορκχάιμερ (επιμ.), Αθήνα Κριτική, 1987, σ. 150.

⁶ Με αποτέλεσμα και το σημαντικό περιορισμό των αναδιατάξεων στα ερωτήματα που απευθύνονταν και τα ερωτηματικά που έπρεπε να απαντηθούν μέσω της έρευνας.

Ως προς το *φύλο*, 135 είναι γυναίκες και 112 άνδρες.

Ως προς την *ταξική θέση*, 2 είναι αγρότες, 49 είναι εργάτες και εργάτριες, 86 είναι (ιδιωτικοί ή δημόσιοι) υπάλληλοι διάφορων θέσεων, 77 είναι μικρο-ιδιοκτήτες,⁷ 19 είναι μεγαλο-ιδιοκτήτες και 14 είναι (πανεπιστημιακοί ή εξωπανεπιστημιακοί) διανοούμενοι.

Ως προς την *ηλικία*, υπάρχει η ακόλουθη ηλικιακή κατανομή:

<i>Φύλο</i>	<i>Ηλικία σε χρόνια</i>						
	<i>16-17</i>	<i>18-19</i>	<i>20-23</i>	<i>24-28</i>	<i>29-45</i>	<i>46-60</i>	<i>60+</i>
<i>Ανδρες</i>	15	19	20	21	20	10	7
<i>Γυναίκες</i>	12	28	29	24	27	7	8

Πρέπει να τονισθεί ότι από τα 247 άτομα που στηρίζουν το ερευνητικό σκέλος της μελέτης, τα 203 - δηλαδή το 82% - γεννήθηκαν στην επαρχία ή γεννήθηκαν από γονείς που ο ένας τουλάχιστον ενηλικιώθηκε στην επαρχία. Κατά συνέπεια, το επαρχιωτικό στοιχείο, έστω και εμμέσως, δεν είναι μόνο παρόν σ' αυτή τη μελέτη⁷ είναι και κυρίαρχο.

Πρέπει επίσης να αναφερθεί ότι για τα νεαρά άτομα που δεν εργάζονται (ή εργάζονται ευκαιριακά) ισχύει η ταξική θέση του γονέα. Σε 23 όμως περιπτώσεις υπάρχει μερική σύγχυση αφού οι γονείς - στο βαθμό που εργάζονται και οι δύο - βρίσκονται σε διαφορετική ταξική θέση. Γι' αυτό το λόγο, επιλέχθηκε η κατάταξη των ατόμων αυτών στην ταξική θέση του γονέα με το υψηλότερο εισόδημα, δηλαδή 21 από τα 23 άτομα κατατάχθηκαν σε ταξική θέση ανάλογη με την ταξική θέση του πατέρα. Πάντως, στη μελέτη εμφανίζονται ως ξεχωριστή κατηγορία.

Τρόπος άντλησης των πληροφοριών.

Στις περισσότερες περιπτώσεις, το κάθε άτομο έδωσε δύο έως τέσσερις συνεντεύξεις σε χρονικά διαστήματα που απέχουν μεταξύ τους από μερικές ημέρες έως τέσσερις μήνες. Οι μεγαλύτεροι-ες σε ηλικία έδωσαν περισσότερες συνεντεύξεις μικρότερης χρονικής διάρκειας απ' ό,τι οι μικρότεροι-ες. Περίπου ένα στα πέντε άτομα έδωσε ή αποσαφήνισε πληροφορίες και σε άλλες στιγμές, πέρα από τα όρια των συνεντεύξεων αυτών.

Αξίζει να αναφερθεί ότι σ'έναν περιορισμένο αλλά κάθε άλλο παρά αμελητέο - μπορεί να ειπωθεί, σημαντικό - αριθμό ζευγαριών απ' αυτά που τουλάχιστον το ένα μέλος είχε συμμετοχή στην έρευνα σημειώθηκαν κάποιες (σημαντικές ή ασήμαντες) μετεξελίξεις στη σχέση τους. (Κατά κανόνα, σε νέα ζευγάρια ή σε ζευγάρια που συμμετοχή στη μελέτη είχε η νέα γυναίκα.) Ουσιαστικά, αν και χωρίς κάποια διάθεση (ή την πολυτέλεια μέσα στο πλαίσιο των οργανωτικών πέσεων της έρευνας) για παρέμβαση από μέρους του ερευνητή, ακόμα και τα ερωτήματα, η απλή παρατήρηση ή, έστω, η διάθεση κάποιου να ακούσει, αποτέλεσαν συμμετοχή και παρέμβαση στις σχέσεις. Το ζήτημα αυτό είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον και δεν έχει μόνο θεωρητική αλλά και πρακτική σημασία.

⁷ Εισοδηματίες, αυτοαπασχολούμενοι ή εργοδότες έως και 3 ατόμων.

Τρόπος αξιολόγησης των πληροφοριών

Το γεγονός ότι η μεγάλη πλειονότητα των ατόμων που συζητήθηκαν αποτελείται από μέλη σε ομάδες που τουλάχιστον άλλο ένα μέλος τους συζητήθηκε, επέτρεψε την εύκολη διασταύρωση των πληροφοριών. Μάλιστα, ανάλογα με τη θέση του στην κοινωνία συνολικά αλλά και τη θέση του στη μικρο-ομάδα (“αρχηγός”, “απλό μέλος”, “περιθωριακός δορυφόρος”) το κάθε άτομο παρέχει και μια διαφορετική εκδοχή, μια διαφορετική ερμηνεία της ίδιας πληροφορίας. Η αυτή κατάσταση δεν είναι και η ίδια κατάσταση: σημαίνει και αξιολογείται ανάλογα με τη θέση του ατόμου σε διάφορες ιεραρχίες επί την κοσμοθεωρία του.⁸

Το χρονικά απομακρυσμένο των συνεντεύξεων επέτρεψε τον εντοπισμό ψεμμάτων ή αναληθειών, αποκλίσεων και – συνήθως – εμφατικών αλλαγών. Οι εμφατικές αλλαγές αποδείχτηκαν ιδιαίτερα χρήσιμες αφού συνέβαλαν στην αποσαφήνιση, πρώτο, του απόλυτου ή του σχετικού μιας αξίας στο συγκεκριμένο άτομο και, δεύτερο, των ορίων διακύμανσής της. Έτσι κι αλλιώς όμως, ψέμματα, αναλήθειες, αποκλίσεις και εμφατικές αλλαγές έχουν δευτερεύουσα σημασία – αποτελούν οριστικά μέγιστων και ελάχιστων – για τη μελέτη αυτή που το ζητούμενό της είναι ο *τρόπος αξιολόγησης* της σεξουαλικότητας και ο σχηματισμός της ως αξίας στη σύγχρονη Ελλάδα. Πρωτεύουσα σημασία έχει ο *τρόπος σχηματισμού* τόσο του αληθινού όσο και του αναληθούς όσο και του ψεύτικου. Και ο τρόπος σχηματισμού τους είναι ενιαίος.

Αποσαφηνίσεις ορισμένων βασικών εννοιών

Εκτός των προηγουμένων, ορισμένα σημαντικά ζητήματα αποσαφήνισης εννοιών και όρων είναι αναγκαίο να παρασχεθούν με τη μορφή των τελικών εισαγωγικών διευκρινίσεων.

Κατά πρώτο λόγο, η συγκεκριμένη μελέτη δεν εστιάζει στο ένθρησκο ή άθρησκο του ατόμου. Εστιάζει αποκλειστικά στο αξιακό του σύστημα. Είναι λογικά δυνατό, ένα άτομο να χαρακτηρίζεται από έντονο και συνειδητό Ορθόδοξο χριστιανικό θρησκευτικό βίωμα χωρίς να συμεριζεται εξ ολοκλήρου και το Ορθόδοξο αξιακό σύστημα. Η μελέτη της σεξουαλικότητας ως αξίας στη σύγχρονη Ελλάδα εστιάζει στο άτομο ως φορέα του ενός ή του άλλου αξιακού συστήματος. Στη συνέχεια της μελέτης, το άτομο συγκεκριμενοποιείται (εφόσον κατ’ αυτό τον τρόπο και αξιώνεται-αξιολογείται σεξουαλικά) σε (“γνήσιο” ή “ρεαλιστή”) φορέα του Ορθόδοξου αξιακού συστήματος ή σε φορέα του αγοραίου αξιακού συστήματος. Με μια ιδιαιτερότητα όμως. Στα πλαίσια αυτής της μελέτης το άτομο είναι ενεργό, έχει όνομα, παίρνει πρωτοβουλίες.

Κατά δεύτερο λόγο, αν και στο επίπεδο αξιακού συστήματος προτιμήθηκε ο προσδιοριστικός όρος του “αγοραίου” αντί του “αστικού”, στο επίπεδο του ατόμου-φορέα προτιμήθηκε ως ομόλογος ο αντίστοιχος όρος του “εξαστισμένου” αντί του “αγοραίου” για δύο βασικούς λόγους: Ο πρώτος και αποτρεπτικός είναι ότι κατ’ αυτό τον τρόπο αποφεύγονται οι υποτιμητικοί συνειρμοί που συνοδεύουν το “αγοραίο” όταν αυτό ενεργοποιείται και ισχύει στο

⁸ Η διαφορετική σήμανση και αξιολόγηση της αυτής κατάστασης δεν παραπέμπει, βέβαια, σε κάποια “πλουραλιστική υποκειμενικότητα”. Είναι πέρα για πέρα αντικειμενική.

επίπεδο της προσωπικότητας. Ο δεύτερος και ενισχυτικός λόγος είναι ότι με τη συχνή εναλλαγή των δύο όρων ενισχύεται η σχέση-ταυτότητα των δύο και μετριάζεται το απλουστευτικό των όρων. Ως “εξαστισμένο” ορίζεται το άτομο που αδιακρίτως κοινωνικής τάξης ή/και ιστορικών καταβολών αποτελεί – και στο βαθμό που αποτελεί – φορέα του αγοραίου αξιακού συστήματος.^{9 10}

Συμπληρωματικά, με την επιλογή του “εξαστισμένου” αποφεύγεται και η έννοια του αστού ως όρου, αφού στη διεθνή βιβλιογραφία έχει επικρατήσει ο “αστός” να αναφέρεται στο μέλος της αστικής τάξης. Αποφεύγεται επίσης η σύγχυση με τις έννοιες του “εξαστού” και του “απαστού”, έννοιες-όροι που είναι χρήσιμο να αναφέρονται αποκλειστικά στα άτομα που μόλις εντάχθηκαν στην ή αποτάχθηκαν από την αστική τάξη. Τέλος, ο μεν “εξαστισμένος” αναφέρεται στο άτομο το οποίο έχει υιοθετήσει άτακτα, εκλεκτικά και κατά κανόνα αντιφατικά ορισμένα από τα στοιχεία των διάφορων τρόπων ζωής που επικρατούν στην πόλη, ο δε “πολεοκάτοικος” αποτελεί το λογικό ελάχιστο, το πλαίσιο ενεργοποίησης του “εξαστισμένου” και ένα βασικό λογικό ελάχιστο του “εξαστισμένου”.

⁹ Οι ποιοτικές διαφορές μεταξύ των ατόμων-φορέων του αγοραίου αξιακού συστήματος που οφείλονται στην κοινωνική τάξη και τις ιστορικές καταβολές ενεργοποιούνται στη συνέχεια της μελέτης.

¹⁰ Η προτίμηση αυτή ενισχύθηκε από μία μεταγενέστερη διαπίστωση, διαπίστωση-προϊόν της έρευνας που ακολουθεί μόνο μια ελάχιστη (αλλά όχι και αμελητέα) μειονότητα των φορέων του (αστικο-)αγοραίου αξιακού συστήματος οργανώνει τη ζωή της – θέλει, βούλεται, εικάζει, αποφασίζει και ενεργεί – με βάση τα πολύπλοκα (αστικά) *μέγιστα* του συγκεκριμένου αξιακού συστήματος. Η συντριπτική πλειονότητα ακολουθεί και βιώνει τα χαμηλού κόστους παραγωγής και εμπέδωσης απλουστευμένα (αγοραία) *ελάχιστα* του. (Το 1ο κεφ., του 2ου Μέρους αποτελεί το πλέον πρόσφορο πεδίο για τις συμπληρωματικές διευκρινίσεις που παρέχονται.)

3ο Μέρος: Η Σεξουαλικότητα ως Αξία Πραγμάτωση

Στη σύγχρονη Ελλάδα, ανάλογα με το φύλο και το αξιακό σύστημα, όπως τροπίζονται από την ταξική θέση και την ηλικία,¹ επικρατούν σημαντικές διαφορές ανάμεσα στα άτομα σ' ό,τι αφορά την αξιολόγηση της σεξουαλικότητας, της σεξουαλικής αποχής, της αυτοϊκανοποίησης, της σεξουαλικής επαφής και του οργασμού. Με άλλα λόγια, τα άτομα διαφέρουν ως προς το τι επιθυμούν, τι ζητούν και τι ζητούν αποτελεσματικά, καθώς επίσης και ως προς το τι επιθυμούν να προσφέρουν, τι προσφέρουν και τι προσφέρουν αποτελεσματικά.

Τα επόμενα δύο κεφάλαια εστιάζουν στις σταθερές οργανωτικές αρχές όλων αυτών των ατομικών διαφορών, διαφοροποιήσεων, παραλλαγών. Με άλλα λόγια, έχουν κοινό αντικείμενο προσέγγισης. Κοινή είναι επίσης και η προοπτική τους στην προσέγγιση του αντικείμενου. Διαφέρουν όμως στην κλίμακα προσέγγισης και, κατά συνέπεια, την (συναισθηματική) απόσταση από το αντικείμενο, το βαθμό και τον τρόπο γενίκευσης, το βαθμό και τον τρόπο έμφασης, τον εννοιολογικό εξοπλισμό και την ορολογία. Συνολικά δε ειδωμένα, τα δύο κεφάλαια αποτελούν (παρέχουν) συμπληρωματική και μερικά αυτόνομη (αλλά όχι και ανεξάρτητη) γνώση πάνω στο αντικείμενο της μελέτης' αποτελούν συνέχεια της μελέτης, τη μελέτη ως συνέχεια.

Το 7ο κεφάλαιο της μελέτης (1ο κεφάλαιο του 3ου Μέρους) μπορεί να χαρακτηριστεί ως μεταβατικό. Αποτελεί έναν αρχικό μετατροπέα, έναν επανεπεξεργαστή των προϊόντων της έρευνας του 2ου Μέρους με βάση τις αναγκαιότητες (ορολογία, χρόνους και δομή επιχειρήματος, και, προπάντων, δομή παρουσίασης) του επόμενου κεφαλαίου (8ου κεφαλαίου της μελέτης). Στο 7ο κεφάλαιο λαβαίνουν χώρα οι περισσότερες από τις (επεξεργασίες που είναι μεν αναγκαίες από πλευράς δομής επιχειρήματος αλλά αν λάβαιναν χώρα μέσα στα πλαίσια του 8ου κεφαλαίου θα ανέκοπταν τη ροή και συνέχειά του, θα το υποβάθμιζαν σημαντικά από πλευράς παρουσίασης καθιστώντας το κοπιαστικά πολυπλοκότερο. Η υποβάθμιση όμως του 7ου κεφαλαίου στο status του υπηρετικού συνοδού του 8ου δεν είναι γόνιμη. Όπως θα διαπιστωθεί, στο κεφάλαιο αυτό εισάγεται και επεξεργάζεται ένα σημαντικό μέρος του πρωτογενούς υλικού. Μάλιστα, το πρώτο τμήμα του αποτελεί αναντικατάστατο τμήμα της μελέτης σ' ό,τι αφορά τη λογική του πληρότητα χωρίς αυτό, το συνολικό επίχειρημα, αν δεν καταρρέει, υποβαθμίζεται σημαντικά.

Στο σημείο αυτό είναι αναγκαία η παρουσίαση των λόγων οργάνωσης και αναβάθμισης των δύο αυτών κεφαλαίων σε αυτόνομο Μέρος.

Κατά πρώτο λόγο, ο σχηματισμός της σεξουαλικότητας ως αξίας συνεχίζεται και μετά την έξοδο του ατόμου στη σεξουαλική αγορά. Όμως, μετά την έξοδο στη σεξουαλική αγορά, ο σχηματισμός της σεξουαλικότητας ως αξίας παύει να αποτελεί την κυρίαρχη "στιγμή", τη ρυθμιστική αρχή της όλης διαδικασίας. Τη θέση του κυρίαρχου ρυθμιστή αναλαμβάνει η πραγμάτωση της σεξουαλικότητάς ως αξίας. Γι' αυτό το λόγο και η πραγμάτωση της σεξουαλικότητας ως αξίας αναβαθμίζεται σε κύρια οργανωτική αρχή του 3ου Μέρους.

Κατά δεύτερο λόγο - ακριβέστερα, κατά πρώτο λόγο και πάλι αλλά με άλλα λόγια,

¹ Την ηλικία ως φάση πραγμάτωσης της ταξικής θέσης στην ευρύτατη έννοιά της.

τα τέσσερα κεφάλαια του 2ου Μέρους ολοκληρώνουν τη μελέτη ως προς το ένα σκέλος της. Με (καθώς επίσης, ως και έως) τα συγκεκριμένα κεφάλαια, η μελέτη καλύπτει το σκέλος των ανισοτήτων που χαρακτηρίζουν και νοηματοδοτούν τα φύλα και τις σχέσεις τους στα σημεία τομής θεωρίας και κοινωνικής πραγματικότητας στη σύγχρονη Ελλάδα. Μέχρι αυτό το σημείο, οι ανισότητες που αποτελούν τη βάση αξιολόγησης της σεξουαλικότητας, τη βάση μετατροπής της σε κοινωνική αξία,² παρουσιάστηκαν διαδοχικά και συντεθήκαν σε ενιαίο όλο. Από εδώ και πέρα, δηλαδή στα κεφάλαια που ακολουθούν, ο άνδρας και η γυναίκα είναι *ίσοι*. Η σεξουαλική αγορά *δεν* δημιουργεί *νέες* ανισότητες. Όμως, ανέχεται, επιτρέπει και αναπαράγει τις ήδη υπάρχουσες ανισότητες. Στο πλαίσιο της οι κάθε λογής ανισότητες μετατρέπονται σε διαφορετικές τιμές. Οι ανισότητες άνδρα-γυναίκας δεν είναι ούτε λογικά ούτε ιστορικά δυνατό να ακυρωθούν, να παυθούν σ' αυτό το επίπεδο, στο επίπεδο έκφρασης, διακίνησης, κατανάλωσης, πραγμάτωσης της σεξουαλικότητας. Ο εξανθρωπισμός του είδους σ' ό,τι αφορά τη συγκεκριμένη σχέση δεν είναι δυνατό να λάβει χώρα σ' αυτό το επίπεδο. Στη σεξουαλική αγορά βγαίνουν άνδρες και γυναίκες, δηλαδή άνισα (προ-)σχηματισμένοι άνθρωποι. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο, το μόνο που δικαιούται η γυναίκα - και που η μεγάλη πλειονότητα των ανδρών στη σύγχρονη Ελλάδα είναι διατεθειμένη από το να της παραχωρήσει έως και το να την συνδράμει στην κατάκτησή του - είναι η *ίση ανταλλαγή* (Με τις διαφορές μεταξύ των ανθρώπων να αποτελούν τον φυσικό κανόνα και κάθε ιστορικό αξιακό σύστημα να αποτελεί (και) ένα μετατροπέα της διαφοράς σε ανισότητα. Στη σεξουαλική αγορά, όπως και σε κάθε αγοραία οργανωμένο πεδίο της κοινωνίας, λαβαίνουν χώρα ίσες ανταλλαγές, λαβαίνουν χώρα ίσες ανταλλαγές μεταξύ ανίσων.³ Οποιοσδήποτε άνθρωπος στη θέση "γυναίκα" είναι υποχρεωμένος να (απο)δώσει περισσότερα ή/και να (προσ)παθήσει περισσότερο για να αποδώσει τα ίσα στη σχέση του με οποιοδήποτε άνθρωπο στη θέση "άνδρας".⁴

Η έξοδος του κάθε ατόμου στη σεξουαλική αγορά ρυθμίζεται και από μία άτυπη αλλά καθοριστικής σημασίας σύμβαση: το άτομο αποδέχεται την επικρατούσα ιεράρχηση των φυσικών και κοινωνικών του χαρακτηριστικών, θεωρείται δε προσωπικά υπεύθυνο για - δικαιούται/υποχρεούται να απολαμβάνει/υποφέρει - τα όποια (ετεροκαθορισμένα και προκαθορισμένα ως) πλεονεκτήματα ή μειονεκτήματα φέρει. Η άρνηση αυτής της αποδοχής και αυτής της ευθύνης ταυτίζεται με την - έχει ήδη ετεροκαθορισθεί και προκαθορισθεί ως - άρνηση

² Ακριβέστερα, σε κοινωνική αξία, εφόσον αποτελεί αξία που ισχύει σε κάθε πεδίο της κοινωνικής ζωής και όχι μόνο στα πεδία έρευνας της κοινωνιολογίας.

³ Καταρχήν και μόνον, δηλαδή σε επίπεδο αρχών και όχι αρχικά, δομικά-μακροϊστορικά και όχι μικροχρονικά. Γιατί παράγοντες που επηρεάζουν το ορθολογικό αγοραίο του ατόμου (για παράδειγμα, το Ορθόδοξο αξιακό σύστημα (α.σ.) ή που περιορίζουν το τμήμα της σεξουαλικής αγοράς στο οποίο έχει ενεργή πρόσβαση (για παράδειγμα, η στρατιωτική θητεία) ή που περιορίζουν το βαθμό πρόσβασής του (η εργασία της μητέρας), ή που μεταβάλλουν το εύρος αλλά και τη σύσταση της σεξουαλικής αγοράς (η μετανάστευση από και προς την Ελλάδα), μεταβάλλουν (κάποια από) τα κριτήριά της (η εισαγωγή προτύπων, οι αλλαγές στο εκπαιδευτικό σύστημα) κλπ., και, συνολικά, διαφοροποιούν συγκυριακά αυτή την αρχική θέση.

⁴ Επίσης, και οι δύο είναι υποχρεωμένοι να θέσουν μια σειρά από κοινωνικο-πολιτειακές και ηθικο-ψυχικές ιδιότητες τους σε αιώρηση. Ποιοτικά ειδικά, η κυριαρχία δεν εστιάζει ως προς τις συνέπειές της - όποιες και αν είναι αυτές, όπως και αν αξιολογηθούν - μόνο στον ένα πόλο της σχέσης, μόνο στον κυρίαρχο ή μόνο στον κυριαρχούμενο.

συμμετοχής στη σεξουαλική αγορά. Κανείς και καμμία δεν δικαιούται να ενεργεί στη σεξουαλική αγορά χωρίς τιμές ή με βάση ιδιο-τιμές. Κατ' αυτό τον τρόπο, η ιστορία βιώνεται ως βιογραφία, η κοινωνική δομή προσωποποιείται και η δομημένη ανισότητα οργανώνεται και παρουσιάζεται σε μονάδες προσωπικής επάρκειας ή ανεπάρκειας. Μέσα στα πλαίσια της σεξουαλικής αγοράς, οι κοινωνιακές ανισότητες αορατοποιούνται, δεν είναι αμέσως ορατές. Η ιδιοποίηση ή μη-ιδιοποίηση κοινωνικού πλούτου – από το γενικό ισοδύναμο, το χρήμα, μέχρι την ηδονή – κατανοείται σαν προσωπικό-φυσικό χάρισμα, σαν προσωπικό-φυσικό δικαίωμα, σαν τύχη ή ικανότητα, ατυχία ή ανικανότητα. Και, βέβαια, η κοινωνία ως αγοραία κοινωνία κατανοείται, γίνεται αντιληπτή σαν φυσική κοινωνία.

Συνεπώς, τα κεφάλαια που συνθέτουν το 3ο Μέρος της μελέτης έχουν ως πεδίο ισχύος και ορισμού τη σεξουαλική αγορά. Ισχύουν για – και αναφέρονται σε – συγκεκριμένα ιστορικά άτομα στο βαθμό που είναι ενταγμένα (ή επιχειρούν να ενταχθούν) και ενεργούν στη σεξουαλική αγορά ή, έστω, εικάζουν, ελπίζουν, φαντασιώνονται και προγραμματίζουν με βάση τις αρχές (ή και τις τις αρχές) της σεξουαλικής αγοράς.

7ο Κεφάλαιο: Άνδρες και Γυναίκες: Σεξουαλικές Αξιολογήσεις Γυναικών και Ανδρών

(α Σεξουαλική Αξιολόγηση, Σεξουαλικός Προσδιορισμός)

Πριν το άτομο συμμετάσχει ενεργά στο πεδίο της σχέσης των κοινωνικών φύλων (ψυχο-κοινωνική διάσταση), πριν επενδύσει ενεργό χρόνο και σημασίες στο πεδίο αυτό (ψυχο-ιστορική διάσταση), όταν είναι ακόμα “αγόρι” ή “κορίτσι”, δηλαδή δεν έχει βιώσει τη σεξουαλικότητά του (ψυχο-σωματική διάσταση) έχει ήδη (από) αφομοιώσει (έως και σχηματίσει) ορισμένα κατευθυντήρια πρότυπα (τύπους) δράσης, πρότυπα που αφορούν πράξεις, καταστάσεις, σχέσεις και άτομα. Στη σύγχρονη Ελλάδα τουλάχιστον – τουλάχιστον στη συντριπτική πλειονότητα του πληθυσμού και τουλάχιστον σ' ό,τι αφορά τη σεξουαλικότητα, τα πρότυπα αυτά έχουν ένα ουσιαστικό χαρακτηριστικό: οργανώνουν την κατανόηση και συνείδηση των πράξεων, καταστάσεων, σχέσεων και ατόμων κατά τρόπο συγκριτικά *ιεραρχικά*. Το άτομο δεν (αντιλαμβάνεται,) κατανοεί και συναισθάνεται, και, “κατόπιν” (αν κρίνει ότι συντρέχει λόγος) συγκρίνει ή συγκρίνει και ιεραρχεί. Η *όλη* (αντίληψη,) κατανόηση και συνείδηση της σεξουαλικής πραγματικότητας λαβαίνει χώρα μέσω της συγκριτικής ιεράρχησης, λαβαίνει χώρα ως συγκριτική ιεράρχηση. Ό,τι το ασύγκριτο ή μη-συγκρίσιμο, ανιεράρχητο ή μη-ιεραρχήσιμο – ακόμα και το ίδιο το σώμα – αποτελεί κάτι ανάμεσα σε ανύπαρκτο, ακατανόητο, ενοχλητικό, ξένο, εχθρικό, κακό ή σατανικό.⁵

⁵ Γι' αυτό το λόγο άλλωστε και το “ασύγκριτο” στην καθομιλουμένη δεν σημαίνει την “εκτός σύγκρισης” κατάσταση ή τη “μη-συγκρισιμότητα” του αντικειμένου. Σημαίνει την αναγωγή του αντικειμένου σε “μέτρο σύγκρισης”, την ανώτατη τιμή που μπορεί να προσλάβει η συγκεκριμένη ιδιότητα και, συνεπώς, το συγκρίσιμο όλων των άλλων τιμών μ' αυτήν. Όταν ο άνδρας αναφωνεί “Αυτή η γυναίκα είναι ασύγκριτη!” εννοεί την (στιγμιαία ή τοπική, διαρκή ή πολυτοπική, τελική ή

Η συγκεκριμένη στάση απέναντι στην κοινωνική και, ειδικότερα, τη σεξουαλική πραγματικότητα δεν αποτελεί προϊόν της ελεύθερης βούλησης του ατόμου. Η συγκριτική ιεράρχηση λαβαίνει χώρα μέσω προ-αποφασισμένων υπερ-υποκειμενικών κλιμάκων. Στα πλαίσια (και) του εκπαιδευτικού συστήματος στην ευρύτατη δυνατή έννοιά του, το άτομο *δεν διδάσκεται* μεθόδους παραγωγής θεωρημάτων και αξιών με βάση τα οποία θα οργανώσει τη ζωή του. Το άτομο *εκπαιδεύεται* σε έτοιμα θεωρήματα, έτοιμες αξίες.⁶ Κάθε άτομο διαθέτει μία κλίμακα θετικών και αρνητικών τιμών με βάση την οποία διακρίνει την πραγματικότητα σε κατανοητή και ακατανόητη (ή ανύπαρκτη ή εχθρική), ταυτίζει το πραγματικό με το κατανοητό και το σημαίνει ιεραρχικά. Κατά συνέπεια και τουλάχιστον καταρχήν, κλίμακα κατανόησης της πραγματικότητας και αξιακή κλίμακα ταυτίζονται.⁷ Το αξιακό σύστημα θέτει και παρέχει τις βασικές αρχές, και θέτει όρια στις κλίμακες κατανόησης της πραγματικότητας. Το κοινωνικό φύλο, η ηλικία και η ταξική θέση (πάντα με την ευρεία έννοια και όχι με την άμεση ταύτιση της με τη θέση στα μέσα παραγωγής) εξειδικεύουν τις κλίμακες. Όμως, η τελική συγκεκριμενοποίηση των κλιμάκων κατανόησης της πραγματικότητας λαβαίνει χώρα στα πλαίσια της καθημερινότητας, της συγκυρίας' ουσιαστικά, είναι βιωματική.⁸ Τα άτομα ταυτίζονται μόνο στις οριακές περιπτώσεις. Σ' όλες τις άλλες, η παραλλαγή και η ποικιλομορφία αποτελούν τον κανόνα.

Ένα παράδειγμα είναι ενδεικτικό των παραλλαγών με βάση το κοινωνικό φύλο, την ηλικία αλλά και το αξιακό σύστημα. II στους 16 άνδρες αξιολογούν ως πράξη εξευτελιστική για τη γυναίκα αλλά μάλλον διασκεδαστική για τους ίδιους το να αισθανθούν να τους χαϊδεύουν τα γεννητικά όργανα μέσα σε μια πολυκοσμία. Μόνο 3 στους 16 άνδρες - ηλικιωμένοι ή/και θρησκευόμενοι ή/και υψηλού εκπαιδευτικού επιπέδου (αλλά με βάση ριζικά διαφορετικές

καθολική) άνευ όρων αναβάθμιση της συγκεκριμένης γυναίκας στην κορυφή της (σεξουαλικής, ηθικής ή όποιας άλλης) ιεραρχίας του κοινωνικού φύλου της όπως αυτός - είτε/από συνειδητά είτε/έως ασυνειδητά - το ορίζει.

⁶ Ταυτόχρονα όμως, η ουτοπία έχει ως αποτέλεσμα την ανευθυνότητα, αποτελεί μορφή ανευθυνότητας: Μέσα στα πλαίσια του *παγκόσμιου* καπιταλιστικού συστήματος, η ολοκληρωμένη παιδεία - μ' άλλα λόγια, ο πλήρης εξανθρωπισμός - κοστίζει και, είναι περιττή, ζημιογόνα, επικίνδυνη. Μέσα στις συνθήκες ενός ακραίου, κυριολεκτικά οριακού *παγκόσμιου* ανταγωνισμού και με τον Τρίτο Κόσμο στη φάση της πρωταρχικής συσσώρευσης, ποιος κοινωνικός σχηματισμός θα ήταν δυνατό να κινηθεί προς την κατεύθυνση παροχής μιας ολοκληρωμένης παιδείας και να συνεχίσει να υφίσταται ως κοινωνικός σχηματισμός; Το δίλημμα-διαπίστωση του Μαρξ "Σοσιαλισμός ή Βαρβαρότητα" είναι παγκόσμιο δίλημμα.

⁷ Σ' αυτό το επίπεδο ανάλυσης, η βεμπεριανή έννοια της "αξιολογικής ουδετερότητας" από δεν σημαίνει τίποτε έως και αποτελεί ιδεολογική και μόνο κατασκευή. Σ' αυτό το επίπεδο ανάλυσης, η "αξιολογική ουδετερότητα" αποτελεί (αποκαλβινισμένο) ηθικό κάλεσμα και όχι επιστημονική έννοια. Υπάρχει όμως κι άλλο επίπεδο ανάλυσης, αυτό της προσωπικής βιογραφίας/ιστορίας (και) του επιστήμονα, και σ' αυτό το επίπεδο η έννοια της αξιολογικής ουδετερότητας παρέχει ένα ελάχιστο αξιοπρέπειας καθώς και ένα ελάχιστο επιστημονικής αρτιότητας. Προφυλάσσει τον "από-ώρα-σε-ώρα" συντάκτη της μελέτης από τους "από δεκαετία-σε-δεκαετία" κοινωνικούς θεσμούς, τις "από-αίωνα-σε-αίωνα" κοινωνίες και το "από-χιλιετία-σε-χιλιετία" ανθρώπινο είδος.

⁸ Το βιωματικό είναι πολυπλοκότερο και, συνεπώς, σχετικό. (Σχετικό: τροπίζεται και από τη σχέση του φορέα του με τον άλλο, από τον τρόπο πρόσληψής του από τον άλλο.) Δεν είναι όμως και μη-κατανοήσιμο ή ακατανόητο.

συλλογιστικές μεταξύ τους) – αξιολογούν το συμβάν αυτό εξευτελιστικό τόσο για τις γυναίκες που θα χειρονομήσουν όσο και για τους ίδιους. Αντίθετα, όλες οι γυναίκες – και μάλιστα με συγγενεύουσες συλλογιστικές αν και με διαφορετικές μεθόδους οργάνωσής τους – αξιολογούν την πράξη αυτή ως εξευτελιστική για τις ίδιες αν την υποστούν (και ακόμα εξευτελιστικότερη αν την ασκήσουν). Κανείς και καμμία δεν θεώρησε το υποθετικό συμβάν ως αδιάφορο ή ασήμαντο. Η απόκριση όμως με βάση αρχές και κοινωνικά χαρακτηριστικά εξαντλεί μεν το εύρος του ποικίλου αλλά όχι και το εύρος του ποικιλόμορφου. Το ποικιλόμορφο αναδεικνύεται στο πεδίο των ιδιαίτερων βιωμάτων του κάθε συγκεκριμένου ατόμου, περίπου ταυτίζοντας τον αριθμό των κατηγοριών απόκρισης στο ερώτημα με τον αριθμό των ατόμων που ρωτήθηκαν.⁹

2 στους 16 άνδρες υποστήριξαν ότι το πώς θα αξιολογούσαν αυτή τη χειρονομία από μέρους μιας γυναίκας δεν είναι προ-αποφασισμένο αλλά εξαρτάται από διάφορους παράγοντες, από στιγμιαίες διακυμάνσεις. Οι 3 στους 16 άνδρες και όλες οι γυναίκες ανέφεραν μία αντίδραση, την οργισμένη αντίδραση, την απόρριψη, αν και σε διαφορετικές μορφές και βαθμούς. Οι υπόλοιποι άνδρες μπορούν να διακριθούν σ' αυτούς που θα αντιδρούσαν είτε παθητικά είτε ενεργητικά αλλά πάντως όχι απορριπτικά.¹⁰ Αλλά και στις γυναίκες μια διάκριση – όχι με βάση την αντίδραση αφού σ' αυτό το ζήτημα είναι καταρχήν ομοιογενείς – είναι αξιοσημείωτη: οι περισσότερες, με την ένταξή τους στο υποθετικό αυτό σκηνικό, ενεργοποίησαν στοιχεία φιλαρέσκειας ή/έως και το όρισαν ως σεξουαλικά διεγερτικό.¹¹

Πάντως, φύλο, ηλικία, ταξική θέση και αξιακό σύστημα είναι ανεπαρκή για να ορίσουν με πληρότητα και ακρίβεια τις κλίμακες κατανόησης και αξιολόγησης του ατόμου καθώς και τη θέση που καταλαμβάνει σ' αυτές τόσο το ίδιο όσο και μια συγκεκριμένη εμπειρία του. Οι λόγοι επιτυχιών-αποτυχιών και θετικών-αρνητικών προηγούμενων τιμών (όπως ορίζονται από το κάθε άτομο και εγκρίνονται αμέσως ή εμμέσως από τα μέλη του κοινωνικού περιγύρου με σημαίνουσα γνώμη) είναι καθοριστικοί για την ιεράρχηση – δηλαδή την αξιολόγηση ως πρώτη

⁹ Με άλλα λόγια, αποτελεί γενική αρχή.

¹⁰ Τόσο η παθητική όσο και η ενεργητική αντίδραση που θα επεδείκνυε ο καθένας χαρακτηρίζεται από τις ιδιαιτερότητές του. Δύο παραδείγματα παθητικής και δύο παραδείγματα ενεργητικής αντίδρασης είναι ενδεικτικά. Παθητική αντίδραση 36χρονου καθηγητή Γυμνασίου. "Θα καθόμουν και θα το απολάμβανα, ούτε που θα γύριζα να κοιτάξω. (Αμέσως ακολουθούμενη από μια ενεργητική στιγμή). Όσο θα με χάιδευε δεν θα κατέβαινα." (Το (πιθανό) όχημα μαζικής μεταφοράς αποτελεί δική του συγκεκριμενοποίηση.) Γνήσια παθητική αντίδραση 27χρονου σερβιτόρου. "Τέτοια ευχάριστη έκπληξη! Ούτε που θα κούναγα!" Άμεση ενεργητική αντίδραση 20χρονου στρατιώτη. "Θα γύριζα και θα κοίταγα. Κι αν μου άρεσε, θάρχιζα κι εγώ!" Έμμεση (ευφυώς κακοήθης ή/και αντίστροφα) ενεργητική αντίδραση 40χρονου επιχειρηματία. "Γαμώτο! Να τόξερα, νάχα μείνει ένα μήνα άπλυτος. Σκέψου τι πλάκα θα πάθαινε η καυτή γκόμενα!"

¹¹ Η δήλωση 26χρονης νοικοκυράς είναι ενδεικτική: "Σκέψου τι ζημιά θα τούχω κάνει για να μου ορμήσει έτσι μέσα στον κόσμο!" Στο συγκεκριμένο σχήμα όσο υψηλότερη είναι η θέση του υποτιθέμενου ακράτητου στη σεξουαλική ιεραρχία, καθώς επίσης ο πολιτισμός και το πιθανό κοινωνικό κόστος της αποκάλυψής του (περίπου) τόσο υψηλότερη είναι και η θέση της γυναίκας στη σεξουαλική ιεραρχία (Η "πραγματική" θέση και όχι αυτή που της αναγνωρίζουν οι άλλοι που δεν "καταλαβαίνουν". Πιθανότατα η πλειονότητα των ανδρών και γυναικών φαντασιώνονται και "ξεχνούν"- "ξεχνιούνται" (ξεχνιούνται και από τους άλλους) στα πλαίσια ομολόγων σχημάτων. Στη *Σεξουαλικότητα ως Αξία* τα συγκεκριμένα σχήματα-πεδία αξιοποιούνται μόνον ως ειδικά σχήματα συνέβαλαν μόνο στο σχηματισμό των σεξουαλικών ιδανικών του κεφαλαίου 5.)

στιγμή, την πρώτη στιγμή της αξιολόγησης - της νέας εμπειρίας και την πιθανή μεταβολή της θέσης του ατόμου στην κλίμακα της προσωπικής του αξιολόγησης.

Πριν όμως ενεργοποιηθεί το υποκείμενο, είναι αναγκαίο να αποσαφηνιστούν δύο παράμετροι αμέσως ρυθμιστικοί των εναλλακτικών ενεργοποίησής του. Πρώτο, το τι λογίζεται ως επιτυχία και, δεύτερο, το ποια είναι τα κριτήρια καθορισμού του βαθμού επιτυχίας για τον άνδρα και τη γυναίκα στη σεξουαλική αγορά στη σύγχρονη Ελλάδα. Όπως αμέσως γίνεται φανερό, δεν πρόκειται περί ομολόγων παραμέτρων - άλλωστε, οι ποιοτικές διαφορές που διακρίνουν ιεραρχικά άνδρα και γυναίκα έχουν ήδη παρουσιαστεί στα προηγούμενα Μέρη της μελέτης. Πρόκειται περί συμπληρωματικών παραμέτρων, συμβατών μεταξύ τους και εξαναλογισίμων-εξαναλογισμένων, παραμέτρων που περιλαμβάνουν (ανέχονται) ένα στοιχείο βίας περίπου ανάλογο της διαφοράς πρωτοβουλίας των δύο κοινωνικών φύλων που είναι ανεκτή χωρίς ποινή ή υποτίμηση.¹²

Ως επιτυχία για τον άνδρα (από την προοπτική τόσο του άνδρα όσο και της γυναίκας) λογίζεται η αποδοχή της πρότασής του για σύναψη σεξουαλικών σχέσεων από μέρους μιας γυναίκας. Επίσης, ως επιτυχία για τον άνδρα λογίζεται και η (κυρίως διαρκής ή, έστω, συχνή) ύπαρξη γυναικών που του παρέχουν τουλάχιστον ενδείξεις της διάθεσής τους να αποδεχτούν μια πιθανή πρότασή του, ενδείξεις που αποσκοπούν στο να παρακινήσουν τον άνδρα στην κίνησή του αυτή. Τέλος, ως επιτυχία του λογίζεται και η διατήρηση της σχέσης του με μια γυναίκα με βάση τις δικές του ευρύτερες κοινωνικές αλλά και σεξουαλικές προδιαγραφές (προσαρμογή της γυναίκας στις ιδιαιτερότητές του) και για όσο χρονικό διάστημα αυτός επιθυμεί.

Για τη γυναίκα, από την άλλη πλευρά, η αποδοχή μιας πρότασης από μέρους ενός άνδρα για σύναψη σεξουαλικών σχέσεων δεν λογίζεται ως επιτυχία' λογίζεται ως μετεπιτυχιακή έγκριση.¹³ Ως επιτυχία λογίζεται η πρόταση καθαυτή, ο αριθμός των προτάσεων που δέχεται η γυναίκα. Κατά συνέπεια, ο αριθμός των αποδοχών - που, στο βαθμό που σημαίνει, σημαίνει ως προ-υποτιμητικός παράγοντας - δεν λογίζεται στον καθορισμό της επιτυχίας. Επίσης, ως επιτυχία για τη γυναίκα λογίζεται και η διαρκής ή, έστω, συχνή παρουσία ανδρών διατεθειμένων - με ή χωρίς υπαινιγμό από μέρους της - να της προτείνουν τη σύναψη σεξουαλικής σχέσης. Ως επιτυχία, τέλος, λογίζεται και η διατήρηση της σεξουαλικής σχέσης με έναν άνδρα με βάση και τις (ελάχιστες, βασικές ή ειδικές) προδιαγραφές της γυναίκας, με βάση τη σύνθεση - κάποια

¹² Η υπερ-υποκειμενική βάση του υποκειμένου αλλά και των ρυθμιστικών αυτών παραμέτρων αποτελεί κύριο αντικείμενο του επόμενου κεφαλαίου.

¹³ Η μετεπιτυχιακή έγκριση λογίζεται ως οριακά και μόνον ισότιμη της μετεπιτυχιακής απόρριψης. Ως έγκριση, παγώνει - για κάποιο χρονικό διάστημα έστω - τη θέση της γυναίκας στην ιεραρχία του κοινωνικού της φύλου, τουλάχιστον στο άμεσο κοινωνικό της περιβάλλον. Αντίθετα, η απόρριψη μιας πρότασης σημαίνει ότι η συγκεκριμένη γυναίκα εκτιμά ότι είναι δυνατή μια υψηλότερη θέση στην ιεραρχία απ' αυτήν που αντιστοιχεί στη θέση του άνδρα-φορέα της πρότασης, θέση την οποία και αναμένει ως πρόταση από κάποιον άλλο ιεραρχικά ανώτερο άνδρα, αναμένει παθητικά ή ενεργά, δηλαδή μέσω της διοχέτευσης των κατάλληλων σημείων στους αντίστοιχους άνδρες.

σύνθεση - των προδιαγραφών και των δύο¹⁴ καθώς και για το χρονικό διάστημα που και αυτή επιθυμεί.

Αξίζει να τονιστεί και ένα τέταρτο, άτυπο και συχνά ημι-συνειδητό (ακριβέστερα, πολυστιγμαία αλλά πάντως στιγμιαία συνειδητό) είδος επιτυχίας που ισχύει τόσο για τον άνδρα όσο και για τη γυναίκα. Ως επιτυχία λογίζεται και η σχέση με μια εξαιρετική ερωμένη (έναν εξαιρετικό εραστή) που σαφώς υπερβαίνει τα συνηθισμένα ή αναμενόμενα, που τείνει προς το (ιστορικά συγκεκριμένο) ιδανικό. Το σύνολο σχεδόν των νεαρών ανδρών και γυναικών και η πλειονότητα των υπολοίπων, είτε απεριφραστα είτε διστακτικά-προϋποθετικά, ορίζει ως επιτυχία την επίτευξη της σχέσης αυτής. Μάλιστα, η πλειονότητα των ανδρών και των γυναικών ανάμεσα στα 30 (25 έως 30) και τα 45 (40 έως 50) χρόνια θα ήταν διατεθειμένη να υποστεί κοινωνικούς κινδύνους και θυσίες, ακόμα και σοβαρή αμφισβήτηση της κοινωνικής θέσης, προκειμένου να διατηρήσει τη συγκεκριμένη σχέση. Ανάμεσά τους δε, ορισμένα άτομα είτε καταβάλλουν είτε βρίσκονται σε διαρκή κίνδυνο καταβολής του κοινωνικού κόστους διατήρησης της εξαιρετικής σεξουαλικής σχέσης.

Όμως, το τι είναι επιτυχία δεν είναι τόσο απλό όσο η σύνθεση των τεσσάρων ειδών επιτυχίας που μόλις παρουσιάστηκαν. Ένας βασικός ρυθμιστικός παράγοντας που τροπίζει το όλο ζήτημα εδράζεται στα δύο πρώτα είδη επιτυχίας. Το σύνολο των προτάσεων που απευθύνει ο άνδρας και γίνονται αποδεκτές δεν ταυτίζεται - ακριβέστερα, ταυτίζεται μόνον οριακά - με τα σύνολα των εγκρίτων προτάσεων, των προτάσεων που ισχύουν και σημαίνουν (σημαίνονται από μέρος του ή από το άμεσο κοινωνικό του περιβάλλον και από μέρος του) ως επιτυχίες. Όπως για τον άνδρα έτσι και για τη γυναίκα δεν ισχύει και σημαίνει ως έγκριτη πρόταση, ως επιτυχία από μέρος της κάθε πρόταση που της απευθύνεται. Επίσης, ούτε η διαρκής παρουσία γυναικών και ανδρών διατεθειμένων να αποδεχθούν ή να απευθύνουν πρόταση για σύναψη σεξουαλικών σχέσεων λογίζεται απροϋπόθετα ως επιτυχία, ταυτίζεται με την επιτυχία. Η θέση του ατόμου στην ιεραρχία του κοινωνικού φύλου του αποτελεί το βασικό παράγοντα ρύθμισης¹⁵ του ποια αρχική επιτυχία επικυρώνεται και, συνεπώς, λογίζεται και ισχύει ως επιτυχία και ποια αρχική επιτυχία δεν επικυρώνεται και, συνεπώς, λογίζεται και ισχύει ως αποτυχία.

Στο ζήτημα της ρύθμισης του ποια πρόταση (γυναίκες) ή ποια αποδοχή πρότασης (άνδρες) μπορεί να χαρακτηριστεί ως επιτυχία επικρατεί υψηλός βαθμός συμφωνίας (με μικρό-

¹⁴ Για τη μεγάλη πλειονότητα όχι μόνο των ανδρών αλλά και των γυναικών στη σύγχρονη Ελλάδα, το περιορισμένο ή περιορισίμο των προδιαγραφών του άνδρα στις ελάχιστες του, με ταυτόχρονη προσαρμογή του στις προδιαγραφές της γυναίκας σημαίνει (ανδρική) ανεπάρκεια από μέρος του και υποτίμησή του (και από τη γυναίκα, ή, ακριβέστερα, τη γυναίκα και ως εκπρόσωπο των ανδρών). Μόνον άνδρες με υψηλούς δείκτες ισχύος σε διάφορα πεδία της κοινωνικής ζωής και υψηλή θέση στην ιεραρχία του κοινωνικού τους φύλου δικαιούνται ατιμωρητί την πολυτέλεια της διαλλακτικότητας και της ισοτιμιζουσας σχέσης με τη γυναίκα. Μόνον αυτοί οι άνδρες έχουν τη δυνατότητα υποβάθμισης του ανδρισμού τους σε ανενεργό. (Βέβαια, κανείς ιστορικός άνδρας δεν έχει τη δυνατότητα χειραφέτησης από την ανδρική του "θωράκιση" - στη γλώσσα του Ράιχ - απλά και μόνον επειδή το θέλει.)

¹⁵ Βασικό παράγοντα καθορισμού - παράγοντα επιπρόσθετης σήμανσης των ενεργειών με τη διάκρισή τους σε επιτυχίες και ανεπιτυχίες, αποτελεί η αλληλοενισχυόμενη ιεραρχία των φύλων ως όλο και όχι η θέση του κάθε συγκεκριμένου άνδρα και της κάθε συγκεκριμένης γυναίκας στην ιεραρχία αυτή.

αποκλίσεις) στα μέλη των διάφορων κοινωνικών κατηγοριών, τουλάχιστον με βάση τα άτομα που στηρίζουν την έρευνα. Ο υψηλός αυτός βαθμός συμφωνίας δεν είναι τυχαίος. Ουσιαστικά, η θέση του ατόμου – κάθε ατόμου – στην ιεραρχία αποτελεί προϊόν ημι-συνειδητής συλλογικής απόφασης, απόφασης μιας συλλογικότητας που ο κεντρικός της πυρήνας είναι η παρέα και που διευρύνεται από την οικογένεια, τους συναδέλφους, τους γνωστούς κλπ. Το ποια άτομα “ταιριάζουν”, το ποια άτομα είναι “κατάλληλα” ή πρέποντα, αντίστοιχα, ανάλογα ως εφικτά μέγιστα ή ανάλογα ως ανεκτά ελάχιστα, αποφασίζεται σ’ αυτή τη συλλογικότητα και με βάση τα κριτήριά της¹ αποφασίζεται με ιστορικές πράξεις-συγχυσμένες συνθέσεις γαλήνιας¹⁶ λογικής, κυνικού ωφελιμισμού και απεγνωσμένου παραλογισμού. Το άτομο επιλέγει το στόχο του μέσα από την κατηγορία των ατόμων που ορίστηκαν ως “κατάλληλα” από τη συλλογικότητα. Ακόμα και όταν πρωτοβούλεται, όταν συναντά μόνο του¹⁷ έναν άγνωστο ή μια άγνωστη, βούλεται με βάση μια εικαστική προσαρμογή των βασικών κριτηρίων της συλλογικότητας στη νέα κατάσταση. Μόνον εάν εντοπιστεί μία εξαιρετική πολυπλεονεκτηματική περίπτωση (και) με σχετικά υψηλό βαθμό βεβαιότητας το άτομο είναι πιθανό να διακινδυνεύσει τη ρήξη με τη συλλογικότητά της οποίας αποτελεί μέλος. Το άτομο υποφέρει και γι’ αυτό φοβάται να μείνει άτομο, δηλαδή μόνο.¹⁸

¹⁶ Στο βαθμό που είναι απαλλαγμένη από ενοχές και αναστολές.

¹⁷ Δηλαδή εκτός της ομάδας αναφοράς του. Εκτός της ομάδας με την οποία ταυτίζεται, δηλαδή της ομάδας που του παρέχει την ταυτότητά του.

¹⁸ Χάρη στην ικανότητα όλων ανεξαιρέτως των ατόμων σε ενεργές σεξουαλικές ηλικίες – που κυμαίνονται ανάλογα με το αξιακό σύστημα του καθενός – να εκφράζουν σε αριθμητικά μεγέθη και ποσοστά τις συγκεκριμένες ρυθμίσεις, οι μόνες δυσκολίες μετά τη σύλληψη του ερωτήματος ήταν ο σαφής σχηματισμός του (η μεγιστοποίηση της επικοινωνισιμότητάς του) και ο έλεγχος – ακριβέστερα, ο εντοπισμός – της υπερβολής των απαντήσεων μέσω του ευλόγου των λεγομένων αλλά και της σύγκρισης.

Ειδικά σ’ ό,τι αφορά την υπερβολή στο θέμα των σεξουαλικών επιτυχιών (ή αποτυχιών), μία μάλλον υψηλή κανονικότητα μπορεί να αναφερθεί τα άτομα που – σύμφωνα με τη γνώμη τόσο των ιδίων όσο και των άμεσων γνωστών τους – καταλαμβάνουν θέσεις στην κορυφή και τη βάση της ιεραρχίας του κοινωνικού τους φύλου τείνουν να υπερβάλλουν σε πολύ μικρότερο βαθμό συγκρινόμενα με τα άτομα που καταλαμβάνουν θέσεις περί το “μέσον” της ιεραρχίας. (Η έννοια του “μέσου” αποσαφηνίζεται στην άμεση συνέχεια.) Οι δύο αυτές κατηγορίες διαφέρουν και στο είδος της υπερβολής που χρησιμοποιούν: η πρώτη κατηγορία, η κατηγορία των “μέγιστων” και των “ελάχιστων”, τείνει να υπερβάλλει αποκλειστικά μέσω μεγέθυνσης, υπερτονισμού και επιλεκτικής λεπτομερειακής παρουσίασης. Η δεύτερη κατηγορία, η κατηγορία των “μέσων”, εκτός αυτών των μορφών υπερβολής – που τις παρουσιάζει σε μεγαλύτερο βαθμό από την πρώτη – τείνει να υπερβάλλει και με την προσθήκη φανταστικών προσώπων, καταστάσεων και ιδιοτήτων, τείνει να υπερ-ρεαλίζει, να μην έχει σαφή αίσθηση του πού τελειώνει το ιστορικό-πραγματικό και πού αρχίζει το φαντασιωτικό. Με άλλα λόγια, τα άτομα της δεύτερης κατηγορίας τείνουν να καλύπτουν την απόστασή τους από την κορυφή (τα μέγιστα) και να αυξάνουν ανάλογα την απόστασή τους από τη βάση (τα ελάχιστα) – όπως αυτά αντιλαμβάνονται χωρίς όμως και να βιώνουν τις συνθήκες είτε της μιας θέσης είτε της άλλης – μέσω άτεχνων φαντασιώσεων και με κόστος το μειωμένο αυτοσεβασμό και, σταδιακά, το μειωμένο σεβασμό του κοινωνικού περιγυρού. (Στο βαθμό δε που έχουν τη δυνατότητα επιχειρούν περιοδικά την αλλαγή περιγυρού, ελπίζοντας – μάταια – ότι στον νέο περιγύρο θα γίνουν δεκτά με βάση τα λεγόμενά τους, θα γίνουν δεκτά “at face value”.) Η σύγκριση των λεγομένων τους στον ερευνητή με τα λεγόμενά τους σε άλλα άτομα οδηγεί σε ένα μερικό μεν αλλά ενδιαφέρον συμπέρασμα τα συγκεκριμένα άτομα λειτουργούν στο πεδίο με βάση δύο ή τρία βασικά σενάρια που τροποποιούν ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες του ακροατηρίου. Δύο

“Επιτυχημένοι” άνδρες, δηλαδή άνδρες με ιδιαίτερα υψηλούς λόγους επιτυχιών, χαρακτηρίζουν ως επιτυχία την αποδοχή πρότασής τους για σύναψη σεξουαλικών σχέσεων από γυναίκες που εκτιμούν ότι ανήκουν στη μικρή μειονότητα των ιεραρχημένων πιο ψηλά από τους ίδιους καθώς και στο 5-7% των αμέσως κατωτέρων τους στην παράλληλη της ιεραρχίας των ανδρών αντίστοιχη ιεραρχία των γυναικών. Με άλλα λόγια, οι άνδρες αυτοί εστιάζουν σε μια μικρή μειονότητα γυναικών για να επιλέξουν ή να διαλέξουν αυτή στην οποία θα απευθύνουν την πρότασή τους για σύναψη σεξουαλικών σχέσεων.¹⁹ Θεωρούν δε την απροϋπόθετη εστίαση σε οποιαδήποτε άλλη γυναίκα ως υποτιμητική για τους ίδιους.²⁰ Τα ανάλογα ισχύουν και για τις

περιπτώσεις, τέλος, είναι ενδεικτικές του τύπου υπερβολής τους, της γνήσιας μικροαστικής υπερβολής:

Πρώτη περίπτωση (32χρονος). Με βάση τη γνώμη της συζύγου του (“Μην τον ακούς. Λέει συνέχεια μπουρδες. Είναι εντελώς ακίνδυνος.”) αλλά και του περιγυρού του (γνώμη φίλου του, για παράδειγμα: “Εγώ προσωπικά δεν τον έχω δει ποτέ με γκόμενα. Ούτε ξέρω καμμία που να λέει ότι τάχε μαζί του.”) – γνώμες που στηρίζονται σε δεδομένα τουλάχιστον μιας δεκαετίας – είναι σαφώς, είναι οριακά αποτυχημένος. Από την άλλη, αυτοπροβάλλεται ως “επιτυχημένος” σε αντιστρόφως ανάλογο βαθμό: κοινοποιεί διαρκώς στους γνωστούς τις διαδοχικές επιτυχίες του με τις (άγνωστές τους) γυναίκες. Ανέφερε δε κατ’ επανάληψη και στον ερευνητή, ότι διαρκώς του επιτίθενται – λόγω και έργω – γυναίκες για να τους ρίξει ένα “ξερό” ή “τεμάχιο”. Όπως διαρκώς τονίζει στη μεγαλύτερη ένταση και με την απόγνωση ως γριμάτσα στο πρόσωπό του, επειδή του “ορμάνε συνεχώς γυναίκες” και του “πιάνουν το πουλί”, φοβάται να μένει μόνος με γυναίκα “ακόμα και σε ασανσέρ”.

Δεύτερη περίπτωση (26χρονη). Ανέφερε στον ερευνητή (ζητώντας μάλιστα και τη γνώμη του) αλλά και σε φιλικά της πρόσωπα, ορισμένα από τα οποία γνωρίζει και ο ερευνητής, ότι βρίσκεται σε μεγάλο ηθικό δίλημμα, “κοντεύει να αυτοκτονήσει”: εκτός από το δεσμό με τον αρραβωνιαστικό της, έχει συστήσει “παράνομο δεσμό” ανεξέλεγκτου πάθους με νεαρό, γοητευτικό και πάμπλουτο γιατρό, συνιδιοκτήτη μεγάλης κλινικής και κάτοχο μαύρης “Porsche”. Να διαλέξει τον ένα, να διαλέξει τον άλλο, να διατηρήσει την κατάσταση ως έχει ή να φύγει μακριά τους;

¹⁹ Θέση που δεν σημαίνει και ότι όλοι οι άνδρες κατατάσσουν τις ίδιες γυναίκες στην κατηγορία των κορυφαίων στην ιεραρχία του κοινωνικού τους φύλου. Δεν σημαίνει επίσης ότι η κατάταξη μιας γυναίκας περίπου στην κορυφή της ιεραρχίας αποτελεί και το μοναδικό κριτήριο επιλογής της. Το αρχικό κριτήριο επιλογής της είναι το κοινωνικά εγκρίσιμο της από μέρους της συγκεκριμένης ταξικής μερίδας της οποίας το άμεσο περιβάλλον του ατόμου, η παρέα, αποτελεί εκπρόσωπο, το δε άτομο αποτελεί πρώτ’ απ’ όλα φορέα. Το σεξουαλικό ενδιαφέρον (βαθμός διέγερσης) που προκαλεί η συγκεκριμένη γυναίκα στον άνδρα ή/και το όποιο άλλο ενδιαφέρον ακολουθούν. (Τα ανάλογα ισχύουν και για τις γυναίκες.)

²⁰ Πέρα από τα διαφορετικά κριτήρια αξιολόγησης αλλά και την αντίστοιχη ποικιλομορφία στους τρόπους έκφρασης, πάνω στο ζήτημα του συγκεκριμένου είδους αυτουποτιμητικής πράξης – της πρότασης σε γυναίκα αξιολογούμενη ως κατώτερη ή της αποδοχής πρότασης άνδρα αξιολογούμενου ως κατώτερου – επικρατεί μία ενιαία ερμηνευτική αντίληψη, σύνθεση δύο βασικών και συμπληρωματικών μεταξύ τους λόγων-αιτιών, κινήτρων ώθησης του ατόμου στη συγκεκριμένη αυτουποτιμητική πράξη. Η αντίληψη αυτή μάλλον αποτελεί ιστορικο-κοινωνικό αυτονόητο για τους σύγχρονους Έλληνες και τις σύγχρονες Ελληνίδες: ισχύει σχεδόν χωρίς προϋποθέσεις για όλα τα άτομα αδιακρίτως κοινωνικού φύλου, ηλικίας και ταξικής θέσης, στηρίζεται δε στην αδυναμία κατανόησης, τουλάχιστον από μέρους των ατόμων που συζητήθηκαν, του “διαφορετικού” αν δεν είναι οργανωμένο ή οργανώσιμο ως “ανώτερο-κατώτερο” (αδυναμία που απαντάται και στους σοσιαλιζόντες ισοπεδωτιστές). Επίσης, καμμία άλλη αντίληψη δεν εντοπίστηκε. (Εκφραστικά σχήματα αποφυγής διατύπωσης γνώμης, άγνοιας ή αδιαφορίας δεν αποτελούν διαφορετική αντίληψη.) Χάρη δε στο απλό και σχηματικό της είναι αμέσως παρουσιάσιμη, ταυτίζεται με την παρουσίαση των βασικών λόγων που την συνθέτουν (ακριβέστερα, την απαρτίζουν) και, συνεπώς, αμέσως ερμηνεύσιμη (δηλαδή εντάξιμη στο θεωρητικό σύστημα του ερευνητή).

Απο τη στιγμή που το ιεραρχημένο βιώνεται ως αυτονόητο, δεν προκαλεί έκπληξη – έκπληξη θα προκαλούσε το αντίθετο – το ότι η πρόταση σε άτομο ιεραρχικά κατώτερο ή

“επιτυχημένες” γυναίκες: Σπάνια θεωρούν ως έγκριτη πρόταση, ως επιτυχία τους, μια πρόταση που δεν έρχεται από άνδρες κορυφίους στην ιεραρχία του φύλου τους. Από την άλλη πλευρά, οι “αποτυχημένοι” άνδρες και οι “αποτυχημένες” γυναίκες, τά άτομα που βιάζονται στη βάση της ιεραρχίας των κοινωνικών φύλων, απολαμβάνουν ένα τραγικό πλεονέκτημα πέρα από τους (μακρο-)ιστορικούς και (μεσο-)ταξικούς ηθικούς και αξιακούς περιορισμούς - που άλλωστε ισχύουν για κάθε άτομο αδιακρίτως θέσης στην ιεραρχία - απολαμβάνουν το προσβάσιμο στο σύνολο του του άλλου κοινωνικού φύλου με μοναδικό περιορισμό τους την αμυντική προέλευση λόγω προηγούμενων αποτυχιών ανεπτυγμένη τους αίσθηση αξιοπρέπειας.²¹

αποδοχή πρότασης ιεραρχικά κατώτερου ατόμου θεωρείται αυτοϋποτιμητική πράξη. Ο πρώτος λόγος (που αναφέρεται) ως αίτιο για να προβεί ένα άτομο στην αυτοϋποτιμητική αυτή πράξη είναι η δυσάρεστη συγκυρία. Η αυτοϋποτίμηση αποτελεί προϊόν δυσάρεστης συγκυρίας από την οποία το άτομο οφείλει, είναι υποχρεωμένο (δηλαδή, υπό χρέωση), να ξεπεράσει σε εύλογο χρόνο. (Το εύλογο του χρόνου ορίζεται αρνητικά η έξοδος από τη δυσάρεστη συγκυρία πρέπει να λάβει χώρα πριν προκληθούν μόνιμες αλλοιώσεις στον χαρακτήρα η την προσωπικότητα του ατόμου.)

Ως δεύτερος - όχι όμως και δευτερεύων αλλά, αντίθετα πρωτεύων - λόγος αυτοϋποτίμησης αναφέρεται η σεξουαλική ιδιαιτερότητα του ατόμου. [Όμως, το ζήτημα των σεξουαλικών ιδιαιτεροτήτων - με βάση το θεωρητικό και μεθοδολογικό εξοπλισμό του ερευνητή - δεν είναι λογικά δυνατό να μελετηθεί με επάρκεια εκτός του πλαισίου μιας (ακόλουθης μεν αυτόνομης δε) μελέτης της σεξουαλικής κυριαρχίας. Συνεπώς, σ' αυτή τη μελέτη θίγεται και μόνο.]

Η σεξουαλική υποτίμηση του ατόμου μπορεί να αποτελεί προϊόν (και), πρώτο, σεξουαλικών ιδιαιτεροτήτων (σπανιότερα, νιγίων και, συχνότερα, αξιακών αναντιστοιχιών με τα άτομα του άμεσου κοινωνικού περιγύρου), δεύτερο, ιδιαιτεροτήτων ασύμβατων με τους τρέχοντες κώδικες ορισμού του εμφανισμού-κοινοποιήσιμου (είτε ειδικούς (της ταξικής μερίδας) είτε γενικούς) και χωρίς έγκριτο ισοδύναμο στη σεξουαλική αγορά. Οι σεξουαλικές αυτές ιδιαιτερότητες, ανάλογα με το αξιακό σύστημα (και στο βαθμό που αυτό ισχύει σε κάποια συγκεκριμένη κοινωνική συγκυρία) του κάθε ατόμου, από απωθούνται στιγμιαία έως καταδικάζονται έως αποτελούν τη βάση των σεξουαλικών φαντασιώσεων. Άτομα με ενεργό αγοραίο α.σ. αλλά και την απαραίτητη μεταφράσιμη σε σεξουαλικά μεγέθη κοινωνική ισχύ, στο βαθμό που έχουν τη διάθεση, έχουν τη δυνατότητα ένταξης των σεξουαλικών τους ιδιαιτεροτήτων σε πρόσωπο-με-πρόσωπο (περίπου-)μυστικές συναλλακτικές σεξουαλικές σχέσεις, συναλλακτικές σεξουαλικές σχέσεις χωρίς γενικό ισοδύναμο. Τά άτομα αυτά αποτελούν τη βάση, οι δε σχέσεις τους τη δομή της σεξουαλικής παρα-αγοράς.

Μία διευκρίνιση-προπομπός είναι αναγκαία προς αποφυγή πιθανών παρερμηνειών: η πορνεία μόνο για λόγους νομιμοποίησης του οποιουδήποτε κατεστημένου και μόνο θαυματουργικά είναι δυνατό να ενταχθεί στη σεξουαλική παρα-αγορά. Όχι μόνο αποτελεί μέρος της σεξουαλικής αγοράς αλλά είναι ταυτόχρονα η τράπεζά της, το ερευνητικό-εξορθολογιστικό εργαστήριό της και το σχολείο της' είναι το πεδίο κατασκευής και διακίνησης κάθε λογής σεξουαλικών γενικών ισοδυνάμων (στάσεων, τεχνικών, χρόνων, συμβόλων κλπ). Βέβαια, υπάρχει και η παρα-πορνεία, η πορνεία που είναι προσαρμοσμένη στις ανάγκες της σεξουαλικής παρα-αγοράς. Η παρα-πορνεία αποτελεί το βασικό πεδίο διερεύνησης του (ιστορικού) κοινωνικού ασυνειδήτου προς εντοπισμό σεξουαλικών ιδιαιτεροτήτων με προοπτική κέρδους, δηλαδή γενικεύσιμων-εμπορεύσιμων ιδιαιτεροτήτων. Το κεφάλαιο επενδύει σ' αυτές τις γενικεύσιμες σεξουαλικές ιδιαιτερότητες με προοπτική κέρδους (μέσω της απλούστευσης, τυποποίησης και μαζικής παραγωγής και διακίνησής τους) από τα άτομα - και για λογαριασμό των ατόμων - που δεν διαθέτουν την απαραίτητη κοινωνική ισχύ για να επιτύχουν συναλλακτικές σχέσεις χωρίς γενικό ισοδύναμο. Η πορνογραφική καπιταλιστική επιχείρηση, η πορνογραφία αποτελεί το “fast-food” της σεξουαλικότητας.

²¹ Ως αξιοπρεπή μπορούν να χαρακτηριστούν και τα άτομα στην κορυφή της ιεραρχίας: Σπάνια ελίσσονται ή προσαρμόζονται κατά παρέκκλιση από τις αρχές και το προσωπικό τους “ύφος”. Μόνο που στην περίπτωση τους οι στάσεις και συμπεριφορές αυτές θεωρούνται αυτονόητες, απότοκα της ισχύος τους, η δε αξιοπρέπειά τους μπορεί να χαρακτηριστεί ως “εύκολη”. Για παράδειγμα, είναι εύκολο για μια γυναίκα στην κορυφή της ιεραρχίας να απορρίψει - και μάλιστα με ενοχλημένη έκπληξη, με κατάπληξη - την πρόταση για σύναψη σεξουαλικών σχέσεων

Ουσιαστικά, τα όρια των επιλογών τους δεν είναι ευρύτερα από τα όρια των “επιτυχημένων” ανδρών και γυναικών. Και οι μεν και οι δε από τα άτομα αυτά δικαιούνται πρόσβασης στο σύνολο των ατόμων που απαρτίζουν τις σεξουαλικές ιεραρχίες. Με μία κρίσιμη διαφορά όμως. Τα άτομα στην κορυφή της σεξουαλικής ιεραρχίας είναι περιττό να ελπίζουν. Τα άτομα στη βάση της σεξουαλικής ιεραρχίας είναι αναγκαίο να ελπίζουν’ αλλά με την ελπίδα τους να παίρνει τη μορφή της απόγνωσης.

Οι περι το μέσον των σεξουαλικών ιεραρχιών άνδρες και γυναίκες, τα άτομα που (όχι βέβαια τα ίδια αλλά) οι λόγοι επιτυχιών-αποτυχιών τους μπορούν να χαρακτηριστούν ως “μέσοι”, δικαιούνται να προσβλέπουν σε ένα εύλογο (περίπου) 25% ατόμων του άλλου κοινωνικού φύλου πάνω από τη θέση στην ιεραρχία που τους αντιστοιχεί, και να ανέχονται μέχρι ένα (περίπου) 25% ποσοστό υποτίμησης. Με άλλα λόγια, οι επιλογές τους είναι περιορισμένες στο 50% των ατόμων που είναι ενταγμένα στη σεξουαλική αγορά’ έχουν ουσιαστική πρόσβαση περίπου στο 50% της σεξουαλικής αγοράς. Συνολικά δε και πάνω στη βάση των όσων έχουν παρουσιαστεί για τα άτομα ως προς τη θέση τους στη σεξουαλική ιεραρχία, μία κανονικότητα είναι διατυπώσιμη: όσο περισσότερο “μέσοι” τείνουν να είναι οι λόγοι επιτυχιών-αποτυχιών ενός ατόμου - αδιακρίτως φυσικών χαρακτηριστικών, κοινωνικών χαρακτηριστικών ή σεξουαλικής τεχνικής - τόσο μεγαλύτερο τείνει να είναι το πεδίο πρόσβασής του στη σεξουαλική αγορά. Το μεν “ιδανικό μέσο” άτομο δικαιούται/υποχρεούται της μεγαλύτερης δυνατής πρόσβασης (και της ανάλογης κοινωνικό-συναισθηματικής αστάθειας) που είναι ίση με το μισό της σεξουαλικής αγοράς. Τα δε “ιδανικό κορυφαίο” και “ιδανικό βασικό” άτομα δικαιούνται/υποχρεούνται σε ένα και μοναδικό αντίστοιχο και ανάλογο άτομο το καθένα,²² ή, σε πραγματικά ιστορικά μεγέθη, πρόσβασης σε μια ελάχιστη μειονότητα της σεξουαλικής αγοράς. Κάθε (προσπάθεια) αλλαγή(ς) αυτών των αναλογιών, των ταξικο-ιστορικών δεσμεύσεων του ατόμου, σημαίνει και (προσπάθεια) αλλαγή(ς) της θέσης του ατόμου στη σεξουαλική ιεραρχία - και, πιθανότατα, αλλαγή της κοινωνικής ή, ευρύτερα, της ταξικής του θέσης.

Ο αριθμός των προτάσεων για σύναψη σεξουαλικών σχέσεων που απευθύνει ή των προτάσεων που αποδέχεται ένα άτομο αποτελεί παράγοντα με ιδιαίτερη συμβολή στην παγίωση της θέσης του στη σεξουαλική ιεραρχία. Ο αριθμός αυτός δεν παραμένει ασυσσώρευτος, χωρίς υποκειμενική και αντικειμενική κοινωνική σημασία. Κάθε άλλο μάλιστα.²³ Έχει μεγάλη ρυθμιστική - οριακά δε, ακόμα και καθοριστική - σημασία.

από άνδρα στη βάση της ιεραρχίας. Αντίθετα, είναι εκθετικά δυσκολότερο για μια γυναίκα στη βάση της ιεραρχίας να απορρίψει την αυτή πρόταση από άνδρα στην κορυφή της ιεραρχίας’ της είναι αναγκαία όλα τα αξιοπρεπικά και όλα τα προβλεπτικά διαθέσιμα για να αποστραφεί, να πράξει την απόρριψη.

²² Η κανονικότητα αυτή είναι λογικά και μόνο δυνατή, οριακή ιστορικά ειδωμένες, οι κρυφές της προϋποθέσεις - που είναι, πρώτη, η ελάχιστου κόστους στιγμιαία πλήρης γνώση και, δεύτερη, η ελάχιστου κόστους στιγμιαία πρόσβαση στη σεξουαλική αγορά, δεν είναι δυνατό να ισχύσουν αλλά μόνο να “τείνουν”.

²³ Με την εξαίρεση της περιόδου κατά την οποία το άτομο επιχειρεί την έξοδο του στη σεξουαλική αγορά, μιας περιόδου που χαρακτηρίζεται από το σύνολο σχεδόν των ατόμων που

Σ' ό,τι αφορά τον άνδρα, ο μεγάλος αριθμός προτάσεων του (που μαθαίνονται από τον κοινωνικό του περίγυρο), είτε αποτυχημένων είτε επιτυχημένων, αποτελεί παράγοντα υποτίμησής του στη σεξουαλική αγορά και, συνεπώς, στη σεξουαλική ιεραρχία. Αντίθετα με τα αναμενόμενα, το πόσες προτάσεις ενός άνδρα θεωρούνται "πολλές" – με την εξαίρεση των γνήσιων Ορθοδόξων που και η μία είναι "πολύ" – είναι αξιοσημείωτα σταθερό ανάμεσα στις διάφορες αξιακές και κοινωνικές κατηγορίες σύγχρονων Ελλήνων και Ελληνίδων (και πάντα στο βαθμό που εκπροσωπούνται από τα άτομα που αποτελούν τη βάση της μελέτης). Μέσα στο πλαίσιο κανονικών συνθηκών,²⁴ περισσότερες από δύο προτάσεις για σύναψη σεξουαλικών σχέσεων στο ίδιο κοινωνικό περιβάλλον – για παράδειγμα, την παρέα ή το χώρο εργασίας – και περισσότερες από πέντε προτάσεις συνολικά σε μία περίοδο δύο ετών θέτουν υπό αμφισβήτηση τη θέση του άνδρα στη σεξουαλική ιεραρχία. Στην καθομιλουμένη, εάν μεν είναι επιτυχημένος στις προτάσεις του ορίζεται ως "γαμίκος", εάν δε είναι αποτυχημένος ορίζεται ως "χυλοπιτόμουτρο".²⁵

Σ' ό,τι αφορά τη γυναίκα, τα πράγματα είναι κατά μία διάσταση συνθετότερα γι' αυτήν υπάρχουν δύο ιεραρχημένοι χαρακτηρισμοί και μία ενδιάμεση μη-χαρακτηρισμένη κατάσταση που είναι δυνατό να της αποδοθούν ανάλογα με τη συμπεριφορά της: μπορεί να χαρακτηριστεί

συζητήθηκαν (με την εξαίρεση των γνήσιων Ορθοδόξων) ως "πειραματική" και "χαριστική", και κατά την οποία το άτομο απολαμβάνει σχετικά υψηλή ανοχή από τον κοινωνικό περίγυρο.

²⁴ Από την πλειονότητα των ανδρών και γυναικών που συζητήθηκαν στο ζήτημα, οι περίοδοι που ένας άνδρας βρίσκεται εκτός σεξουαλικών σχέσεων δεν θεωρούνται ως "μη-κανονικές" συνθήκες. Ο άνδρας υποχρεούται – όπως και η γυναίκα άλλωστε – να διαθέτει ορισμένα αποθέματα αξιοπρέπειας που επαρκούν για στηρίξουν σεξουαλική αποχή από έξι μήνες έως και ένα χρόνο (η γυναίκα ακόμα μεγαλύτερα που φτάνουν και τα δύο χρόνια). Κατόπιν, αν και δεν συστήνεται, δικαιούται (είναι αναγκασμένος) να προβεί στην (αυτο-)υποτίμησή του με δύο τρόπους: Τη (ημι-)συνειδητή και υπό τον έλεγχό του ιεραρχική του κάθοδο – με το να προτείνει σύναψη σεξουαλικών σχέσεων σε γυναίκες που μέχρι εκείνη τη στιγμή θεωρούσε κατώτερές του στη σεξουαλική ιεραρχία – και την (ημι-)ασυνειδητή και τυχοδιωκτική μέσω μιας ύστατης προσπάθειας διαδοχικών προτάσεων σε ιεραρχικά αντίστοιχες του γυναίκες, ελπίζοντας ότι θα βρει κάποια διαθέσιμη (σε κατάσταση υποτίμηση επίσης;), κάποια "ξέμπαρκ". Ως "μη-κανονικές συνθήκες" θεωρούνται οι περίοδοι μειωμένης ενεργής κοινωνικής ισχύος (για παράδειγμα, η περίοδος στράτευσης ενός άνδρα) και οι περίοδοι έντονης λογικο-συναισθηματικής κρίσης (για παράδειγμα, η διακοπή ενός ισχυρού δεσμού ή η μετάβαση σε ένα ριζικά διαφορετικό κοινωνικό περιβάλλον).

²⁵ Είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον το γεγονός ότι οι "γαμικοί" και τα "χυλοπιτόμουτρα" σχεδόν ταυτίζονται με τις κατηγορίες των "μερικά επιτυχημένων" και των "μερικά αποτυχημένων" που αμέσως ακολουθούν. Μία θέση με υψηλό δείκτη βεβαιότητας είναι διατυπώσιμη πάνω σ' αυτό το ζήτημα σπάνια κάποιος από τους άνδρες στην κορυφή της σεξουαλικής ιεραρχίας (ένας "επιτυχημένος") συμπεριφέρεται – είναι έστω και στιγμιαία ορίσιμος – ως "γαμίκος" και σχεδόν εξίσου σπάνια – και μόνο στιγμιαία – κάποιος από τους άνδρες στη βάση της σεξουαλικής ιεραρχίας συμπεριφέρεται ως "χυλοπιτόμουτρο". Σχεδόν το σύνολο της σύγκρουσης για την αποφυγή του στίγματος "χυλοπιτόμουτρο" και την εξασφάλιση του status "γαμίκος" λαβαίνει χώρα ανάμεσα σε "μερικά επι/αποτυχημένα" άτομα. (Με μια διευκρίνιση προς αποφυγή κάθε γενικευτικής παρερμηνείας: αν, σχηματικά, η κατηγορία αυτή θεωρηθεί ότι περιλαμβάνει το 80% του συνόλου, στη σύγκρουση αυτή δεν φαίνεται να μετέχει – με την εξαίρεση ίσως κάποιων στιγμιαίων εντάξεων – ένα 25 με 30%, διασκορπισμένο σ' όλη την κλίμακα. Το πρότυπο – εάν είναι μόνον ένα – διασκορπισμού δεν είναι εντοπισμένο από τον ερευνητή, αν και είναι εντοπίσιμο.)

Ας σημειωθεί ότι, στην ίδια γλώσσα, χαρακτηρισμού απολαμβάνει και ο άνδρας που για οποιοδήποτε λόγο "πηγαίνει" με γυναίκες σαφώς κατώτερες των προδιαγραφών του. Ο άνδρας αυτός αποκαλείται "σαβουρογάμης", "σαβουρόμουτρο".

ως “εύκολη” (φτηνή) ή “δύσκολη” (πολύτιμη, ακριβή) ή να βρίσκεται στην κατάσταση χωρίς χαρακτηρισμό, κατάσταση ορίσιμη από τον ερευνητή ως “κανονική” ή “πρέπουσα”. “Εύκολη” χαρακτηρίζεται η γυναίκα που είτε αποδέχεται συχνά (συχνότερα του εξαμήνου έως έτους) προτάσεις, είτε αποδέχεται περισσότερες από μία στις τρεις από τις προτάσεις που δέχεται.²⁶ “Δύσκολη” χαρακτηρίζεται η γυναίκα υψηλών προδιαγραφών, η γυναίκα που σπάνια αποδέχεται προτάσεις ή αποδέχεται λιγότερες από μία στις είκοσι από τις προτάσεις που της απευθύνονται. “Δύσκολη” χαρακτηρίζεται η γυναίκα που απαξιώνει άνδρες μαζικά, που – κυριολεκτικά – “βάζει τους άνδρες στη θέση τους”. Με βάση τα δεδομένα που διαθέτει ο ερευνητής, από τις γυναίκες που βρίσκονται στη σεξουαλική αγορά περίπου το 13% είναι εντάξιμες στις “δύσκολες” και το 7% στις “εύκολες”.

Διαφορετικοί άνδρες αντιλαμβάνονται και αξιολογούν διαφορετικά²⁷ την αποδοχή ή απόρριψη μιας πρότασής τους για σύναψη σεξουαλικών σχέσεων (ή την πρόταση για διερεύνηση της προοπτικής σύναψης) από μια γυναίκα. Από τη μια, άνδρες με ιδιαίτερα θετικό λόγο επιτυχιών – κυρίως δε πρόσφατων²⁸ και διαδοχικών επιτυχιών – αντιδρούν με απορία στην απόρριψη της πρότασής τους για δημιουργία σεξουαλικής σχέσης. Εκτιμούν ότι η συγκεκριμένη γυναίκα έπεσε έξω στις εκτιμήσεις της και ότι ουσιαστικά αυτή θα είναι η χαμένη. Την αντιμετωπίζουν περιφρονητικά και μέμφονται περιπαικτικά τον εαυτό τους για το λαθεμένο της επιλογής τους. Η επόμενη επιτυχία επιβεβαιώνει τη στάση τους αυτή, μία δε ακόμη αποτυχία (ίσως δε και περισσότερες) είναι ανεπαρκής για να ενεργοποιήσει αμφιβολίες και ερωτηματικά ως προς την αυτο-εκτίμησή τους. Από την άλλη, άνδρες με πολλές – ιδιαίτερα δε διαδοχικές και πρόσφατες – αποτυχίες, με υψηλό λόγο αποτυχιών, τείνουν να αποδέχονται μοιρολατρικά την απόρριψη, μερικές φορές με ένα στιγμιαίο ξέσπασμα οργής. Εξουδετερώνουν τα άμεσα και συνειδητά της αποτελέσματα στη διάθεσή τους στον ίδιο χρόνο με τους “επιτυχημένους”, στον ελάχιστο δυνατό χρόνο.²⁹ Αυτοί όμως που βιώνουν την απόρριψη όχι ως ασυνήθιστη και

²⁶ Η δεύτερη εναλλακτική ισχύει μόνο για τις γυναίκες που δέχονται περισσότερες από έξι προτάσεις τη διετία (Μία συγκεκριμένη διετία. Αν επαναληφθεί το φαινόμενο και στην επόμενη διετία, ο χαρακτηρισμός της “εύκολης” σχεδόν παγιώνεται. Στο πλαίσιο του ίδιου κοινωνικού περιβάλλοντος, χρειάζεται μία τουλάχιστον διετία – αν η γυναίκα καταλαμβάνει χαμηλή θέση στην ιεραρχία του συγκεκριμένου κοινωνικού περιβάλλοντος – ή τουλάχιστον ένα έτος – αν καταλαμβάνει υψηλή θέση – για την “επανακανονικοποίησή” της, τον υπ’ αναστολή αποχαρακτηρισμό και το μερικό αποστιγματισμό της.)

²⁷ Ακριβέστερα, με τον αυτό τρόπο αλλά διαφορετικά αποτελέσματα, λόγω επεξεργασίας διαφορετικών δεδομένων ή/και δεδομένων με διαφορετική ισχύουσα και αποτελεσματική σημασία.

²⁸ Ο κάθε άνδρας, βέβαια, αντιλαμβάνεται και αξιολογεί με δικό του και μεταβλητό μέτρο “προσφατότητας” στο πεδίο της σύναψης σεξουαλικών σχέσεων. Το μέτρο αυτό κυμαίνεται από το εικοσιτετράωρο έως και τη διετία (Ίσως να κυμαίνεται ακόμα περισσότερο – και όχι μόνον ως προς το μέγιστο.)

²⁹ Ελάχιστο δυνατό χρόνο που ισούται με το χρόνο του υπόλοιπου προγράμματος της ημέρας σύν μια άτονη και μελαγχολική ανάμνηση την επόμενη μέρα. (Το ζήτημα είναι πιο περίπλοκο εάν η γυναίκα που απέρριψε σχετίζεται με άτομα του άμεσου περιβάλλοντος του άνδρα που πρότεινε, ή βρίσκεται στο ίδιο περιβάλλον μ’ αυτόν. Ανάλογα με την ένταση, την προετοιμασία, τη διάρκεια και τη σημασία της πρότασης για τον άνδρα, η απόρριψη μέσα σ’ αυτό το πλαίσιο τον αναγκάζει σε ασήμαντες, σημαντικές ή και ριζικές αλλαγές στον τρόπο ζωής του.)

απρόσμενη ή συνηθισμένη και αναμενόμενη προσωπική αποτυχία αλλά και ως υποτίμηση και, συνεπώς, υποφέρουν τα μέγιστα είναι οι “κανονικοί” άνδρες, οι άνδρες με μέσο λόγο επιτυχιών, ένα λόγο επιτυχιών-αποτυχιών των προτάσεών τους για σύναψη σεξουαλικών σχέσεων που τείνει προς το 1 προς 2, που δηλαδή σε κάθε μία επιτυχία τους αναλογούν δύο αποτυχίες.³⁰

Ο λόγος ενασχόλησης των ανδρών με τις απορρίψεις τους από τις γυναίκες σε ώρες ανά ημέρα (αλλά και - στο(ν μάλλον υψηλό) βαθμό που υπάρχει αναλογία ή αντιστοιχία μεταξύ τους - η σημασία που τους αποδίδουν) είναι συναρτημένος με την αυτο-εκτίμησή τους. Αποτελεί συστατικό στοιχείο και έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες στη διαμόρφωση (διακύμανση, παγίωση) της αυτο-εκτίμησής τους.³¹ Οι άνδρες με υψηλή αυτο-εκτίμηση αλλά και οι άνδρες με χαμηλή αυτο-εκτίμηση - δηλαδή οι άνδρες που τοποθετούν τον εαυτό τους στην (ή προς την) κορυφή της ιεραρχίας του φύλου και στη (ή προς τη) βάση της ιεραρχίας του φύλου αντίστοιχα είτε συνολικά είτε στα συγκεκριμένα πεδία ζωής τους - ενασχολούνται για περιορισμένα χρονικά διαστήματα με τις απορρίψεις των προτάσεών τους από μέρους των γυναικών. Συνολικά, ενασχολούνται για διάστημα μικρότερο των δύο ωρών, διάστημα που κυμαίνεται από δεκαπέντε λεπτά έως δύο ώρες. Μάλιστα η ενασχόληση αυτή δεν είναι ενιαία. Αντίθετα, διακρίνεται σε 5 έως 12 τμήματα διάρκειας μερικών δευτερολέπτων (μιας σαφούς αλλά στιγμιαίας περιφρονητικής οι “επιτυχημένοι” και αυτο-περιφρονητικής οι “αποτυχημένοι” ανάμνησης) έως τριάντα λεπτών (μιας μικρής παύσης από όποια άλλη δευτερεύουσα ενασχόληση και εξαγωγής κυνιζόντων οι “επιτυχημένοι”, κυνικών και πεσσιμιστικών οι “αποτυχημένοι” συμπερασμάτων).

Οι “μερικά επιτυχημένοι” και οι “μερικά αποτυχημένοι”, όσοι κατατάσσουν τον εαυτό τους περί τα μέσα της σεξουαλικής ιεραρχίας του κοινωνικού τους φύλου, προσλαμβάνουν και αντιδρούν στην απόρριψη μιας πρότασής τους με τρόπο ριζικά διαφορετικό από τους “επι/αποτυχημένους”. Κάθε αναλογία μεταξύ τους είναι επιφανειακή, συμπτωματική και, πιθανότατα, στιγμιαίο αποτέλεσμα των προσπαθειών θετικής μίμησης των στάσεων, τρόπων - και ενίοτε χώρων - δράσης, προτύπων και συμβόλων των “επιτυχημένων” (και αρνητικής μίμησης των “αποτυχημένων”). Όπως όμως γίνεται φανερό στο επόμενο κεφάλαιο, αν δεν υπάρχουν ή αν δεν δημιουργηθούν - στο βαθμό που είναι δημιουργήσιμες - κάποιες αντικειμενικές προδιαγραφές, η (θετική ή αρνητική) μίμηση δεν μπορεί παρά να παράγει ένα στιγμιαίο κακέκτυπο. Ο “μερικά επι/αποτυχημένος” δεν μπορεί να απολαύσει ούτε την αλαζονική

³⁰ Στις ηλικίες κάτω των 20 ετών ο λόγος κανονικότητας βρίσκεται στο 1 προς 4,5. Είναι δε σαφώς μεγαλύτερος στις ηλικίες κάτω των 18 ετών απ' ό,τι στις ηλικίες των 18 έως 20 που σταδιακά τείνει προς το 1 προς 2. Πάντως, σ' αυτές τις ηλικίες, οι διακυμάνσεις είναι τόσο μεγάλες ώστε, στο επίπεδο γενίκευσης της συγκεκριμένης μελέτης, κάθε ενιαίος λόγος κανονικότητας να είναι άχρηστος.

³¹ Σ' ό,τι αφορά τον σύγχρονο Έλληνα, απόρριψη - ακριβέστερα, λόγος ενασχόλησης με την απόρριψη - από τις γυναίκες και αυτο-εκτίμηση είναι υψηλά συναρτημένες. Θα μπορούσε ίσως να ειπωθεί ότι περίπου ταυτίζονται. Αυτό είναι βέβαιο. Η συνάρτηση όμως αυτή είναι όχι μόνο περίπλοκη αλλά και επίπλοκη, και μάλιστα σε τέτοιο βαθμό ώστε η απεικόνιση και ανάλυσή της να απαιτεί χώρο - αλλά και έμφαση - που αν παρασχεθεί θα αλλοιώσει την ισορροπία της συγκεκριμένης μελέτης. Το ζήτημα αυτό απαιτεί ανάλυση μεγέθους αλλά και οργάνωσης κεφαλαίου κατ' ελάχιστο, βρίσκεται δε λογικά εκτός των ορίων της συγκεκριμένης μελέτης.

αξιοπρέπεια του “επιτυχημένου” ούτε την πεσιμιστική αξιοπρέπεια του “αποτυχημένου”. Τα αντίστοιχά του είναι η απαισιόδοξη αυθάδεια του “μερικά επιτυχημένου” και η αυθάδης απαισιοδοξία του “μερικά αποτυχημένου”.³²

Κατά κύριο λόγο, δηλαδή πέρα από σπάνιες, οριακές και ατελείς διαφοροποιήσεις, ο αγώνας για το status, την κοσμοεικόνα, τη θέση στην κλίμακα αξιολόγησης του κοινωνικού φύλου και την αναγωγή της αυτο-εκτίμησης σε σταθερά, σε ρυθμιστή των κινήτρων, έχει κριθεί πλέον στην ηλικία των είκοσι χρόνων τόσο για τους “επιτυχημένους” όσο και για τους “αποτυχημένους”. Ουσιαστικά, έχει κριθεί για όλους. Εξίσου όμως ουσιαστικά, δεν υπάρχει θέση “μεσαίου”, θέση “άνω μεσαίου” ή θέση “κάτω μεσαίου”. Ο “(άνω-κάτω) μεσαίος” δεν αποτελεί συγκεκριμένη αντικειμενική κοινωνική *θέση*. Αποτελεί ηθικο-ψυχική κατάσταση, μέθοδο μεταφορικής κατανόησης σε στατιστικούς όρους της κοινωνικής αστάθειας και ακαθοριστίας οργανωμένης σε βιώματα άγχους. Στο χώρο των ανθρώπινων βιωμάτων δεν υπάρχουν “μεσαίες” επιτυχίες ή “μεσαίες” αποτυχίες. Υπάρχουν μόνο (ατελείς, αντιφατικές, στιγμιαίες, πύρρειες) επιτυχίες και, βέβαια, αποτυχίες. “Μεσαίος” είναι ο άνθρωπος (και όχι μόνον ο άνδρας) που οι αντικειμενικές (ακριβέστερα, υπερ-υποκειμενικές) προδιαγραφές του δεν είναι μεν ανύπαρκτες αλλά είναι ανεπαρκείς για να του επιτρέψουν να σταθεροποιήσει και να προσδώσει συσσωρευτικό χαρακτήρα στις επιτυχίες του. Το άθροισμα δύο διαφορών - της διαφοράς “ανεπαρκές μείον ανύπαρκτο” (διαθέσιμα αποθέματα) και της διαφοράς “επαρκές μείον ανεπαρκές” (αναγκαία πέρα από τα διαθέσιμα αποθέματα), ένα άθροισμα αντιθέτων που όμως δεν αφαιρούνται, δεν είναι ισολογισμοί αλλά συνυπάρχουν αέναα στο υποκείμενο - αποτελεί μια αξεπέραστη αντίφαση. Το άθροισμα αυτό παράγει - και ταυτόχρονα αποτελεί τις βασικές του διαστάσεις - ένα δομικό άγχος, ένα συναρτησιακό υπολογισμό αλλά ψυχικά ανυπολόγιστο υποκειμενικό κόστος. Επίσης, παράγει/αποτελεί και μια διπλή και στιγμιαία εναλασσόμενη ηθική (ηθική μιας άνευ όρων/ορίων φυγής-επιβίωσης και ηθική μιας άνευ όρων/ορίων καταδυνάστευσης). “Μεσαίος” είναι ο επιτυχημένο-αποτυχημένος - και η αντίφαση βρίσκεται σ’ αυτόν και όχι στην έκφραση, είναι αυτός που σκαμπανεβάζει με τέτοια κοινωνική ταχύτητα ώστε να μην προλαβαίνει ποτέ να φτάσει στα άκρα, στην κορυφή και τη βάση πέρα από μια στιγμή, και που δημιουργεί στον εμπειρικό παρατηρητή ή το θετικιστή ερευνητή την *ψευδαίσθηση* ότι βρίσκεται “κάπου στη μέση”. “Μεσαίος” δεν είναι παρά ο “άνω-κάτω” άνθρωπος.³³

³² Σ’ όλες τις κλίμακες της ιεραρχίας των κοινωνικών φύλων, αυτή η διαδικασία οργάνωσης και εντύπωσης βιωμάτων, διαδικασία υποκειμενικοποίησης των ιστορικών κοινωνικών δομών, συνοδεύεται από βραχυρόνιες αλλά (από συσσωρεύσιμες έως) και συσσωρευτικές συναισθηματικές αλλαγές στο άτομο. Κατά κανόνα, οι βραχύβιες ενασχολήσεις με αποτυχίες, δηλαδή άμεσες ή έμμεσες απορρίψεις, συνοδεύονται (συναρτησιάζονται) από ένα σωματικό ομόλογο: από μια εναρκτήρια έκφραση-αίσθηση περιφρόνησης στους “επιτυχημένους” και από μια εναρκτήρια έκφραση-αίσθηση πόνου στους “αποτυχημένους”, εκφράσεις που περιλαμβάνουν και αντίστοιχες γριμάτσες περιφρόνησης και οδύνης στο πρόσωπο και σύσφιξη στο σώμα. Οι χρονικά μεγαλύτερες ενασχολήσεις περιλαμβάνουν και μία μερική και (συνήθως) παροδική αλλαγή της διάθεσης. Στις κατηγορίες των “μερικά επιτυχημένων” και των “μερικά αποτυχημένων”, λόγω της συχνότητας, της διάρκειας και της έντασης των αναμνήσεων αλλά και της διάρκειας της περιόδου που έχουν συναισθηματική ισχύ, οι μεγάλης χρονικής διάρκειας ενασχολήσεις είναι συνηθισμένο να δημιουργούν τάσεις ευρύτερης κατάθλιψης.

Σε νεαρή ηλικία, περίπου μέχρι τα 18 και 19 χρόνια, άνδρες και γυναίκες δεν μπορούν να γενικεύσουν (από) τις συγκεκριμενοποιημένες τιμών που έχουν υποστεί ως αυτή τη βιογραφική στιγμή Δεν γνωρίζουν, ούτε ελέγχουν εμπειρικά τους νόμους της σεξουαλικής αγοράς και το πώς αξιολογούνται ως άτομα συνολικά μέσα στο πλαίσιο της. Τείνουν να ερμηνεύουν τις διάφορες τιμές που τους αποδίδονται ως από συμπτωματικές έως ενδεικτικές εάν δεν συμφωνούν με τις τιμές που αποδίδουν στους εαυτούς τους. Τείνουν να αποφασίζουν απόλυτα, εμφανίζονται ως ασυμβίβαστοι-ες και ενθουσιώδεις.

Οι νεαροί άνδρες εστιάζουν την προσοχή και τις προσπάθειές τους και απευθύνουν τις προτάσεις τους σε γυναίκες με υψηλά αξιολογούμενα φυσικά χαρακτηριστικά και τουλάχιστον της κοινωνικής τους τάξης, παρακάμπτοντας τις υπόλοιπες. Η μεγάλη πλειονότητα όμως, μέσω διαδοχικών απορρίψεων (ή/και αναντίστοιχων με τα κριτήριά τους αποδοχών), πρόκειται σταδιακά να εκφραστεί η απόρριψη (ή/και η έλλειψη πλήρους αποδοχής) συμβάλλει στην – ακριβέστερα, επιβάλλει την εισαγωγή και ενεργοποίηση της διαπραγματευσιμότητας στην προσωπικότητά τους. Σχεδόν κάθε νεαρός ακολουθεί μια καθοδική πορεία επιλογών, συμβιβάζεται με γυναίκες κατώτερες των αρχικών κριτηρίων του. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι λαβαίνει χώρα και μια ανάλογη και ταυτόχρονη τροποποίηση των κριτηρίων. Τα κριτήρια επιλογής της μεγάλης πλειονότητας, από τη στιγμή που θα πάρουν την τελική τους μορφή, χαρακτηρίζονται από μια ιδιαίτερα ελαστική μονιμότητα είναι μεν τροποποιήσιμα, αλλά σπάνια αναθεωρούνται και ακόμα σπανιότερα αλλάζουν.³⁴ Όπως αναφέρει 32χρονος ιδιωτικός υπάλληλος, “τα τελευταία 9 χρόνια” (μετά τον χωρισμό του με την πρώτη γυναίκα με την οποία είχε σεξουαλική σχέση) “πηγαίνω όλο με πατσαβούρες...πηγαίνω όλο με γυναίκες για πέταμα. Δε μπορώ να βρω μια φυσιολογική, δε μου κάθονται.” Ο συγκεκριμένος άνδρας δεν έχει αναθεωρήσει τα κριτήρια που σχημάτισε από παιδί έως έφηβος και παγίωσε από έφηβος έως και νεαρός άνδρας. Αισθάνεται όμως υποχρεωμένος – είναι υποχρεωμένος – να μην τα ενεργοποιεί και αυτό του προκαλεί δυσφορία για τη θέση και την κατάσταση του, εχθρότητα για τις

³³ Σπάνια ο άνθρωπος αυτός τύπος έχει μπορέσει να επιβάλλει (πολιτειακά) τους κώδικες αναπαραγωγής του σε ιστορικούς κοινωνικούς σχηματισμούς. Η ναζιστική Γερμανία αποτελεί ομόλογη (και γνήσια) αλλά συγκυριακή ιστορική στιγμή.

³⁴ Θέση που ισχύει σε μεγαλύτερο βαθμό στις γυναίκες απ’ ό,τι στους άνδρες. Ακόμα και γυναίκες μεγάλης ηλικίας διατηρούν τα κριτήρια στα οποία έδωσαν (ή/και δόθηκε) τελική μορφή σε νεαρή ηλικία.

Πιθανότατα, στις περισσότερες γυναίκες που γεννήθηκαν πριν από το 1940-45 στα αστικά κέντρα, η τελική μορφή των κριτηρίων αξιολόγησης σχηματιζόταν σε ηλικίες μετά τα 20 χρόνια (ανάμεσα στα 20 και τα 23 τους χρόνια), ενώ στις συνομήλικές τους της επαρχίας η τελική μορφή δινόταν πριν από τα 15-16. Αντίθετα, στις γυναίκες που γεννήθηκαν μετά το 1960 παρατηρείται μια τάση ομοιογενοποίησης ή, έστω μείωσης της διαφοράς: είτε στην πόλη είτε στο χωριό, τα κριτήρια των περισσότερων παίρνουν την τελική τους μορφή κάπου ανάμεσα στα 15 και τα 19 τους χρόνια. Στην περίπτωση των ανδρών δεν φαίνεται να ισχύει κάτι το ανάλογο ή αντίστοιχο. Το πότε θα λάβει χώρα η πρώτη τους σεξουαλική επαφή και το πότε θα εξασφαλίσουν κάποια σχετικά μόνιμη πρόσβαση στη σεξουαλική αγορά και κάποια σταθερή θέση στη σεξουαλική ιεραρχία έχει καθοριστική σημασία για το πότε θα λάβει χώρα και ποια μορφή θα πάρει η τελική (τελική, εφόσον παρεμβαίνει η πορνογραφία) διαμόρφωση των κριτηρίων αξιολόγησης. Στις γυναίκες, η πρώτη σεξουαλική επαφή φαίνεται να έχει την ανάλογη με αυτή των ανδρών σημασία μόνο στο βαθμό που έχει αποτελέσει τραυματική εμπειρία.

γυναίκες που τον απορρίπτουν και περιφρόνηση για τις γυναίκες που τον εγκρίνουν και τον αποδέχονται. Η στάση αυτή, που συντίθεται από δυσφορία, εχθρότητα και περιφρόνηση, αποτελεί - σε διάφορες παραλλαγές και με διάφορες εμφάσεις - κοινό τόπο για την (πιθανότατα, μεγάλη) πλειονότητα των ανδρών στη σύγχρονη Ελλάδα και είναι ευθέως ανάλογη του βαθμού και του τύπου απόρριψης που υφίσταται ο καθένας.

Αλλά και στις νεαρές γυναίκες, ο αριθμός των προτάσεων που τους απευθύνονται (με ιδανικό αριθμό τις ελάχιστες δυνατές αποδοχές των περισσότερων δυνατών (έγκριτων) προτάσεων) συμβάλλει στην αποσαφήνιση της θέσης τους στη σεξουαλική ιεραρχία και της αυτοεκτίμησής τους. Όπως αναφέρει 27χρονη ιδιωτική υπάλληλος - σε ερωτικο-σεξουαλική σχέση με τον αμέσως προηγούμενο 32χρονο, "μου τα ρίχνουν διάφοροι...κατά καιρούς...Όλοι μαλάκες. Ή όλοι οι άνδρες είναι μαλάκες ή εγώ τραβάω τους μαλάκες. Ε, τι να κάνω, διάλεξα και γω το λιγότερο μαλάκα". Όπως και ο 32χρονος σεξουαλικός της σύντροφος, η συγκεκριμένη γυναίκα δεν έχει ανασθεωρήσει τα κριτήρια που, θελημένα ή/και αθέλητα, σχημάτισε σε νεαρότερη ηλικία. Ταυτόχρονα, έχει πεισθεί ότι δεν είναι δυνατή η πιστή τους τήρηση. Ανάλογες θέσεις έχουν εκφράσει περισσότεροι από 8 στους 10 άνδρες και σχεδόν 9 στις 10 γυναίκες.

Η θέση του άνδρα και της γυναίκας στη σεξουαλική ιεραρχία δεν αποτελεί προϊόν στιγμιαίας απόφασης - ουσιαστικά, δεν αποτελεί προϊόν απόφασης οποιουδήποτε ατόμου. Ελάχιστοι άνδρες και ελάχιστες γυναίκες εντάσσονται αμέσως και σε νεαρή, εφηβική ηλικία - δηλαδή μόλις το συνειδητοποιήσουν ως ανάγκη - σε μια θέση απόλυτα επιθυμητή, μια θέση που, κατά κανόνα τουλάχιστον, βρίσκεται στην κορυφή της ιεραρχίας του κοινωνικού τους φύλου. Επίσης, ελάχιστοι άνδρες και ελάχιστες γυναίκες θα τύχουν, όταν αποφασίσουν να ενταχθούν, ένταξης σε μια θέση απόλυτα ανεπιθύμητη, δηλαδή μια θέση στη βάση της ιεραρχίας του κοινωνικού τους φύλου.

Το κάθε άτομο στη σύγχρονη Ελλάδα διαθέτει ένα πεπερασμένο - και, συνήθως, μονοψήφιο - αριθμό σεξουαλικών προτύπων ως βασικό προσανατολιστικό μηχανισμό στο πεδίο αξιολόγησης της σεξουαλικότητας καθώς και της σεξουαλικής αξιολόγησης τόσο του εαυτού όσο και των άλλων. Τα πρότυπα αυτά αποτελούν προ-κατασκευασμένα και συναισθηματικά προ-επενδυμένα μοντέλα Άλλου και Άλλης, και εξασφαλίζουν τη σύντομη - σε πολλές περιπτώσεις, τη στιγμιαία, την άκοπη, τη χωρίς εμπειστατωμένη ανάλυση αξιολόγηση των άλλων. Ουσιαστικά, τα πρότυπα αυτά αποτελούν αποφάσεις που έχουν ήδη ληφθεί, έχουν προληφθεί, δηλαδή αποτελούν προλήψεις. Αποτελούν αποφάσεις (που έχει ήδη λάβει το ίδιο το άτομο ή κάποιο άλλο άτομο ή φορέας για λογαριασμό του) μακράς χρονικής ισχύος, αποφάσεις μεγάλης διάρκειας με ελάχιστο κόστος. Αυτενεργώντας ή ετερενεργώντας, το κάθε άτομο συστήνει διάφορα ή διαφορετικά πρότυπα, ή τα αυτά πρότυπα αλλά με διάφορες ή διαφορετικές εμφάσεις, πρότυπα που συστήνονται ανάλογα με το κοινωνικό φύλο, την (ιστορική) ηλικία και την ταξική θέση με την ευρεία έννοια, όπως εκφράζονται ως δέσμες προσωπικών ιδιαιτεροτήτων, ως ατομικές βιογραφίες. Τα πρότυπα ενός ατόμου δεν αποτελούν υποκειμενικές του προεκτάσεις, δηλαδή προεκτάσεις του ως υποκειμένου, κοινωνικές προβολές και εξωτερικεύσεις του χαρακτήρα του. Ο τρόπος οργάνωσης της σεξουαλικότητας στο σώμα

και το χαρακτήρα του ατόμου, από τη μια πλευρά, και, από την άλλη, ο τρόπος οργάνωσης των κοινωνικών σχέσεων που το περιβάλλουν, διαμορφώνουν και νοηματοδοτούν δεν είναι παρά μόνον οριακά δυνατό να είναι συγχρόνως αντίστοιχοι, ανάλογοι και ομόλογοι.³⁵

Το πρωτογενές υλικό για την κατασκευή των προτύπων σεξουαλικής αξιολόγησης συντίθεται από δύο ομάδες στοιχείων σε έναν ενιαίο (και, κατά κανόνα, πλήρη αντιφάσεων) άξονα-γενικό μέτρο σύγκρισης, μέτρησης και αξιολόγησης κάθε ατόμου ή κατάστασης, και, ευρύτερα, κάθε δεδομένου εντάξιμου στη σεξουαλική πραγματικότητα του ατόμου, κάθε δεδομένου που το άτομο είναι δυνατό να θεωρήσει ως σχετικό με ζητήματα σεξουαλικότητας. Η πρώτη ομάδα περιλαμβάνει άτομα του λίγο-πολύ άμεσου κοινωνικού περιβάλλοντος: περιβαλλοντικούς γνωστούς-ες (συμμαθητές-συμμαθήτριες, δασκάλους-δασκάλες, γείτονες-γειτόνισσες) και, προπάντων, επικοινωνιακούς γνωστούς (γονείς, φίλους-φίλες). Τα άτομα αυτά μπορούν να οριστούν ως άμεσα πρότυπα ή ειδικά ισοδύναμα εφόσον "έχουν νόημα" μόνο μέσα στο τοπικό κοινωνικό περιβάλλον, διατηρούν την ισχύ και τη σημασία τους μόνο για τα άτομα του συγκεκριμένου κοινωνικού περιβάλλοντος. Κάθε άλλο άτομο δεν είναι υποχρεωμένο να τα γνωρίζει και να κατανοεί τη σημασία τους, δικαιούται δε να ζητήσει τη μετατροπή τους σε πρότυπα γενικής ισχύος, σε γενικά ισοδύναμα. Για παράδειγμα, η Μαίρη μπορεί να είναι η ωραία του σχολείου, αλλά χωρίς περιγραφή των χαρακτηριστικών της (και με τη συνδρομή ορισμένων γενικών προτύπων, γενικών ισοδυνάμων, π.χ., μιας κινηματογραφικής ωραίας που της μοιάζει) κανείς εξωπεριβαλλοντικός δεν πρόκειται να καταλάβει κάτι περισσότερο απ' αυτό που κατάλαβε ο αναγνώστης για τη Μαίρη.

Η δεύτερη ομάδα περιλαμβάνει γενικά σεξουαλικά πρότυπα, τοπικά,³⁶ εθνικά ή διεθνή γενικά ισοδύναμα (ηθοποιούς, τραγουδιστές-τραγουδίστριες, πολιτικούς). Μπορεί να υποστηριχθεί ότι τα μεν γενικά ισοδύναμα πρότυπα κυρίως καθορίζουν, παρέχουν το γενικό πεδίο ορισμού, ενώ τα άμεσα πρότυπα παρέχουν εμφάσεις, περιορισμούς και συγκεκριμενοποιήσεις των γενικών προτύπων. Μάλιστα, όπως τα γενικά ισοδύναμα πρότυπα επιδρούν ρυθμιστικά στην ιεράρχηση των άμεσων προτύπων,³⁷ έτσι και τα άμεσα πρότυπα να

³⁵ Ακόμα και οι οριακές περιπτώσεις "κυριότητας και δουλείας", περιπτώσεις απόλυτης προσαρμογής του περιβάλλοντος ή κάποιου συγκεκριμένου Άλλου στις ανάγκες-επιθυμίες του ατόμου, είναι μεν λογικά δυνατές αλλά ιστορικά-χρονικά περιορισμένης διάρκειας. Η κυριαρχία πάνω στον Άλλο ή/και η εκμετάλλευσή του δεν μπορούν να υπερβούν κάποια ιστορικο-κοινωνικά (ηθικά) ελάχιστα ή, έστω, τα όρια φυσικής αντοχής του Άλλου. Πρέπει να του δοθεί ο αναγκαίος χρόνος να επανέλθει σε κατάσταση κυριαρχισιμότητας και εκμεταλλευσιμότητας. (Η θέση για τη σχέση δύο ατόμων όπου μόνο το ένα είναι υποκείμενο και χαρακτηρίζεται από θέληση, βούληση και επιθυμίες ενώ το άλλο χαρακτηρίζεται μόνον από ανάγκες - έλκει την καταγωγή της αμέσως (αλλά και εμμέσως, μέσω του *Κεφαλαίου* του Μαρξ) από το σχήμα του Hegel περί "κυρίου και δούλου" στη *Φαινομενολογία του Πνεύματος*, σσ. 228-240.)

³⁶ Το "τοπικό" δε νοείται μόνο γεωγραφικά, αλλά και πολιτιστικά ή και, ευρύτερα, ταξικά.

³⁷ Για παράδειγμα, είναι συνηθισμένο μια γυναίκα-κακέκτυπο μιας κινηματογραφικής γόσσας να ιεραρχείται ψηλότερα από μια πιθανή ανταγωνίστρια χωρίς συγγενικό γενικό ισοδύναμο πρότυπο. Η ενδιαφέρουσα αυτή παρενέργεια - ακριβέστερα, παράλληλη και ημι-συνειδητή συμπληρωματική επίδραση στην αποσαφήνιση των κριτηρίων ιεράρχησης - απλουστεύει τα κριτήρια του ατόμου, το απαλλάσσει από την κριτική του ικανότητα ή, έστω, από την ανάγκη διαρκούς άσκησης της. Επίσης, το ομοιογενοποιεί, αυξάνει το βαθμό αυτόματης ταύτισής του με την παρέα, την κοινωνική κατηγορία (ή ταξική μερίδα), την κοινωνική τάξη στην οποία είναι

καθορίζουν την επιλογή των γενικών ισοδυνάμων προτύπων.³⁸ Οι δύο αυτές ευρείες ομάδες συντίθενται σε μία κάθετη νοητή ευθεία χωρίς κενά και χωρίς ανιεράρχητα δεδομένα. Δεν είναι δυνατό να ισχύσει – θα ήταν ακατανόητο – το “δεν έχω, μέχρι στιγμής, κανέναν για τις θέσεις 13–27, 57–66 και 83–85”. Απλούστατα και στιγμιαία, στήνεται με τις “υπόλοιπες” ένα σχήμα 75 θέσεων.³⁹ Κάθε άτομο αξιολογείται μέσω της προβολής του σ’ αυτή την ευθεία. Κατατάσσεται σε μια συγκεκριμένη θέση στην ιεραρχία, σπάνια στην κορυφή ή τη βάση της, συνήθως σε μια ενδιάμεση θέση ανάμεσα σε κάποια επίσης συγκεκριμένα άτομα χ και ψ. Η σύγκριση πραγματικών ατόμων και προκατασκευασμένων (συνήθως τηλεοπτικο-κινηματογραφικών) προτύπων, το διαρκές ανακάτεμα πραγματικού και φαντασιωτικού, η παραγωγή ανύπαρκτων οντοτήτων στην προσπάθεια εντοπισμού του πραγματικού και του πραγματοποιήσιμου, αποτελούν κανονική ενασχόληση στις νεαρές παρέες, συχνή δε αλλά άτακτη ενασχόληση στις μεγαλύτερες ηλικιακά παρέες.⁴⁰

Το ουσιαστικό όμως των προτύπων σεξουαλικής αξιολόγησης του άλλου –και του εαυτού ως άλλου, δηλαδή της “αντικειμενικής” αξιολόγησης του εαυτού, αν και αναφέρθηκε,

ενταγμένο. Αυξάνει το βαθμό συμβατότητας του με τα άτομα του άμεσου κοινωνικού του περιβάλλοντος και, σε μικρότερο βαθμό, της κοινωνικής του κατηγορίας και διατηρεί το βαθμό συμβατότητας του με τα ταξικά, αξιακά, εθνικά, πολιτιστικά ομόλογά του άτομα. Ταυτόχρονα, αποσαφηνίζει την ασυμβατότητά του με κάθε άλλο άτομο, συμβάλλοντας στην εξασφάλιση ενός τυπικού και εξευγενισμένου επικοινωνιακού ελάχιστου.

Από τη μεγάλη πλειονότητα, η κακεκτυποποίηση, η χωρίς κριτική προσαρμογή στις ατομικές ιδιαιτερότητες συμπεριφορά με βάση ένα πρότυπο (που είναι συνηθισμένο να αποτελεί κι αυτό, τουλάχιστον ως ένα βαθμό, κακέκτυπο ή κακέκτυπη σύνθεση ενός ή περισσότερων προτυποποιημένων πρωτοτύπων) δεν είναι πάντα ανεκτή. Είναι ανεκτή μόνο σε περιπτώσεις ατόμων σε μετάβαση, για παράδειγμα, από την παιδική ηλικία στην εφηβεία, από τη μία εκπαιδευτική βαθμίδα στην άλλη κλπ. Σε κάθε άλλη περίπτωση, η κακεκτυποποίηση θεωρείται ενδεικτική μιας ασταθούς (πληθυντικής), ασαφούς (κυμαινόμενης) μη-(ή αυτο-)ικανοποιητικής ταυτότητας.

³⁸ Για παράδειγμα, το γεγονός ότι το “αίσθημα” μιας κοπέλλας θυμίζει-μιμείται τον α τηλεοπτικό γόνι συμβάλλει στην επιλογή και ιεράρχηση από μέρους της του γόνι α σε θέση ψηλότερη από το γόνι β και σε ακόμα ψηλότερη θέση από το γόνι γ τον οποίο θυμίζει-μιμείται το “αίσθημα” της τοπικής (π.χ. σχολικής) ανταγωνίστριας της.

³⁹ Η δε πράξη αυξομειώσεων της νοητής αυτής ευθείας λαβαίνει χώρα είτε έξω από τα όρια του συνειδητού είτε σε μη-συνειδητοποιήσιμες χρονικές κλίμακες.

⁴⁰ Κατά τη διάρκεια ή ως αποτέλεσμα ενός τέτοιου εκπαιδευτικού παιχνιδιού δημιουργούνται υπερ-ρεαλιστικά σχήματα, σχήματα που βασικά σημαίνουν μόνο για την μικρή παρέα, όπως το ακόλουθο που αναφέρθηκε και αποκωδικοποιήθηκε από δύο από τα πέντε ηλικίας 17 και 18 ετών κορίτσια-μέλη μιας παρέας (ένα από τα οποία έχει συνάψει προ τετραμήνου την πρώτη του σεξουαλική σχέση ενώ άλλο ένα βρίσκεται στη δεύτερη): σ’ ό,τι αφορά την κορυφή της ιεραρχίας, ο Χρήστος (συμμαθητής) υποχώρησε κατά μία θέση’ επανήλθε στη θέση που του είχε αποδοθεί στην περασμένη συνάντηση. Τη θέση του στην κορυφή της ιεραρχίας επανεκατέλαβε ο κινηματογραφικός γόνι Ρίτσαρντ. Άλλη μια αναδιάταξη αποφασίστηκε αρκετά χαμηλότερα στην ιεραρχία (στο σημείο που η χαμηλότερη στη σεξουαλική ιεραρχία του μικρού αυτού πυρήνα, τμήματος μιας ευρύτερης παρέας, είναι ρεαλιστικό να προσβλέπει): ο Αργύρης ο μπακαλόγατος υποχώρησε (για άλλη μια φορά, την τρίτη ή τέταρτη) κατά δύο θέσεις τις οποίες κατέλαβαν ο εθνικής εμβέλειας τηλεοπτικός ημι-γόνις – ο οποίος “δεν είναι ωραίος αλλά είναι γοητευτικός” – Σταύρος (ή Σπύρος) και ο Μάκης ο “Μπλόκ-απτσάκι”. Το προηγούμενο, σχετικά απορριπτικό, παρατσούκλι του Μάκη ήταν το “ο κινέζος”. (Το δε απόλυτα απορριπτικό παρατσούκλι του Βασίλη – ενός νεαρού ο οποίος χρησιμεύει ως μέτρο απόρριψης στην παρέα των νεαρών κοριτσιών – ήταν “ο λεπρός”.)

είναι εύλογο να αυτονομηθεί και να τύχει έστω και μιας συνοπτικής συμπληρωματικής αποκλειστικής εστίασης. Το συγκεκριμένο ουσιαστικό είναι αυτή καθεαυτή η δομή της αξιολόγησης. Η διαδικασία της σεξουαλικής αξιολόγησης του άλλου από ένα άτομο λαβαίνει χώρα πάνω στη βάση κάποιας τρέχουσας μόδας και κοσμητικής⁴¹ μέσω σύγκρισης, κατάταξης και ιεράρχησης σε μία ενιαία κάθετη κλίμακα. Σ' αυτή την κάθετη κλίμακα, το άτομο που αξιολογείται (πρέπει να) καταλαμβάνει μία και μοναδική θέση (όχι πάντα την ίδια και όχι την ίδια σε όλα τα άτομα που αξιολογούν). Αυτή η απόλυτα και απαρέγκλιτα ιεραρχική αξιολόγηση του Άλλου ως σεξουαλικής οντότητας θεωρείται αυτονομία και μάλιστα σε τέτοιο βαθμό ώστε σχεδόν το σύνολο των ατόμων που συζητήθηκαν να κατανοεί μεν αλλά, ταυτόχρονα, να θεωρεί ως ανόητη, ως κενή νοήματος (ή/και δύσχρηστη, άχρηστη, χωρίς χρησιμότητα) την ανιεράρχητη απλή διαφοροποίηση των άλλων.⁴² Σε 25 άνδρες και 25 γυναίκες ηλικίας από 18 έως 41 ετών - είτε ατομικά είτε σε ομάδες των δύο έως τεσσάρων ατόμων - αρχικά παρουσιάστηκε μια βιντεοκασέττα με 40 μαγνητοσκοπημένα άτομα (20 άνδρες και 20 γυναίκες) ηλικίας 18 έως 24 ετών και τους ζητήθηκε να τα αξιολογήσουν σεξουαλικά χωρίς οποιαδήποτε διευκρίνιση. Όλοι και όλες τήρησαν την ίδια διαδικασία μέσω διαδοχικών συγκρίσεων κατέταξαν τους άνδρες σε μία ενιαία κάθετη ιεραρχία και τις γυναίκες σε μία παράλληλη κάθετη ενιαία ιεραρχία. Κατόπιν, κατέταξαν τα νέα άτομα που τους παρουσιάστηκαν διαδοχικά (5 άνδρες και 5 γυναίκες) με την ίδια τεχνική: αποφάσισαν πρώτ' απ' όλα για το "υψηλό", "μέσο" ή "χαμηλό" του κάθε νέου ατόμου που παρουσιάστηκε στην ιεραρχία και, στη συνέχεια, με μία έως τρεις συγκρίσεις το κατέταξαν στην ακριβή του θέση στην κορυφή ή τη βάση της ιεραρχίας ή ανάμεσα σε δύο άλλα άτομα.⁴³

Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο, αρχικά παρατηρείται υψηλός βαθμός συμφωνίας πάνω στο ποια άτομα καταλαμβάνουν τις θέσεις στην κορυφή και τη βάση της σεξουαλικής ιεραρχίας. Για τις υπόλοιπες όμως θέσεις παρατηρούνται και σημαντικές αποκλίσεις μέχρι και της τάξης των 18 στις 25 θέσεις. Αξιοσημείωτη είναι η περίπτωση 22χρονης, περίπτωση αποκαλυπτική της "αξιακής χειρουργικής" που υφίσταται το άτομο στη σεξουαλική αγορά.⁴⁴ Από τους 25 άνδρες, οι 13 την

⁴¹ Η έννοια της *κοσμητικής* είναι ποιοτικά ακριβέστερη και υπέρτερη για την ανάλυση της καθημερινότητας από την έννοια της αισθητικής, αφού η αισθητική του ατόμου - που, βέβαια, αποτελεί και τη βάση της κοσμητικής του - αποτελεί πολυδιάστατο ταξικό, ηθικό και εθνικό βίωμα.

⁴² Το κάθετο της αξιολόγησης του Άλλου φαίνεται να ισχύει σ' όλα τα πεδία της κοινωνικής ζωής στη σύγχρονη Ελλάδα. Το απαρέγκλιτό της όμως ισχύει μόνο στα πεδία που ένα από τα χαρακτηριστικά τους είναι ο άμεσος προσωπικός (ή και ο μέσω εκπροσώπου) ανταγωνισμός. Εμφανίζεται να ισχύει έντονα στις περιπτώσεις που το άτομο που αξιολογεί δρα στην ελεύθερη αγορά, στις αριθμητικά μικρές τάξεις των Γυμνασίων και Λυκείων και στις περιπτώσεις που αποτελεί οπαδό (πολιτικού κόμματος ή ποδοσφαιρικής ομάδας). Αντίθετα, είναι μάλλον άτονο ή, έστω, άσκοπο στο εργοστάσιο ή το γραφείο.

⁴³ Είναι δε ενδιαφέρον ότι τα άτομα που ανέλαβαν την αξιολόγηση θεωρούσαν ότι οφείλουν να παρέξουν εξηγήσεις, να δικαιολογήσουν περιπτώσεις διαταγμών στην ιεράρχηση δύο ατόμων (κατά κανόνα, ως προϊόντων κόπωσης ή προσωπικών βιωμάτων), ερμηνεύοντας τους διαταγμούς αυτούς ως ενδείξεις προσωπικής αδυναμίας.

⁴⁴ Τη "χειρουργική" αυτή την υφίσταται το άτομο γενικά' και ο άνδρας και η γυναίκα. Όπως τονίζεται - ή, από την οπτική του αναγνώστη, ήδη τονίστηκε - στην Εισαγωγή του 3ου Μέρους,

κατέταξαν σχετικά ψηλά στην ιεραρχία, σε κάποια από τις θέσεις 4, 5 ή 6, ενώ οι 12 την κατέταξαν σχετικά χαμηλά, σε κάποια από τις θέσεις 18 έως 22. Οι γυναίκες την κατέταξαν ανάμεσα στις θέσεις 10 ως 19. Η 22χρονη κυμαίνεται σε όλη την κλίμακα της σεξουαλικής ιεραρχίας (εκτός της κορυφής και της βάσης) και αντιμετωπίζεται ριζικά διαφορετικά από άνδρα σε άνδρα (“άνω του μετρίου” ή “κάτω του μετρίου”) και από άνδρα σε γυναίκα (“μη-μέτρια” (αλλά όχι και εξαιρετική) ή “μέτρια”).⁴⁵

Από τα ίδια 50 άτομα αλλά και 40 συμπληρωματικά (20 άνδρες και 20 γυναίκες, ηλικίας 18 έως 43 ετών) ζητήθηκε να αξιολογήσουν *ατομικά* έναν άνδρα και μία γυναίκα.⁴⁶ Πάνω από 9 στα 10 άτομα πραγματοποίησαν την αξιολόγηση ενεργώντας σαφώς και αποκλειστικά συγκριτικά. Στην πράξη-διαδικασία ιεράρχησης ατόμων στη σεξουαλική ιεραρχία, μπορεί να υποστηριχθεί με βεβαιότητα ότι άνδρες και γυναίκες ομολογούν, ότι χαρακτηρίζονται από μία ενιαία και την αυτή (ανδρική) λογική: ενέταξαν τους άνδρες και τις γυναίκες που τους παρουσιάστηκαν σε μια δική τους φανταστική ιεραρχία, μια ιεραρχία που αποτελεί βιωματική παραλλαγή της ιεραρχίας του συνόλου των ατόμων. Όλοι και όλες κατέταξαν σε μία και την αυτή κλίμακα, την κλίμακα πέντε θέσεων “ψηλά” - “άνω του μετρίου” - “μέτρια” - “κάτω του μετρίου” - “χαμηλά”.⁴⁷ Απ’ αυτή την πλευρά, την ποιοτική πλευρά, ως αξιολογητές-τριες, άνδρες και γυναίκες δεν διαφέρουν μεταξύ τους: Στην αξιολόγησή τους δεν υπάρχει μη-αναγώγιμο ιδιαίτερο. Τίποτε δεν ισχύει ως αυτάξιο. Τα πάντα ανάγονται σε μεταβλητές (διαφόρων συντελεστών) μιας συνολικής εκτίμησης, απόφασης, ιεραρχημένης επιλογής. Η ιεραρχία είναι αυτονόητη. Με την αστική δε χειραφέτηση, όλα είναι ανταλλάξιμα με όλα ή υποκαταστάσιμα απ’ όλα - ως ένα (υψηλό) βαθμό τουλάχιστον.

Άνδρες και γυναίκες παρουσιάζουν επίσης μία ενδιαφέρουσα κοινή ιδιαιτερότητα που περικλείει και μία σημαντική διαφορά μεταξύ τους: η κλίμακα αυτή τηρήθηκε *μόνο* σε σχέση με

στη σεξουαλική αγορά δεν προστίθενται νέες ανισότητες ανάμεσα στον άνδρα και τη γυναίκα. Βέβαια, το “και ο άνδρας και η γυναίκα” της πρώτης περιόδου δεν σημαίνει και “τόσο ο άνδρας όσο και η γυναίκα”. Το κάθε άτομο, ανάλογα με το κοινωνικό του φύλο (αλλά και την ταξική του θέση) “χειρουργείται” και με διαφορετικά “εργαλεία” ο πόνος, όπως και κάθε τι άλλωστε στις ιστορικές κοινωνίες, δεν ισοκαταμερίζεται.

⁴⁵ Συνολικά ειδωμένη απ’ αυτή την ειδική προοπτική, η 22χρονη απολαμβάνει ένα στατικό πλεονέκτημα (ή δυναμικό μειονέκτημα): απολαμβάνει σχετικά υψηλής θέσης στην αξιολόγηση των ατόμων του άμεσου κοινωνικού της περιβάλλοντος, τους εξαστισμένους αγρότες πρώτης γενιάς (μικρομαγαζάτορες, υπαλλήλους κλπ), ιδιαίτερα δε τα άτομα που τείνουν προς το “γνήσιο” Ορθόδοξο.

⁴⁶ Συνολικά, τρεις άνδρες και τρεις γυναίκες ο καθένας και η κάθε μία (Η αρχική πρόβλεψη για αξιολόγηση πέντε ανδρών και πέντε γυναικών από το κάθε άτομο αποδείχτηκε άστοχη. Διαπιστώθηκε ότι μετά την αξιολόγηση του τρίτου ατόμου ολοένα και περισσότερα άτομα-αξιολογητές άρχιζαν τη γενίκευση και τη σύγκριση μεταξύ των αξιολογουμένων.)

Ουσιαστικά, όταν αναφέρεται η ατομική αξιολόγηση υπονοείται - χωρίς αυτό βέβαια να αναφερθεί - η αξιολόγηση συγκριτικά με τον εαυτό τους ή/και συγκριτικά με κάποιο γενικό πρότυπο του φύλου τους εάν είναι άτομο του αυτού κοινωνικού φύλου, και σε σχέση με τον εαυτό τους ή συγκριτικά με κάποιο γενικό πρότυπο του φύλου του ατόμου που αξιολογείται (σύμφωνα με τα κριτήρια του ατόμου που αξιολογεί).

⁴⁷ Χωρίς αυτό να σημαίνει και ότι συμφώνησαν και πάνω στο ζήτημα της κατάταξης του κάθε ατόμου που τους παρουσιάστηκε. Σ’ αυτό το ζήτημα, εμφανίστηκαν οι ταξικές και αξιακές διαφορές του καθενός και της καθεμιάς.

τα ομόφυλά τους άτομα. Δεν τηρήθηκε και σε σχέση με τα άτομα του άλλου φύλου. Σ' ό,τι αφορά τα άτομα του άλλου φύλου, από τη στιγμή που όφειλαν να τα αξιολογήσουν-ιεραρχήσουν ατομικά (χωρίς τη δυνατότητα άμεσης συγκριτικής προσφυγής), σχεδόν το σύνολο των ατόμων που ρωτήθηκαν⁴⁸ χαρακτηρίστηκε από μια κοινή θεαματική εφαρμογή: "βγήκε εκτός θέματος", και μάλιστα με διαφορετικό τρόπο οι άνδρες από τις γυναίκες. Ουσιαστικά, απάντησαν σ' ένα παράλληλο ερώτημα - ή στο ερώτημα που τους απευθύνθηκε αλλά δι' αναγωγής σ' ένα άλλο, παράλληλο. Οι μεν άνδρες απάντησαν (δι' αναγωγής) στο ερώτημα "κάτω από ποιες συνθήκες θα σχετιζόσουν μαζί της;" οι δε γυναίκες στο σε σημαντικό βαθμό διαφορετικό ερώτημα "θα σχετιζόσουν μαζί του;" Πρέπει δε να τονιστεί, ότι κανένα από τα δύο αυτά ερωτήματα δεν τους απευθύνθηκε είτε αμέσως, είτε εμμέσως, είτε δι' υπαινιγμού. Όπως φαίνεται από την κοινή αλλά διαφορετική μετατροπή καθώς και τα δεδομένα που ακολουθούν, άνδρες και γυναίκες ομολογούν μεν μεταξύ τους αλλά δεν αναλογούν κιόλας: από ποσοτική-αναλογική πλευρά διαφέρουν ως προς τη σαφήνεια και ακρίβεια της πράξης (ιεραρχικής) αξιολόγησης.⁴⁹

Οι γυναίκες ιεράρχησαν-αξιολόγησαν τα άτομα που τους παρασχέθηκαν ανεξάρτητα και διαδοχικά μέσω μιας κατάταξης κοινής, αν και όχι υποχρεωτικά συνειδητής, σε όλες. Όλες οι γυναίκες κατέταξαν τα άτομα που τους παρουσιάστηκαν με κριτήριο το αν θα σχετιζόνταν μαζί τους και με μέτρο την ακόλουθη κλίμακα (1) " " - (2) "Μάλλον ναι" - (3) "Ίσως" - (4) "Μάλλον όχι" - (5) "Όπωςδήποτε όχι". Με άλλα λόγια, οι γυναίκες τήρησαν μεν την κοινή και για τα δύο φύλα κλίμακα αλλά δεν ενεργοποίησαν την κορυφαία της κατηγορία Ουσιαστικά, το "ψηλά" της κλίμακας αντιστοιχεί στο ανεπιθύλακτο και απροϋπόθετο της αποδοχής πρότασης για σύναψη σεξουαλικών σχέσεων. Η γυναίκα, για να διατηρήσει κάποια ελάχιστη αξιοπρέπειας, είναι αναγκασμένη να προβεί στην εισαγωγή εξαιρέσεων, να ακυρώσει - ακριβέστερα, να θέσει σε αιώρηση - κατά 1/5 το δομικό της ανδρικής λογικής, της μόνης λογικής που διατίθεται Ορθόδοξα ή αγοραία. Η γυναίκα - και γυναίκα *δεν* είναι *μόνον* η εύπορη αστή - είναι υποχρεωμένη να ακυρώσει ένα τμήμα της λογικής της, να εμφανίζεται στους άλλους, ακόμα δε περισσότερο στον ίδιο της τον εαυτό σαν παράλογη εάν σκοπεύει να διατηρήσει ένα τμήμα της αξιοπρέπειάς της. Άλλωστε, ως παράλογη δεν τιμωρείται αμέσως, αφού μ' αυτό τον τρόπο αποδέχεται την ανωτερότητα του άνδρα, αποδέχεται το ότι αποτελεί το "ασθενές και συναισθηματικό" φύλο. Η γυναίκα δικαιούται απόλυτα (και υποχρεούται σχετικά) να είναι παράλογη, να αποτελεί το "ασθενές φύλο". Ως αναξιοπρεπής όμως τιμωρείται.⁵⁰

⁴⁸ Με την εξαίρεση τριών ανδρών και μιας γυναίκας.

⁴⁹ Με βάση τη σύγκριση-κατάταξη-αξιολόγηση που προηγήθηκε, η διαφορά αυτή δεν είναι εντοπίσιμη αφού το σαφές και ακριβές της πράξης αποτελεί συστατικό του ερωτήματος που απευθύνθηκε, εντείνεται δε ακόμα περισσότερο από τον τρόπο που παρασχέθηκαν τα δεδομένα. Σ' αυτή τη δεύτερη κατάταξη όμως, ο βαθμός (και ο τρόπος) σαφήνειας και ακρίβειας της πράξης ιεράρχησης δεν παρασχέθηκε από τον ερευνητή. Αντίθετα, προβλήθηκε από το άτομο που ρωτήθηκε.

⁵⁰ Μία διευκρινιστική τροποποίηση και μία διάκριση είναι αναγκαίες σ' αυτό το σημείο.

Η τροποποίηση αφορά την έννοια και το βίωμα του "ασθενούς" και του "ίσχυρου" φύλου. Εφόσον το ζεύγος αυτό των εννοιών αποτελεί κυρίως ιστορικά κυμαινόμενη κοινωνική

Από την άλλη πλευρά, οι άνδρες ιεράρχησαν τις γυναίκες χωρίς να προσφύγουν στη γενική αυτή κατάταξη. Ως αξιολογητές, έδρασαν πολύ πιο λεπτομερειακά από τις γυναίκες ως αξιολογήτριες. Επειδή δεν υπήρχαν συγκεκριμένα άτομα για να συγκρίνουν μεταξύ τους, τοποθέτησαν στη σεξουαλική ιεραρχία την κάθε γυναίκα μέσω της χρήσης στατιστικών ποσοτώσεων, ταξικών (οικονομικο-κοινωνικών) προσθαφαιρέσεων και συναισθηματικών μετατροπών. Θεώρησαν απολύτως λογικά και εφάρμοσαν με ακρίβεια υποθετικά μοντέλα του τύπου “αυξομείωση φυσικών χαρακτηριστικών κατά χ% συν/πλην αυξομείωση κοινωνικών χαρακτηριστικών κατά ψ% συν/πλην αυξομείωση σεξουαλικής τεχνικής κατά ω%” για να ορίσουν την κάθε συγκεκριμένη γυναίκα, για να την μετατρέψουν από συγκεκριμένη σε ειδική. Γνωρίζοντας την τεχνική λύσης των συναρτήσεων αυτού του τύπου, οι άνδρες δεν χρειάζονται τη σύγκριση μιας συγκεκριμένης γυναίκας με μια άλλη συγκεκριμένη γυναίκα για να αποφασίσουν. Το παράδειγμα που ακολουθεί είναι ενδεικτικό του τρόπου αξιολόγησης των γυναικών από μέρος των ανδρών. (Αναφερόμενοι στην ίδια γυναίκα – που κατέλαβε ανάμεσα στην 22η και την 25η θέση στη συγκριτική αξιολόγηση που προηγήθηκε.) 23χρονος ιδιωτικός υπάλληλος: “Αν μου την ομορφύνεις κατά 20%...μπα...25% και βάλεις κι ένα σπίτι, κάτι γίνεται. Μπα...ή της τρώς τη μύτη ή δύο σπίτια.” 24χρονος οδηγός στο Δημόσιο: “Τι είναι αυτό ρε; Αυτή θέλει συνολικό ρεκτιφιέ. Και να τα δίνει όλα στο γαμήσι”. 31χρονος ελεύθερος επαγγελματίας: “Αυτή δεν τη γαμούσα ούτε μ' ένα μπουκάλι ουίσκυ”. Μια γυναίκα είναι δυνατό να ομορφύνει κατά 25%, ένα σπίτι μετατρέπει τις αποδιεγερτικές συνέπειες ενός άσχημου σώματος σε διεγερτικές, το κόστος μιας μεγάλης μύτης ισούται με ένα σπίτι και, τέλος, το ουίσκυ αποτελεί αυξομειωτή των σεξουαλικών κριτηρίων. Αυτή είναι η *ανδρική λογιστική* του σύγχρονου Έλληνα, το άκριτο ποσοτικό υποκατάστατο της λογικής.

Το ζήτημα της στιγμιαίας εμπειρικής αλληλο-κατάταξης και αξιολόγησης του άνδρα και της γυναίκας είναι προσεγγίσιμο και από μια διαφορετική δέσμη προοπτικών. Αν και δεν είναι αυστηρά αναγκαία από πλευράς επιχειρήματος, αν και ουσιαστικά αποτελεί μία εκτεταμένη παρένθεση στο συνολικό επιχείρημα της μελέτης, η δέσμη αυτή συμβάλλει σε τέτοιο βαθμό στην κατανόηση του γνωστικού υλικού ώστε να είναι απολύτως αναγκαία από πλευράς παρουσίασης.

Πέρα από την συγκριτική κατάταξη και την ατομική αξιολόγηση, μια τελευταία προσέγγιση στο θέμα της αξιολόγησης του άνδρα και της γυναίκας από τη γυναίκα και τον άνδρα αντίστοιχα αποτελεί και η ατομική βαθμολόγηση.⁵¹ Τα αποτελέσματα αυτής της μορφής αξιολόγησης, επεξεργασμένα στην κλίμακα 0-10, παρουσιάζονται αρχικά σε έναν ενιαίο πίνακα.

συνάρτηση, είναι τόσο θεωρητικά ακριβέστερο όσο και πρακτικά χρησιμότερο να ισχύουν (τουλάχιστον ως προς τα μέγιστα τους) ως “εξασθενημένο” και “ισχυροποιημένο” φύλο. Η γυναίκα ως “εξασθενημένο” φύλο και ο άνδρας ως “ισχυροποιημένο” φύλο αποτελούν κοινωνικές πραγματικότητες. Αν το σχήμα “ασθενές”-“ισχυρό” φύλο αποτελεί ανδρικό ιδεολογικό μύθο τότε τί νόημα έχει η επιδίωξη της γυναικείας χειραφέτησης; Ο συντάκτης της μελέτης έχει τη γνώμη ότι με την τροποποίηση του “ασθενούς-ισχυρού” σε “ισχυροποιημένο-εξασθενημένο”- ακριβέστερα, με την κατανόησή του κατ' αυτό τον τρόπο, πρώτο, παρέχεται ένα θεώρημα που επιτρέπει την διατύπωση ακριβέστερων διεκδικήσεων από μέρος τη γυναίκας και, δεύτερο, παρέχεται στις γυναίκες η δυνατότητα αξιοποίησης μιας ισχυρής-λογικά ισχύουσας και πλήρους θεωρίας, της μαρξιστικής θεωρίας της αξίας).

Η διάκριση αφορά την έννοια της αξιοπρέπειας. Η αξιοπρέπεια του (οποιουδήποτε) ισχυρού διαφέρει ουσιαστικά από την αξιοπρέπεια του (οποιουδήποτε) ανίσχυρου. Αξιοπρεπής ισχυρός είναι όποιος που χρησιμοποιεί την ισχύ του για την αξιοποίηση πόρων και ανθρώπων.

Πίνακας Ι: Βαθμολογική Σεξουαλική Αξιολόγηση Ανδρών και Γυναικών
 Ηλικιών 18-24 και 35-43 Ετών από Γυναίκες και Άνδρες
 Ηλικιών 17-43 Ετών

Βαθμός ("Γοητευτικό")	Αξιολογούμενοι-Αξιολογούμενες (%)			
	Ηλικίες 18-24		35-43	
	Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες
10	-	-	-	-
9	1	5	5	1
8	6	6	8	3
7	11	11	12	4
6	15	20	15	6
5	26	20	14	22
4	19	17	13	27
3	11	13	14	22
2	6	4	13	9
1	5	4	6	6
0 ("Απογοητευτικό")	-	-	-	-

Κάθε άλλη χρήση της αποτελεί κατάχρηση, με άλλα λόγια είναι από μερικά αναξιοπρεπής έως και ολικά αναξιοπρεπής, δηλαδή χυδαία (Πάνω σ' αυτή τη βάση, γίνεται σαφέστερη και η διάκριση "αστού" και "ιδιοκτήτη παραγωγικών κοινωνικών πόρων". Άλλωστε και η ριζικά διαφορετική αντιμετώπιση των Hegel, Smith, Ricardo - από τη μία πλευρά - και Proudhon, Maculloch - από την άλλη - από μέρος του Μαρξ αποτελεί ομολογητή διάκριση). Η αξιοπρέπεια του ανίσχυρου, από την άλλη πλευρά, είναι αμυντική, έχει ως σκοπό της τη διάσωση των από περιορισμένων έως και ελάχιστων πόρων που διαθέτει.

⁵¹ Από 45 άνδρες και 45 γυναίκες - όχι αποκλειστικά τα ίδια άτομα που συνέβαλαν στη συγκριτική κατάταξη και την ατομική αξιολόγηση - ζητήθηκε να αξιολογήσουν (σεξουαλικά) ατομικά μεν *βαθμολογικά* δε, δηλαδή να βαθμολογήσουν, 15 γυναίκες 18-24 ετών και 15 γυναίκες 35-43 ετών οι άνδρες, 15 άνδρες 18-24 και 15 άνδρες 35-43 ετών οι γυναίκες (ατομικά ο καθένας και η κάθε μία). Κανένα από τα άτομα που ρωτήθηκαν δεν θεώρησε το ερώτημα παράλογο, σε κανένα δεν προκάλεσε κάποια απορία ή δυσφορία, αν εξαιρεθεί ότι μια μικρή μερίδα ζήτησε διευκρινίσεις για την κλίμακα βαθμολόγησης. Ο ερευνητής άφησε την επιλογή της κλίμακας στη διακριτική τους ευχέρεια και η μεγάλη πλειονότητα επέλεξε την κλίμακα 0-100, μια μειονότητα την κλίμακα 0-10, δύο δε άτομα την κλίμακα 0-20.

Είναι, επίσης, ενδιαφέρον το γεγονός ότι κανένα από τα άτομα που προέβησαν στην πράξη βαθμολόγησης (ακριβέστερα, βαθμολογικής αξιολόγησης) δεν βαθμολόγησε κάποιον ή κάποια με τις ανώτατες ή κατώτατες δυνατές τιμές. Διευκρινίζοντας το ζήτημα, η πλειονότητα ανέφερε ότι γνωρίζουν άτομα που μπορούν να βαθμολογηθούν ψηλότερα ή χαμηλότερα από αυτά που τους παρουσιάστηκαν, η δε μειονότητα ανέφερε ότι με την προσθαφαίρεση ενός ή περισσότερων (φυσικών ή κοινωνικών) χαρακτηριστικών μπορούν να φανταστούν ένα γοητευτικότερο ή απογοητευτικότερο άτομο. Με άλλα λόγια, οι ανώτατες και οι κατώτατες τιμές δεσμεύτηκαν για τα προσωπικά βιώματα ή/και τη φαντασία. Στον Πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται συγκεντρωτικά και αναλυτικά τα ποσοστά % ανδρών και γυναικών που καταλαμβάνουν μια συγκεκριμένη θέση στην κλίμακα 0-10 ("απογοητευτικό"- "γοητευτικό") σύμφωνα με τις αξιολογήσεις των γυναικών και ανδρών αντίστοιχα.

Όπως γίνεται φανερό από τον Πίνακα 1, στις ηλικίες των 18 έως 24 ετών η γυναίκα χαρακτηρίζεται από μίαν ελαφρά υπεροχή σ' όλες τις βαθμίδες της σεξουαλικής ιεραρχίας. Χαρακτηρίζεται επίσης και από μια σημαντική υπεροχή στην κορυφή της σεξουαλικής ιεραρχίας, υπεροχή που φτάνει στο 5 προς 1 σε σχέση με τον άνδρα. Όμως, η "αλήθεια" του Πίνακα 1 είναι ότι σ' αυτές τις ηλικίες ο άνδρας μπορεί μίαν να αμφισβητηθεί σε ατομική κλίμακα και ως ένα βαθμό, παραμένει όμως ο δομικός κυρίαρχος, ζει στην κοινωνία του. Το μόνο που χρειάζεται είναι τον αναγκαίο ιστορικο-κοινωνικό χρόνο για να αναλάβει και να το πιστοποιήσει.

Συγκρίνοντας τις αξιολογήσεις των ανδρών 18-24 και 35-43 ετών από τις γυναίκες, η σταδιακή κοινωνικοποίηση του ανδρικού φύλου, η αναδιοργάνωσή του σε σχέση με τις γυναίκες γίνεται εμφανής. Οι θεαματικές διαφορές που επικρατούν στις νεαρές ηλικίες αμβλύνονται σε μεγάλο βαθμό στις μεγαλύτερες ηλικίες ή, έστω, οι γυναίκες παύουν να είναι στον ίδιο βαθμό απόλυτες όταν αξιολογούν άνδρες ανάμεσα στα 35 και τα 43 τους χρόνια. Ενώ στις νεαρές ηλικίες εμφανίζονται διαφορές στην κατάταξη έως και 1 προς 26, στις μεγαλύτερες ηλικίες δεν υπάρχει διαφορά μεγαλύτερη της 1 προς 3. Οι άνδρες ομοιογενοποιούνται σημαντικά, χωρίς όμως να μειώνονται οι αποστάσεις ανάμεσα στην "γοητευτική" κορυφή και την "απογοητευτική" βάση. Ένα τμήμα του μέσου περίπου 7% αναβαθμίζεται (στις αξιολογήσεις των γυναικών) προς την κορυφή και ένα άλλο τμήμα περίπου 11% υποβαθμίζεται προς τη βάση. Ο τύπος των κοινωνικών χαρακτηριστικών του άνδρα, τουλάχιστον από μίαν ηλικία και κατόπιν, φαίνεται να έχει καθοριστική σημασία για την αξιολόγησή του από τις γυναίκες, μια σημασία ικανή να αναιρέσει κατά 18% τα (ήδη σε υψηλό βαθμό πλέον στις ηλικίες των 18 έως 24 ετών) κοινωνικοποιημένα φυσικά του χαρακτηριστικά. Είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον ότι η σεξουαλική αναβάθμιση ή υποβάθμιση του άνδρα φαίνεται να συσχετίζεται (αμέσως τουλάχιστον) κυρίως με τα προσωπικά κοινωνικά του χαρακτηριστικά (όπως η παιδεία, ο πολιτισμός, η αρτιότητα του χαρακτήρα) και δευτερευόντως με τα αντικειμενικά κοινωνικά του χαρακτηριστικά (όπως η εκπαίδευση, η θέση εργασίας, το ύψος και ο τύπος των εισοδημάτων). Είναι δε βέβαιο ότι τα προσωπικά κοινωνικά χαρακτηριστικά - όπως αυτά εκφράζονται μέσα από την κίνηση, τη στάση, την έκφραση και την ομιλία - είναι ικανά να ακυρώσουν τις όποιες φυσικές ηλικιακές φθορές και να αμβλύνουν ως ένα βαθμό τα όποια φυσικά ελαττώματα του άνδρα, να αναβαθμίσουν σε γοητευτικό έναν απογοητευτικό με την όποια τρέχουσα μόδα άνδρα.

Με βάση την αντίστοιχη σύγκριση των αξιολογήσεων των γυναικών 18-24 και 35-43 ετών από τους άνδρες, για τις γυναίκες τα πράγματα είναι διαφορετικά απ' ό,τι με τους άνδρες, ριζικά διαφορετικά. Ένα 28% των γυναικών στα 35 έως 43 τους χρόνια θα έχει κοινωνικοποιηθεί υποτιμώμενο από 40-45% σε σύγκριση με τα 18 έως 24 τους χρόνια. Ουσιαστικά, καμμία γυναίκα στα 35 έως 43 χρόνια της δεν θα έχει αναβαθμιστεί ή, έστω, θα έχει παραμείνει σταθερή από πλευράς σεξουαλικής αξιολόγησης συγκριτικά με τα 18 έως 24 χρόνια της. Για τη γυναίκα, τα φυσικά χαρακτηριστικά είναι τα χαρακτηριστικά που "μετράνε" σεξουαλικά, φορτισμένα με τον υψηλότερο συντελεστή.⁵² Τα αντικειμενικά κοινωνικά χαρακτηριστικά ακολουθούν σε

⁵² Το συγκεκριμένο ζήτημα αναλύεται πληρέστερα στο επόμενο κεφάλαιο.

σημασία ως συγκαθοριστικά και ρυθμιστικά, τα δε προσωπικά κοινωνικά χαρακτηριστικά τριτεύουν κυρίως ως ρυθμιστικά. Κατά κανόνα δε, στο βαθμό που τα προσωπικά χαρακτηριστικά ισχύουν και ως συγκαθοριστικά, δεν ισχύουν ως θετικός παράγοντας συγκαθορισμού, ως παράγοντας αναβάθμισης της θέσης της γυναίκας στη σεξουαλική ιεραρχία.⁵³ Σε αντίθεση με μία μερίδα ανδρών που ο αγοραίος σεξουαλικός παράδεισος τους περιμένει με βεβαιότητα στο μέλλον, για (σχεδόν;) το σύνολο των γυναικών ο αγοραίος αυτός παράδεισος τελειώνει ουσιαστικά περίπου στα 24 τους χρόνια.

Με την τροποποίηση των δεδομένων του Πίνακα 1 σε θετικά συνεχή, δηλαδή τη μετατροπή της μιας μεταβλητής σε προσδιοριστική της άλλης,⁵⁴ αποκαλύπτεται ένα μέρος των εντάσεων που είναι δομημένες στον Πίνακα: οι φαινομενικά αδιάφορες και τεχνικές ανισοτιμίες του Πίνακα 1 αποδεικνύονται και ανισοδυναμίες, ευρύτερες ανισότητες.

Πίνακας 2: Μετατροπή Δεδομένων Πίνακα 1 σε Θετικά Συνεχή

Ανδρες 18-24 Ετών	Γυναίκες 18-24 Ετών	Ανδρες 35-43 Ετών	Γυναίκες 35-43 Ετών
0	0	0	0
9	45	45	9
48	48	64	24
77	77	84	28
90	120	90	36
130	100	70	110
76	68	52	108
33	39	42	66
12	8	26	18
5	4	6	6
+ 0	+ 0	+ 0	+ 0
480	509	479	405

Στη νέα τους μορφή στον Πίνακα 2 τα δεδομένα καθιστούν εμφανές το υποτιμημένο της γυναίκας των 35-43 ετών σε σχέση με τη γυναίκα των 18-24 ετών στην ανδρική αξιακή κλίμακα (του σύγχρονου Έλληνα). "Παρά" τις όποιες ταξικές και αξιακές παραλλαγές, η τάση είναι σαφής: Η (σύγχρονη Ελληνίδα) γυναίκα είναι υποτιμημένη τουλάχιστον κατά 20% σε σχέση με τη νεαρή σύγχρονή της.⁵⁵ Στην καλύτερη περίπτωση πρόκειται να μείνει στάσιμη και στη

⁵³ Για την πλειονότητα των ανδρών, μια γυναίκα που υπερτερεί σε προσωπικά χαρακτηριστικά αποτελεί γυναίκα προς σεξουαλική αποφυγή, μία μάλλον σεξουαλικά ψυχρή γυναίκα.

⁵⁴ Τα άτομα που αξιολογήθηκαν βαθμολογικά, ο κάθε άνδρας και η κάθε γυναίκα, αποκατατάσσονται και συμμετέχουν (ως ειδικά γινόμενα βαθμού επί ποσοστό) σε δύο εφαπτόμενες παράλληλες ενιαίες ευθείες (που αποδεικνύονται ανισοδύναμες).

χειρότερη περίπτωση να υποστεί οριακή υποτίμηση, δηλαδή εξευτελισμό. Με τους άνδρες τα πράγματα είναι διαφορετικά. Ως κοινωνική κατηγορία παραμένουν σχεδόν απολύτως σταθεροί σε σχέση με τις γυναίκες ("480" προς "479"). Όμως, χαρακτηρίζονται από θεαματική εσωτερική διαφοροποίηση, από έντονη πόλωση. Σε αντίθεση με τους άνδρες 18-24 ετών που τείνουν να συσσωρεύονται στις κατηγορίες περί το στατιστικό μέσο, οι άνδρες 35-43 ετών τείνουν σε μία ευρύτερη κατανομή, με τη μερική εξαιρέση της κορυφής και της βάσης. Η πολυδιάστατη και πολυετής εσωτερική στο φύλο τους σύγκρουση έχει, σε συγχρονισμό με πολλές άλλες κοινωνικές συγκρούσεις, πλέον κριθεί' οι ηττημένοι έχουν ήδη αποσυρθεί προς τη βάση της ιεραρχίας ενώ οι νικητές έχουν παγιωθεί στην κορυφή της.⁵⁶

(β. Σεξουαλική Αυταξιολόγηση, Σεξουαλικός Αυτοπροσδιορισμός)

Τόσο στο κεφάλαιο αυτό όσο και σε ολόκληρη την προηγούμενη μελέτη έχει εντοπιστεί η σημασία της ηλικίας στο ζήτημα του αξιακού καθορισμού της σεξουαλικότητας. Αυτό όμως δεν σημαίνει και ότι η ηλικία αποτελεί αυτόνομη (ή, ακριβέστερα, αυτονομήσιμη)

⁵⁵ Η σύγκριση των ίδιων ατόμων σ' αυτές τις δύο ηλικιακές φάσεις θα ήταν ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα και ακριβέστερη της σύγκρισης των δύο ηλικιακών κατηγοριών.

⁵⁶ Τα ζητήματα όμως της υποτίμησης της γυναίκας από τον άνδρα (και σε σχέση με τον άνδρα) αλλά και της εσωτερικής δομής των δύο φύλων είναι δυνατό να προσεγγισθούν και από άλλη μία προοπτική με τη μετατροπή των δεδομένων του Πίνακα 1 σε θετικές και αρνητικές τιμές, όπως στον Πίνακα 3.

Πίνακας 3: Μετατροπή Δεδομένων Πίνακα 1 σε Θετικά και Αρνητικά Συνεχή

Βαθμός	Ανδρες (18-24)	Ανδρες (35-43)	Γυναίκες (18-24)	Γυναίκες (35-43)
(10)	5	-	-	-
(9)	4	4	20	4
(8)	3	18	24	9
(7)	2	22	24	8
(6)	1	15	20	6
(5)	0	0	0	0
(4)	-1	-19	-17	-27
(3)	-2	-22	-26	-44
(2)	-3	-18	-12	-27
(1)	-4	-20	-4	-6
(0)	-5	-	-	-
Σ=	-20	10	23	-77

Από τον Πίνακα 3 ορισμένες ισχυρές ενδείξεις είναι αξιοσημείωτες: Πρώτο, οι άνδρες αποτελούν σαφώς πιο (μακρο-)ισορροπημένο φύλο από τις γυναίκες. Με τις περιορισμένες τους διακυμάνσεις (ως φύλο) αποτελούν το "φύλο-μέτρο" στη σύγχρονη Ελλάδα. Δεύτερο, ουσιαστικά μια μικρή μερίδα ανδρών εμφανίζεται χρεώμενη το σύνολο της υποβάθμισης. Συγκρίνοντας τις δύο γενιές και στο(ν υψηλό) βαθμό που είναι συνεχείς, η πλειονότητα των ανδρών σταδιακά αναβαθμίζεται σε σχέση με τις γυναίκες. Από την άλλη πλευρά, η πλειονότητα των γυναικών παραμένει στάσιμη, αν και βιώνει αυτή τη στασιμότητα ως σχετική πτώση λόγω της σταδιακής ανόδου του άνδρα. Η μειονότητα υποβαθμίζεται - κατά κανόνα θεαματικά, βιώνει δε αυτή την υποβάθμιση ως ψυχική, συχνά δε και προσωπική-κοινωνική, συντριβή.

ιδιότητα-διάσταση ή, έστω, "παράγοντα". Η μεν βιολογική ηλικία αποτελεί σταθερή *τάση* η δε βιογραφική ηλικία αποτελεί *διακύμανση* των πραγματικών ιδιοτήτων-διαστάσεων όπως τα φυσικά ή τα κοινωνικά χαρακτηριστικά, αν και κατά κανόνα σχετικά σταθερή ως προς την κατεύθυνσή της διακύμανση.⁵⁷ Η βιογραφική ηλικία (ιστορικός κοινωνικός σχηματισμός επί ατομικά βιώματα) αποτελεί *προϊόν* της *σύγκρισης* δύο διαφορετικών στιγμών της βιογραφίας ενός ατόμου, σύγκριση που συντίθεται από την αξιολόγηση του εαυτού σε σχέση με τους άλλους και την (πρόσληψη της) αξιολόγηση(ς) του εαυτού από τους άλλους. Με άλλα λόγια, η ηλικία ως όλο και ο σεξουαλικός αξιακός (αυτο-)προσδιορισμός είναι έννοιες αναπόσπαστες.

Η αυτοπροσδιοριστική εστίαση στην ηλικία και η ηλικιακή εστίαση στον αυτοπροσδιορισμό - ενιαία διαδικασία δύο στιγμών - είναι ιδιαίτερα χρήσιμη στο να συμπληρώσει σε σημασίες τα όσα έχουν προηγηθεί στο ζήτημα της σεξουαλικής αξιολόγησης και, ευρύτερα, της οργάνωσης της σεξουαλικότητας ως αξίας στη σύγχρονη Ελλάδα.⁵⁸

Ο σεξουαλικός αξιακός αυτοπροσδιορισμός - η σεξουαλική αξιακή αυταξιολόγηση - αποτελεί μέρος του συνολικού ψυχο-σωματικού και ιστορικο-κοινωνικού (και αξιακού) αυτοπροσδιορισμού του ατόμου στη σύγχρονη Ελλάδα' αποτελεί απολύτως αναγκαίο ζήτημα ενασχόλησης, διαρκούς ενασχόλησης από μέρους του. Η ενασχόληση με το σεξουαλικό αυτοπροσδιορισμό (ή η αναγωγή της επιθυμίας ενασχόλησης σε ηθικό πρόβλημα) αποτελεί ιστορικό (εν μέρει) αυτονόητο, ζήτημα μεγάλης σημασίας για το σύγχρονο Έλληνα και τη σύγχρονη Ελληνίδα. Περιλαμβάνει, κατά πρώτο λόγο, την ψυχο-σωματική γνώση της σεξουαλικότητας, τη γνώση της σωματικής σεξουαλικότητας ή, στην ορολογία του M. Foucault, την οργάνωσή της σε ιστορικά συγκεκριμένους κοινωνικούς όρους και σημασίες με (συνειδητό ή μη-συνειδητό αλλά πάντως κοινωνικό) σκοπό τον έλεγχο, τη χρήση και τη μέριμνά της.⁵⁹ Το σύνολο των ατόμων που σπηρίζουν αυτή τη μελέτη "ψάχνουν", "ανιχνεύουν" αισθάνονται με την αφή, προκαλούν ελεγχόμενες αντιδράσεις, (πειραματίζονται) ή, έστω, παρατηρούν παθητικά το σώμα τους με ή χωρίς αναστολές και την αίσθηση ότι παραβαίνουν κάποιες ηθικές επιταγές. Κατά πρώτο λόγο, ορίζουν και επαναορίζουν τα μέρη του ιδιαίτερού τους. Περιλαμβάνει επίσης, κατά δεύτερο λόγο, την προσπάθεια των ατόμων να σημάνουν κοινωνικά αυτό το ιδιαίτερο, να του αποδώσουν κοινωνικές τιμές, να το κατανοήσουν ως κοινωνικό, με άλλα λόγια, να ελέγξουν τη θέση τους (ως φορέων του ιδιαίτερου, ως "ιδιαίτερα με κοινωνική συνείδηση") στη σεξουαλική ιεραρχία και τη μετατρεψιμότητα των σεξουαλικών τους ιδιαιτεροτήτων στη σεξουαλική αγορά. Η διαδικασίες αυτοπροσδιορισμού έχουν καθοριστική σημασία για τον τρόπο μετατροπής του βιο-σωματικού ιδιαίτερου σε ιστορικο-κοινωνική παραλλαγή.

⁵⁷ Η σχετική σταθερότητά της αυτή οφείλεται στο σταθερό της τάσης της βιολογικής ηλικίας. Είναι δε ο συνδυασμός του σχετικά σταθερού ως προς την κατεύθυνση της διακύμανσης με το απλουστευτικό της αναγωγής σε αυτονόμη ιδιότητα-διάσταση που συμβάλλει στην διαστασιοποίηση-παραγοντοποίηση της ηλικίας.

⁵⁸ Το ζήτημα του σεξουαλικού αξιακού αυτοπροσδιορισμού ολοκληρώνεται ως προς τον κυρίαρχό του τρόπο και ως προς το βασικό του πεδίο στο επόμενο κεφάλαιο της μελέτης.

⁵⁹ Μισέλ Φουκώ, *Η Ιστορία της Σεξουαλικότητας*.

Το πρώτο ζήτημα που ο σύγχρονος Έλληνας και η σύγχρονη Ελληνίδα επιχειρούν να προσδιορίσουν με τη μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια στο κοινωνικο-σεξουαλικό πεδίο είναι η θέση που καταλαμβάνουν στη σεξουαλική ιεραρχία του φύλου τους. Αν εξαιρεθούν – και μάλιστα ως ένα βαθμό μόνο – οι οριακές περιπτώσεις των ατόμων στην κορυφή και στη βάση της σεξουαλικής ιεραρχίας, αυτός ο προσδιορισμός σπάνια επιτυγχάνεται ως κάτι σταθερό και μόνιμο, αφού, κατά κανόνα, το άτομο επιχειρεί συγχρόνως και τη βελτίωση της θέσης του ή αντιστέκεται στην υποβάθμισή του. Ουσιαστικά, ο μοναδικός κοινωνικά έγκριτος και διαθέσιμος τρόπος εξασφάλισης μιας θέσης στη σεξουαλική ιεραρχία είναι η διαρκής δράση στο σεξουαλικό πεδίο ή η διαρκής δράση σε άλλα πεδία αλλά δράση αμέσως μετατρέψιμη στις σημασίες, δομές και καταστάσεις του σεξουαλικού πεδίου. Η έλλειψη δράσης, η μη-δράση, σημαίνει την υποβάθμιση στη σεξουαλική ιεραρχία. Το εγχείρημα του σεξουαλικού προσδιορισμού μέσω της ενεργής σεξουαλικής ιεράρχησης ισχύει σ' όλες τις ηλικίες, από τη νηπιακή ως τα βαθιά γεράματα. Όμως, τα απλά και μόνον έμφυλα ιδεώδη της παιδικής ηλικίας και οι συμβολικές αναμνήσεις της γεροντικής ηλικίας δεν έχουν την ίδια πρακτική σημασία με τους προσδιορισμούς των σεξουαλικών ενεργών ηλικιών.⁶⁰

Για το σεξουαλικό αξιακό αυτοπροσδιορισμό του, το άτομο εστιάζει πρωτ' απ' όλα στα φυσικά του χαρακτηριστικά. Όμως, τα φυσικά χαρακτηριστικά δεν είναι πρωταρχικής σημασίας. Στο σεξουαλικό αξιακό αυτοπροσδιορισμό πρωταρχικής και καθοριστικής σημασίας είναι τα κοινωνικά χαρακτηριστικά. Συνήθως, το άτομο, ζώντας σε κοινωνικές ομάδες με σχετικά υψηλή κοινωνική ομοιογένεια, τείνει να λαμβάνει δευτερευόντως υπόψη τα κοινωνικά χαρακτηριστικά⁶¹ – κατά κανόνα, ως στοιχεία διάκρισης από άτομα διαφορετικών ταξικών μερίδων – και, συνεπώς, να θεωρεί ότι επιλέγει κυρίως με βάση τα φυσικά χαρακτηριστικά.

Σ' ό,τι αφορά την αυταξιολόγηση των φυσικών τους χαρακτηριστικών, άνδρες και γυναίκες στη σύγχρονη Ελλάδα αξιολογούν με βάση τα δεδομένα που έχουν ήδη αναφερθεί στο κεφάλαιο αυτό. Με μια πολύ σημαντική ιδιαιτερότητα όμως – ιδιαιτερότητα που τροπίζει, προσθέτοντας το ύφος και την αίσθηση της φορτισμένης με σύγχυση καθημερινής πράξης στα δεδομένα αυτά. Στην καθημερινή πράξη, άνδρες και γυναίκες αξιολογούν τα φυσικά τους χαρακτηριστικά με βάση όχι τα φυσικά χαρακτηριστικά του φύλου τους ως όλου αλλά με βάση τα φυσικά χαρακτηριστικά του τμήματος που έχει πρόσβαση στην ίδια σεξουαλική αγορά μαζί τους ή/και του τμήματος στην σεξουαλική αγορά του οποίου προσβλέπουν. Με τα κοινωνικά χαρακτηριστικά περίπου δεδομένα, η ηλικία αποτελεί το βασικό άξονα διεύθυνσης του τμήματος της σεξουαλικής αγοράς πέρα από την παρέα και τον υπόλοιπο κοινωνικό περίγυρο.

⁶⁰ Ο προσδιορισμός της σεξουαλικής θέσης μέσω της αέναης δράσης στις μετά το M. Weber κοινωνικές επιστήμες έχει επικρατήσει να χαρακτηρίζεται ως "προτεσταντικός". Όμως, ο συντάκτης αυτής της μελέτης έχει εντοπίσει ομολογα (αλλά όχι και ανάλογα) στοιχεία στην Ορθόδοξη παράδοση της σύγχρονης Ελλάδας, στοιχεία που εντείνονται από τη μεταπολεμική συνεχή καπιταλιστική εντατικοποίηση που έχει επικρατήσει ως γενικός κοινωνικός κανόνας και τείνει να επικρατήσει ως ρυθμιστής της συμπεριφοράς με διαφορετικούς ρυθμούς σε όλα τα πεδία της κοινωνικής ζωής.

⁶¹ Αλλά και την εξίσου ομοιογενή σεξουαλική τεχνική.

Τα ηλικιακά πεδία συγκριτικής αυταξιολόγησης-αυτοπροσδιορισμού – και, συγχρόνως, το ηλικιακό εύρος της σεξουαλικής αγοράς στο οποίο θεωρεί ότι εντάσσεται ή προσβλέπει – του σύγχρονου Έλληνα και της σύγχρονης Ελληνίδας παρουσιάζονται στον Πίνακα 4.

Πίνακας 4: Ηλικιακά Πεδία Αυταξιολόγησης Φυσικών Χαρακτηριστικών Ανδρών και Γυναικών

Ανδρες			Γυναίκες	
Ηλικίες (χρόνια)	Ηλικίες Σύγκριση	Εύρος Σύγκριση	Ηλικίες Σύγκριση	Εύρος Σύγκριση
	ς	ς	ς	ς
17	17-22	5	15-21	6
20	20-26	6	17-25	8
25	24-33	9	21-30	9
30	27-40	13	22-35	13
35	29-42	13	22-37	15
40	33-45	12	18-45	27
45	37-49	12	36-47	11

Από τον Πίνακα 4 είναι δυνατό να εξαχθούν ορισμένα άμεσα συμπεράσματα για τα ηλικιακά πεδία σεξουαλικής αυταξιολόγησης των φυσικών χαρακτηριστικών του ατόμου στη σύγχρονη Ελλάδα.⁶² Σ' ό,τι αφορά τους άνδρες, έως τα 26 τους χρόνια συγκρίνονται σχεδόν αποκλειστικά με συνομήλικους και μεγαλύτερους στην ηλικία. Οι άνδρες στα 17(-18) χρόνια συγκρίνονται με μικρότερους, συνομήλικους και μεγαλύτερους σε ηλικία άνδρες σε ένα λόγο της τάξης του 4-51-45. Ο αντίστοιχος λόγος των ανδρών (25-)26 ετών είναι 14-43-43. Ως αυτή την ηλικία τείνει να επικρατεί η άποψη ότι "μικρότερος στην ηλικία" και "λιγότερο άνδρας" ή "ατελής άνδρας" περίπου ταυτίζονται ή/και αναλογούν. Μάλιστα, οι περισσότεροι άνδρες έως 26 ετών, όταν σκοπεύουν να αυταξιολογηθούν, συγκρίνονται με άνδρες έως και 50 ετών (συχνά δε και μεγαλύτερους αν αυτοί διαθέτουν (πραγματική ή φανταστική) κοινωνική ισχύ ή/και γόπτρο). Από την άλλη πλευρά, δεν τους συμπεριλαμβάνουν στην εξαγωγή αμέσων, καθημερινής κλίμακας πρακτικών συμπερασμάτων, θεωρώντας ότι – με σπάνιες εξαιρέσεις – δεν ενδιαφέρονται για πρόσβαση στη σεξουαλική αγορά των ανδρών έως 26 ετών. Τα αυτά ισχύουν ως προς τις ηλικίες και με τη μεγάλη πλειονότητα των ανδρών έως 32 ετών. Οι λόγοι σύγκρισης των ανδρών 27(-28) ετών είναι 27-48-25 και των ανδρών (31-)32 ετών είναι 27-45-28. Από τα 33 έως και τα 45 τους χρόνια οι άνδρες αυταξιολογούνται (και) συγκρινόμενοι τόσο με μικρότερους όσο και συνομήλικους όσο και μεγαλύτερους στην ηλικία. Οι μεν άνδρες περίπου

⁶² Τουλάχιστον μέχρι την ηλικία των 50 ετών.

33(-34) ετών σε ένα λόγο της τάξης του 27-35-38, οι δε άνδρες (43-)45 ετών σε έναν αντίστοιχο λόγο της τάξης του 45-40-15.⁶³

Με τις γυναίκες ισχύουν τα αντίστοιχα αλλά όχι και ανάλογα. Μέχρι τα 27 έως 28 τους χρόνια περίπου εμφανίζονται να εστιάζουν περίπου στον ίδιο βαθμό σε όλες τις ηλικίες γυναικών που θεωρούν σεξουαλικά ενεργές για να αυταξιολογηθούν σεξουαλικά, αν και με μια τάση αύξησης τις έμφασης στις συνομήλικες και μεγαλύτερες. Οι γυναίκες 17(-18) ετών εμφανίζουν ένα λόγο της τάξης του 20-57-23 και οι γυναίκες των 27 ετών ένα λόγο της τάξης του 31-35-34, τον πλέον "ισορροπημένο" λόγο. Όπως και οι άνδρες συνομήλικοί τους αλλά όχι στον ίδιο βαθμό, συγκρίνονται με γυναίκες έως 45 περίπου ετών.⁶⁴ Από τα 28 και κατόπιν οι γυναίκες παρουσιάζουν μια σημαντική αναβάθμιση στην έμφασή τους στις νεαρότερες γυναίκες ως σημεία-μέτρα αυταξιολόγησης. Οι γυναίκες στα 28(-29) τους χρόνια στρέφονται στο 43-44-13, οι δε γυναίκες (γιατί, όπως άλλωστε και στην περίπτωση των ανδρών, δεν πρόκειται για τις ίδιες γυναίκες αλλά για γυναίκες σε διαφορετικές ηλικίες) των (44-)45 ετών οδηγούνται στο ουσιαστικά παροξυσμίζον 56-36-8.⁶⁵

⁶³ Ο μέσος λόγος σύγκρισης με μικρότερους, συνομήλικους και μεγαλύτερους στην ηλικία των ανδρών ανάμεσα στα 33 και τα 45 χρόνια είναι 41-39-20. Η θεματική - η ποιοτική - αυτή μεταστροφή στο πεδίο σεξουαλικής σύγκρισης, στο πεδίο σεξουαλικού ορισμού που λαβαίνει χώρα αναμεσα σ' αυτές τις δύο ηλικιακές στιγμές απαιτεί μία βασική και αρχική έστω ερμηνεία. Στηριγμένος και στις ευρύτερες συζητήσεις που είχε με τα άτομα που στηρίζουν τη μελέτη, ο ερευνητής μπορεί να παρέξει την ακόλουθη ερμηνεία ως την πλέον εύλογη, πλήρη και ισχυρή υπόθεση: στα 35 έως και 38 τους χρόνια, οι περισσότεροι άνδρες συνειδητοποιούν τις πρώτες, άτονες έστω αλλά τόσο συχνές ώστε να είναι αδύνατο να μη ληφθούν υπόψη (ο ερευνητής δεν είχε την πολυτέλεια να εστιάσει στην αποσαφήνιση του "πόσο συχνές") ενδείξεις φυσικής γήρανσης. Και για να βεβαιωθούν και να απαντήσουν στις υπαρξιακές αυτές ανησυχίες στρέφονται στις νεαρότερες ηλικίες. Πρόκειται δε να παραμείνουν (και) σ' αυτές στο βαθμό και το χρονικό διάστημα

που είναι ικανοί να αντιμετωπίζουν τους νεαρότερους άνδρες (και) ως ανταγωνιστές.

(Τα δεδομένα στα οποία στηρίζεται ο ερευνητής γι' αυτή τη γενίκευση είναι ανεπαρκή. Ταυτόχρονα όμως, σημαίνονται με επάρκεια ως ενιαίο και χωρίς αντιφάσεις όλο.)

⁶⁴ Αλλά, επίσης, όπως και οι άνδρες συνομήλικοί τους, δεν συμπεριλαμβάνουν τις γυναίκες άνω των 40 ετών (ή τις συμπεριλαμβάνουν μεν αλλά με χαμηλότερο σημασιακό συντελεστή δε) στην αυταξιολόγησή τους, θεωρώντας ότι, κατά κανόνα, οι γυναίκες αυτών των ηλικιών είναι περισσότερο "αμυνόμενες" παρά "επιτιθέμενες", ότι δηλαδή δεν (έχουν τη δυνατότητα να) ενδιαφέρονται για το τμήμα της σεξουαλικής αγοράς που ενδιαφέρει τις νεαρότερες.

⁶⁵ Όπως έχει ήδη αναφερθεί, συνήθως οι άνδρες αγγίζουν παρατεταμένα τα μέγιστα του άγχους, της ανασφάλειας και - σε περιπτώσεις διαδοχικών αποτυχιών - τα ελάχιστα της αυτοεκτίμησής τους κατά τη φάση της ένταξής τους στη σεξουαλική αγορά, τη φάση της κοινωνικής σεξουαλικής ενεργοποίησής τους, δηλαδή κατά την έναρξη της σεξουαλικής τους ζωής. Αντίθετα, συνήθως οι γυναίκες αγγίζουν τα μέγιστα άγχους, ανασφάλειας και μείωσης της αυτοεκτίμησής τους (αναφορικά με σεξουαλικά θέματα) γύρω στα 40 με 45 τους χρόνια. Η συγκεκριμένη (λογικο-) συναισθηματική κατάσταση είναι τετραδιάστατη ή, απλούστερα, αποτελεί (ακριβέστερα, είναι αναλύσιμη και μπορεί να ειπωθεί και ως) συνάρτηση τεσσάρων παραγόντων. Πρώτο, το εύρος των ηλικιών, των ηλικιακών πεδίων, που η γυναίκα αυτοσυγκρίνεται για να προβεί στην αυταξιολόγησή της. Για παράδειγμα, η 40χρονη συγκρίνει το φυσικό της εαυτό σχεδόν με το σύνολο των σεξουαλικά ενεργών γυναικών. Δεύτερο, η έμφαση στη σύγκριση με νεαρές ηλικίες. Για παράδειγμα, η 45χρονη συγκρίνεται κυρίως με νεαρότερες, πολύ νεαρότερες της γυναίκες. Τρίτο, ο τρόπος - και, ιδιαίτερα, ο υπέρ- ή υποτιμητικός τρόπος - αυταξιολόγησης των φυσικών της χαρακτηριστικών. Τέλος, τέταρτο, ο βαθμός που τα φυσικά χαρακτηριστικά της τείνουν να αποτελούν το βασικό έως και αποκλειστικό της προσόν.

Για να γίνουν κατανοητά τα αριθμητικό-στατιστικά αυτά δεδομένα στις πραγματικές τους διαστάσεις, για να γίνουν κατανοητά τα υποκειμενικά βιώματα και οι εντάσεις που εμφανίζονται σε αριθμητικο-στατιστική μορφή, πρέπει να αναφερθεί και να τονιστεί μια σειρά ιδιαίτερα κρίσιμων διαφορών ανάμεσα στους άνδρες, ανάμεσα στις γυναίκες και ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες ως κοινωνικές κατηγορίες.

Το ότι οι ενήλικοι άνδρες, για να αυταξιολογηθούν ως προς τα φυσικά τους χαρακτηριστικά, στρέφονται συγκριτικά ως ένα βαθμό και στους άνδρες νεαρότερων ηλικιών, θεωρείται μεν ενοχλητικό αλλά βιώνεται μόνο δευτερευόντως σαν αρνητικό, σαν κάτι σε βάρος τους.⁶⁶ Κυρίως, βιώνεται ως *δικαίωμα πρόσβασης*, δικαίωμα πρόσβασης στη σεξουαλική αγορά και αυτών των ηλικιών. Για το σύγχρονο Έλληνα άνδρα⁶⁷ τουλάχιστον μέχρι τα 45 του χρόνια η σύγκριση αυτή έχει σαφώς θετικό συντελεστή. Η υπεροχή των νεαρών ανδρών σε φυσικά χαρακτηριστικά περισσότερο επενθυμίζει στους μεγαλύτερους το “πώς ήταν παλιότερα” παρά τους προβληματίζει ως πιθανός κίνδυνος, πιθανή απειλή. Οι νεαρότεροι δεν διαθέτουν παρά ασήμαντη (συμπτωματική, ευκαιριακή) δυνατότητα πρόσβασης στην κεντρική σεξουαλική αγορά των μεγαλύτερων. Πρώτο, γιατί οι ηλικιακά μεγαλύτεροι υπερέχουν σε κοινωνικά χαρακτηριστικά. Δεύτερο, ή με άλλα λόγια, γιατί κατά κανόνα οι νεαρότεροι άνδρες εστιάζουν κυρίως σε συνομήλικες ή σχετικά νεαρότερες γυναίκες. Τρίτο, ή με άλλα λόγια και πάλι, γιατί οι γυναίκες τείνουν – κυρίως ως δομική αναγκαιότητα συνήθως μορφοποιήσιμη και ως προσωπική επιλογή – να προτιμούν τόσο στη μακροκλίμακα όσο και στη μεσοκλίμακα ηλικιακά μεγαλύτερους τους άνδρες.⁶⁸

⁶⁶ Η θέση αυτή ισχύει απολύτως στην περίπτωση των ενηλίκων (ή και (σχετικά μόνον;) ηλικιωμένων) ανδρών με υψηλά αξιολογημένα φυσικά χαρακτηριστικά και, κυρίως, κοινωνικά χαρακτηριστικά. Οι άνδρες αυτής της ηλικιακής-κοινωνικής κατηγορίας δεν θεωρούν ότι ο οποιοσδήποτε νεαρός θα ήταν δυνατό να αποτελέσει σοβαρό σεξουαλικό ανταγωνιστή. (Ακόμα και σε περιπτώσεις όπου η σεξουαλική τους σύντροφος τους “απάτησε” ή τους “παράτησε” με νεαρότερο από συνέρχονται μέσα σε χρονικό διάστημα μερικών εβδομάδων ή και ημερών έως και εκφράζονται αμέσως περιφρονητικά γι’ αυτήν. Η αφθονία “σεξουαλικών εναλλακτικών” φαίνεται ότι ελαχιστοποιεί το *σεξουαλικό* αντίκτυπο μιας τέτοιας επιπλοκής. Αν και είναι δυνατό να σταθεί και ως αυτόνομη μελέτη, σε μια μελέτη της σεξουαλικής κυριαρχίας τόσο η ανδρική όσο και η γυναικεία αντίδραση σε ζητήματα αυτού του είδους αξίζει να τύχει επεξεργασίας σε επίπεδο κεφαλαίου.)

⁶⁷ Και όχι μόνο τον άνδρα με υψηλά αξιολογημένα κοινωνικά χαρακτηριστικά. Ακόμα και – ακριβέστερα, κυρίως – ο άνδρας προς το άλλο άκρο της σεξουαλικής ιεραρχίας απολαμβάνει τη *δομική* εξάρτηση της γυναίκας συζύγου-μητέρας απ’ αυτόν.

⁶⁸ Αντίθετα, όπως φαίνεται και στη συνέχεια, η σύγκριση με γυναίκες νεαρότερων ηλικιών έχει ξεκάθαρα αρνητικό συντελεστή για τη (σύγχρονη Ελληνίδα) γυναίκα. Σημαίνεται και κατανοείται, βιώνεται σαν δικαίωμα πρόσβασης των νεαρότερων γυναικών στους άνδρες που αντιστοιχούν στη γυναίκα μεγαλύτερης ηλικίας. Βέβαια, η σήμανση και κατανόηση, η βίωση αυτή δεν αποτελεί παρά άλλη μία ψευδαίσθηση. Ουσιαστικά, πρόκειται για το *δομικό* δικαίωμα πρόσβασης των ανδρών στις γυναίκες κάθε ηλικίας, ειδωμένο αντεστραμμένα σαν *ευκαιριακό* δικαίωμα πρόσβασης των νεαρότερων γυναικών και στους άνδρες μεγαλύτερων ηλικιών. Έτσι κι αλλιώς, απέναντι στην ανδρική διευθέτηση και σχετική (ηλικιακή) ενδοφυλική ειρήνη αντιπαράκειται ο έντονος και αν όχι ανήθικος τουλάχιστον ακωδικοποίητος ανταγωνισμός των γυναικών. Με άλλα, δηλαδή αγοραία, δηλαδή τα κυρίαρχα λόγια, η άμεση προσφορά γυναικών στη σεξουαλική αγορά υπερβαίνει την ανδρική ζήτηση – και οι τιμές της γυναίκας πέφτουν.

Η θέση αυτή συγκεκριμενοποιείται με την – συνοπτική σ’ αυτό το σημείο – εστίαση στην εσωτερική ηλικιακή διαβάθμιση του κάθε φύλου όπως αυτό αντιπαράκειται στο άλλο. Σ’ ό,τι

Σ' ό,τι αφορά τα φυσικά χαρακτηριστικά, ο σεξουαλικός αυτοπροσδιορισμός της γυναίκας στη σύγχρονη Ελλάδα είναι ριζικά διαφορετικός ως προς την οργάνωση και σημασιοδότησή του από τον αντίστοιχο ανδρικό σεξουαλικό αυτοπροσδιορισμό. Ταυτόχρονα, είναι συμβατός και, στη μακρο-κλίμακα, συμπληρωματικός του. Στις ηλικίες από τα 17 έως τα 26 τους χρόνια, οι γυναίκες αυταξιολογούνται-αυτοπροσδιορίζονται (κυρίως) μέσω της σύγκρισής τους με συνομήλικες και ηλικιακά μεγαλύτερες γυναίκες. Σε αντίθεση όμως με το σχεδόν ολοκληρωτικό εκμηδενισμό, τη μη-λήψη υπόψη των νεαρών ανδρών - των εφήβων και μετα-εφήβων - από τους μεγαλύτερους άνδρες στις αυτοαξιολογήσεις τους, οι νεαρές γυναίκες λαβαίνονται χωρίς αμφιβολία υπόψη από τις μεγαλύτερες. Ακόμα και ένας χρόνος ηλικιακής διαφοράς ανάμεσα σε δύο νεαρούς άνδρες σημαίνει και ισχύει ως τεράστια, μη-υπο(ή αντι-)καταστάσιμη κοινωνική απόσταση. Στις γυναίκες, ένας χρόνος ηλικιακής διαφοράς σημαίνει τη μερική-ποσοτική αναβάθμιση της μεγαλύτερης. Οι ηλικιακές διαφορές μεγέθους έτους (στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση σχολικής περιόδου, σχολικής κατά-“τάξης”) σημαίνουν και ισχύουν καθοριστικά για τους νεαρούς άνδρες - συχνά τους άνδρες έως και 27 ετών - και συνοδευτικά-εμφατικά για τις γυναίκες. Στις γυναίκες (στη σύγχρονη Ελλάδα) δεν υπάρχει κάποια φάση που ως νεαρές γυναίκες να θεωρούνται αξιακά “αμελητέες” ή “λιγότερο γυναίκες” από τις μεγαλύτερες. Ούτε, με τη σειρά τους, πρόκειται να απολαύσουν το προνόμιο του (να μπορούν ατιμωρητί) να αντιμετωπίσουν κάποιες άλλες μ' αυτό τον τρόπο.

Με τους άνδρες, η κοινωνική πραγματικότητα είναι διαφορετική.⁶⁹ Όλοι οι άνδρες χωρίς εξαίρεση στη σύγχρονη Ελλάδα υφίστανται μία ταξικο-αξιακά πολύμορφη μεν ενιαία δε διαδικασία εξανδρισμού. Όλοι οι άνδρες υφίστανται τη διαδικασία μετατροπής της αρσενικότητάς τους σε ανδρισμό, ένα ιστορικο-κοινωνικά καθορισμένο τελετουργικό μύησης στον ανδρισμό. Οι ρυθμοί, οι μορφές και οι εντάσεις της διαδικασίας εξανδρισμού καθορίζονται στη γενικότητά τους από την ιστορική περίοδο και στα ειδικά σημεία από την ιστορική συγκυρία.⁷⁰ Οι γυναίκες - αν και υφίστανται έναν ομόλογο αλλά όχι αντίστοιχο ούτε ανάλογο

αφορά τα δύο φύλα, στη σύγχρονη Ελλάδα τουλάχιστον, οι ηλικίες τους αντιστοιχούν αλλά δεν αναλογούν. Από μια ηλικία και πέρα - το ποια ακριβώς εξαρτάται από όλα τα χαρακτηριστικά της και όχι αποκλειστικά τα φυσικά, πάντως κατ' ελάχιστο τα 24 χρόνια και μέγιστο τα 35 χρόνια - η γυναίκα περιέρχεται σε κατάσταση μειωμένης και ολοένα μειούμενης ζήτησης. (Ουσιαστικά αλλά αμέσως ειδωμένη, η πτώση της αυτή οφείλεται σ' αυτή την ίδια κατά 5 έως 20 χρόνια μικρότερη ή, αλλιώς στην κόρη ή τη μικρή της αδελφή, ή αλλιώς στην “πουτανίτσα” που δεν μπορεί να ανταγωνιστεί. Ουσιαστικά αλλά εμμέσως ειδωμένη, η πτώση της αυτή δεν αποτελεί παρά άλλη μια μορφή, άλλη μια έκφραση της ανδρικής κυριαρχίας.) Βέβαια, και ο άνδρας περιέρχεται σταδιακά σε κατάσταση μειωμένης ζήτησης. Με μια κρίσιμη όμως διαφορά, διαφορά που αριθμητικά ειδωμένη φαίνεται ποσοτική αλλά βιογραφικά ειδωμένη είναι *ποιοτική*: ο άνδρας ακολουθεί τη γυναίκα με 10 έως 25 χρόνια καθυστέρηση. Όσο η γυναίκα είναι ή πρέπει να είναι σεξουαλικά ενεργή, είναι αναγκασμένη να άγχεται, να φοβάται τον άνδρα στο πρόσωπο της νεαρότερης ανταγωνιστριάς της, να έχει λόγους να υποταγεί σε ευθεία αναλογία με την ηλικία της περιμένοντας τα 10χρονα έως 25χρονα του άνδρα. Για την πλειονότητα των γυναικών, η λήψη υπόψη και ενεργοποίηση των κοινωνικών χαρακτηριστικών και της σεξουαλικής τεχνικής - που ακολουθεί στη συνέχεια της μελέτης - μάλλον εντείνει και θεσμοποιεί τη συγκεκριμένη μεν γενική δε κατάσταση.

⁶⁹ Το σχόλιο αυτό θα αποτελούσε ταυτολογία αν το ένα σκέλος του δεν αποτελούσε αναλυτική συγκεκριμενοποίηση του άλλου.

έλεγχο από την οικογένεια - δεν πρόκειται να υποστούν αυτό το συγκεκριμένο απάνθρωπο τελετουργικό. Το τελετουργικό εκγυναικισμού είναι πολύπλοκο, εναλλασσόμενο και - σε αντίθεση με το συνοπτικό "πρώιμη συντριβή ή πρώιμη επικράτηση" των ανδρών - εκτείνεται για να καλύψει με διαφοροποιούμενες σημασίες σχεδόν το σύνολο της σεξουαλικής ζωής των γυναικών. Η διαφορά αυτή δεν οφείλεται σε κάποιες προθέσεις ανθρωπνότερης μεταχείρισης των γυναικών ή σε κάποιες εγγενείς ιδιότητες του αρσενικού και του θηλυκού. Οφείλεται στις ιστορικο-κοινωνικά διαμορφωμένες ιδιότητες του ανδρικού και του γυναικείου.⁷¹ Συνοπτικά και απλά, στο πεδίο της σχέσης των φύλων, η γυναίκα εκπαιδεύεται για (και εγκρίνεται ως) θήραμα, ενώ ο άνδρας εκπαιδεύεται για (και εγκρίνεται ως) κυνηγός.

Το απλό αυτό σχήμα συγκεκριμενοποιείται με τον ακόλουθο τρόπο ή, εκφρασμένο διαφορετικά, αποτελεί ύστατη γενίκευση της ακόλουθης διαδικασίας: η μαζική και αγελαία κάθοδος των ανδρών μεγαλύτερων ηλικιών προς τις γυναίκες νεαρών ηλικιών με βασικό - αν όχι αποκλειστικό - κριτήριο τα φυσικά τους χαρακτηριστικά⁷² ενισχύει τις γυναίκες, αμβλύνει τις όποιες διαφορές τους, μετατρέπει τις διαφορές αυτές σε ποσοτικές. Από τη μια πλευρά, το ανταγωνιστικό πολλαπλό των ανδρών αντιπαράκειται στο ανταγωνιστικό ενιαίο των γυναικών. Γυναίκες που απέχουν ηλικιακά έως και 8 χρόνια στις ηλικίες των 17 ως 26 ετών και πολύ περισσότερο στις μεγαλύτερες ηλικίες⁷³ ανταγωνίζονται μεταξύ τους - αν και με άνισους όρους - στην αυτή, την ενιαία σεξουαλική αγορά. Από την άλλη πλευρά, η σχετικά υψηλή ζήτηση των διαθέσιμων (αδέσμευτων ή ανύπανδρων) γυναικών ηλικίας 24 ως 30 ετών - ή της πλειονότητας των διαθέσιμων σ' αυτές τις ηλικίες γυναικών - κατά κανόνα μετριάξει και καθιστά μερικά ανενεργό τον ανταγωνισμό στις άλλες ηλικίες.⁷⁴

⁷⁰ Για παράδειγμα, μέσα στα πλαίσια της ευρύτερης καπιταλιστικοποίησης της χώρας, ο μακρο-πολιτικός ριζοσπαστισμός της περιόδου 1973-80 αποτελεί ριζικά διαφορετικό πλαίσιο οργάνωσης σημασιών και κινήτρων από το μικρο-ηδονιστικό αναχωρητισμό που τον διαδέχτηκε.

⁷¹ Όμως, το γεγονός ότι οι ιδιότητες που συνθέτουν το ανδρικό και το γυναικείο *εδράζονται* στις ιδιότητες που συνθέτουν το αρσενικό και το θηλυκό δημιουργεί μια κυρίαρχη ιδεολογία, την ιδεολογία της απόλυτης ταύτισης ανδρικού-αρσενικού και γυναικείου-θηλυκού. Κάθε εγχείρημα απροϋπόθετης και στιγμιαίας αποσυσχέτισης ανδρικού-αρσενικού και γυναικείου-θηλυκού έχει ως αποτέλεσμα τη βιωμένη αντίφαση με ή χωρίς κοινωνική τιμωρία (π.χ., ομοφυλοφιλία), γεγονός που εντείνει και αυτονοητοποιεί τη συγκεκριμένη κυρίαρχη ιδεολογία. Κάθε είδους μη- (ή εξω-) ιστορική προσπάθεια άρνησης του ανδρικού ή γυναικείου (ή του αρσενικού ή θηλυκού) περιλαμβάνει και το ιστορικά αναγκαίο κόστος της μερικής έστω άρνησης και του άλλου πόλου. Ιστορική επιλογή υπάρχει - δεν υπάρχει όμως και ιστορία κατ' επιλογήν.

⁷² Αν και μέσα στα πλαίσια των ταξικών και αξιακών περιορισμών που έχουν ήδη αναφερθεί αλλά και αυτών που ακολουθούν στη συνέχεια. Ο περιορισμοί αυτοί *δεν* αναιρούν, έστω και μερικά, την ανδρική κίνηση. Την προϋποθέτουν και εξορθολογίζουν, τη συγκεκριμενοποιούν.

⁷³ Τι πιο μη-έγκριτο αλλά αποδεκτό "κανονικό" από το 45χρονο με τη 40χρονη σύζυγο και την 25χρονη ερωμένη (είτε ως πρακτική είτε ως ιδεώδες);

⁷⁴ Ένας δεύτερος παράγοντας μετριασμού του "όλες εναντίον όλων" ανταγωνισμού μεταξύ των γυναικών είναι το περιορισμένο του σε κοινωνικούς μικρόκοσμους - το σχολείο, την εργασία, τη γειτονιά, την παρέα (Παράγοντας που ισχύει ως συγκυριακό ενισχυτικό του έτσι κι αλλιώς δομικά περιορισμένου ανδρικού ανταγωνισμού.)

Η γυναίκα στη σύγχρονη Ελλάδα – στο βαθμό που θα την επιτύχει μετά τα 17 και πριν τα 22 της χρόνια, και δεν θα υπάρξει άμεση εγκυμοσύνη – έχει εξασφαλισμένη μια σαφώς ηρεμότερη μετάβαση από το έμφυλο στο σεξουαλικό σε σχέση με τον άνδρα. Η θέση αυτή ενισχύεται από το γεγονός ότι στο 80–85% των περιπτώσεων η πρώτη σεξουαλική επαφή ακολουθείται από ένα 8μηνο (κατά μέσον όρο) σταθερότητα της σχέσης–πλαισίου της σεξουαλικής επαφής. Η γυναίκα ως *γυναίκα* χαρακτηρίζεται από διαφορετική *μεθοδο*, διαφορετικό *τύπο* και *ρυθμό* (και, πιθανότατα, συνολικό κόστος) *παραγωγής* σε σχέση με τον άνδρα ως *άνδρα*. Σε μια ηλικία που ο άνδρας είναι ακόμη θεαματικά ατελής ως άνδρας, η γυναίκα ως *γυναίκα* έχει επιτύχει την πρώιμη ολοκλήρωσή της, την ολοκλήρωσή της σε επαρκή βαθμό. Ο εκγυναικισμός της – διαδικασία διαφορετικών αλλά και πολύ λιγότερων και μικρότερων απαιτήσεων σε νεαρή ηλικία συγκριτικά με τις απαιτήσεις εξανδρισμού του νεαρού άνδρα⁷⁵ – έχει ουσιαστικά ολοκληρωθεί ανάμεσα στα 17 και τα 20 της χρόνια, περίοδο κατά την οποία βρίσκεται στην καλύτερη δυνατή κατάσταση από πλευράς φυσικών χαρακτηριστικών. Στην ίδια ηλικία, και σε αντίθεση με την στερεοτυπικά επικρατούσα αντίληψη που συγχέει φυσικά χαρακτηριστικά και προσωπικά κοινωνικά χαρακτηριστικά,⁷⁶ ο άνδρας δεν υστερεί σε φυσικά χαρακτηριστικά από τους ηλικιακά μεγαλύτερους του. Ακριβέστερα, στα 18 του χρόνια ο άνδρας έχει ουσιαστικά “προλάβει” τη γυναίκα στη σωματική ανάπτυξη. Δεν υστερεί σε σχέση με τον ηλικιακά μεγαλύτερο ή υστερεί τόσο όσο και η συνομήλική του από την ηλικιακά μεγαλύτερή της γυναίκα. Όμως, η διαδικασία εξανδρισμού του δεν έχει ολοκληρωθεί⁷⁷ συνεχίζεται. Ο νεαρός άνδρας υστερεί ως άνδρας, υστερεί σε κάθε είδους ανδρικό *κοινωνικό* χαρακτηριστικό. Ο σε φυσικά χαρακτηριστικά ολοκληρωμένος 18χρονος βρίσκεται ως άνδρας ακόμα στη διαδικασία παραγωγής του. Δεν ελέγχει ακόμα κοινωνικούς πόρους.⁷⁷ Δε βούλεται αυτόνομα και ανεξάρτητα βέβαια, και η νεαρή συνομήλική του βρίσκεται σε ανάλογη κατάσταση. Η κρίσιμη όμως διαφορά μεταξύ τους έγκειται στο ότι η κατάσταση αυτή ορίζεται ως μειωτική–αναιρετική για τον άνδρα και ως *κανονική* για τη γυναίκα. Στο μέλλον τους, η γυναίκα θα κληθεί να καταβάλλει το κόστος της μετάβασης του άνδρα από το έμφυλο στο σεξουαλικό και μάλιστα πολλαπλάσια. Το ζήτημα συγκεκριμενοποιείται ακόμα πληρέστερα με τη μετατροπή και παρουσίασή του σε ορολογία και μονάδες ισχύος.

Το ζήτημα του εξανδρισμού του άνδρα και του εκγυναικισμού της γυναίκας είναι δυνατό να μετατραπεί σε διάφορες κοινωνικές μονάδες, σε διάφορα (και, ως ένα βαθμό, διαφορετικά) ιστορικά συγκεκριμένα και όχι απλώς μαθηματικό–στατιστικά συστήματα εμφάσεων. Με την έκφρασή του σε μονάδες ισχύος αποκαλύπτεται μία καθοριστικής σημασίας

⁷⁵ Το ζήτημα αυτό μελετήθηκε κατά κύριο λόγο στο 5ο κεφάλαιο, το τρίτο κεφάλαιο του 2ου Μέρους, περί Σεξουαλικών Ιδανικών και Σεξουαλικών Εφικτών. Η γυναίκα ως γυναίκα δεν είναι δομικά αναγκασμένη να επιδιώξει κάτι περισσότερο από τα ανδρικά ζητούμενα.

⁷⁶ Η διάκριση αυτή διευκρινίζεται στο επόμενο κεφάλαιο.

⁷⁷ Στην (βραχυπρόθεσμα) καλύτερη περίπτωση είναι δυνατό να διαθέτει οικονομικούς πόρους ως εργαζόμενος. Κι αυτούς όμως θα τους διαθέτει είτε χωρίς μέτρο είτε με βάση κάποιο φτηνής κατασκευής και στιγμιαίας εμπέδωσης απόλυτο και διλημματικό μέτρο, ένα μέτρο που αναγκαστικά θα εδράζεται σε μια τυπική ηθική χωρίς κοσμοθεωρία.

ιδιότητα της διαδικασίας εξανδρισμού-εγκυναικισμού, της διαδικασίας ενεργής και κοινωνικά σημαίνουσας εμφυλοποίησης του ατόμου στη σύγχρονη Ελλάδα το εγγενές του ιεραρχημένου της. Η ιεράρχηση των φύλων δεν αποτελεί μία “άλλη” ή “σχετικά αυτόνομη” διαδικασία-δομή που λαβαίνει χώρα πριν ή μετά ή παράλληλα ή, έστω, ταυτόχρονα με τη διαδικασία μετατροπής του αρσενικού και του θηλυκού σε άνδρα και γυναίκα. Οι δύο διαδικασίες-δομές δεν βρίσκονται σε - στη γλώσσα του Max Weber - “σχέση εκλεκτικής συγγένειας”. Αποτελούν δύο απολύτως αναγκαίες στιγμές-διαστάσεις-ιδιότητες μιας και της αυτής διαδικασίας-δομής: της (τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά διαφορετικής) αξιολόγησης της σεξουαλικότητας των φύλων ως ανδρικής και γυναικείας σεξουαλικότητας.⁷⁸

(γ. ...και Ισχύς)

Στον Πίνακα 5, η διαδικασία εξανδρισμού-εγκυναικισμού παρουσιάζεται με τη μορφή της διακύμανσης των λόγων ισχύος ανδρών και γυναικών με βάση τα φυσικά τους χαρακτηριστικά. Κατ' αυτό τον τρόπο, αποκαλύπτονται οι ελάχιστες (δηλαδή οι φυσικο-χαρακτηριστικές και μόνον) σχέσεις ισχύος ανδρών-ανδρών, γυναικών-γυναικών και ανδρών-γυναικών.⁷⁹

⁷⁸ Οι στιγμές αυτές δεν είναι, βέβαια, και οι μόνες. Είναι δύο ανάμεσα σε δεκάδες άλλες που οι σημαντικότερες (με βάση την κοσμοθεωρία και τη θεωρητική και μεθοδολογική κατάρτιση συντάκτη της μελέτης) έχουν ήδη προσεγγισθεί στη μελέτη. Μάλιστα, η σημαντικότερη όλων έπεται, αποτελεί το τελικό αντικείμενο εστίασης, το αντικείμενο του τελευταίου κεφαλαίου. Μία διευκρίνιση είναι όμως αναγκαία σ' αυτό το σημείο: το ότι κάποια στιγμή της όλης διαδικασίας αξιολόγησης της σεξουαλικότητας στη σύγχρονη Ελλάδα θεωρείται ως η σημαντικότερη και αναβαθμίζεται σε κεφάλαιο, ενώ κάποια άλλη θεωρείται ως σημαντική και οργανώνεται από ενότητα έως παράγραφος, υποσημείωση ή πίνακας δεδομένων, μία δε τρίτη θεωρείται ως απλώς αξιοσημείωτη και υπαινίσσεται με τη μορφή της πρότασης δεν σημαίνει και ότι διαφέρουν ως προς την αναγκαιότητά τους. Έστω και αν σημαίνουν (ή σημαίνονται) διαφορετικά, είναι όλες αναγκαίες. Σε (μερική πάντως) αντίθεση με το σημαντικό, το αναγκαίο δεν έχει “λίγο” ή “πολύ”. Σύμφωνα με την ολιστική προοπτική - που, απαλλαγμένη τόσο από τον αναγωγισμό όσο και από την απόλυτη αυτονομία, δεν είναι μετεξελίξιμη σε αυταρχική ή πλουραλιστική ολοκληρωτική προοπτική - και όπως αυτή εκφράζεται από τον Hegel, “η αλήθεια είναι το όλο”. (Και το “όλο” δεν είναι η ιστορική σεξουαλικότητα' είναι η ιστορική κοινωνία, η κοινωνία ως παρελθόν/παρόν/μέλλον.)

⁷⁹ Οι συγκεκριμένοι λόγοι ισχύος συντίθενται, πρώτο, από τις ηλικίες αυταξιολόγησης του ατόμου στα πλαίσια του φύλου του, ηλικίες που καθορίζουν και τα ηλικιακά αντίστοιχα του άλλου φύλου. Δεύτερο, και συχνά από αναντίστοιχο έως και αντιφατικό σε σχέση με το πρώτο, από το τι ορίζεται από το άτομο ως έγκριτο πεδίο δράσης του και, τρίτο, από το βαθμό πρόσβασης του στο άλλο φύλο εκτός του έγκριτου πεδίου δράσης του. Για, παράδειγμα, αν ένας 25χρονος σχετισθεί με μία 15χρονη, επιτιμάται-υποτιμάται, δηλαδή θεωρείται και ορίζεται ως μειωμένης ισχύος στο σεξουαλικό πεδίο με βάση το σκεπτικό ότι η πράξη του αποτελεί προϊόν απόγνωσης ή μη-έγκριτης σεξουαλικής ιδιοτροπίας, με άλλα λόγια, ως άτομο συγκυριακά ή δομικά προβληματικό. Αν όμως σχετισθεί με 12χρονη, τότε θεωρείται ως “ά-τιμος”, ως άτομο χωρίς τιμή, με μηδενική ισχύ στο σεξουαλικό πεδίο, άτομο ενταγμένο στην παρα-αγορά της παιδεραστίας. Για το άτομο που βρίσκεται ξεκάθαρα μέσα στα πλαίσια της έγκριτης σεξουαλικής αγοράς χωρίς παρα-αγοραίες αποκλίσεις (από ένα αυξανόμενο τμήμα του πληθυσμού, η πορνογραφία θεωρείται - λαθεμένα, όπως αποσαφηνίζεται (και) στην υποσημείωση 20 του κεφαλαίου - ως παρα-αγορά αλλά ανεκτή, δηλαδή μόνο μερικά υποτιμητική, παρα-αγορά εφόσον, στο σεξουαλικό τομέα, το άτομο δικαιούται να “τη βρίσκει όπως του αρέσει”, έστω και αν “βλάπτει” τον εαυτό του), το αυστηρό-υψηλό των προϋποθέσεων που θέτει, οι προσωπικές αποφάσεις μείωσης του εύρους πρόσβασης του στην αγορά που του αντιστοιχεί με την άρνηση πρόσβασης στο (κυμαινόμενο) κατώτερο τμήμα της ισχύει ως θετικός συντελεστής

με την προϋπόθεση ότι δεν είναι αναιρετικό της πρόσβασής του στη σεξουαλική αγορά, ότι δηλαδή δεν την καθιστά προβληματική ή αδύνατη. Είτε τα υψηλά κριτήρια ενός ατόμου είτε οι ισχυρές αναστολές του (τα κριτήρια των κοινωνικοποιητών του παγιωμένα με τη μορφή του χαρακτήρα του) είναι δυνατό έως και να εκμηδενίσουν το πεδίο πρόσβασής του στη σεξουαλική αγορά. Κατά συνέπεια, ο αριθμητικά θετικός συντελεστής είναι κοινωνικά πολυσήμαντος. Μπορεί να συμβάλλει στην ολοκληρωτική αποχή, όπως μπορεί να συμβάλλει και στη μεγιστοποίηση της απόλαυσης.

Ως *μονάδα* ισχύος στον Πίνακα ορίζεται η ελάχιστη ισχύς που εντοπίστηκε στο κάθε φύλο (ακριβέστερα, στο σεξουαλικά ενεργό τμήμα του) – δηλαδή ο 17χρονος και η 45χρονη – και συμβολίζεται με τον αριθμό 1. Η δε συνολική ισχύς του κάθε φύλου συμβολίζεται με τον αριθμό 100.

Και μία σημαντική διευκρίνιση: Στον Πίνακα 5 εμφανίζονται οι *μέσοι όροι* ισχύος στο σεξουαλικό πεδίο. Τα εύπορα άτομα είναι έως και δεκάδες φορές ισχυρότερα των ατόμων σε κατάσταση απλής επιβίωσης. Όμως, οι *αναλογίες* ισχύος ευπόρων ανδρών-ευπόρων γυναικών είναι στην καλύτερη περίπτωση για τις εύπορες γυναίκες οι *ίδιες*. Από συνήθως έως και κατά κανόνα, σ' αυτές τις κοινωνικές κατηγορίες οι άνδρες είναι ακόμα περισσότερο ισχυροί σε σχέση με τις γυναίκες μετά τα 30 και συντριπτικά ισχυρότεροι – κυριολεκτικά πανίσχυροι – μετά τα 45 τους χρόνια χάρη στην αυξημένη δυνατότητα πρόσβασής τους σε κάθε ηλικία σε συνδυασμό με την υπεροχή τους απέναντι στους άλλους άνδρες. Οι άνδρες διαθέτουν υψηλότερο συντελεστή στα όποια κοινωνικά τους χαρακτηριστικά από τις γυναίκες. Πιθανότατα δε, αυτή η συγκεκριμένη τοπική (ταξικά συγκεκριμένη) δομική αδικία αποτελεί τη βάση κινήτρων των θεωρητικών και εκλαϊκευτών του φεμινισμού. Αλλά και τα άτομα απλής επιβίωσης (εργαζόμενοι, μικροϊδιοκτήτες) διαφοροποιούνται σημαντικά μεταξύ τους ανάλογα με το βαθμό και τον τύπο ευπορίας, δηλαδή ανάλογα με τη συνάρτηση των κοινωνικών τους πόρων (ιδιοκτησία, ρευστός πλούτος, παιδεία (ή/και εκπαίδευση) κλπ.

Τόσο όμως οι συγκριτικές αναλογίες ισχύος μεταξύ των γυναικών διάφορων ταξικών μεριδίων και κοινωνικών κατηγοριών στο σεξουαλικό πεδίο όσο και οι ομολογίες μεταξύ τους είναι σημαντικά διαφορετικές. Οι γυναίκες διαφέρουν ταξικά τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά μεταξύ τους. Γι' αυτό (ή και γι' αυτό) το λόγο, οι διάφορες προσπάθειες σύνθεσης φεμινισμού και σοσιαλισμού, αν δεν χαρακτηριστούν ως αποτυχημένες, έχουν αποτύχει να πείσουν την (διαφορετική από κατηγορία σε κατηγορία) πλειονότητα των γυναικών. Δεν υπάρχει – έστω και πολύμορφος – ενιαίος γυναικείος λόγος. Τα βιώματα και οι σκοπιμότητες των αστών (ή όποιων άλλων) φεμινιστριών δεν είναι σε βαθμό και μορφή αντιστοιχίσιμα των βιωμάτων των γυναικών άλλων ταξικών μεριδίων, ή, τουλάχιστον, δεν είναι αντιστοιχίσιμα σε τέτοιο βαθμό ώστε να είναι δυνατό να αποτελέσουν την κυρίαρχη οργανωτική αρχή των σκοπιμοτήτων τους. Η πλειονότητα των γυναικών στη σύγχρονη Ελλάδα θεωρεί ότι έχει να λύσει σημαντικότερα του γυναικείου προβλήματα, θεωρεί ότι τα προβλήματα σε άλλα κοινωνικά πεδία είναι σημαντικότερα. Ο συντάκτης της μελέτης σύστησε το *Πορνογραφία και Ανδροκρατική Κοινωνία* της A. Dworkin σε δεκάδες ανδρών και γυναικών από 18 έως και 35 ετών. Τουλάχιστον πενήντα από τα άτομα αυτά το διάβασαν. Κατά κανόνα, άλλοι άνδρες το δέχτηκαν χαρακτηρίζοντάς το "υπερβολικό", άλλοι το απέρριψαν βρίζοντας τη συγγραφέα. Η μεγάλη πλειονότητα των γυναικών το αξιολόγησε θετικά. Κι αυτό ήταν όλο. Η *Πορνογραφία* δεν φάνηκε να επηρεάζει τον τρόπο σκέψης τους ή τον τύπο της επιχειρηματολογίας τους, πολύ δε περισσότερο τον τρόπο ζωής τους. Μπορεί δε να ειπωθεί ότι κάποιοι άνδρες αλλά και κάποιες γυναίκες το θεώρησαν κυρίως ως *σεξουαλικά διεγερτικό* κείμενο. (Για ορισμένες προσπάθειες σύνθεσης φεμινισμού και σοσιαλισμού δες M. Barrett, *Women's Oppression Today*, Λονδίνο: Verso, 1980, M. Barrett-Mc Intosh, "The "Family Wage" – Some Problems for Socialists and Feminists" στο *Capital and Class*, τ. 2, 1980, R. Delmar, "Looking Again at Engels's *Origins of the Family, Private Property and the State*", στο *The Rights and Wrongs of Women*, εκδ. από A. Oakley-J. Mitchell, Χάρμοντσουερφ: Penguin, 1976, B. Taylor, "The Men are as Bad as their Masters: Socialism, Feminism and Sexual Antagonism in the London Tailoring Trade in the Early 1930's", στο *Feminist Studies*, University of Maryland, Spring, 1979, της ίδιας "Socialist Feminism: Utopian or Scientific", στο *People's History and Socialist Theory*, επιμ. M. Samuel, Λονδίνο: Routledge and Keegan Paul, 1981.

Όμως, αν και το δείγμα για κάθε μία από αυτές τις κοινωνικές κατηγορίες στη διάθεση του ερευνητή είναι ευρύ, το δείγμα από το οποίο άντλησε τα συγκεκριμένα του στοιχεία είναι μάλλον περιορισμένο για να στηρίξει μια σχετικά αυτόνομη επεξεργασία.

Πίνακας 5: Άνδρες και Γυναίκες: Διαφορές Ισχύος στο Σεξουαλικό Πεδίο με Βάση τα Φυσικά Χαρακτηριστικά

Ηλικίες (χρόνια)	Άνδρες		Γυναίκες	
	Ισχύς	Διακύμανση Ισχύος Ανδρών	Ισχύς	Διακύμανση Ισχύος Γυναικών
17	1		14	
20	9	x 9	29	x 2,1
25	16	x 1,8	25	x 0,86
30	22	x 1,4	21	x 0,84
35	21	x 0,95	10	x 0,47
40	20	x 0,95	3	x 0,3
45	11	x 0,55	1	x 0,33 ⁸⁰

Με βάση τα δεδομένα που παρουσιάζονται στον Πίνακα 5 και σ' ό,τι αφορά το ανδρικό φύλο, ο 17χρονος - ο νεοφώτιστος - είναι συντριπτικά ανίσχυρος. Οι 18χρονοι, 19χρονοι και 20χρονοι τακτικοί ανταγωνιστές του είναι σαφώς ισχυρότεροι του, 3, 6 και 10 φορές αντίστοιχα. Η πρόσβασή του περιορίζεται στις συνομήλικες και τις έως και 3 χρόνια μικρότερες του γυναίκες. Οι γυναίκες αυτές όμως συνθέτουν μία μόλις σχηματιζόμενη σεξουαλική αγορά, αγορά που, έτσι κι αλλιώς, διεκδικείται και από τους ισχυρότερους του. Μόνο μια μικρή μειονότητα 17χρονων νεαρών που καταλαμβάνουν εξαιρετικά υψηλές θέσεις στην κορυφή της ηλικιακά τοπικής σεξουαλικής ιεραρχίας, μια μειονότητα της τάξης του 5-6%, πρόκειται να ενταχθεί με σχετική σταθερότητα στη σεξουαλική αγορά. Η περίοδος αυτή είναι συνήθως καθοριστικής σημασίας για τη συγκεκριμενοποίηση και παγίωση μιας σειράς ιδιομορφιών του χαρακτήρα και της προσωπικότητας μέσω της εμβιωματοποίησής τους με τον ένα ή τον άλλο τρόπο (συνήθως δε τον ένα, τον εφιαλτικό) και της δημιουργίας σεξουαλικά σημαντικής μνήμης. Το πόσοι άνδρες θα μονιμοποιήσουν ένα μισογυνισμό και σε ποιο βαθμό και μορφή ο καθένας καθορίζεται από την ιστορική κοινωνική δομή. Το ποιοί συγκεκριμένοι άνδρες θα μονιμοποιήσουν, είτε συνειδητά είτε ασυνειδητά, το μισογυνισμό αυτόν εξαρτάται από τις

⁸⁰ Μία ενδιαφέρουσα παρατήρηση, η οποία αποδείχτηκε ιδιαίτερα χρήσιμη ως επαληθευτικό σύστημα στο σχηματισμό του επιχειρήματος του κεφαλαίου που ακολουθεί, είναι η ακόλουθη: (Η συλλογιστική παραγωγή και οι μαθηματικο-στατιστικές επεξεργασίες της παρακάμπτονται). Ο κατεξοχήν σεξουαλικά ενεργός σύγχρονος Έλληνας ηλικίας 17 έως 45 ετών εμφανίζει μια θετική συνολική διακύμανση, μια κατά 1,88 (μέσος όρος) θετική-ενισχυτική τάση ανόδου της ισχύος του στο σεξουαλικό πεδίο. Αντίθετα, η κατεξοχήν σεξουαλικά ενεργή σύγχρονη Ελληνίδα ηλικίας 17-45 ετών εμφανίζει μια κατά 0,07 (μέσος όρος) αρνητική συνολική διακύμανση, μια αρνητική-απισχυτική τάση καθόδου της ισχύος της στο σεξουαλικό πεδίο ή, έστω, μια στασιμότητα. Κατά τη γνώμη του ερευνητή, που στηρίζεται στο σύνολο των διαθέσιμων του δεδομένων, το 1,81 της διαφοράς άνδρα-γυναίκας πρέπει να οφείλεται στην υπερανάπληρωση της σταδιακής φθοράς-υποτίμησης των φυσικών χαρακτηριστικών του άνδρα από τα κοινωνικά του χαρακτηριστικά. Η γυναίκα οφείλει να καταβάλλει την κοινωνικά τεράστια διαφορά ή να υποταγεί.

παραγωγούς μόνιμων βιωμάτων συγκυρίες της συγκεκριμένης περιόδου.⁸¹ Η περίοδος κατά την οποία ο άνδρας είναι ανίσχυρος (ανίκανος να ενταχθεί στη σεξουαλική αγορά, (και) να πραγματοποιήσει τον ανδρισμό του) διαρκεί από μερικούς μήνες έως και χρόνια Γύρω στα 20 με 21 χρόνια τους, η μεγάλη πλειονότητα των ανδρών εντάσσεται σταθερά (αλλά όχι και μόνιμα) στη σεξουαλική αγορά.⁸² Από τη στιγμή που θα ενταχθεί στην αγορά, στην υπόλοιπη σεξουαλική ζωή του – και με μερική εξαίρεση την περίοδο της στρατιωτικής του θητείας ή κάποια άλλη περίοδο άρσης ορισμένων δικαιωμάτων ή ικανοτήτων του που τον ακυρώνουν ως άνδρα κοινωνικά ή βιολογικά – ο άνδρας δεν πρόκειται να αντιμετωπίσει *ανδρικά* προβλήματα στενότητας ή ολοκληρωτικής απόρριψης. Ο κοινωνικός χρόνος είναι ανδρικός χρόνος.

Η γυναίκα, αντίθετα, εντάσσεται ισχυρή, ισχυρότερη του συνομηλίκου της άνδρα, στη *σεξουαλική* αγορά. Αν και μειωμένης ισχύος σε σχέση με τις 18χρονης έως και 20χρονης ανταγωνίστριές της βρίσκεται σε μια περίοδο κατά την οποία έχει να απολαύσει την υψηλότερη ζήτηση στη σεξουαλικά ενεργή τη ζωή.⁸³ Η ισχύς της στο σεξουαλικό πεδίο θα συνεχίσει να αυξάνεται μέχρι και τα 25 της χρόνια. Όσες όμως γυναίκες δεν διαθέτουν ή δεν προλάβουν να αναπτύξουν μέχρι αυτή την ηλικία τα κοινωνικά τους χαρακτηριστικά, ή δεν επιτύχουν το (αμφίβολο ως προς τα πλεονεκτήματα που παρέχει του) να θεσπίσουν μια σχέση, μετά τα 25 – ιδιαίτερα δε μετά τα 28 – τους χρόνια περιπίπτουν σε μια κατάσταση ολοένα και μειούμενων αποδεκτών από τις ίδιες εναλλακτικών. Ή θα αποδεχτούν στωϊκά αυτή την μείωση ή/και θα μειώσουν τις απαιτήσεις τους ή/και θα υποβαθμίσουν τα κριτήρια επιλογής τους ή/και θα ενισχύσουν τη σεξουαλική τους τεχνική. Μετά τα 28 της χρόνια, η άπορη ή φτωχή σε κοινωνικά χαρακτηριστικά (και, προπάντων, η άπορη ή φτωχή και σε φυσικά χαρακτηριστικά) βρίσκεται σε ολοένα και περισσότερο επισφαλή θέση. Μέσα στα πλαίσια του γάμου ή της σταθερής σχέσης, η γυναίκα έχει εξασφαλισμένη μια σχετική και, βέβαια, αμυντική προστασία από τις (πτωτικές) διακυμάνσεις της αγοράς. “Εξω”, στην ελεύθερη αγορά είναι ολοένα και περισσότερο ανίσχυρη απέναντι στον αντίστοιχό της στη σεξουαλική ιεραρχία άνδρα. Ακόμα και αν δεν

⁸¹ Πάντως, η *ένταξη* του μισογυνισμού εμφανίζεται να είναι ανάλογη της διάρκειας της περιόδου επί το(ν) εποχιακά κυμαινόμενο) βαθμό ενεργοποίησης του ατόμου στην προσπάθεια μόνιμης ένταξης του στη σεξουαλική αγορά.

Αξίζει να τονιστεί ότι οι (κατα)στάσεις του μισογυνισμού και του μισανδρισμού δεν αποτελούν πιθανή ανδρική και γυναικεία ιδιαιτερότητα αντίστοιχα. Το αντικείμενο και η δομή της μελέτης υποχρεώνουν το συντάκτη της να παρουσιάσει στοιχεία μόνο για τον ανδρικό μισογυνισμό, δηλαδή για το λογικό ένα τέταρτο του όλου.

⁸² Το χρονικό διάστημα που είναι αναγκαίο για την ένταξη του νεαρού άνδρα στη σεξουαλική αγορά καθορίζεται κυρίως και Καταρχήν από τη θέση του στην ιεραρχία του φύλου του από πλευράς φυσικών χαρακτηριστικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών (διαθέσιμων πολιτιστικών και οικονομικών πόρων αλλά και αμέσως ή εμμέσως επενδύσιμου στη σεξουαλική αγορά χρόνου). Καθορίζεται επίσης από τη διαπραγματευτική του ικανότητα, δηλαδή την ελαστικότητα των απαιτήσεων και των κριτηρίων του, δηλαδή το βαθμό και την ένταση που είναι διατεθειμένος να υποβαθμιστεί στη σεξουαλική ιεραρχία με αντάλλαγμα τη συντομότερη ένταξη στη σεξουαλική αγορά. (Τα αυτά ισχύουν και για την ένταξη των γυναικών στη σεξουαλική αγορά και την παγίωση μιας θέσης στην ιεραρχία του φύλου τους.)

⁸³ Εξαίρεση αποτελεί μια μικρή μειονότητα της τάξης του 3-4% στη βάση της ιεραρχίας του φύλου τους και μια περίπου πενταπλάσια μειονότητα νεαρών γυναικών που ελέγχονται – και για όσο χρόνο ελέγχονται – αποτελεσματικά από την οικογένεια.

συνυπολογιστούν τα κοινωνικά χαρακτηριστικά, ο άνδρας διαθέτει 2πλάσια ισχύ, 2πλάσιο εύρος εναλλάκτικων λύσεων στα 35 του, 7πλάσια ισχύ στα 40 του και 11πλάσια ισχύ στα 45 του χρόνια. Μετά τα 38 τους, η πλειονότητα και μετά τα 41 η μεγάλη πλειονότητα των γυναικών διαθέτει ισχύ περίπου ανάλογη (αλλά όχι και ομόλογη, ιδιαίτερα από πλευράς προσδοκιών) με το 15χρονο έως και 18χρονο άνδρα. Ακριβέστερα, έρχεται σε θέση αντιστρόφως αναλογη του νεαρού: πραγματοποιούν την κίνησή του από τα 15 προς τα 20 χρόνια αλλά αντιστρόφως από τα 20 προς τα 15. Με άλλα λόγια, μπαίνουν σε διαδικασία εξόδου από τη σεξουαλικά αγορά και, ευρύτερα, διαδικασία επιστροφής από το ενεργό έμφυλο(-σεξουαλικό) στο ανενεργό έμφυλο.⁸⁴ Μερικές φορές από τα 30, συνήθως από τα 38 και κατά κανόνα από τα 41 της χρόνια, η γυναίκα τυχαίνει μειωμένης, μειούμενης έως και μηδενικής ζήτησης στη σεξουαλική αγορά. Η επανεξέταση κάποιων αδιαπραγμάτευτων προϋποθέσεων ή κριτηρίων είναι συνήθως αναγκαία για να επιβραδύνει τη διαδικασία αποσεξουαλικοποίησης-επανεμφυλοποίησης.⁸⁵ Μια μικρή δε μερίδα γυναικών αυτής της πλειονοτικής κατηγορίας των φτωχών ή απόρων σε χαρακτηριστικά επιχειρεί κάτι που σχεδόν το σύνολο έχει συνειδητοποιήσει ότι επιθυμεί αλλά δεν τολμά επιχειρεί μια δεύτερη έξοδο, μια "ηρωϊκή" έξοδο στη σεξουαλική αγορά.⁸⁶

Με βάση την ανάλυση του σεξουαλικού (αυτο-)προσδιορισμού ως προς τα φυσικά χαρακτηριστικά που μόλις έλαβε χώρα, είναι χρήσιμο να επανασηματιστούν ορισμένα γενικά συμπεράσματα-αφετηρίες για την ανάλυση που ακολουθεί. Η είσοδος του άνδρα στο σεξουαλικό πεδίο καθορίζεται και από τα κοινωνικά του χαρακτηριστικά, η δε τροχιά του στο σεξουαλικό πεδίο καθορίζεται κυρίως από τα κοινωνικά του χαρακτηριστικά. Αντίθετα, στη μεγάλη πλειονότητα των περιπτώσεων, η είσοδος αλλά και η τροχιά της γυναίκας στο σεξουαλικό πεδίο καθορίζονται κυρίως από τα φυσικά της χαρακτηριστικά. Τα κοινωνικά της χαρακτηριστικά, κατά πρώτο λόγο, ενεργούν ως προ-αποκλειστικά, προ-απορριπτικά κάποιων κατηγοριών ανδρών. Κατά δεύτερο λόγο και σε συνδυασμό με τα φυσικά χαρακτηριστικά, ρυθμίζουν τις συνθήκες και προϋποθέσεις αποδοχής ενός συγκεκριμένου άνδρα από το σύνολο των εγκρίτων που διατίθενται στη συγκεκριμένη συγκυρία.⁸⁷ Η αξιακή αυτή διαφορά - οι

⁸⁴ Τουλάχιστον 15 χρόνια πριν από τον άνδρα. Οι γυναίκες ζουν σεξουαλικά πολύ λιγότερα κοινωνικά χρόνια από τον άνδρα.

⁸⁵ Μέσα στα πλαίσια της καθημερινότητας η επιβράδυνση αυτή - με την προσθήκη φαντασιωτικών τονωτικών - φαντάζει σαν διαιώνιση.

⁸⁶ Από 24 γυναίκες, οι 19 συνειδητοποίησαν κάπου ανάμεσα στα 30 και τα 40 τους χρόνια ότι θα επιθυμούσαν την "ηρωϊκή" έξοδο, την έξοδο μηδενικών κοινωνικών δεσμεύσεων και ηθικών αναστολών με μοναδικό σκοπό τη σεξουαλική απόλαυση. Τρεις δε απ' αυτές (αριθμός δυσανάλογα υψηλός για σύνολο των γυναικών), επιχείρησαν την έξοδο στις ηλικίες των 40, 44 και 44 ετών και - με την παροχή συμπληρωματικών πόρων και σεξουαλικών υπηρεσιών - σχετίστηκαν με άνδρες κατά 7, 14 και 17 χρόνια νεότερους τους. Ο δεύτερος από τους δεσμούς αυτούς είχε διάρκεια 6 ετών. Ο πρώτος και ο τρίτος βρίσκονται στα 4,5 και 10 χρόνια αντίστοιχα και συνεχίζουν. Μάλιστα, ο άνδρας-σεξουαλικός σύντροφος της τρίτης γυναίκας παντρεύτηκε προ τετραετίας μία συνομήλική του, προικίστηκε δε (και) από την ερωμένη του με την οποία και συνεχίζει να σχετίζεται σεξουαλικά, έχοντας όμως μετατρέψει τη σεξουαλική τους σχέση σε δορυφορική.

διαφορές στη συνθετική οργάνωση των κριτηρίων αξιολόγησης - ανδρών και γυναικών επιτρέπει στον άνδρα να εξασφαλίσει την υπερανάπληρωση τόσο της φθοράς των φυσικών του χαρακτηριστικών όσο και της κάμψης των σεξουαλικών του δυνατοτήτων, καθώς και τη δυνατότητα της παρατεταμένης παραμονής-συμμετοχής του στη σεξουαλική αγορά. Από την άλλη πλευρά, η παραμονή της γυναίκας στη σεξουαλική αγορά εξαρτάται σε πολύ μικρότερο βαθμό από τη διάθεση-θέλησή της και σε ακόμα μικρότερο βαθμό από τις σεξουαλικές της ανάγκες ή/και δυνατότητες. Ουσιαστικά, η “φυσική” είσοδος της γυναίκας στη σεξουαλική αγορά προδιαγράφει την “αφύσικη” έξοδό της.

Ο σεξουαλικός (αυτο-)προσδιορισμός των δύο φύλων με βάση τα φυσικά χαρακτηριστικά στη σεξουαλική αγορά δεν είναι και ο τελικός αλλά ούτε και ο κυρίαρχος και καθοριστικός προσδιορισμός τους. Σχηματίζει ένα σύστημα ορίων και δομών μέσα στο οποίο το άτομο οργανώνει, σημαίνει, αξιολογεί και συνειδητοποιεί τη σεξουαλικότητά του από το ανενεργό έμφυλο ως το ενεργό έμφυλο, από το δυνάμει σεξουαλικό ως το (ενεργό) σεξουαλικό. Ο τελικός, κυρίαρχος και καθοριστικός σεξουαλικός προσδιορισμός του ατόμου είναι ο προσδιορισμός με βάση τα κοινωνικά χαρακτηριστικά, ο κοινωνικός (ιστορικό-ταξικός) προσδιορισμός.⁸⁸

Όμως, το ιδιαίτερο-βιογραφικό και, πολύ περισσότερο, το “αφύσικο” στατιστικό, όλο αυτό το πλήθος των δεδομένων, οι ιδιαιτερότητες του κάθε φύλου και της κάθε ηλικίας, το ποικίλο και ποικιλόμορφο των αξιολογήσεων, το σχετικό και συναρτημένο των πάντων, δεν πρέπει να υποβαθμίσουν σε σημασία ένα κανόνα, μια κυρίαρχη τάση που αναδεικνύεται με σαφήνεια.⁸⁹ Την κορυφή της σεξουαλικής ιεραρχίας του κάθε φύλου καταλαμβάνουν άτομα που *ορίστηκαν* σ’ αυτές τις συγκεκριμένες θέσεις από τα άτομα στην κορυφή της σεξουαλικής ιεραρχίας του άλλου φύλου. Με την κάθοδο στην ιεραρχία, εμφανίζονται άτομα που η θέση τους στην ιεραρχία *περιορίζεται* ως προς τα *μέγιστα* από τα ανώτερα στην ιεραρχία άτομα του άλλου φύλου. Τα αντίστοιχα στην ιεραρχία άτομα του άλλου φύλου τους *ορίζουν* τη συγκεκριμένη θέση που θα καταλάβουν μέσα στα όρια του ειδικού τμήματος της ιεραρχίας, του τμήματος που τους αντιστοιχεί. Με τη σειρά τους, άτομα της κάθε ομάδας θέσεων στη σεξουαλική ιεραρχία περιορίζουν ως προς τα μέγιστα τα κατώτερα άτομα του άλλου φύλου. Τέλος, τα εντελώς περιορισμένα άτομα - τα άτομα στη βάση της σεξουαλικής ιεραρχίας -

⁸⁷ Εκφρασμένο από μια μικρο-διαφορετική εμφατική προοπτική, τα κοινωνικά χαρακτηριστικά θέτουν όρια, *προ-*καθορίζουν αντικειμενικά σχέσεις, ικανότητες, δυνατότητες, επιλογές. Επιβάλλουν σε όλους και όλες μια ταξική δυσκινησία (που ενισχύεται και σημαίνεται από την όποια αξιακή ασυμβατότητα). Παραμένουν ενεργά - αλλά ως μικρο-ρυθμιστικά εξειδικευτικά - σε συνδυασμό με τα φυσικά χαρακτηριστικά και εντός του συγκεκριμένου γενικού πλαισίου. Η άγνοια αυτών των αντικειμενικών καθορισμών και τα όποια υποκειμενικά υπόλοιπα ονομάζονται “ελεύθερη επιλογή”.

⁸⁸ Βέβαια, τα άτομα δεν κυκλοφορούν φέροντας κάποιο συγκεκριμένο και σαφές *αποδεικτικό* της κοινωνικής τους θέσης σύμβολο. Κυκλοφορούν φέροντας γενικές (αλλά εξειδικεύσιμες) και ασαφείς (αλλά αποσαφηνίσιμες) *ενδείξεις-κωδικούς* της κοινωνικής τους θέσης.

⁸⁹ Ακριβώς γι’ αυτό το λόγο, δηλαδή για να ελαχιστοποιηθεί η πιθανότητα υποβάθμισής της, αν και αναδεικνύεται περί το μέσον του κεφαλαίου, η κρίσιμη συγκεκριμένη αυτή στιγμή “κόπηκε”, τροποποιήθηκε εκφραστικά και μεταφέρθηκε στο τέλος του.

ορίζουν για τα αντίστοιχά τους άτομα του άλλου φύλου την κατανομή των τελευταίων θέσεων στην κοινωνική ιεραρχία. Επίσης, με μία απόλυτη πράξη, μια εφιαλτική πράξη κοινωνικού δαρβινισμού, προβαίνουν - για λογαριασμό του συνόλου των ατόμων που είναι ενταγμένα στη σεξουαλική ιεραρχία - στον *αποκλεισμό* μιας μικρής μειονότητας ατόμων του άλλου φύλου από τη σεξουαλική ιεραρχία, προβαίνουν στη σεξουαλική τους ιζηματοποίηση. Μ' αυτή την πράξη μικρο- και μακρο-απανθρωποποίησης, κάποιοι και κάποιες στερούνται μόνιμα τη σεξουαλική επαφή και τον έρωτα, έστω και στην ελάχιστη δυνατή (προ-φαντασιστική) μορφή της βάσιμης προσδοκίας. Στερούνται επίσης - τους ακυρώνεται στην πράξη - και το *δικαίωμα* συμμετοχής στη φυσική αναπαραγωγή του είδους. (Το αν ένα άτομο θα συμμετάσχει στη φυσική αναπαραγωγή του είδους αποτελεί - στο βαθμό που είναι προσωπικότητα - ζήτημα προσωπικής του επιλογής αλλά μόνο εάν και εφόσον το δικαιούται)

Η διάσταση των φυσικών χαρακτηριστικών όπως και αυτή των κοινωνικών χαρακτηριστικών έχουν αναλυθεί με επάρκεια με την ολοκλήρωση του 7ου κεφαλαίου. Αυτό που απουσιάζει - τόσο από το συγκεκριμένο ζήτημα όσο και από το σύνολο των επιμέρους ζητημάτων της μελέτης ως αυτό το σημείο - είναι η πληρότητα, το δομικό ενιαίο, οι κινητήριες αρχές της. Με άλλα λόγια απουσιάζει η απάντηση στα ακόλουθα ερωτήματα Πώς σχετίζονται αντικειμενικά και σε ποια μέγιστα-ελάχιστα όλα αυτά τα τόσο διαφορετικά αξιολογημένα και σεσημασμένα - δηλαδή, ιεραρχημένα - άτομα; Πώς το κάθε ιστορικό άτομο εξαργυρώνει τα προνόμια και τις υποχρεώσεις του στη σεξουαλική αγορά στη σύγχρονη Ελλάδα; Υπάρχουν και ποιοι είναι οι υπερ-συνειδητοί κανόνες με ιστορικό μέτρο τους οποίους ισχύουν και λαβαίνουν χώρα οι σχέσεις και πράξεις στη σεξουαλική αγορά στη σύγχρονη Ελλάδα; Το κεφάλαιο που ακολουθεί επιχειρεί να δώσει μian απάντηση σ' αυτά τα ερωτήματα.

*8ο Κεφάλαιο: Φυσικά Χαρακτηριστικά, Κοινωνικά Χαρακτηριστικά και Σεξουαλική Τεχνική
Βασικοί Λόγοι Ανταλλαγής στη Σεξουαλική Αγορά*

Το κεφάλαιο αυτό δεν είναι άλλο από το πρώτο κεφάλαιο της μελέτης. Είναι το πρώτο κεφάλαιο τροποποιημένο, αναθεωρημένο και, κυρίως, συγκεκριμενοποιημένο. Ουσιαστικά, όλα τα κεφάλαια που μεσολαβούν αποτελούν εκτεταμένες διαδοχικές μορφοποιήσεις και αναλύσεις του πρώτου από διάφορες προοπτικές, αποτελούν μερικές ιστορικές συγκεκριμενοποιήσεις του. Εφόσον δε η μελέτη έχει ως κοινωνικό πεδίο και ιστορικό συγκεκριμενοποιητή τη σύγχρονη Ελλάδα, όλα τα ενδιάμεσα κεφάλαια παράγουν και συνθέτουν γνώση με το να εξελληνίζουν - και στο βαθμό που εξελληνίζουν - το πρώτο κεφάλαιο. Είναι δυνατό να ειπωθεί ότι τα κεφάλαια της μελέτης δεν είναι παρά ένα κεφάλαιο μορφοποιημένο από διαφορετικό ιστορικο-κοινωνικό υλικό κάθε φορά. Η θεωρητική γνώση χάνει ένα μεγάλο μέρος της σημασίας της - είναι υποβαθμίσιμη σε "ελευθεροσυνειρμική" - εάν δεν περιλαμβάνει την παραγωγή μέσω παραγωγής γνώσης και παραγωγή γνώσης ώστε να είναι αμέσως αξιολογήσιμη από την κοινότητα όχι μόνον από αρχιτεκτονικής και αισθητικής πλευράς αλλά και από πλευράς ωφελιμότητας.¹

(α Φυσικά Χαρακτηριστικά, Κοινωνικά Χαρακτηριστικά, Σεξουαλική Τεχνική)

Λόγω του ότι το τελευταίο αυτό κεφάλαιο είναι το πρώτο κεφάλαιο συγκεκριμενοποιημένο, ορισμένες αρχικές βασικές έννοιες - τα φυσικά χαρακτηριστικά, τα κοινωνικά χαρακτηριστικά και η σεξουαλική τεχνική - είναι αναγκαίο να επαναμορφοποιηθούν-συμπληρωθούν με βάση τα όσα έχουν προηγηθεί αλλά και νέα στοιχεία.

Τα φυσικά χαρακτηριστικά αποτελούν ένα σύστημα βιολογικών-φυσιολογικών χαρακτηριστικών. Τα μέγιστα τους καθορίζονται από τις ευρύτερες παραγωγικές δυνατότητες της κάθε συγκεκριμένης ιστορικής κοινωνίας, τα δε ελάχιστα τους από τις ευρύτερες ανάγκες της. Όντας χαρακτηριστικά που μεταβιβάζονται από γενεά σε γενεά, περιλαμβάνουν μια αξία επιβίωσης στη σύστασή τους, αξία που δεν είναι ούτε ενιαία ούτε σταθερή. Τα *μάχμα* φυσικά χαρακτηριστικά διαθέτουν εκθετικά υψηλότερη αξία από τα φυσικά χαρακτηριστικά που απλώς επέπλευσαν διαμέσου της εξέλιξης και της ιστορίας του είδους.

Όμως, τα φυσικά χαρακτηριστικά δεν διαθέτουν μόνον αξία επιβίωσης. Περιλαμβάνουν και αξία που εδράζεται στο πολυδιάστατο (και ιστορικά συγκεκριμένο) κοινωνικό κόστος συντήρησης, διατήρησης, απόκτησης, αναβάθμισης κλπ.² Από την απειρία των φυσικών χαρακτηριστικών - την "καθεαυτότητα" τους στη γλώσσα του Καπύ - είναι οι ανάγκες της κάθε συγκεκριμένης κοινωνίας και

¹ Το "ανταλλακτικό" ενός έργου είναι δευτερεύον, ιστορικά δε ειδικότερο είναι ασήμαντο (έως δυσσήμαντο). Σημαντικό είναι το "χρήσιμο". Δεν υπάρχει μεγαλύτερη ταπείνωση για έναν παραγωγό από το να αποδειχθεί ότι το έργο του είναι άχρηστο (Άχρηστο, όχι αχρησιμοποίητο). Η χρησιμότητα είναι μορφή αθανασίας' η αχρηστία είναι μορφή θανάτου. (Η κοσμοθεωρία του συντάκτη της μελέτης είναι πλέον γνωστή, οι δε αξιακές του αρχές γνωστές ή, έστω, γνωστοποιημένες. Συνεπώς, είναι ευνόητο και το από την προοπτική του διακριτό ανάμεσα στο (γενικό) χρήσιμο και το (ειδικό) ωφέλιμο.)

² Είναι φανερό ότι το ζήτημα αυτό είναι ευρύτατο. Θίγεται με τη μορφή της υποστηρικτικής θεωρητικής διευκρίνισης στο βαθμό που τέμνει το επιχείρημα.

της κάθε συγκεκριμένης ιστορικής περιόδου αυτές που καθορίζουν το ποια είναι μάχιμα, καθώς και το πώς συντίθενται και ιεραρχούνται. Δεν είναι βέβαια τυχαίο ότι, στην αγροτική κοινωνία της παραδοσιακής Ελλάδας, η “γελαδερή νταρνάνα”, η “μπόλικια”, η “θεωρητική” γυναίκα είναι σαφώς επικρατέστερη της “λεπτής και ευέλικτης”, της “απέριττης και οικονομικής”, της γυναίκας που “τα διαθέτει όλα αλλά στον ελάχιστο βαθμό”.³ Αποτελεί ιστορικό κανόνα και πράξη κοινωνικής γενετικής, ένα μέρος των μάχιμων φυσικών χαρακτηριστικών να απαλλοτριώνεται (σε φαινοτυπική βάση και μαζί με τους φορείς τους) με διάφορους τρόπους – από τη βία ως την (εξ)αγορά – από τις κυρίαρχες τάξεις. Συνεπώς, ακόμα και τα φυσικά χαρακτηριστικά έχουν κάποιο (ιστορικά συγκεκριμένο και δι-ιστορικά κυμαινόμενο) κοινωνικό κόστος, δηλαδή μια αξία ειδικής μέριμνας καθώς και μια αξία απαλλοτρίωσης ή/και αντίστασης στην απαλλοτρίωση. Η αξία αυτή εμφανίζεται και με τη μορφή της αντίστασης – ορίζεται δε από το βαθμό της – στην προσαρμογή σε νέα ιστορικά δεδομένα και συνθήκες. Για παράδειγμα, ο Έλληνας αγρότης πέρασε σχετικά εύκολα από τη φουστάνελλα στο παντελόνι. Δύσκολα όμως θα παρατήσσει τη “νταρνάνα” του, έστω ως (προπάντων ως) ιδανικό.

Ένα δεύτερο, συμπληρωματικό κοινωνικό κόστος των φυσικών χαρακτηριστικών τείνει να γενικευθεί και παγιωθεί στον 20ο αιώνα. Λαβαίνουν χώρα σημαντικές επενδύσεις στην υγεία ενός πληθυσμού συνολικά και αδιακρίτως του είδους των *φυσικών* χαρακτηριστικών του ατόμου. Εμβολιάζονται τόσο τα ψηλά όσο και τα κοντά παιδιά, τόσο τα αγόρια όσο και τα κορίτσια. Ο άνθρωπος παρεμβαίνει στους μηχανισμούς φυσικής επιλογής και σχετικοποιεί το *Darwin*, σε μια διαδικασία που αποτελεί στιγμή της ανάπτυξης του πολιτισμού, στηριγμένης στην παραγωγή υπερ-προϊόντος και την εμφάνιση του κοινωνικού εποικοδομήματος. Στο βαθμό που ο άνθρωπος παρεμβαίνει με συνειδητή προσπάθεια στα φυσικά χαρακτηριστικά του, αυτά περιλαμβάνουν και ένα (αυξανόμενο) κόστος παραγωγής και την ομολογή του αξία.

Σ’ ό,τι αφορά τη σύγχρονη Ελλάδα, ειδικά το σεξουαλικό πεδίο και ειδικότερα το ζήτημα της αξιολόγησής τους, τα φυσικά χαρακτηριστικά είναι διακριτά σε *γενικά* και *ειδικά σεξουαλικά*.⁴ Τα γενικά φυσικά χαρακτηριστικά αναφέρονται στην ολική σωματικότητα του ατόμου εκτός των αυστηρά σεξουαλικών σημείων, σημείων στα οποία αναφέρονται τα ειδικά σεξουαλικά χαρακτηριστικά.⁵ Μια δεύτερη εξίσου σημαντική διάκριση ισχύει για το σύνολο σχεδόν των

³ Οι ενεργές γνώσεις που ισχύουν σε μια συγκεκριμένη ιστορική κοινωνία ασκούν σημαντικό ρυθμιστικό ρόλο στον ορισμό και τη διάταξη των μάχιμων φυσικών χαρακτηριστικών. Η “άτυχη” επιλογή συζύγου ή το “θέλημα του Θεού” στην αγροτική κοινωνία δεν είναι άλλο από την άγνοια δεδομένων που, για παράδειγμα, μια απλή εξέταση αίματος είναι δυνατό να παρέξει.

⁴ Η διάκριση αυτή, όπως και οι διακρίσεις στα κοινωνικά χαρακτηριστικά που ακολουθούν, είναι μεν δύναμι παρούσα στην αρχική σχεδίαση του επιχειρήματος αλλά συγκεκριμενοποιήθηκε από την έρευνα. Με άλλα λόγια, αυτές οι αρχικές έννοιες “άντεξαν” στην πίεση της πραγματικότητας. (Υπήρξαν όμως και άλλες που παροπλίστηκαν, και ο συντάκτης την μελέτης δεν πρόκειται να μάθει ποτέ αν είναι “πραγματικά” προβληματικές, λασθεμένες ή άχρηστες, ή αν οι ικανότητές του φτάνουν έως το σημείο του να τις συλλάβει μόνο, χωρίς να μπορεί και να τις θέσει υπό τον αποτελεσματικό έλεγχό του.)

⁵ Η διαφορά αυτή δεν είναι τόσο απλή όσο αρχικά φαίνεται. Για παράδειγμα, η τριχοφυΐα δεν αποτελεί αυστηρά σεξουαλικό σημείο. Αποτελεί όμως σεξουαλικό “σημείο”. Για την πλειονότητα των σύγχρονων Ελλήνων, η τριχοφυΐα στη γυναίκα είναι από ενοχλητική έως και απωθητική (αποτελεί

γυναικών (και, συνεπώς, στη σύγχρονη Ελλάδα τουλάχιστον, η γυναίκα διακρίνεται και σ' αυτή της την ιδιότητα από τον άνδρα) και πρέπει να τονιστεί. Αποτελεί μάλλον ασφαλή διαπίστωση ότι η σύγχρονη Ελληνίδα γυναίκα δεν διακρίνει στον άνδρα μόνο φυσικά χαρακτηριστικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά. Διακρίνει επίσης φυσικά χαρακτηριστικά και *φυσική κατάσταση*. Ο σε κακή φυσική κατάσταση - συγκριτικά με τον 25χρονο - 50χρονος θεωρείται από τη σύγχρονη Ελληνίδα (από σαφώς έως και ποιοτικά) ανώτερος από κάθε άποψη σε σχέση με τον 25χρονο *εάν* διαθέτει υψηλά αξιολογούμενα (ωραία) φυσικά χαρακτηριστικά και υψηλά αξιολογούμενα (ωραία επίσης) κοινωνικά χαρακτηριστικά. Θεωρείται, για παράδειγμα, ποιοτικά ανώτερός του ως γονέας, πατέρας, σύντροφος και εραστής. Μια σειρά δε στοιχείων που είναι ενδεικτικά κακής φυσικής κατάστασης, όπως τα γκρίζα ή αραιά μαλλιά και οι ρυτίδες, όχι μόνο δεν τιμώνται αρνητικά αλλά, αντίθετα, τιμώνται θετικά ως δείκτες ισχύος και εμπειρίας.⁶ Για τη γυναίκα, η σεξουαλική απόλαυση του "άνδρα ως φυσική κατάσταση" - το μικρο-ηδονικό - είναι δευτερεύουσα και θυσίασιμη. Πρωτεύουσα είναι η σεξουαλική απόλαυση του συμπλέγματος "άνδρας ως φυσικά χαρακτηριστικά(-)άνδρας ως κοινωνικά χαρακτηριστικά", δηλαδή το μακρο-γενετικό(-)μεσο-κοινωνικό. Η γυναίκα, χωρίς να το γνωρίζει, εκπροσωπεί-εκφράζει τις αναγκαιότητες του είδους. Απέναντί της ορθώνεται ο άνδρας, ο οποίος, χωρίς να το γνωρίζει επίσης, εκπροσωπεί-εκφράζει τις αναγκαιότητες της (αγέλης έως και) κοινωνίας.⁷ Απ' αυτή την προοπτική, Ιστορία είναι η (μεταβατική;) περίοδος όπου το κοινωνικό είναι κυρίαρχο του ειδικού, όπου η ανθρώπινη κοινωνία κυριαρχεί του ανθρώπινου είδους.

αρνητικό αξιακό μέγεθος), ενώ για την πλειονότητα των Ελληνίδων, η τριχοφυΐα στον άνδρα είναι έως και διεγερτική (αποτελεί θετικό αξιακό μέγεθος).

⁶ Στο σύγχρονο Έλληνα άνδρα ισχύουν περίπου τα αντίθετα. Φυσική κατάσταση και κοινωνικά χαρακτηριστικά της γυναίκας θεωρούνται σχεδόν άσχετα μεταξύ τους. Η φυσική κατάσταση σχεδόν ταυτίζεται με τα φυσικά χαρακτηριστικά της γυναίκας. Για τον άνδρα, μια γυναίκα σε κακή φυσική κατάσταση δεν είναι παρά μια γυναίκα με άσχημα φυσικά χαρακτηριστικά. Μ' άλλα λόγια, η κακή φυσική κατάσταση ορίζεται ως *αλλοίωση* των φυσικών χαρακτηριστικών. Ο ορισμός αυτός είναι - *τουλάχιστον* ως την εμμηνόπαυση - σαφώς λαθεμένος αλλά και επιβεβλημένος. Με άλλα λόγια, αποτελεί άλλη μια μορφή-διάσταση της μετατροπής της γυναίκας στα (κυρίαρχα) ανδρικά πρότυπα και δεδομένα. Σ' αυτή δε τη μετατροπή ο άνδρας έχει σύμμαχό του τη νέα γυναίκα(, τη γυναίκα ως νέα, τη γυναίκα χωρίς "φυλική συνείδηση").

Είναι αξιοσημείωτο και ενδεικτικό του ομολόγου της διπλής κάθετης ιεράρχησης ανδρών-γυναικών και ισχυρών ανδρών-άνισχυρων ανδρών το γεγονός ότι και στους άνδρες με χαμηλά αξιολογούμενα κοινωνικά χαρακτηριστικά - για παράδειγμα, στους χειρώνακτες εργαζόμενους - η κακή φυσική κατάσταση ορίζεται *ανδρικά* (και από τις γυναίκες) όπως και στις γυναίκες (και από τους άνδρες): ορίζεται ως αλλοίωση των φυσικών τους χαρακτηριστικών. Κατά συνέπεια, συνολικά ειπωμένη, η ταύτιση φυσικών χαρακτηριστικών και φυσικής κατάστασης ισχύει τόσο για το σύνολο των γυναικών όσο και για τη μεγάλη πλειονότητα των ανδρών. Για τις μεν γυναίκες, εξ ορισμού - δηλαδή κοινωνικό φύλο - κατώτερων/ κυριαρχούμενων, για τη δε πλειονότητα των ανδρών επίσης εξ ορισμού - δηλαδή ταξική θέσει - κατώτερων/κυριαρχούμενων, κακή φυσική κατάσταση σημαίνει αλλοίωση των φυσικών χαρακτηριστικών. Για μια μικρή μειονότητα ανδρών εξ ορισμών - δηλαδή τόσο κοινωνικό φύλο όσο και ταξική θέσει - ανώτερων/κυρίαρχων, η κακή φυσική κατάσταση από ασημαντοποιείται έως και εκμηδενίζεται μέσω της αναγωγής της στα κοινωνικά χαρακτηριστικά τους.

⁷ Όπως και με τις διακρίσεις στα κοινωνικά χαρακτηριστικά που ακολουθούν, η παρουσίαση του επιχειρήματος θα αυξανόταν εκθετικά σε πολυπλοκότητα αλλά και σε έκταση εάν οι διακρίσεις αυτές μορφοποιούνταν σε αυτόνομες και εμφανώς ενεργές στην επιφάνεια του επιχειρήματος διαστάσεις. Ακολουθώντας μια τεχνική που εφάρμοσε σε δεκάδες σημεία της μελέτης, ο ερευνητής τις όρισε ως "ζητήματα προσωπικής περιέργειας" και επέλεξε να τις εξαφανίσει από την παρουσίαση με το να τις ανάγει σε κυμαινόμενους *συντελεστές*. Για παράδειγμα, η έμφαση της νεαρής ενήλικης εξαστισμένης σε φυσικά χαρακτηριστικά και σωματική κατάσταση αντιστοιχεί σε ένα λόγο της τάξης

Από την άλλη πλευρά, τα κοινωνικά χαρακτηριστικά αναφέρονται στις αξίες χρήσης, τα χρήσιμα αντικείμενα που περιστοιχίζουν το άτομο όσο και τους τρόπους χρήσης τους από μέρους του.⁸ Τα κοινωνικά χαρακτηριστικά γενικά αναφέρονται στην ποιότητα, ποσότητα, είδος και αποτέλεσμα της συλλογικής προσπάθειας κοινωνικοποίησης του ατόμου ως συστήματος φυσικών χαρακτηριστικών, δηλαδή το συγκεκριμένο κόστος (τόσο ως δομή όσο και ως συνολική αξία) ανάπτυξης και μετατροπής του από μέλος του είδους σε ιστορικό-ταξικό συγκεκριμένο κοινωνικό μέλος, δηλαδή το κόστος εισαγωγής του στην ιστορική κοινωνία. Είναι διακριτά σε *υλικά* (αντικειμενικά) και *προσωπικά*. Τα μεν υλικά κοινωνικά χαρακτηριστικά αναφέρονται σ' αυτά καθ'εαυτά τα υλικά αντικείμενα στην κατοχή ή τον αποτελεσματικό έλεγχο του ατόμου, τα δε προσωπικά χαρακτηριστικά αναφέρονται στους τρόπους χρήσης των χρήσιμων αντικειμένων, στην προσωπικότητα και το χαρακτήρα του ατόμου.

Υπάρχουν όμως και μεταβατικά κοινωνικά χαρακτηριστικά, κοινωνικά χαρακτηριστικά που αποτελούν ασταθείς (και κυμαινόμενες ως προς τις αναλογίες και τις μορφές) συνθέσεις υλικών και προσωπικών χαρακτηριστικών. Ένα τέτοιο χαρακτηριστικό είναι οι προσωπικές σχέσεις και γνωριμίες του ατόμου. Σ' αυτά τα πεδία, το άτομο αξιολογείται ως ενιαίο, ως άτυπη ή μετα-τυπική σύνθεση των αντικειμενικών του διαστάσεων. Οι προσωπικές σχέσεις και γνωριμίες, ως άτυπες, είναι δυνατό να συμβάλλουν στην αξίωση (πραγμάτωση της αξίας - "φιλικές"), υπό-πραγμάτωση (εχθρικές) ή υπερ-πραγμάτωση ("παρασιτικές") του ατόμου. Ένα άλλο μεταβατικό πεδίο συντίθεται από τις διάφορες μόδες. Είτε ως μηχανισμοί αποσύγχυσης ή/και αποσαφήνισης είτε ως μηχανισμοί αλλοίωσης ή/και παραποίησης, οι μόδες αποτελούν ισχυρές ενδείξεις τόσο των υλικών διαθέσιμων όσο και των τρόπων χρήσης (και αξιοποίησής) τους από το άτομο.

Τέλος, είναι αναγκαίες ορισμένες γενικές συνοπτικές διευκρινίσεις της σεξουαλικής τεχνικής. Η ασύγχρονη και πολύτροπη είσοδος του ανθρώπου στην ιστορική κοινωνία, η μακρά διαδικασία μετατροπής του αγελαίου στο ποιοτικά διαφορετικό (μόλις-κοινωνικό αλλά πάντως κοινωνικό) κοινοτικό, περιλαμβάνει (συντίθεται από) πολλαπλές κοινωνικοποιήσεις κάθε φυσικής ή αγελαίας ιδιότητας.⁹ Μία απ' αυτές είναι και η σεξουαλικότητα. Η μετάβαση από την αγέλη στην

του 5,2 προς 1, ενώ της ηλικιωμένης ρεαλίστριας Ορθόδοξης αντιστοιχεί σε ένα λόγο της τάξης του 4,7 προς 1 (Οι λόγοι των ομολόγων τους ανδρών είναι 1,4 προς 1 και 0,5 προς 1 αντίστοιχα). Η αναγωγή αυτή δεν σημαίνει και ότι η μελέτη των συγκεκριμένων δεδομένων είναι άχρηστη ή δευτερεύουσα ως προς τη σημασία της. Απλά και μόνο δεν εντάσσεται στο επίπεδο ανάλυσης του επιχειρήματος της συγκεκριμένης μελέτης.

⁸ Τον ορισμό αυτόν ο συντάκτης της μελέτης τον οφείλει στον ομολόγο και ανάλογο ορισμό της κουλτούρας από τον S. Amin (*Class and Nation, Historically and in the Current Crisis*, Νέα Υόρκη: Monthly Review Press, 1980, σ. 31). Σε προσωπική απόδοση, σύμφωνα με τον Amin, η κουλτούρα δεν είναι ο χώρος του μυστηριακού και του απροσμέτρητου, αλλά ο τρόπος οργάνωσης των χρήσιμων αντικειμένων γύρω μας. (Κουλτούρα: Ο πολιτισμός όπως οργανώνεται στην καθημερινότητα, ο μικρο-πολιτισμός.)

⁹ "Κοιτώντας προς τα πίσω" από το "τέλος της ιστορίας" προς την αρχή της είναι δυνατό να σχηματιστεί η εντύπωση ότι οι αγέλες που μετατράπηκαν σε κοινότητες "επέτυχαν" ενώ οι αγέλες που δεν μετατράπηκαν σε κοινότητες "απέτυχαν" στην "ιστορική τους αποστολή". Η εντύπωση αυτή αποτελεί απαλλακτική ψευδαίσθηση. (Και ως *απαλλακτική* ψευδαίσθηση άπτεται μιας μελέτης που επιχειρεί να παρέξει (άλλον) ένα μετατροπέα του φαινομενικού σε πραγματικό.) Η μετατροπή-μετάβαση στο κοινωνικό-κοινοτικό έλαβε χώρα από τις αγέλες που, πρώτο, αναγκάστηκαν από τις περιβαλλοντικές συνθήκες και, δεύτερο, διέθεταν τις αναγκαίες προϋποθέσεις για την κίνησή τους αυτή. Από τη στιγμή που ο σύγχρονος άνθρωπος δεν διαθέτει την ικανότητα να προγραμματίσει

κοινωνία - με απολύτως αναγκαία γενική προϋπόθεση την συγκυριακή έστω εμφάνιση υπερπροϊόντος σε συνδυασμό με την κοινωνική του αξιοποίηση - περιλαμβάνει και την κοινωνικοποίηση της σεξουαλικότητας. Η φυσική-βιολογική σεξουαλική ορμή, ως ένα βαθμό τουλάχιστον, μορφοποιήθηκε σε κοινωνική σεξουαλική τεχνική με την εισαγωγή ποικίλων ελάχιστων και μέγιστων, σημαντικών και ασήμαντων κοινωνικών προϋποθέσεων.¹⁰ Πάνω στη βάση της σταδιακής μεν εκθετικής δε αύξησης του υπερπροϊόντος δεν εμφανίζονται μόνο η ιδιοκτησία, το κράτος και η οικογένεια αλλά και άλλοι "υπερπροϊόντικοι" θεσμοί. Ένας απ' αυτούς, παρά τις πολύμορφες μετατροπές του (ή, ίσως, χάρη σ' αυτές) είναι και η πορνεία, το αυστηρά περιορισμένο πεδίο έρευνας και ανάπτυξης της σεξουαλικής τεχνικής.¹¹ Κατ' αυτό τον τρόπο, σχηματίζονται δύο τύποι, δύο συστήματα ρόλων για τη γυναίκα η γυναίκα με κοινωνική σεξουαλική τεχνική και η γυναίκα με σεξουαλική τεχνική, δηλαδή η γυναίκα πάνω στην οποία οι ανδρικές σεξουαλικές ανάγκες επεξεργάζονται και μετασχηματίζονται σε γυναικείες συμπεριφορές.¹²

Η καπιταλιστική επανάσταση, με τη θεαματική αύξηση του υπερπροϊόντος, επιτρέπει την εντατική επεξεργασία της σεξουαλικής τεχνικής χάρη και στη σημαντική βοήθεια των φυσικών και κοινωνικών επιστημών, τη μερική έστω απελευθέρωση της σεξουαλικότητας από τις κοινωνικές της δεσμεύσεις, και, τέλος, τη γενίκευση της σεξουαλικής τεχνικής μέσω της πτώσης στο κόστος παραγωγής όλων των συντελεστών της (από τη συνταγματική κατοχύρωσή της ως δικαιώματος έως τη διακίνηση και εκμάθησή της). Μέσα στα πλαίσια της σεξουαλικής αγοράς και του αγοραίου αξιακού συστήματος, κάποιο σεξουαλ-τεχνικό ελάχιστο αποτελεί δικαίωμα/υποχρέωση, αναγκαιότητα. Η τεχνική των παραδοσιακών θεσμών και αξιακών συστημάτων, η λύση της αντίφασης "σεξουαλική απόλαυση-αναπαραγωγή" με τη μέθοδο της ελαχιστοποίησης του πόλου "σεξουαλική απόλαυση" μέσω ποικίλων απαγορεύσεων, αποδεικνύεται πλέον αναποτελεσματική. Η καπιταλιστική τεχνική της αυτονόμησης της σεξουαλικής απόλαυσης μέσω μεθόδων αντισύλληψης - μεθόδων που για την επεξεργασία και νομιμοποίησή τους επενδύθηκαν σημαντικά κεφάλαια - θέτει σε αιώρηση και την αντίφαση, την καθιστά οριακή, ανενεργή, θεωρητικό μάλλον παρά πρακτικό ζήτημα. Η σεξουαλικότητα - και χάρη στο συγκριτικά με άλλα κοινωνικά πεδία χαμηλό κόστος των απολαύσεων που παρέχει και τον υψηλό διαθέσιμο χρόνο που απαιτεί - αναβαθμίζεται σε κυρίαρχο

συχνά ούτε καν την υπόλοιπη μέρα του, δεν είναι *λογικά* δυνατό να χρεώνει στους ανθρώπους περασμένων εποχών την ικανότητα προοπτικής των μακρινών απογόνων τους ή των απογόνων άλλων ανθρώπων. Δεν είναι επίσης *λογικά* δυνατό να χρεώνει την ανθρώπινη ανάπτυξη σε κάποιο καθοδηγητικό Ένστικτο ή στην καθοδήγηση ενός μετα/υπερφυσικού Όντος.

¹⁰ Και, βέβαια, δεν υπάρχει λόγος να υποθέσει κανείς τη μέγιστη δυνατή οικονομία πόρων, σχεδιασμού και προσπάθειών στην κίνηση αυτή. Πολλές, πιθανότατα οι περισσότερες, από τις εισαγωγές αυτές (θα) αποδείχτηκαν άχρηστες ή επιζήμιες. Πολλοί από τους τρόπους οργάνωσης των προϋποθέσεων θα αποδείχτηκαν απρόσφοροι.

¹¹ Κάθε ιστορική κοινωνία μετέφερε και μεταφέρει διαφορετικούς πόρους στην πορνεία.

¹² Εμφανίζεται και η ταξική διαφορά της εκτονωτικής "φτηνο-πουτάνας" και της απολαυστικής "ακριβο-πόρνης", τύποι-ρόλοι-χρόνοι-τρόποι ζωής που αντιστοιχούν στους άνδρες περιορισμένων και απεριόριστων οικονομικών πόρων. (Με βάση τη μεθοδολογική έδρα της μελέτης, η πορνεία μπορεί να μελετηθεί με πληρότητα μόνο μέσα στο πλαίσιο μιας μελέτης της σεξουαλικής κυριαρχίας και εκμετάλλευσης. Γι' αυτό το λόγο και ουσιαστικά έχει παρακαμφθεί, αφήνοντας ως συνδεδετικό κρίκο και προπομπό της στιγμής της πορνογραφίας.)

πεδίο απολαύσεων και, ταυτόχρονα, σε πεδίο αναπλήρωσης των στερήσεων σε πολλά άλλα κοινωνικά πεδία.¹³

(β. ...και Λόγοι Ανταλλαγής)

Πάνω στη βάση των συγκεκριμενοποιήσεων που μόλις προηγήθηκαν, γίνεται φανερό ότι μια πρώτη, στιγμιαία έστω διερεύνηση των λόγων ανταλλαγής φυσικών χαρακτηριστικών, κοινωνικών χαρακτηριστικών και σεξουαλικής τεχνικής στη σύγχρονη Ελλάδα δεν αποτελεί θέμα σχολαστικής ενασχόλησης αλλά σημαντικό ζήτημα.

Καταρχήν, η εστίαση των λόγων σεξουαλικής αξιολόγησης στηρίζεται στους αυτούς βασικούς άξονες που στηρίζουν τη μελέτη ως ενιαίο όλο: τη (λογική) τριάδα “φυσικά χαρακτηριστικά – κοινωνικά χαρακτηριστικά – σεξουαλική τεχνική” και το (ιστορικό) ζευγάρι “αξιακό σύστημα – φύλο”. Κατά δεύτερο λόγο, ο τρόπος προσέγγισης και η δομή της της ερμηνείας έλκουν την καταγωγή τους από τον Μαρξ του *Κεφαλαίου*, στηρίζονται δε στο ακόλουθο λογικο-υποθετικό σύστημα

Τα φυσικά χαρακτηριστικά είναι αξίες, αξίες ανταλλάξιμες (από κυρίως έως και αποκλειστικά) στο επίπεδο του ασυνειδήτου, στο επίπεδο των βιο-σωματικών κωδικών. Ως (ανταλλάξιμες) αξίες, αποκαλύπτουν το γεγονός ότι άσχετα από το πόσο απομακρυσμένη μπορεί να είναι η σεξουαλική απόλαυση από την αναπαραγωγή, οι δύο στιγμές είναι εσωτερικά αλληλένδετες.¹⁴ Όμως, τα φυσικά χαρακτηριστικά περιλαμβάνουν(-επιτρέπουν) μια εμπειρική-φαινοτυπική αξία-αξιολόγηση. Η αξιολόγηση αυτή είναι ενδεικτική της αξίας της συμβολής τους στην επιβίωση του είδους, δηλαδή την αξία της προσπάθειας του προ-ιστορικού και του ιστορικού ανθρώπου στο να ελέγξει τη φύση σε σχέση με τον ίδιο, αλλά και τον ίδιο σε σχέση με τη φύση.

Τα κοινωνικά χαρακτηριστικά είναι αξίες, αλλά όχι αμέσως σεξουαλικές αξίες. Αναφέρονται στη ζωή πριν, μετά και γύρω από τη σεξουαλική επαφή και σχέση, και επιτρέπουν την ανταλλαγή τους με σεξουαλικές αξίες, αξίες της σεξουαλικής ζωής, δηλαδή της ζωής κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής επαφής. Με άλλα λόγια, εισάγουν αξίες που έχουν παραχθεί σε άλλα πεδία της κοινωνικής ζωής μέσω διαφορετικών μορφών ανθρώπινης δραστηριότητας.

Τα φυσικά και τα κοινωνικά χαρακτηριστικά *είναι* αξίες αλλά *δεν παράγουν* αξίες. Αποτελούν αξίες που έχουν ήδη παραχθεί (ή - ορθές ή λαθεμένες - ρεαλιστικές προοπτικές τους). Μετέχουν στο σχηματισμό της αξίας της σεξουαλικότητας - σε συνδυασμό με τη σεξουαλική τεχνική - ως οργανωτικές αρχές του σεξουαλικού δυναμικού (ή, στις πορνικές σχέσεις, της εργατικής δύναμης). *Αξία παράγει η ενεργοποίηση και εφαρμογή των σωματικών δυνάμεων με σκοπό την παραγωγή σεξουαλικής απόλαυσης.*¹⁵ Οι ζωντανές σωματικές δυνάμεις είναι που αποτελούν το

¹³ Κατ' αυτό τον τρόπο, το πραγματικό μεροκάματο παραμένει σχετικά χαμηλό και η καπιταλιστική συσσώρευση - καθώς και η αντίστοιχη ανάπτυξη διάφορων πρωτοποριακών πεδίων έρευνας - διατηρείται αμείωτη, ακριβέστερα, απαλλάσσεται από έναν σημαντικό επιβραδυντικό παράγοντα.

¹⁴ Η συγκεκριμένη έννοια του “εσωτερικού”, της “εσωτερικής σχέσης” οφείλεται στον Β. Ollman (*Alienation*, κεφ. 3, “The philosophy of internal relations”, σσ. 26-40).

¹⁵ Και μακροπρόθεσμα-μετασυνειδητά, την αναπαραγωγή.

ενεργό συστατικό της σεξουαλικότητας, η δε αξία τους αποτελεί το ενεργό συστατικό της αξίας της σεξουαλικότητας.

Βέβαια, η σεξουαλική τεχνική, δηλαδή η κοινωνικά οργανωμένη και νοηματοδοτημένη φυσική σεξουαλικότητα, δεν είναι ποιοτικά διαφορετική από το φυσικό και το κοινωνικό: δεν είναι “εξωτερική” τους. Αντίθετα, σεξουαλική τεχνική είναι η ολότητα των μορφών που η σύνθεση φυσικής σωματικής κίνησης και οργάνωσης του ιστορικού χαρακτήρα είναι δυνατό να λάβει μέσα στο πλαίσιο μιας κατάστασης που ορίζεται ως σεξουαλική. Από την άλλη πλευρά, είναι δυνατό να εμφανιστεί και ανεξάρτητα τους (καθώς και ανεξάρτητα από το υποκείμενο με το να προσαρμοστεί στην (ή/και να ταυτιστεί με τη) δομή της απόλαυσης του Άλλου). Η σεξουαλική τεχνική αποτελεί μορφή άρθρωσης της σεξουαλικότητας που καθιστά δυνατή/επιτρέπει – χωρίς να καθιστά και υποχρεωτική ή αναγκαία – την απώλεια του Εγώ και καθιστά δυνατή/επιτρέπει την οργάνωση του υποκειμένου με βάση τις αρχές ενός άλλου (αδιάφορου, ξένου ή/και εχθρικού) Εγώ. Είναι στον καπιταλισμό που η σεξουαλική τεχνική εμφανίζεται με σαφήνεια και χωρίς εξαιρέσεις ως ανεξάρτητη στιγμή-διάσταση της σεξουαλικότητας και της αξιολόγησής της, που η σεξουαλική τεχνική μετατρέπεται και εμφανίζεται ως παραγωγός νέας αξίας.

(γ. –στη Σύγχρονη Ελλάδα)

Στους Πίνακες 1 και 2 παρουσιάζονται οι κεντρικές σεξουαλικές αξιολογήσεις¹⁶ της λογικής τριάδας χαρακτηριστικών με βάση το φύλο από τους άνδρες και τις γυναίκες που στηρίζουν τη μελέτη.

Καταρχήν, δύο πολύ σημαντικές διευκρινίσεις είναι αναγκαίες. Η πρώτη αφορά τα κοινωνικά χαρακτηριστικά, η δε δεύτερη τη βραχυπρόθεσμη σχέση. Πρέπει να τονιστεί ότι τα μεν κοινωνικά χαρακτηριστικά, δεν είναι τα αυτά τόσο στους φορείς των δύο αξιακών συστημάτων, του Ορθόδοξου και του αγοραίου, όσο και στους άνδρες και τις γυναίκες, ζήτημα που τίγεται (χωρίς αυτοτέλεια) στη συνέχεια. Η δε βραχυπρόθεσμη σχέση αποτελεί – τουλάχιστον για τη μεγάλη πλειονότητα των ατόμων που συζητήθηκαν – ιδεώδες μάλλον παρά βιωμένη πράξη-σχέση. Ουσιαστικά, δεν είναι άλλη από τη φανταστική-φαντασιωτική “σεξουαλική σχέση ελάχιστων δυνατών προϋποθέσεων”, αποκαλυπτική των *διαθέσεων* του ατόμου αλλά και της *απόστασης* ανάμεσα στο επιθυμητό και το πραγματοποιήσιμο.

Οι γνήσιοι φορείς του Ορθόδοξου αξιακού συστήματος (α.σ.), άνδρες και γυναίκες, δεν έχουν βραχυπρόθεσμη σχέση ή δεν την παρουσίασαν ή την απωθούν-αποκρύβουν από τον

¹⁶ Το αρχικό ερώτημα ήταν της μορφής “Για να αξιολογήσεις σεξουαλικά μια γυναίκα/έναν άνδρα θα λάβαινες υπόψη φυσικά χαρακτηριστικά, κοινωνικά χαρακτηριστικά και σεξουαλική τεχνική, και σε ποιες αναλογίες;” (συναδεύονταν δε από διευκρινίσεις). Σύντομα όμως επιβλήθηκε από τα άτομα που απαντούσαν η προσθετη παραλλαγή “για μια βραχυπρόθεσμη σεξουαλική σχέση” και “για μια μεσο-μακροπρόθεσμη σεξουαλική σχέση”. Όπως τονίστηκε από τη συντριπτική πλειονότητα, τα κριτήρια παραμένουν μεν τα ίδια αλλά οι αναλογίες – φαίνεται άλλωστε και στους Πίνακες – διαφέρουν σημαντικά. Το ερώτημα εμφανιζόταν άτακτα και “αιφνιδιαστικά” σε διάφορες στιγμές των συζητήσεων με ένα συνοδευτικό ερώτημα της μορφής “Μήπως μετά από όσα είπαμε θα άλλαζες κάπως την απάντησή σου;” Η πλειονότητα παρέμεινε αδαμάντινη στις αρχικές κρίσεις και αναλογίες – ακόμα δε και όταν δεν τις θυμόταν, τις επανελάμβανε με ασήμαντες ή και μηδενικές αποκλίσεις ακόμα και στις τιμές.

ερευνητή ή και από τον εαυτό τους. Η απαγόρευση της βραχυπρόθεσμης σχέσης - για παράδειγμα, μιας εξω/προγαμιαίας σεξουαλικής επαφής ελάχιστων προϋποθέσεων ή/και προοπτικών - από το Ορθόδοξο α.σ. είναι αποδεκτή και ισχυρή στα άτομα της συγκεκριμένης αξιακής κατηγορίας. Τα άτομα αυτά χαρακτηρίζονται από την - κυρίαρχη και καθοριστική για το σχηματισμό νοημάτων, νοοτροπιών και συμπεριφορών - έμφασή τους στα κοινωνικά χαρακτηριστικά (με τις γυναίκες να υπερέχουν ελαφρά στην έμφαση αυτή). Τα κοινωνικά χαρακτηριστικά των γνήσιων Ορθοδόξων αποτελούν, τα μεν υλικά απόλυτες κοινωνικές προϋποθέσεις επιλογής, τα δε προσωπικά απόλυτους κανόνες-κώδικες συμπεριφοράς. Η υποκειμενικότητα των γνήσιων Ορθοδόξων ταυτίζεται με την πιστή τήρηση των κανόνων-κωδίκων' ό,τι "περισεύει" είναι αμαρτία ή πθάνη βάση αμαρτίας. Το σώμα, τα φυσικά χαρακτηριστικά, είναι "κακό" ή, έστω, η "έδρα του κακού" και πρέπει να ελαχιστοποιείται ως παράγοντας σεξουαλικής αξιολόγησης. Η σεξουαλική τεχνική, δηλαδή η μετασωματική σεξουαλική δραστηριότητα, είναι απολύτως απαγορευμένη: πρώτο, δεν έχει σχέση με (δεν συμβάλλει στην, δεν αναβαθμίζει ή ό,τι άλλο) την αναπαραγωγή και, δεύτερο, εμπίπτει στον έλεγχο του ατόμου.¹⁷ Αφού η σεξουαλική τεχνική, δηλαδή η εξορθολογισμένη¹⁸ σεξουαλική απόλαυση, είναι απολύτως απαγορευμένη, οι γνήσιοι Ορθόδοξοι αποτελούν σεξουαλικά ασκητικά, σεξουαλικά στερημένα ιστορικά υποκείμενα, το δε Ορθόδοξο α.σ. αποτελεί ένα σεξουαλικό εφιάλτη.

Μέσα σ' αυτό το σεξουαλικό εφιάλτη, η γυναίκα είναι απολύτως αδύναμη, γυναίκα είναι η *απολύτως* αδύναμη. Το σαφέστατο Ο με το οποίο αξίωσε τη σεξουαλική τεχνική - δηλαδή, στην ειδική περίπτωση, το μηδενικό των σεξουαλικών απαιτήσεών της από τον άνδρα - την

Πίνακας Ι: Ανδρες: Σεξουαλική Αξιολόγηση Γυναικών
 - Έμφαση (%) σε Φυσικά Χαρακτηριστικά, Κοινωνικά Χαρακτηριστικά και Σεξουαλική Τεχνική

Αξιακό Σύστημα	Διάρκεια Σχέσης	Αξιολογούμενα Χαρακτηριστικά		
		Φυσικά	Κοινωνικά	Σεξουαλική Τεχνική
Ορθόδοξο (γνήσιοι)	Βραχυ-	-	-	- ¹⁹

¹⁷ Ως γνήσιο Ορθόδοξο, το άτομο έχει τη(ν αναγόμενη στη "δύναμη της θελήσεως") δυνατότητα να ελαχιστοποιήσει ή και να παύσει-μηδενίσει τη σεξουαλική τεχνική και, ευρύτερα, τη σεξουαλική απόλαυση.

¹⁸ Εξορθολογισμένη με βάση το κριτήριο "ελάχιστη δυνατή προσπάθεια με μέγιστο δυνατό αποτέλεσμα". Το κριτήριο αυτό δεν είναι αξιολογικά ουδέτερο ή αυστηρά "τεχνικό". Αποτελεί ισχυρό ιδεολογικό και πρακτικό όπλο επίθεσης του "καπιταλιστικού" (στην ελάχιστη δυνατή μορφή του, τη μορφή του "αγοραίου") στο "προ-καπιταλιστικό". Αποτελεί επίσης και ισχυρό όπλο άμυνας απέναντι στο "σοσιαλιστικό" με το να θέτει μια σειρά υψηλών ελάχιστων παραγωγικότητας και αποδοτικότητας. Στο βαθμό που ο σοσιαλισμός δεν μπορεί να υπερβεί τα ελάχιστα αυτά (και στην ιστορικά σημαίνουσα κλίμακα, τη μέση κλίμακα), δεν είναι βιώσιμος αλλά ουτοπικός και μόνο.

¹⁹ Η προοπτική της βραχυπρόθεσμης σεξουαλικής σχέσης δεν ισχύει στην κατηγορία των γνήσιων Ορθοδόξων.

	Μακρο- Μέσος Όρος	22 22	75 75	3 3
Ορθόδοξο (ρεαλιστές)	Βραχυ- Μακρο- Μέσος Όρος <i>Μέσος</i> <i>Όρος Α. Σ</i>	61 32 46,5 34	11 54 32,5 54	28 14 21 12
Αγοραίο	Βραχυ- Μακρο- <i>Μέσος</i> <i>Όρος Α. Σ</i>	40 33 36,5	15 39 27	45 28 36,5

ανάγει σε μια παθητική, υποτακτική, άβουλη, στωική παρουσία κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής επαφής, και τίποτε παραπάνω. Επίσης, την ανάγει και σε κακή ερωμένη, ανειδίκευτη και μη-ειδικεύσιμη ερωμένη.²⁰ Όχι βέβαια ότι ο άνδρας έχει σημαντικές απαιτήσεις. Το 3 που έδωσε στη

Πίνακας 2: Γυναίκες: Σεξουαλική Αξιολόγηση Ανδρών - Έμφαση (%) σε Φυσικά Χαρακτηριστικά, Κοινωνικά Χαρακτηριστικά και Σεξουαλική Τεχνική

Αξιακό Σύστημα	Διάρκεια Σχέσης	Αξιολογούμενα Χαρακτηριστικά		
		Φυσικά	Κοινωνικά	Σεξουαλική Τεχνική
Ορθόδοξο (γνήσιες)	Βραχυ- Μακρο-	- 19	- 81	- 0

²⁰ Είναι ευνόητο ότι με το να αποτελεί κακή και ανειδίκευτη ερωμένη είναι και αποκλεισμένη μέσα στη συγκεκριμένη αξιακή κατηγορία των γνήσιων Ορθόδοξων. Με την εξαίρεση ανδρών σε χαμηλή θέση - ή σημαντικά χαμηλότερη της δικής της θέση ως προς τα φυσικά χαρακτηριστικά και, ταυτόχρονα, μειωμένων απαιτήσεων - στη σεξουαλική ιεραρχία, οι άνδρες άλλων αξιακών κατηγοριών, από τους ρεαλιστές Ορθόδοξους έως και τους εξαστισμένους, αδιαφορούν για τη γνήσια Ορθόδοξη. Όπως χαρακτηριστικά δήλωσε 40χρονος μικρο-επιχειρηματίας, "Μα τί λες τώρα; Με τη "θεούσα"! Δε λέω, η κοπέλλα είναι όμορφη...συμπαθητική. Αλλά να την πάρω για να με σέρνει από εκκλησία σε εκκλησία; Για να με πλακώσει στις νηστείες και να μου κάνει κατηχητικό στο κρεβάτι; Μαλακία και πάλι μαλακία!" (Τα περί εκκλησίας και νηστείας αναφέρονται σε ορισμένα από τα κοινωνικά χαρακτηριστικά της γνήσιας Ορθόδοξης, χαρακτηριστικά που αφορούν την καθημερινή ζωή μαζί της. Τα περί κατηχητικού αναφέρονται σε ζητήματα σεξουαλικής τεχνικής. Αν και η συγκεκριμένη γυναίκα αξιολογείται θετικά από πλευράς φυσικών χαρακτηριστικών, απορρίπτεται ("μαλακία και πάλι μαλακία") τόσο από πλευράς κοινωνικών χαρακτηριστικών όσο και από πλευράς σεξουαλικής τεχνικής.)

	Μέσος			
	Όρος	19	81	-
Ορθόδοξα (ρεαλίστριες)				
	Βραχυ-	64	10	26
	Μακρο-	26	57	17
	Μέσος			
	Όρος	45	33,5	21,5
	Μέσος			
	Όρος Α. Σ	32	57	11
Αγοραίο				
	Βραχυ-	46	26	28
	Μακρο-	35	48	17
	Μέσος			
	Όρος Α. Σ	40,5	37	22,5

σεξουαλική τεχνική είναι ενδεικτικό του ότι απαιτεί μια μόλις μετα-σωματική παρουσία από τη γυναίκα. Ως μηχανικός εραστής ελάχιστων χρόνων, ο γνήσιος Ορθόδοξος δικαιούται μέχρι την (ενδογαμική) σεξουαλική εκτόνωση και το γκάστρωμα της γυναίκας.²¹ Αυτός ο λόγος 3 προς 0 στιγματίζει τη σεξουαλική σχέση τους ως κοινωνικά έγκριτο βιασμό. Συγκριτικά με τους άλλους ιστορικούς άνδρες που ακολουθούν, ο γνήσιος Ορθόδοξος είναι ένας "αδέξιος" κυρίαρχος. Με απαγορευμένη την κατάλληλη γνώση και τον κατάλληλο χαρακτήρα για να πάρει σεξουαλική απόλαυση, καταβάλλει και ο ίδιος υψηλό κόστος για την κυριαρχία του. Η σύγκριση όμως αυτή ισχύει μεν στο βαθμό που οι διάφοροι ιστορικοί άνδρες συνυπάρχουν σχηματίζοντας έναν ενιαίο και αντιφατικό κοινωνικό σχηματισμό, αλλά το ποιοτικό δεν πρέπει να παραγνωριστεί έστω και συγκριτικά αδέξιος, ο γνήσιος Ορθόδοξος άνδρας είναι ο απολύτως ισχυρός, ο *απόλυτος* κυρίαρχος μέσα στο ιστορικό του πλαίσιο, μέσα στο αξιακό του σύστημα. Η ιστορική του ήττα πραγματοποιείται και επιβάλλεται από έναν άλλο ιστορικό *άνδρα*, τον αγοραίο άνδρα, ο οποίος έρχεται να επιβάλλει τους νέους, τους δικούς του όρους κυριαρχίας πάνω στη γυναίκα.

Οι ρεαλιστές φορείς του Ορθόδοξου α. α., άνδρες και γυναίκες, διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό αλλά μόνο ποσοτικά από τους γνήσιους. Δεν έχουν αναιρέσει-καταργήσει τους κανόνες της Ορθόδοξιας στο ζήτημα της σεξουαλικότητας' τους έχουν θέσει σε κατάσταση αιώρησης, ακριβέστερα σε μία κατάσταση πολύμορφης, ασταθούς, εκλεκτικής και ανά πάσα στιγμή αναιρέσιμης αιώρησης. Ουσιαστικά, αποτελούν αντιφατικές συνθέσεις Ορθοδόξων χαρακτήρων και

²¹ Δεν είναι τυχαίο ότι η μεγάλη πλειονότητα των (γνήσιων και μη) Ορθοδόξων ανδρών (αλλά και των γυναικών) χαρακτηρίζουν την έγκυο ως "γκαστρωμένη" και - κυριολεκτικά βγαίνοντας από τη σ. 291 του *Πορνογραφία και Ανδροκρατική Κοινωνία* της Α. Dworkin - η μεγάλη πλειονότητα των Ορθοδόξων ανδρών περιφέρουν τη γκαστρωμένη γυναίκα (για να αποδείξουν και) αποδεικνύοντας ότι είναι γόνιμοι και ότι έχουν γαμήσει, ότι έχουν χρησιμοποιήσει και σεξουαλικά τη γυναίκα τους. Οι δε γυναίκες περιφέρονται για να καταστήσουν ευρύτερα γνωστό ότι είναι αξιογκαστρωτές και "καρπερές", ότι έχουν επιτελέσει την αναπαραγωγική τους αποστολή.

αγοραίων προσωπικοτήτων, βιαστικές και άκομπες, σχεδόν απροϋπόθετες και από αναγκαστικές έως και ηδονιστικές επφανειακές προσαρμογές στην κυρίαρχη σεξουαλική αγορά. Άνδρες και γυναίκες, χαρακτηρίζονται από την υποβάθμιση των κοινωνικών χαρακτηριστικών, τη μετατόπιση των σημασιών και εμφάσεων προς τα φυσικά χαρακτηριστικά αλλά και τη σεξουαλική τεχνική. Και στα δύο φύλα, αναπτύσσεται μία νέα διάσταση στη σεξουαλική τους αξιολόγηση, η διάσταση του “βραχυπρόθεσμου”. Σε σύγκριση με τα γνήσια Ορθόδοξα άτομα, η έμφαση στα κοινωνικά χαρακτηριστικά υποδιπλασιάζεται (κατά μέσον όρο) τόσο στους άνδρες όσο και στις γυναίκες. Στους άνδρες Ορθόδοξους ρεαλιστές, η έμφαση στα φυσικά χαρακτηριστικά υπερδιπλασιάζεται, ενώ η έμφαση στη σεξουαλική τεχνική επιταπλασιάζεται. Στις γυναίκες Ορθόδοξες ρεαλίστριες, η έμφαση στα φυσικά χαρακτηριστικά τουλάχιστον υπερδιπλασιάζεται, ενώ όχι απλώς αυξάνεται αλλά *εμφανίζεται* η έμφαση στη σεξουαλική τεχνική. Ως ρεαλίστρια, η Ορθόδοξη γυναίκα φαίνεται να συσχετίζει (λογικά) για πρώτη φορά σεξουαλικότητα και απόλαυση. Μόνον ως ρεαλίστρια, η Ορθόδοξη γυναίκα – μέσω αναστολών και εξεγέρσεων στις αναστολές – ανακαλύπτει ως βίωμα τη σεξουαλική απόλαυση, συνοδεύει τον ομολόγό της άνδρα (και επιτηρείται από αυτόν) στην *αμαρτωλή φυσική σεξουαλική απόλαυση*.

Όμως, ένα σημείο αυτής της κίνησης του ρεαλιστή και της ρεαλίστριας προς το σωματικό σεξουαλικό διονυσιασμό πρέπει να τονιστεί ιδιαίτερα πρόκειται για τη θεαματική διαφορά έμφασης ανάμεσα στην οργάνωση της σεξουαλικής αξιολόγησης στα διαφορετικά πλαίσια της βραχυπρόθεσμης και της μακροπρόθεσμης σχέσης. Για μια βραχυπρόθεσμη σχέση(-χρήση), ο ρεαλιστής Ορθόδοξος μοιάζει με (ακριβέστερα, τείνει προς) τον εξαστισμένο του ανάλογο: Πρώτο, μεγιστοποιεί το βαθμό συμμετοχής των φυσικών χαρακτηριστικών στη διαμόρφωση της αξιολόγησής του, της αξιολόγησης της γυναίκας ως όλο, δεύτερο, ελαχιστοποιεί τα κοινωνικά χαρακτηριστικά και, τρίτο, αποδίδει υψηλό βαθμό συμμετοχής στη σεξουαλική τεχνική. Με άλλα λόγια, θέλει μια γυναίκα που, πρώτο, να επιθυμεί πολύ να τη γαμήσει, δεύτερο, να του προκαλεί όσο το δυνατό λιγότερες κοινωνικές δεσμεύσεις και, τρίτο, να διαθέτει σχετικά αναπτυγμένη σεξουαλική τεχνική, δηλαδή ελάχιστες – ακριβέστερα όσες και αυτός ή λιγότερες, ή ανενεργές – αναστολές και υψηλή (έστω, υψηλότερή του) σεξουαλική πείρα.²² Για μια μακροπρόθεσμη σχέση, ο ρεαλιστής Ορθόδοξος επιστρέφει (ακριβέστερα, (επανα-)τείνει προς τον) στον γνήσιο Ορθόδοξο ομολόγό του: αναθεωρεί σημαντικά τη δομή της αξιολόγησής του (επ-)αναβαθμίζοντας τα κοινωνικά χαρακτηριστικά σε πρωτεύοντα. Υποδιπλασιάζει την έμφασή του τόσο στα φυσικά χαρακτηριστικά όσο και στη σεξουαλική τεχνική, ενώ, συγχρόνως, πενταπλασιάζει την έμφασή του στα κοινωνικά χαρακτηριστικά της γυναίκας. Η νόμιμη/προς νομιμοποίηση ή επίσημη/προς επισημοποίηση γυναίκα

²² Καθώς και διασπασμένη, προσαρμόσιμη σε ριζικά διαφορετικές κοινωνικές περιστάσεις, μη-ενιαία ή ανενεργή προσωπικότητα. Η προσωπικότητα της γυναίκας, δηλαδή η αστική χειραφέτησή της, απωθεί τον (γνήσιο ή ρεαλιστή) Ορθόδοξο άνδρα – αλλά και φοβίζει, εφόσον συμπεριλαμβάνει την ανάληψη ευρύτερων κοινωνικών ευθυνών, τη (γνήσια ή ρεαλίστρια) Ορθόδοξη γυναίκα. Η συμβουλή 30χρονη (αποφοίτου πανεπιστημίου, παντρεμένου και πατέρα κόρης) σε 20χρονη φοιτήτρια είναι ενδεικτική: “Μαρία, πρόσεχε. Δεν θα πας καλά στη ζωή σου. Έχεις πολύ μυαλό”. Οι Ορθόδοξοι άνδρες αποδίδουν μεγάλη σημασία στα κοινωνικά χαρακτηριστικά, αλλά στη κατηγορία αυτή εντάσσουν τα υλικά χαρακτηριστικά και τα προσωπικά χαρακτηριστικά που σχετίζονται με το νοικοκυριό, την οικογένεια, τη γειτονιά και τις παρέες. Οι ρεαλιστές Ορθόδοξοι άνδρες, κατά κανόνα, προσθέτουν σ’ αυτά τους επαγγελματικούς ή άλλους οικονομικούς πόρους της γυναίκας.

πρέπει να είναι τα μέγιστα επιθυμητή, πρέπει να διαθέτει τη μέγιστη δυνατή σεξουαλική τεχνική, αλλά πάντα μέσα στα όρια των κοινωνικών της χαρακτηριστικών, πάντα με τα κοινωνικά της χαρακτηριστικά ως περιορισμό. Αν μια γυναίκα παρα-είναι επιθυμητή ή παρα-γαμιέται καλά, δεν “κάνει” για μακροπρόθεσμη σχέση’ είναι “παρα”-γυναίκα. Με άλλα λόγια, η διαφορά μακροπρόθεσμης-βραχυπρόθεσμης σχέσης δεν είναι παρά το πεδίο και ο τρόπος παραγωγής της διάκρισης “γυναίκα-πουτάνα”.²³

Και οι ρεαλίστριες Ορθόδοξες; Στην προσπάθειά τους για σεξουαλική απόλαυση, δεν έχουν άλλη εναλλακτική από το να καταβάλλουν το τίμημα της σεξουαλικής απόλαυσης στον ομόλογό τους άνδρα. Η σύγκριση των δεδομένων του Πίνακα 2 με τα δεδομένα του Πίνακα 1 αποκαλύπτει ότι οι συγκεκριμένες γυναίκες ακολουθούν το *ανδρικό* – και όχι ένα ενιαίο για τα δύο φύλα – σχήμα, εντάσσονται στο ανδρικό σχήμα, το αποδεικνύουν και το βιώνουν. Ουσιαστικά, (συν-)ενεργοποιούν, αποδεικνύουν και βιώνουν τη διάκριση “γυναίκα-πουτάνα”.

Οι φορείς του αγοραίου α.σ., οι εξαστισμένοι άνδρες και οι εξαστισμένες γυναίκες, χαρακτηρίζονται από σημαντικές διαφορές σε σχέση με τους φορείς του Ορθόδοξου α.σ. Μπορεί να ειπωθεί ότι πρόκειται για ποιοτικές διαφορές.²⁴ Είναι ενδιαφέρον – αλλά όχι και απρόσμενο – ότι οι διαφορές αυτές είναι και ποσοτικά εμφανείς μόνο (ή, έστω, κυρίως) στην περίπτωση του άνδρα.

Η εξαστισμένη γυναίκα διαφέρει σημαντικά από την (γνήσια/ρεαλίστρια) Ορθόδοξη γυναίκα στην έμφαση που αποδίδει στα διάφορα χαρακτηριστικά με σκοπό τη σεξουαλική αξιολόγηση του άνδρα. Διαφέρει πολύ περισσότερο απ’ ό,τι και όσο φαίνεται αμέσως και ανεμήμευτο στους Πίνακες.²⁵ Η εξαστισμένη εμφανίζει αύξηση κατά 8,5% στην έμφασή της στα φυσικά χαρακτηριστικά, μείωση κατά 20% στην έμφαση στα κοινωνικά χαρακτηριστικά και αύξηση κατά 11,5% στην έμφαση στη σεξουαλική τεχνική. Όμως, το 37% της αξιολόγησης των κοινωνικών χαρακτηριστικών του άνδρα δε σημαίνει και “λιγότερα κοινωνικά κριτήρια” κάθε άλλο μάλιστα. Η εξαστισμένη γυναίκα

²³ Αυτός είναι στη γενικότερη μορφή του και ο τρόπος βίαιης εισόδου του καπιταλιστικού (ως αγοραίου) εξορθολογισμού – που προαναφέρεται στην υποσημείωση 19 – στο Ορθόδοξο αξιακό πλαίσιο, ένας βασικός τρόπος επίθεσης του “καπιταλιστικού” στο “προ-καπιταλιστικό”.

²⁴ Με την προϋπόθεση ότι το ποιοτικό δεν ανάγεται σε ριζική-ολική αλλαγή, στην εμφάνιση ενός νέου (αταξικού-)ιστορικού “είδους”, αλλά σε μερική αλλαγή, σε αλλαγή ορισμένων βασικών διαστάσεων, στην εμφάνιση μιας νέας μεν επίσης ιεραρχημένης δε ποικιλίας του αυτού (ταξικού-)ιστορικού “είδους”.

Μία βασική διαφορά Ορθοδόξων και εξαστισμένων έχει να κάνει με τη σύνθεση των κοινωνικών χαρακτηριστικών. Ο φορέας του αγοραίου α.σ. ορίζει διαφορετικά χαρακτηριστικά του ατόμου ως κοινωνικά ή/και τα αυτά χαρακτηριστικά αλλά με διαφορετικές σημασίες και οργανωμένα με διαφορετικό τρόπο. Τα άτομα χαρακτηρίζονται κοινωνικά και αξιολογούνται με βάση διαστάσεις όπως το παραγωγικό-δημιουργικό και η ικανότητα ελέγχου ή διαχείρισης ή αξιοποίησης ανθρώπων ή/και πόρων (τύπος κοινωνικότητας), η τήρηση των όποιων ηθικών ή/και ιδεολογικών αρχών (υπευθυνότητα, φερεγγυότητα – τρόπος κοινωνικότητας), και ο πολιτισμός και η γνώση των δικαιωμάτων (εύρος κοινωνικότητας).

²⁵ Όπως είναι ευνόητο, οι διάφοροι πίνακες που εμφανίζονται στη μελέτη αποτελούν μετατροπές πραγματικών βιογραφικών δεδομένων σε λογικά συστήματα που επιτρέπουν τη μετα-βιογραφική παραγωγή γνώσης μέσω της επεξεργασίας τους, αλλά και την άμεση κοινοποίησή της. Η ερμηνεία τους, δηλαδή ο συσχετισμός τους, η εξασφάλιση της μέγιστης δυνατής συμβατότητας με τις βιογραφίες όλων των ατόμων που έδωσαν τις πληροφορίες, παρέχει στους πίνακες την αναγκαία για την κατανόησή τους συγκεκριμενοποίηση. Τα όποια δεδομένα “δεν μιλάνε μόνα τους”. Αν μιλήσουν μόνα τους, μιλάνε τη γλώσσα του όποιου κατεστημένου.

εμφανίζεται απόλυτη και ανελαστική στα κοινωνικά της κριτήρια' θεωρεί τα κριτήρια αυτά ως αδιαπραγμάτευτα ελάχιστα. Το 20% της μείωσης αφορά την απόρριψη μιας μεγάλης μερίδας εξω-λογικών αυτονόητων, δεσμεύσεων και αναστολών. Η εξαστισμένη γυναίκα είναι χειραφετημένη, δηλαδή ελεύθερη σε σύγκριση με την Ορθόδοξη - (πολιτικο-νομικά) ελεύθερη μεν αλλά συγχρόνως (ιστορική) γυναίκα - στο να αξιολογήσει τον άνδρα με βάση τα φυσικά χαρακτηριστικά και τη σεξουαλική τεχνική του.

Αν και το σύστημα αξιολόγησης της σεξουαλικής τεχνικής της ρεαλίστριας Ορθόδοξης (από 26 έως 17% και με μέσον όρο 21,5%) εμφανίζεται σχεδόν το αυτό με το αντίστοιχο σύστημα της εξαστισμένης (από 28 έως 17% και με μέσον όρο 22,5%), οι δύο αξιολογήσεις διαφέρουν, αν και για λόγους που δεν είναι εντάξιμοι στους Πίνακες, δεν είναι εκφράσιμοι με τη μορφή του πίνακα δεδομένων. Στο πλαίσιο των σεξουαλικών σχέσεων, η ρεαλίστρια Ορθόδοξη εντάσσει κυρίως στο πεδίο της *σεξουαλικής τεχνικής* ζητήματα όπως η σκαιή συμπεριφορά και η σωματική υγιεινή του άνδρα.²⁶ Από την άλλη πλευρά, η εξαστισμένη γυναίκα εντάσσει τα συγκεκριμένα ζητήματα στα *κοινωνικά χαρακτηριστικά*. Η έμφασή της στη σεξουαλική τεχνική είναι γνήσια, εστιάζει αποκλειστικά στα ζητήματα οργάνωσης και έκφρασης της σεξουαλικότητας. Ένας άνδρας θα απορριφθεί από την εξαστισμένη κατά τη φάση διαπίστωσης των κοινωνικών του χαρακτηριστικών ή, έστω, κατά τη διάρκεια των προκαταρκτικών της σεξουαλικής επαφής εάν υστερεί σε σχέση με τις προδιαγραφές της περί σκαιότητας ή σωματικής υγιεινής.²⁷

Το ποιοτικό των διαφορών της ρεαλίστριας Ορθόδοξης από την εξαστισμένη γίνεται εμφανές και με τη χρήση μιας νέας δέσμης δεδομένων μέσω της εστίασης στις διαφορές τους σ' ό,τι αφορά τον τρόπο που αξιολογούν και συσχετίζουν "βραχυπρόθεσμη σχέση" και "μακροπρόθεσμη σχέση". Κατά τη μετάβαση από το "μακροπρόθεσμο" στο "βραχυπρόθεσμο", η ρεαλίστρια Ορθόδοξη εμφανίζει μίαν αύξηση κατά 246% της έμφασής της στα φυσικά χαρακτηριστικά του άνδρα, μια μείωση κατά 470% της έμφασης στα κοινωνικά χαρακτηριστικά του και, τέλος, μίαν αύξηση κατά 53% της έμφασης στη σεξουαλική του τεχνική. Κατά την αυτή μετάβαση, αλλαγή των αντίστοιχων εμφάσεων εμφανίζει και η εξαστισμένη, και μάλιστα αλλαγή προς την αυτή κατεύθυνση (: αύξηση της έμφασης στα φυσικά χαρακτηριστικά του άνδρα κατά 31%, μείωση της έμφασης στα κοινωνικά χαρακτηριστικά του κατά 85%²⁸ και, τέλος, αύξηση της έμφασης στη

²⁶ Γι' αυτό το λόγο και μέσα στα πλαίσια του αξιακού τους συστήματος δεν αποτελεί αντίφαση η επιθυμία για έναν "τρυφερό άντρα". Ο (ιδανικός) σεξουαλικός σύντροφος πρέπει να είναι "άντρας με τα όλα του", δηλαδή άξιος κυρίαρχος. Πρέπει επίσης να είναι και "τρυφερός", δηλαδή επιδέξιος κυρίαρχος. (Το "πρέπει" εννοείται ως "ισχυρή επιθυμία" και όχι ως "αποτελεσματική απαίτηση".)

²⁷ Το ζήτημα της σκαιότητας ως διεγερτικού ενεργού σημαίνοντος κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής επαφής ή της σεξουαλικής φαντασίωσης υπερβαίνει τα όρια της σεξουαλικότητας ως αξίας, απαιτεί δε την εισαγωγή ενός νέου πεδίου τιμών/αξιών - του πεδίου της σεξουαλικής κυριαρχίας και εκμετάλλευσης - και των αναγκαίων μετατροπών μεταξύ των δύο πεδίων.

²⁸ Στην κλίμακα του βραχυπρόθεσμου, η εξαστισμένη έχει τη δυνατότητα μιας σεξουαλικής σχέσης στην οποία ένα συμπληρωματικό τμήμα των σεξουαλικών της αναστολών τίθεται σε αιώρηση - με άλλα λόγια, σχέσης μέσα στα πλαίσια της οποίας η σεξουαλικότητά της και η σεξουαλικότητα γενικά (εκ)τιμάται διαφορετικά και, κατά κανόνα, υψηλότερα. Η βραχυπρόθεσμη σεξουαλική σχέση της εξαστισμένης είναι, πρώτο, περιστασιακή (με άλλα λόγια, άτακτη ή/και άγνωστη στα κοινωνικά περιβάλλοντα στα οποία η εξαστισμένη γυναίκα είναι από γνώριμη έως και γνωστή, δηλαδή τα κοινωνικά περιβάλλοντα στα οποία αξιώνεται/τιμάται γενικά, ισολογιστικά, μακροπρόθεσμα και

σεξουαλική του τεχνική κατά 65%). Οι αλλαγές της εξαστισμένης στα κριτήρια σεξουαλικής αξιολόγησης του άνδρα στις δύο κλίμακες-πεδία σχέσεων μπορούν να χαρακτηριστούν τόσο σημαντικές όσο και θεαματικές σε σύγκριση με την Ορθόδοξη. Από την άλλη, οι εμφατικές αλλαγές της ρεαλίστριας Ορθόδοξης μπορούν να χαρακτηριστούν μόνον ως (μέχρι και) μορφές απροϋπόθετης φυγής, ως προϊόντα υστερικής απόγνωσης. *Η ρεαλίστρια Ορθόδοξη δεν είναι άλλη από την ιστορική γυναίκα στη φάση της σεξουαλικής προλεταριοποίησης, από την ιστορική γυναίκα στη φάση της σεξουαλικοποίησης.* Εκτίθεται και διατίθεται χωρίς αποτελεσματική γνώση των αρχών και ιδιαιτεροτήτων της σεξουαλικής αγοράς ως πεδίου κοινωνικών σχέσεων. Εκτίθεται και διατίθεται στη σεξουαλική αγορά χωρίς τις καταπιεστικές μεν αλλά και προστατευτικές αμυντικές δομές που οργανώνουν την Ορθόδοξη γυναίκα, δομές που (από τη μια πλευρά) της απαγορεύουν την αξίωση, την διατηρούν στην κατάσταση της σεξουαλικά ανάξιας, αλλά (από την άλλη πλευρά) την προστατεύουν από την απαξίωση, τον έσχατο εξευτελισμό και την υπερ-εκμετάλλευση.²⁹ Ανάξια ή εξευτελισμένη;³⁰ Η πλειονότητα, βέβαια, δεν πρόκειται ούτε καν να κληθεί να διαλέξει. Απ' αυτές δε που θα διαλέξουν, η πλειονότητα θα προτιμήσει τον αβέβαιο και σχετικό σεξουαλικό εξευτελισμό από τη βέβαιη και απόλυτη αναξιοσύνη.

Η τύχη της ρεαλίστριας Ορθόδοξης, δηλαδή η δομική της ατυχία, δεν σημαίνει και ότι η σεξουαλική αγορά αποτελεί τον "παράδεισο" της εξαστισμένης. Πάντως, η εξαστισμένη γυναίκα απόλαμβάνει μια σειρά από δομικά-ποιοτικά πλεονεκτήματα. Πρώτο, η αποκαστοποίηση-χειραφέτηση της επιτρέπει να είναι από πλευράς οικονομικών πόρων ή/και από πλευράς χαρακτήρα (τρόπου οργάνωσης και διάθεσης των πόρων αυτών) σε μεγάλο βαθμό οικονομικά ανεξάρτητη. Συνεπώς, είναι κοινωνικά ευκίνητη και δύναται να χρηματοδοτήσει (από το να διατηρήσει έως και να αναβαθμίσει) τα όποια κριτήρια διαθέτει για να αξιολογεί σεξουαλικά τον άνδρα, τις όποιες ελάχιστες προδιαγραφές της.³¹ Ένα δεύτερο σημαντικό πλεονέκτημα της εξαστισμένης γυναίκας είναι και το ότι έχει τη δυνατότητα να προβάλλει ένα (κυμαινόμενο αλλά πάντως σημαντικό) μέρος των προβλημάτων και αδιεξόδων της στις κατώτερες της στη σεξουαλική ιεραρχία γυναίκες, και, ιδιαίτερα, στις ρεαλίστριες Ορθόδοξες, δηλαδή τις Ορθόδοξες εντός της σεξουαλικής αγοράς. Όπως είναι φανερό, το πλεονέκτημα αυτό αποτελεί προνόμιο των υψηλά ισταμένων στη σεξουαλική ιεραρχία γυναικών και, είναι ευνόητο, αντίστοιχο και ανάλογο μειονέκτημα για τις κατώτερες.³² ³³

συσσωρευτικά) και, δεύτερο, παροδική (με άλλα λόγια, ελέγξιμη-ελεγχόμενη ως προς την ύπαρξη ή την έκτασή της).

²⁹ Κυριολεκτικά, αν προστατεύει κάτι τη ρεαλίστρια Ορθόδοξη γυναίκα στη σεξουαλική αγορά, αυτό είναι η σχετική δυσκινησία, το σχετικά περιορισμένο και κυρίαρχα τοπικό της σεξουαλικής αγοράς. Με άλλα λόγια το γεγονός ότι η σεξουαλική αγορά δεν είναι (ακόμα) πλήρως ενιαία, αλλά διασπασμένη σε πολλές τοπικές αγορές με περιορισμένη επικοινωνία μεταξύ τους.

³⁰ Και το πρόβλημα δεν βρίσκεται ούτε στο "ανάξια" ούτε στο "εξευτελισμένη". Το πρόβλημα βρίσκεται στο "ή", στην έσχατη χυδαιότητα της υποχρεωτικής διαλογής, και μάλιστα μιας διαλογής από την οποία εφόσον απουσιάζει ο λόγος δεν είναι παρά *choïce* (κι ούτε *choïce* είναι *tsols*).

³¹ Πιθανότατα, ειδικά για να αξιολογεί συνολικά τον άνδρα, και, γενικότερα, να αξιολογεί. Μάλιστα, με την κατάλληλη διαχείριση των αντικειμενικών της διαθέσιμων, δηλαδή με την επιλογή ενός άνδρα σαφώς κατώτερου της στην αντίστοιχη σεξουαλική ιεραρχία, η εξαστισμένη είναι δυνατό να μεταβληθεί και σε κυρίαρχη - αλλά με υψηλό προσωπικό κόστος.

Για την εξαστισμένη γυναίκα, η σεξουαλική αγορά είναι – μέσα στις συγκεκριμένες ιστορικές συντεταγμένες – απλά και μόνον “ο καλύτερος από όλους τους δυνατούς κόσμους”.

Τέλος, υπάρχει και ο εξαστισμένος άνδρας. Ως ιστορικό πρόσωπο στη σεξουαλική αγορά, ο εξαστισμένος άνδρας είναι ένας απόλυτος πλεονέκτης, ένας μηδενικός μειονέκτης.³⁴ Στο βαθμό που δεν λαβαίνει χώρα μια ολική επαναστατική ανατροπή,³⁵ τόσο η απαξίωση όσο και η υπαξίωσή του είναι αδύνατες, έστω και αν ο ένας ή ο άλλος συγκεκριμένος φορέας της θέσης απαξιωθεί ή υπαξιωθεί μέσα στα πλαίσια του αέναου ιστορικού ανταγωνισμού του με (και από) ομολόγους του και μόνον.³⁶

³² Η θέση αυτή στηρίζεται στην ευρύτερη-γενικότερη θέση (θέση-μέσο παραγωγής παραγωγικών θέσεων) ότι *ανισότητα, καταπίεση και εκμετάλλευση* (ιδιότητες-μεγέθη που δεν ταυτίζονται ούτε είναι ισομεγέθη, ανάλογα ή δομικά ομόλογα) αποτελούν μεν ιστορικά κυμαινόμενα μεγέθη αλλά, ταυτόχρονα, μέσα στα πλαίσια μιας συγκεκριμένης ιστορικής συγκυρίας και στη μέση κλίμακα *αποτελούν σταθερά σύνολα*. Σ' αυτή τη βάση – και στο βαθμό που δε λαβαίνουν χώρα είτε μερικές δομικές είτε επαναστατικές δομικές αλλαγές – άνδρες και γυναίκες συγκρούονται μεταξύ τους ως ιστορικά φύλα πάνω στα αιτήματα της γυναίκας για μερικές δομικές αλλαγές. Επίσης, μέσα στα πλαίσια του κάθε φύλου επικρατεί μια αέναη σύγκρουση πάνω στο μοίρασμα του πλούτου γενικά, δηλαδή στο μοίρασμα των κάθε λογής πλεονασμάτων και στο μοίρασμα των κάθε λογής ελλειμμάτων. Από αυτή την προοπτική, μια σειρά φεμινιστικών θέσεων αφορούν τη σύγκρουση της γυναίκας με τον άνδρα, αποτελούν διεκδικήσεις της γυναίκας ως ιστορικού φύλου. Συγχρόνως όμως – και με την ιδεολογική κάλυψη των διεκδικήσεων αυτών – υπάρχουν και διεκδικήσεις των γυναικών με ιστορικό λόγο σε βάρος των “αλάλων” γυναικών, διεκδικήσεις της ισχυρής γυναίκας από την ανίσχυρη (και ένας από τους σκοπούς του σοσιαλισμού δεν είναι μόνο να στηρίξει τη γυναίκα στην αντιπαράθεσή της με τον άνδρα ή να προστατεύσει την αδύναμη γυναίκα αλλά, κυρίως, να παρέξει (τα μέσα για) ιστορικό λόγο στην άλαλη γυναίκα – όπως άλλωστε και σε κάθε άλλο ιστορικό άνθρωπο.)

Η συγκεκριμένη θέση δεν ισχύει μόνο στο βαθμό που η εισαγωγή-εξαγωγή ανισότητας, καταπίεσης και εκμετάλλευσης από-σε άλλους κοινωνικούς σχηματισμούς είναι ανύπαρκτη ή ισόρροπη. Ισχύει και στο βαθμό που υπάρχει θετικό ή αρνητικό ισοζύγιο, με τη διαφορά όμως ότι ο υπολογισμός των μεγεθών είναι σαφώς δυσκολότερος. Πιθανότατα, στη σύγχρονη Ελλάδα επικρατεί και στο σεξουαλικό τομέα αρνητικό ισοζύγιο, το οποίο μεταφέρεται κυρίως στις κατώτερες στη σεξουαλική ιεραρχία γυναίκες.

³³ Ένα τελευταίο πλεονέκτημα που αξίζει να σημειωθεί, πλεονέκτημα το οποίο απολαμβάνει η εξαστισμένη γυναίκα, έχει να κάνει με την ικανότητα/δυνατότητά της να υποστηριχθεί συγκεκριμένα και αφηρημένα, γενικά και ειδικά, βραχυ-μεσο- μακροπρόθεσμα και από μια (μικρή έστω και ασταθή) μερίδα ανδρών, σε αντίθεση με την Ορθόδοξη, η οποία μπορεί να απολαύσει την κάθε άλλο παρά ασήμαντη υποστήριξή τους μόνο σε επίπεδο γενικών, αφηρημένων και μεσο-μακροπρόθεσμων αρχών και θεσμών, καθώς και την ασταθή και μερική παρέμβασή τους (αντίστοιχη των επιθεωρητών εργασίας που αναφέρονται από το Μαρξ στο *Κεφάλαιο*), παρέμβαση που εδράζεται κυρίως στους κώδικες αστικής αξιοπρέπειας (με την ευρεία έννοια, δηλαδή τόσο της αστικής όσο και της ομόλογης αλλά όχι και ανάλογης προλεταριακής αξιοπρέπειας).

³⁴ Το μοναδικό του μειονέκτημα είναι η ενεργή κοινωνική συνείδησή του – εάν και εφόσον διαθέτει.

Σ' αυτό το θέμα μια υπόθεση είναι διατυπώσιμη: Ο χρόνος, ο τρόπος, το πεδίο και ο βαθμός εξαστισμού αποτελούν τις βασικές διαστάσεις και τους θετικούς συντελεστές σχηματισμού και ενεργοποίησης της ιστορικά προσδιορισμένης κοινωνικής συνείδησης. Από την άλλη πλευρά, ο τύπος, ο βαθμός και ο λόγος (“αίτιο”) αμοραλισμού αποτελεί αρνητικό συντελεστή μερικής ή ολικής, συγκυριακής ή πάγιας ακύρωσής της.

³⁵ Η αναδιοργάνωση της ιεραρχίας και η αναδιάταξη της ισχύος σε συνδυασμό με τη μεταφορά της σε κάποιον “ιστορικό αντικαταστάτη-διάδοχο” αποτελεί *μερική* επαναστατική ανατροπή, ανατροπή *ανεπαρκή* για την εξαφάνιση του ιστορικού σχήματος του απόλυτου πλεονέκτη-μηδενικού μειονέκτη.

³⁶ Όπως έχει ήδη αναφερθεί, κατά κανόνα ή κυρίως, η γυναίκα που αρνείται έναν άνδρα, που απορρίπτει την πρόταση ενός άνδρα για σύναψη σχέσεων, ενεργεί ως λειτουργός-εκτελεστής του

Με τη σεξουαλική αγορά ισχύουσα, κυρίαρχη, και έγκυρη-έγκριτη σε βαθμό αυτονομίας, ο εξαστισμένος άνδρας υπερέχει σε σχέση με (απέναντι σε) κάθε άλλον ιστορικό άνδρα. Τα κοινωνικά του χαρακτηριστικά είναι τα κυρίαρχα κοινωνικά χαρακτηριστικά, είναι τα κυρίαρχα μέτρα σύγκρισης και αξιολόγησης, όχι μόνο στη σεξουαλική αγορά αλλά και στην προσωπικότητα της μεγάλης πλειονότητας των ανδρών και των γυναικών.³⁷ Ο εξαστισμένος άνδρας αποτελεί το βασικό και κυρίαρχο οργανωτή και αξιολογητή (και) της σεξουαλικότητας. Άτυπα μεν ουσιαστικά δε, αποτελεί το μονοπωλητή-μονοψωνιστή των εξαστισμένων γυναικών και, στο βαθμό που επιθυμεί ή αναγκάζεται μέσα στα πλαίσια του ανταγωνισμού με τους ομολόγους του, αποτελεί και τον κυρίαρχο στις ρεαλιστικές Ορθόδοξες. Συγχρόνως, εφόσον (και) η σεξουαλική αγορά αποτελεί κοινωνικό του χώρο, "σπίτι" του, είναι ο πλέον ισορροπημένος: στο σύστημα σεξουαλικής αξιολόγησης που διαθέτει, φυσικά χαρακτηριστικά, κοινωνικά χαρακτηριστικά και σεξουαλική τεχνική, τόσο στη μακροπρόθεσμη σχέση όσο και κατά μέσον όρο τείνουν προς - και περιστρέφονται γύρω από - το συσχετισμό "33,3 - 33,3 - 33,3", συσχετισμό όχι βέβαια ιδεώδη αλλά οπωσδήποτε ιδανικό μέσα στη συγκεκριμένη ιστορική συγκυρία. Επίσης, ο εξαστισμένος άνδρας είναι ο πλέον απαιτητικός σ' ό,τι αφορά τη σεξουαλική τεχνική, τον παραγωγό της αξίας, τη ζωντανή σωματική δύναμη, το ενεργό συστατικό στο σχηματισμό της σεξουαλικότητας ως αξίας. Αυτό που στο γνήσιο Ορθόδοξο είναι αδιανόητο και στο ρεαλιστή Ορθόδοξο είναι το μέγιστο και εξαιρετικό μέσα στα πλαίσια της βραχυπρόθεσμης σχέσης,³⁸ ο εξαστισμένος άνδρας το θεωρεί ως τη συνηθισμένη, την κανονική του απαίτηση.³⁹ Από άνισα ανταλλακτικός (με την υψηλότερα ιστάμενή του στη σεξουαλική ιεραρχία) έως και εκμεταλλευτικός (με τη χαμηλότερα ιστάμενή του στη σεξουαλική ιεραρχία ομοσυστημική-ομολογή του εξαστισμένη γυναίκα) και από εκμεταλλευτικός έως και υπερ-εκμεταλλευτικός (με κάθε νεο-εισελθούσα στη σεξουαλική αγορά, αδιακρίτως θέσης στη σεξουαλική ιεραρχία), *ο εξαστισμένος άνδρας είναι ο απόλυτος κυρίαρχος, ο επιδέξιος κυρίαρχος στη σεξουαλική αγορά*

Γενικά Συμπεράσματα

Τα γενικά συμπεράσματα της μελέτης που μόλις ολοκληρώθηκε μπορούν να διατυπωθούν με τον ακόλουθο τρόπο:

ανδρικού φύλου όπως αυτό γίνεται αντιληπτό από την προοπτική της θέσης της στην σεξουαλική ιεραρχία του φύλου της. Δεν ενεργεί αποκλειστικά - ίσως δε ούτε κυρίως - ως αυτενεργός παραγωγός. (Η θέση αυτή - όπως άλλωστε και η μεγάλη πλειονότητα των θέσεων που παρουσιάζονται στη μελέτη αποτελεί συνθετική διαπίστωση' δεν αποτελεί πρόταση.)

³⁷ Ως ένα βαθμό το αυτό ισχύει (και διαρκώς ισχυροποιείται) και για τα φυσικά του χαρακτηριστικά αλλά και τη σεξουαλική του τεχνική.

³⁸ Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι αποτελεί την τελική, την τέλεια φαντασίωση του συγκεκριμένου ιστορικού άνδρα.

³⁹ Μέσα δε στις συντεταγμένες της βραχυπρόθεσμης σχέσης, οι απαιτήσεις του σε σεξουαλική τεχνική αποτελούν τα ιστορικά μέγιστα της συγκεκριμένης κοινωνίας ή, τουλάχιστον, της κοινωνίας στη σύγχρονη Ελλάδα

- Η σεξουαλικότητα καταλαμβάνει υψηλή θέση στην ιεραρχία των κοινωνικών αξιών στη σύγχρονη Ελλάδα. Ο συντάκτης της μελέτης συνάντησε άτομα που δεν ασχολούνται - ή ασχολούνται οριακά, συμπτωματικά, συγκυριακά - με κάθε άλλο κοινωνικό πεδίο και τις αξίες του, κάθε άλλο κοινωνικό πεδίο ως αξία. Συνάντησε άτομα που δεν ασχολούνται ευθέως με τη θρησκεία ή την πολιτική ή τον πολιτισμό ή, ακόμα, και την οικονομία. Δεν συνάντησε όμως άτομο που να μην ασχολείται και ευθέως με τη σεξουαλικότητα ως αξία ή απαξία. Ως απόλαυση, ως πρόβλημα ή ό,τι άλλο, στη σύγχρονη Ελλάδα η σεξουαλικότητα αποτελεί καθολική αξία. Είτε ως κύριος είτε ως δευτερεύων, η σεξουαλικότητα είναι καθολικός παράγοντας αξιολόγησης του Εαυτού και του Άλλου, αποτελεί γενικό αξιολογητικό ισοδύναμο του ατόμου.

- Ανάλογα με τον τρόπο αξιολόγησης και αξιοποίησής της, η σεξουαλικότητα είναι καθοριστικής σημασίας διάσταση της ανθρώπινης ευτυχίας ή δυστυχίας, πληρότητας ή κενότητας. Ο τρόπος σχηματισμού της σε αξία είναι ένας καθοριστικός ιστορικός συγκεκριμενοποιητής της ευτυχίας και της δυστυχίας, της πληρότητας και της κενότητας.

- Η σεξουαλικότητα ως αξία, ως διαδικασία αξιολόγησης, αποτελεί μια μέγιστων εντάσεων σύνθεση απόλαυσης και πόνου, χαράς και λύπης - με τον πόνο και τη λύπη κατά ιστορικό κανόνα να κυριαρχούν.

- Η σεξουαλικότητα, δεν αποτελεί μια δευτερεύουσα "εποικοδομηματική" αξία. Η σεξουαλικότητα είναι βάση, είναι παραγωγή και αναπαραγωγή.

- Η σεξουαλικότητα αποτελεί έναν αναντικατάστατο μετατροπέα των κάθε λογής οικονομικών, πολιτειακών, πολιτιστικών περιορισμών που επικρατούν στη συγκεκριμένη ιστορική κοινωνία σε ανθρώπινα βιώματα, σε ατομικές βιογραφίες.

- Κατ' επέκταση, η σεξουαλικότητα αποτελεί και ένα από τα βασικά πεδία σύγκρουσης λογικής και παραλογικής.

- Η σεξουαλικότητα ως αξία δεν είναι κάτι το υποκειμενικό και ρευστό. Μέσα στα πλαίσια πολύπλοκων ιστορικο-κοινωνικών τροποποιητών-κοινωνικοποιητών, είναι όχι μόνο συγκεκριμενοποιήσιμη αλλά και μετρήσιμη, γεγονός ενδεικτικό του βαθμού αλλά και του τύπου εξορθολογισμού της ως αξίας από το (αστικό-)αγοραίο αξιακό σύστημα.

- Η σύγχρονη Ελλάδα αποτελεί κοινωνικό σχηματισμό που δεν διαδικάστηκε μέσω μιας Αναγέννησης και ενός Διαφωτισμού.⁴⁰ Στο πλαίσιο της, στο σεξουαλικό πεδίο κυριαρχούν οι μεσαιωνικοί χαρακτήρες-προϊόντα της τουρκοκρατίας και της τουρκοκρατικά οργανωμένης Ορθοδοξίας, και οι αστικές προσωπικότητες στο ελάχιστό τους ως αγοραίες προσωπικότητες-προϊόντα του δυτικού εξορθολογισμού.

- Στη σύγχρονη Ελλάδα, επικρατεί μια ταχύτατη χειραφέτηση, ένας ταχύτατος εξαστισμός τόσο του άνδρα όσο και της γυναίκας. Όμως, ως ιστορική διαδικασία ελάχιστων προϋποθέσεων, η χειραφέτηση αυτή συμπίπτει με - ουσιαστικά, είναι - μία άνευ ιστορικού προηγούμενου εκπτώχυνση της γυναίκας. Το ότι η σύγχρονη γυναίκα βρίσκεται σε καλύτερη θέση απ' ότι βρισκόταν η παραδοσιακή γιατί της δεν σημαίνει και ότι η κοινωνική απόσταση της από τον άνδρα μειώθηκε. Η μετατροπή της απόστασης σε σχετική, επέτρεψε τη δημιουργία νέων ιστορικών μέγιστων αλλά και

⁴⁰ Η συγκεκριμένη ιστορική κίνηση δεν αποτελεί, βέβαια, "ιστορικό νόμο", προπάντων δε δεν αποτελεί "αγαθό".

νέων ιστορικών ελάχιστων. Λογικά-θεωρητικά, είναι δυνατή τόσο η βελτίωση όσο και η χειροτέρευση της θέσης της γυναίκας. Ιστορικά-πρακτικά, η χειροτέρευση αποδείχθηκε δυνατότερη. Η σεξουαλική αποχή δεν αποτελεί πλέον τον κανόνα οργάνωσης, τον βασικό μηχανισμό απαξίωσης της σεξουαλικότητας. Όμως, το ιστορικό δικαίωμα της σεξουαλικής επαφής δεν ταυτίζεται με το δικαίωμα της σεξουαλικής απόλαυσης. Ως εξαστισμένος, ο σύγχρονος Έλληνας άνδρας δικαιούται να (από) ζητήσει (έως και απαιτήσει) πολύ περισσότερα απ' ό,τι στο σεξουαλ-αποχικό ιστορικό παρελθόν και τα (από) ζητάει (έως και απαιτεί). Ως εξαστισμένη, η σύγχρονη Ελληνίδα γυναίκα δικαιούται μεν να ζητήσει ή και να απαιτήσει τα ίσα - αλλά δεν διαθέτει ακόμα την ικανότητα διατύπωσής τους με τη μορφή του κοινωνικο-ιστορικά αποτελεσματικού λόγου. Η σύγχρονη Ελληνίδα γυναίκα - ή, η γυναίκα ως σύγχρονη Ελληνίδα - δεν είναι ακόμα ικανή να κατακτήσει όσα δικαιούται.⁴¹

- Πάνω στη βάση των προηγούμενων συμπερασμάτων, είναι δυνατό να διατυπωθεί ένα ακόμα συμπέρασμα σ' ό,τι αφορά τις σοσιαλιστικές αρχές. Στο σεξουαλικό πεδίο, οι σοσιαλιστικές αρχές στην τρέχουσα διατύπωσή τους αποτελούν ξεκάθαρα μια εγγενώς αμυντική ιδεολογία που τροπίζει ("δίνει χρώμα") μεν αλλά δεν αναιρεί ή αλλοιώνει τη δομή της σεξουαλικής αγοράς. Οι σοσιαλιστικές αρχές δεν προβάλλουν (ως) ένα συστηματικό και ολοκληρωμένο εναλλακτικό αξιακό παράδειγμα, (ως) ένα εναλλακτικό *σύστημα* μετα-ανταλλακτικής αξιολόγησης της σεξουαλικότητας, (ως) ένα "παράδειγμα" ικανό να ανταγωνιστεί το αγοραίο αξιακό σύστημα. Από την προοπτική του συντάκτη της μελέτης, για να εμφανιστεί ο σοσιαλισμός στο σεξουαλικό πεδίο πρέπει να δημιουργηθούν οι βασικές προϋποθέσεις, ανάμεσά τους και ένα μετα-μυθικό και μετα-παυσίπονο, ένα λογικά πλήρες και ιστορικά συγκεκριμένο, ένα μετα-ανταλλακτικό σύστημα σεξουαλικών αρχών. Μέχρι στιγμής, οι σοσιαλιστικές αρχές απαρτίζουν μία τρέχουσα ιδεολογία που αποτελεί ένα σύνολο οδηγιών αξιοπρεπούς προσαρμογής των περιορισμένων από πλευράς κοινωνικών (οικονομικών, πολιτιστικών κλπ) πόρων εργαζομένων. Ως έχουν, οι σοσιαλιστικές αρχές αποτελούν μια μορφή απεγνωσμένης αξιοπρέπειας, είναι δε υιοθετήσιμες από όποιον έχει ανάγκη να είναι (και) κατ' αυτό τον τρόπο αξιοπρεπής. Όπως ο αστός, ο φορέας του αγοραίου αξιακού συστήματος, είναι χριστιανός - αιρετικός έστω, έτσι και ο σοσιαλιστής, ο φορέας των σοσιαλιστικών αρχών, είναι χριστιανός - αιρετικός-αιρετικός έστω.

- Τέλος, αξίζει να αναφερθεί μία ειδική διαπίστωση που αποτελεί ειδικό και ισχυρό ενισχυτικό των συμπερασμάτων που προηγήθηκαν, μία διαπίστωση που - κατά τη γνώμη του συντάκτη της μελέτης - είναι η ενδεικτικότερη του καθεστώτος που επικρατεί τουλάχιστον στο πεδίο της σεξουαλικότητας: Όλες οι κατατάξεις που ζητήθηκαν σε ποσοστά επί τοις εκατό, αριθμούς και χρηματικά-ανταλλακτικά μεγέθη αλλά και όλες οι αναγωγές σε χρηματικές μονάδες, σπίτια, αυτοκίνητα κλπ. *έχουν νόημα* για περισσότερα από εννέα στα δέκα από τα άτομα στηρίζουν τη

⁴¹ Και, βέβαια, σύγχρονη Ελληνίδα γυναίκα δεν είναι ούτε αποκλειστικά ούτε καν κατά κύριο λόγο η από κάθε άποψη εύπορη γυναίκα. Η θέση αυτή αποτελεί τη βασική κριτική στη φεμινιστική σκέψη: περιορισμένες ή εξόριστες στα πλαίσια κάποιων ευπόρων κοινωνικών κατηγοριών ή, έστω, κατηγοριών που γι' αυτές το πρόβλημα της επιβίωσης έχει λυθεί, οι περισσότερες φεμινίστριες είναι ταξικοκεντρικές. Τείνουν να αντιλαμβάνονται την άπορη γυναίκα σαν εύπορη σε συνθήκες απορίας. Γι' αυτό και απορούν με το γεγονός ότι δεν αντιδρά, ότι υπομένει. Δε λαβαίνουν υπόψη ότι η αντίδραση - και, πολύ περισσότερο, η δράση - θέλει πόρους και, μάλιστα, θέλει μακρο-οικονομικούς πόρους, δηλαδή πολιτισμό. Και, βέβαια, όχι το (μικρο-)πολιτισμό της εύπορης.

μελέτη. Συχνά δε αυτενεργώντας, πολλά άτομα απάντησαν σε ποιοτικά ερωτήματα με τη χρήση ποσοτώσεων. Στη σύγχρονη Ελλάδα και ειδικά στο πεδίο της σεξουαλικότητας και των σχέσεων των φύλων, η παράδοση και η Ορθοδοξία ηττώνται, υποχωρούν ταχύτατα από το ιστορικό προσκήνιο. Ο σοσιαλισμός ουσιαστικά απουσιάζει ως αυτόνομη ιστορική πρόταση από το σεξουαλικό πεδίο, η δε συγκροτημένη παρουσία του είναι, στην καλύτερη περίπτωση, μια γενιά μακριά. Το αγοραίο αξιακό σύστημα έχει ήδη επικρατήσει και οδεύει προς τον απόλυτο θρίαμβο.

Αντί Επιλόγου

Η μελέτη της σεξουαλικότητας ως αξίας στη σύγχρονη Ελλάδα ολοκληρώθηκε. Το ερώτημα που εύλογα ακολουθεί, παρουσιασμένο υπαινικτικά και άτακτα στη συγκεκριμένη μελέτη, είναι: αφού δεν πρόκειται απλά για σεξουαλική αγορά αλλά για *(ιεραρχημένη) -καπιταλιστική σεξουαλική αγορά*, ποιές είναι οι (κυριαρχικές)-ανταλλακτικές σεξουαλικές σχέσεις και πράξεις των συγκεκριμένων ιστορικών ανθρώπων στη σύγχρονη Ελλάδα; Η απάντηση στο ερώτημα αποτελεί αντικείμενο μιας άλλης μελέτης.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Κατευθυντήρια της Έρευνας Ερωτήματα

1. Τι είναι αξιοπρέπεια;
2. Τι είναι σεξουαλικότητα;
3. Για ποιους λόγους το άτομο ασχολείται με τη σεξουαλικότητα;
4. Πόσο σημαντική είναι η σεξουαλικότητα στη ζωή του ανθρώπου;
5. Πότε ο νέος μπορεί να χαρακτηριστεί ως άνδρας και πότε η νέα μπορεί να χαρακτηριστεί ως γυναίκα;
6. Με ποια κριτήρια αξιολογείς σεξουαλικά;

7. Ποια η σχέση της σεξουαλικότητας με ζητήματα όπως οι σπουδές, η εργασία και η ηθική;
8. Πώς θα χαρακτήριζες τη σεξουαλική σου ζωή;
9. (Για γονείς) Με δεδομένη την απελευθέρωση των σεξουαλικών ηθών, ποια στάση (πρέπει να) τηρείς απέναντι στα παιδιά σου;
10. Πώς αξιολογείς τη στάση των γονέων σου σ' ό,τι αφορά τη σεξουαλικότητα και τη σεξουαλική σου ζωή;

11. Ποια στοιχεία συνθέτουν το ερωτικό; Ποια η σχέση ερωτικού και σεξουαλικού;
12. Σε ποιους χώρους και χρόνους ψάχνεις για σεξουαλικούς συντρόφους;
13. Αισθάνεσαι "σεξουαλικός κυνηγός" ή "σεξουαλικό θήραμα"; Σ' ευχαριστεί ή δυσαρεστεί; Σε διασκεδάζει ή ενοχλεί;
14. Ποιο άτομο θα χαρακτήριζες τυχερό και ποιο άτυχο στο σεξουαλικό τομέα; Πώς χαρακτηρίζεις εσένα;
15. Ποιο άτομο θα χαρακτήριζες επιτυχημένο και ποιο αποτυχημένο στο σεξουαλικό τομέα; Πώς χαρακτηρίζεις εσένα;
16. Πώς (πρέπει να) κοινοποιούνται τα σεξουαλικά ζητήματα;
17. Μέσα σε ποια πλαίσια πρέπει το άτομο να εκδηλώνει τη σεξουαλικότητά του ως σχέση, άποψη, ιδιαιτερότητα, προσδοκία;
18. Πιστεύεις στην "αληθινότητα" της σεξουαλικής εικόνας που παρουσιάζουν τα άτομα, αδιακρίτως φύλου, ηλικίας και κοινωνικής θέσης;

19. Με ποια κριτήρια (πρέπει) ένας άνδρας και μία γυναίκα να επιλέγουν σεξουαλικό σύντροφο;
20. Ποια είναι η (σεξουαλικά) ιδανική γυναίκα και ποιος ο (σεξουαλικά) ιδανικός άνδρας;
21. Τι είναι ιδανική σεξουαλική σχέση;
22. Ποιο άτομο θα χαρακτήριζες σεξουαλικά υγιές ή άρρωστο; Είσαι σεξουαλικά υγιής;
23. Έχεις κάποιες κοινοποιήσιμες σεξουαλικές ιδιαιτερότητες; Κάποιες μη-κοινοποιήσιμες;
24. Ποιες βασικές μορφές σεξουαλικής επαφής και επικοινωνίας χρησιμοποιείς;
25. Πότε αρχίζει η σεξουαλική επαφή; Πότε τελειώνει;
26. Πάνω στη βάση ποιων προϋποθέσεων (πρέπει να) λαβαίνει χώρα η σεξουαλική επαφή; Σε ποια συχνότητα;
27. Έχεις κάποιες αναστολές κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής επαφής;
28. Ποιές είναι οι αγαπημένες σεξουαλικές σου φαντασιώσεις; Ποια-ες απ' αυτές σε συνοδεύουν τη στιγμή του οργασμού;
29. Τι είναι σεξουαλική διέγερση; Τι είναι ιδανική σεξουαλική απόλαυση; Τι είναι σεξουαλική ευχαρίστηση;
30. Ο ανδρικός οργασμός διαφέρει από το γυναικείο οργασμό;
31. Είναι ο οργασμός αναγκαίος για την ψυχική υγεία του τόσο του άνδρα όσο και της γυναίκας και σε ποιες συχνότητες;
32. Πάνω στη βάση ποιων προϋποθέσεων πρέπει να λαβαίνει χώρα ο οργασμός;
33. Ποια οργασμική σχέση θα χαρακτήριζες ως ιδανική; Ποιες οι οργασμικές σου σχέσεις με τους σεξουαλικούς σου συντρόφους;
34. Ποια είναι η γνώμη σου για τη σεξουαλική αποχή και τα άτομα που απέχουν σεξουαλικά;
35. Ποια είναι η γνώμη σου για τη σεξουαλική αυτοϊκανοποίηση και τα άτομα που αυτοϊκανοποιούνται σεξουαλικά;

36. Ποια είναι η γνώμη σου για την πορνογραφία και τους χρήστες της;

Βιβλιογραφία

Ένα μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας δεν εμφανίζεται αμέσως, δεν αποτελεί τμήμα της παρουσίασης της μελέτης, ιδιαίτερα του 2ου και του 3ου Μέρους της. Ο πρώτος και πρωτεύων λόγος για την πρακτική αυτή είναι το γεγονός ότι σχεδόν το σύνολο των μελετών εστιάζει στις σχέσεις των φύλων και την αξία ως *ιδιότητα* (και με διακυμάνσεις της που αναφέρονται αλλά δεν αναλύονται) ενώ η συγκεκριμένη μελέτη εστιάζει στο *σχηματισμό της σεξουαλικότητας ως αξίας* και την αξία ως *ιδιότητα-μέγεθος*. Σε μιαν άλλη γλώσσα, οι μελέτες αυτές έχουν πάθος αλλά δεν έχουν ένταση (Ακριβέστερα, δεν έχουν ως κύριο αντικείμενικό τους σκοπό τη μετατροπή του ενός στη άλλη). Το πεδίο μπορεί να είναι κοινό αλλά δεν είναι κοινά τόσο το αντικείμενο όσο και ο τρόπος εστίασης στο αντικείμενο. Ένας δεύτερος και δευτερεύων λόγος είναι ο ειδικός ρόλος που έχει ανατεθεί στο χώρο των υποσημειώσεων ως κυρίως παράλληλου (αλλά όχι και αυτοτελούς) κειμένου. Ένας τρίτος και δευτερεύων λόγος είναι ο έλεγχος της έκτασης του κειμένου: μια μεγένθυσή του θα είχε ως αποτέλεσμα την άμβλυση της σαφήνειας (των ιδιαιτεροτήτων) του επιχειρήματος μέσω της εισαγωγής ενός τρίτου παράλληλου επιχειρήματος. Ταυτόχρονα όμως, το κάθε ένα από τα βιβλία που αναφέρονται δεν άσκησε απλώς κάποια "επίδραση" στη σκέψη του συντάκτη της μελέτης. Αντίθετα, έχει συγκεκριμένη(ες) θέση(εις) στην παρουσίαση ή/και συγκεκριμένο ρόλο στο επίσημο, και, συνεπώς, είναι *αμέσως* "αναδύσιμο" στο επίπεδο της παρουσίασης. (Γενική εξαίρεση στη πρακτική αποτελεί η βιβλιογραφία που αναφέρεται στους στοχαστές του Ορθόδοξου αξιακού συστήματος, ειδική δε εξαίρεση - εξαίρεση ενδεικτική των συνεπειών της ένταξης του συνόλου της βιβλιογραφίας στην παρουσίαση - αποτελεί η συνοπτική και δι' εκπροσώπων παρουσίαση της "κοινωνιοβιολογικής σχολής".)

Αβδελά, Ε - Α. Ψαρρά (επιμ.), *Ο Φεμινισμός στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου. Μια Ανθολογία*, Αθήνα: Γνώση, 1985

Abramson, A., "Beyond the Samoan Controversy in Anthropology: A History of Sexuality in the Eastern Interior of Fiji", *The Cultural Construction of Sexuality*, (επιμ.) Ρ. Kaplan, Λονδίνο: Tavistock Publications, 1987

Άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης, *Αόρατος Πόλεμος*, Αθήνα, 1947

Άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης, *Συμβουλευτικόν Εγχειρίδιον*, Βόλος: Σωτ. Σχοινιάς, 1969

Άγιος Νικόδημος Ο Αγιορείτης, *Χρησιμοθήκεια των Χριστιανών*, Βόλος: Αγιορείτικη Βιβλιοθήκη, 1957.

Adorno, Th., "Sociology and Psychology", Λονδίνο: *New Left Review*, 1968

Adorno, Th., *Philosophy of Modern Music*, Λονδίνο: Sheed and Ward, 1948

Althusser, L., "Ideology and Ideological State Apparatuses", *Lenin and Philosophy and Other Essays*, Λονδίνο: New Left Books, 1971

Althusser, L., *For Marx*, Λονδίνο: New Left Books, 1977.

Althusser, L. - E. Balibar, *Reading Capital*, Λονδίνο: New Left Books, 1977

Amin, S., *Accumulation on a World Scale: A Critique of the Theory of Underdevelopment*, Νέα Υόρκη: Monthly Review Press, 1974

Amin, S., *Class and Nation, Historically and in the Current Crisis*, Νέα Υόρκη: Monthly Review Press, 1980

Amin, S., *Imperialism and Unequal Development*, Νέα Υόρκη: Monthly Review Press, 1977

Arafat, I - G. Yorburg, "On Living together without Marriage", *Journal of Sex Research*, 9

Ardener, S. (επιμ.), *Defining Females: The Nature of Women in Society*, Λονδίνο: Croom Helm, 1978

Atwater, L., "Getting Involved: Women's Transition to first Extra-Marital Sex", *Alternative Life-Styles*, 2

Baran, P. A. - P. M. Sweezy, *Monopoly Capital*, Νέα Υόρκη: Modern Reader, 1966

Barker, S. L. - S. Allen (επιμ.), *Sexual Divisions and Society: Process and Change*, Λονδίνο: Tavistock, 1976

Βαρίκα, Ε, *Η Εξέγερση των Γυναικών: Η Γέννηση μιας Φεμινιστικής Συνείδησης στην Ελλάδα, 1833-1907*, Αθήνα: Ίδρυμα Έρευνας και Παιδείας, 1987

Barrett, M., *Women's Oppression Today*, Λονδίνο: Verso, 1980

Barrett, M. - M. Mc Intosh, "The "Family Wage" - Some Problems for Socialists and Feminists", *Capital and Class*, τ. 2, 1980

Beach, F. A. (επιμ.), *Human Sexuality in Four Perspectives*, Βαλτιμόρη: John Hopkins University Press, 1977

Beechey, V., "Some Notes on Female Wage Labour in Capitalist Production", *Capital and Class*, 1979, 3

Bell, R. - S. Turner - L. Rosen, "A Multi-Variate Analysis of Female Extra-Marital Coitus", *Journal of Marriage and the Family*, 37

Biau, *Exchange and Power in Social Life*, Νέα Υόρκη: John Wiley, 1964

Βλαχούτσικου, Χ. - Α. Μπαχαροπούλου-Κούλη, "Να χαρώ κι εγώ το σπίτι μου και το κλειδί απ' τα μέσα": Γυναίκες και Κατανάλωση σ' ένα χωριό της Βοιωτίας", Αθήνα Σύγχρονα Θέματα, 1991, 45

Bleier, L., *Science and Gender: A Critique of Biology and its Theories on Women*, Λονδίνο: Pergamon Press, 1984

- αρχιμ. Βασιλόπουλος, Χ. Δ., *Ο Γάμος. Πώς θα Επιτύχη*, Αθήνα: Ορθόδοξος Τύπος, 1989
- Becker, H. S., *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*, Νέα Υόρκη: Free Press, 1966
- Beech, F. A. (επιμ.), *Sex and Behavior*, Νέα Υόρκη: John Wiley, 1965
- Bell, D., *The Coming of Post-Industrial Society. A Venture in Social Forecasting*, Νέα Υόρκη: Basic Books, 1973
- Boadella, D., *In the Wake of Reich*, Λονδίνο: Coventure, 1976
- Bosswell, J., *Christianity, Social Tolerance and Homosexuality*, Σικάγο: University of Chicago Press, 1980
- Boyer, S. H. (επιμ.), *Papers in Human Genetics*, Εν. Κλιφφς: Prentice Hall, 1963
- Brake, M., *Human Sexual Relations: A Reader*, Χαρμοντσουώρθ: Penguin, 1972
- Braudel, F., *On History*, Σικάγο: University of Chicago Press, 1982
- Brecher, R. – E. Precher, *Analysis of Human Sexual Response*, Νέα Υόρκη: Signet, 1966
- Γιανναράς, Χ., *Η Κρίση της Προφητείας*, Αθήνα: Δόμος, 1981
- Brod, H. (επιμ.), *The Making of Masculinities: The New Men's Studies*, Βοστώνη: Allen and Unwin, 1987
- Brunt, R. – C. Rowan (επιμ.), *Feminism, Culture and Politics*, Λονδίνο: Lawrence and Wishart, 1986
- Calderone, M. S., *Sex, Love and Intimacy*, Νέα Υόρκη: Stecus, 1971
- Carter, A., *The Sadeian Woman and the Ideology of Pornography*, Νέα Υόρκη: Pantheon Books, 1978
- Cavounidis, J., "Capitalist Development and Women's Work in Greece", *Journal of Modern Greek Studies*, 1983, 1
- Cherlin, A., *Marriage, Divorce, Remarriage*, Καμπριτζ: Harvard University Press, 1981
- Chesser, E., *Love without Fear*, Λονδίνο: Arrow, 1966
- Chodorow, N., *The Reproduction Of Mothering*, Μπέρκλεϋ: University of California Press, 1978
- Clayton, R. R. – J. L. Bokenmeier, "Premarital Sex in the Seventies", *Journal of Marriage and the Family*, 42
- Coser, L. A., – B. Rosenberg, *Sociological Theory: A Book of Readings*, Λονδίνο: MacMillan, 1969
- Coulson, M. – B. Magas – H. Walright, "The Housewife and Her Labour in Capitalism: A Critique", *New Left Review*, 89
- Coveney, L., M. Jackson, S. Jeffreys, L. Kaye, P. Mahony, *The Sexuality Papers: Male Sexuality and the Control of Women*, Λονδίνο: Hutchinson, 1984
- Cox, H., *The Secular City*, Νέα Υόρκη: MacMillan, 1965
- Coward, R., *Patriarchal Precedents: Sexuality and Sexual Relations*, Λονδίνο: Routledge and Keegan Paul, 1983
- Coward, R., *Female's Desire: Women's Sexuality Today*, Λονδίνο: Paladin, 1985
- Davis, M. S., *Smut: Erotic Reality and Obscene Ideology*, Σικάγο: University of Chicago Press, 1983
- Delmar, R., "Looking Again at Engels's *Origins of the Family, Private Property and the State*", (επιμ.) A. Oakley – J. Mitchell, *The Rights and Wrongs of Women*, Χαρμοντσουώρθ: Penguin, 1976
- Delphy, C., *The Main Enemy: A Materialist Analysis of Women's Oppression*, Λονδίνο: Women's Research and Resources Centre, 1977
- Douglas, M., *Purity and Danger: An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo*, Βαλτιμόρη: Penguin, 1970
- Dubish, J., "Greek Women: Sacred or Profane", *Journal of Modern Greek Studies*, 1983, 1
- Dubish, J. (επιμ.), *Gender and Power in Rural Greece*, Πρίνστον: Princeton University Press, 1986
- Dubish, J., "Κοινωνικό Φύλο, Συγγένεια και Θρησκεία "Αναπλάθοντας" την Ανθρωπολογία της Ελλάδας", (επιμ.) Ε. Παπαταξιάρχης – Θ. Παραδέλλης *Ταυτότητες και Φύλο στη Σύγχρονη Ελλάδα: Ανθρωπολογικές Προσεγγίσεις*, Αθήνα: Καστανιώτης – Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 1992
- Dworkin, A., *Pornography: Men Possessing Women*, Λονδίνο: The Women's Press, 1981
- Dworkin, A., *Right-Wing Women: The Politics of Domesticated Females*, Λονδίνο: Women's Press, 1983
- Dworkin, A., *Πορνογραφία και Ανδροκρατική Κοινωνία*, Αθήνα: Ουτοπία, 1983
- Easley, *Science and Sexual Oppression*, Λονδίνο: Weidenfeld and Nicolson, 1982
- Ehrenreich, B. D. English, *For Her Own Good: 150 Years of Experts' Advice to Women*, Λονδίνο: Pluto Press, 1979
- Eisenstein, H., *Contemporary Feminist Thought*, Σίδνεϋ: Unwin, 1984
- Elliston, F., "In Defence of Promiscuity", *Philosophy and Sex*, (επιμ.) R. Baker – F. Elliston, Μπάφφαλο: Prometheus Books, 1975
- Elson, D. – R. Pearson, "Nimble Fingers Make Cheap Workers", *Feminist Review*, 1981, 7
- Έγγκελς, Φ., *Η Καταγωγή της Οικογένειας, της Ατομικής Ιδιοκτησίας και του Κράτους*, Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή, 1975
- Evans, R. J., *The Feminists: Women's Emancipation Movements in Europe, America and Australasia – 1840-1920*, Νέα Υόρκη: Barnes and Noble, 1977
- Ζαρέτσκι, Ε., *Καπιταλισμός, Οικογένεια και Προσωπική Ζωή*, Αθήνα: Στοχαστής, 1979
- Ζωδιάτης, Σ., *Τι Δίδαξε ο Χριστός για το Διαζύγιο*, Αθήνα: Λόγος
- Faderman, L., *Surpassing the Love of Men*, Λονδίνο: Junction Books, 1982
- Fielding, A., *Tom Jones*, Νέα Υόρκη: Signet, 1963

- Firestone, S., *The Dialectic of Sex: The Case for Feminist Revolution*, Νέα Υόρκη, William Morrow and Co., 1972
- Fisher, S., *The Female Orgasm: Psychology, Physiology, Fantasy*, Νέα Υόρκη: Basic Books, 1973
- Flandrin, J.-L., *Families in Former Times: Kinship, Household and Sexuality*, Κάιμπριτζ: Cambridge University Press, 1979
- Forisha, B. L., *Sex Roles and Personal Awareness*, Νιού Τζέρσεϋ: Scott, Foresman, 1978
- Foucault, M., *Ιστορία της Σεξουαλικότητας*, Αθήνα: Ράππας, 1978
- Foucault, M., R. Sennett, "Sexuality and Solitude", *Anthology 1*, Λονδίνο: Junction Books, 1981
- Fox, B. (επιμ.), *Hidden in the Household*, Τορόντο: The Women's Press, 1980
- Frank, A. G., *World Accumulation 1492-1789*, Νέα Υόρκη: Monthly Review Press, 1978
- Frankcoeur S. - R. Francoeur, *Hot and Cool Sex: Cultures in Conflict*, Νέα Υόρκη: Harcourt, Brace, Jovanovich, 1974
- Freidman, R. C. (επιμ.), *Sex Differences in Behavior*, Νέα Υόρκη: John Wiley, 1974
- Gatens, M., "A Critique of the Sex/Gender Distinction", *Beyond Marxism. Intervention*, (ειδ. τεύχος), 1983
- Gagnon, J. H. - W. Simon, *Sexual Conduct*, Σικάγο: Aldine, 1973
- Geras, N., *Marx and Human Nature: Refutation of a Legend*, Λονδίνο: Verso, 1983
- Gerth, H. - C. W. Mills, *Character and Social Structure. The Psychology of Social Institutions*, Νέα Υόρκη: Harbinger Books, 1964
- Gilligan C., *In a Different Voice*, Χάρβαρντ: Harvard University Press, 1982
- Godelier, M., *Rationality and Irrationality in Economics*, Νέα Υόρκη: Monthly Review Press, 1972
- Godelier, M., "Sex and Power: The Origins of Male Domination", *New Left Review*, 1981
- Goffman, E., *The Presentation of Self in Everyday Life*, Νέα Υόρκη: Anchor Books, 1959
- Goffman, E., *Interaction Ritual: Essays On Face-to-Face Behavior*, Νέα Υόρκη: Anchor Books, 1967
- Goldberg, S., *The Inevitability of Patriarchy*, Νέα Υόρκη: William Morrow, 1973
- Goody, J. - S. J. Tambiah, *Bridewealth and Dowry*, Κάιμπριτζ: Cambridge University Press, 1973
- Gordon, S., P. Scales, K. Everly, *The Sexual Adolescent*, Νόρθ Σιτσοουέιτ: Duxbury Press, 1978
- Greer, G., *The Female Eunuch*, Λονδίνο: McGibbon and Kee, 1970
- Greenly, A., *Love and Play*, Σικάγο: Thomas More Press, 1975
- Griffin, S., *Pornography and Silence: Culture's Revenge against Nature*, Λονδίνο: The Women's Press, 1981
- Haag, Ernest van der, "Of Happiness and of Despair We Have No Measure", *Mass Culture: B. Rosenberg - D. M. White (επιμ.), The Popular Arts in America*, Νέα Υόρκη: Free Press, 1964
- Habermas, J., *Legitimation Crisis*, Βοστώνη: Beacon, 1973
- Habermas, J., *Communication and the Evolution of Society*, Βοστώνη: Beacon Press, 1979
- Habermas, J., *The Theory of Communicative Action*, Βοστώνη: Beacon Press, 1984
- Hartmann, H., "The Unhappy Marriage of Marxism and Feminism: Towards a More Progressive Union", *Capital and Class*, no. 8, 1979
- Hastrup, K., "The Semantics of Biology: Virginity", S. J. Ardener (επιμ.), *Defining Females*, Λονδίνο: Croom Helm, 1978
- Hegel, G. W. F., *Logic*, Οξφόρδη: Clarendon Press, 1982
- Hegel, G. W. F., *The Phenomenology of Mind*, Νέα Υόρκη: Harper and Row, 1967
- Heilbroner, R. L., *The Worldly Philosophers: The Lives, Times and Ideas of the Great Economic Thinkers*, Νέα Υόρκη: Simon and Schuster, 1980
- Heilbrun, A. B., *Human Sex-Role Behavior*, Νέα Υόρκη: Pergamon, 1981
- Hensch, D., *Η Καταπιεστική Οικογένεια*, Αθήνα: Επικούρος, 1973
- Herd, R. (επιμ.), *Rituals of Manhood*, Μπέρκλεϋ: University of California Press, 1982
- Herschman, P., "Virgin and Mother", I. M. Lewis (επιμ.) *Symbols and Sentiments*, Λονδίνο: Academic Press, 1977
- Himmelweit, S. - S. Mohun, "Real abstractions and Anomalous Assumptions", *The Value Controversy*, επιμ. I. Steedman, Λονδίνο: Verso, 1981
- Himmelweit, S. - S. Mohun, "Domestic Labour and Capital", *Cambridge Journal of Economics*, 1977, 1
- Hirschman, A., *The Passions and the Interests*, Πρίνστον: Princeton University Press, 1977
- Hite, S., *Sexual Honesty: By Women for Women*, Νέα Υόρκη: Warner Paperback Library, 1974
- Hite, S., *The Hite Report*, Νέα Υόρκη: MacMillan Publishing Co., 1976
- Hobsbawm, E. J., "Revolution is Puritan", στο *The New Eroticism*, P. Nobile (επιμ.), Νέα Υόρκη: Random House, 1970
- Horkheimer, M., - Th. W. Adorno, *Η Διαλεκτική του Διαφωτισμού*, Νέα Υόρκη: Seabury Press, 1972
- Horney, K., *The Neurotic Personality of Our Time*, Νέα Υόρκη: Norton, 1964
- Humphries, J., "Women: Scapegoats and Safety Valves in the Great Depression", *Review of Radical Political Economics*, 1976, 1
- Humphries, J., "Class Struggle and the Persistence of the Working Class Family", *Cambridge Journal of Economics*, 1977, 3

- Hutt, C., *Males and Females*, Νέα Υόρκη: Viking, 1973
- Αρχιμ. Ε. Ι. Θεοδωρόπουλος, *Προγαμιαίοι Σχέσεις, Πολιτικός Γάμος, Αμβλώσεις*, Αθήνα Ορθόδοξος Τύπος, 1992
- Ιγγλέση, Χ., *Πρόσωπα Γυναικών Προσωπεία Συνείδησης: Συγκρότηση της Γυναικείας Ταυτότητας στην Ελληνική Κοινωνία*, Αθήνα Οδυσσεύς, 1990
- Ινστιτούτο Κοινωνικών Ερευνών Φραγκφούρτης, *Κοινωνιολογία Εισαγωγικά Δοκίμια*, Τ. Αντόρνο και Μ. Χορκχάιμερ, Αθήνα Κριτική, 1987
- Ισαάκ ο Σύρος, *Άπαντα τα Ευρεθέντα Ασκητικά*, Αθήνα Σπανός
- Ιωάννης ο Σιναΐτης, *Κλίμαξ*, Ωρωπός: Εκδόσεις Ιεράς Μονής του Παρακλήτου, 1978
- Ιωάννης ο Χρυσόστομος, *Ιωάννου Χρυσόστομου Έργα*, Αθήνα Ελληνικός Εκδοτικός Οργανισμός
- Jeffreys, S., *The Spinster and Her Enemies*, Λονδίνο: Pandora Press, 1985
- Johnson, R., "Some Correlates of Extramarital Coitus", *Journal of Marriage and the Family*, 32
- Καβάκας, Α., *Μπορεί να Υπάρξει...Ευτυχισμένος Γάμος*, Αθήνα Εκδόσεις "Η Λυχνία", 1991
- Καβάκας, Α., *Συζυγικά Προβλήματα και Λύσεις*, Αθήνα Εκδόσεις "Η Λυχνία", 1991
- Κανίν, Ε. J. - K. R. Davidson - S. R. Scheck, "A Research Note on Male-Female Differentials in the Experience of Heterosexual Love", *Journal of Sex Research*, 6
- πρωτ. Καρδαμάκης, Μ., *Αγάπη και Γάμος*, Αθήνα Ακρίτας, 1991
- Καρζή, Θ., *Η Γυναίκα στο Μεσαίωνα*, Αθήνα Φιλιππούτης, 1989
- Καρζή Θ., *Η Γυναίκα της Νέας Εποχής*, Αθήνα Φιλιππούτης, 1990
- Kassoria, I., *Nice Girls Do*, Λονδίνο: Granada Publishing Ltd, 1981
- Kennedy, E., *The New Sexuality*, Νέα Υόρκη: Doubleday, 1972
- Keeling, M., *Morals in a Free Society*, Νέα Υόρκη: SCM Press, 1967
- Kirkendall L. A., *Premarital Intercourse and Interpersonal Relationships*, Νέα Υόρκη: Gramercy, 1961
- Κιούση, Ν., *Χειραφετημένες Γυναίκες*, 1984
- Κλειδα των Ιερών Κανόνων της Ανατολικής Ορθόδοξου Εκκλησίας*, (επιμ.) Π. Κ. Καρανικόλας, Αθήνα Αστήρ
- Komarovsky, M., "Cultural Contradiction and Sex Roles: The Masculine Case", *American Journal of Sociology*, 1973, 77
- Επίσκ. Κόμπος, Α. Γ., *Οι Σύζυγοι Οφείλουν να Αγαπάσι τας Συζύγους των, ως και Ο Χριστός Ηγάπησεν την Εκκλησίαν*, Αθήνα, 1983
- Kosok, M., "The Phenomenology of Fucking", *Telos*, 1971, 8
- Kuhn Th., *The Structure of Scientific Revolutions*, Σικάγο: University of Chicago Press, 1970
- Λάζος, Γ., "Και ο Τρόμος Έχει Φυλά", *Ιδεοκίνηση*, Ιούνης 1992, σφ. τ. 2
- Laing, R. D. - H. Phillipson - A. R. Lee, *Interpersonal Perception*, Νέα Υόρκη: Springer, 1966
- Lichtman, R., *The Production of Desire*, Νέα Υόρκη: Free Press, 1982
- Lippi, M., *Value and Naturalism in Marx*, Λονδίνο: New Left Books, 1979
- Lloyd, B. - J. Archer (επιμ.), *Exploring Sex Differences*, Νέα Υόρκη: Academic Press, 1976
- Lloyd, G., *The Man of Reason*, Λονδίνο: Methuen, 1984
- Lowen, A., *Love and Orgasm*, Νέα Υόρκη: MacMillan, 1975
- Lucacs, G., *History and Class Consciousness: Studies in Marxist Dialectics*, Καίμπριτζ: The MIT Press, 1976
- Luhmann, N., *The Differentiation of Society*, Νέα Υόρκη: Columbia University Press, 1982
- Μαγκριώτης, Ι. Δ., *Οι Νέοι και τα Προβλήματα της Ζωής*, Αθήνα Λόγος, 1973, σ. 9
- Maccoby, E. M. - C. N. Jacklin, *The Psychology of Sex Differences*, Στάνφορντ: Stanford University Press, 1974
- MacDowell, J. - P. Lewis, *Givers, Takers and Other Kinds of Lovers*, Γουίτον: Tyndale, 1980
- MacIntyre, A., *After Virtue*, Λονδίνο: Duckworth, 1981
- McCarthy, M., *The Group*, Νέα Υόρκη: New American Library, 1964
- Mandel, E., *The Formation of the Economic Thought of Karl Marx*, Νέα Υόρκη: Monthly Review Press, 1971
- Marcuse, M., *Eros and Civilization*, Βοστώνη: Beacon, 1966
- Μαρξ, Κ., *Η Αθλιότητα της Φιλοσοφίας*, Αθήνα Αναγνωστίδης
- Μαρξ, Κ., - Φ. Έγκελς, *Η Γερμανική Ιδεολογία*, Αθήνα Gutenberg
- Marx, K., *Grundrisse*, Νέα Υόρκη: Vintage Books, 1973
- Μαρξ, Κ., *Κριτική της Πολιτικής Οικονομίας*, Αθήνα Θεμέλιο, 1978
- Μαρξ, Κ., *Το Κεφάλαιο*, Αθήνα Σύγχρονη Εποχή, 1978
- Marsall, D. H. - R. C. Suggs (επιμ.), *Human Sexual Behavior*, Νέα Υόρκη: Basic Books
- Masters, W., V. Johnson, *Human Sexual Response*, Νέα Υόρκη: Little, Brown and Co., 1966
- Masters, W. - V. Johnson, *Human Sexual Inadequacy*, Βοστώνη: Little, Brown, 1978
- Μαυρομάτης, Γ. Β., "Το Μυστήριο της Αγάπης" (Ο Γάμος), Κατερίνη: Τέρτιος, 1988
- May, R., *Love and Will*, Νέα Υόρκη: Norton, 1969
- Meek, R., *Studies in the Labor Theory of Value*, Νέα Υόρκη: Monthly Review Press, 1956
- Melisseiman, K., *Incest*, Σαν Φραντσίσκο: Jossey-Bass, 1979

- Merton, R. K. *On Theoretical Sociology*, Νέα Υόρκη: Free Press, 1967
- Metcalf, A., M. Humphries, *The Sexuality of Men*, Λονδίνο: Pluto Press, 1984
- Millett, K., *Sexual Politics*, Λονδίνο: Tavistock, 1971
- Millum, T., *Images of Women*, Λονδίνο: Chatto and Windows, 1981
- Mills, C. W., *The Sociological Imagination*, Λονδίνο: Oxford University Press, 1959
- Mitchell, J., *Psychoanalysis and Feminism*, Χαρμοντσούρθ: Penguin Press, 1974
- Μοσκόφ, Κ., *Δοκίμια*, Αθήνα: Εξάντας, 1979
- Μουζέλης, Ν., *Νεοελληνική Κοινωνία Όψεις Υπανάπτυξης*, Αθήνα: Εξάντας, 1978
- Murstein, B. I., *Exploring Intimate Lifestyles*, Νέα Υόρκη: Springer, 1978
- Μπαλιμπάρ, Ε. - Ι. Βαλλερστάιν. *Φυλή, Έθνος, Τάξη: Οι Διφορούμενες Ταυτότητες*, Αθήνα: Πολίτης, 1991
- Nelson, N., "Selling her Kiosk: Kikuyu Notions of Sexuality and Sex for Sale in Mathare Valley, Kenya", *The Cultural Construction of Sexuality*, (επιμ.) P. Kaplan, Λονδίνο: Tavistock Publications, 1987
- Neubeck, G., *Extramartial Relations*, Ev. Κλιφφς: Prentice Hall, 1969
- O' Faolain, J. - L. Martines (επιμ.), *Not in God's Image: Women in History from the Greeks to the Victorians*, Νέα Υόρκη: Harper and Row, 1973
- Οικονόμου, Ζ., *Η Γυναίκα της Ανδροκρατίας και οι Κοινωνίες των Υπερκαταναλώσεων*, Αθήνα: Πολύπτυχο, 1989
- Ollman, B., *Alienation: Marx's Conception of Man in Capitalist Society*, Καίμπριτζ: Cambridge University Press, 1976
- Ollman, B., *Social and Sexual Revolution. Essays on Marx and Reich*, Βοστώνη: South End Press, 1979
- Ortner, S. B., "Is Female to Male as Nature to Culture?", *Woman, Culture and Society*, (επιμ.) M. Z. Rosaldo - L. Lamphere, Στάνφορντ: Stanford University Press, 1974
- Ortner, S. B. - H. Whitehead (επιμ.), *Sexual Meanings*, Καίμπριτζ: Cambridge University Press, 1981
- Παπαδημητρακόπουλος, Κ. Δ., *Ναι στη Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση των Νέων*, Αθήνα: Φωτοδότες, 1991
- Παπαδημητρακόπουλος, Κ. Δ., *Ομοφυλοφιλία*, Αθήνα: Φωτοδότες, 1992
- Παπαρήγα, Α., *Για την Απελευθέρωση της Γυναίκας*, Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή, 1989
- Μητρ. Παρασκευαΐδης, Χ., *Φεμινισμός και Εκκλησία*, Αθήνα: Εκδ. Αποστολικής Διακονίας, 1986
- Parker, R. - G. Pollock, *Old Mistresses: Women, Art and Ideology*, Λονδίνο: Routledge and Keegan Paul, 1981
- Parrinder, G., *Religions in Africa*, Λονδίνο: Pall Mall Press, 1969
- Parsons, T., "An Outline of the Social System", (επιμ.) T. Parsons, E. Shils, K. D. Naeyegele και J. R. Pitts, *Theories of Society*, Νέα Υόρκη: Free Press, 1961
- Parsons, T., *The Social System*, Νέα Υόρκη: Free Press, 1964
- Πατρώνος, Γ., *Γάμος και Αγαμία*, Αθήνα, 1985
- Πατρώνος, Γ., *Ο Γάμος στη Θεολογία και στη Ζωή*, Αθήνα: Εκκλησιαστικόν Επιστημονικόν και Μορφωτικόν Ίδρυμα "Ιωάννου και Εριέττης Γρηγοριάδου", 1984
- Pietropinto, A. - J. Simenauer, *Beyond the Male Myth*, Νέα Υόρκη: Times Books, 1977
- Paul, W., *Homosexuality: Social, Psychological and Biological Issues*, Μπέβερλυ Χιλς: Sage, 1982
- Ρουλιάντζας, Ν., *Classes in Contemporary Capitalism*, Λονδίνο: Verso, 1978
- Plummer, K., *Sexual Stigma*, Λονδίνο: Routledge and Keegan Paul, 1975
- Ράιχ, Β., *Η Μαζική Ψυχολογία του Φασισμού*, Αθήνα: Εκδόσεις Μπουκουμάνη, 1974
- Ράιχ, Β., *Η Σημασία και η Φύση του Οργασμού*, Αθήνα: Άνθρωπος-Μέτρο, 1974
- Rapp, T. K., - R. R. Rotberg, (επιμ.) *The Family in History*, Νέα Υόρκη: Harper and Row, 1973
- Reed, E., *Sexism and Science*, Νέα Υόρκη: Pathfinder Books, 1978
- Reiche, R., *Sexuality and the Class Struggle*, Λονδίνο: New Left Books, 1970
- Reiss, I L., "Some Observations on Ideology and Sexuality in America", *Journal of Marriage and the Family*, 43
- Reiter, R., (επιμ.), *Toward an Anthropology of Women*, Νέα Υόρκη: Monthly Review Press, 1975
- Rhodes, D. - S. McNeill, *Women against Violence against Women*, Λονδίνο, Onlywomen Press, 1985
- Rich, A., "Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence", *Signs*, 5, 1980
- Richardson, H. W., *Nun, Witch, Playmate*, Νέα Υόρκη: Harper and Row, 1971
- Ringer, R., *Winning Through Intimidation*, Νέα Υόρκη: Fawcett World Library, 1976
- Robinson, P., *The Modernization of Sex*, Νέα Υόρκη: Harper and Row, 1976
- Rodman, H., "Marital Power in France, Greece, Yugoslavia, and the United States: A Cross-National Discussion", *Journal of Marriage and the Family*, 1967, 29
- Rodman, H., "Marital Power and the Theory of Resources in Cultural Context", *Journal of Comparative Family Studies*, 1972, 3
- Rubin, G., *The Traffic in Women: Notes on The Political Economy of Sex*, R. Reiter (επιμ.), Νέα Υόρκη: Monthly Review Press, 1975
- Rubin, L., *Worlds of Pain*, Νέα Υόρκη: Basic Books, 1976

- Rubinstein, C., "Real Men Don't Earn Less than their Wives", *Psychology Today*, 16
- Ruitenbeek, H. (επιμ.), *Sexuality and Identity*, Νέα Υόρκη: Dell, 1971
- Rushton, L., "Η Μητρότητα και ο Συμβολισμός του Σώματος", *Ταυτότητες και Φύλο στη Σύγχρονη Ελλάδα Ανθρωπολογικές Προσεγγίσεις*, επιμ. Ε. Παπαταξιάρχης - Θ. Παραδέλλης, Αθήνα Εκδ. Καστανιώτη, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 1992
- Sahlins, M., *The Use and Abuse of Biology: An Anthropological Critique of Sociobiology*, Λονδίνο: Tavistock, 1976
- Sanday, P. R., *Female Power and Male Dominance: On the Origins of Sexual Inequality*, Καίμπριτζ: Cambridge University Press, 1981
- Σαρρής, Ν., *Οι Δύο Πατριάρχες: Αθηναγόρας-Μάρκος Αυγέρης*, Κέδρος, 1976, (Ανάτυπο από την έκδοση "Αφιέρωμα στον Μάρκο Αυγέρη")
- Σαρρής, Ν., *Φιλοσοφία της Κοινωνίας και της Πολιτείας*, Αθήνα Γραμμή, 1985
- Scanzoni, J., *Sexual Bargaining*, Έν. Κλιφς: Prentice Hall, 1972
- Schmidt, G., "Sex and Society in the Eighties", *Archives of Sexual Behavior*, 11
- Schull, W. I. (επιμ.), *Genetic Selection in Man*, Michigan, 1963
- Secombe W., "The Housewife and her Labour in Capitalism", *New Left Review*, 1974
- Seidler, V. J., *Kant, Respect and Injustice: The Limits of Liberal Moral Theory*, Λονδίνο: Routledge and Keegan Paul, 1986
- Seidler, V. J., "Reason, Desire, and Male Sexuality", *The Cultural Construction of Sexuality*, (επιμ.) P. Kaplan, Λονδίνο: Tavistock Publications, 1987
- Seidler, V. J., "Trusting Ourselves: Human Needs, Marxism and Sexual Politics", *One-Dimensional Marxism*, S. Clarke - V. J. Seidler (επιμ.), Λονδίνο: Allison and Buttsby, 1980
- Selltiz, C. - L. S. Rightsman - S. W. Cook, *Research Methods in Social Relations*, Νέα Υόρκη: Holt, Rinehart, Winston, 1976
- Sennett, R., *Authority*, Νέα Υόρκη: Vintage Books, 1980
- Sennett, R., *The Fall of Public Man. On the Social Psychology of Capitalism*, Νέα Υόρκη: Vintage Books, 1978
- Shaikh, A., "The Poverty of Algebra", *The Value Controversy*, επιμ. I. Steedman, Λονδίνο: Verso, 1981
- Σκουτέρη-Διδασκάλου, Ν., "Προκαπιταλιστικές Ιδεολογίες του Άνομου Έρωτα", *Ο Πολίτης*, 1984, 66
- Singh, B. K., "Trends in Attitudes toward Premarital Sexual Relations", *Journal of Marriage and the Family*, 42
- Singlemann, P., "Exchange as Symbolic Interaction: Convergences between two Theoretical Perspectives", *American Sociological Review*, 1972
- Snitow, S. - C. Stansell - S. Thomson. (επιμ.), *Desire: The Politics of Sexuality*, Λονδίνο: Virago, 1984
- Spender, D., *Man-Made Language*, Λονδίνο: Routledge and Keegan Paul, 1982
- Stinchcombe, A. L., *Constructing Social Theories*, Νέα Υόρκη: Harcourt, Brace and World, 1968
- Stone, L., *The Family, Sex and Marriage in England - 1500-1800*, Λονδίνο: Lawrence and Wishart, 1977
- Strauss, M., R. Gelles, S. Selmetz, *Behind Closed Doors*, Νέα Υόρκη: Doubleday, 1980
- Symons, D., *The Evolution of Human Sexuality*, Νέα Υόρκη: Oxford University Press, 1979
- Swantz, M.-L., *Women in Development: A Creative Role Denied*, Λονδίνο: Hurst, 1985
- Taylor, B., "The Men are as Bad as their Masters: Socialism, Feminism and Sexual Antagonism in the London Tailoring Trade in the Early 1930's", στο *Feminist Studies*, University of Maryland, Spring, 1979
- Taylor, B., "Socialist Feminism: Utopian or Scientific", *People's History and Socialist Theory*, (επιμ.) M. Samuel, Λονδίνο: Routledge and Keegan Paul, 1981
- Taylor, G., *Sex in History*, Νέα Υόρκη: Harper and Row, 1973
- Tiger, L., *Men in Groups*, Νέα Υόρκη: Random House, 1969
- Totl, G., *Ο Ελεύθερος Χρόνος*, Αθήνα Εκδόσεις Μνήμη, 1982
- Vance, C. S., (επιμ.), *Pleasure and Danger: Exploring Female Sexuality*, Λονδίνο: Routledge and Keegan Paul, 1984
- Verene, D. (επιμ.), *Sexual Love and Western Morality*, Νέα Υόρκη: Harper and Row, 1972
- Wallerstein, I., *Historical Capitalism*, Λονδίνο: Verso, 1983
- Wallerstein, I., *The Capitalist World-Economy*, Καίμπριτζ: Cambridge University Press, 1979.
- Wallerstein, I., *The Modern World-System & Mercantilism and the Consolidation of the European World Economy, 1600-1750*, Νέα Υόρκη: Academic Press, 1980
- Warner, M., *Monuments and Maidens*, Λονδίνο: Weidenfeld, 1985
- Weber, M., *Economy and Society*, επιμ. G. Roth και C. Wittich, Μπέρκλεϊ: University of California Press, 1968
- Weber, M., *From Max Weber. Essays in Sociology*, επιμ. H. H. Gerth - C. W. Mills, Νέα Υόρκη: Oxford University Press, 1978
- Weber, M., *The City*, Νέα Υόρκη: Free Press, 1966
- Weber, M., *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*, Νέα Υόρκη: Ch. Scribner's Sons, 1958

- Weber, M., *Weber: Selections in Translation*, επιμ. W. G. Runciman, Κάιμπριτζ: Cambridge University Press, 1978
- Weeks, J., *Sex, Politics and Society: The Regulation of Sexuality since 1800*, Νέα Υόρκη: Longman, 1981
- Weeks, J., *Sexuality and its Discontents, Meanings, Myths and Modern Sexualities*, Λονδίνο: Routledge and Keegan Paul, 1985
- Weiner, A., *Women of Value, Men of Renown*, Ώστιν: University of Texas Press, 1976
- Witting, M., "The Category of Sex", *Feminist Issues*, 1982
- Weiss, S. - M. Glasnerick, "Attitudes toward Sexual and Nonsexual Extramarital Involvements among a Sample of College Students", *Journal of Marriage and the Family*, 43
- West, D. J., *Homosexuality Re-Examined*, Μιννεάπολις: University of Minnesota Press, 1977
- White, E., *States of Desire*, Νέα Υόρκη: Dutton, 1980
- Willis, S., "Falling in Love with Celebrities", *Sexual Behavior*, 1972, Αύγουστος
- Wrong, J., *Eros Deflected: The Christian and Sexual Sin*, Ντάουερς Γκρόουβ: Inter-Varsity Press, 1978
- Young, W. C., (επιμ.), *Sex and Internal Secretions*, Βαλτιμόρη: Williams and Wilkins, 1961
- π. Φάρος Φ. - π. Στ. Κοφινάς, *Γάμος*, Αθήνα Ακρίτας, 1989
- π. Φάρος Φ. - π. Στ. Κοφινάς, *Γονείς και Παιδιά*, Αθήνα Ακρίτας, 1989
- Φίλιας, Β. Ι., *Κοινωνία και Εξουσία στην Ελλάδα*, Αθήνα: Gutenberg, 1985
- Φιλοκαλία των Ιερών Νηπτικών*, Αθήνα: Αστήρ, 1961
- Φρομ, Ε., *Η Ανατομία της Ανθρώπινης Καταστροφικότητας*, Αθήνα Μπουκουμάνης, 1977
- Φρομ, Ε. *Η Υγιής Κοινωνία*, Αθήνα Μπουκουμάνης, 1973
- Χατζή, Τ., *Μέσα από το Γκέττο των Γυναικών*, Αθήνα Κονιδάρης, 1989
- Πρωτοπ. Χατζόπουλος, Χ. Π., *Το Ιερό Μυστήριο του Γάμου Οι Μικτοί Γάμοι*, Αθήνα, 1990
- Αρχιμ. Χριστοδουλιάς, Π. Δ., *Ο Γάμος: Λιμάνι ή Ναυάγια*, Αθήνα Εκδόσεις Ζωή
- Αρχιμ. Χριστοδουλιάς, Π. Δ., *Η Οικογένεια Ένας Θεσμός σε Κίνδυνο*, Αθήνα Ζωή, 1985,
- Zinovieff, S., "Έλληνες Άντρες και Ξένες Γυναίκες: Το "Καμάκι" σε Μία Επαρχική Πόλη", (επιμ.) Ε Παπαταξιάρχης - Θ. Παραδέλλης, *Ταυτότητες και Φύλο στη Σύγχρονη Ελλάδα Ανθρωπολογικές Προσεγγίσεις*, Αθήνα Εκδόσεις Καστανιώτη, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 1992

Ηθικο-θρησκευτική Αρθρογραφία

- "Αγάπη ή Τυραννία", *Ζωή*, Ιανουάριος 1991, αρ. φ. 3609
- Παν. Αρχιμ. Ι. Βλάχος, "Η γυναίκα στην ορθόδοξη παράδοση", *Εκκλησιαστική Αλήθεια*, Απρίλιος 1992
- Παν. Αρχιμ. Βλάχος, Ι., "Ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου", *Εκκλησιαστική Αλήθεια*, Μάρτιος 1991
- "Γνώσις και Ζωή", *Ο Σωτήρ*, Ιανουάριος 1991, αρ. φ. 1400
- "Δημογραφικό Πρόβλημα και Εκκλησία", *Εκκλησιαστική Αλήθεια*, Σεπτέμβριος 1992,
- "Η Μάνα", *Εκκλησιαστική Αλήθεια*, Ιούνιος 1991, αρ. τ. 329
- "Θεογνωσία", *Ο Σωτήρ*, Ιούνιος 1993, αρ. φ. 1514
- Μητρ. Θεόφιλος, "Οι Γυναίκες - Τα Οχυρά των Ανδρών", *Εκκλησιαστική Αλήθεια*, Ιούλιος 1990, αρ. τ. 313
- Μητροπολίτης Καλλίνικος, "Το Ξεκίνημα της Οικογένειας", *Πειραϊκή Εκκλησία*, Φεβρουάριος 1991, αρ. φ. 110
- "Ναι στην φωτιά, όχι στην πυρκαγιά", *Ζωή*, Νοέμβριος 1992, αρ. φ. 3694
- "Ορθόδοξη Ζωή κατά τους Αγίους Πατέρες", *Ορθόδοξος Τύπος*, Δεκέμβριος 1991, αρ. φ. 955
- "Ορθοδοξία-Φιλελευθερισμός", *Πειραϊκή Εκκλησία*, Μάιος 1993, αρ. φ. 363
- Παν. Αρχιμ. Παπαδάκης, Κ., "Σχετικές Αξίες και Απόλυτη Αξία", Α' Μέρος, *Εκκλησιαστική Αλήθεια*, Μάρτιος 1993, αρ. φ. 359
- Παν. Αρχιμ. Παπαδάκης, Κ., "Σχετικές Αξίες και Απόλυτη Αξία" (Μέρος 2ο), στην *Εκκλησιαστική Αλήθεια*, Απρ. 1993 αρ. φ. 361
- Παν. Αρχιμ. Παπαδάκης, Κ., "Πάθος και Ελευθερία", *Εκκλησιαστική Αλήθεια*, Ιούλιος 1993,
- "Στην Πνευματική Πρωτοπορία", *Ζωή*, Νοέμβριος 1992, αρ. φ. 3692
- "Σπουδή στο θέμα η ζωή", *Η Δράσις μας*, Ιούνιος 1993, αρ. τ. 309
- "Τα πρόσκαιρα ή τα αιώνια", *Ο Σωτήρ*, αρ. φ. 1503
- "Χειραφετημένες Κοπέλλες", *Ζωή*, Σεπτέμβριος 1992, αρ. φ. 3685